

ESPEZIE EZ-ORGANIKOEN FORMULAZIOA ETA NOMENKLATURA

eman ta zabal zazu

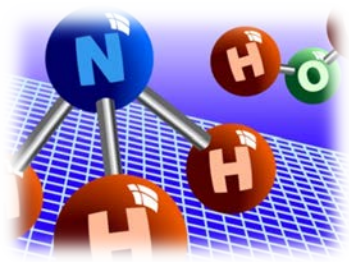
Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

KIMIKA OROKORRA
ETA EZ-ORGANIKOA

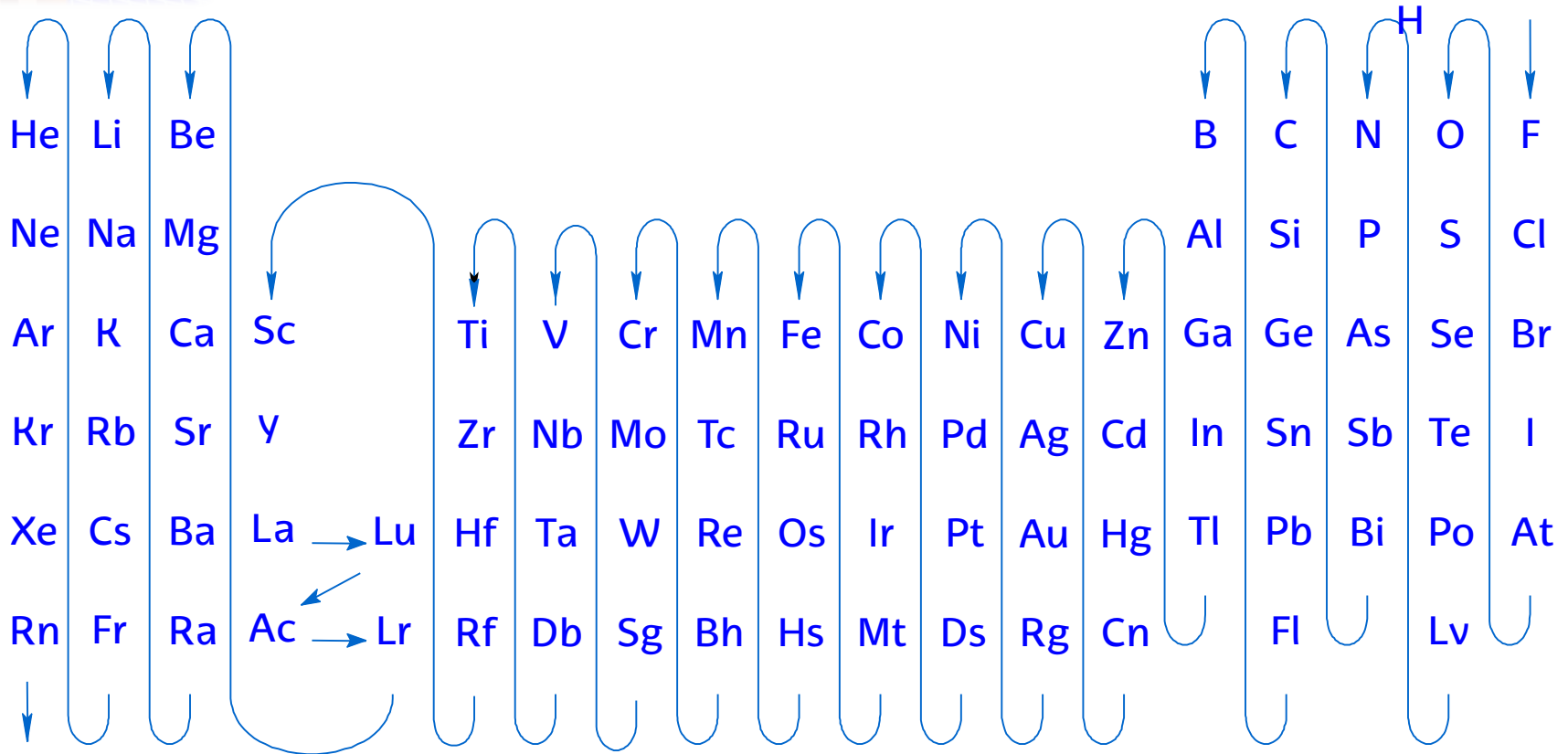

Konposizio-nomenklatura.

Konposatu bitarrak. Elementuen segida

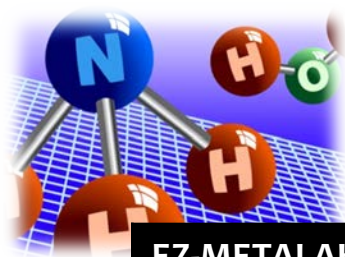
- Adibideak

- GaAs galio artseniuro

- CO₂ karbono dioxido

- H₂O ura

- NH₃ amoniako

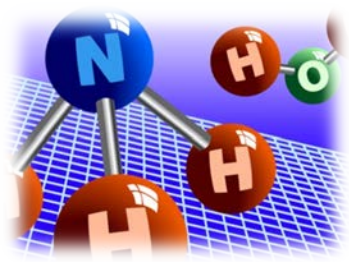

ELEMENTUEN OXIDAZIO-ZENBAKIA

EZ-METALAK			
Elementuak	Sinboloak	OZ	
Hidrogenoa	H	-I	1
Fluorua	F	-I	
Kloroa	Cl		
Bromoa	Br	-I	I,III,V,VII
Iodoa	I		
Oxigenoa	O	-II	
Sufrea	S		
Selenioa	Se	-II	II,IV,VI
Telurioa	Te		
Nitrogenoa	N	-III	I,II,III,IV,V
Fosforoa	P	-III	I,III,V
Artsenikoa	As		
Antimonioa	Sb	-III	III,V
Boroa	B	-III	III
Bismutoa	Bi		III,V
Karbonoa	C	-IV	II,IV
Silizioa	Si		IV

METALAK		
Elementuak	Sinboloak	OZ
M. Alkalinoak	Li, Na, K, Rb, Cs, Fr	
Zilarra	Ag	I
Amonioa	NH ₄ ⁺	
M. Lurralkalinoak	Be, Mg, Ca, Sr, Ba, Ra	
Zinka	Zn	II
Kadmioa	Cd	
Kobrea	Cu	I, II
Merkurioa	Hg	
Aluminioa	Al	III
Urrea	Au	I, III
Burdina	Fe	
Kobaltoa	Co	II,III
Nikela	Ni	
Eztainua	Sn	
Beruna	Pb	
Platinoa	Pt	II,IV
Iridioa	Ir	
Kromoa	Cr	II,III,IV,V,VI
Manganesoa	Mn	II,III,IV,V,VI, VII

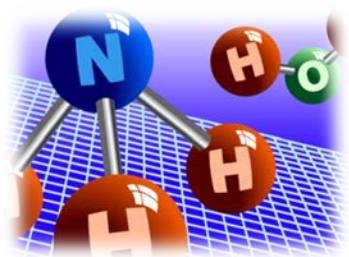
OXIDAZIO-ZENBAKIA KARGA-ZENBAKIA

Oxidazio-zenbakia

- Atomo batek konposatu bat eratzean beste atomo batzuekin galdu, irabazi edo erabiltzen dituen elektroiekin erlazionatzen da.
- Positiboa zein negatiboa izan daiteke eta zenbaki erromatarrez adierazten da

Karga-zenbakia

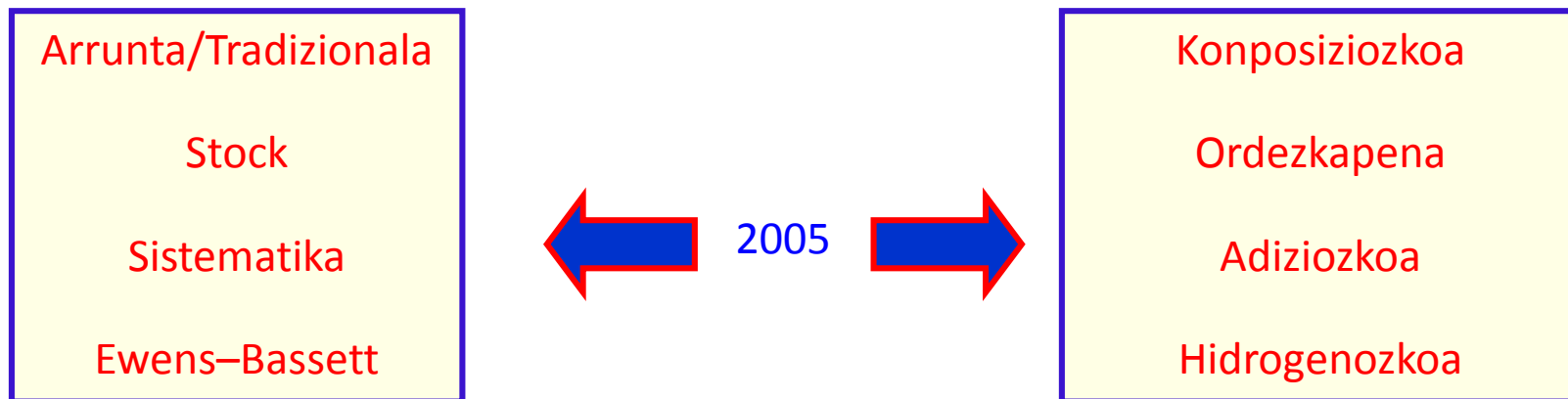
- Karga ionikoa adierazten du
- Positiboa zein negatiboa izan daiteke eta zenbaki arabiarrez adierazten da

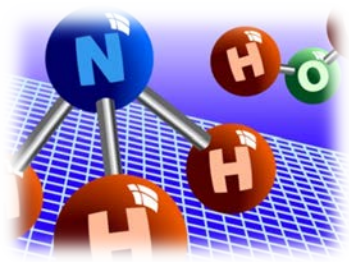
NOMENKLATURA MOTAK

IUPAC

Kimika Puru eta Aplikatuko Nazioarteko Batasuna
International Union of Pure and Applied Chemistry
Unión Internacional de Química Pura y Aplicada

- ✓ IUPACen Liburu Gorria
- ✓ Nomenclature of Inorganic Chemistry-IUPAC. Recommendations 2005
- ✓ Kimika Ez-organikoaren Nomenklaturarako Gida laburra

NOMENKLATURA MOTAK

- **Arrunta edo traditzionala:**

- atzizkiak eta aurrizkiak
- zenbakirik ez

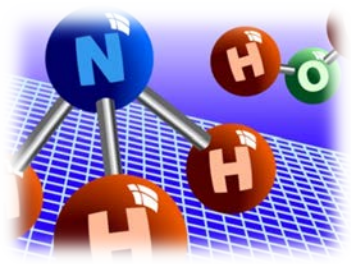
Oxidazio-zenbakia kopurua	4	3	2
	Hipo- - oso - oso - iko Per- - iko	Hipo- - oso - oso - iko	- oso - iko

- **Stock:**

- Oxidazio-zenbakiak adierazteko zenbaki erromatarak

- **Sistematikoa:**

- Proporziotan eta oxidazio egoeratan oinarritua
- Aurrizki biderkatzaileak erabiltzen ditu

NOMENKLATURA MOTAK

- **Adibidez:**

- FeO

- Oxido ferroso   Arrunta
    - Burdina (II) oxido   Stock
    - Burdina monoxido   Sistematikoa

- Fe₂O₃

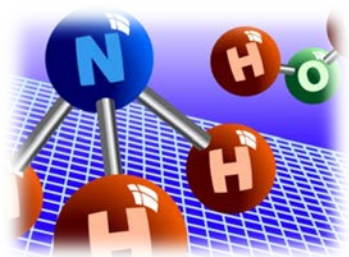
- Oxido ferriko   Arrunta
    - Burdina (III) oxido   Stock
    - Diburdina trioxido   Sistematikoa

- **Izenean:**

- **Katioia-Anioia** (adibidez: sodio kloruro, kaltzio nitrato)

- **Formulan:**

- **Katioia-Anioia** (adibidez: NaCl, LiNO₃)

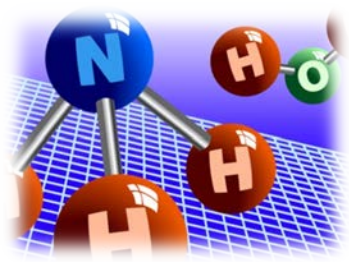

AURRIZKI BIDERKATZAILEAK

- Bi motakoak dira
  - Espezie sinplekoak
  - Espezie korapilatsukoak
    - (aurrizki grekoak eta kakoen artean)

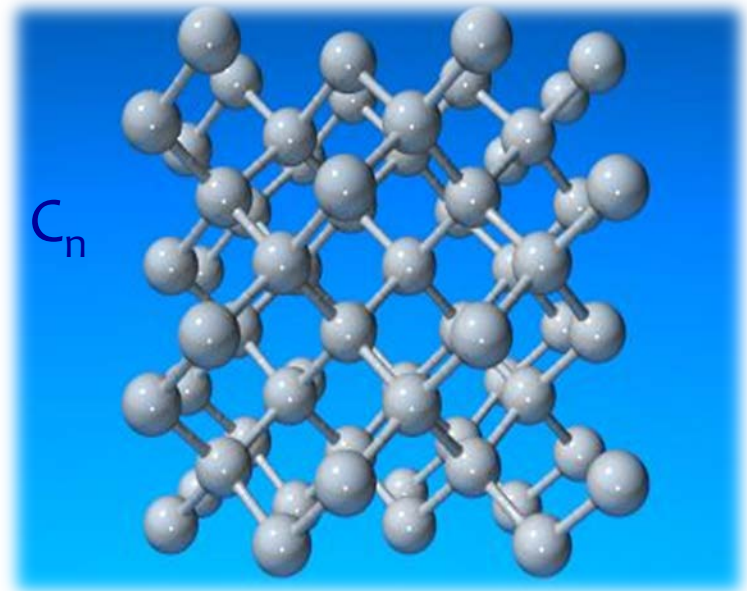
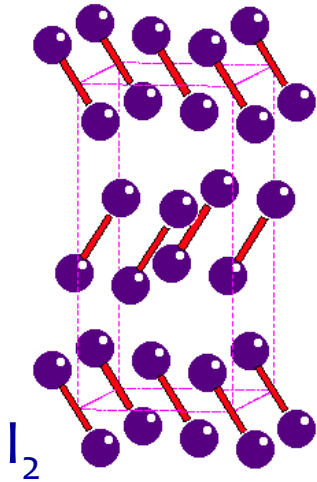
Kop.	sinple	korapilatsua	Kop.	sinple	korapilatsua
2	di	bis	8	octa	octakis
3	tri	tris	9	nona	nonakis
4	tetra	tetrakis	10	deca	decakis
5	penta	pentakis	11	undeca	undecakis
6	hexa	hexakis	12	dodeca	dodecakis
7	hepta	heptakis	20	icosa	icosakis

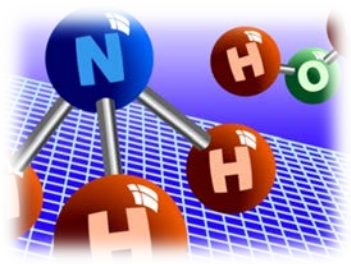

SUSTANTZIA SINPLEAK

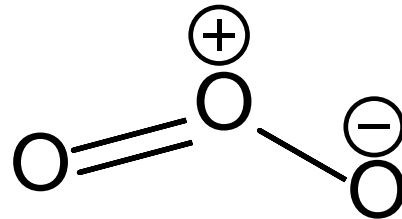
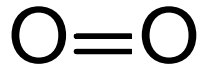
- Elementu mota bakarrez osatutako sustantziak: gaseosoak (O_2) eta solidoak (I_2, S_8)
- Egoera fisikoaren arabera:
  - Gaseosak: O_2
  - Likidoak: Br_2
  - Solido molekularrak (S_8, I_2) edo kobalente (diamante, C_n)

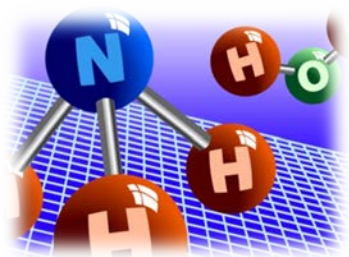

SUSTANTZIA SINPLEAK

- Forma **alotropiko** desberdinak daude
- ALOTROPIA: hainbat elementu kimikoren propietate bat da, zeinaren bidez egitura molekular desberdinetan egon daitezkeen.
Adibidea: O_2 eta O_3

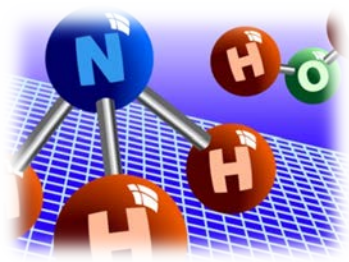

- Forma kristalina desberdinak dituztenak *Polimorfoak* dira

SUSTANTZIA SINPLEAK

SISTEMATIKOA	ESPEZIEA	ARRUNTA
(mono)oxigeno	O	oxigeno atomiko
dioxigeno	O ₂	oxigeno (molekularra)
trioxigeno	O ₃	ozono
tetrafosforo	P ₄	fosforo zuria
diiodo	I ₂	iodo
ziklo-oktasufre	S ₈	sufre
ziklo-oktadekasufre	S ₁₈	sufre

HIDROGENOAREN KONPOSATU BITARRAK

Bi elementuren elkarketak

- Hidrogenoa beste elementu batzuekin konbinatzen da.
- Bi motakoak:

1. Hidrogenoa + metalak → hidruro metalikoak (1-15 taldeetako metalak)

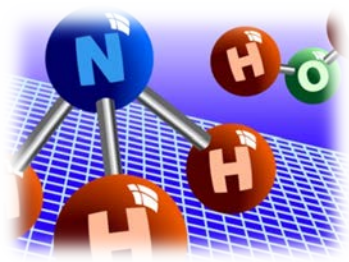

- » Hidruro ferroso   Arrunta
- » Burdin (II) hidruro   Stock
- » Burdin dihidruro   Sistematika

2. Hidrogenoa + ez-metalak → hidruro ez-metalikoak edo hidrogeno-haluroak

2.a. hidrazidoak (azidoak, H⁺): O, S, Se, Te, F, Cl, Br, I elementuekin
(16-17 taldeetakoak)

2.b. hidruro arruntak, H-a baino elektropositiboagoak diren elementuekin (13-15 taldeetakoak): B, C, Si, Ge, N, P, As

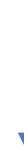

HIDROGENOAREN KONPOSATU BITARRAK

- Hidrogenoa + ez-metalak → hidrogeno-haluroak

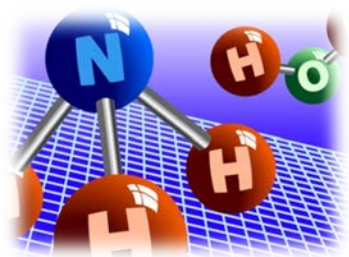
2.a. hidrazidoak: O, S, Se, Te, F, Cl, Br, I elementuekin

GAS EGOERA	FORMULA	DISOLUZIOA
Hidrogeno kloruro	HCl	azido klorhidriko
dihidrogeno sulfuro	H ₂ S	azido sulfhidriko

Izen hauek ez daude onartuta IUPACen azken arauen arabera baina bere erabilera oso hedatua dago eta jarraitzen dira erabiltzen

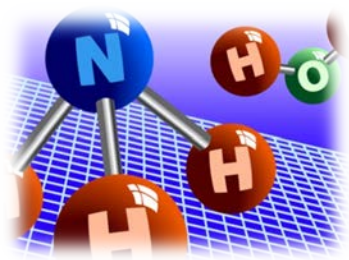

HIDROGENOAREN KONPOSATU BITARRAK

- **HIDRUROAK:** Hidrogenoa + ez-metalak (H baino elektropositiboagoak)

2.b. hidruro arruntak: B, C, Si, Ge, N, P, As

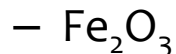
NOMENKLATURA SISTEMATIKOA	FORMULA	IZEN ARRUNTAK
nitrogeno trihidruoa	NH_3	Amoniako
fosforo trihidruoa	PH_3	Fosfanoa
arseniko trihidruoa	AsH_3	Artsanoa
antimonio trihidruoa	SbH_3	Estibano
karbono tetrahidruoa	CH_4	Metanoa
germanio tetrahidruoa	GeH_4	Germanoa
silizio tetrahidruoa	SiH_4	Silanoa
boro trihidruoa	BH_3	Boranoa

OXIGENOAREN KONPOSATU BITARRAK

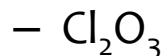
- **OXIDOAK:** oxigenoaren konbinazio bitarrak
Oxigenoa beste elementu guztiekin elkartzen da

- Oxigenoa + metalak → **Oxido basikoak**

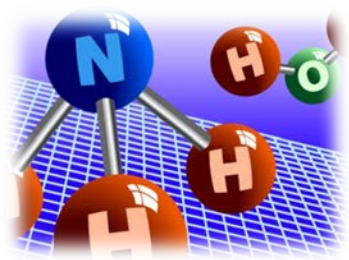
- » Oxido ferriko   Arrunta
- » Burdina (III) oxido   Stock
- » Diburdina trioxido   Sistematikoa

- Oxigenoa + ez-metalak → **Oxido azidoak**

- » Anhidrido kloroso   Arrunta
- » Kloro (III) oxido   Stock
- » Dikloro trioxido   Sistematikoa

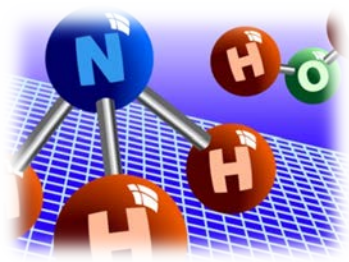
IUPACen arabera “anhidrido “ hitza baztertuta dago, baina oso lagungarria da oxido basikoak eta azidoak bereizteko

OXIGENOAREN KONPOSATU BITARRAK

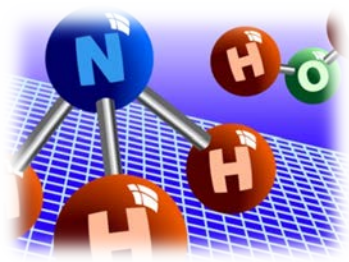
- BEREZIA $\rightarrow$ N + O

Oxidazio-zenbakia	Formula	Izena
I	N_2O	Anhidrido hiponitroso Oxido nitroso
II	NO	Oxido nitriko Nitrogeno(II) oxido Nitrogeno monoxido
III	N_2O_3	Anhidrido nitroso Nitrogeno(III) oxido Dinitrogeno trioxido
IV	NO_2	Nitrogeno(IV) oxido Nitrogeno dioxido
IV	N_2O_4	Dinitrogeno tetraoxido
V	N_2O_5	Anhidrido nitriko Nitrogeno(V) oxido Dinitrogeno pentaoxido

OXIGENOAREN KONPOSATU BITARRAK

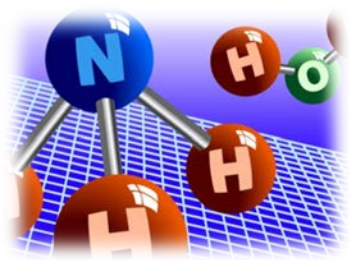
- **PEROXIDOAK:** peroxidoetan oxigenoak **-1** ekin jarduten du (O_2^{2-}) (1., 2., 11. eta 12. taldekoak)
  - H_2O_2
    - » Hidrogeno peroxido Arrunta
    - » Dihidrogeno dioxido Sistematikoa
- **SUPEROXIDOAK:** metalak **+1** eta **+2** oxidazio-egoeratan egoten dira batik bat (O_2^-) (1, 2 eta 12. taldekoak)
  - NaO_2 sodio superoxido Sistematikoa
  - $Ca(O_2)_2 / CaO_4$: kaltzio superoxido Sistematikoa
- **OZONIDOAK:** Metalak **+1** oxidazio-egoeran (O_3^-) (K^+ , Rb^+ , Cs^+ eta NH_4^+)
  - NaO_3 sodio ozonido Sistematika

KONPOSATU HIRUTARRAK

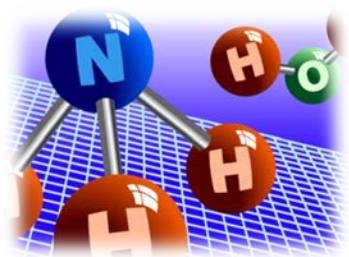
- **HIDROXIDOAK:** $\text{OH}^- + \text{M}^{n+} \rightarrow \text{M}(\text{OH})_n$
    - $\text{Fe}(\text{OH})_3$
      - » Hidroxido ferriko Arrunta
      - » Burdina(III) hidroxido   Stock
      - » Burdina trihidroxido   Sistematikoa/konposiziozkoa

  - **OXIDO eta HIDROXIDO ANIZKOITZAK:** metal bat baino gehiago dituzte
    - MgTiO_3
      - » Oxido magnesiko titanikoa   Arrunta
      - » Magnesio(II) eta titanio (IV) oxido bikoitza   Stock
      - » Magnesio(II) titanio(IV) oxido
      - » Magnesio(2+) titanio(4+) oxido
      - » magnesio titanio trioxido

  - $\text{Na}_2\text{Ba}(\text{OH})_4$
    - » Hidroxido bariko sodiko   Arrunta
    - » Bario(II) eta sodio(I) hidroxido   Stock (alfabetikoki)
    - » Disodio bario tetrahidroxido
- } konposizio-nomenklatura
- konposizio-nomenklatura(elementuen segidaren arabera)

KONPOSATU HIRUTARRAK

- **OXOAZIDOAK:** hidrogenoa + ez-metala + oxigenoa
  - Oxigenoa duten azido ez-organikoak dira
  - Formula orokorra: $H_aX_bO_c$
- Sailkapena
  1. MONOHIDRATATUAK EDO SINPLEAK
  2. POLIHIDRATATUAK
  3. ISOPOLIAZIDOAK EDO POLIOXOAZIDOAK
  4. PEROXOAZIDOAK
  5. TIOAZIDOAK
  6. HALOGENOAZIDOAK

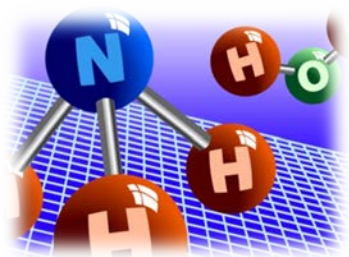
KONPOSATU HIRUTARRAK

1. OXOAZIDO MONOHIDRATATUAK EDO SINPLEAK:

Izena: azido + anhidridoaren izena

NOMENKLATURA SISTEMATIKOA	ESPEZIEA	NOMENKLATURA ARRUNTA
azido monoxoklorikoa(I) hidrogeno monoxokloratoa (I)	HClO	azido hipoklorosoa
azido dioxoklorikoa(III) hidrogeno dioxokloratoa (III)	HClO ₂	azido klorosoa
azido trioxoklorikoa(V) hidrogeno trioxokloratoa (V)	HClO ₃	azido klorikoa
azido tetraoxoklorikoa(VII) Hidrogeno tetraoxokloratoa (VII)	HClO ₄	azido perklorikoa

KONPOSATU HIRUTARRAK

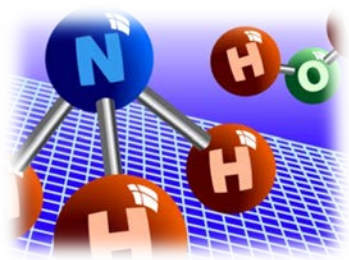
2. OXOAZIDO POLIHIDRATATUAK

anhidridoa + $n\text{H}_2\text{O} \rightarrow$ oxoazidoa

Izena: azido + aurrizkia + anhidridoaren izena

oxidazio-egoera bakoitia: B(+3), Al(+3), P(+3, +5), As(+3, +5), Sb(+3, +5)

NOMENKLATURA SISTEMATIKOA	ESPEZIEA	NOMENKLATURA ARRUNTA
Azido trioxofosforikoa (V) Hidrogeno trioxofosfatoa (V)	$\text{P}_2\text{O}_5 + 1\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{HPO}_3$	Azido meta fosforikoa
Azido heptaoxodifosforikoa (V) Hidrogeno heptaoxodifosfatoa (V)	$\text{P}_2\text{O}_5 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_4\text{P}_2\text{O}_7$	Azido piro fosforikoa Azido difosforikoa
Azido tetraoxofosforikoa (V) Hidrogeno tetraoxofosfatoa (V)	$\text{P}_2\text{O}_5 + 3\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_3\text{PO}_4$	Azido (orto)fosforikoa

KONPOSATU HIRUTARRAK

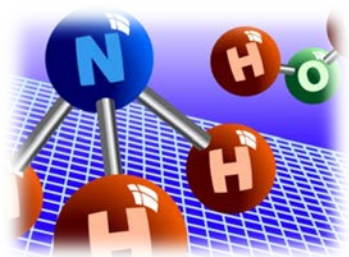
2. OXOAZIDO POLIHIDRATATUAK

anhidridoak + $n\text{H}_2\text{O} \rightarrow$ oxoazidoak (sinplifikatua)

oxidazio-egoera bikoitia denean: Si (+4), Ge(+2,+4), Sn(+2, +4)

NOMENKLATURA SISTEMATIKOA	ESPEZIEA	NOMENKLATURA ARRUNTA
<p>Azido trioxosilizikoa (IV) Hidrogeno trioxosilikatoa (IV)</p>	$\text{SiO}_2 + 1\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_2\text{SiO}_3$	<p>Azido metasilizikoa</p>
<p>Azido tetraoxosilizikoa (IV) Hidrogeno tetraoxosilikatoa (IV)</p>	$\text{SiO}_2 + 2\text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{H}_4\text{SiO}_4$	<p>Azido (orto)silizikoa</p>

Kasu honetan “*piro*” deribatua “*di*” deribatua da

KONPOSATU HIRUTARRAK

3. ISOPOLIAZIDOAK (diazidoak, tetrazidoak)

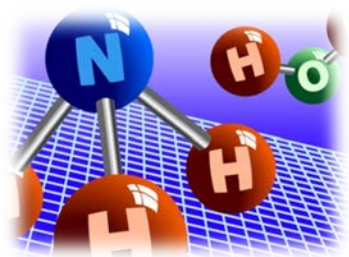
n anhidridoa + 1 $H_2O \rightarrow$ oxoazidoa

n azido - $(n-1) H_2O \rightarrow$ oxoazidoa

Piroazido guztiak isopoliazidoak dira, **diazidoak** baitira

NOMENKLATURA SISTEMATIKOA	ESPEZIEA	NOMENKLATURA ARRUNTA
<p>Azido heptaoxodikromiko (VI) Hidrogeno heptaxodikromato (VI)</p>	$2CrO_3 + 1H_2O \rightarrow H_2Cr_2O_7$	<p>Azido dikromikoa Azido pirokromikoa</p>
<p>Azido heptaoxotetraboriko (III) Hidrogeno heptaxotetraborato (III)</p>	$2B_2O_3 + 1H_2O \rightarrow H_2B_4O_7$	<p>Azido tetraborikoa</p>

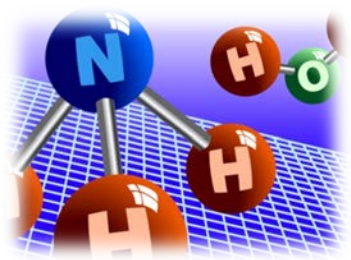
KONPOSATU HIRUTARRAK

4. **PEROXOAZIDOAK:** O^{2-} anioiaren ordez, O_2^{2-} taldea dute

NOMENKLATURA SISTEMATIKOA	ESPEZIEA	NOMENKLATURA ARRUNTA
Az. dioxomonoper(oxo)nitriko (V) Hidr.dioxomonoper(oxo)nitrato (V)	HNO_4	azido pernitriko azido peroxonitriko

5. **TIOAZIDOAK:** zenbait O^{2-} anioiaren ordez, S^{2-} taldea dute

NOMENKLATURA SISTEMATIKOA	ESPEZIEA	NOMENKLATURA ARRUNTA
Azido dioxomonotiokarboniko (IV) Hidrogeno dioxomonotiokarbonato (IV)	H_2CO_2S	azido tiokarboniko
Azido monoxoditiokarboniko (IV) Hidrogenomonoxoditiokarbonato (IV)	H_2COS_2	azido ditiokarboniko
Azido tritiokarboniko (IV) Hidrogeno tritiokarbonato (IV)	H_2CS_3	azido tritiokarboniko edo sulfokarboniko

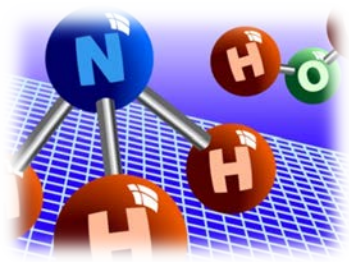
KONPOSATU HIRUTARRAK

6. HALOGENOAZIDOAK: O^{2-} anioia ordez, bi X^- talde dauzkate

($X=F, Cl, Br, I$)

Orokorrean guztiak ordezkatzen dira.

NOMENKLATURA SISTEMATIKOA	ESPEZIEA	NOMENKLATURA ARRUNTA
<p>Azido hexafluorosiliziko(IV) Hidrogeno hexafluorosilikato(IV)</p>	<p>H_2SiF_6</p>	<p>Azido fluorometasiliziko</p>
<p>Azido oktakloroklorosulfuriko(VI) Hidrogeno oktaklorosultato(VI)</p>	<p>H_2SCl_8</p>	<p>Azido klorosulfuriko</p>

KONPOSATU HIRUTARRAK

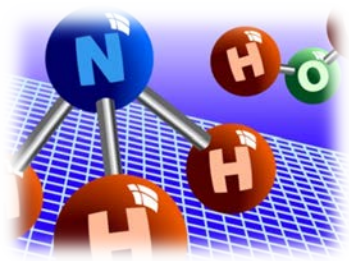
Metal anfoteroa: KROMO

$\text{CrO} \Rightarrow$ Metalikoa/ basikoa

$\text{Cr}_2\text{O}_3 \Rightarrow$ Anfoteroa

$\text{CrO}_3 \Rightarrow$ Ez - metalikoa/ azidoa

+2	CrO	Oxido kromoso
+3	Cr_2O_3 <u>Azidoak</u>	Oxido kromikoa edo anhidrido kromoso
	$\text{Cr}_2\text{O}_3 + \text{H}_2\text{O} \Rightarrow \text{HCrO}_2$	Azido metakromoso
	$\text{Cr}_2\text{O}_3 + 2 \text{H}_2\text{O} \Rightarrow \text{H}_4\text{CrO}_3$	Azido (orto)kromoso
+6	$\text{Cr}_2\text{O}_6 \rightarrow \text{CrO}_3$ <u>Azidoak</u>	Anhidrido kromiko
	$\text{CrO}_3 + \text{H}_2\text{O} \Rightarrow \text{H}_2\text{CrO}_4$	Azido Kromiko
	$2 \text{CrO}_3 + \text{H}_2\text{O} \Rightarrow \text{H}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$	Azido Dikromiko
	$2\text{H}_2\text{CrO}_4 - \text{H}_2\text{O} \Rightarrow \text{H}_2\text{Cr}_2\text{O}_7$	Azido Dikromiko

KONPOSATU HIRUTARRAK

Metal anfoteroa: MANGANESOA

$\text{MnO}, \text{Mn}_2\text{O}_3 \Rightarrow$ Metalikoa/basikoa

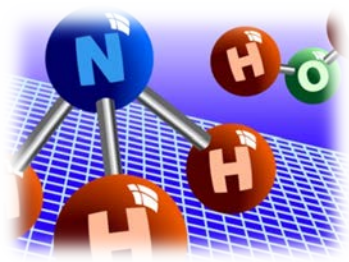
$\text{MnO}_2 \Rightarrow$ Anfoteroa

$\text{MnO}_3, \text{Mn}_2\text{O}_7 \Rightarrow$ Ez-metalikoa/ azidoa

2	MnO	Oxido Manganoso
+3	Mn_2O_3	Oxido Manganikoa
+4	MnO_2 <u>Azidoa</u>	Manganeso dioxido o anhidrido manganoso
	$\text{MnO}_2 + \text{H}_2\text{O} \Rightarrow \text{H}_2\text{MnO}_3$	Azido manganoso

+6	$\text{Mn}_2\text{O}_6 \rightarrow \text{MnO}_3$ <u>Azidoa</u>	Anhidridoa manganiko
	$\text{MnO}_3 + \text{H}_2\text{O} \Rightarrow \text{H}_2\text{MnO}_4$	Azido manganiko

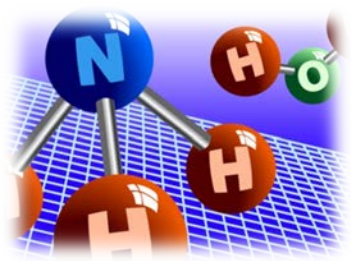
+7	Mn_2O_7 <u>Azidoa</u>	Anhidrido permanganiko
	$\text{Mn}_2\text{O}_7 + \text{H}_2\text{O} \Rightarrow \text{H}_2\text{Mn}_2\text{O}_8 \Rightarrow \text{HMnO}_4$	Azido permanganiko

Adizio-nomenklatura. Oxoazidoak eta oxoanioiak

Oxoazidoetan hainbat taldetako elementuek duten oxidazio-zenbakia

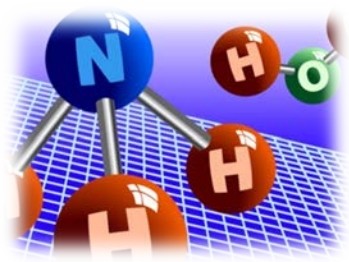
Taldea	Elementua	Oxidazio-zenbakia
6	Cr	VI
7	Mn	VI, VII
13	B	III
14	C, Si	II, IV
15	N	I, II, V
	P, As, Sb	III, V
16	S, Se, Te	IV, VI
17	Cl, Br, I	I, III, V, VII

Adizio-nomenklatura. Oxoazidoak eta oxoanioiak

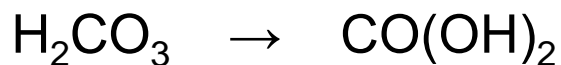
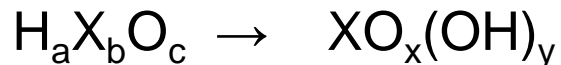
Oxoazidoak

- Formula orokorra: $H_aX_bO_c$
- Nomenklatura honen arabera konposatuak atomo zentral batez eta estekatzailez osatutako entitatetzat jotzen dira
- Erabiltzen da bai azido ez-organikoetan bai koordinazio-konposatuetan
- Lewisen egitura ezagutzea beharrezkoa da: $X_aH_bO_c(OH)_d$
  - X atomo zentral
  - H hidruro
  - O oxido
  - OH hidroxido
- Hidroxido (OH^-) eta oxido (O^{2-}) estekatzaileak idatziko dira, ordena alfabetikoan, X elementuaren izenaren aurrean. Estekatzaileen proportzioak zehazteko, aurrizki biderkatzaileak erabiliko dira.

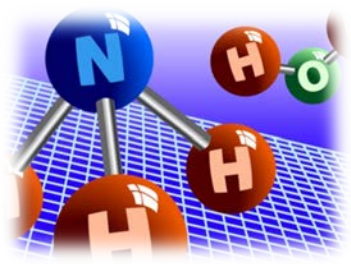
Adizio-nomenklatura. Oxoazidoak eta oxoanioiak

Adibideak

Dihidroxidooxidokarbono

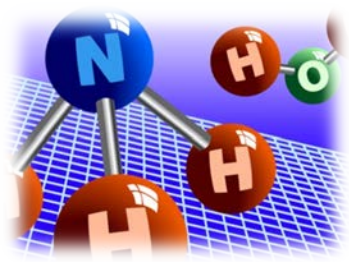
Formula	Egitura-formula	Izen arrunta	Adizio-izena
H_3PO_4	$P(O)(OH)_3$	azido (orto)fosforiko	Trihidroxidooxidofosforo
$H_2PO_4^-$	$P(O)_2(OH)_2$	dihidrogenofosfato	Dihidroxidodioxidofosfato(1-)

Adizio-nomenklatura. Oxoazidoak eta oxoanioiak

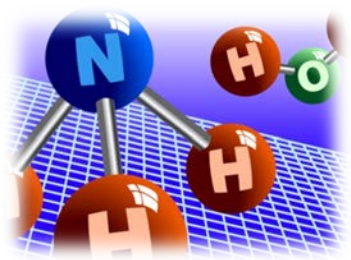
Formula	Egitura-formula	Izen arrunta	Adizio-izena
H_3PO_4			
H_2PO_4^-			
H_2SO_4			
HSO_4^-			
SO_4^{2-}			
HSO_3^-			
SO_3^{2-}			
$\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_7$			
HCO_3^-			

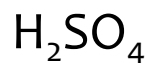
Adizio-nomenklatura. Oxoazidoak eta oxoanioiak

Formula	Egitura-formula	Izen arrunta	Adizio-izena
H_3PO_4	$\text{P}(\text{O})(\text{OH})_3$	azido (orto)fosforiko	Trihidroxidooxidofosforo
H_2PO_4^-	$\text{P}(\text{O})_2(\text{OH})_2$	dihidrogenofosfato	Dihidroxidodioxidofosfato(1-)
H_2SO_4	$\text{SO}_2(\text{OH})_2$	azido sulfuriko	dihidroxidodioxidosufre
HSO_4^-	$[\text{SO}_3(\text{OH})]^-$	hidrogenosulfato	hidroxidotrioxidosulfato(1-)
SO_4^{2-}		sulfato	tetraoxidosulfato(2-)
HSO_3^-	$[\text{SO}_2(\text{OH})]^-$	hidrogenosulfito	hidroxidodioxidosulfato(1-)
SO_3^{2-}		sulfito	trioxidosulfato(2-)
$\text{H}_2\text{S}_2\text{O}_7$	$(\text{OH})\text{O}_2\text{SOSO}_2(\text{OH})$	Azido disulfuriko	μ -oxido-bis(hidroxidodioxidosufre)
HCO_3^-	$[\text{CO}_2(\text{OH})]^-$	hidrogenokarbonato bikarbonato	hidroxidodioxidokarbonato(1-)

Hidrogeno-nomenklatura. Oxoazidoak eta oxoanioiak

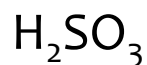
- “hidrogeno “ hitza izenaren gainerako parteari lotuta eta hutsunik gabe aurrean agerzen da
  - Hidrogeno eta oxigeno atomoen kopurua aurrizki biderkatzailez adierazten da
  - Espeziearen alde anionikoaren izena barne-hartze ikurren artean doa.
  - Karga-zenbakiaz egituraren karga netoa adierazten da, espezie neutroetan izan ezik

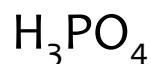
dihidrogeno(tetraoxidosulfato)

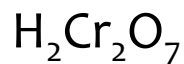
hidrogeno(tetraoxidosulfato)(1-)

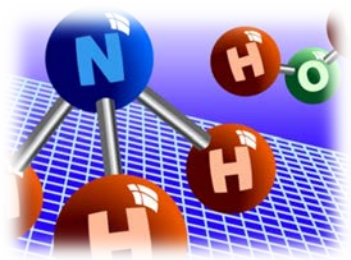
dihidrogeno(trioxidosulfato)

trihidrogeno(tetraoxidofosfato)

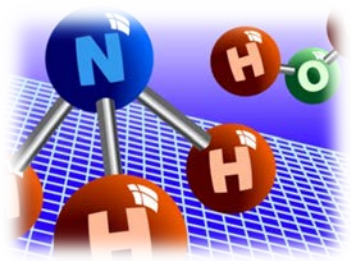

dihidrogeno(heptaoxidokromato)

IOIAK - Katioiak

- Karga duten atomoak edo atomo-taldeak dira
  - Katioiak: karga positiboa (Fe^{2+} , NH_4^+)
  - Anioiak: karga negatiboa (Cl^- , NO_3^-)
- **Katioi monoatomikoak:**
  - Fe^{3+}
burdina(3+) katioi

  - H^+
hidrogeno(1+), hidroi
- **Katioi poliatomikoak:**
  - Homopoliatomikoak
  - oxigenodun konposatu bitarretatik eratorriak
  - Hidruro bitarretatik eratorriak

IOIAK - Katioiak

- **Katioi homopoliatomikoak:** Ewens–Bassett-en sistema erabiltzen da

Hg_2^{2+}	dimerkurio (2+) ioi
O_2^+	dioxigeno (1+) ioi
H_3^+	trihidrogeno(1+) ioi
S_4^{2+}	tetrasufre(2+) ioi

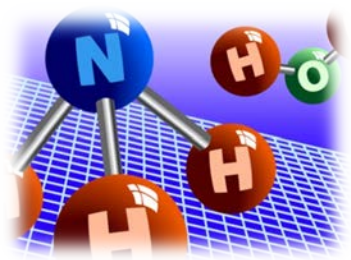
- **Oxigenodun konposatu bitarretatik eratorriak**

UO_2^+	dioxouranio (V) katioia
SO_2^{2+}	dioxosufre (VI) katioia

- **Hidruro bitarretatik eratorriak**

hidruroa + $\text{H}^+ \rightarrow$ -onio

H_3O^+	Oxonio
NH_4^+	Amonio
PH_4^+	Fosfanio

IOIAK - Anioiak

- **Anioi monoatomikoak**

- Hidrazidoa – H^+ → -uro

- Cl^- kloruro / kloruro(1-)

- S^{2-} sulfuro/ sulfuro(2-)

- **Anioi poliatomikoak**

- Oxoazidoetatik eratorriak: azidoaren H^+ -a galtzen dute

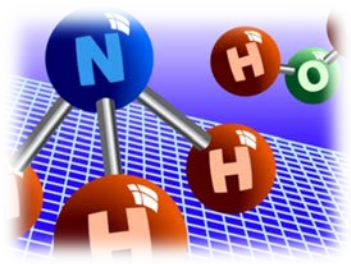
- Bereziak

- MnO_4^- permanganato / tetraoxidomanganato(1-)

- MnO_4^{2-} manganato/ tetraoxidomanganato(2-)

- CrO_4^{2-} kromato / tetraoxidokromato(2-)

- $Cr_2O_7^{2-}$ dikromato / μ -oxido-bis(trioxidokromato)(2-)

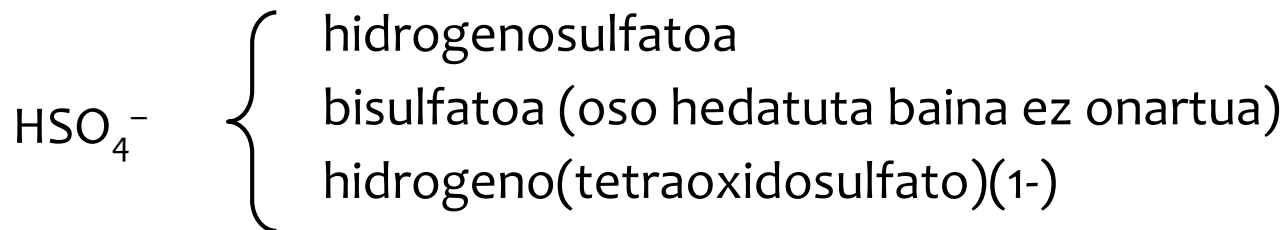
IOIAK - Anioiak

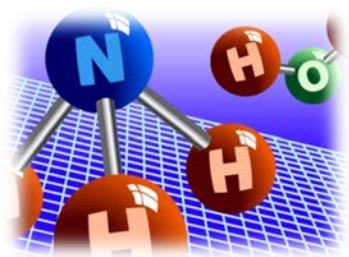
- Oxoazidoetatik eratorriak: azidoaren H^+ -a galtzen dute
Bere izenak jatorrizko azidotik datoz

Azido anioia

-iko	-ato	$H_2SO_4 \rightarrow SO_4^{2-}$	sulfato anioia / tetraoxidosulfato(2-)
-oso	-ito	$H_2SO_3 \rightarrow SO_3^{2-}$	sulfitoa anioia / trioxosulfato(IV)

- Anioi azidoak: azidoak ez du galtzen hidrogeno azido guztiak

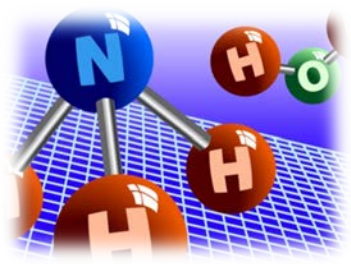

IOIAK - Anioiak

- Anioi bereziak:
  - Hidruoetatik eratorriak

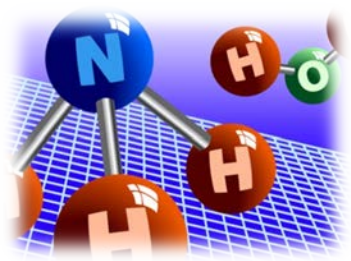
O^{2-}	Oxido	NH_2^-	Amiduro	C_2^{2-}	Acetiluro
O_2^{2-}	Peroxido	NH^2-	Imiduro	CN^-	Zianuro
O_2^-	Superoxido	N^{3-}	Nitruro	OCN^-	Zianato
O_3^-	Ozonido	N_3^-	Azida	SCN^-	Tiozianato
OH^-	Hidroxido	HO_2^-	Hidrogenoperoxido	S_n^{2-}	Polisulfuro
$N_2H_3^-$	Hidraziduro	$NHOH^-$	Hidroxilamiduro		

GATZAK

- **GATZAK:** katioia eta anioien arteko konbinaketa
- Mota desberdinak:
  1. NEUTROAK
  2. AZIDOAK
  3. BASIKOAK
  4. ANIZKOITZAK

GATZAK

1. GATZ NEUTROAK: anioi neutroekin

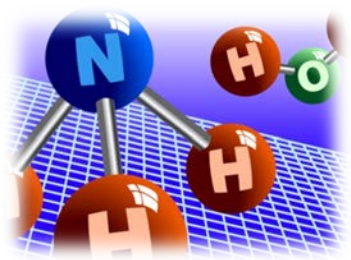
1.1. BITARRAK

FeCl_2 burdina(II) kloruro
                      burdina(2+) kloruro
                      burdina dikloruro

1.2. HIRUTARRAK

FeCO_3 burdina(II) karbonato
                      burdina(2+) trioxidokarbonato(2-)
                      burdina trioxidokarbonato

$\text{Co}_3(\text{PO}_4)_2$ kobalto(II) fosfato
                      kobalto(II) tetraoxidofosfato(III)
                      kobalto(2+) tetraoxidofosfato(3-)
                      trikobalto bis(tetraoxidofosfato)

GATZAK

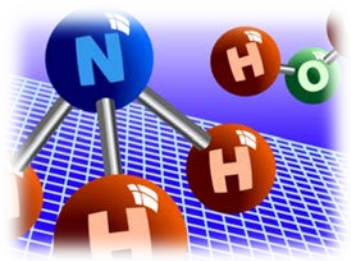
1. GATZ NEUTROAK: anioi neutroekin

1.2. HIRUTARRAK

KClO_4 potasio perklorato
potasio tetraoxidoklorato(1-)

$\text{Zn}_3(\text{PO}_4)_2$ zink fostato
trizink bis(tetraoxidofostato)
zink tetraoxidofostato(3-)

$\text{Co}_2(\text{SO}_4)_3$ kobalto(III) sulfato
kobalto(3+) tetraoxidosulfato(2-)
dikobalto tris(tetraoxidosulfato)

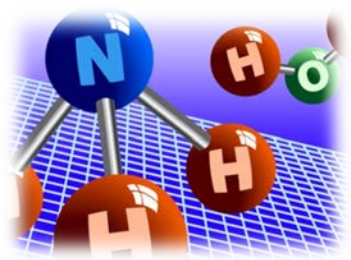
GATZAK

2. GATZ AZIDOAK: anioi azidoekin

NaHCO_3 sodio bikarbonatoa/sodio hidrogenokarbonato
sodio hidrogenotrioxokarbonato(IV)
sodio hidrogenotrioxokarbonato(1-)

$\text{Cr}(\text{HSO}_3)_3$ kromo(III) sulfito azidoa
kromo(III) hidrogenotrioxosulfatoa (IV)

$\text{Al}_2(\text{HPO}_4)_3$ aluminio hidrogenofosfato
aluminio hidrogenotrioxokarbonato(II)
aluminio hidrogenotrioxokarbonato(2-)
dialuminio tris(hidrogenotetraoxidofosfato)

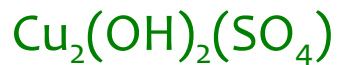
GATZAK

3. GATZ BASIKOAK: OH⁻ taldeak dauzkate

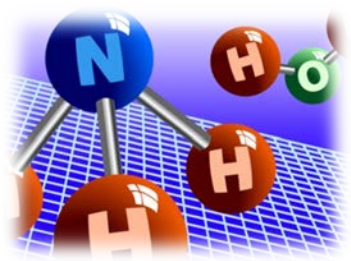
kobre(II) hidroxido kloruro

kobre monohidroxikloruro

kobre(II) dihidroxido tetraoxosulfatoa(VI)

dikobre dihidroxi[tetraoxosulfatoa(VI)]

GATZAK

4. **GATZ ANIZKOITZAK:** anioi edo katioi bat baino gehiago dituzte.

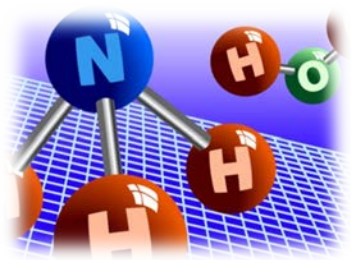
Alfabetikoki izendatzen dira. Formulan elementuen segidari jarraituz kokatzen dira

$(\text{NH}_4)_2\text{BrCl}$ diamonio bromuro kloruro

$\text{CaKBr}(\text{SO}_4)$ kaltzio eta potasio bromuro sulfatoa

KMgF_3 magnesio eta potasio trifluoruro

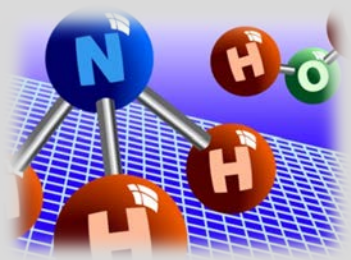
NaMgCl_3 magnesio eta sodio trikloruro

GATZAK

Formulazio buruzko web-horriak

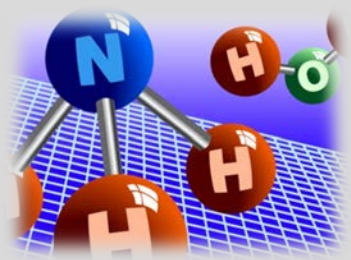
- <http://www.eis.uva.es/~qgintro/nomen/nomen.html>
- http://www.alonsoformula.com/inorganica/formulas_01.htm
- http://www.alonsoformula.com/organica/exercicio_1.htm
- <http://www.100ciaquimica.net/fororg/ejer.htm>

- eGelan duzue test-modukoa praktikatzeko proba bat

IUPACen arauak 2005

IUPAC: Kimika puru eta aplikatutako nazioarteko batasunaren ingelesez akronimoa

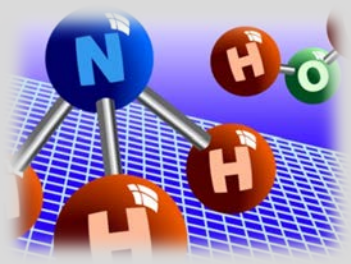
- Konposizio-nomenklatura (estekiometrikoa)
- Ordezkapen-nomenklatura
- Adizio-nomenklatura

Konposizio-nomenklatura

- Ioi, molekula edo konposatuaren konposizioari buruzko informazioa ematen du
- Aurreko nomenklatura sistematikoaren antza du
- Osagaien proportzioa adierazten du: nola?
  - **Aurrizkiak** erabiltzen ditu
  - Ioien **karga-zenbakiak**: izenaren ostean, parentesi artean , zenbaki **arabiarrez** eta hutsunerik utzi gabe, jarraian baita kargaren ikurra ere adieraziz
  - Ioien **oxidazio-zenbakia**: zenbaki **erromatarrez** eta bakarrik negatiboa bada zenbakiaren aurrean kargaren zeinuaren ikurra
- Oso erabilia da, H duen konposatuetarako baita O dutenean ere.
  - Hidruroak , oxidoak eta hidroxidoak

Konposizio-nomenklatura.

Konposatu bitarrak. Elementuen segida

- Estekiometrikoki izendatzen dira:
  - **Elementuen segida** erabiltzen da elementuen lehentasun-ordena bat ezartzeko.
  - Formulan

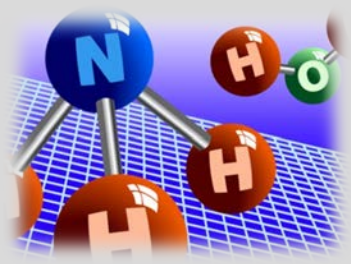
AB

A: elektropositiboa dena

B: elektronegatiboa dena

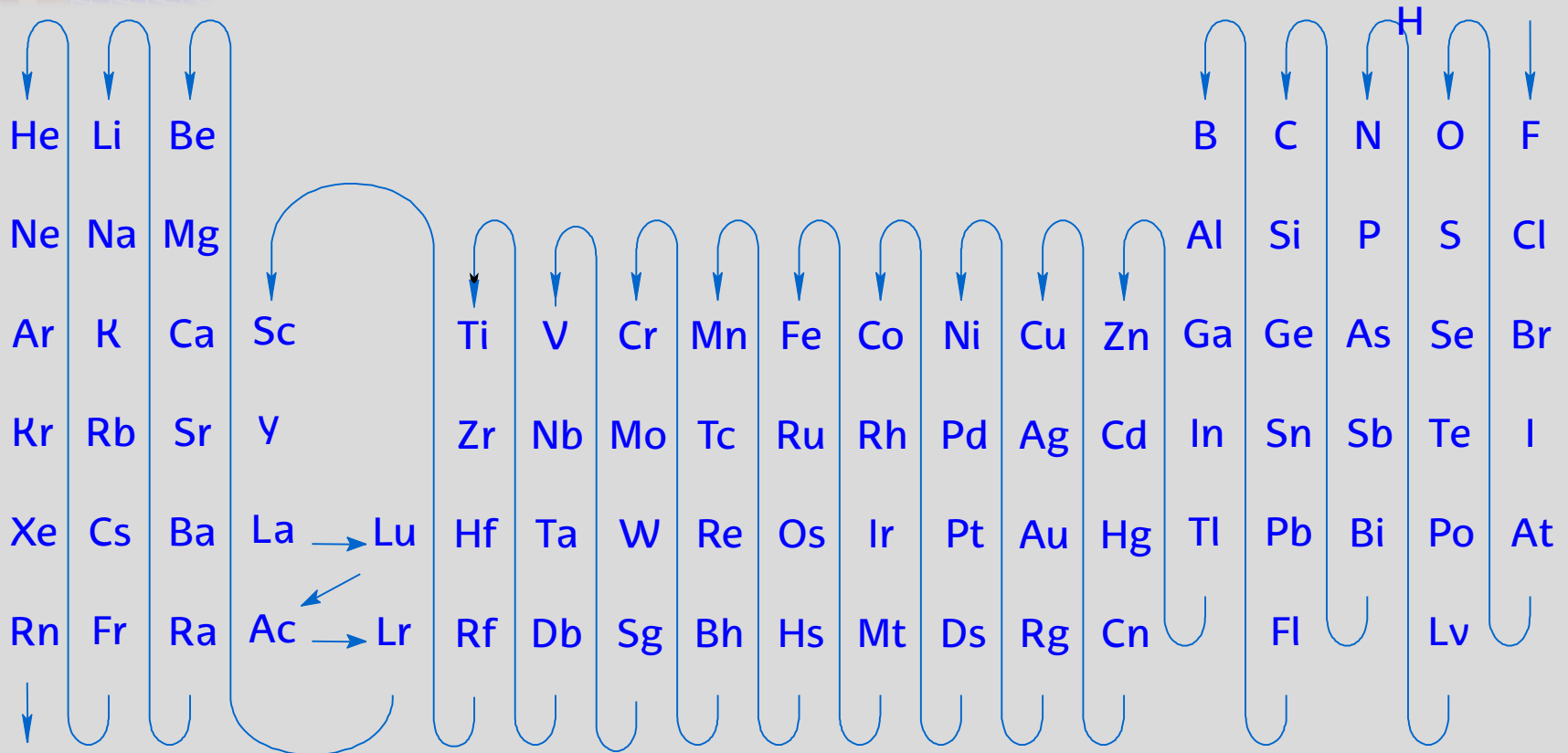
- Izenean
Elementuaren segidaren gezia jarraituz lehenengo agertzen den elementua *anioi* izendatuko dugu eta “uro” atzikia esleituko zaio. Beraz idatziko da elektropositiboaren izenaren atzean, bien artean husune bat utziz

Konposizio-nomenklatura.

Konposatu bitarrak. Elementuen segida

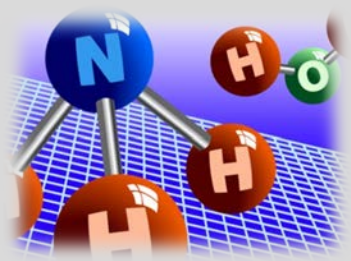
- Adibideak

- GaAs galio artseniuro

- CO₂ karbono dioxido

- H₂O ura

- NH₃ amoniako

Konposizio-nomenklatura

- **Sustantzia homoatomikoak**

- O monoxigeno

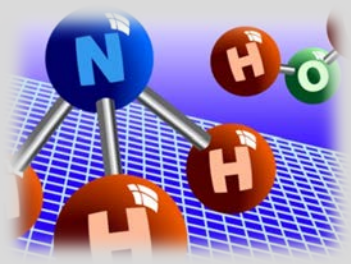
- O₂ dioxigeno

- O₃ trioxigeno

- **Hidruro metalikoak**

- FeH₂ burdina dihidruro, burdina(2+) hidruro, burdina(II) hidruro

- CuH₂ kobre dihidruro, kobre (2+) hidruro, kobre(II) hidruro

Konposizio-nomenklatura

- **Hidruro ez- metalikoak**

BH_3 boro trihidruro

SiH_4 silizio tetrahidruro

NH_3 nitrogeno trihidruro

N_2H_4 dinitrogeno tetrahidruro

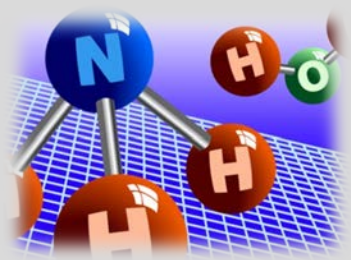
PH_3 fosforo trihidruro

H_2O dihidrogeno oxido

H_2S dihidrogeno sulfuro

HCl hidrogeno kloruro

HBr hidrogeno bromuro

Konposizio-nomenklatura

- **Oxido metalikoak**

Fe_2O_3 diburdina trioxido, burdin (3+) oxido, burdina(III) oxido

Cu_2O dikobre monóxido, kobre(2+) oxido, kobre(II) oxido

- **Oxido ez-metalikoak**

NO nitrogeno monoxido, nitrogeno(II) oxido

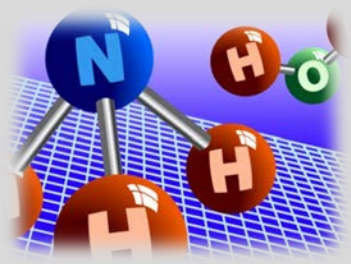
N_2O_3 dinitrogeno trioxido, nitrogeno(III) oxido

SO_3 sufre trioxido, sufre(VI) oxido

OCl_2 oxigeno dikloruro

O_7Cl_2 heptaoxido dikloruro

} Haluro bezala

Konposizio-nomenklatura

- **Peroxidoak**

H_2O_2 dihidrogeno dioxido, hidrogeno peroxido

Li_2O_2 dilitio dioxido, litio peroxido, dilitio dioxido(2-)

HgO_2 merkurio dioxido, merkurio(2+) dioxido, merkurio(II) peroxido

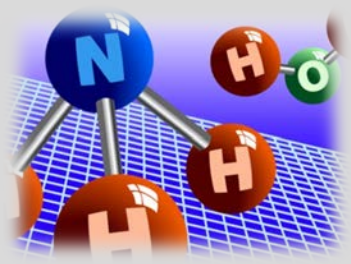
- **Superoxidoak**

NaO_2 sodio dioxido, sodio dioxido(1-), sodio superoxido

BaO_4 bario bis(dioxido), bario dioxido(1-), bario superoxido

- **Ozonidoak**

KO_3 potasio trioxido, potasio trioxido(1-), potasio ozonido

Konposizio-nomenklatura

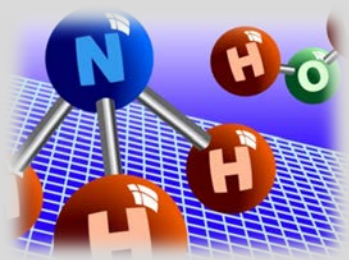
- **Hidroxidoak**

KOH potasio hidroxido

Ba(OH)₂ bario hidroxido, bario dihidroxido

Co(OH)₃ kobalto trihidroxido, kobalto(3+) hidroxido, kobalto(III) hidroxido

Ordezkapen-nomenklatura

- Kimika organikoan askotan erabiltzen da
- Ez-organikoan ia bakarrik hidruroentzat eta beraien deribatuak

BH ₃	borano	CH ₄	metano	NH ₃	azano	H ₂ O	oxidano	HF	fluorano
AlH ₃	alumano	SiH ₄	silano	PH ₃	fosfano	H ₂ S	sulfano	HCl	klorano
GaH ₃	galano	GeH ₄	germano	AsH ₃	artsano	H ₂ Se	selano	HBr	bromano
InH ₃	indigano	SnH ₄	estannano	SbH ₃	estibano	H ₂ Te	telano	HI	iodano
TlH ₃	talano	SPb ₄	plumbano	BiH ₃	bismutano	H ₂ Po	polano	HAt	astatano

- Hidruroen deribatuak
  - HOOH   dioxidano   hidrogeno peroxido (izen onartua)
  - H₂NNH₂   diazano   hidrazina (izen onartua)

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

eman ta zabal zazu

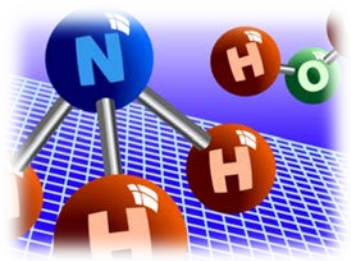

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

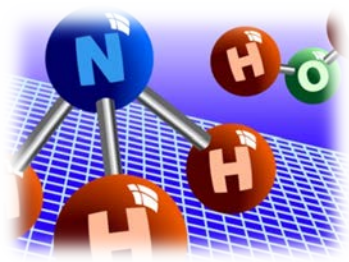
KIMIKA OROKORRA
ETA EZORGANIKOA

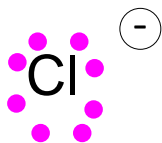
KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

- Koordinazio - konposatuak $[ML_xL'_y]^n$ espezie kimikoak dira non:
  - M atomo zentrala da
    - Atomo bakarra: mononuklearrak
    - Atomo bat baino gehiago: polinuklearrak
  - L eta L' ligandoak edo estekatzaileak dira
  - n negatiboa, positiboa zein zero izan daiteke
- *loi zentral* batez eta horri loturiko *estekatzaileez* osaturik daude
- Atomo zentralak eta hari lotutako estekatzaileek **koordinazio-esfera** osatzen dute

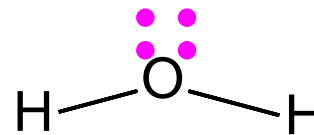

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

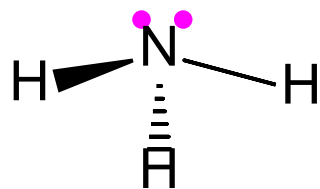
- Estelatzailen ezaugarriak:
  - Emateko libre dauden bikote-bakartiak dauzkate
  - Hauek erabiltzen dira atomo metalikoari dentsitate elektronikoa emateko
  - Honela koordinazio-konplexuak eratzen dira
  - Atomo emaleak: elektro-bikote dituztenak dira.

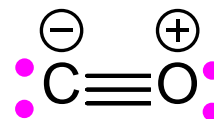
kloro ligandoa

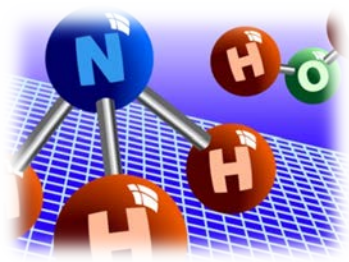
aqua ligandoa

ammino ligandoa

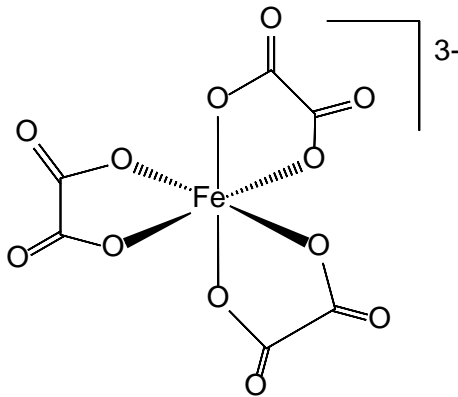

karbonil ligandoa

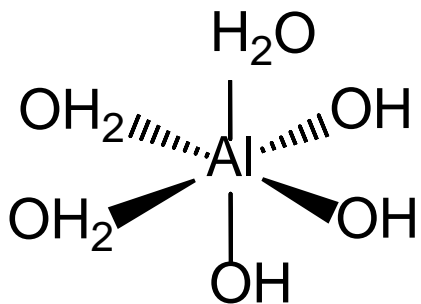

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

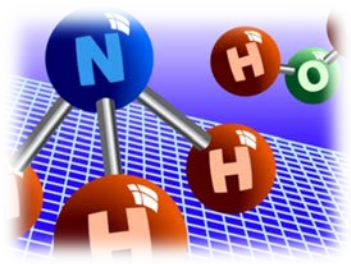
- **KOORDINAZIO-ZENBAKIA:** atomo zentralari lotzen zaizkion atomo lotzaileen kopurua, baita **balentzia sekundarioa** ere deritzona. Kasu askotan, atomo lotzaileak eta estekatzaileak bat daude, baina ez beti

Koordinazio-zenbakia: 6
 Atomo lotzaileak: 6
 Estekatzaile kopurua: 3

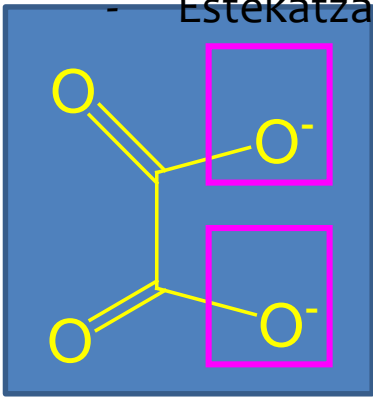

Koordinazio-zenbakia: 6
 Atomo lotzaileak: 6
 Estekatzaile kopurua: 6

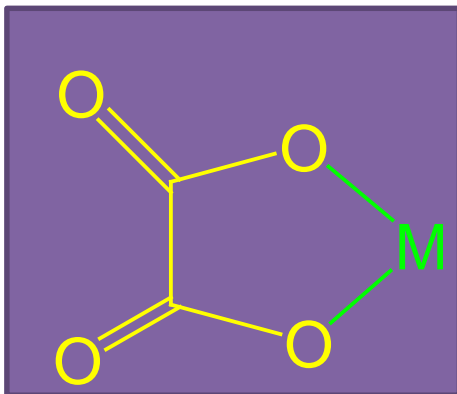

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

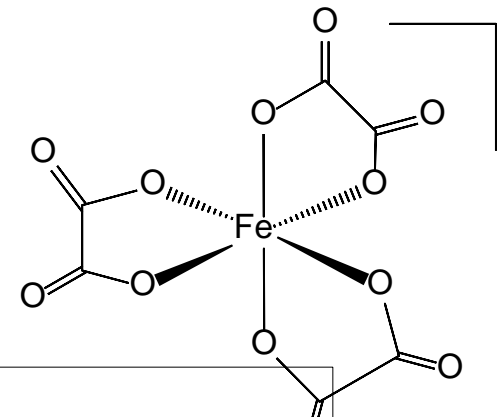
- Estekatzaileen sailkapena
  - Estekatzaile monohorzduna: atomo emaile bakarra
  - Estekatzaile polihorzduna: atomo emaile bat baino gehiago
  - Estekatzaile anbihorzduna: bi atomo emaile erabil daiteke (NCS^-)

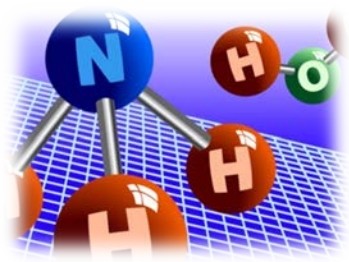
oxalato: ligando dihorzduna

kelatoa

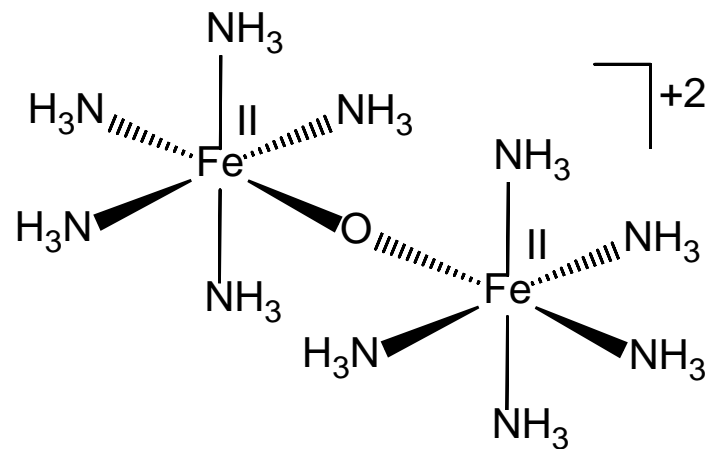
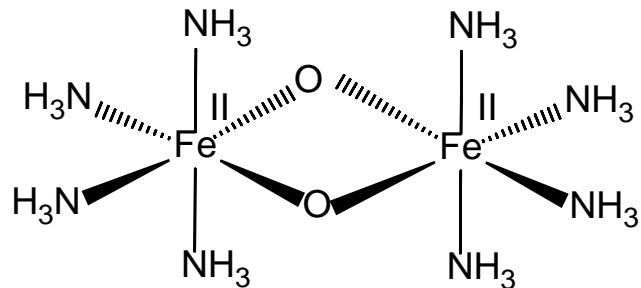
“chele”-tik jatorria du, grekoano matxarda esanahia duen hitza

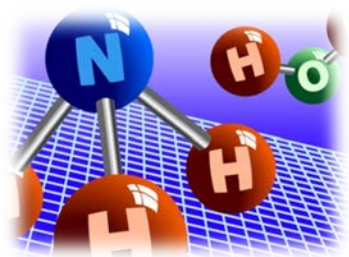
KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

Konplexuen sailkapena:

- Kargaren arabera: anionikoak, kationikoak eta neutroak
- Atomo metalikoen kopuruaren arabera
  - Mononuklearrak
  - Polinuklearrak
    - Estekatzaile zubien bidez
    - M-M lotura zuzenak izanik

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

- Estekatzaile arruntenak

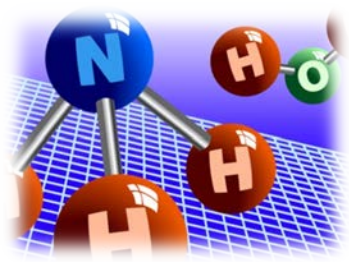
Estekatzaile anionikoak(o-z amaituta)

F ⁻	fluoro	O ²⁻	oxo	N ³⁻	nitruro	CN ⁻	ziano
Cl ⁻	kloro/kloruro	O ₂ ²⁻	peroxo	N ₃ ⁻	azido	NC ⁻	isoziano
Br ⁻	bromo	OH ⁻	hidroxo/hidroxido	NO ₂ ⁻	nitro	OCN ⁻	zianato
I ⁻	iodo	SO ₃ ²⁻	sulfito	ONO ⁻	nitrito	NCO ⁻	isozianato
ClO ₃ ⁻	klorato	SO ₄ ²⁻	sulfato	NO ₃ ⁻	nitrato	SCN ⁻	tiozianato
		S ₂ O ₃ ²⁻	tiosulfato			NCS ⁻	isotiozianato
CO ₃ ²⁻	karbonato	CH ₃ COO ⁻	azetato	C ₂ O ₄ ²⁻	oxalato		

Estekatzaile neutroak

H ₂ O	aqua	NH ₃	ammino	CO	karbonil
CS	tiokarbonilo	NO	nitrosil		

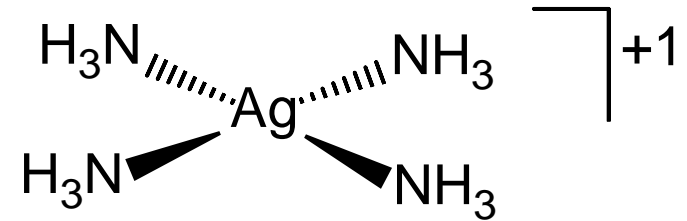

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

Adibide batzuk

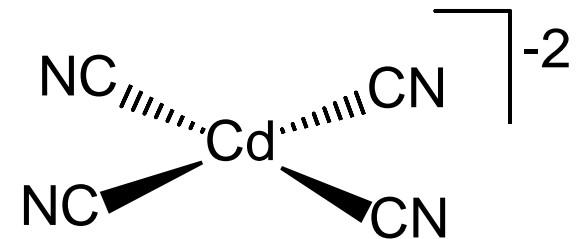
$[\text{Ag}(\text{NH}_3)_4]\text{Cl}$ koordinazio-konposatua

$[\text{Ag}(\text{NH}_3)_4]^+$ katioi konplexua den

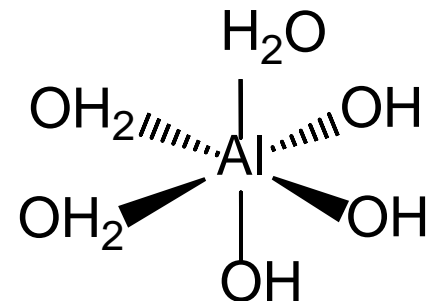

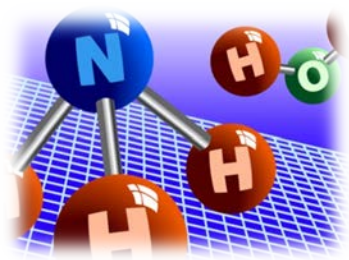
$\text{Na}_2[\text{Cd}(\text{CN})_4]$ koordinazio-konposatua

$[\text{Cd}(\text{CN})_4]^{2-}$ anioi konplexua den

$[\text{Al}(\text{OH})_3(\text{H}_2\text{O})_3]$ koordinazio-konposatua neutroa

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

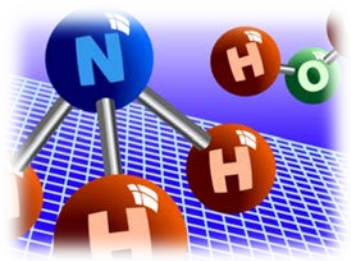
KONPLEXU MONONUKLEARRAK

FORMULA KIMIKOA

Ez ahaztu
kortxeteak

- Metala lehenengoa idatzi behar da
- Jarraian estekatzaileak alfabeto-ordenan kokatzen dira.
- Bi estekatzaileen ikurrak letra berdinez hasten badira, kokatzeko hurrengoa kontuan hartu behar da:
  - . Ikurra letra bakarrekoa baldin bada bi letrakoarena baino lehenago kokatu behar da.
  - . Ikurrak bi letra izanez gero alfabeto-ordenari jarraituz kokatu behar da
- Adibideak:
  - . Cl^- estekatzailea CO delakoa baino lehen doa
  - . CN^- estekatzailea CO estekatzailea baino lehen delakoa baino lehen doa

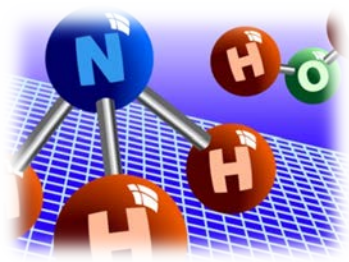

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

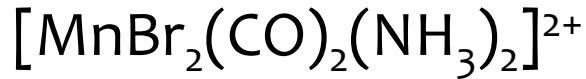
KONPLEXU MONONUKLEARRAK

IZENA

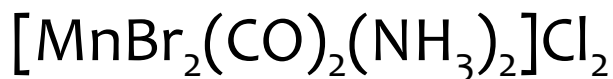
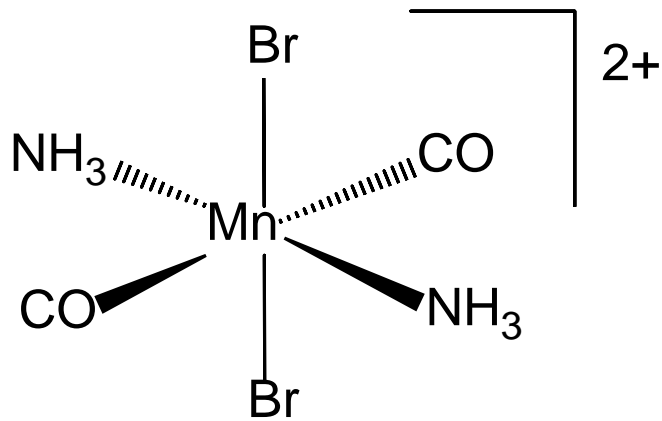
- Lehenengo katioia eta gero anioia (konposatu guztietan bezala)
- Katioia edo anioia konplexua izatekotan:
Lehenengo estekatzailak alfabeto-ordenan eta aurrizkiak(di, tri,..) erabiliz
- Jarraian metalak aipatzen dira:
  - Konplexu negatiboetan: metala -ATO atzizkia
  - Konplexu positiboetan eta neutroetan: ez dago atzizkirik
  - Oxidazio-zenbaki aldakorra badu adierazi behar da zenbaki erromatarrez hutsunerik gabe eta izenari jarraituz
- Elementuaren latindar erroa erabiltzen da (ferrato, argentato, aurato, kuprato, estannato, plumbato)

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

diamminodibromodikarbonilmanganeso(IV) ioia

diamminodibromodikarbonilmanganeso(IV) kloruroa

Aurrizki grekoak:

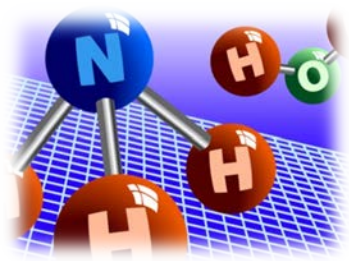
Bis, Tris, Tetrakis.. NOIZ?

- Ligandoez berez aurrizkiren bat izanez gero
- konplexuak direnean
- Parentesi artean idazten direnean

Adibidez:

bis(etilendiammino)

bis(oxalato)

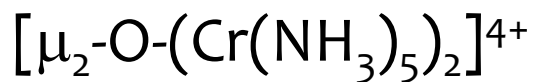

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

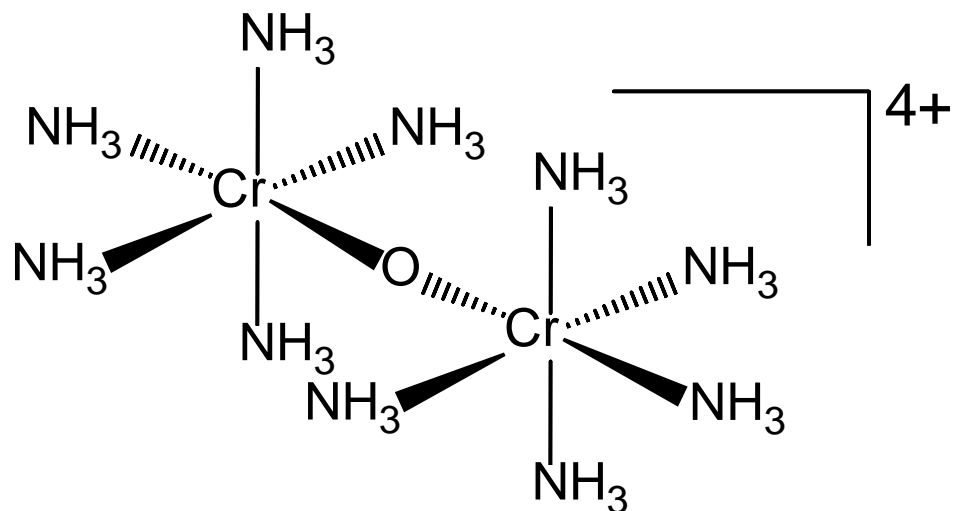
KONPLEXU POLINUKLEARRAK

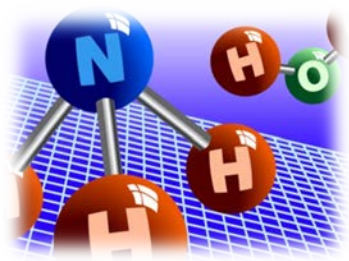
Arau berdina μ_n -ikurra erabilirik, non n , ligando horren bidez konektaturik dauden atomo metalikoen kopurua den.

Normalean, $n=2$ denean ez da jartzen

μ_2 -oxo-bis[pentaamminokromo(III)]

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

- **Konplexu anionikoak:** M-ato

$[\text{Pt}(\text{NCS})_6]^{2-}$ hexaisotiozianatoplatinato(IV) anioa

$[\text{Ag}(\text{S}_2\text{O}_3)_2]^{3-}$ bis(tiosulfato)argentato(I) anioa

$[\text{Fe}(\text{C}_2\text{O}_4)_3]^{3-}$ tris(oxalato)burdinato(III) anioa

- **Konplexu kationikoak**

$[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2]^+$ diamminozilar(I) katioa

$[\text{PdNOBr}(\text{NH}_3)_4]^{3+}$ tetraamminobromonitrosilpaladio(IV) katioa

$[\text{CoCl}_2(\text{NH}_3)_4]^+$ tetraamminodiklorokobalto(III) katioa

- **Konplexu neutroak**

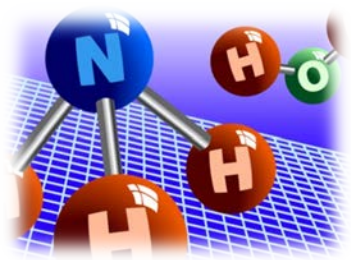
$[\text{Ni}(\text{CO})_4]$ tetrakarbonilnikel(o)

- **Gatz konplexuak:**

$\text{K}_3[\text{MoF}_2(\text{CN})_6]$ potasio hexazianodifluoromolibdato(V)

$[\text{PtCl}_2(\text{NH}_3)_4]\text{SO}_4$ tetraamminodikloroplatino(IV) sulfato

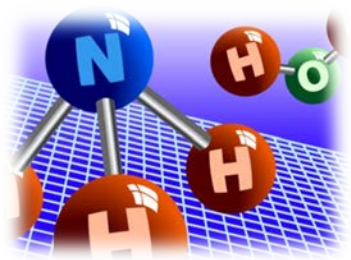
$[\text{Ag}(\text{NH}_3)_2]_2[\text{Co}(\text{ONO})_5(\text{NH}_3)]$
diamminozilar(I) amminopentanitritokobaltato(III)

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

Koordinazio-konposatuen formulazioa praktikatzeko...

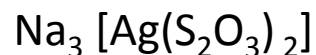
- . Sodio bis(tiosulfato)argentatoa
- . Amonio hexaisotiozianatoplatinato(IV)
- . Potasio hidroxotetranitronitrosilferrato(III)
- . Diamminodikloroplatino(II)
- . Tetraamminokobre(II) nitratoa

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

Koordinazio-konposatuen formulazioa praktikatzeko...

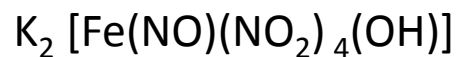
Sodio bis(tiosulfato)argentatoa

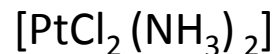
Amonio hexaisotiozianatoplatinato(IV)

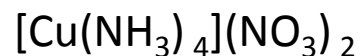
Potasio hidroxotetranitronitrosilferrato(III)

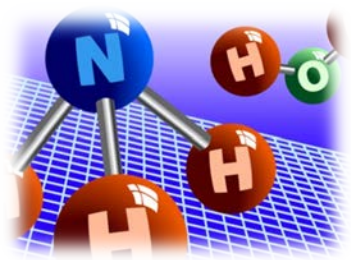
Diamminodikloroplatino(II)

Tetraamminokobre(II) nitratoa

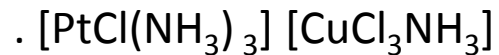
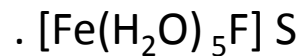
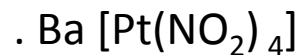
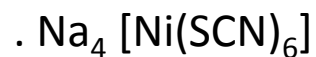

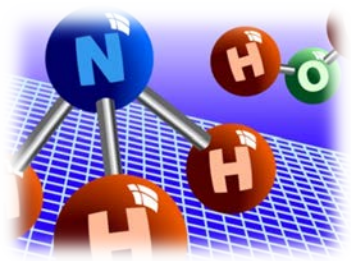

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

Koordinazio-konposatuen formulazioa praktikatzeko...

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

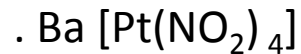
Koordinazio-konposatuen formulazioa praktikatzeko...

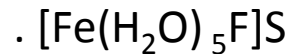
Sodio hexatiozianatoniccolato(II)

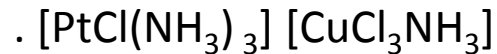
Aluminio diaminotetratiozianatokromato(II)

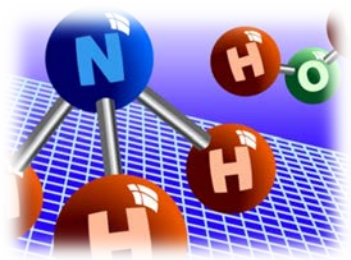
Bario tetranitroplatino(II)

Fluoropentaaqua burdina(III) sulfuroa

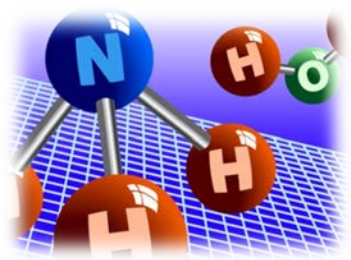
Triamminokloroplatino(II) aminotriklorokuprato(II)

KONPOSATU EZ-ORGANIKOAK

Konposatu ez-organikoen nomenklatura gogoratzeko...

- . Anhidrido kromikoa
- . Azido diartsenikoa/ piroartsenikoa
- . Bisulfuro ferrosoa
- . Sodio peroxodisulfatoa
- . Kobalto(III) dihidroxokloruroa

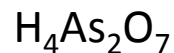
KONPOSATU EZ-ORGANIKOAK

Konposatu ez-organikoen nomenklatura gogoratzeko...

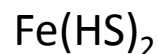
. Anhidrido kromikoa

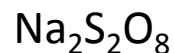
. Azido diartsenikoa

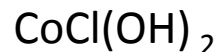
. Bisulfuro ferrosoa

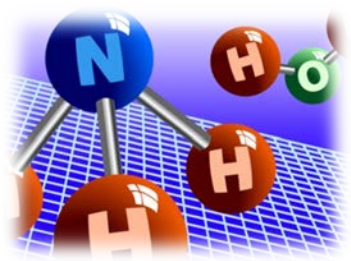

. Sodio peroxodisulfatoa

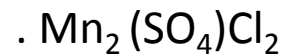
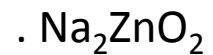
. Kobalto(III) dihidroxokloruroa

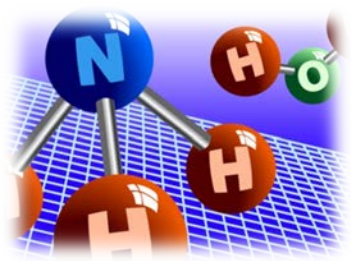

KONPOSATU EZ-ORGANIKOAK

Konposatu ez-organikoen nomenklatura gogoratzeko...

KONPOSATU EZ-ORGANIKOAK

Konposatu ez-organikoen nomenklatura gogoratzeko...

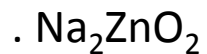
Estrontzio peroxidoa

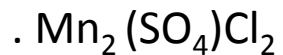
Azido ditiofosforikoa

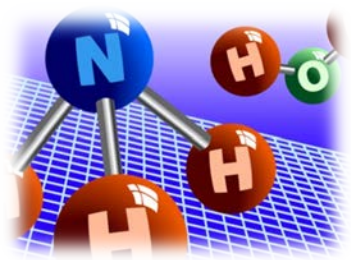
Kaltzio manganatoa

Sodio zinkatoa

Manganeso (II) klorurosulfato

KOORDINAZIO-KONPOSATUAK

Bereizteko...

- . $\text{CrCl}_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$
Kromo(III) kloruro hexahidratatua
- . $[\text{Cr}(\text{H}_2\text{O})_6] \text{Cl}_3$
Hexaaquakromo(III) kloruro
- . CrCl_3
Kromo(III) kloruro anhidro

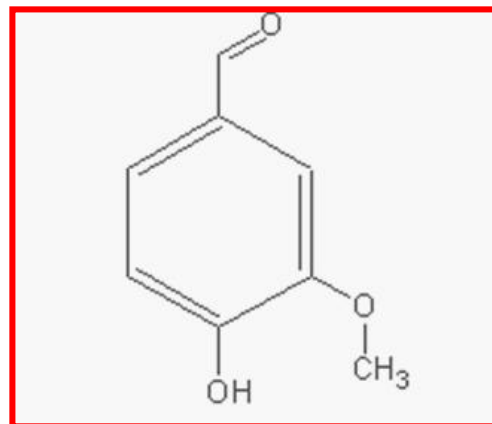
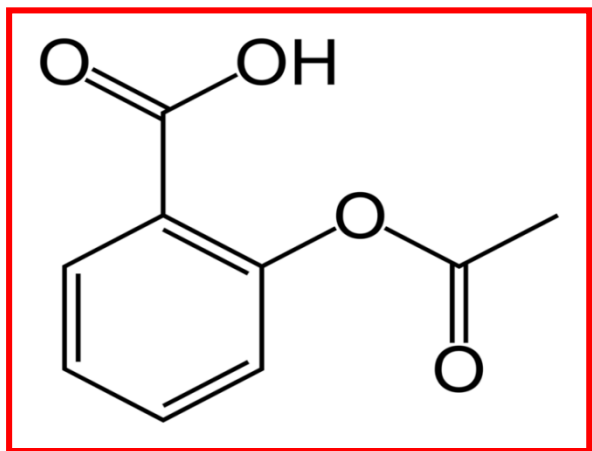
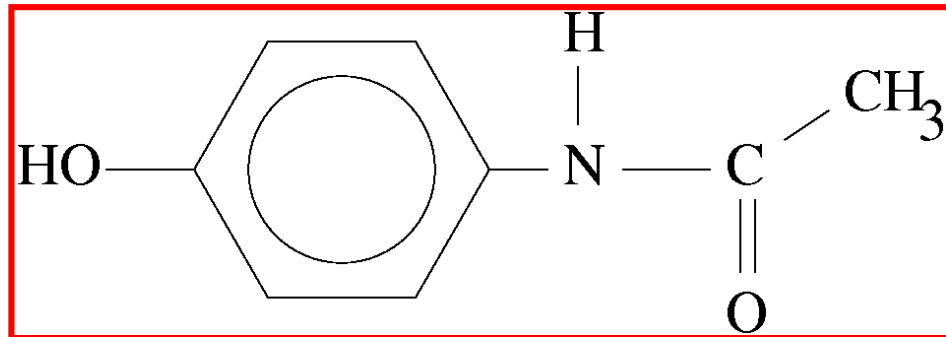
FORMULAZIO eta NOMENKLATURA KIMIKOA

SAILA: Kimika Ezorganikoa

KONPOSATU ORGANIKOEN FORMULAZIO eta NOMENKLATURA

NOMENKLATURA MOTAK

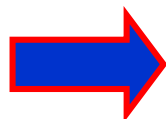
IUPAC

Kimika Puru eta Aplikatuko Nazioarteko Batasuna
International Union of Pure and Applied Chemistry
Unión Internacional de Química Pura y Aplicada

Ordezkapenakoa

Erradikofuntzionala

2013.urtean

- ✓ IUPACen Liburu Urdina
- ✓ Nomenclature of Organic Chemistry-IUPAC. Recommendations and preferred names 2013.

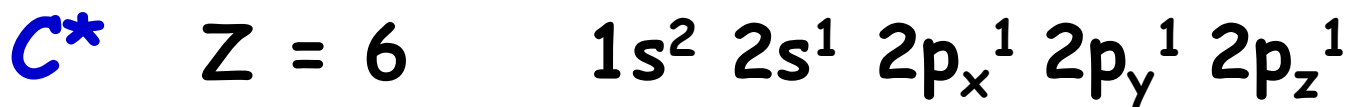
Kimika Organikoa: Karbonoaren konposatuak aztergai dituen kimikaren atala

C - C loturak dituzten konposatuak

H, N, O atomoak   **S, P** eta Halogeno atomoak

- Ezagutzen diren substantzia kimikoen %95a baino gehiago
- Bizitzaren arduradunak diren substantziak: Azido nukleikoak, Bitaminak, Proteinak, Entzimak, Lipidoak...
- 10 Miloi konposatu baino gehiago...

KARBONO ATOMOA

Lau Lotura eratzeko gai

Balentzia 4

ELKARREN ARTEAN
LOTZEKO
AHALMENA

KATEAK
ERATUZ

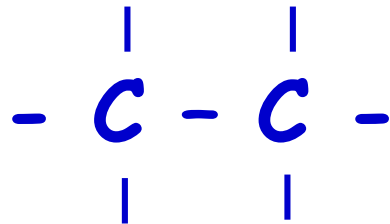
LOTURA MOTAK

1. Lotura Sinplea $\longrightarrow$ ASETUTAKO LOTURA

2. Lotura Bikoitza

3. Lotura Hirukoitza

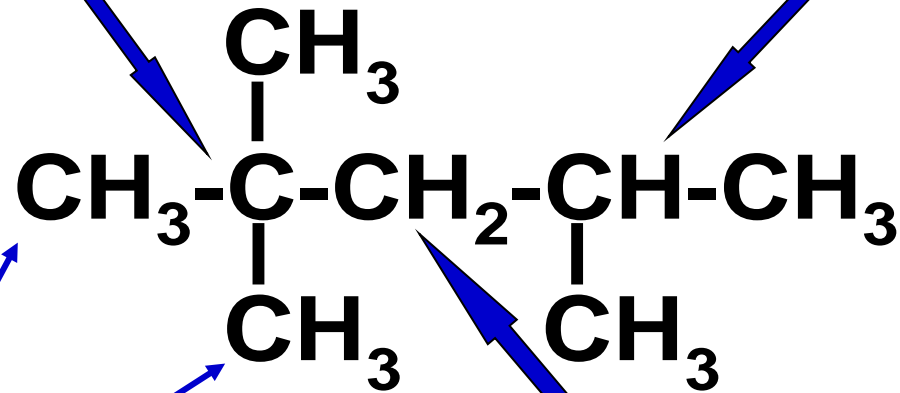
ASETUGABEKO LOTURAK

KARBONO ATOMOAK

Kuaternarioa

Tertziarioa

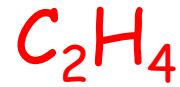
Primarioa

Sekundarioa

FORMULA MOTAK

Formula Molekularra

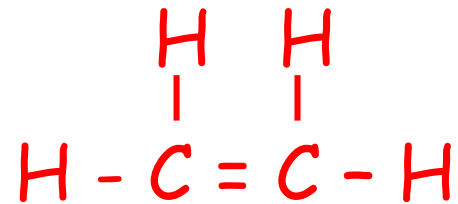
- Kondentsatutakoa

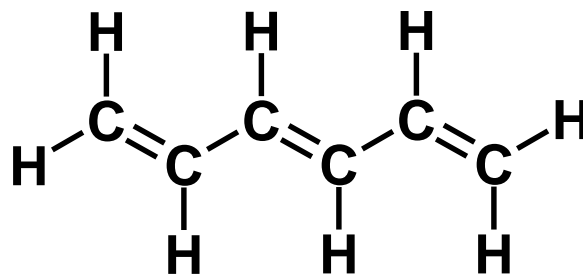
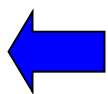
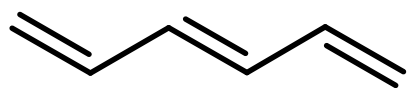
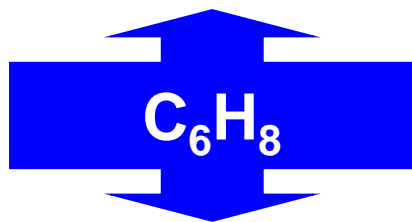
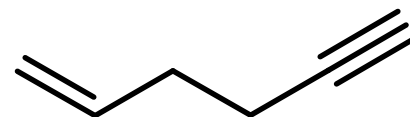
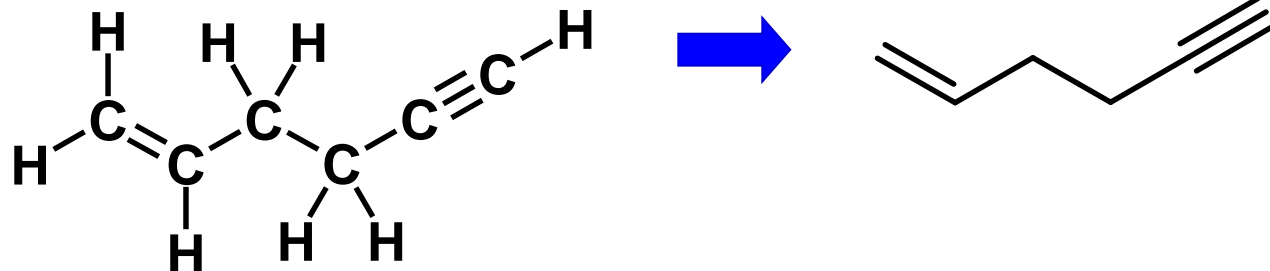
- Erdigaratua

- Garatutakoa

- Sinplifikatutakoa edo zig-zag

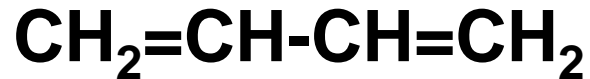

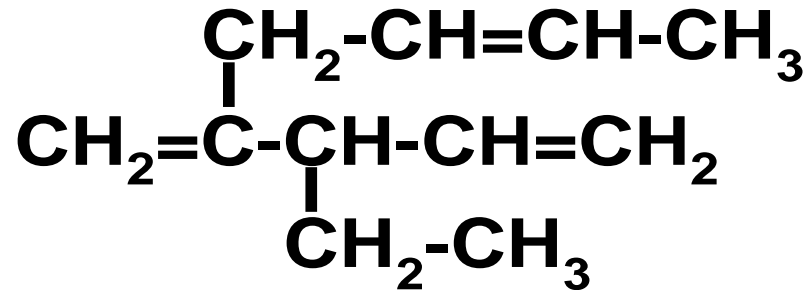
KATE MOTAK

- AZIKLIKOAK edo IREKIAK

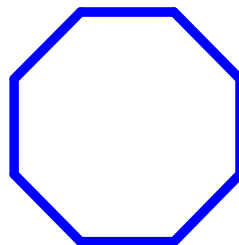
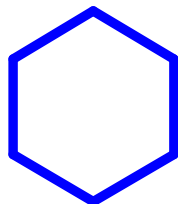
- Linealak

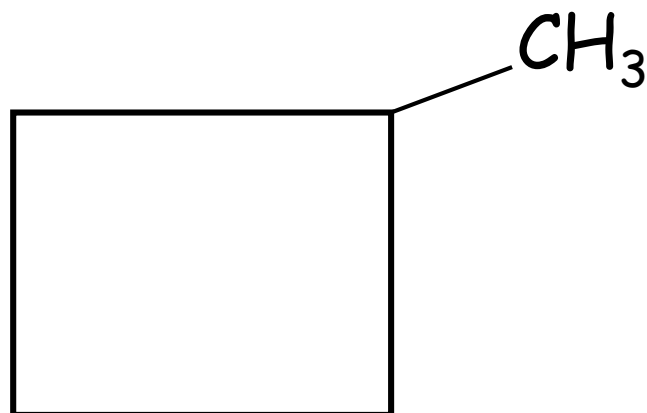
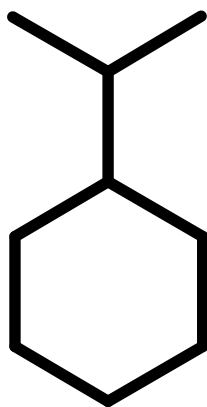
- Adarkatuak

- ZIKLOAK edo ITXIAK

• Adarkatuak

KONPOSATU ORGANIKOEN NOMENKLATURA

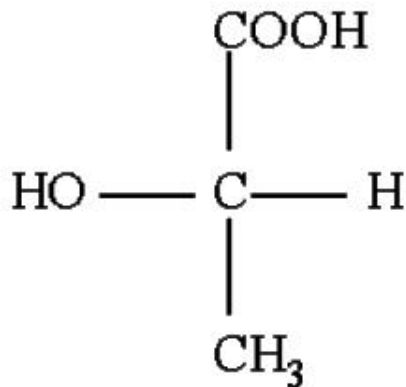
1. ARRUNTA

Azido Formikoa

Naftaleno

Azido laktiko

2. SISTEMATIKOA (IUPAC Sistema)

- **Aurrizkiak**: 2. mailako funtzio-taldeak edota beste taldeak, kate nagusian non dauden adierazten du, zenbaki lekutzaileak erabiliaz
- **Erroak** (Oinarrizko zatiak): Kate-nagusiko karbono-atomo kopurua adierazten du
- **Atzizkiak**: Molekulan dagoen funtzio-talde nagusia adierazten du

3 - metilbutanal

HIDROKARBUROAK: SAILKAPENA

Aromatikoak

Monoziklikoak

BENTZENOA

Poliziklikoak

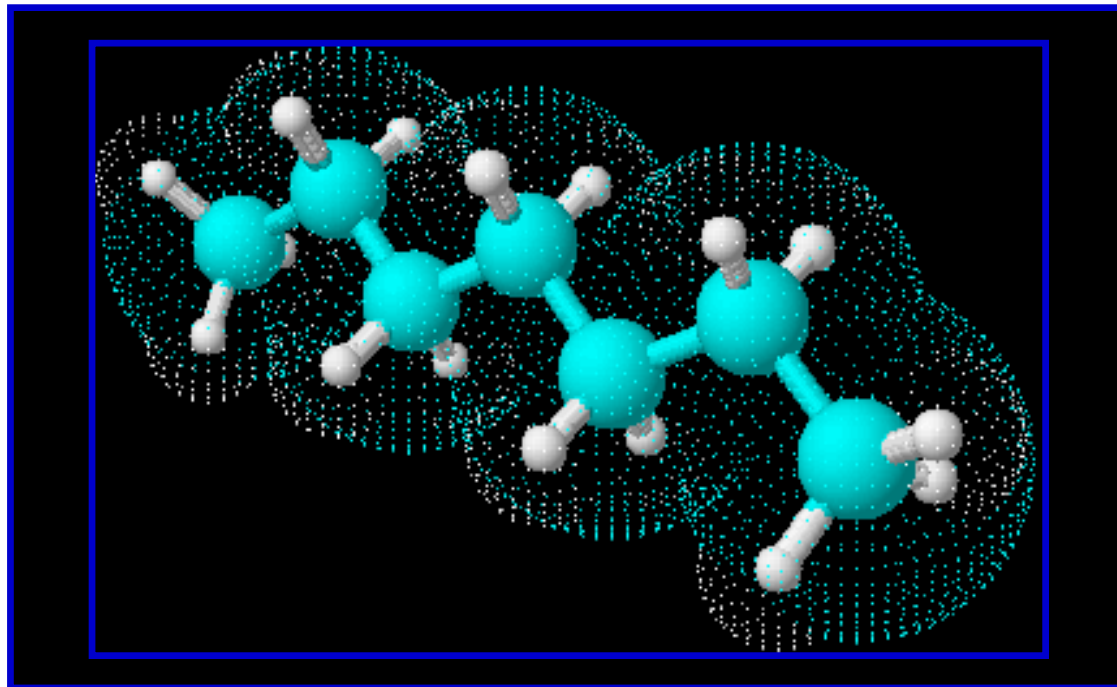
Isolatutakoak

Kondentsatutakoak

HIDROKARBURUOK: NOMENKLATURA

Hidrokarburo Alifatiko Aziklikoak:

ALKANOAK

- ALKANO Ez Adarkatuak

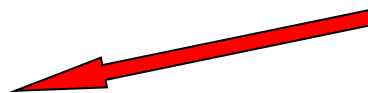
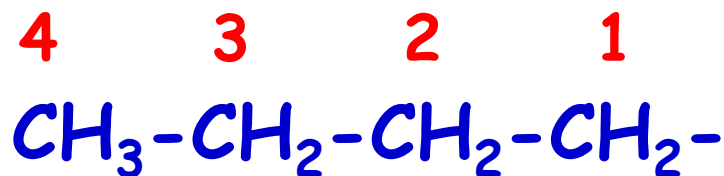
Izena: C atomo kopurua adierazten duen ZENBAKIZKO aurrizkia eta -ANO atzizkia

Penta + - ANO Pentano

1 Metano	7 Heptano	13 Tridekano	19 Nonadekano
2 Etano	8 Oktano	14 Tetradekano	20 Ikosano
3 Propano	9 Nonano	15 Pentadekano	30 Triakontano
4 Butano	10 Dekano	16 Hexadekano	
5 Pentano	11 Undekano	17 Heptadekano	
6 Hexano	12 Dodekano	18 Oktadekano	

- ALKIL Erradikalak

Zenbakikuntza: 1
zenbakia lotura
askedun C

Izena:

-ANO   →   -ILO   →   -IL

Butano   →   Butilo   →   Butil

**Erradikalaren
izena**

**Ordezkatzaile
izena**

Erradikala

Izen Sistematikoa

Izen Arrunta

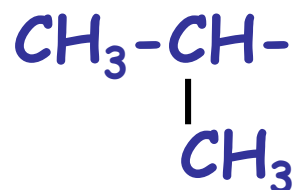
metilo

etilo

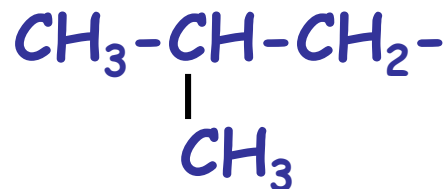

propilo

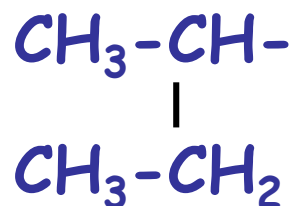
1-metiletilo

Isopropil(iPr)

2-metilpropilo

Isobutil(iBu)

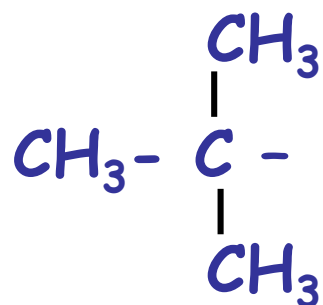
1-metilpropilo

sek-butyl(s-Bu)

Erradikala

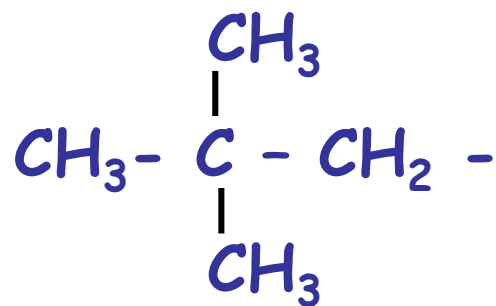
Izen Sistematikoa

Izen Arrunta

1,1-dimetiletil

tert-butil(t-Bu)

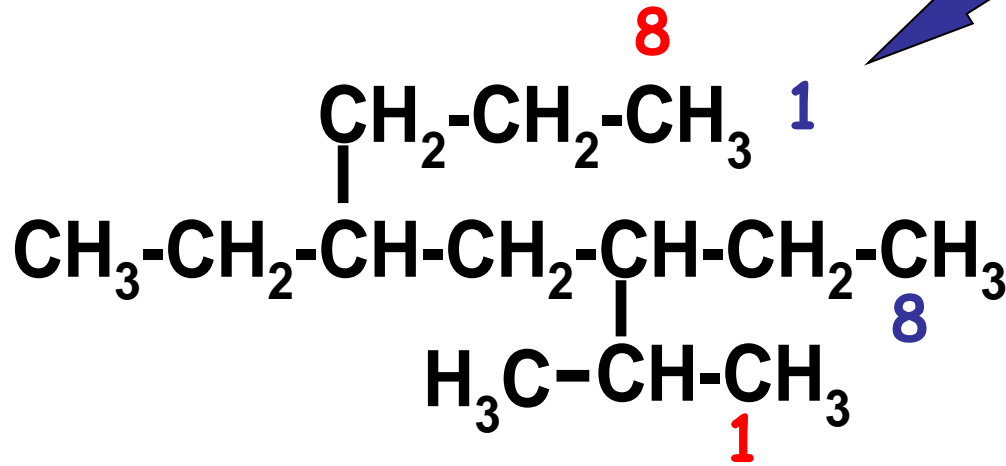
2,2-dimetilpropilo

Neopentil

b) Alboko kate gehien dituenak

Alboko
2 kate

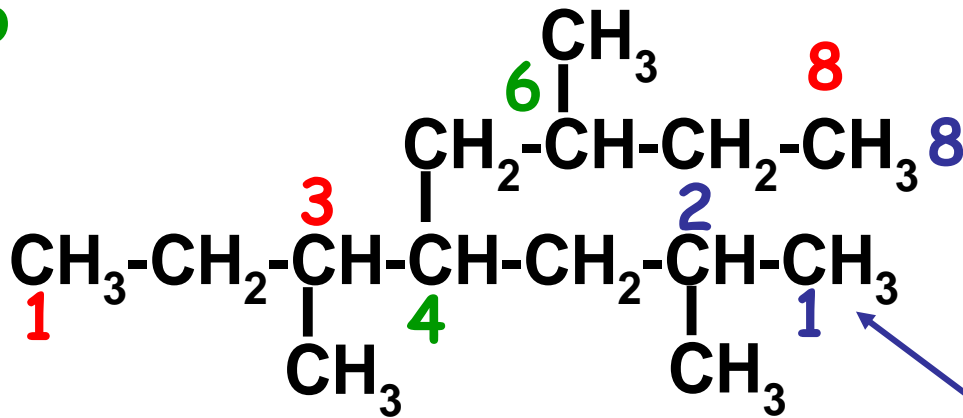

Alboko 3
kate: Kate
NAGUSIA

c) Alboko kateen lekutzaile baxuenak dituenak

8 Karbono
ordezkatzaileak

3,4,6

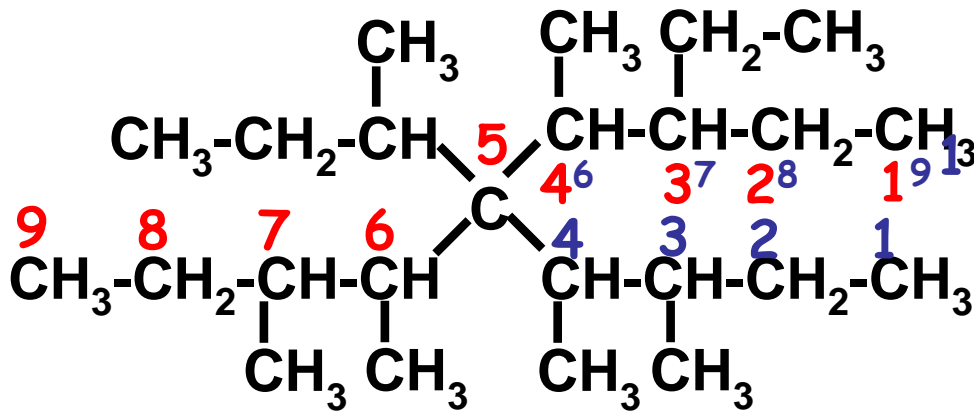
8 Karbono
ordezkatzaileak

2,4,6

Kate Nagusia

d) Alboko kate txikienetan, C atomo gehien dituenak

Karbonoak: 9
 alboko kateak: 6
 lekutzaileak: 3,4 5,5,6,7
 alboko kateetako C ak:
 1,1,1,2,4,6
KATE NAGUSIA

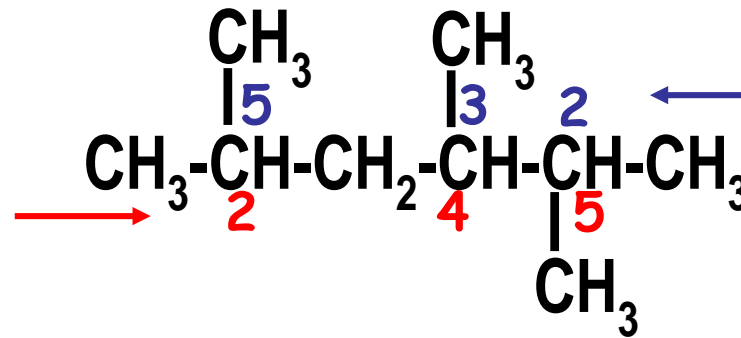
Karbonoak: 9
 alboko kateak: 6
 lekutzaileak: 3,4 5,5,6,7
 alboko kateetako C ak:
 1,1,1,1,4,7

e) Alboko kateetan, erramifikazio gutxien duena

2. ZENBAKIKUNTZA

a) Ordezkatzailei zenbaki baxuenak egokitzen zaie

2,4,5
Zenbakikuntza
okerra

2,3,5 Zenbakikuntza
zuzena

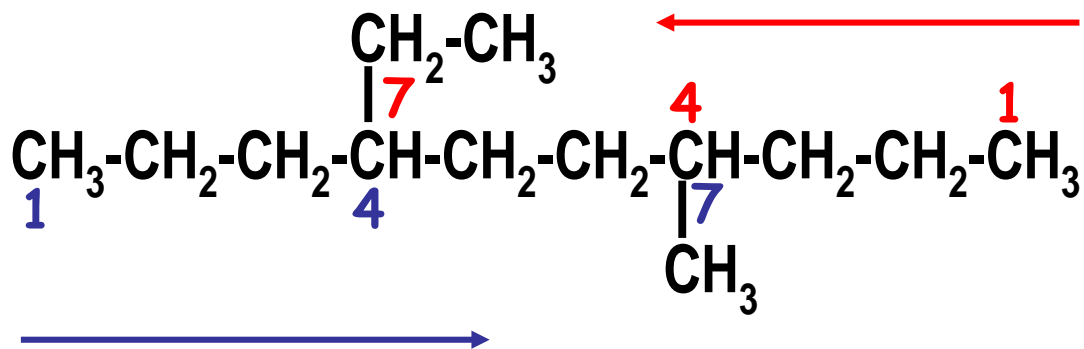
KATE NAGUSIA

b) Zenbaki baxuenak, alfabetikoki ordenatutako ordezkatzailerai egokitzen zaie

4-metil-7-etil

Zenbakikuntza OKERRA

4-etil-7-metil

Zenbakikuntza ZUZENA

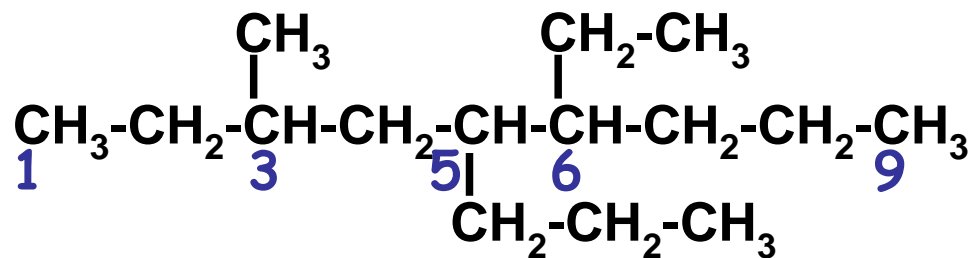
3. IZENA

Lekutzaileak-Ordezkatzaileak+Alkanoaren Izena

(Alboko kateak)

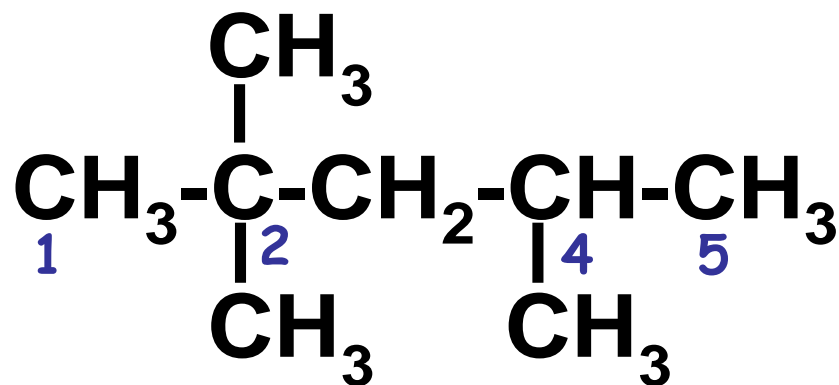
(Kate Nagusia)

a) Lehendabizi, alfabetikoki ordenatutako ordezkatzaileen izenak beraien lokatzaileekin, marratxo bat tartekatuz

6-etil-3-metil-5-propilnonano

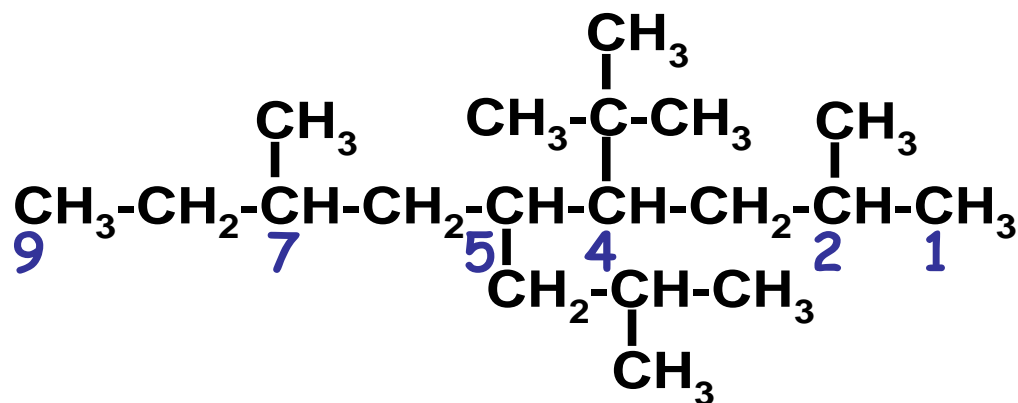
b) Molekulan ordezkatzaille bera, bitan, hirutan, lautan..., agertzen bada, **di, tri, tetra**,..., aurrizkiak jartzen dira

2,2,4-Trimetilpentano

c) Di, tri, tetra,..., eta n-,sec- eta tert-, aurrizkiak, ez dira kontutan hartzen orden alfabetikoa aplikatzerakoan

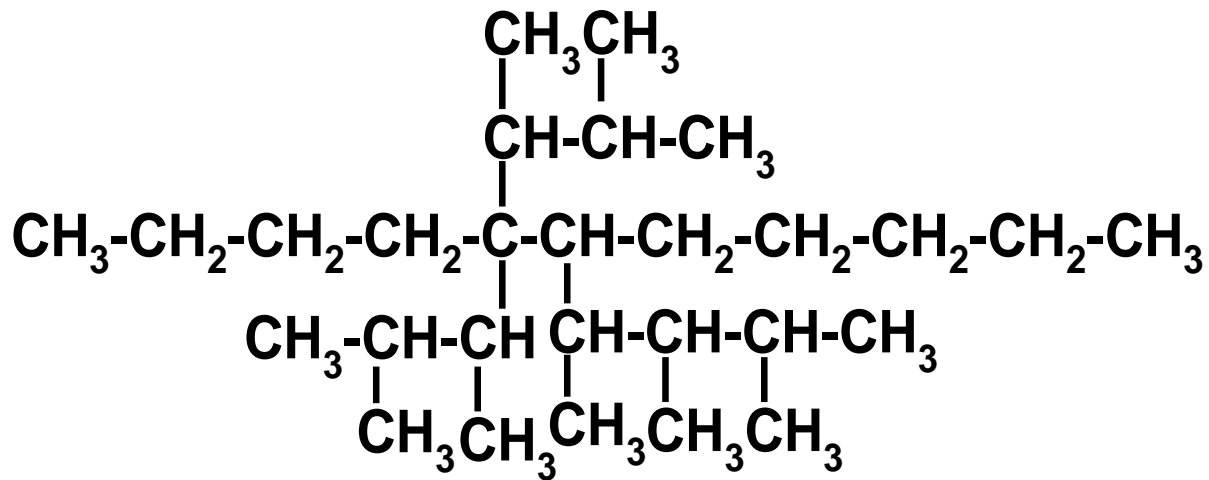
d) Iso, neo eta ziklo aurrizkiak, alfabetikoki ordenatzen dira eta marratxo gabe idazten dira

4-tert-butil-5-isobutil-2,7-dimetilnonano

e) Adarkatutako ordezkatzailak (ordezkatzaila konplexuak) izendatzeko, arau berdinak jarraitzen dira.

Behin baino gehiagoetan agertzen badira, **bis**, **tris**, **tetrakis**, **pentakis**, ..., aurrizkiak erabiltzen dira (orden alfabetikotik kanpo)

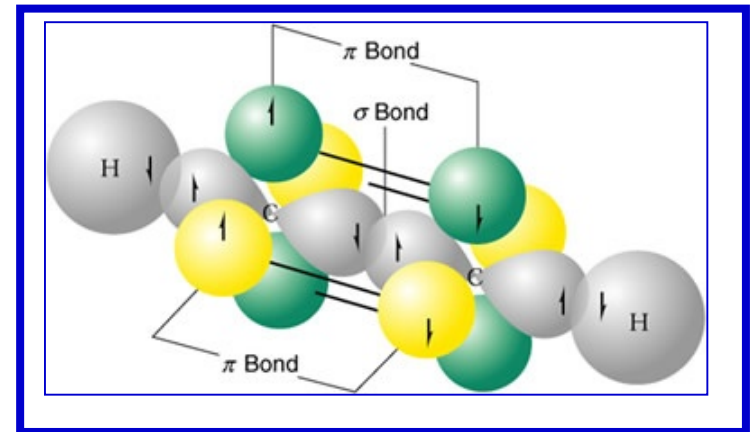
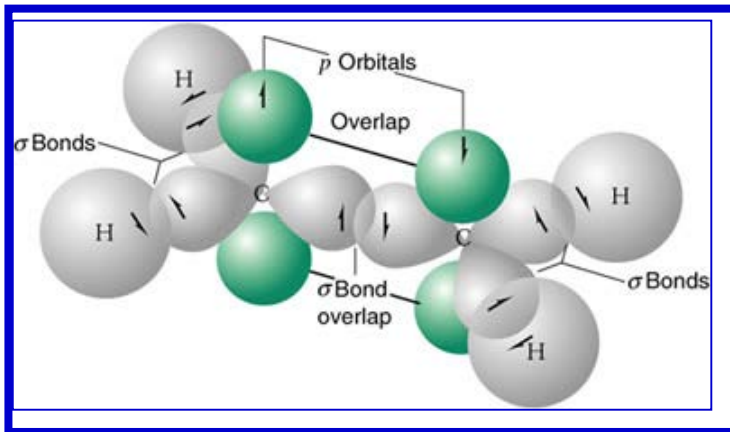

HIDROKARBURUOK: NOMENKLATURA

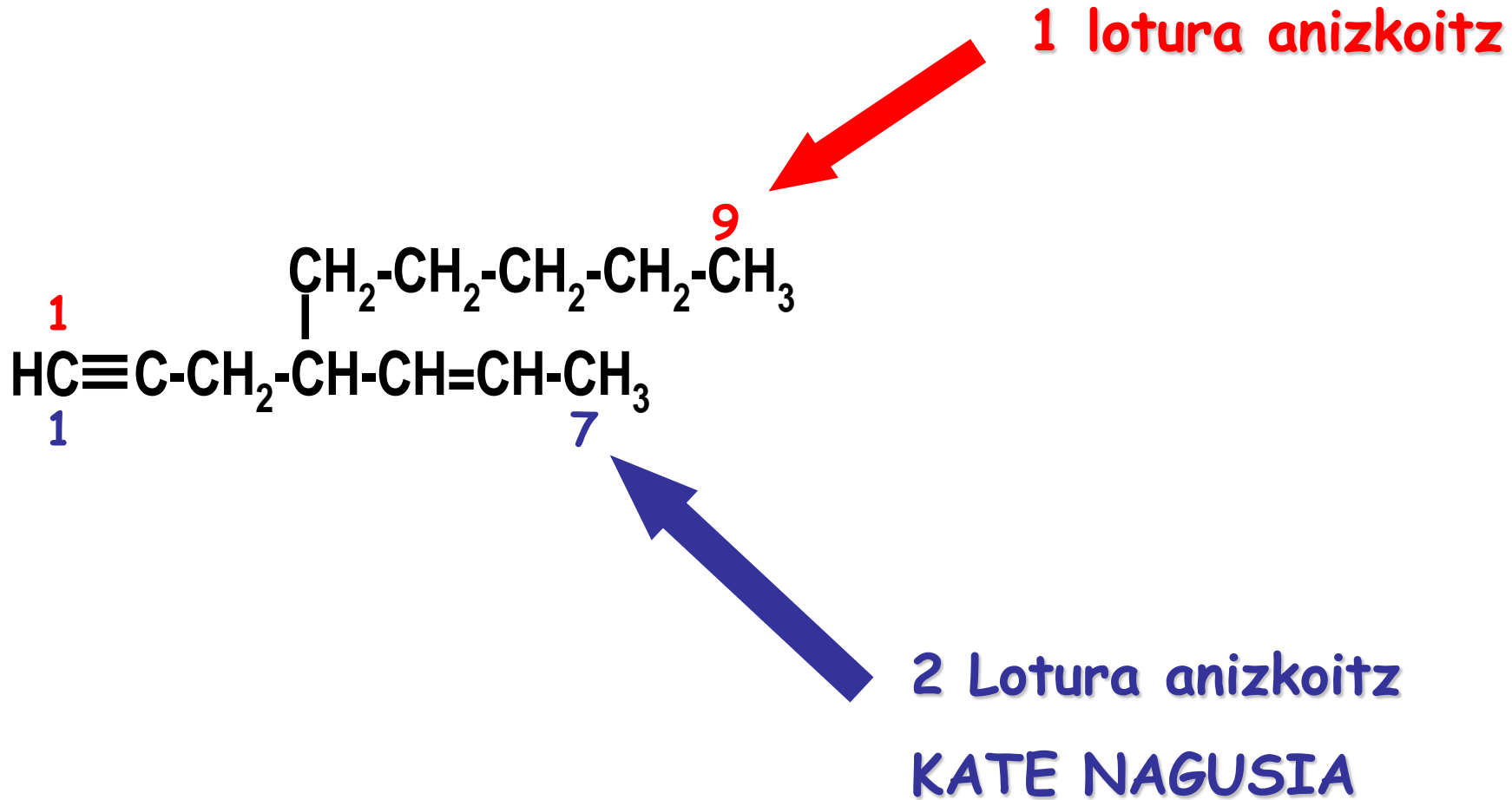
Hidrokarburo Alifatiko Aziklikoak:

ALKENO eta ALKINOAK

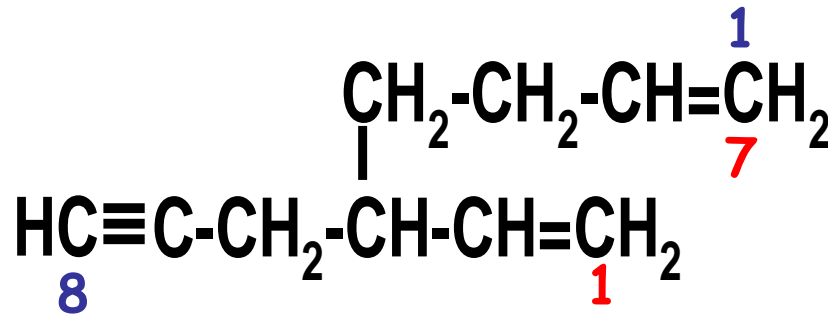
1. KATE NAGUSIAREN AUKERAKETA

a) Lotura anizkoitz gehiago dituen

b) Luzeena

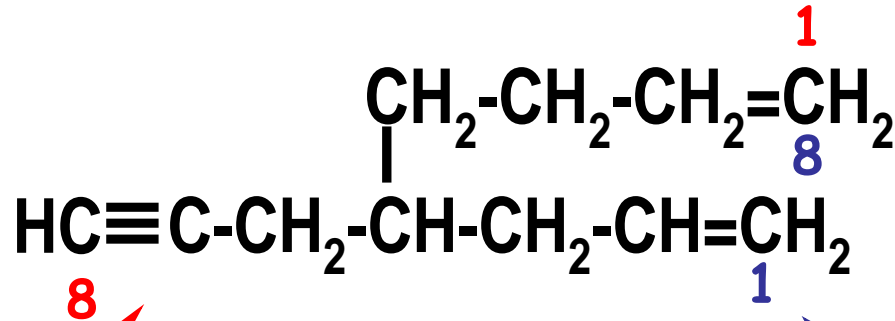

2 Lotura anizkoitz
8 Karbono

KATE NAGUSIA

2 Lotura anizkoitz
7 Karbono

c) Lotura bikoitz gehien dituena

2 Lotura anizkoitz

8 Karbono

1, bikoitza 1, hirukoitza

2 Lotura anizkoitz

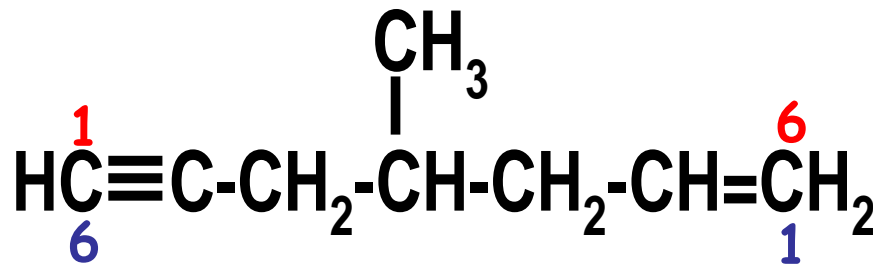
8 Karbono

2 bikoitz

KATE NAGUSIA

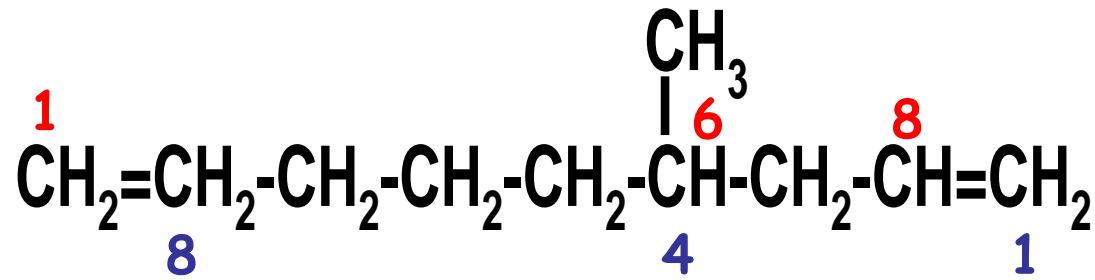
2. ZENBAKIKUNTZA

a) Zenbaki baxuenak, lotura anizkoitzei.
Berdintasunaren aurrean, lotura bikoitzek
lehentasuna dute

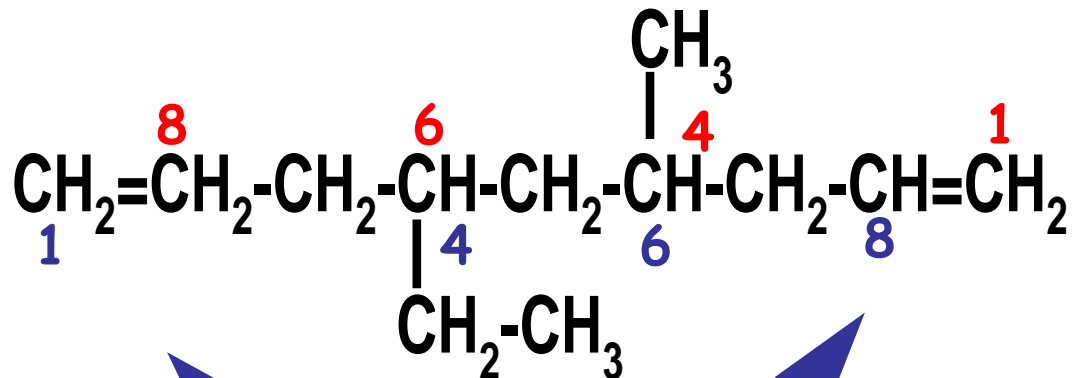
ZENBAKIKUNTZA
ZUZENA

b) Zenbaki baxuenak, ordezkatzaileri

ZENBAKIKUNTZA
ZUZENA

c) Zenbaki baxuenak, alfabetikoki ordenatutako ordezkatzaileri

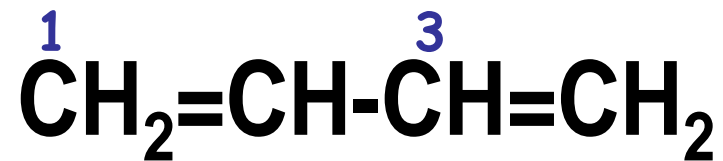

ZENBAKIKUNTZA
ZUZENA

Etil, Metil aurretik

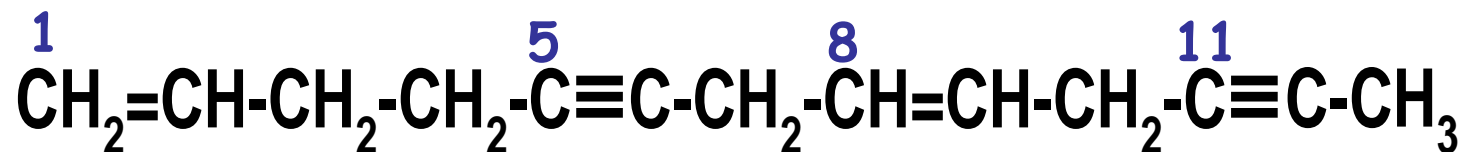
b) Hainbat lotura anizkoitz, zenbaki lokatzaileez adierazten dira. -Eno bukaera, **-adieno**, **-atrieno**,...,bukaeraz aldatzen da eta -ino, **-adiino**, **-atriino**,..., bukaeraz

Buta-1,3-dien

1,3-butadieno

c) Lotura bikoitz eta hirukoitz: Lehenengo -eno atzizkia eta ondoren -ino

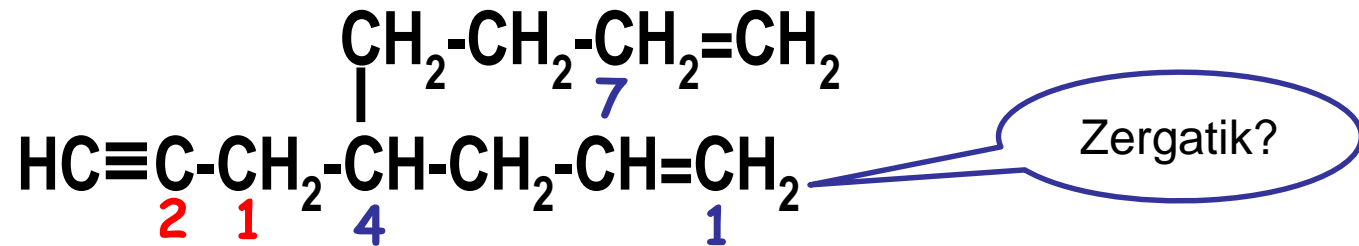

Trideka-1,8-dien-5,11-diino

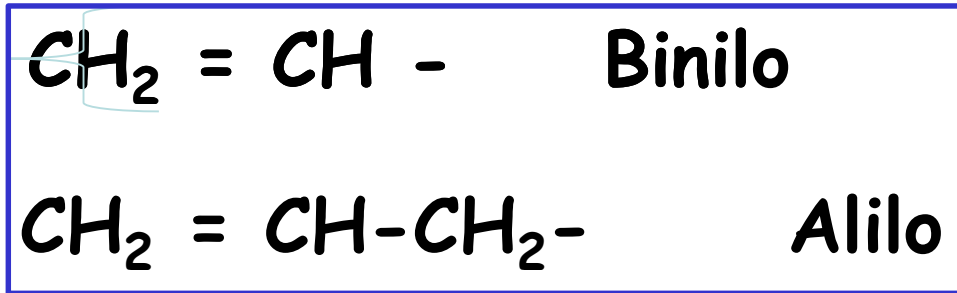

d) Erradikal monobalenteak: -"eno", -"enilo"z aldatzen da eta -"ino", -"inilo"z.

Erradikalaren 1 C, kate nagusiari lotutakoa da

4-(2-propinil)-okta-1,7-dieno

e) Erradikal di edo tribalenteak:asetutako erradikalaren -"o" bukaera, **-ideno** edo **-idino** bukaeraz aldatzen da

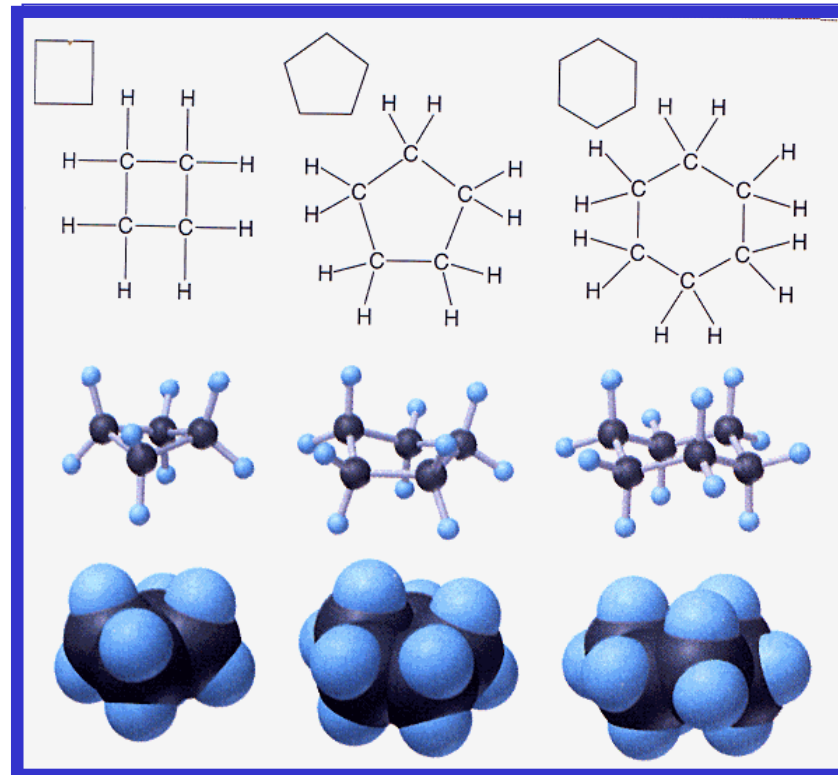
$\text{CH}_2 =$ Metilo $\rightarrow$ Metildieno $\rightarrow$ Metildien

$\text{CH}_3 - \text{CH}_2 - \text{C} \equiv$ Propildiino

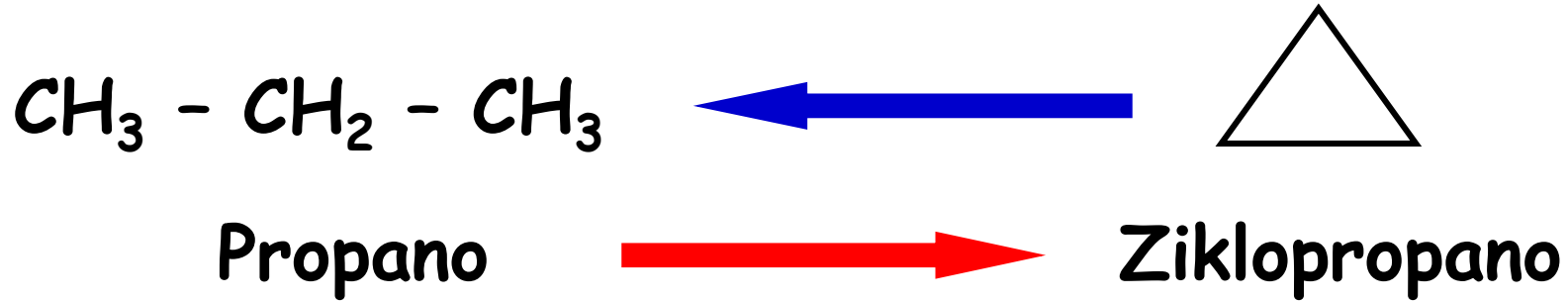
HIDROKARBURUOK: NOMENKLATURA

Hidrokarburo Alifatiko Ziklikoak:

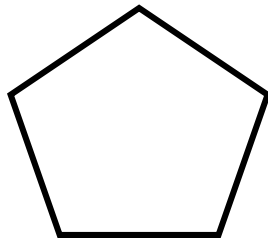
**ZIKLOALKANO, ZIKLOALKENO eta
ZIKLOALKINOAK**

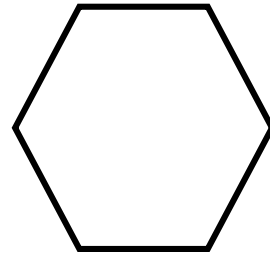
a) Karbono atomo kopuru berdineko alkanoaren izenari **"ZIKLO"**- aurrizkia jartzen zaio

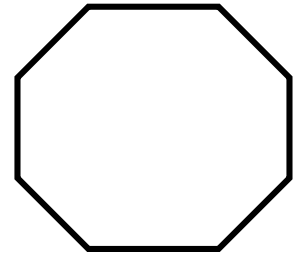
Ziklobutano

Ziklopentano

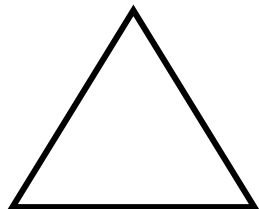

Ziklohexano

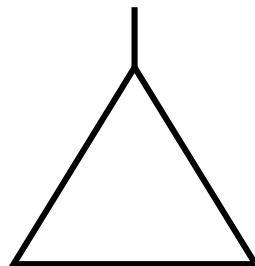

Ziklooktano

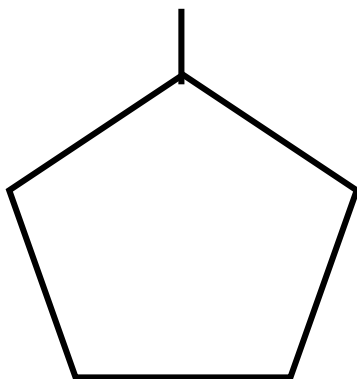
b) Erradikalak, -ano, -ilo bukaeraz aldatzen izendatzen dira

Zikloprop**ano**

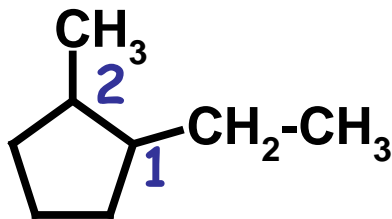

Zikloprop**ilo**

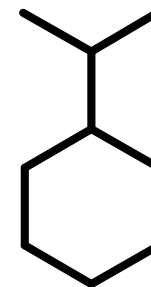

Ziklopent**ilo**

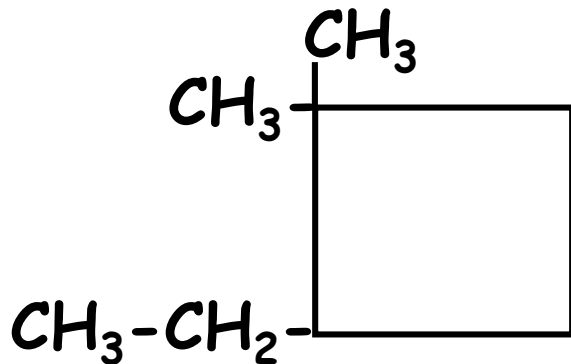
c) Ordezkatutako Zikloalkanoak: Alkanoentzat jarraitzen diren arau berberak jarraitzen dira. Ordezkatzaile bakarra izanik, ez da beharrezkoa lokatzalea erabiltzea

1-etil-2-metilziklopentano

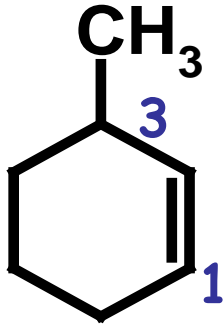

Isopropilziklohexano

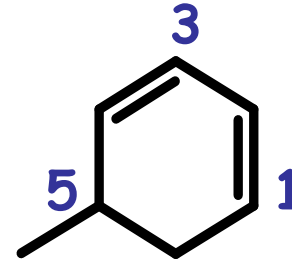

1-etil-2,2-dimetilziklobutano

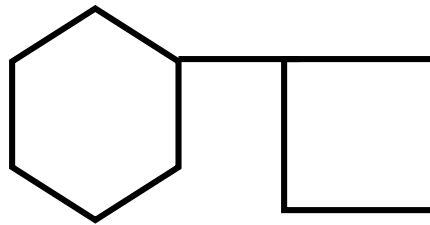
d) Ordezkatutako Zikloalkeno eta Zikloalkinoak:
Alkeno eta alkinoentzat jarraitzen diren arauak

3-metiliziklohexeno

5-metiliziklohexa-1,3-dieno

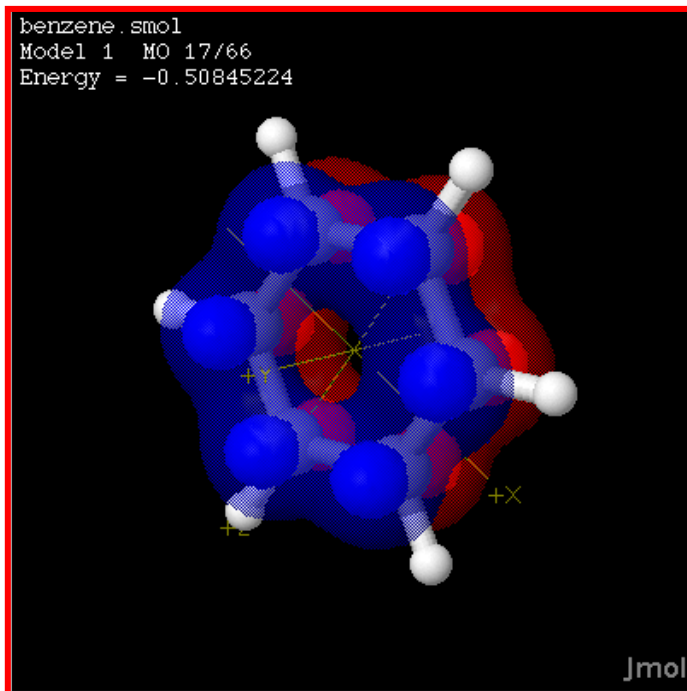

Ziklobutilziklohexano

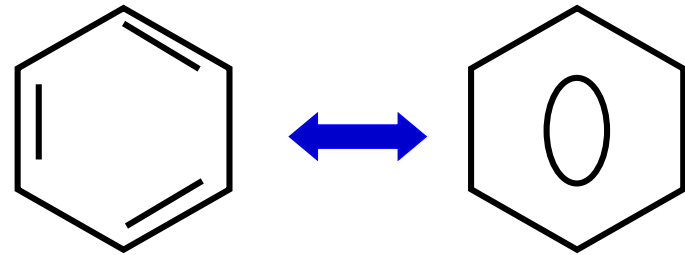
HIDROKARBURUAK: NOMENKLATURA

Hidrokarburo Aromatikoak: (Izen generikoa: **ARENO**)

Egitura zikliko eta ahalik eta lotura bikoitz konjokatu gehien dituzten konposatuak dira

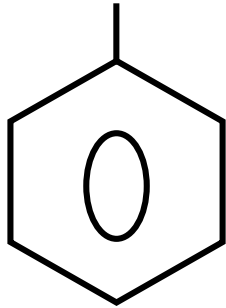
Konposatu adierazgarriena:
BENTZENOA C₆H₆

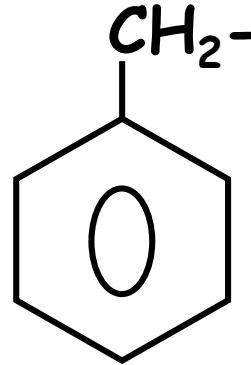
Ziklohexa-1,3,5-trieno

Erradikalak: ARILO Erradikalak

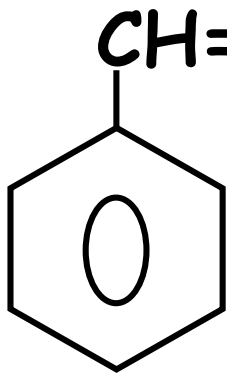
Fenilo

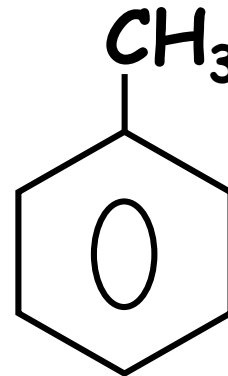
Bentzilo (Fenilmetiloa)

IZENA

Lokatzaileak - Ordezkatzaileak + Bentzeno

Etenilbentzeno
Binilbentzeno
ESTIRENO

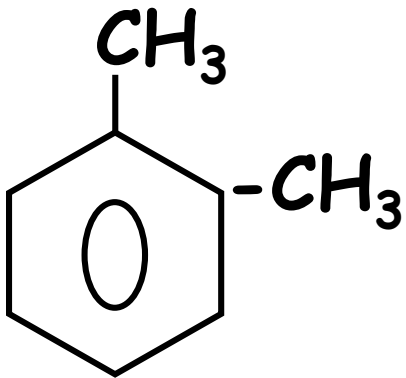

Metilbentzeno
TOLUENO

Ordezkatzaile bakarra → Lokatzailerik EZ

Bi ordezkatzaile:

Posizio Erlatiboak	{	1,2 lokatzaileak	ORTO (<i>o</i> -)
		1,3 lokatzaileak	META (<i>m</i> -)
		1,4 lokatzaileak	PARA (<i>p</i> -)

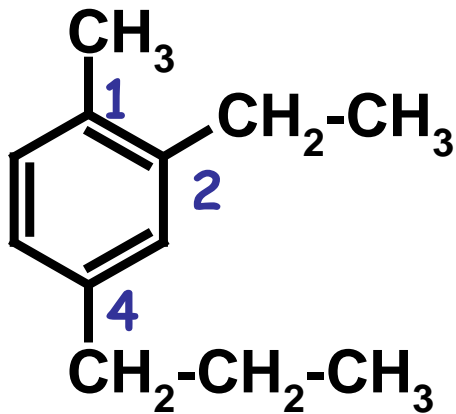
o-dimetilbentzeno

o-xileno

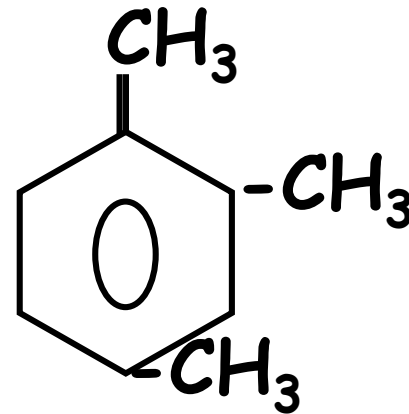
Ordezkatzaile gehiago:

ZENBAKIKUNTZA:

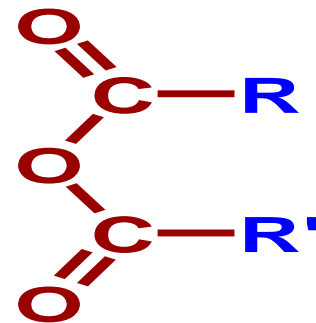
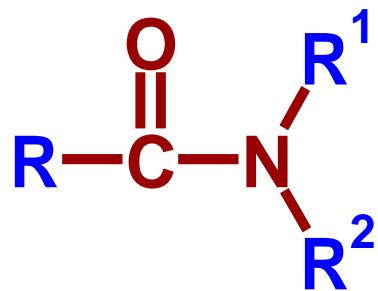
Ordezkatzaileei, ahalik eta lokatzaile baxuenak egokitzen zaie

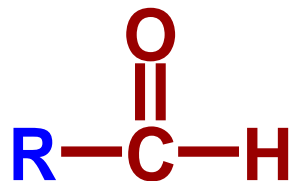
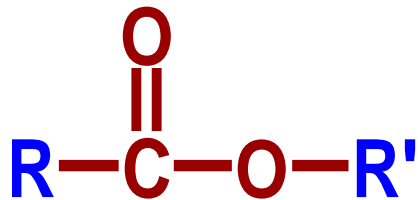
2-etil-1-metil-4-propilbentzeno

1,2,3-trimetilbentzeno

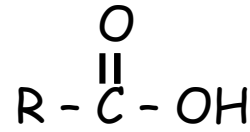
FUNTZIO ORGANIKOAK

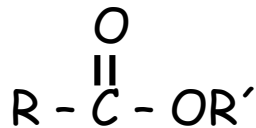
1. Anioak

2. Katioak

3. Azido Karboxilkoak

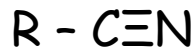
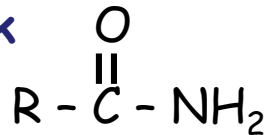
4. Anhidridoak

5. Esterrak

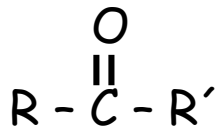
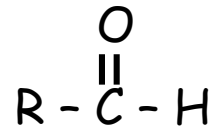
6. Azil Haluroak

7. Amidak

8. Nitriloak

9. Aldehidoak

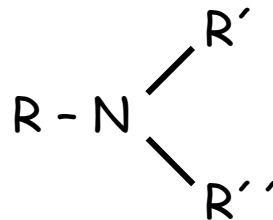
10. Zetonak

11. Alkoholak

12. Tiolak

13. Aminak

14. Eterrak

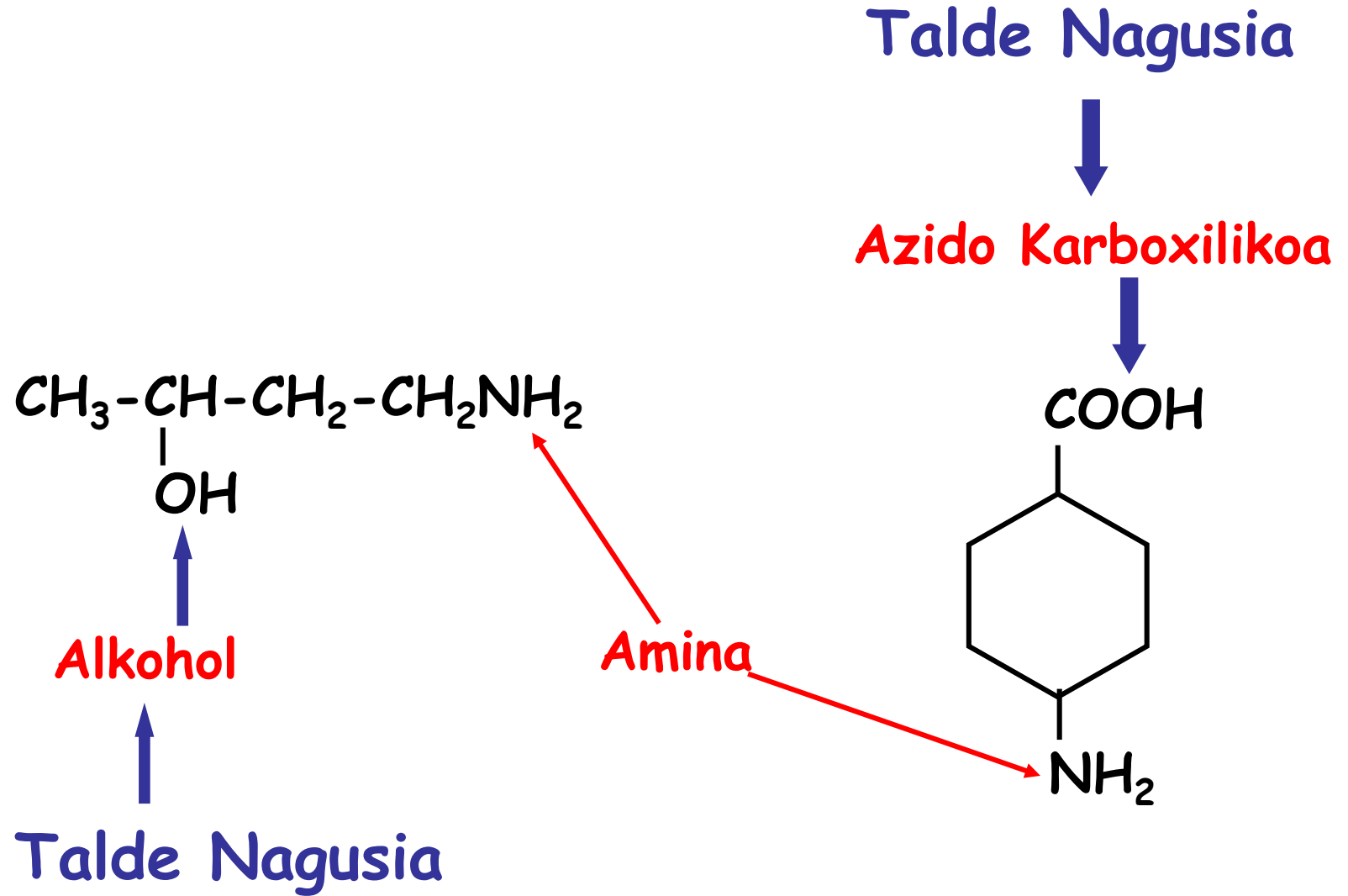

15. Deribatu halogenatuak = Nitroderibatuak

Talde funtzionalen lehentasun-ordena

1. Funtzio Talde Nagusiaren Aukeraketa: aurreko zerrendan gorago agertzen dena

2. Kate Nagusiaren Aukeraketa:

- a) Talde nagusia kopuru handiagoenetan edukitzen duena
- b) Lotura anizkoitz gehien dituenak
- c) Luzeena
- d) Lotura bikoitz gehien dituenak
- e) Funtzio taldeen lekutzaileak, baxuenak dituenak
- f) Lotura anizkoitzen lekutzaileak, baxuenak dituenak
- g) Lotura bikoitzen lekutzaileak, baxuenak dituenak
- h) Ordezkatzaile kopuru handienekoa
- i) Ordezkatzaileen lokatzaile baxuenekoa
- j) Lehen aldiz (orden alfabetikoa) aipatzen den ordezkatzailea kopuru handiagoan duenak
- k) Lehen aldiz (orden alfabetikoa) aipatzen den ordezkatzailearen lokatzaileak baxuenak dituenak

3. Kate Nagusiaren Zenbakikuntza:

Zenbakikuntza egiterakoan, lekutzaile baxuenak izan behar dira:

1. Funtzio talde nagusienak

2. Lotura anizkoitzenak

Berdintasunaren aurrean, lotura bikoitzeak lehentasuna dute

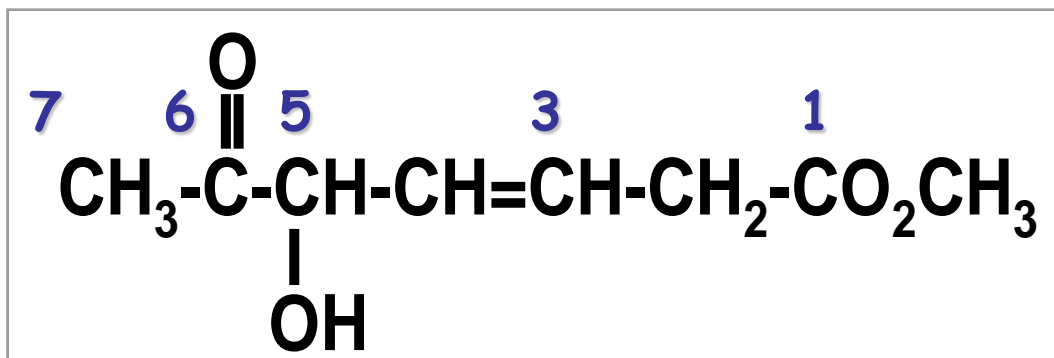
3. Ordezkatzaileak

4. Alfabetikoki ordenatutako ordezkatzaileak

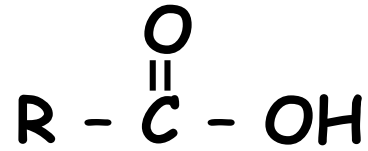
4. Izena:

Lokatzaileak-Ordezkatzaileen aurrizkiak+Erroa (C kopurua)
+lokatazaileak-asegabetasunen atzizkia+funtzio nagusiaren
atzizkia

Metil 5-hidroxi-6-oxo-hept-3-enoato

Azido Karboxilikoa

a) $-COOH$ taldea nagusia eta C a Kate nagusikoa denean

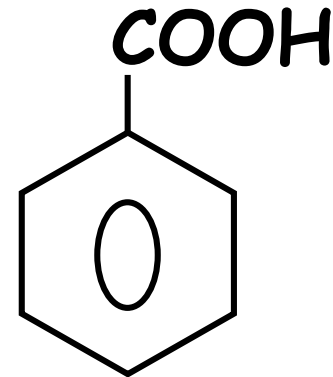
Azido alkanoiko $CH_3 - COOH$ Azido etanoiko
azido azetiko

b) $-COOH$ taldea nagusia eta C a Kate nagusikoa ez denean

Azido alkanokarboxilikoa

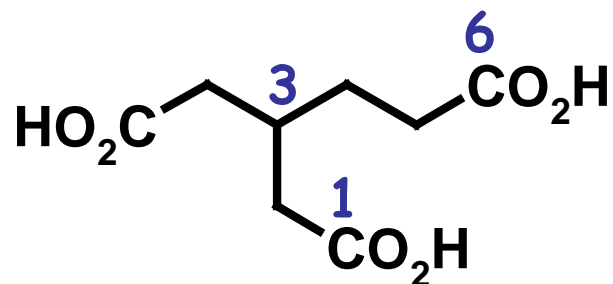
Azido bentzenokarboxilikoa
Azido bentzoikoa

~~Azido bentzenoikoa~~

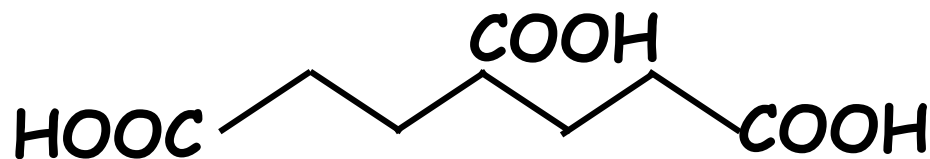

b) $-COOH$ taldea nagusia ez denean

Karboxi - aurrizkia

Azido 3-(karboximetil)hexanodioiko

Azido 4-karboxiheptanodioiko

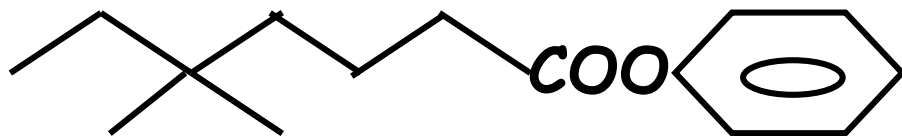
Azido 1,3,5-pentanotrikarboxiliko

a) Taldea nagusia eta C a Kate nagusikoa denean

R' **Alkil** eradikal bezala + jatorrizko azidoaren izena "oiko" bukaeraren ordean "oato" atzizkia jarriaz

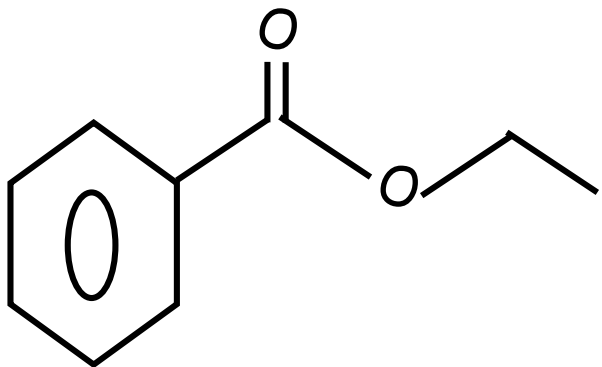
$CH_3 - COOCH_3$ Metil etanoato
Metil azetato

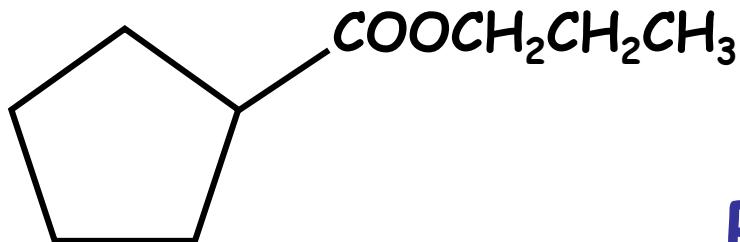
Fenil 5,5-dimetil heptanoato

b) Taldea nagusia eta C a Kate nagusikoa ez denean

R' Alkil eradikal bezela + -karboxilato atzizkia

Etil bentzenokarboxilatoa
Etil bentzoatoa

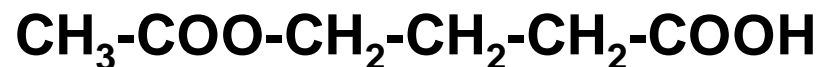
Propil ziklopentakarboxilato

c) Taldea nagusia ez denean, kate nagusiari bi eratan lotu daiteke:

Alkoxikarbonil aurrizkia

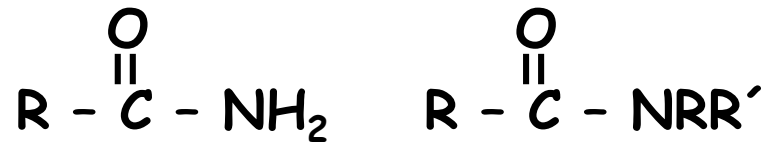
Aziloxi aurrizkia

Azido metoxikarbonilbutanoiko

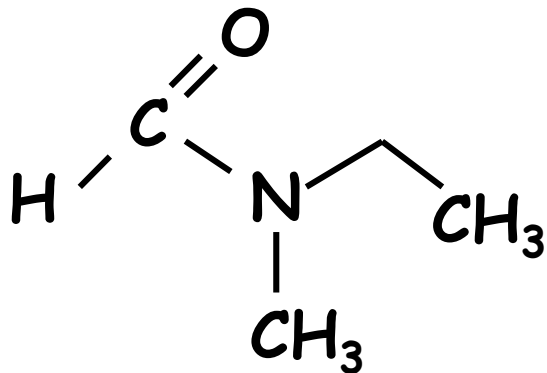
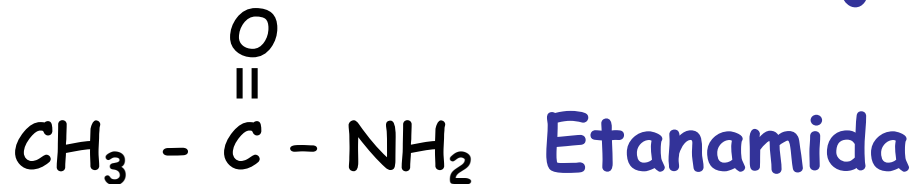
Azido etanoiloxibutanoiko

Amidak

a) Taldea nagusia eta C a Kate nagusikoa denean

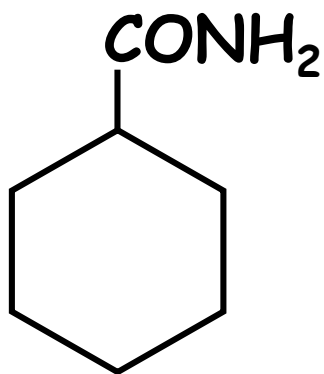
N - ordezkatzailak + azidoaren izena -oiko atzizkiaren ordezkatzailak jarriaz

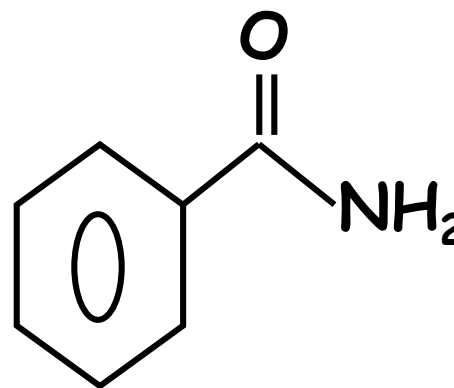
N-etil-N-metilmetanamida

b) Taldea nagusia eta C a Kate nagusikoa ez denean

N - ordezkatzailak + azidoaren izena -oiko atzizkiaren ordezkari **-karboxamida** atzizkia

Ziklohexanokarboxamida

Benzenokarboxamida
Benzamida

c) Taldea nagusia ez denean, kate nagusiari bi eratan lotu daitezke:

Karbamoil- aurrizkia

Nitrogeno atomotik
alkanamido- aurrizkia
azilamino- aurrizkia

Azido karbamoiletanoikoa
Azido karbamoilazetikoak

Nitriloak

a) Taldea nagusia eta C a Kate nagusikoa denean

Hidrokarburoaren izena + -nitriloa

Alkil erradikalaren izena + zianuroa

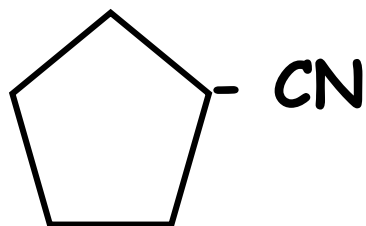

Propanonitrilo

Etil zianuroa HCN-aren deribatua

b) Taldea nagusia eta C a Kate nagusikoa ez denean

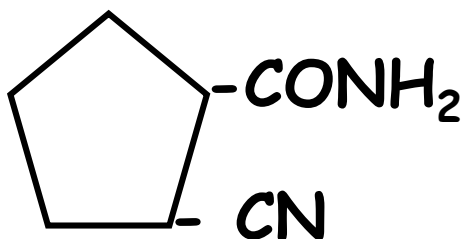
Hidrokarburoaren izena + **-karbonitrilo**

Ziklopentanokarbonitrilo

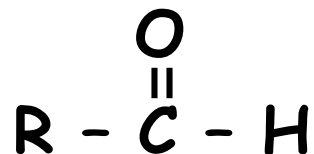
c) Taldea nagusia ez denean **-ziano** aurrizkia

$\text{NC} - \text{CH}_2 - \text{CH}_2 - \text{COOH}$ **Azido 3-zianopropanoikoa**

2-zianoziklopentanokarboxamida

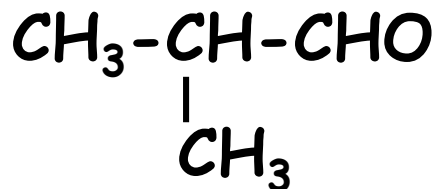
Aldehidoak

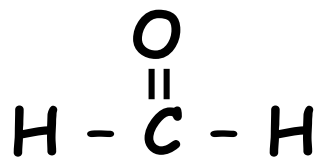
a) Taldea nagusia eta Ca Kate nagusikoa denean

-al atzizkia

Lokatzaileak-ordezkatzaileak + hidrokarburoaren izena
(-o) + **-al** bukaera

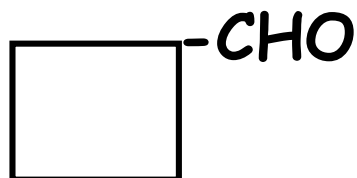
2-metilpropanal
Isobutanal

Metanal
Formaldehido

b) Taldea nagusia eta C a Kate nagusikoa ez denean **-karbaldehido** atzizkia

hidrokarburoaren izena **-karbaldehido** bukaera

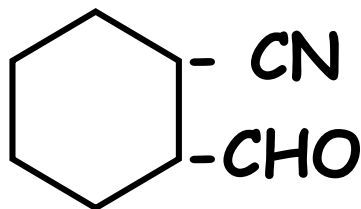

Ziklobutanokarbaldehido

c) Taldea **nagusia ez** denean, eta C a kate nagusikoa **Oxo-** aurrizkia

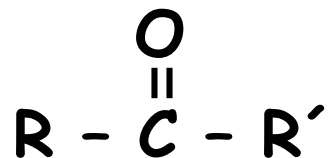
$\text{OHC} - \text{CH}_2 - \text{CH}_2 - \text{COOH}$ Azido 4-oxobutanoiko

d) Taldea **nagusia ez** denean, eta **C a kate nagusikoa ez** denean **Formil-** aurrizkia

2-formilziklokexanokarbonitrilo

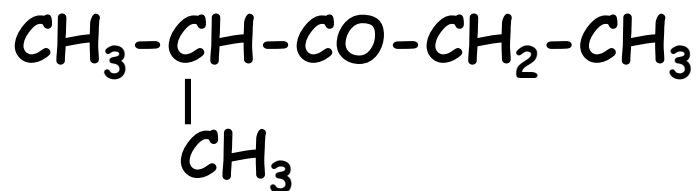
Zetonak

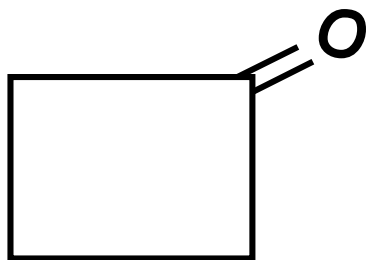
a) Taldea nagusia denean:

1. **-ona** atzizkia

hidrokarburoaren izena (-o) + lokatzailea + **-ona**
bukaera

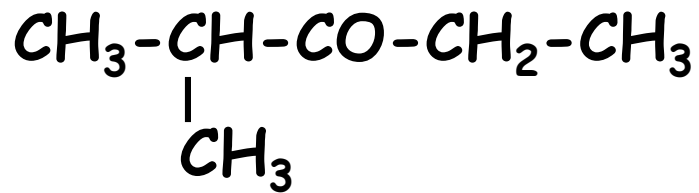

2-metilpentan-3-ona

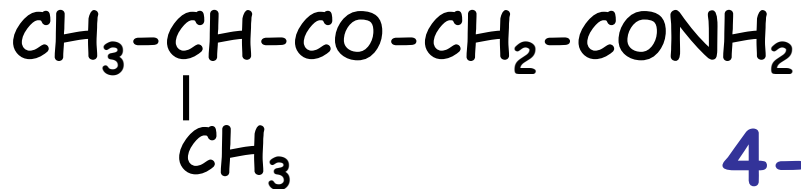
Ziklobutanona

2. Alkil alkil zetona

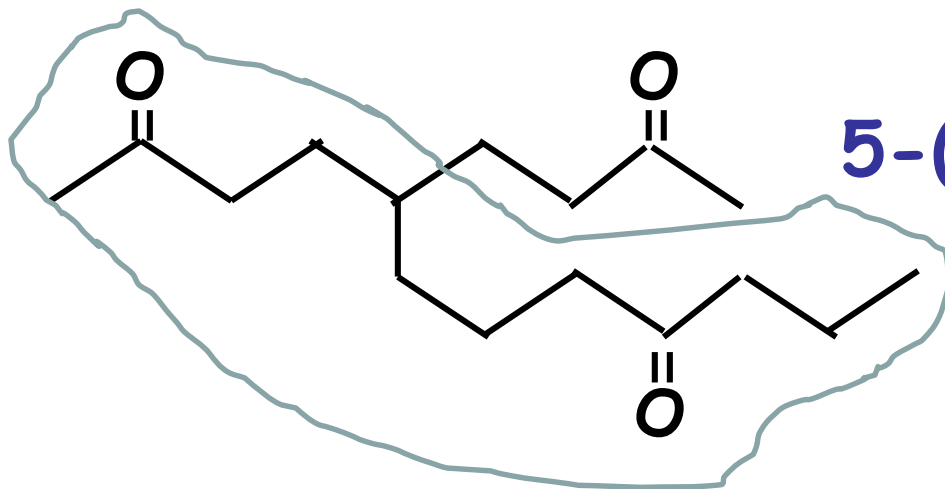

Etil isopropil zetona

b) Taldea nagusia ez denean: **-Oxo** aurrizkia

4-metil-3-oxopentanamida

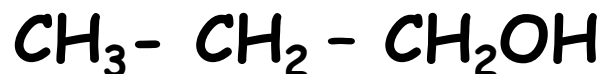
5-(3-oxobutil)dodeka-2,9-diona

Alkoholak

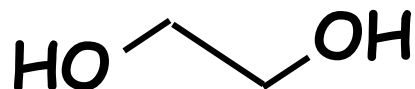

a) Taldea nagusia denean: **-ol** atzizkia

hidrokarburoaren izena (-o) + lokatzailea + **-ol** bukaera

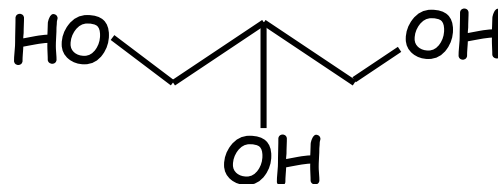

Propan-1-ol

Etano-1,2-diol

Etilenglikol

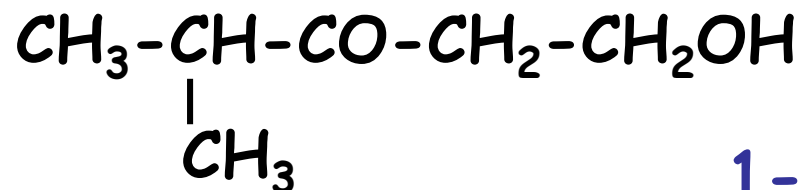

Propano-1,2,3-triol

Glizerol

b) Taldea nagusia ez denean: **-Hidroxi** aurrizkia

1-hidroxi-4-metilpentan-3-ona

Alkohol metilikoa *

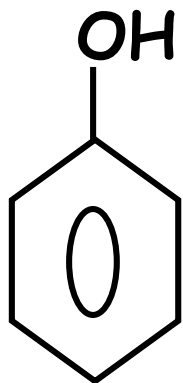
Alkohol etilikoa*

* Ez gomendatuak

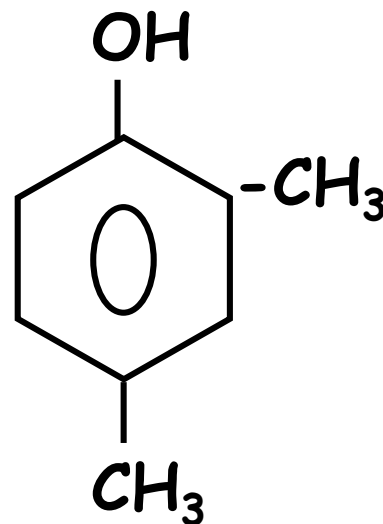
Fenolak

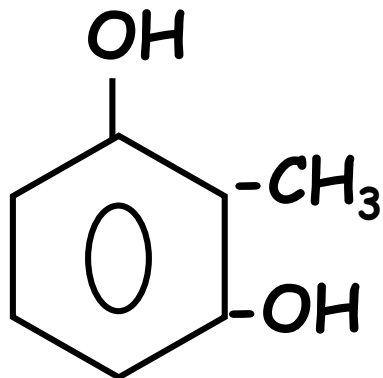
OH taldea, ziklo aromatikoezin lotuta duten konposatuak dira

Fenol
Bentzenol

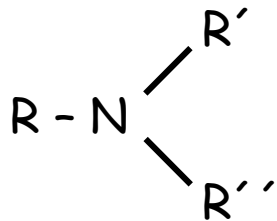

2,4-dimetilfenol

2-metilbentzeno-1,4-diol

Aminak

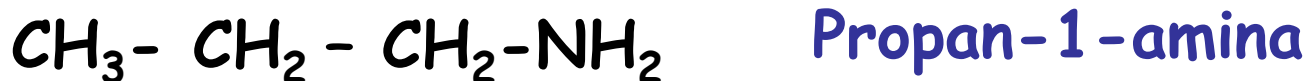

a) Taldea nagusia denean: **-amina** atzizkia

1. hidrokarburoaren izena (-o) + **-amina** bukaera

2. erradikalaren izena (-o) + **-amina** bukaera

- Amina Primarioak RNH_2

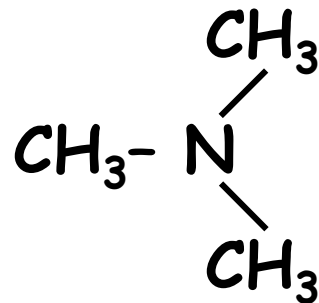

Propilamina

- Amina Sekundario R_2NH eta Tertziarioak R_3H

• Ordezkatzaile berdinak

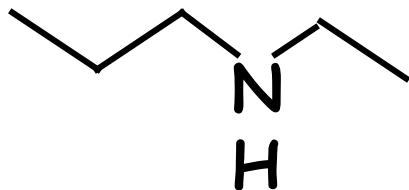
Trimetilamina

• Ordezkatzaile ezberdinak

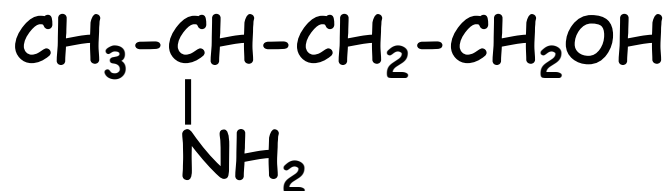
Amina primario nagusiaren, N-ordezkatzaileak bezela

Ordezkatzaile guztiak aipatuz

N-etilpropan-1-amina
(etil)(propil)amina

b) Taldea nagusia ez denean: **amino-** aurrizkia

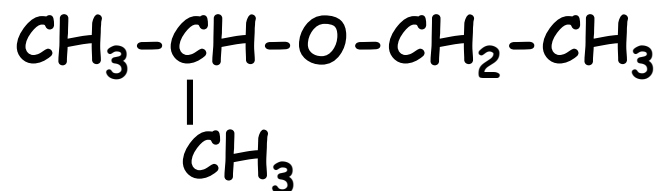
3-aminobutan-1-ol

Eterrak

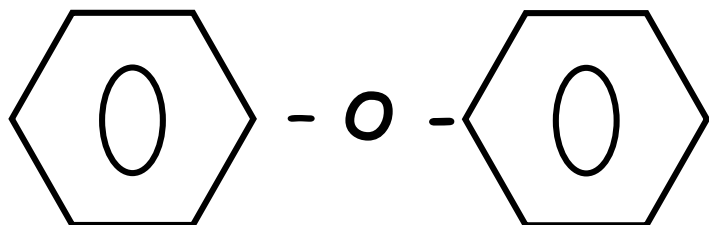

a) Taldea nagusia denean: **alkil alkil eter**

1 Erradikala + 2 erradikala + eter

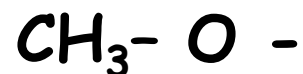
Etil isopropil eter

Difenil eter

b) Taldea nagusia ez denean: 1. **alkoxi**alkano

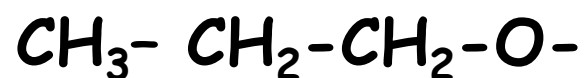
R-O-, taldearekin loturiko R'ri ematen zaio lehentasuna,
R-O- egitura ordezkatzaille gisa izendatuz

Metiloxi edo Metoxi

Etiloxi edo Etoxi

Propiloxi edo Propoxi

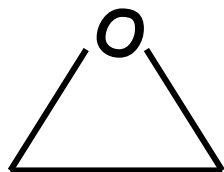
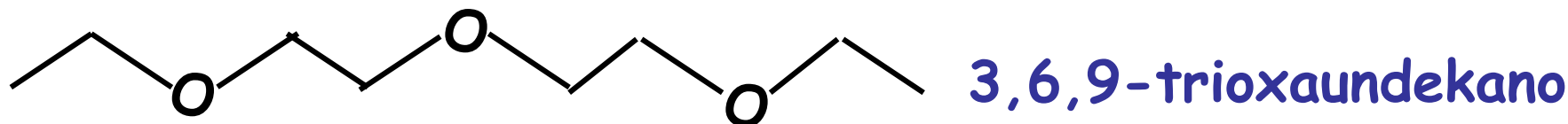
1-**etoxi**pentano

Etil pentil eter

2. - Oxa aurrizkia

Polieterak eta eter ziklikoak izendatzeko

Eterra hidrokarburo baten deribatua bezela hartzen da. $-CH_2-$ taldearen ordeztuz $-O-$, taldea izanik. Talde hauen posizioa **-oxa** aurrizkiaz adierazten da

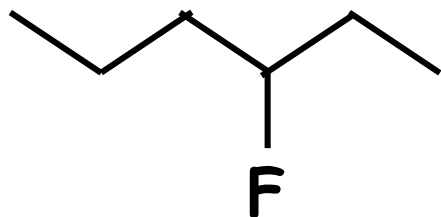
oxaziklopropano

Deribatu Halogenatuak

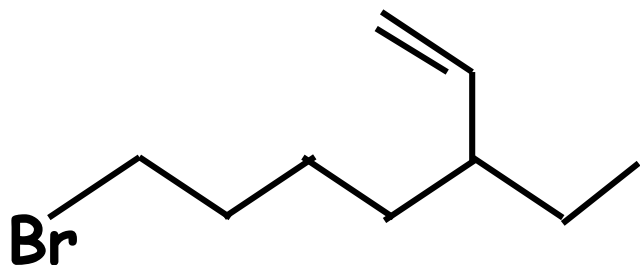
R - X

1. Halo- (fluoro-, kloro-, bromo-, iodo-)
aurrizkiak + dagozkien lokatzaileak +
hidrokarburoaren izena

Erradikaleen arauak jarraitzen dituzte, orden
alfabetikoa barne

3-fluorohexano

7-bromo-3-etilhept-1-eno

Molekula baten hidrogeno guztiak, halogenoz ordezkaturata badaude, **Per-** aurrizkia erabiltzen da

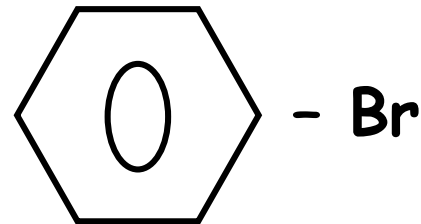
Izen arruntak:

2. Alkil edo alil haluro bezela

Etil kloruro

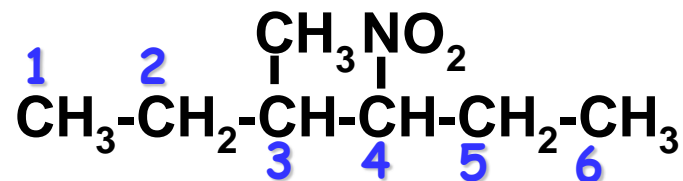
Fenil bromuro

Nitroderibatuak

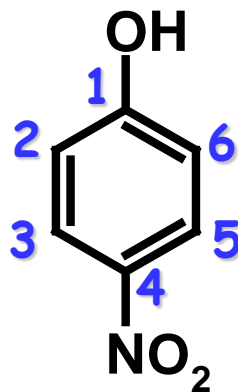

Nitro- aurrizkia

Erradikaleen arauak jarraitzen dituzte, orden alfabetikoa barne

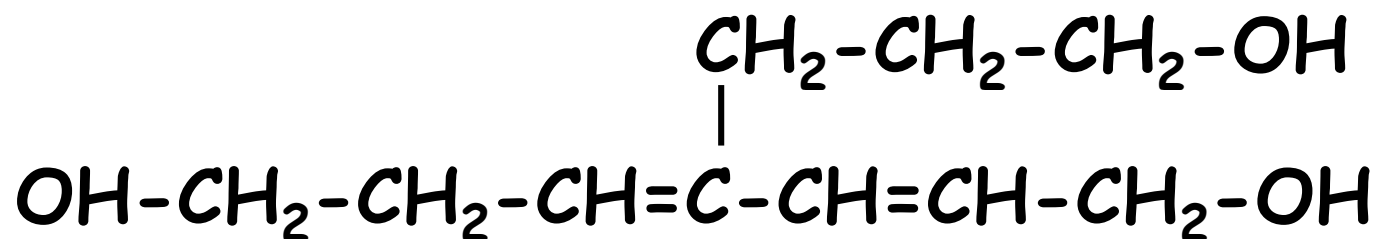
3-Metil-4-nitrohexano

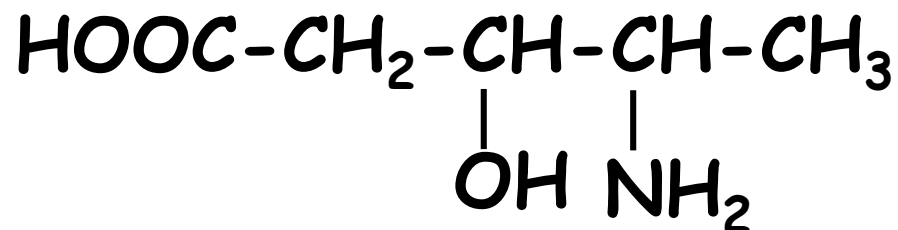
4-Nitrofenol
p-Nitrofenol

Izenak nagusitasunaren arabera

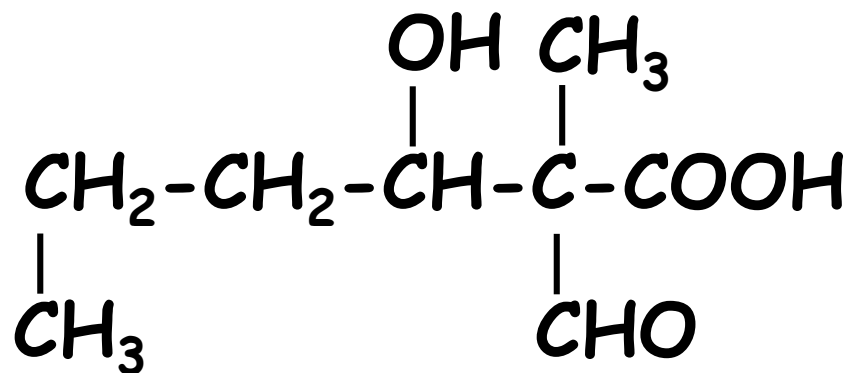
Funtzioa	nagusia	nagusia beste kate batean	ez nagusia
Azido Karboxilikoak	-OIKO	-KARBOXILIKO	KARBOXI-
Esterrak	-OATO	-KARBOXILATO	ALKOXIKARBONIL -
Amidak	-AMIDA	-KARBOXAMIDA	KARBAMOIL-
Nitriloak	-NITRILO	-KARBONITRILO	-ZIANO
Aldehidoak	-AL	-KARBALDEHIDO	-OXO /-FORMIL (ez nagusia eta beste katean)
Zetonak	-ONA	-	-OXO
Alkoholak	-OL	-	-HIDROXI
Aminak	-AMINA	-	AMINO-

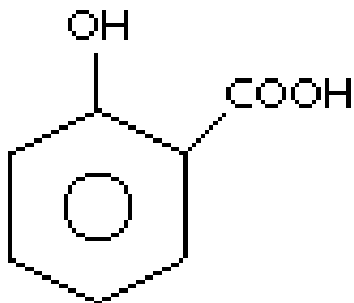
4-(3-hidroxiopropil)hept-2,4-dien-1,7-diol

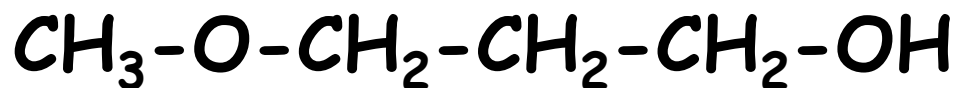
Azido 4-amino-3-hidroxi pentanoiko

Azido 2-formil-3-hidroxi-2-metil hexanoiko

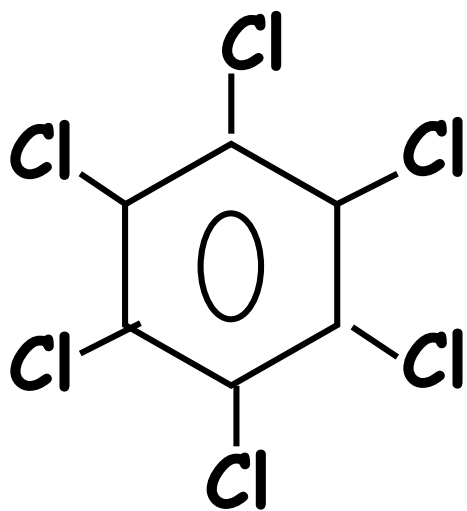
Azido 2-hidroxi benzoikoa

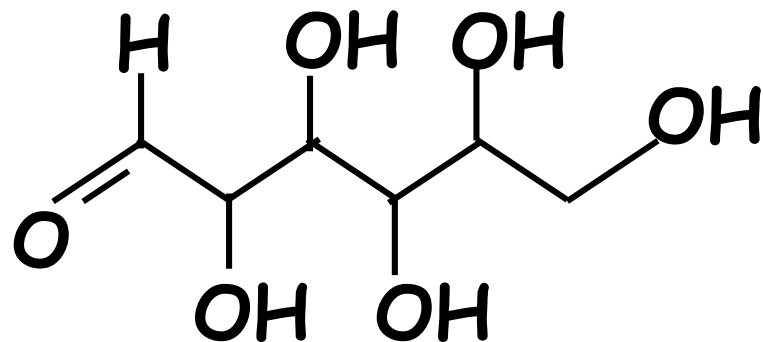
3-metoxi-1-propanola

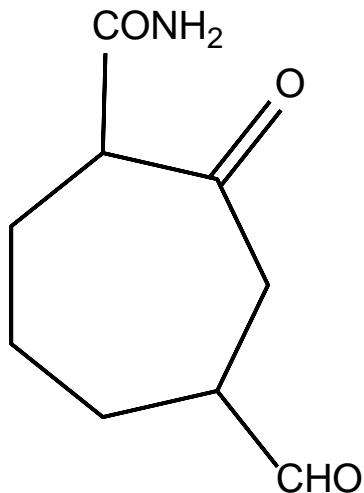
3-en-1-inilpentil zianuroa

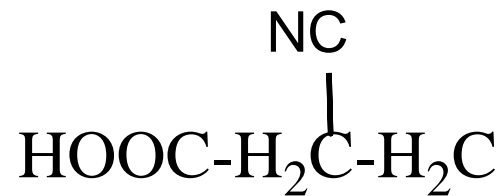
perklorobentzenoa

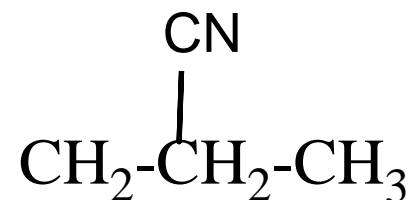
2,3,4,5,6-pentahidroxi hexanal

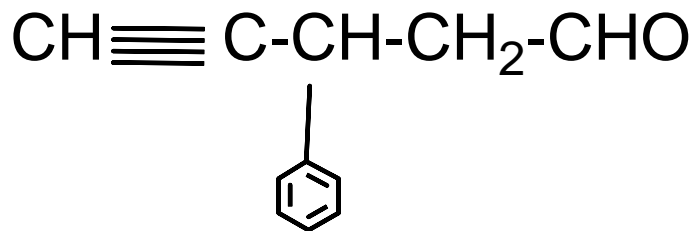
4-formil-2-oxozikloheptano-1-karboxamida

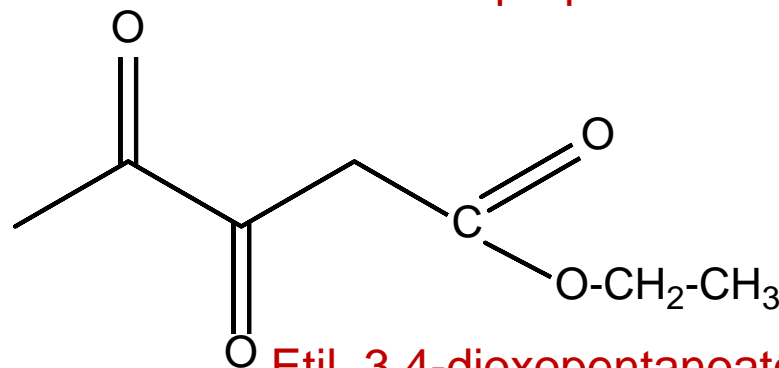
azido 2-zianopropanoikoa

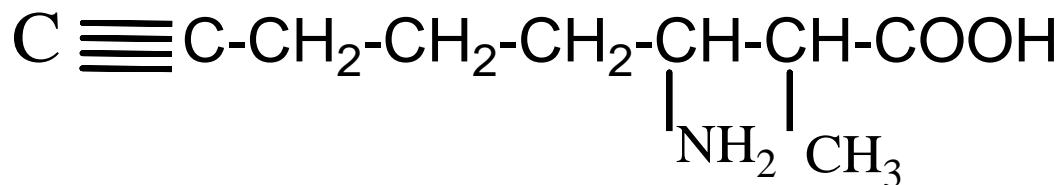
isobutanonitriloa
isopropil zianuroa

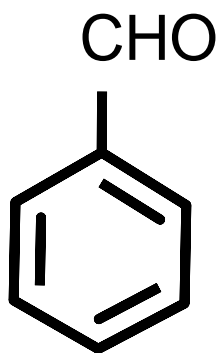
3-fenil-pent-4-inal

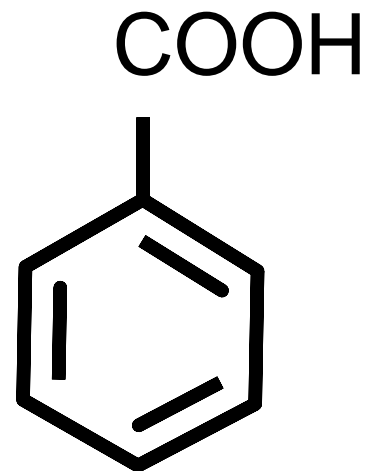
Etil 3,4-dioxopentanoato

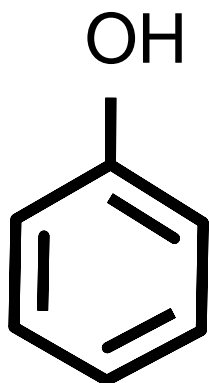
Azido 3-amino-2-metilokt-7-inoikoa

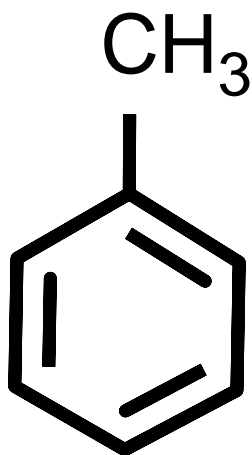
benzaldehidoa

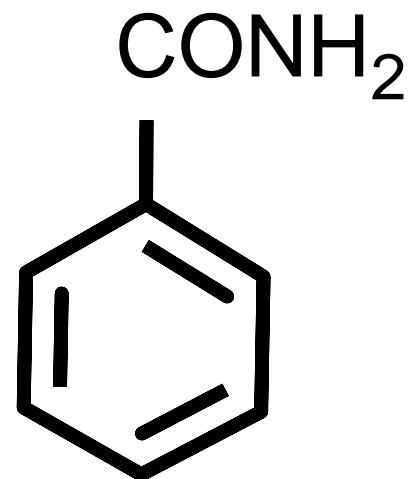
Azido bentzoikoa edo
bentzeno karboxilikoa

fenola edo
hidroxibentzenoa

tolueno edo
metilbentzeno

bentzamida

Universidad del País Vasco Euskal Herriko Unibertsitatea

02.GAIA:

ATOMOAK, MOLEKULAK , DISOLUZIOAK

Farmaziako graduaren 1.maila
Kimika Orokorra eta Ez-organikoa

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

1. Atomoa

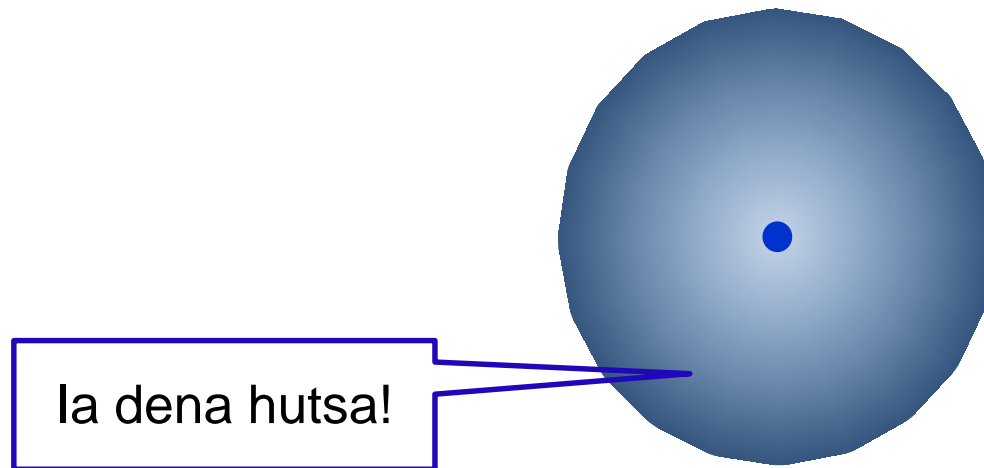
- Materiaren osagai nagusia da
- Rutherford (1911):
  - Masaren kantitaterik handiena oso txikia den zonalde batean kontzentratuta dago, nukleoa deritzona
- Nukleo honetan karga positiboa, protoiak, eta neutroiak, kargarik gabekoak daude
- Nukleoaren inguruan, karga negatiboa, elektroiak, kopuru berberan daude
- Elementu baten atomo bakoitzak protoi kopurua berezkoa du, beste elementuekiko desberdina

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

1. Atomoa

Nukleoa: diámetroa 10^{-13} cm, karga: + Z

Azala: diámetroa 10^{-8} cm karga: - Z

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

1. Atomoa

- . Zenbaki atomikoa (Z) : protoi-kopurua
- . Masa-zenbakia (A) : protoi-kopurua + neutroi-kopurua
- . Neutroi-kopurua: A-Z
- . Elementuen jokaera kimikoa kanpoko elektroien menpe daude

		Karga elektrikoa		Masa	
		SI (C)	Atomikoa	NS (kg)	Atomikoa(u)
Nukleoa	Protoia	$+1,602 \times 10^{-19}$	+1	$1,672 \times 10^{-27}$	1,0073
	Neutroia	0	0	$1,675 \times 10^{-27}$	1,0087
Azala	Elektroia	$-1,602 \times 10^{-19}$	-1	$9,109 \times 10^{-31}$	0,0005468

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

1. Atomoa

. Elementu kimikoen atomo guztiek

- Z berbera dute
- Protoi eta elektroikopuru berbera dituzte

. Atomo baten adierazpena :

- E: ikurra
- A: masa-zenbakia
- Z: zenbaki atomikoa

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

2. Isotopoak (nukleidoak eta nuklidoak)

. Z berbera eta A desberdina

Atomo baten masa ez dago bat masa zenbakiarekin(A)

$$A = p(\text{protoiak}) + n(\text{neutroiak})$$

.Partikula hauek biltzean masaren kantitate txikiren bat energia bihurtzen da → Energia nuklearra

$$E = mc^2$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

2. Isotopoak

.Masa isotopikoak

Isotopo baten masa kalkulatzeko konbenioz unitate bat aukeratu da:

Karbono-12-ren masak hamabigarren zatia, eta elementuaren masa unitate honekin konparatu da

. Masa-zenbakiak osoak dira, baina masa isotopikoak ez, noski Karbono-12 -rena izan ezik

- Bai masa atomikoa bai masa isotopikoa umaz neurtzen da

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

2. Masa atomikoak

. Elementu baten masa atomikoa masa isotopikoen batezbesteko ponderatua da, elementuaren isotopoen ugaritasuna kontuan izanik

Karbonoa

98,892% ^{12}C 12,00000 u

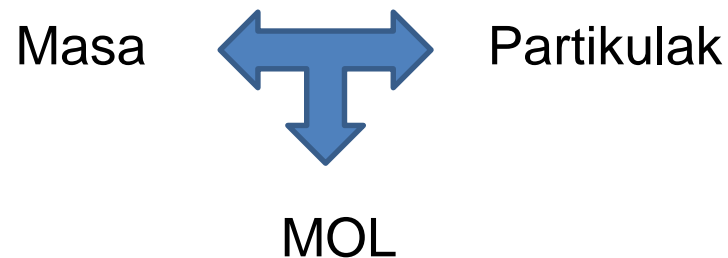
1,108% ^{13}C 13,00335 u.

$$\text{masa atómica} = \frac{12 \times 98,892 + 13,00335 \times 1,108}{100} = 12,011 \text{ u}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

3. Mol-kontzeptua

- NOLA ZENBATU ATOMOAK ? masa kontzeptua

-Nazioarteko sisteman, sustantziaren kantitatea partikula kopuruekiko erabilitako magnitudea da

“Sustantzia-kantitatea da zein 12g C-12-elementuan dauden atomo-kopurua bera duena”

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

3. Mol-kontzeptua

ZEIN DA ATOMO-KOPURU HAU?

Avogadro konstantea:

$$N_A = 6,022 \times 10^{23} \text{ mol}^{-1}$$

Avogadro-zenbakia: mol bateko oinarrizko osagaiak. Mol gaseoso batek duen **molekula-kopurua** edo **atomo-kopurua** adierazten duen zenbakia

$$N_A = 6,022 \times 10^{23}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

4. Masa Molekularra, Formula-Masa eta Masa Molarra (M)

- **Masa molekularra:** molekula baten masa, masa atomikoak gehituta kalkulaturik eta **umaz** adierazten da
- **Formula-masa:** formula unitate baten masa (konposatu ionikoetan) eta **umaz** adierazten da
- **Masa molarra:** mol baten masa, zein molekula-mol batena, zein atomo-mol batena izan daiteke. Hau da, beti mol baten masa, atomo batena edo molekula batena eta **gramoz** adierazten da

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

5. mol-kopurua eta baliokide-kopurua

$$\text{mol-kopurua} = \frac{\text{gramo-kopurua}}{\text{masamolarra}}$$

$$\text{Bk-kopurua} = \frac{\text{gramo-kopurua}}{\text{Bk-pisua}}$$

$$\text{Bk-pisua} = \frac{\text{masa molarra}}{\text{balentzia}}$$

$$\text{Bk-kopurua} = (\text{mol-kopurua}) \cdot \text{balentzia}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

5. mol-kopurua eta baliokide-kopurua

$$\text{Baliokide - kopurua} = (\text{mol-kopurua}) \cdot \text{balentzia}$$

Balentzia azido-base erreakzioetan

- . Azidoarentzat : H-kopurua
- . Basearentzat: OH-kopurua
- . Gatzarentzat: ioiek elkartrukutzen duten karga-kopurua

Balentzia erredox erreakzioetan

- . Errreduktoreak galduko elektroikopurua
- . Oxidatzaileak hartuko elektroikopurua

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

6. Formula Molekularra eta Enpirikoa

Formula Molekularra

Molekularen **konposizioa**
adierazten du: H_2O , H_2O_2

Formula Enpirikoa

Molekulan atomoen **proporzioa**
ematen du: H_2O , $(\text{HO})_2$

- . Formula Molekularra n aldiz enpiriko delakoa da $\text{F.M.} = (\text{F.E.})n$
- . Orokorrean berdinak dira ($n=1$) baina gerta daiteke desberdina izatea.

Formula Molekularra	Formula Enpirikoa
H_2O	H_2O
H_2O_2	$(\text{HO})_n$
H_2SO_4	H_2SO_4
C_6H_6	$(\text{CH})_6$
C_2H_6	$(\text{CH}_3)_2$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

7. Disoluzioak

- . Erreaktiboak disolbatuta egoteak izugarrizko eragina du :
  - . Erreakzioari azkarra izatea uzten dio
  - . Ez dira oso tenperatura altuak behar
  - . Erreaktiboen arteko kontaktua hobetzen du
- . Disoluzioa
  - . Bi sustantzia edo gehiagoren arteko nahasketa homogeneoa da
  - . Beti disolbatzaile bat eta solutu bat edo gehiago daude
  - . Disolbatzailea: kantitaterik handienez dagoena da eta disoluzioaren egoera fisikoa finkatzen du
  - . Solutuak: gainontzeko sustantziak dira

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

7. Disoluzioak

Sailkapena

- . Egoera fisikoaren arabera:
  - . Gaseosoak
  - . Likidoak
  - . Solidoak
- . Osagaien arabera:
  - . Bitarrak
  - . Hirutarrak
  - . Lautarrak

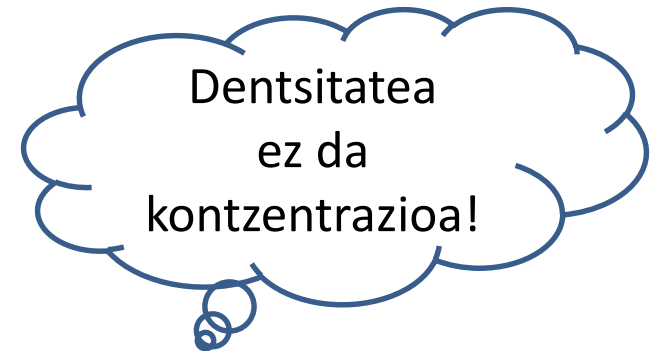

7. Disoluzioen kontzentrazioa

. “*Disoluzio edo disolbatzaile baten kantitatean disolbatuta dagoen solutuaren kantitateari kontzentrazioa deritzo*”

Kontzentrazioa adierazteko ohiko unitateak

- Masa/bolumena – ehunekobestea
- Gramo litroko, g/L
- Miloiko edo Biloiko parteak, ppm edo bpm, hurrenez hurren
- Frakzio molarra
- Molaritatea, M
- Molalitatea, m
- Normalitatea, N

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

7. Disoluzioaren kontzentrazioa: Ehunekobestea eta g/L

. **Masa-ehunekobestea**

Solutuaren gramoak 100 gramo disoluziotan disolbatuak

. Industria kimikoan erabiltzen da.

$$\% \text{ masa} = \frac{\text{solutu} - \text{gramoak}}{\text{disoluzio} - \text{gramoak}} \times 100$$

. **Bolumen-ehunekobestea**

Solutuaren bolumen-unitateak 100 bolumen-unitatetan disolbatuak

. Likidoekin erabilgarria.

$$\% \text{ bolumena} = \frac{\text{solutu} - \text{mL}}{\text{disoluzio} - \text{mL}} \times 100$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

7. Disoluzioaren kontzentrazioa: Ehunekobestea eta g/L

. *Masa / bolumena ehunekobestea*

Solutuaren gramoak 100 mL disoluzioko

. Medikuntza eta Farmazia arloan

$$\% \textit{masa - bolumena} = \frac{\textit{solutu - gramoak}}{\textit{disoluzio - mL}} \times 100$$

. *Gramo litroko*

$$\textit{g / L} = \frac{\textit{solutu - gramoak}}{\textit{disoluzio - L}}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

7. Disoluzioaren kontzentrazioa: ppm, bpm

Oso kontzentrazio txikiak

. **Miloiko parteak, ppm**

$$ppm = \frac{mg - solutu}{disoluzio - L}$$

. **Biloiko parteak, ppb**

$$ppb = \frac{\mu g - solutu}{disoluzio - L}$$

Komenigarria da ppm eta beste unitate batzuen arteko erlazioa jakitea.

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

7. Disoluzioaren kontzentrazioa: frakzio eta ehuneko molarra

. Frakzio Molarra (χ)

Zatidura bat da, osagai baten mol-kopurua zati disoluzioan daude mol-kopuru totala

$$\chi_i = \frac{\text{"i" osagaiaren molak}}{\text{mol kopuru}}$$

- . Osagai guztien χ_i batuketa 1 da
- . Ehuneko Molarra: frakzio molarra bider ehun

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

7. Disoluzioaren kontzentrazioa: M, m, N

. Molaritatea

$$M = \frac{\textit{solutu-molak}}{\textit{disoluzio-litroak}}$$

. Molalitatea

$$m = \frac{\textit{solutu - molak}}{\textit{disolbatzaile - kilogramoak}}$$

. Normalitatea

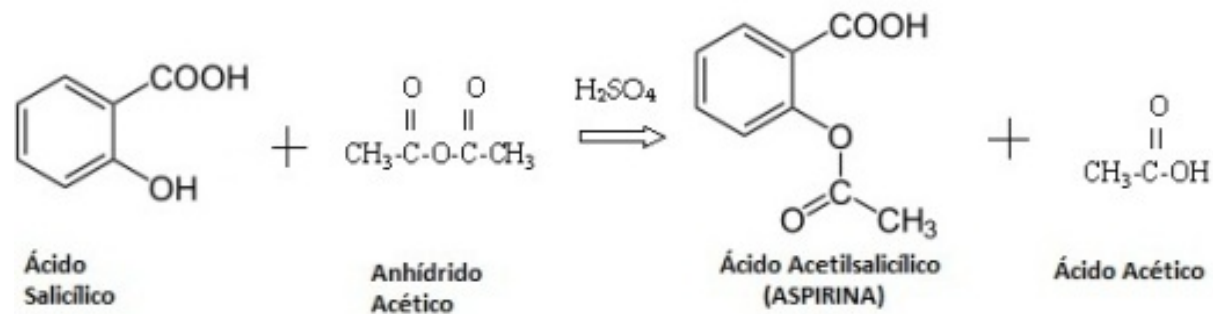
$$N = \frac{\textit{solutu - baliokideak}}{\textit{disolbatzaile - litroak}}$$

$$N = M \cdot \textit{balentzia}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak

8. Estekiometria

. Erreakzio gerta dadin osagai bakoitzaren beharrezkoak diren kantitate erlatiboak eta minimoak determinatzen duena da.

Hasierako molak	2 mol	3 mol	????	
Erreakzioan	2 mol	2 mol	2 mol	2 mol
Amaieran	-	1 mol	2 mol	2 mol

Erreaktibo mugatzailea: azido salizikoa

Gehiegizko erreaktiboak: anhídrido azetikoak

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

1. Kalkulatu Litioren masa atomikoa honako bi isotopo hauez osatuta dagoela kontuan izanik: ${}^6\text{Li}$ (6,02 u) eta ${}^7\text{Li}$ (7,02u). Hauek dira bakoitzaren ugaritasuna, hurrenez hurren: 7,42% eta 92,48%.

$$\text{Li} - \text{masa atomikoa} = \frac{(6,02 \cdot 7,42) + (7,02 \cdot 92,48)}{100} = 6,938 \text{ uma}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

2. Sufrea hiru isotopoz osatuta dago. Honako hauek dira dagozkion masa eta ugaritasun erlatiboa :
- ^{32}S , %95,(31,97 u), ^{33}S , %0,8 (32,97 u) eta ^{34}S , %4,2 (33,97u).
Zenbat S-atomoak daude S- gramo batean?

$$S - \text{masa atomikoa} = \frac{(31,91 \cdot 95) + (32,97 \cdot 0,8) + 33,97 \cdot 4,2}{100} = 32,062 \text{ uma}$$

$$1g \frac{1 \text{ mol } S}{32,062} \frac{N_A \text{ S-atomo}}{1 \text{ mol } S} = 1,87 \cdot 10^{22} \text{ S-atomo}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

3. Cobre(II) nitrato-zko 2,51 mol ditugu. Kalkulatu:

a) Cu eta O atomo –kopurua

b) N eta O atomo-molak

c) Cu-gramoak

$$a) \quad 2,51 \text{ mol Cu(NO}_3)_2 \frac{1 \text{ at - mol Cu}}{1 \text{ mol Cu(NO}_3)_2} \frac{N_A \text{ Cu - atomo}}{1 \text{ at - mol Cu}} = 1,51 \cdot 10^{24} \text{ Cu - atomo}$$

$$2,51 \text{ mol Cu(NO}_3)_2 \frac{6 \text{ at - mol O}}{1 \text{ mol Cu(NO}_3)_2} \frac{N_A \text{ O - atomo}}{1 \text{ at - mol Cu}} = 9,07 \cdot 10^{24} \text{ O - atomo}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

3. Cobre(II) nitrato-zko 2,51 mol ditugu. Kalkulatu:

- a) Cu eta O atomo –kopurua
- b) N eta O atomo-molak
- c) Cu-gramoak

b)
$$2,51 \text{ mol Cu(NO}_3)_2 \frac{2 \text{ at - mol N}}{1 \text{ mol Cu(NO}_3)_2} = 5,01 \text{ N - ren mol - atomo}$$

$$2,51 \text{ mol Cu(NO}_3)_2 \frac{6 \text{ at - mol O}}{1 \text{ mol Cu(NO}_3)_2} = 15,05 \text{ O - ren mol - atomo}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

3. Cobre(II) nitrato-zko 2,51 mol ditugu. Kalkulatu:

a) Cu eta O atomo –kopurua

b) N eta O atomo-molak

c) Cu-gramoak

c)

$$2,51 \text{ mol Cu(NO}_3)_2 \frac{187 \text{ g Cu(NO}_3)_2}{1 \text{ mol Cu(NO}_3)_2} \cdot \frac{63 \text{ g Cu}}{187 \text{ g Cu(NO}_3)_2} = 158,13 \text{ g Cu}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

4. Kalkulatu 57,35 gramo nitrogenu molekulan-tan dauden hurrengo kantitateak:

- a) atomo-molak
- b) molekula-molak
- c) atomoak
- d) molekulak

a)

$$57,35 \text{ g } N_2 \frac{1 \text{ mol } N_2}{28 \text{ g } N_2} \cdot \frac{2 \text{ mol-atomo } N}{1 \text{ mol } N_2} = 4,09 \text{ N-ren mol-atomo}$$

b)

$$57,35 \text{ g } N_2 \frac{1 \text{ mol } N_2}{28 \text{ g } N_2} = 2,05 \text{ molekula-mol}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

4. Kalkulatu 57,35 gramo nitrogenu molekulan-tan dauden hurrengo kantitateak:

- a) atomo-molak
- b) molekula-molak
- c) atomoak
- d) molekulak

c)

$$57,35 \text{ g } N_2 \frac{1 \text{ mol } N_2 N_A \text{ } N_2\text{-molekula } 2 \text{ } N\text{-atomo}}{28 \text{ g } N_2 \quad 1 \text{ mol } N_2 \quad 1 \text{ } N_2\text{-molekula}} = 2,46 \cdot 10^{24} \text{ } N\text{-atomo}$$

d)

$$57,35 \text{ g } N_2 \frac{1 \text{ mol } N_2 N_A \text{ } N_2\text{-molekula}}{28 \text{ g } N_2 \quad 1 \text{ mol } N_2} = 1,23 \cdot 10^{24} \text{ } N_2\text{-mol}$$

Atomoak, molekulak , disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

5. 1,23 g duen NaCl-zko lagin bat uretan disolbatzen da, disoluzioaren bolumena 100 mL izan arte. Zein da disoluzioaren kontzentrazio molarra?

Masa atomikoak: Na: 22,90; O: 15,999; H: 1,0079

$$M = \frac{1,23}{\frac{(23 + 35,5)}{[0,1 L]}} = 0,21 M$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

6. 0,126 M den NaOH disoluzio bat hartuta, zenbat bolumena diluitu behar da 500 mL arte, kontzentrazio berria $1,45 \cdot 10^{-2}$ M izan dadin?

$$1,45 \cdot 10^{-2} \text{ M} = \frac{x}{0,5 \text{ L}} \quad x = 7,25 \cdot 10^{-3} \text{ molak}$$

$$0,126 \text{ M} = \frac{7,25 \cdot 10^{-3}}{x} \quad x = 57,5 \text{ mL}$$

edo:

$$0,5 \text{ L} \frac{1,45 \cdot 10^{-2} \text{ mol}}{1 \text{ L}} \frac{1 \text{ L d.}}{0,126 \text{ mol}} = 57,5 \text{ mL d.}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

7. Pisutan % 35,01 den eta $1,38 \text{ g/cm}^3$ dentsitatea duen NaOH disoluzioa dugu. Kalkulatu disoluzioaren M, m, N, eta frakzio molarra.

Masa atomikoak: Na: 22,90; O: 15,999; H: 1,0079

$$\frac{35,01 \text{ g NaOH}}{100 \text{ g d.}} \cdot \frac{1,38 \text{ g d.}}{1 \text{ mL d.}} \cdot \frac{1000 \text{ mL d.}}{1 \text{ L d.}} \cdot \frac{1 \text{ mol g d.}}{40 \text{ g d.}} = 12,1 \text{ M} = 12,1 \text{ N}$$

100 g disoluzioa: 35,01 g solutu eta 64,99 g disolbatzilea

$$\chi = \frac{\frac{35,01}{40}}{\frac{35,01}{40} + \frac{64,99}{18}} = 0,18 \quad m = \frac{\frac{35,01 \text{ g}}{40 \text{ g}} \cdot 1 \text{ mol}}{64,99 \cdot 10^{-3} \text{ Kg disolbatzaile}} = 13,46 \text{ m}$$

Atomoak, molekulak, disoluzioak: kontzentrazioaren unitateak.
ARIKETAK

8. 12 molarra den eta $1,38 \text{ g/cm}^3$ dentsitatea duen NaOH disoluzioa dugu. Kalkulatu disoluzioaren kontzentrazioa ehunekobeste pisutan, m-tan, N-tan, eta frakzio molarretan.

Masa atomikoak: Na: 22,90; O: 15,999; H: 1,0079

$$\frac{12 \text{ mol NaOH}}{1 \text{ L d.}} \cdot \frac{0,001 \text{ L d.}}{1,38 \text{ g d.}} \cdot \frac{40 \text{ g NaOH}}{1 \text{ mol NaOH}} \cdot 100 = \% 34,78$$

$$N = M \cdot \text{balentzia} = 12 \text{ N}$$

$$x = \frac{\frac{34,78}{40}}{\frac{34,78}{40} + \frac{65,22}{18}} = 0,193$$

$$m = \frac{\frac{34,78 \text{ g}}{40 \text{ g}} \cdot 1 \text{ mol}}{65,22 \cdot 10^{-3} \text{ Kg disolbatzaile}} = 13,31 \text{ m}$$

03.GAIA

AZIDO-BASE SISTEMAK

Farmaziako graduaren 1.maila
Kimika Orokorra eta Ez-organikoa
2019/20 kurtsoa

TEMA 03. AZIDO-BASE SISTEMAK

AURKIBIDE OROKORRA

- 1. Sarrera**
- 2. Teoriak**
- 3. pH-ren kalkuluak**
- 4. Disoluzio indargetzaileak**

03.GAIA

03.1.SARRERA

HASI BAINO LEHEN.....

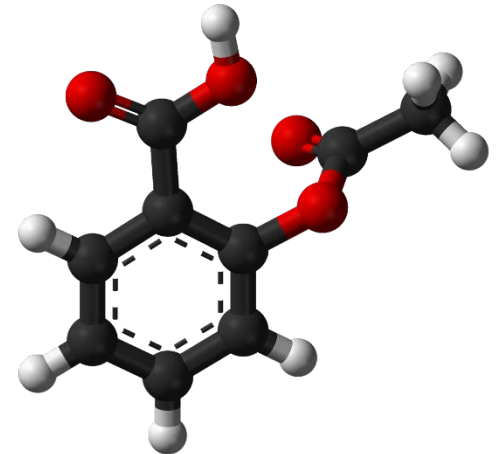
1. AZIDO, ZER DA AZIDO?

Karbonato ioia?

1. ZER DAGO AZIDO GUZTIETAN?

2. INPORTANTEA DA AZIDOTASUNA FARMAZIA ARLOAN?

Esan ahal da gure organismo erreakzio gehienak azido-base motakoak direla

GALDERATXOAK

ADIBIDEZ.....

. Buffer-sistemak:

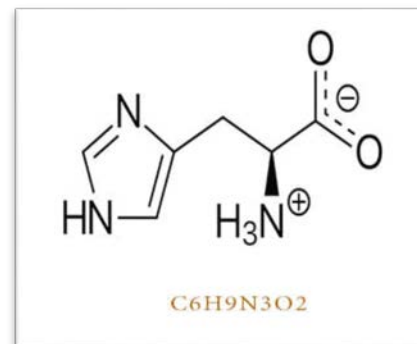
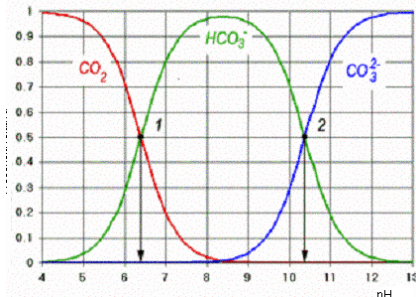
. sistema $\text{H}_3\text{PO}_4 / \text{H}_2\text{PO}_4^- / \text{HPO}_4^{2-} / \text{PO}_4^{3-}$, gernuan, hezurretan, plasman

. sistema $\text{H}_2\text{CO}_3 / \text{CO}_3^{2-}$

. Hemoglobina, histidina

. Plasman Ca^{2+} askearen kontzentrazioa pH-arekiko menpekoa da.

Alkalinoa izatekotan behera joaten da Ca^{2+} -ren kontzentrazioa

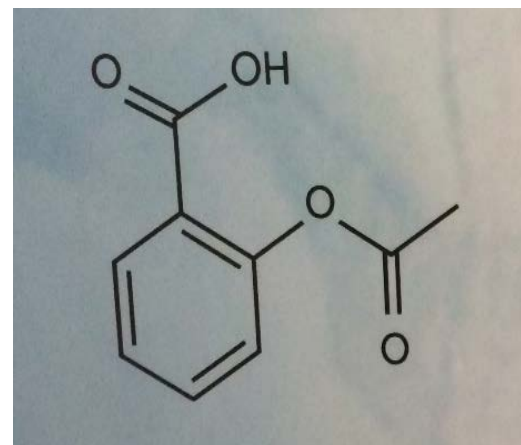
Histidina

Farmaziako graduarentzat garrantzi handiko gaia da

- Azidoen kontrako medikamentuen garapena: karbonatoak, hidrogenokarbonatoak eta hidroxidoak, nagusiki.
- Organismoaren barruko buffer-disoluzioak: hemoglobina, histidina, fosfatodiazidoa.
- Prozesu biologikoetan partekatzen duten espezie azidoak: sodio katioia, potasio katioa, eta abar, nerbio-bultzada eta truke ionikoen arduradunak.

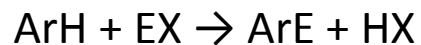

Aspirinen ontzia 1920.urtekoa

Felix Hoffmannek Bayer enpresako kimikari alemaniarra, azido azetilsalizilikoak prestatu zuen. 1899.urtean aspirina izenaz patentatu zuen, buruko mina, hagineta mina eta erreumatismoaren kontrako farmako gisa.

azido saliziliko (edo azido 2-hidroxibentzoiko)

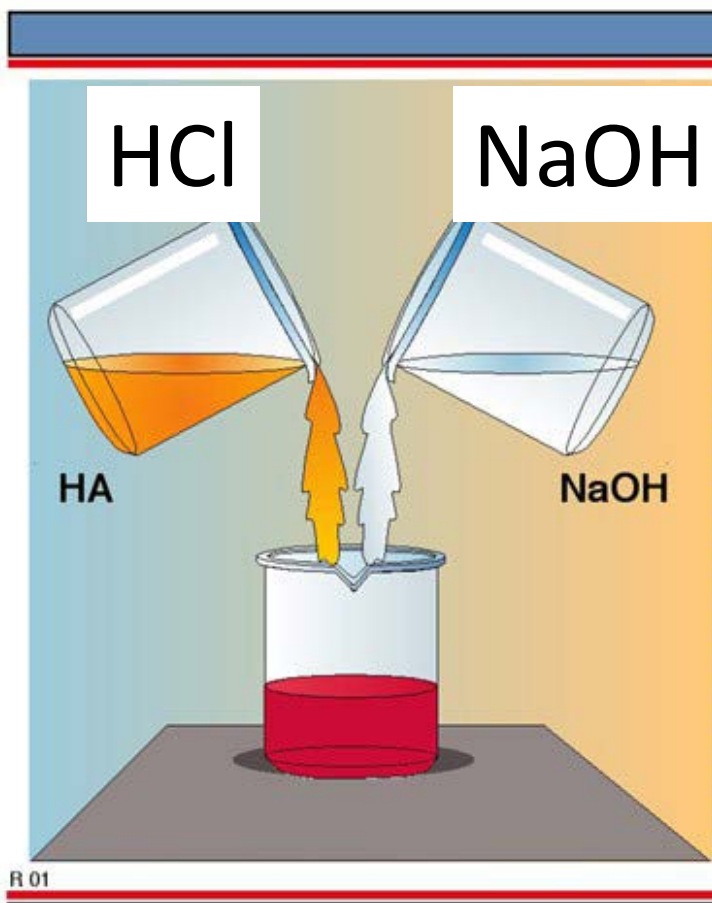
- Kimikan nahitaezkoak diren azidotasunaren eta basikotasunaren kontzeptuak aspalditik definituta daude
- Dagoeneko XIII. mendean azido mineralak aipatuta agertzen dira zenbait idazlanetan
- Azidoak eta baseak diren konposatu batzuk ezagutzen zituzten.

Alkimisten laborategia
Pragako teknika-museotik aterata

- . “aceite de vitriolo” (H_2SO_4)
- . “agua fuerte” (HNO_3)
- . “ácido muriático” (HCl)
- . “agua regia” (HCl/HNO_3)(1:3)
- . “agua viva” (EtOH)

- 1890.urtean baino lehenago zientzialariek azido edo base den jakiteko dastatu egin zuten!
- Azidoak garratzak dira eta baseak mikatzak
- Ez du ematen osasungarria izatea, ezta?

1.egoera

HCl 0,1 M 200 mL

NaOH 0,2 M 100 mL

2.Egoera

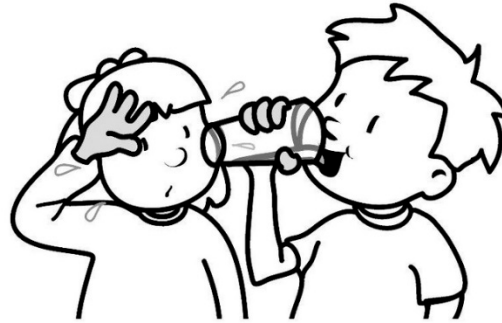
HCl 0,5 M 200 mL

NaOH 0,2 M 100 m

3. Egoera

HCl 0,1 M 200 mL

NaOH 0,5 M 100 mL

2.Egoera

3.Egoera

1.Egoera

03.GAIA

03.2.TEORIAK

- 1743. urtean A. Lavoisierrek azido guztien osagaia O zela pentsatu zuen Handik honen izena: *Oxígeno* hitzak azidoen sortzailea esanahia du
- H. Davyk ondorioztatu zuen:
  - . 1810 urtean: hidrogenoa osagai azidotzailea zela
  - . 1814 urtean: azidotasuna hainbat elementuetako konbinaketa berezi bati esleitu zion
- Hamarkada batzuk pasa ondoren lehen teoriak proposatu zituzten

- Hurrengoak dira teoria hauek kronologikoki ordenatuta:
  - Antoine Lavoisier (1743)
  - Humpry Davy (1810)
  - Svante Arrhenius (1884)
  - Franklin (1914)
  - Johanes Brönsted eta Thomas Lowry (1923)
  - Gilbert Newton Lewis (1923)
  - H. Lux-Flood (1940)
  - R. G. Pearson (1963)

Nagusiki hiru teoría hauek aztertzen dira

- Antoine Lavoisier (1743)
- Humpry Davy (1810)
- **Svante Arrhenius (1884)**
- Franklin (1914)
- **Johanes Brönsted eta Thomas Lowry (1923)**
- **Gilbert Newton Lewis (1923)**
- H. Lux-Flood (1940)
- R. G. Pearson (1963)

- **Svante Arrhenius (1884)**

Azidoa da.....

Basea da...

- **Johanes Brönsted eta Thomas Lowry (1923)**

Azidoa da.....

Basea da....

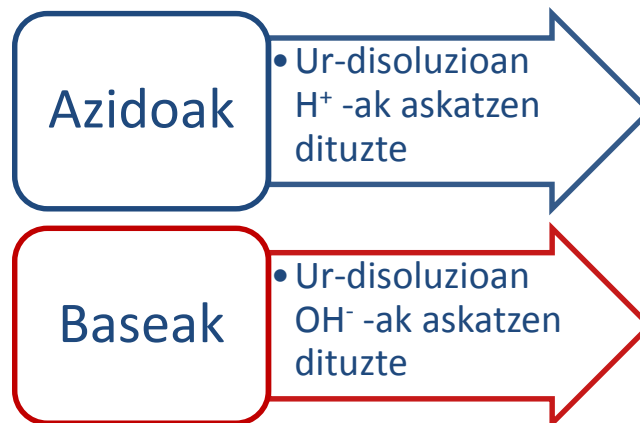
- **Gilbert Newton Lewis (1923)**

Azidoa da..

Basea da...

Hastapenak: Arrenihusen teoria

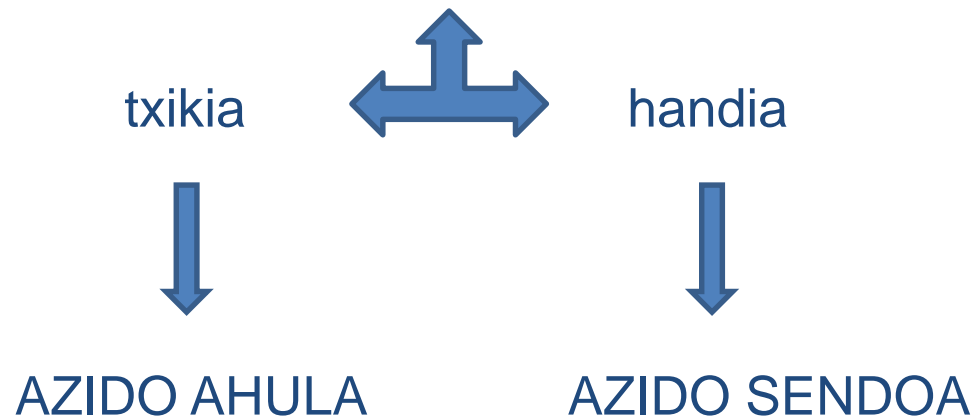
- Svante Arrhenius kimikari suitzarrak garatu zuen
- Azidoak funtsean protoi-emaeleak direla konturatu zen
- Azido guztiak hidrogenoz osatuta daude
- Elektrolito-disoziazioaren teoriarin oinarritzen da, **protoia edo hidrogenioia, H^+** , elektrolito berezitzat hartuta

Hastapenak: Arrheniusen teoria

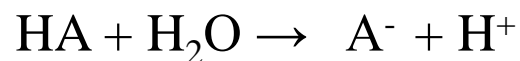
- Azidoak funtsean protoi-emaileak direla konturatu ziren
- Disoziazio-maila desberdina izan daiteke

DISOZIAZIOA

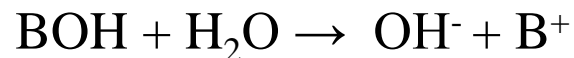
Hastapenak: Arrhenius-en teoria

Azidoak, HA: protoiak askatzen dituzten sustantziak dira.

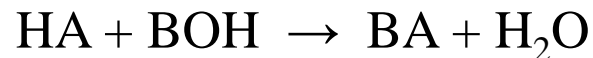

Zergatik deitzen da protoia?

Baseak , B(OH): hidroxilo taldeak askatzen dituztenak dira.

Azidoek eta baseek elkarri neutralizatzen diote, gatza eta ura eratuz.

NEUTRALIZAZIOA

Bronsted-Lowryren teoria

Arrheniusen teoriaren kontrako arrazoiak

- Arrheniusen definiziotik kanpo geratzen diren sustantzia asko daude
- Sustantzia basikoa edo anfoteroa OH^- taldeak izan behar ditu
- NH_3 sustantziak base modura jokutzen du eta ez dauka hidroxilo talderik.
- Hamaika ioi izaera basiko gogorra dute nahiz eta OH^- talderik ez izan : CO_3^{2-} , S^{2-} , O^{2-} , eta abar.
- Badaude azidoak ez diren sustantziak H-a izan arren: NH_3

Bronsted-Lowryren teoria

Arrheniusen teoriaren kontrako arrazoiak

- Azido-base erreakzioak bakarrik uretan gerta daitekeela suposatzen du.
- Baita egoera solidoan ere suerta daiteke.
- Hidrogenioia/protoia H^+ eran suposatzen du, baina ur inguruan benetako espeziea $[H(H_2O)_n]^+$ da, erosotasunaz H_3O^+ erabiltzen da.
- Kimikariok uretan gehien erabiltzen ditugun teoria Bronsted-Lowry-koa da.

Honen arabera protoiak elkartrukatzen dira.

Bronsted-Lowryren teoria

- Azidoak: protoiak askatzen dituzten sustantziak dira, eta hori egitean base bihurtzen dira
  - Baseak: protoiak onartzen dituzten sustantziak dira, eta hori egitean azido bihurtzen dira.
-
- Azidoak (a) eta baseak (b) orekan daude

Bronsted-Lowryren teoria

- Azidoak (a) eta baseak (b) orekan daude

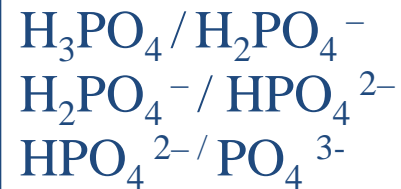
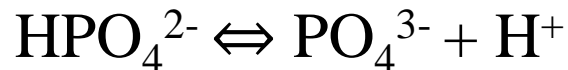
- Aurreko erreakzioan adierazi denez, a eta b **protolitoak** dira, a/b sistema konjokatua eratzen dutenak.

Protoien trukez
harremanean dauden
espezie kimikoak

Bronsted-Lowryren teoria

- Bronsted-Lowry ur-disoluzioan gehien erabiltzen da
- Protoien trukez orekan dauden protolito guztiek sistema bat osatzen dute
- $\text{H}_3\text{PO}_4/\text{H}_2\text{PO}_4^-/\text{HPO}_4^{2-}/\text{PO}_4^{3-}$ protolito-sistema

Sistema konjokatuak

Bronsted-Lowryren teoria

- H^+ protoia espezie ezegonkorra denez, bi azido-base sistema beharrezkoak dira

Azido eta basearen
arteko erreakzioa

protolisia

HCl/Cl⁻ (a_1/b_1) eta
NH₄⁺/NH₃ (a_2/b_2)
sistema
konjokatuak dira

Bronsted-Lowryren teoria

- Azido-base **orekako norantza espezieen azidotasunaren araberakoa da.** Izan ere, azidotasuna eta basikotasuna erlatiboak dira. Honela:

Bronsted-Lowryren teoria

- Idea hau disolbatzailearen eraginarekin erlazionatuta dago
- Azidoen eta baseen sendotasuna urarenarekin konparazioz finka daiteke.
- Ura erreferentziako sustantzia

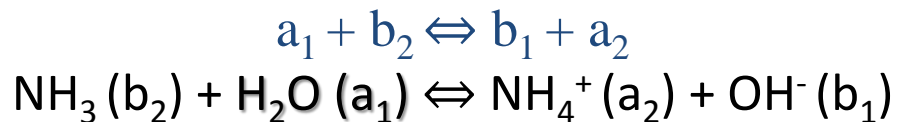
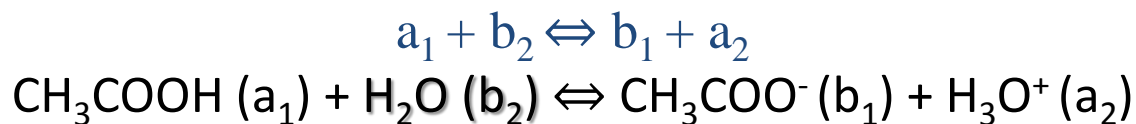
- disolbatzaileetako erabiliena
- molekula protoiduna
- portaera anfoteroa

- Hau dela eta, jarraian uraren azido-base jokaera aztertuko dugu Brønsted-Lowryren definizioaren arabera.

Bronsted-Lowryren teoria: uraren azido-base jokaera

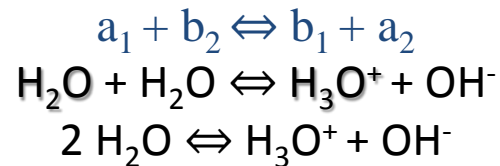
Ura konposatu anfoteroa da; alegia, azido eta base modura joka dezake. Ondoko erreakzioetan jokaera anfoteroaren bi adibide ikus daitezke:

- base gisa, azido azetikoaren aurrean
- azido gisa, amoniakoaren aurrean

Bronsted-Lowryren teoria: uraren azido-base jokaera

- Anfoteroa denez, urak AUTOPROTOLISIA egiten du

- Oreka honi dagokion konstanteari, K_w , **uraren autoprotolisiaren konstantea** edo **uraren biderkadura ionikoa** deritzo

- $P = 1 \text{ atm}$ eta $T = 298 \text{ K}$ baldintzapean

$$K_w = [\text{H}_3\text{O}^+] \cdot [\text{OH}^-] = 10^{-14}$$

Baldintza
guztietan ???

- Beraz, ur puruan hidroxilo eta oxonio ioien kontzentrazioa bera da: hots,

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{OH}^-] = 10^{-7}$$

Bronsted-Lowryren teoria: uraren azido-base jokaera

- Uretan edozein protolito disolbatutakoan hidroxilo eta hidronio ioien kontzentrazioa ez da izango berbera: $[H^3O^+] \neq [OH^-]$

- Protolito azidoaren eragina

$[H^3O^+] > 10^{-7}$ eta $[OH^-] < 10^{-7}$, K_w konstanteak agintzen duen legez.

- Protolito basikoaren eragina

$[H^3O^+] < 10^{-7}$ eta $[OH^-] > 10^{-7}$, K_w konstanteak agintzen duen legez.

Bronsted-Lowryren teoria: uraren azido-base jokaera

- Horrela

ur purutan $\text{pH}=7$

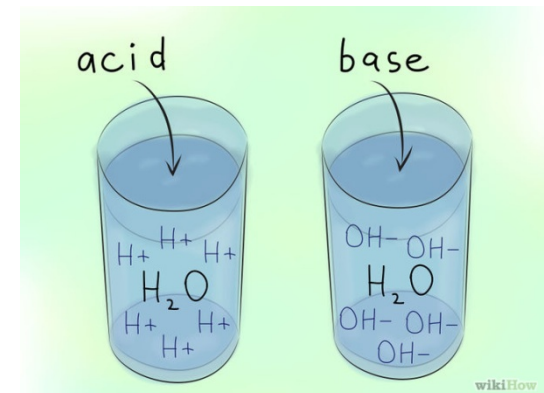
disoluzio azidoetan $\text{pH}<7$ eta $[\text{H}^3\text{O}^+] >10^{-7}$, $[\text{OH}^-] <10^{-7}$

disoluzio basikoetan $\text{pH}>7$ eta $[\text{H}^3\text{O}^+] <10^{-7}$, $[\text{OH}^-] >10^{-7}$

- Mugak daude?

Existitzen dira pH negatiboak:

karboranoa $\text{pH}= -18$

Bronsted-Lowryren teoria: uraren azido-base jokaera

- Protolitoen ondorioz sorraraziko hidroxilo eta hidronio ioien kontzentrazioen aldaketa adierazteko, **Sørensenek** 1909.urtean proposatutako pH eskala erabiltzen da nagusiki

$$0 < \text{pH} < 14$$

$$\text{pH} = -\log[\text{H}_3\text{O}^+]$$

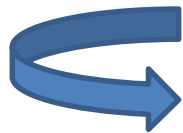
Jatorria?

- Ura erreferentziako disolbatzailea da
- Azidoak $0 < \text{pH} < 7$ Baseak $7 < \text{pH} < 14$

Gas egoeran egindako pHren eskala absolutuak badaude

Bronsted-Lowryren teoria: uraren azido-base jokaera

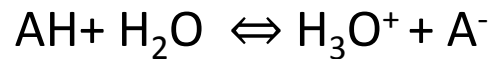
- Nola jakin ea protolito batek protoi ugari hartu edo askatu egiten duen?
- NOLA KUANTIFIKATU PROTOLITOEN SENDOTASUNA?

Konstantearen
beharra

Bronsted-Lowryren teoria: uraren azido-base jokaera

- Protolito azidoa

$$K_a = \frac{[H_3O^+][A^-]}{[AH]}$$

$$pK_a = -\log K_a$$

- Protolito basikoa

$$K_b = \frac{[HA][OH^-]}{[A^-]}$$

$$pK_b = -\log K_b$$

K eta pK alderantziz
proportzionalak dira

Bronsted-Lowryren teoria: uraren azido-base jokaera

$$K_a = \frac{[H_3O^+][A^-]}{[AH]}$$

$$K_a K_b = \frac{[H_3O^+][A^-][HA][OH^-]}{[AH][A^-]}$$

$$K_b = \frac{[HA][OH^-]}{[A^-]}$$

$$K_a K_b = [H^+][OH^-] = K_w = 10^{-14}$$

$$pK_a + pK_b = 14$$

Bronsted-Lowryren teoria: uraren azido-base jokaera

- K_w -k espezie konjokatuaren konstanteak erlazionatzen ditu.

$$K_a K_b = [H^+].[OH^-] = K_w = 10^{-14}$$

- Izan ere, K_a eta K_b arteko biderkadura kostantea da

Protolito azidoak azidotasuna handia izanez gero, dagokion protolito basiko konjokatuak basikotasun txikia izango du

espeziearen azidotasuna

konjokatuaren basikotasuna

Bronsted-Lowryren teoria: beste eskala bat

- Aurreko pH-mugak (0-14) gainditzen duten eskala zehatzagoak, ere, badaude
- pH negatiboak erabiltzen dira

Azido oso sendoa: $pK_a < -1,74$

Azido sendoa: $-1,74 < pK_a < 4,5$

Azido ertaina: $4,5 < pK_a < 9$

Azido ahula: $9 < pK_a < 15,74$

Azido oso ahula: $pK_a > 15,74$

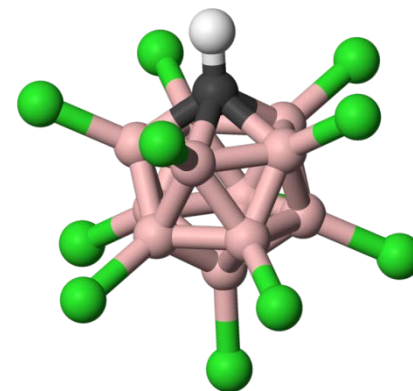
Mugak?

Superazidoak

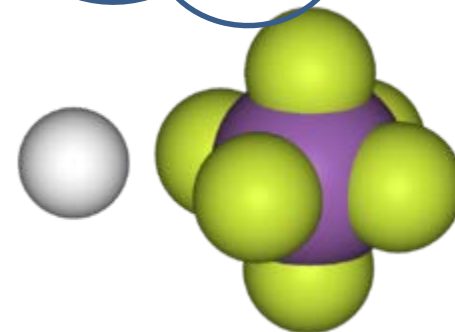
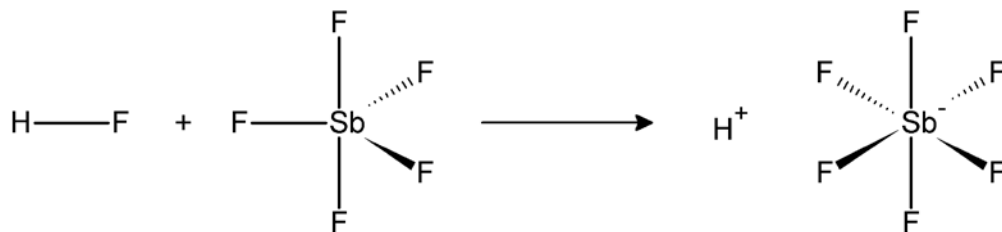
pH negatiboak:

- karboranoa $\text{pH}/\text{H}_0 = -18$ . . .
- Azido fluoroantimonikoa
  - superazido sendoena, $\text{pH} / \text{H}_0 = -31$
  - HF eta SbF_5 konbinaketa

Hammet eskala

$2 \cdot 10^{19}$ aldiz azido sulfuriko, baino sendoagoa

Aurrerapenak: espezie ez azidoak eta ez basikoak: azidotasun
beste eskala bat

Espezie ez azidoak / ez basikoak:

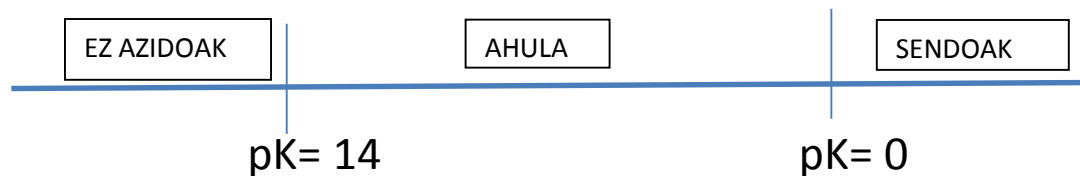
$K = 10^{-14}$ baino txikiagoak (pKa 14 baino handiagoak)

Espezie sendoak:

$K = 10^0$ baino handiagoak (pKa 0 baino txikiagoak)

Espezie ahulak:

$$10^{-14} < K < 10^0$$

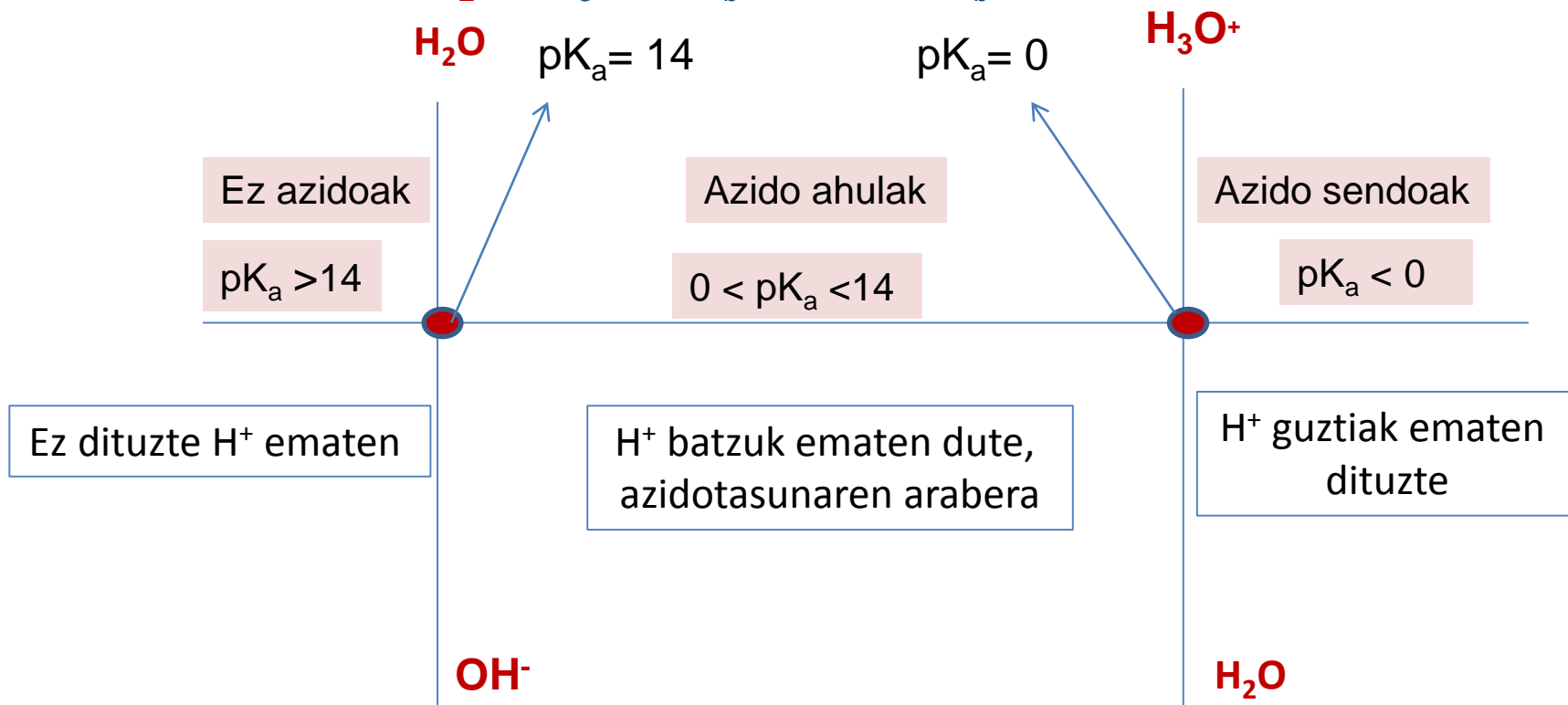
Aurrerapenak: espezie ez-azidoak eta ez-basikoak

- Beste eskala batzuk sailkatzen dira indar azidoa/basikoa erreferentziako hurrengo baloreak kontsideratuz.
- Uraren protolitoen sistemak honako hauek ditugu

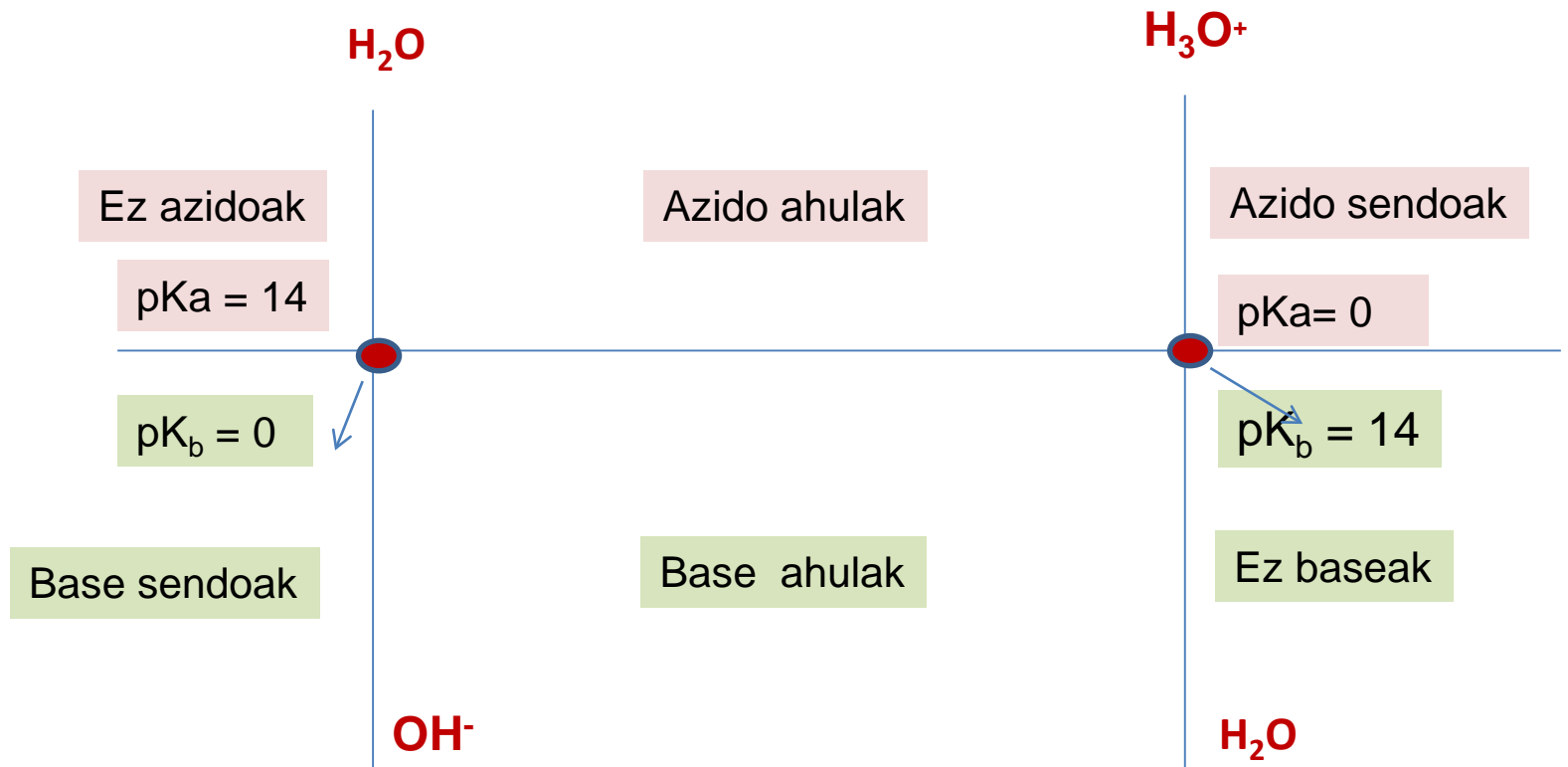
Azidotasuna: $\text{H}_3\text{O}^+ / \text{H}_2\text{O} / \text{OH}^-$ $K_a = 10^{-14}$ $\text{p}K_a = 14$
 $\text{H}_3\text{O}^+ / \text{H}_2\text{O} / \text{OH}^-$ $K_a = 10^0$ $\text{p}K_a = 0$

Basikotasuna: $\text{OH}^- / \text{H}_2\text{O} / \text{H}_3\text{O}^+$ $K_b = 10^{-14}$ $\text{p}K_b = 14$
 $\text{OH}^- / \text{H}_2\text{O} / \text{H}_3\text{O}^+$ $K_b = 10^0$ $\text{p}K_b = 0$

Azido sendoak: HCl , HNO_3
Azido ahulak: HAz , NH_4^+
Ez azidoak: K^+ , Na^+

Base sendoak: KOH , NaOH
Base ahula: Az^- , NH_3
Ez baseak: Cl^- , NO_3^-

Lewisen teoria

- Bronsted-Lowryren teoria maiz erabiltzen da, batez ere ur-disoluzioan
- Zenbait kasutan ez da baliogarria
  - protoirik gabeko sustantziekin
  - BCl_3 molekuka kasu

- *Protoien trukea* *Elektroi-bikoteen truke*

Azidoa:elektroi-bikoteak onartzen dituen sustantzia da

Basea:elektroi-bikoteak askatzen dituen sustantzia da

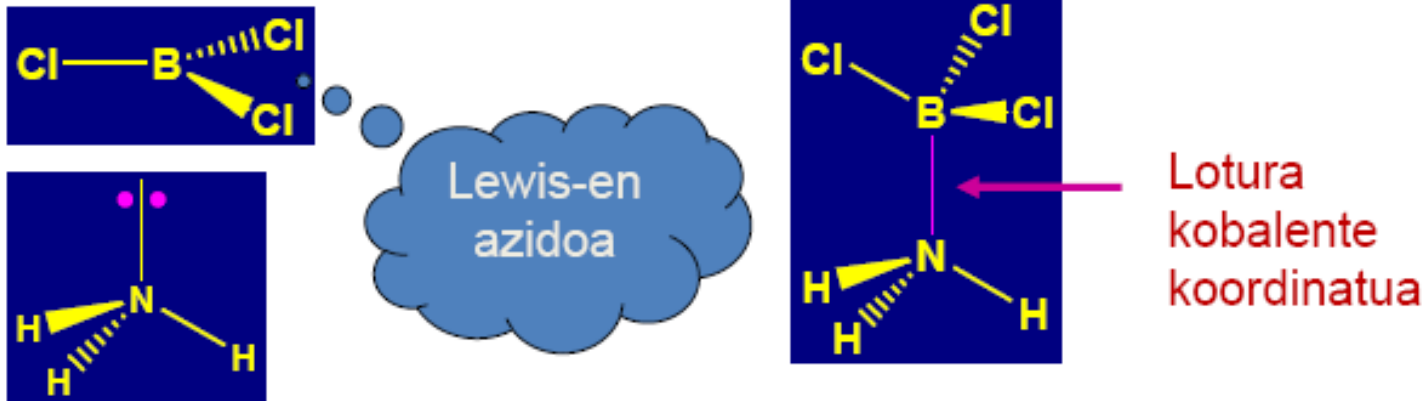
- *Neutralizazioa: baseen bikote elektronikoaren partekaketa*

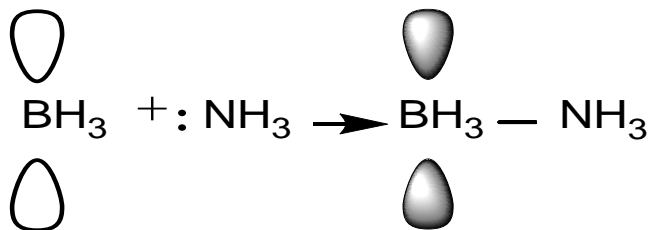
Lewis-en teoria

Azido bat elektroibikoteak onartzen dituen sustantzia da

Base bat elektroibikoteak askatzen dituen sustantzia da

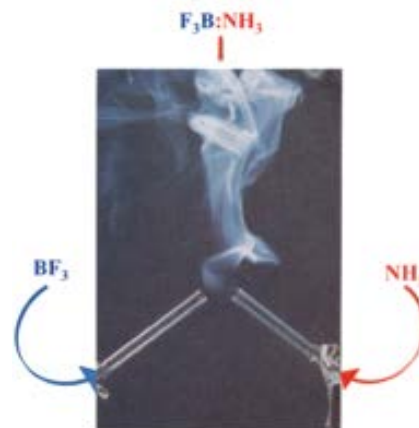

1.c. Aurrerapenak: Lewisen teoria

- Aduktoak eraten dira ($A \leftarrow B$) non B eta A Lewisen basea eta azidoa dira, hurrenez hurren
- Lewisen arabera azidotasun-indarra osatutako konplexuen formazio-konstantearen menpe dago, hau da, osatzen den konplexuaren egonkortasunaren menpekoa da

Neutralizazioa

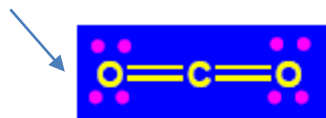

BF₃ eta NH₃ kolorgabeko gasak nahastean F₃B:NH₃ konposatu berri bat eraten da, hauts zuria itxura duena. erref.: An. Quím., 114 (4), 2018, 241-248

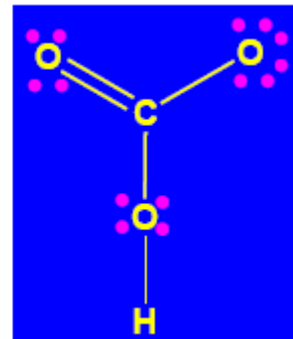
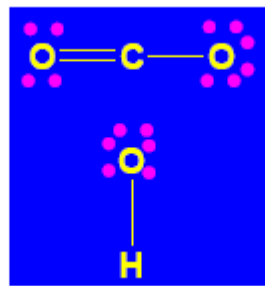
Lewisen teoria

- Anhidridoek egiten duten hidroxiloen gehipena (non anhidridoak Lewisen azido modura jokutzen baitu eta hidroxiloak, Lewisen base modura)
- Adibidea: bikarbonato ioiaren sintesi-erreakzioa

Lewis azidoa

Lewis basea

Lewis azido izateko baldintzak:

- Orbital hutsak izatea
- Zortzikotearen araua ez betetzea
- Balentzia-geruza berrantolaketa

Lewisen teoria

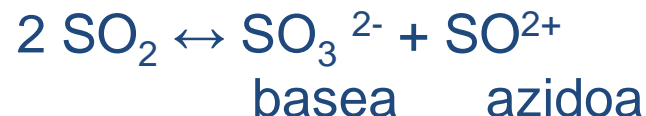
- Beharra baten ondorioz sortu zen:
Nola azaldu azido-base erreakzioak protoiak egon ezean.
- Brönsted–Lowryrena baino mugatutagoa da baina azken honek azaltzen ez dituen gertaeren azalpena ahalbideratzen du
- Dena den, Lewisen teoria hedatzen saiatzean oztopo batzuk sortu ziren eta beste teoria batzuk garatu ziren.

Franklin teoria

- E. C. Franklin (1912)
  - Ur disoluzioan gertatzen ez diren erreakzioak ikasten ditu
  - Brönsted-Lowryren antza du
- Disolbatzailea beti neurri berean disoziatuta dago
  - NH_3 ingurunean, protoidun disolbatzaile bat

- SO_2 inguruan, protoi gabeko disolbatzaile bat

Franklin teoria

Definitzen du

Azidoa: disolbatzailearen katioa ekoizten duen sustantzia

Basea: disolbatzailearen anioia ekoizten duen sustantzia

Neutralizazioa

- Bi ioien arteko erreakzioa disolbatzailearen molekula bat eratuz
- Brönsted–Lowry teoriaren arabera uretan gertatzen denaren antzekoa da.

H. Lux eta Flood teoria

- H. Luxed eta Floodek (1939) temperatura altuetan oxido likidoen azido-base sistemak aztertzen dituzte
- Definitzen du
  - *Azidoa: O^{2-} ioiak onartzeko gai den espeziea*
  - *Basea: O^{2-} ioiak ekoizteko gai den espeziea*

- CaO eta SiO_2 arteko erreakzio Lux-Flooden azido-base erreakzio mota da

Pearson Irizpideak

“Baño maria”

↶	⊖	⊙	⊕	▽	⊖	⊖	SM	♁	♂	♁	♀	☾	♂	♁	▽
⊖	♁	♂	♁	⊕	⊕	⊕	⊖	⊖	⊙	☾	♂	♁	♂	♁	▽
⊖	♁	♀	⊖	⊙	⊙	⊙	⊕	♂	☾	♀	PC	♀	♂	♂	⊖
▽	♀	♁	♂	⊖	⊖	⊖	⊖	♀	♁						
SM	☾	♂	▽		⊕		⊕	♁	♀						
	♂	☾	♂		♁			☾	♁						
			♀					♁	♁						
			☾					♂							
	⊙							⊙							

Zutabe bakoitzaren hasierako sustantzia behean daudenekin konbina daiteke: “afinitate-teoría”

- ↶ Esprits acides.
- ⊖ Acide du sel marin.
- ⊙ Acide nitreux.
- ♁ Acide vitriolique.
- ⊖ Sel alcali fixe.
- ♂ Sel alcali volatil.
- ▽ Terre absorbante.
- ♁ Substances metalliques.
- ♂ Mercure.
- ♁ Regule d'Antimoine.
- ⊙ Or.
- ☾ Argent.
- ♁ Cuivre.
- ♂ Fer.
- ♁ Plomb.
- ♁ Etain.
- ♁ Zinc.
- PC Pierre Calaminaire.
- ♁ Soufre mineral. [Principe.
- ♁ Principe huileux ou Soufre
- ⊕ Esprit de vinaigre.
- ▽ Eau.
- ⊖ Sel. [dents
- ▽ Esprit de vin et Esprits ar-

Pearson Irizpideak

- Datu mineralografikoek egiaztatzen dutenez, estekatzaile batzuk nahiago dute hainbat ioi metalikok konplexu egonkorragoak eratzeko. Berez, ez da garatutako teoria.
- Aduktoen edo konplexuen egonkortasun erlatiboari buruzko informazioa luzatzen dute
- Kuantitatiboa ez izan arren konplexuen egonkortasuna azaltzeko oso baliogarriak dira eta horregatik koordinazio-kimika arloan askotan erabiltzen dira
- 1963.urtean behaketa batzuei esker, R. G. Pearstonek “gogorra” eta “biguna” terminoak proposatu zituen

Pearson Irizpideak

Espezie gogorra

- Lewisen azidoak
- Tamaina txikia
- Karga altua
- Polarizabilitate txikia

Espezie biguna

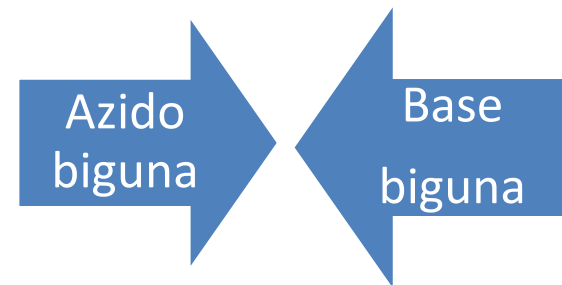
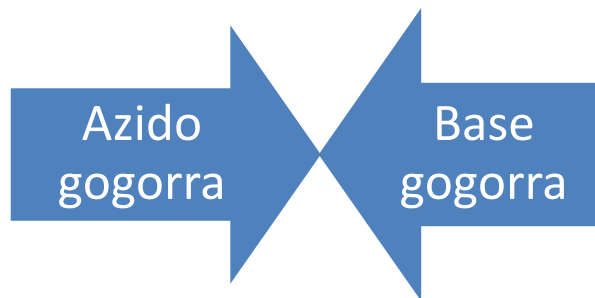
- Lewisen baseak
- Bolumen handia
- Karga txikia
- Polarizabilitate altua

Pearson Irizpideak

“Azido gogorrek base gogorrekiko afinitatea dute eta beraiekin biltzeko joera dute”

“Azido ahulek base ahulekiko afinitatea dute eta beraiekin biltzeko joera dute”

Pearson Irizpideak

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H															BASE ERTAINAK		He
Li	Be				AZIDO GOGORRAK							B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
							+3	+3		+2					BASE BIGUNAK		
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge ^A	As	Se	Br	Kr
							+2	+2		+1							
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
								+3				+3	+4				
Cs	Ba	Ln	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi			Rn
								+1				+1	+2				
								+3		AZIDO BIGUNAK							
Fr	Ra	Ac								AZIDO ERTAINAK							

Idea nagusiak

Ikusitako teoria hauek azido-base erreakzioak ingurune desberdinetan aurreratzeko aukera ematen digute

- Ur-ingurunean
  - Arrhenius
  - Brönsted-Lowry
- Ura ezik likidoa den edozein disolbatzailetan
  - Franklin
- Lan-temperaturan urtuta daudenak
  - Lux–Flood
- Koordinazio-konposatuak/aduktok
  - Lewis
  - Pearson-irizpideak

Hitzen glosarioa

- Superazidoa:
- Neutralizazioa:
- Arrheniusen azidoa:
- Bronsted-Lowryren azidoa:
- Lewisen azidoa:
- Protolito-sistema:
- Pearsonen azido gogorra:
- Pearsonen azido leuna:

Hitzen glosarioa

- **Superazidoa:** ohiz kanpoko azidotasuna duten espezieak. sulfurikoa % 100 baino 100 aldiz azidoagoa da. Beraiekin beste pH-eskala erabiltzen da.
- **Neutralizazioa:** Azido eta baseen arteko erreakzioa, baina hitza hainbat definizio barberatzen ditu, teoriaren arabera.
  - **Arrhenius:** protoia eta hidroxidoaren arteko erreakzioa da
  - **Bronsted-Lowry:** bi protolitoen arteko erreakzioa da
  - **Lewis:** adukto sorrarazten duen erreakzioa da
- **Arrheniusen azidoa:** uretan hidrogenioiak askatzen duen espeziea da

Hitzen glosarioa

- **Bronsted-Lowryren azidoa:** hidrogenioak askatzen duen espezia
- **Lewisen azidoa:** dentsitate elektronikoa/elektroi-bikote onartzen dituen espeziea
- **Protolito-sistema:** protoien trukez erlazioan dauden espezie kimikoak. Bronsted-Lowryren azido eta base osatutako sistema
- **Pearsonen azido gogorra:** base gogorarekin biltzeko joera duen espezieak
- **Pearsonen azido leuna:** base leunarekin biltzeko joera duen espezieak

03.GAIA

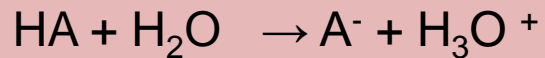
03.3. pH-ren KALKULUAK

1. Azidotasun konstanteak

Protolito sendoak

Kasu honetan protolitoa **erabat disoziatuta** dago, bai azido bai basea izanik. **Azido-base oreka ez da suertatzen** eta oreka konstantea ez da planteatzen, baizik eta erreakzioa eskuinerantz erabat desplazatuta dagoela suposatzen da. Disoluzioaren pHa honela kalkulatuko dugu.

AZIDO SENDOAK

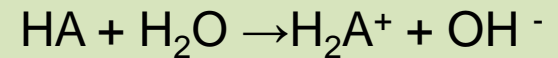

Hasieran C_0

Amaieran - C_0 C_0

$$\text{pH} = -\log [\text{H}_3\text{O}^+] = -\log C_0$$

BASE SENDOAK

Hasieran C_0

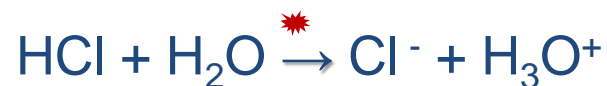
Amaieran - C_0 C_0

$$\text{pOH} = -\log [\text{OH}^-] = -\log C_0$$

$$\text{pH} = 14 - \text{pOH} = 14 + \log C_0$$

Protolito sendoak
Azido Klorhidrikoa

$c(\text{HCl})=1\text{M}$, $V= 1\text{L}$

protolisia baino lehen 1 mol

protolisiaren ondoren 1 mol 1 mol

$c(\text{HCl}) = [\text{Cl}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] = 1\text{M}$

$\text{pH} = -\log(1) = 0$

Ez da oreka!

Protolito sendoak
Sodio hidroxidoa

$c(\text{NaOH})=1\text{M}$, $V= 1\text{L}$ dela

protolisia baino lehen   1 mol

protolisiaren ondoren   -   1 mol   1 mol

$$c(\text{NaOH}) = [\text{Na}^+] = [\text{OH}^-] = 1\text{M}$$

$$\text{pOH} = -\log(1) = 0 \rightarrow \text{pH} = 14$$

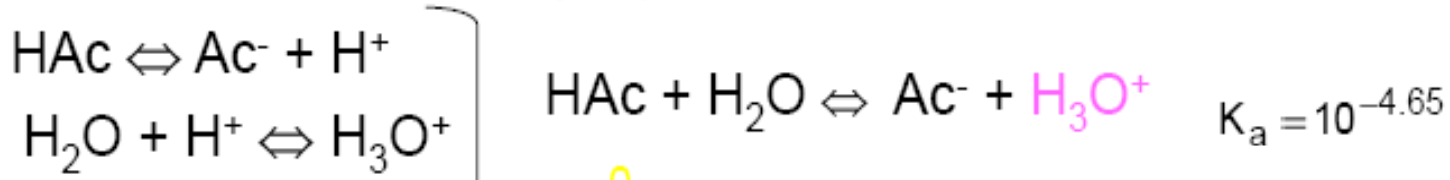

Ez da oreka!

2. Azidotasun konstanteak eta masa/karga balantzeak

Protolito ahula neutro

Azido azetikoaren disoluzioa; $c(\text{HAz})=0,1 \text{ M}$

MB: $c(\text{HAc}) = [\text{HAc}] + [\text{Ac}^-]$

KB: $[\text{Ac}^-] + [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+]$

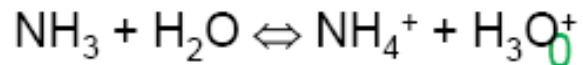
$[\text{Ac}^-] \approx [\text{H}_3\text{O}^+]$

$$K_a = \frac{[\text{Ac}^-][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{HAc}]} = 10^{-4.65} \longrightarrow K_a = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+]^2}{c(\text{HAc})} = 10^{-4.65} \longrightarrow [\text{H}_3\text{O}^+] = \sqrt{K_a c_{\text{HA}}}$$

$c(\text{HAc}) \approx [\text{HAc}]$

Protolito ahula neutro: NH₃

Base ahulak: espezie neutroak

$$c(\text{NH}_3) = [\text{NH}_3] + [\text{NH}_4^+]$$

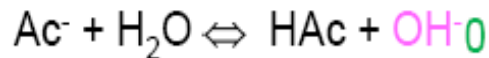
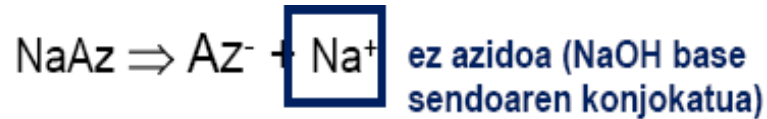
$$[\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{NH}_4^+]$$

$$K_b = 10^{-4.45} = \frac{[\text{NH}_4^+][\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]} \approx \frac{[\text{OH}^-]^2}{c(\text{NH}_3)}$$

$$[\text{OH}^-] = \sqrt{K_b c_b}$$

Protolito ahula anioniko: Az⁻

NaAz disoluzioa; $c(\text{NaAz})=0,1 \text{ M}$

$$c(\text{Az}^-) = c(\text{Na}^+)$$

$$K_b = 10^{-9,35}$$

$$\text{MB: } c(\text{Az}^-) = [\text{Az}^-] + [\text{HAz}]$$

$$\text{KB: } [\text{Ac}^-] + [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{Na}^+]$$

$$\text{KB: } [\text{Ac}^-] + [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{HAc}] + [\text{Az}^-]$$

$$\text{KB: } [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{HAc}]$$

$$[\text{OH}^-] \approx [\text{HAc}]$$

$$K_b = \frac{[\text{HAc}][\text{OH}^-]}{[\text{Ac}^-]} = 10^{-9,35}$$

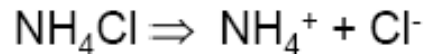
$$K_b = \frac{[\text{OH}^-]^2}{c(\text{Ac}^-)} = 10^{-9,35}$$

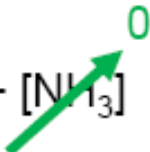
$$[\text{OH}^-] = \sqrt{K_b c_{\text{Az}^-}}$$

$$c(\text{Ac}^-) \approx [\text{Ac}^-]$$

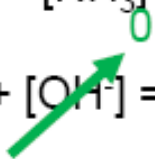
Protolito ahula kationiko: NH₄⁺

azido ahulak: espezie kationikoak

$$c(\text{NH}_4^+) = [\text{NH}_4^+] + [\text{NH}_3]$$

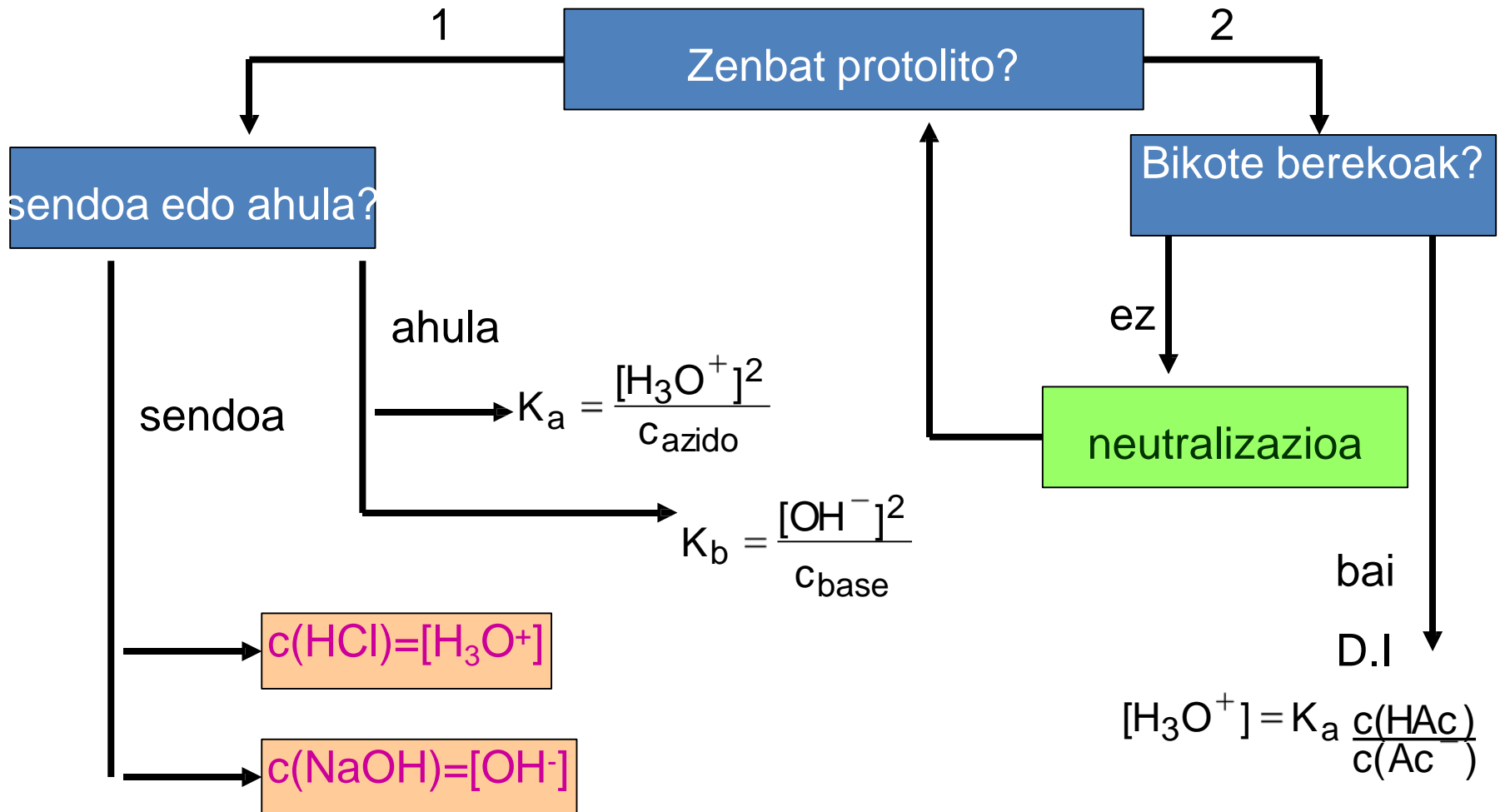
$$[\text{Cl}^-] + [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{NH}_4^+]$$

$$[\text{NH}_4^+] + [\text{NH}_3] + [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{NH}_4^+]$$

$$[\text{NH}_3] + [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+]$$

$$K_a = \frac{[\text{NH}_3][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{NH}_4^+]} \approx \frac{[\text{H}_3\text{O}^+]^2}{c(\text{NH}_4^+)} = 10^{-9.55}$$

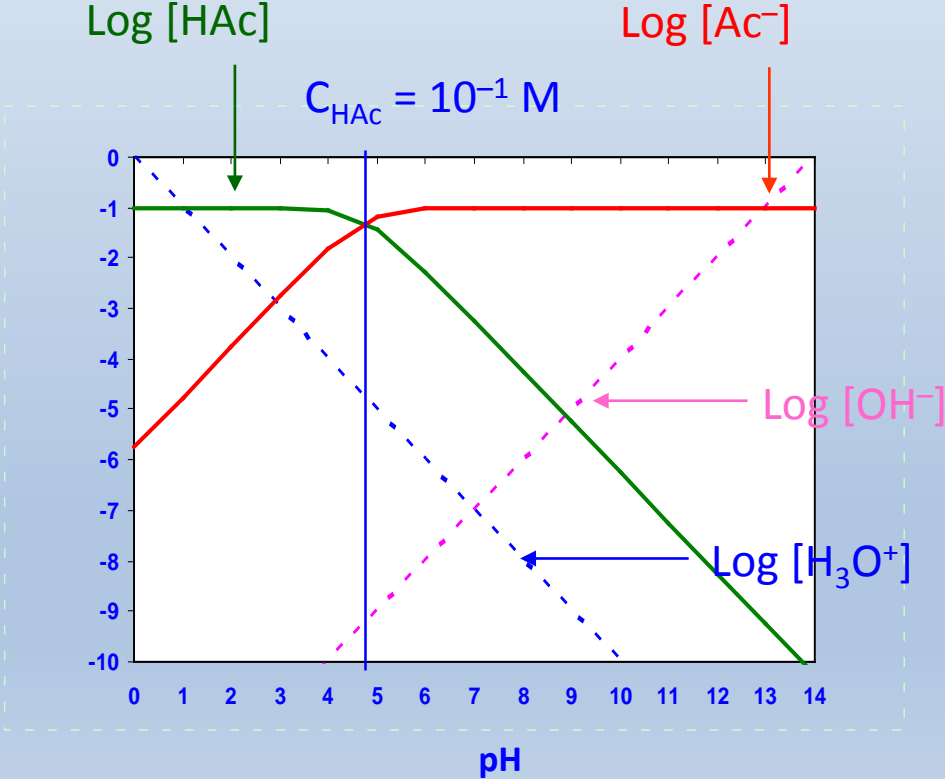
Jarraitzeko prozedura

3. pH-diagramak

- pH-ren kalkuluekin aritzeko ohikoen eta erosoen metodorik konstanteen erabilpenarena izan ohi da. Horretaz aparte metodo grafiko bat, **pH diagramak edo diagrama logaritmikoak**, erabiliko ditugu
- Hori dela eta hurrengo 21 diapositiboetan pH-diagramaren eraketa aurkezten da, urdinaz, erraz bereizteko
- Diagrama hauetan protolito-sistemaren **espezie guztien kontzentrazio logaritmikoak** pH-ren aurrean adierazten dira

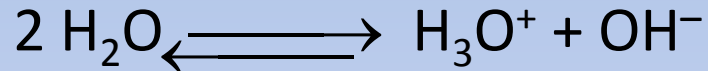
pH-DIAGRAMAK/DIAGRAMA LOGARITMIKOAK

pH-aren diagramak

- Kontzentrazioaren diagrama logaritmikoak
- Ura: H_2O

$$K_w = [\text{H}_3\text{O}^+] [\text{OH}^-] = 10^{-14}$$

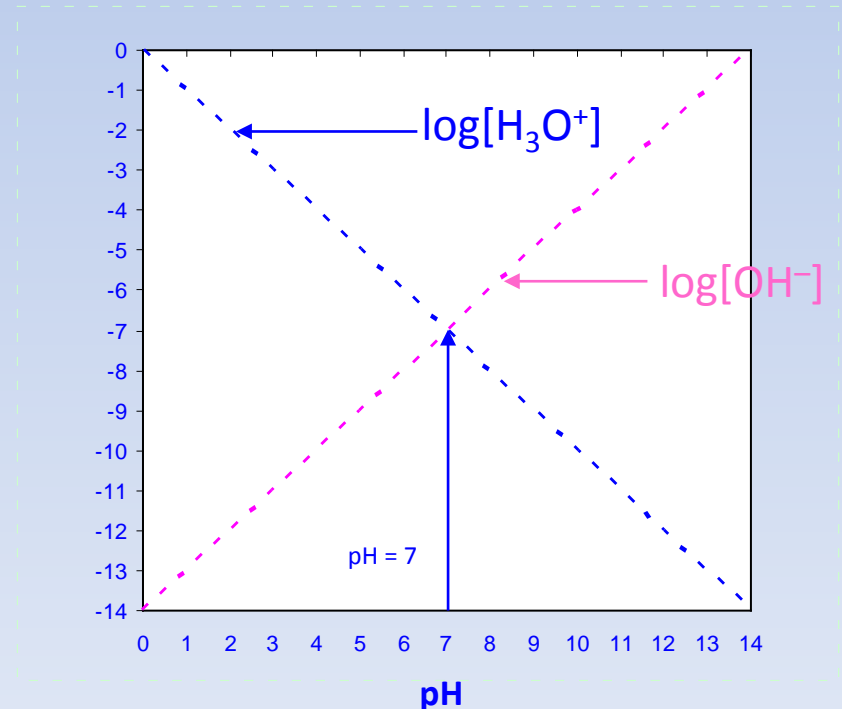
$$\log [\text{H}_3\text{O}^+] = -\text{pH}$$

$$[\text{OH}^-] = \frac{K_w}{[\text{H}_3\text{O}^+]}$$

$$\log [\text{OH}^-] = \text{pH} - \text{p}K_w$$

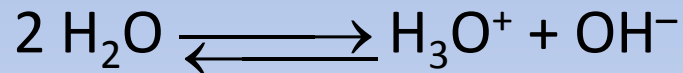
- Ur purutan

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{OH}^-] = 10^{-7}$$

pH-aren diagramak

- Protolito sendoa

- Masa balantzea

- $c_{\text{HCl}} = [\text{Cl}^-] + [\text{HCl}] \approx [\text{Cl}^-]$

- Lerro horizontala

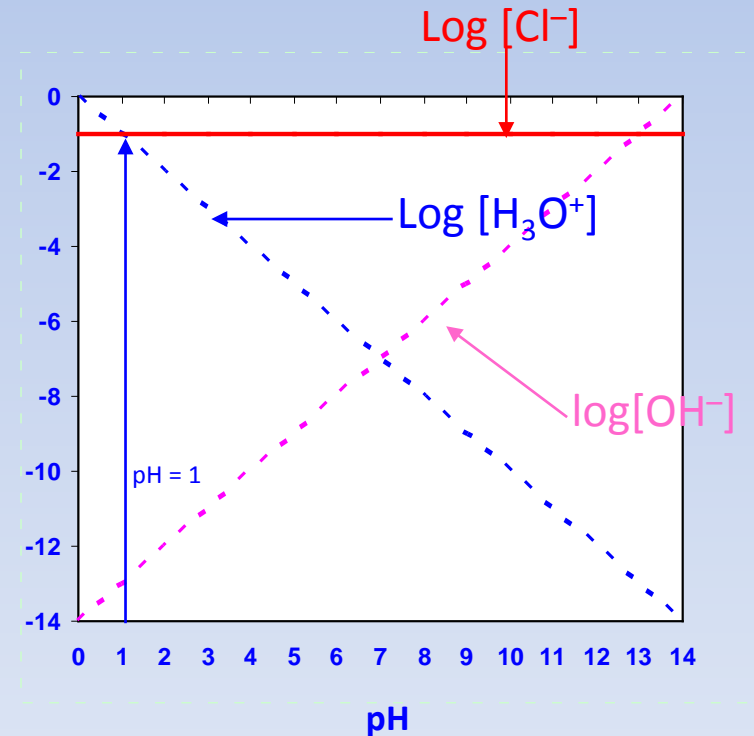
- pH-aren kalkulua

- Karga-balantzea

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{OH}^-] + [\text{Cl}^-]$$

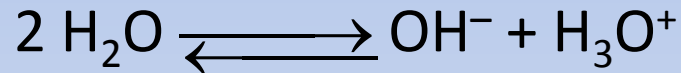
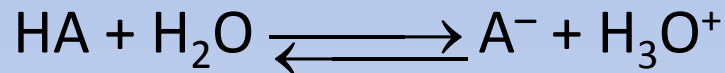
$$[\text{H}_3\text{O}^+] \approx [\text{Cl}^-]$$

$$\text{pH} = -\log [\text{Cl}^-]$$

pH-aren diagramak

- Protolito ahula
  - Erreakzioak

$$K_a = \frac{[\text{A}^-][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{HA}]}$$

$$K_w = [\text{H}_3\text{O}^+][\text{OH}^-]$$

- Disoluzioan lau espezie daude: HA, A⁻, H₃O⁺ y OH⁻
- Masa-balantzea

$$c_{\text{HA}} = [\text{HA}] + [\text{A}^-]$$

- Karga-balantzea

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{A}^-] + [\text{OH}^-]$$

pH-aren diagramak

- K_a -tik

$$[A^-] = \frac{[HA]K_a}{[H_3O^+]}$$

- Masa-balantzetik

$$c_{HA} = [HA] + [A^-]$$

$$c_{HA} = [HA] + \frac{K_a [HA]}{[H_3O^+]} = [HA] \left(1 + \frac{K_a}{[H_3O^+]} \right)$$

- Askatzen

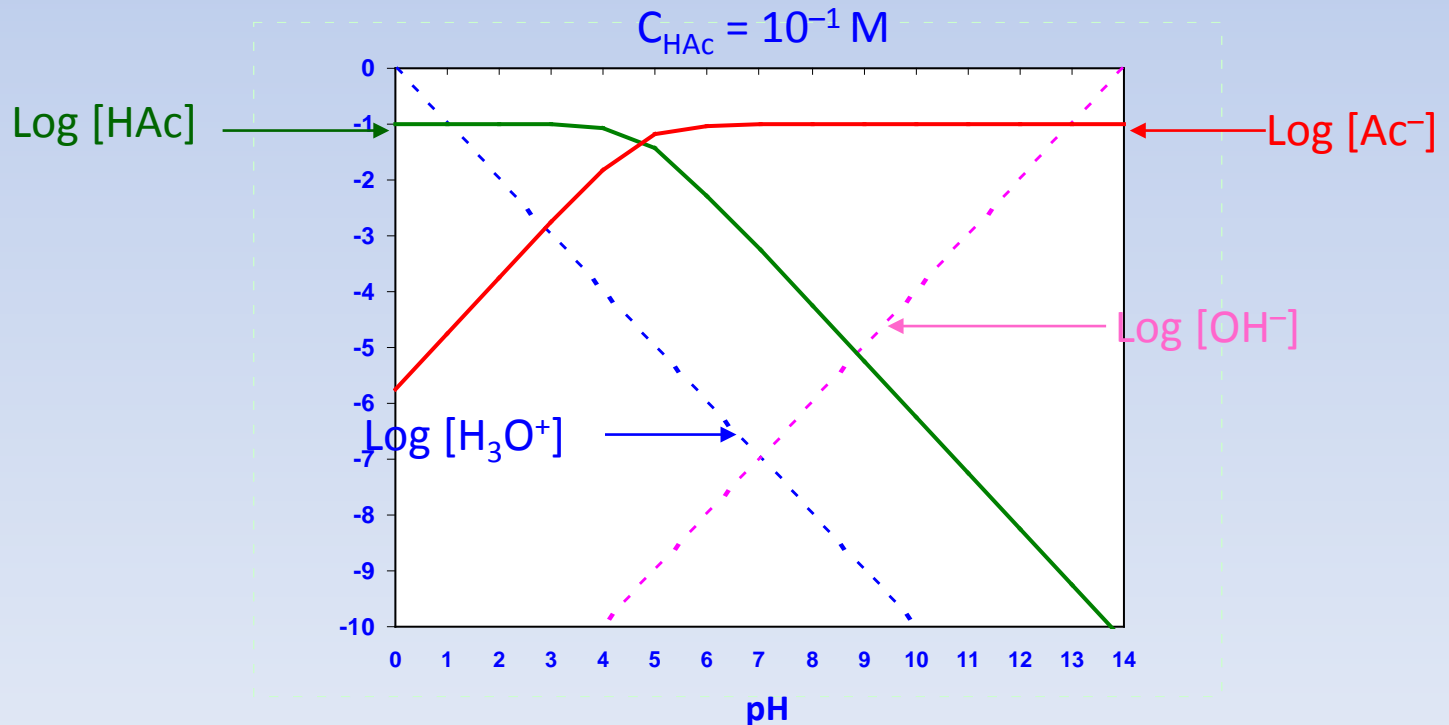
$$[HA] = \frac{[H_3O^+] c_{HA}}{K_a + [H_3O^+]}$$

$$[A^-] = \frac{[HA]K_a}{[H_3O^+]} = \frac{[H_3O^+] c_{HA}}{K_a + [H_3O^+]} \cdot \frac{K_a}{[H_3O^+]} = \frac{K_a c_{HA}}{K_a + [H_3O^+]}$$

pH-aren diagramak

- Lortu ditugun ekuazioak grafikatur

$$[\text{HA}] = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] c_{\text{HA}}}{K_a + [\text{H}_3\text{O}^+]}$$
$$[\text{A}^-] = \frac{K_a c_{\text{HA}}}{K_a + [\text{H}_3\text{O}^+]}$$

pH-aren diagramak

- Bi kurben arteko ebaki- puntuan

$$[\text{Ac}^-] = [\text{HAc}]$$

$$K_a = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{Ac}^-]}{[\text{HAc}]}$$

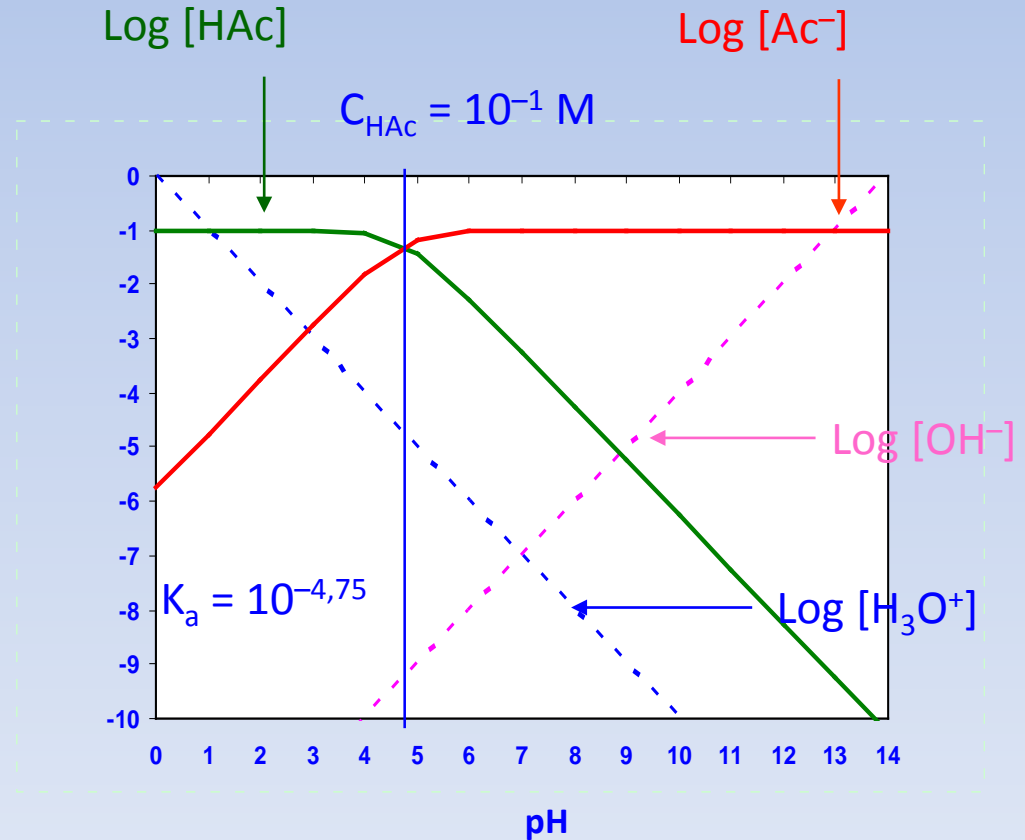
$$[\text{H}_3\text{O}^+] = K_a$$

$$\text{pH} = \text{p}K_a$$

Diagrama ikusita

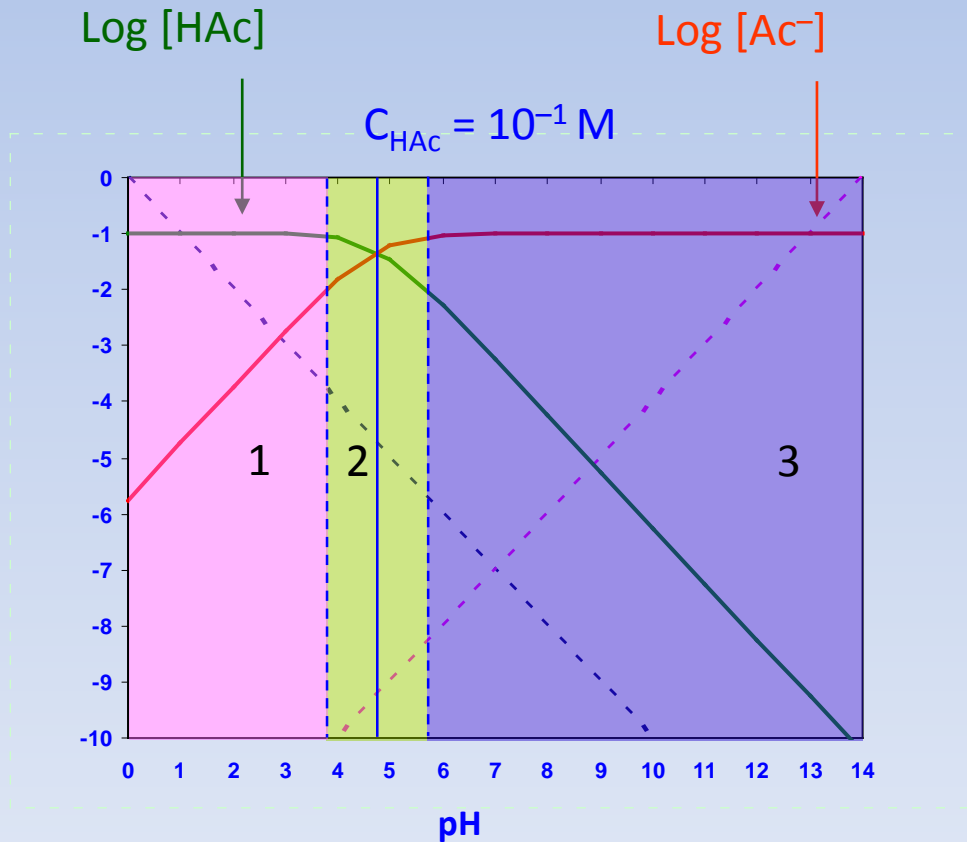

$\text{p}K_a$ ezaguna

pH-aren diagramak

- Diagrama hiru zonaldeetan banatu ahal dugu

1.Zonaldea

$\text{pH} < \text{p}K_a - 1$

$-\log [\text{H}^+] < -\log K_a - \log 10$

$[\text{H}^+] > 10 K_a$

pH baxuak

3.Zonaldea

$\text{pH} > \text{p}K_a + 1$

$-\log [\text{H}^+] > -\log K_a - (-\log 10)$

$[\text{H}^+] < 0,1 K_a$

pH altuak

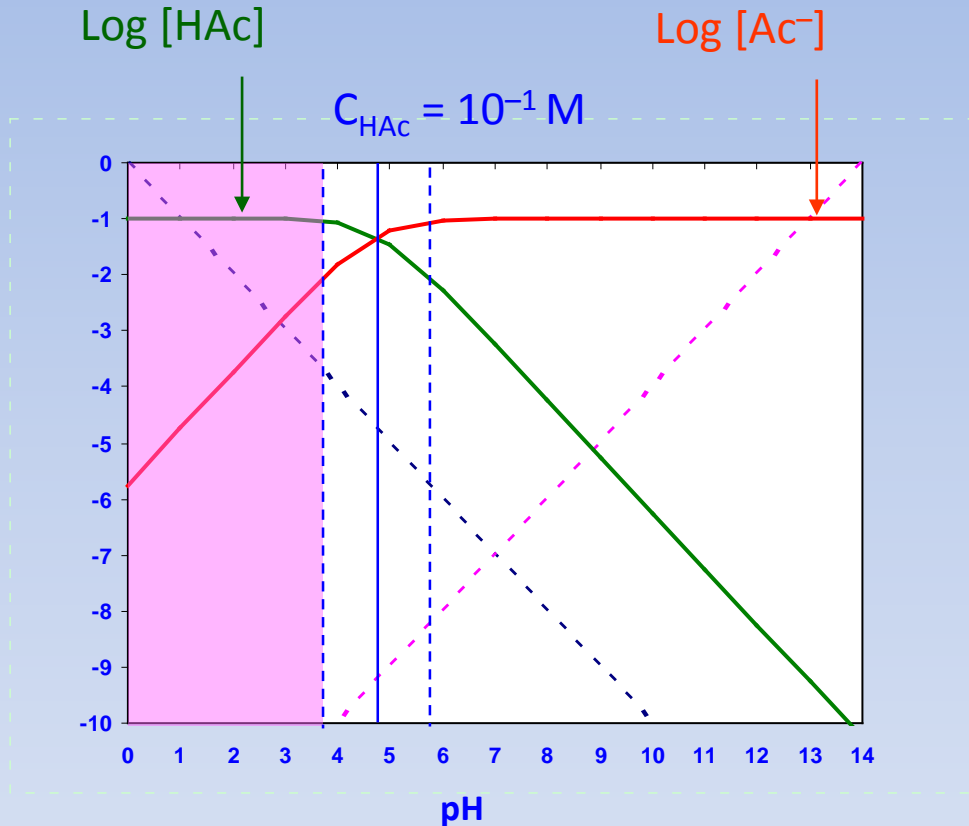
2.Zonaldea

$\text{p}K_a - 1 < \text{pH} < \text{p}K_a + 1$

$0,1 K_a < [\text{H}^+] < 10 K_a$

Tarteko pHak

pH-aren diagramak

1. Zonaldea

$\text{pH} < \text{p}K_a - 1$

$[\text{H}_3\text{O}^+] > 10 K_a$

$$[\text{HAc}] = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] c_{\text{HAc}}}{K_a + [\text{H}_3\text{O}^+]} \approx$$

$$\approx \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] c_{\text{HAc}}}{[\text{H}_3\text{O}^+]} = c_{\text{HAc}}$$

$$[\text{Ac}^-] = \frac{K_a c_{\text{HAc}}}{K_a + [\text{H}_3\text{O}^+]} \approx \frac{K_a c_{\text{HAc}}}{[\text{H}_3\text{O}^+]}$$

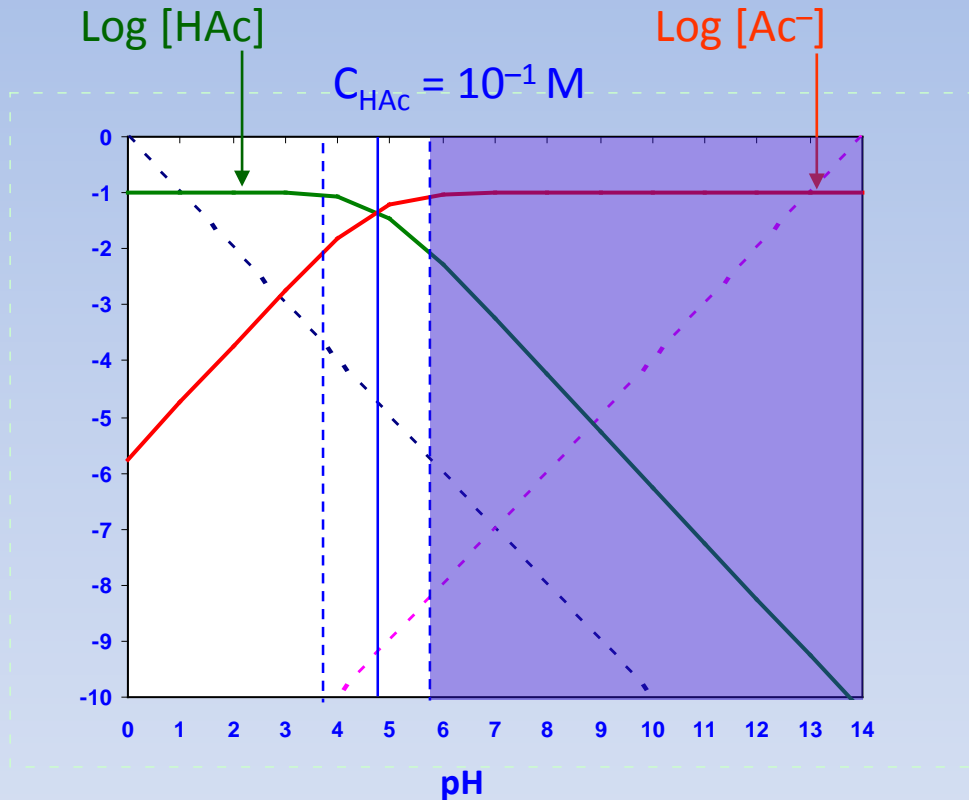
$\log [\text{Ac}^-] = \log (K_a c_{\text{HAc}}) + \text{pH}$

Malda 1 duen lerroa

Jatorrizko ordenatua = $\log (K_a c_{\text{HAc}})$

pH-aren diagramak

2. Zonaldea

$\text{pH} > \text{p}K_a + 1$

$[\text{H}^+] < 0,1 K_a$

$$[\text{HAc}] = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] c_{\text{HAc}}}{K_a + [\text{H}_3\text{O}^+]} \approx$$

$$\approx \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] c_{\text{HAc}}}{K_a}$$

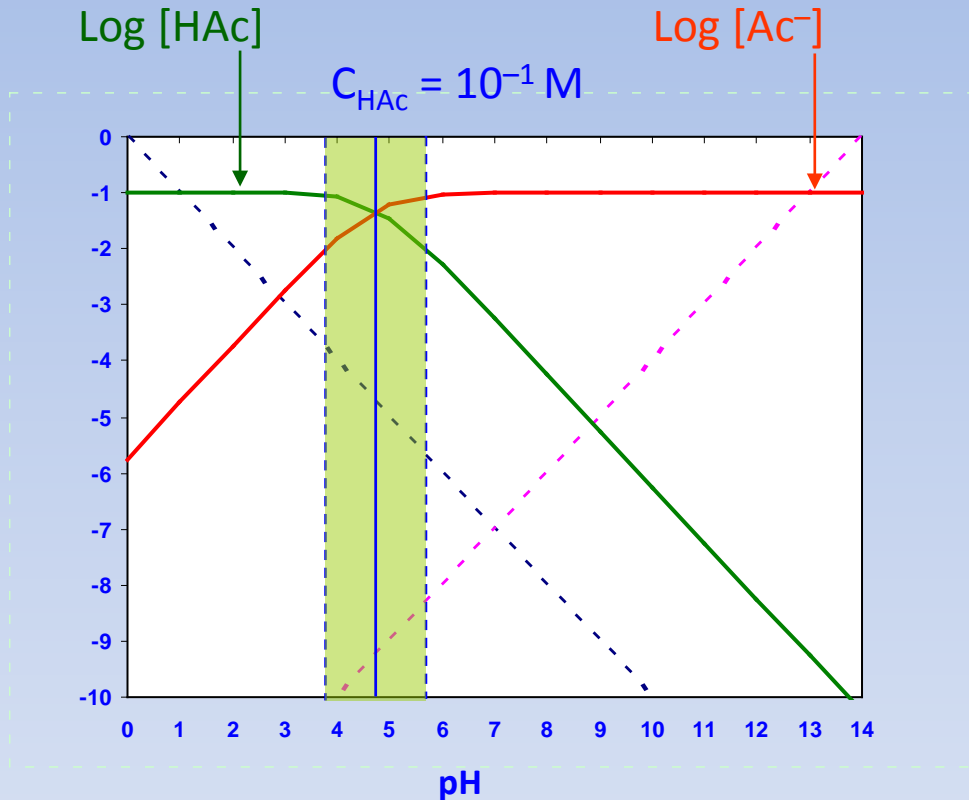
$$\log [\text{HAc}] = \log (c_{\text{HAc}}/K_a) - \text{pH}$$

Malda -1 duen lerroa

Jatorrizko ordenatua = $\log (c_{\text{HAc}}/K_a)$

$$[\text{Ac}^-] = \frac{K_a c_{\text{HAc}}}{K_a + [\text{H}_3\text{O}^+]} \approx \frac{K_a c_{\text{HAc}}}{K_a} = c_{\text{HAc}}$$

pH-aren diagramak

3. Zonaldea

$$pK_a - 1 < \text{pH} < pK_a + 1$$

$$0,1 K_a < [\text{H}^+] < 10 K_a$$

- Erdiko puntuan

$$\text{pH} = \text{p}K_a \rightarrow [\text{H}_3\text{O}^+] = K_a$$

$$K_a + [\text{H}_3\text{O}^+] = 2 [\text{H}_3\text{O}^+]$$

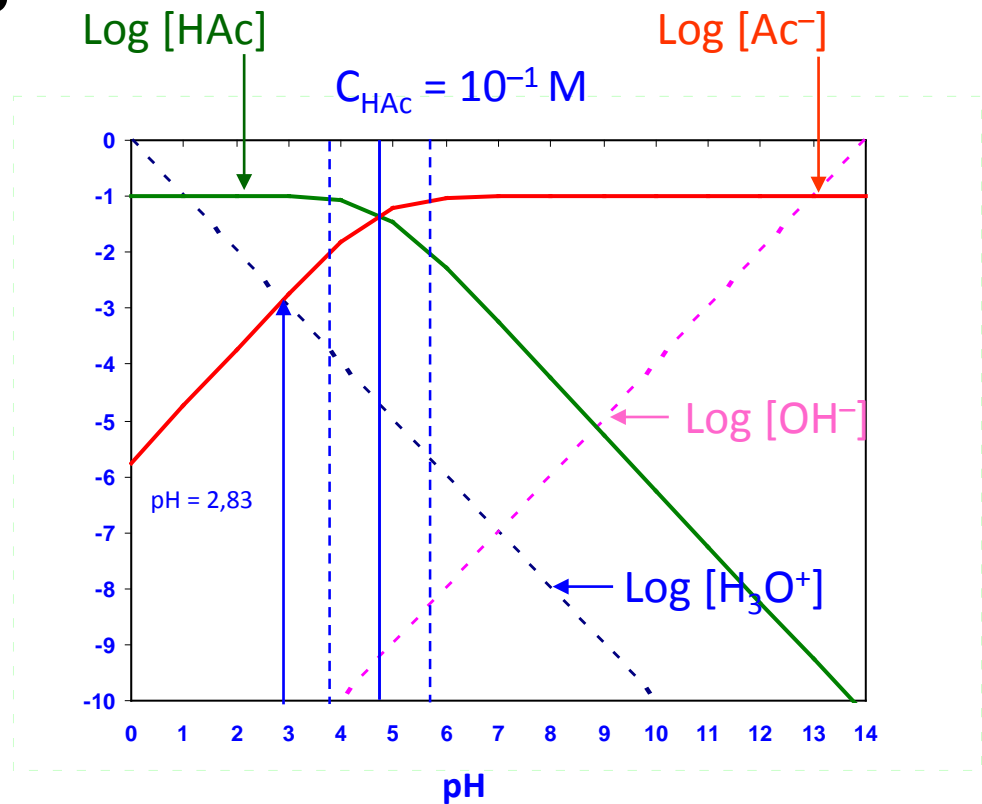
$$[\text{HAc}] = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] C_{\text{HAc}}}{K_a + [\text{H}_3\text{O}^+]} = \frac{C_{\text{HAc}}}{2}$$

$$[\text{Ac}^-] = \frac{K_a C_{\text{HAc}}}{K_a + [\text{H}_3\text{O}^+]} = \frac{C_{\text{HAc}}}{2}$$

$$\log [\text{HAc}] = \log [\text{Ac}^-] = \log c_{\text{HAc}} - \log 2$$

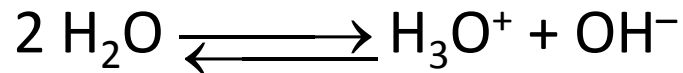
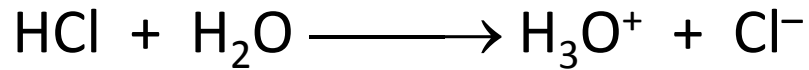
pH-aren kalkulak

Nola kalkulatu pHa
diagrama hauen bidez?

pH-aren diagramak

- Protolito sendoa

- Masa balantzea

$$- c_{\text{HCl}} = [\text{Cl}^-] + [\text{HCl}] \approx [\text{Cl}^-]$$

– Lerro horizontala

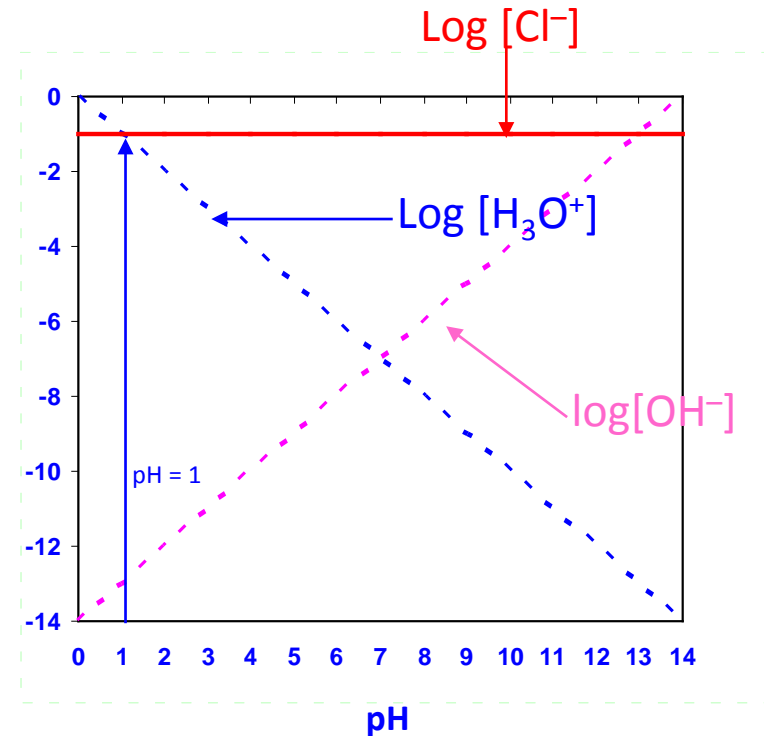
- pH-aren kalkulua

– Karga-balantzea

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{OH}^-] + [\text{Cl}^-]$$

$$[\text{H}_3\text{O}^+] \approx [\text{Cl}^-]$$

$$\text{pH} = -\log [\text{Cl}^-]$$

Azido ahula

Erreakzioak

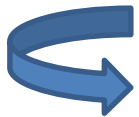

$$K_a = \frac{[\text{A}^-][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{HA}]}$$

$$K_w = [\text{H}_3\text{O}^+].[\text{OH}^-]$$

. Disoluzioan 4 espezie daude: HA, A⁻, H₃O⁺ eta OH⁻

4 ekuazioen beharra

- K_a eta K_w
- Masa-balantzea $c_{\text{HA}} = [\text{HA}] + [\text{A}^-]$
- Karga-balantzea $[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{A}^-] + [\text{OH}^-]$
- Bi aukera: ekuazioen sistema ebatzi edo pH diagrama erabili

pH-aren kalkulua: azido ahula

Azido ahula

Bi oreka kontuan hartu behar ditugu

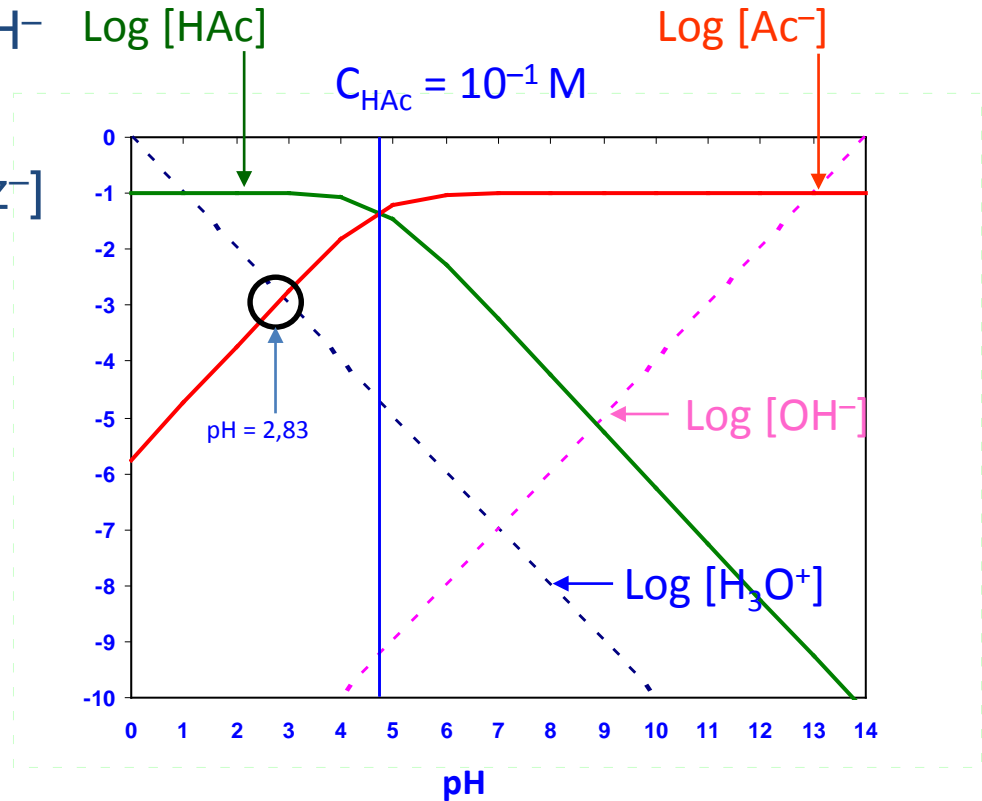

– Karga balantzea

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{OH}^-] + [\text{Az}^-]$$

– OH^- mezprezatuta

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{Az}^-]$$

pH-aren kalkulua: base ahula

Base ahula

Hurrengo orekak kontuan hartu behar ditugu

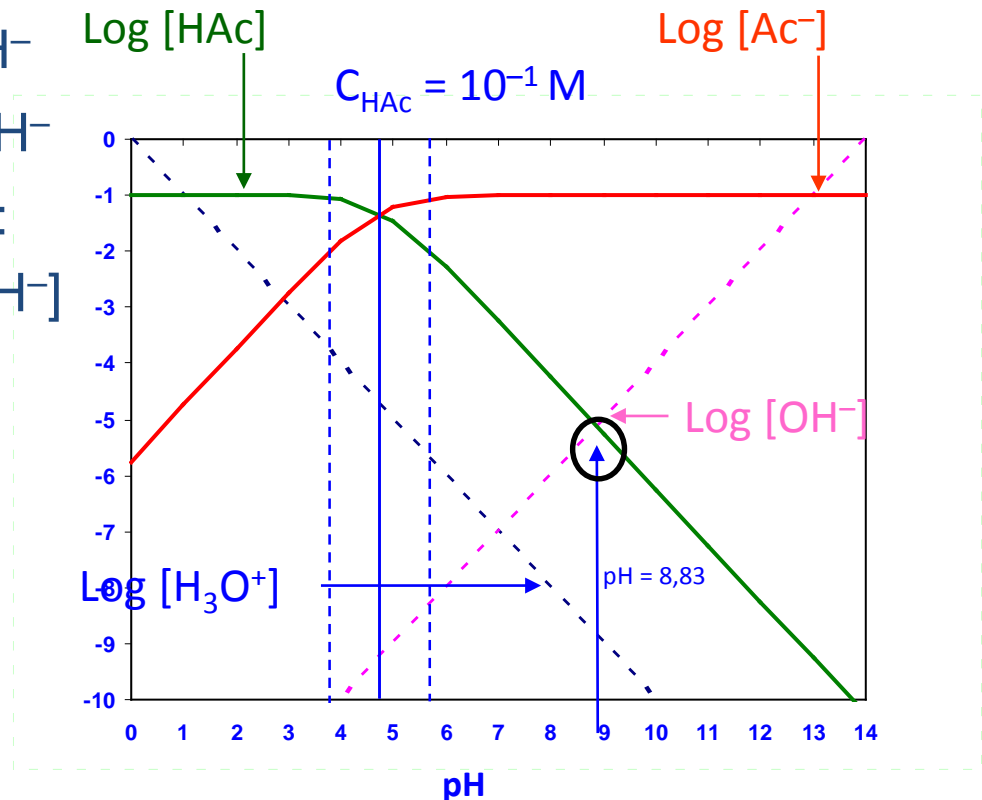

– Balantze protonikoak dio:

$$[\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{HAc}] = [\text{OH}^-]$$

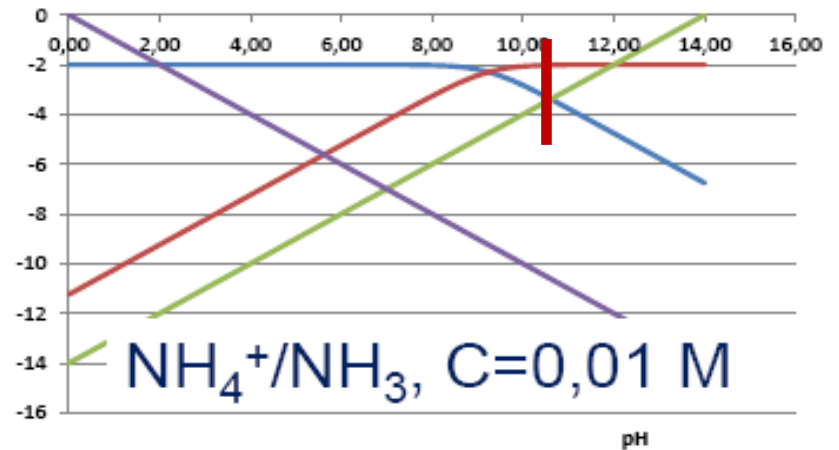
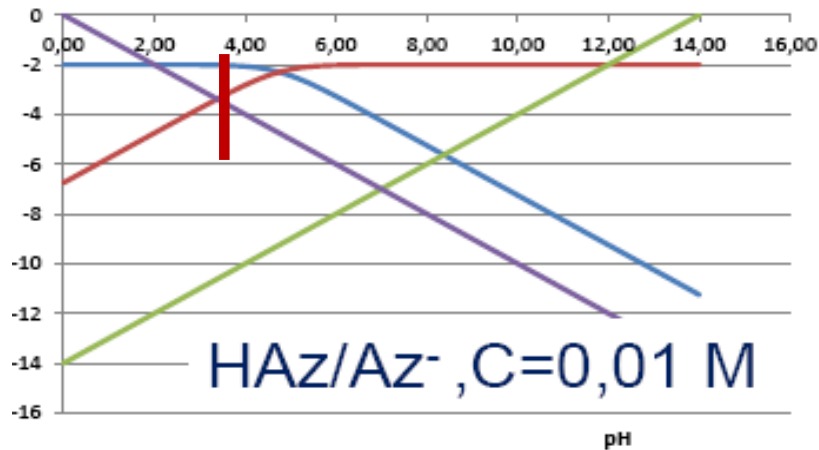
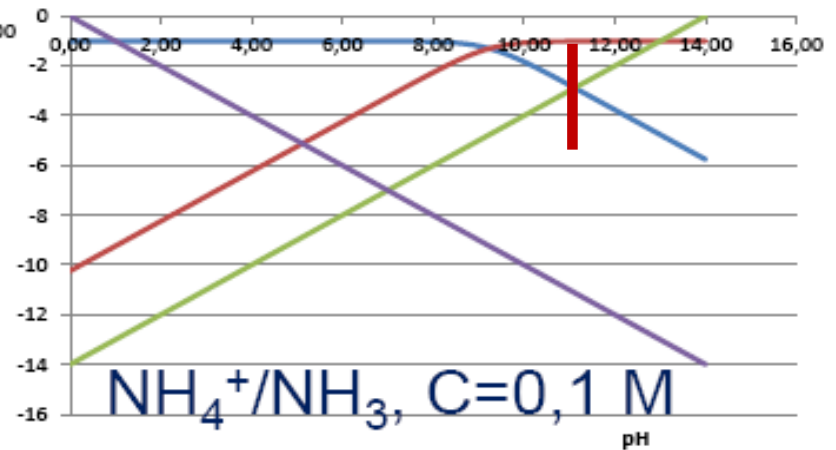
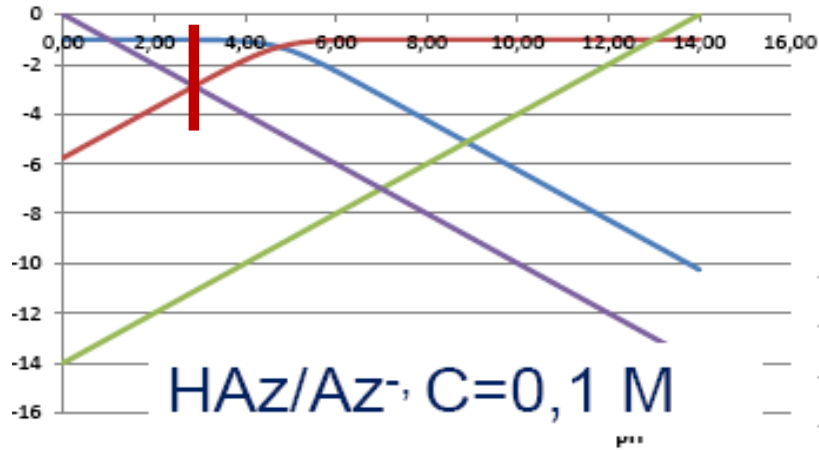
– H_3O^+ mezprezatuta

$$[\text{HAc}] = [\text{OH}^-]$$

Protolito ahula

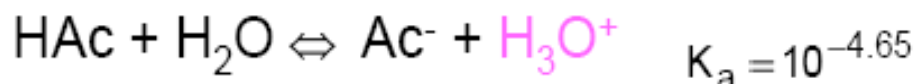
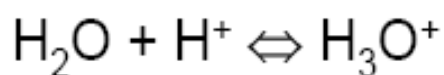
Diagramak kontzentrazioaren menpekoak dira eta lortutako pHaren baloreak desberdinak izango dira kontzentrazioekiko

Protolito ahula:(HA)

Azido azetikoaren disoluzioa; $c(\text{HAz})=0,1 \text{ M}$

MB: $c(\text{HAc}) = [\text{HAc}] + [\text{Ac}^-]$

KB: $[\text{Ac}^-] + [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+]$

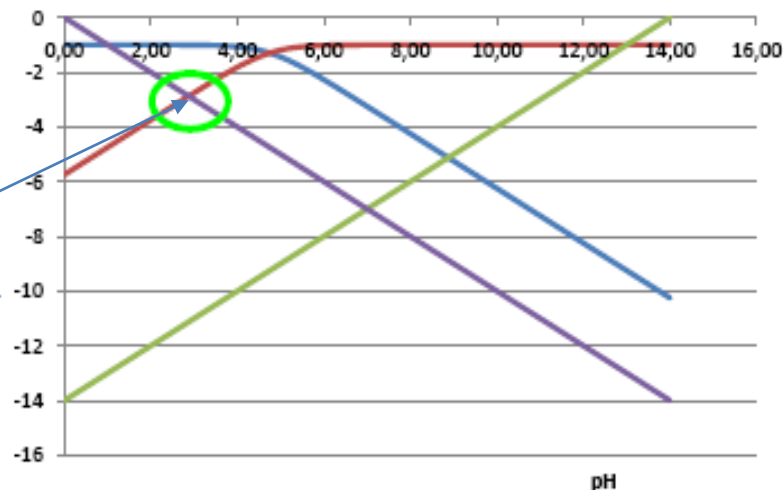
$[\text{Ac}^-] \approx [\text{H}_3\text{O}^+]$

$$K_a = \frac{[\text{Ac}^-][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{HAc}]} = 10^{-4.65}$$

$$K_a = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+]^2}{c(\text{HAc})} = 10^{-4.65}$$

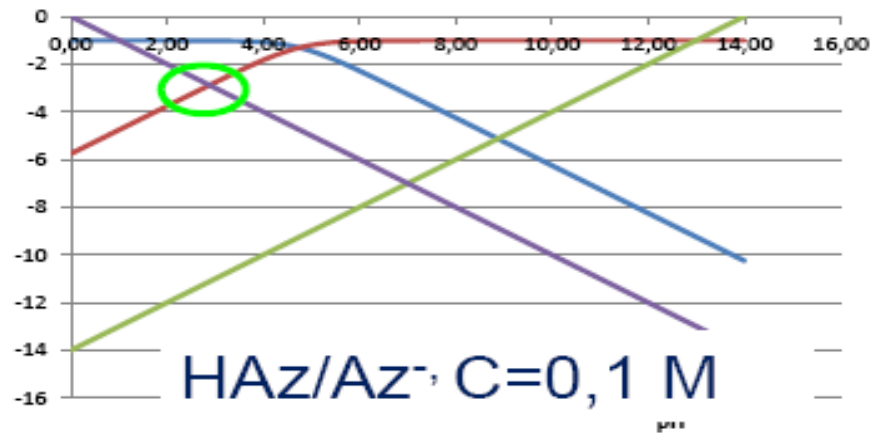
$c(\text{HAc}) \approx [\text{HAc}]$

Kalkuluak? $\longrightarrow [\text{H}_3\text{O}^+] = \sqrt{K_a c_{\text{HA}}} = 1,5 \cdot 10^{-3}$
 $\text{pH} = 2,83$

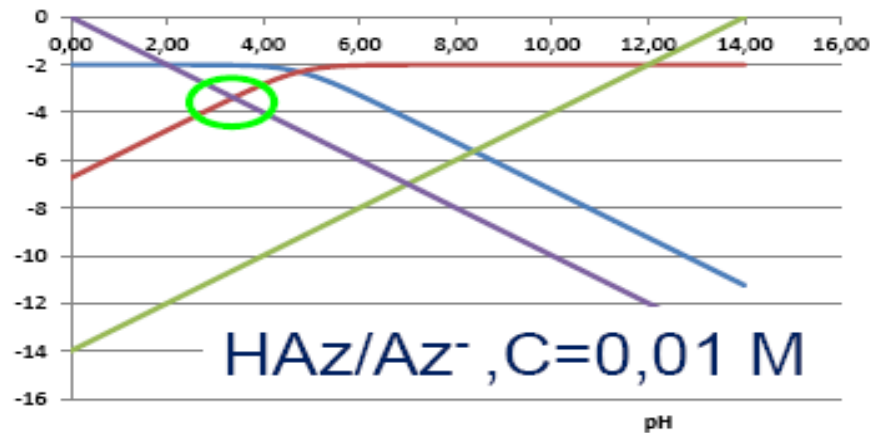

Protolito ahula

Azido azetikoaren disoluzioak

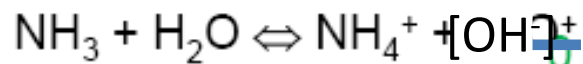
pH=2.83

pH=3.33

Protolito ahula

Base ahulak: espezie neutroak

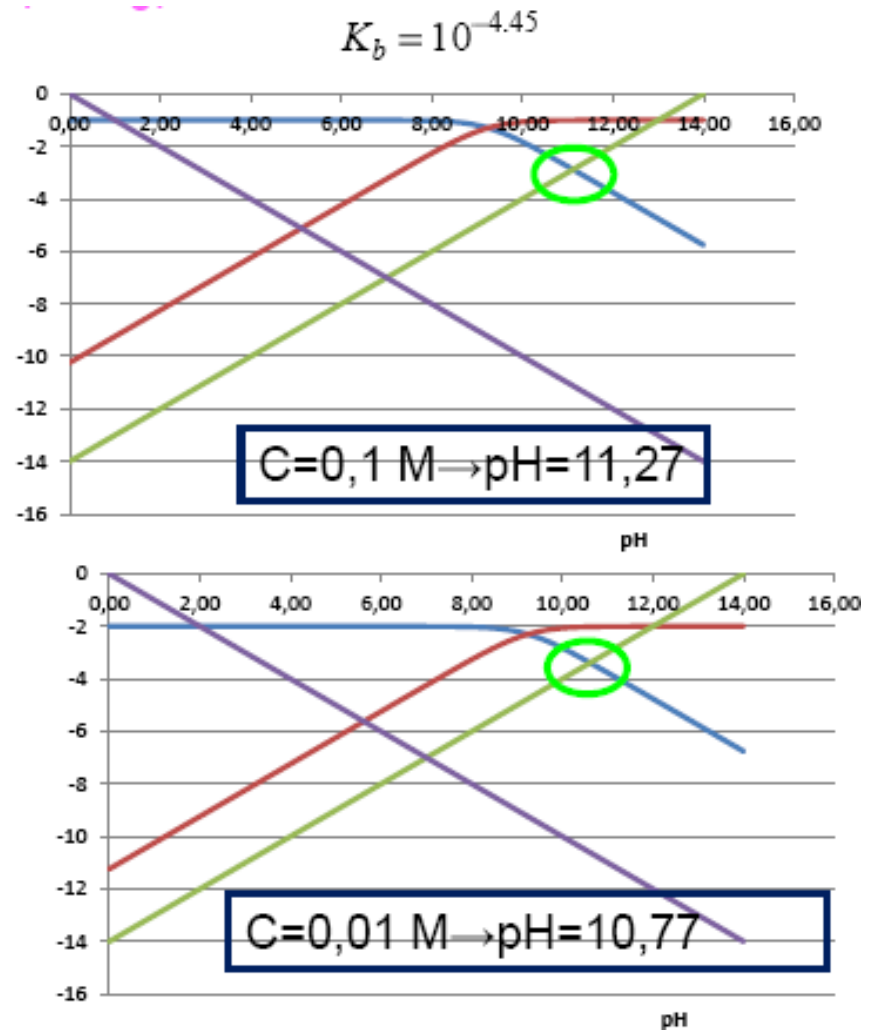
$$c(\text{NH}_3) = [\text{NH}_3] + [\text{NH}_4^+]$$

$$[\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{NH}_4^+]$$

$$K_b = 10^{-4.45} = \frac{[\text{NH}_4^+][\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]} \approx \frac{[\text{OH}^-]^2}{c(\text{NH}_3)}$$

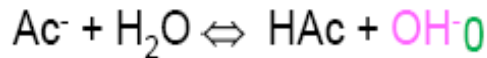
$$[\text{OH}^-] = \sqrt{K_b c_{\text{NH}_3}} = 1,88 \cdot 10^{-3}$$

$$\text{pH} = 11,27$$

Protolito ahula

NaAz disoluzioa; $c(\text{NaAz})=0,1 \text{ M}$

$$\text{MB: } c(\text{Az}^-) = [\text{Az}^-] + [\text{HAz}]$$

$$\text{KB: } [\text{Ac}^-] + [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{Na}^+]$$

$$\text{KB: } [\text{Ac}^-] + [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{HAc}] + [\text{Ac}^-]$$

$$\text{KB: } [\text{OH}^-] = [\text{H}_3\text{O}^+] + [\text{HAc}]$$

$$[\text{OH}^-] \approx [\text{HAc}]$$

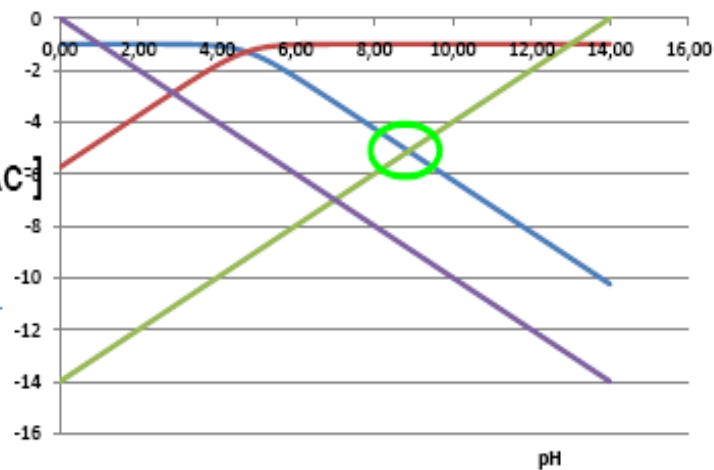
$$K_b = \frac{[\text{HAc}][\text{OH}^-]}{[\text{Ac}^-]} = 10^{-9.35} \quad \longrightarrow \quad K_b = \frac{[\text{OH}^-]^2}{c(\text{Ac}^-)} = 10^{-9.35}$$

$$c(\text{Ac}^-) \approx [\text{Ac}^-]$$

$$c(\text{Az}^-) = c(\text{Na}^+)$$

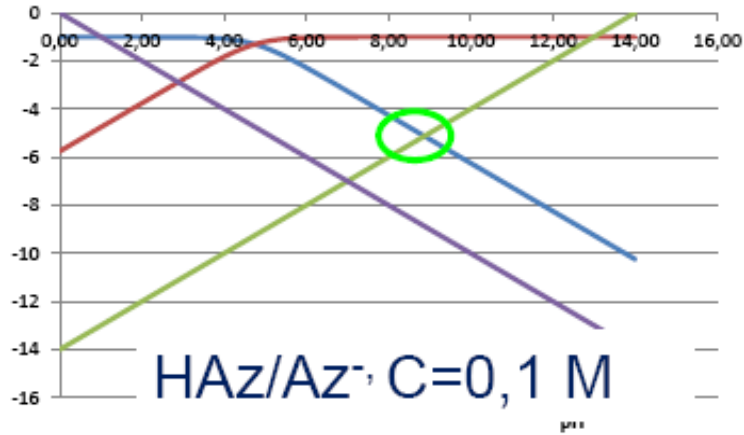
$$K_b = 10^{-9,35}$$

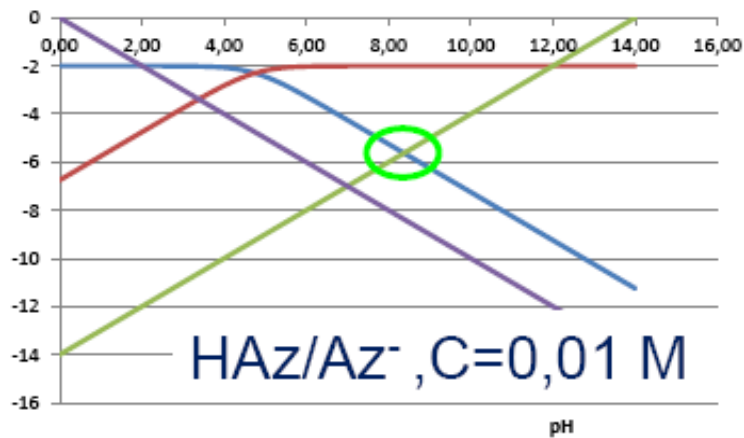
$$[\text{OH}^-] = \sqrt{K_b c_{\text{Ac}^-}}$$

Protolito ahula

Azetatoaren disoluzioak

pH=8,83

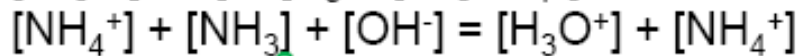
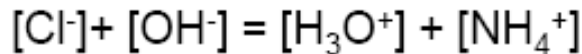
pH=8,33

Protolito ahula

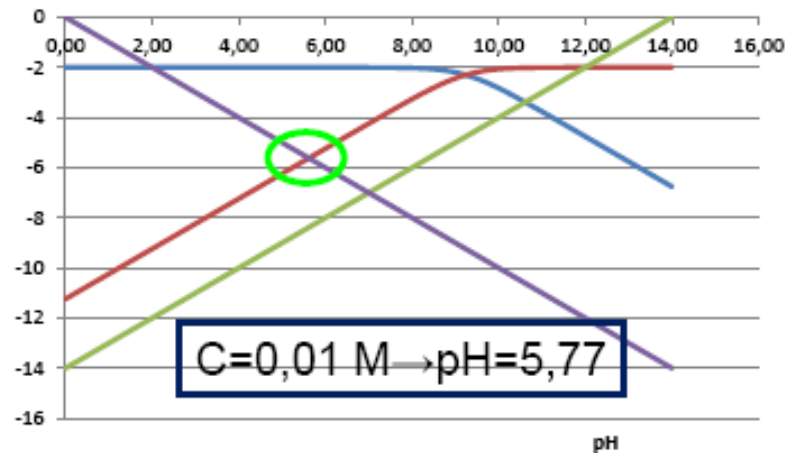
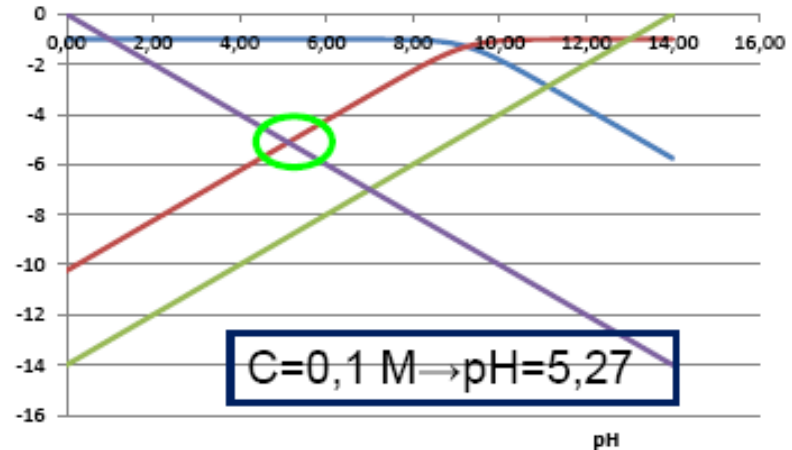
azido ahulak: espezie kationikoak

$$c(\text{NH}_4^+) = [\text{NH}_4^+] + [\text{NH}_3]$$

$$K_a = \frac{[\text{NH}_3][\text{H}_3\text{O}^+]}{[\text{NH}_4^+]} \approx \frac{[\text{H}_3\text{O}^+]^2}{c(\text{NH}_4^+)} = 10^{-9.55}$$

03.GAIA

03.4.DISOLUZIO INDARGETZAILEAK

Osagaiak

- Disoluzio batean honako bi osagai hauek izanez gero
  - azido edo base ahula
  - dagokion gatza / base konjokatuadisoluzio indargetzailea (D.I.) dugu.

Baldintzak:

- Bi espezieren kontzentrazioaren arteko erlazioa: $0,1 < C_{HA} / C_{A^-} < 10$
- Kontzentrazio handiak: $C_{HA} / K > 10$ eta $C_{A^-} / K > 10$

Adibideak.

Ezaugarriak

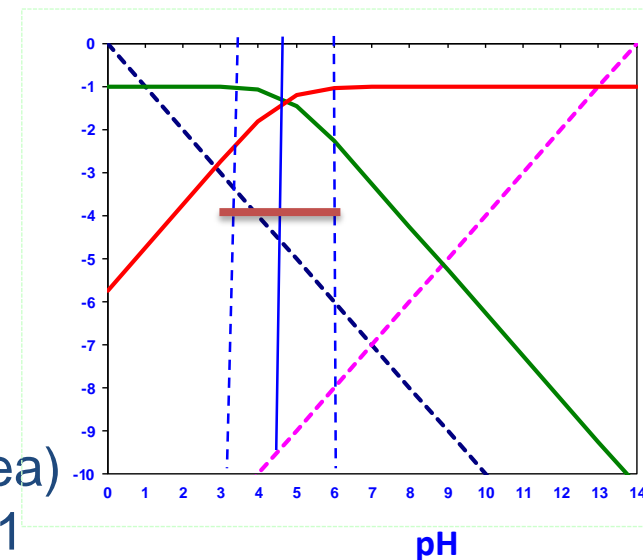
Aldaketak (diluitzean edo sustantzia baten gehiketa) jasan ondoren disoluzio hauen pHa konstantea dihardu

- Izan ere, disoluzio hauetan daude
  - espezie azido bat, OH^- taldearekin erreakzionatzeko
  - espezie basiko bat, H_3O^+ espeziearekin erreakzionatzeko

Diagrametan 3. zonalde honetan betetzen da:

$$0,1 < C_{\text{HA}} / C_{\text{A}^-} < 10$$

Beraz, espezie honen DI bezala erabiltzeko pH tartea 3-6 da (— markan dagoen zonaldea)
Orokorrean pH honetan : $\text{pKa} - 1 < \text{pH} < \text{pKa} + 1$

HAz/ NaAz sistema

Ikusiko ditugu gertatzen diren erreakzio guztiak

- HAz ahula denez hona hemen dagokion ionizazioa

- NaAz gatza erabat disoziatzen da

- Na^+ katioia ez azidoa da, ez du urarekin erreakzionatuko, hidroxilo taldeak hartzeko joera ez baitu.
- Az^- , aldiz, base ahula da eta hidrolisia gertatuko da.

HAz/ NaAz sistema

- Ematen du ez dela ezer gertatzen:

- Kalkuluak sinplifikatzen dira honako suposaketa bat egitean:
- Espezien kontzentrazioak handi samar baldin badira (>0.1M) azidoaren ionizazioa eta gatzaren hidrolisia meziprezagarriak dira. Honela, hasierako kontzentrazioak erabili ahal dugu oreka-kontzentrazioak izango balira bezala eta kalkuluak oso sinpleak geratzen dira.

HAz/ NaAz sistema

- Kalkuluak sinplifikatzen dira honako suposaketa bat egitean:
- Onartzen da disoluzio honetako orekan:

$$[\text{HAz}] = c_{\text{HAz}} \quad \text{eta} \quad [\text{Az}^-] = c_{\text{NaAz}}$$

HAz/ NaAz sistema

- Zergatik hasierakoa onargarria da?
- Honela argudiatu ahal dugu
- Disoluzioan [HAz] nondik dator?
  - a) Alde batetik eta nagusiki, hasierako azidotik (1)
  - a) Bestetik [Az⁻] jasandako hidrolisitik(3), oso gutxi, konstantearen baloreak ikusita, eta mesprezagarria. Beraz (3)orekatik sortutako [HAz] ez dugu kontuan hartuko.

$$[\text{HAz}] = c_{\text{HAz}}$$

HAz/ NaAz sistema

- Zergatik hasierakoa onargarria da?
  - Honela argudiatu ahal dugu
  - Disoluzioan [Az⁻] nondik dator?
- a) Alde batetik, nagusiki gatzaren disoziazioetik (3)
- b) Bestetik azidoaren (1)orekatik oso gutxi, konstantearen baloreak ikusita, eta mesprezagarria. Beraz (1)orekatik sortutako [Az⁻] ez dugu kontuan hartuko.

$$[\text{Az}^-] = c_{\text{NaAz}}$$

Kalkuluak

- Aurrekoa ikusita D.I. guztietarako esan daiteke:

$$K_a = \frac{[H_3O^+][A^-]}{[AH]} \qquad [H_3O^+] = K_a \frac{[AH]}{[A^-]} = K_a \frac{c_{AH}}{c_{A^-}}$$

$$pH = pK_a + \log \frac{c_{A^-}}{c_{AH}}$$

Henderson-Hasselbachen
ekuazioa

Baldintzak

$$\frac{c_{HA}}{K_a} > 10$$

$$\frac{c_{A^-}}{K_a} > 10$$

$$0,1 < \frac{c_{HA}}{c_{A^-}} < 10$$

HAz/ NaAz sistema pH-diagramaren bidez

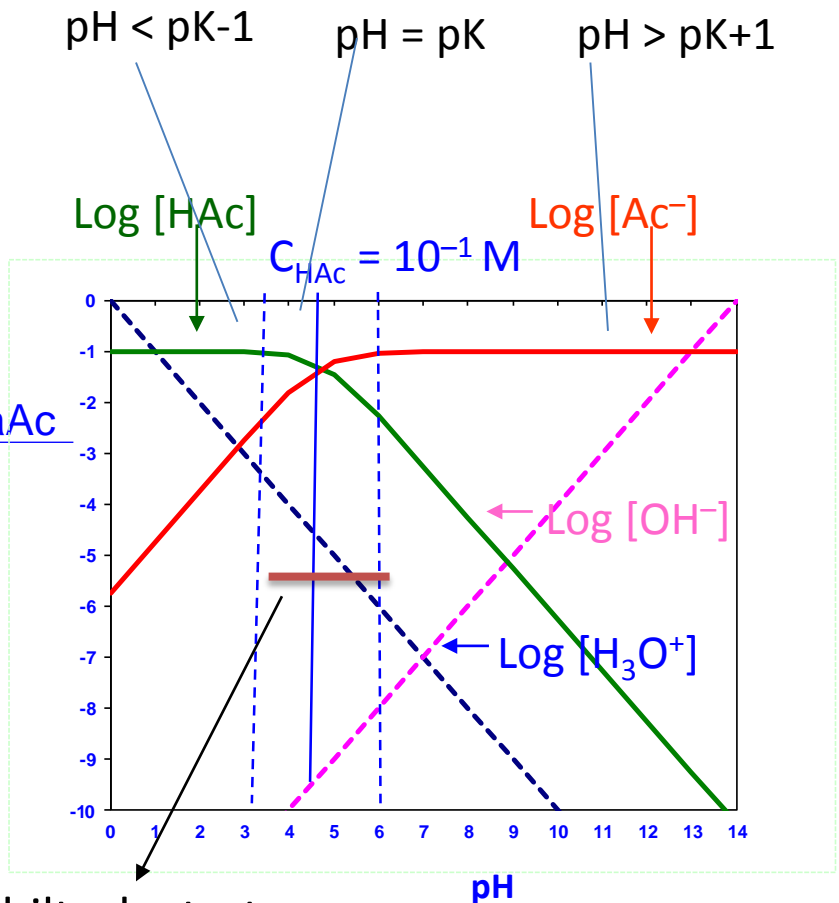
• Kontuan hartzeko erreakzioa:

$$[\text{Ac}^-] = C_{\text{NaAc}} \quad \text{eta} \quad [\text{HAc}] = C_{\text{HAc}}$$

$$K_a = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+][\text{Ac}^-]}{[\text{HAc}]} = \frac{[\text{H}_3\text{O}^+] C_{\text{NaAc}}}{C_{\text{HAc}}}$$

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = K_a \frac{C_{\text{HAc}}}{C_{\text{NaAc}}}$$

Erabiltzeko tartea

Ezaugarriak

- D.I. diluitzean, pHa konstantea dihardu

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = K_a \frac{(C_{\text{HAc}})_1}{(C_{\text{NaAc}})_1} = K_a \frac{(C_{\text{HAc}})_2}{(C_{\text{NaAc}})_2}$$

- Azido edo base kantitatea gehituz gero pHa konstantea dihardu

Jarraian konprobaketa egingo dugu

Ezaugarriak

Zer gertatzen da 1L urari 1M den HCl disoluzioaren 1 mL gehitzean?

1 L H₂O purua

pH = 7

1 M den HCl 1 mL gehituz gero

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = [\text{Cl}^-] = c_{\text{HCl}}$$

pHa amaieran: pH = 3

Ezaugarriak

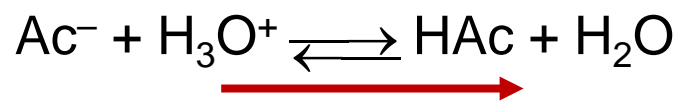
Zer gertatzen da HAc 1 M/NaAc 1 M 1L-ko disoluzio bati 1M den HCl 1 mL gehituz gero?

D.I.-ren pHa kalkulatu da.

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = K_a \frac{C_{\text{HAc}}}{C_{\text{NaAc}}} = 10^{-4,65} \frac{1}{1} = 10^{-4,65} \quad \text{pH} = 4,65$$

Ezaugarriak

HCl 1 M 1 mL gehituz gero

$$c_{\text{Ac}^-} = \frac{0,999 \text{ mol}}{1,001 \text{ L}}$$

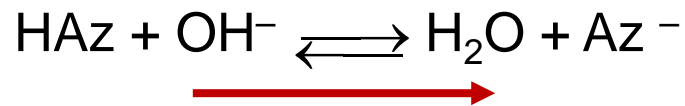
$$c_{\text{HAc}} = \frac{1,001 \text{ mol}}{1,001 \text{ L}}$$

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = 10^{-4,65} \frac{1,001}{0,999} = 10^{-4,6491}$$

$$\text{pH} = 4,6491$$

Ezaugarriak

Zer gertatzen da HAc 1 M/NaAc 1 M 1L-ko disoluzio bati 1M den NaOH 1 mL gehituz gero?

$$C_{\text{HAc}} = \frac{0,999 \text{ mol}}{1,001 \text{ L}}$$

$$C_{\text{Ac}^-} = \frac{1,001 \text{ mol}}{1,001 \text{ L}}$$

$$[\text{H}_3\text{O}^+] = 10^{-4,65} \frac{0,999}{1,001} = 10^{-4,6508}$$

$$\text{pH} = 4,6508$$

Indikatzaileak

- $a \rightleftharpoons b + H^+$ azido-base sistemak dira
- a eta b protolitoek kolore desberdina daukate eta azido/base ahulak dira
- Tanta batzuk baino ez direlako erabiltzen, indikatzaileak ez du disoluzioaren pHa aldatzen.
- Kolore-aldaketari dagokion pH-tartea, pK_a -ren araberakoa izango da: $pK_a - 1 < pH \text{ kolore-aldaketa} < pK_a + 1$

Indikatzaileak

Kolore-aldaketari dagokion pH-tartea, pK_a-ren araberakoa izango da

$$pK_a - 1 < \text{pH kolore-aldaketa} < pK_a + 1$$

Gizakion begiak bereizten du protolito bakoitzaren kolorea bere kontzentrazioa bestearena baino 10 aldiz handiagoan bada. Orduan honako orekatik abiatuta

Indikatzaileak

- Honako orekatik abiatuta

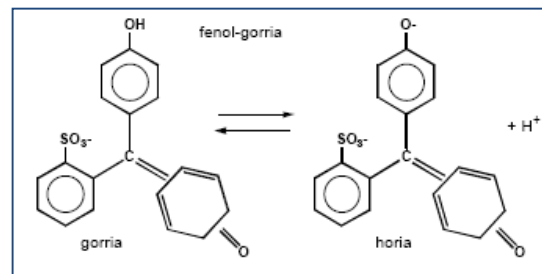

Behapenetako **hiru muga- egoera** suposa dezakegu

$[\text{HIn}] > 10 [\text{In}^-]$ **gorria** kolorea ikusgarria da

$[\text{In}^-] > 10 [\text{HIn}]$ **horia** kolorea ikusgarria da

$0,1 < [\text{HIn}] / [\text{In}^-] < 10$ **gorrixka** kolorea ikusgarria da

Indikatzaileak

- Lehenbiziko muga

$[HIn] > 10 [In^-]$ **gorria** kolorea ikusgarria da

$$[H_3O^+] = K_a \cdot \frac{[HIn]}{[In^-]} = [H_3O^+] = K_a \cdot \frac{10[In^-]}{[In^-]} = 10 K_a \rightarrow pH = pK_a - 1$$

- Bigarren muga

$[In^-] > 10 [HIn]$ **horia** kolorea ikusgarria da

$$[H_3O^+] = K_a \cdot \frac{[HIn]}{[In^-]} = [H_3O^+] = K_a \cdot \frac{[HIn]}{10[In^-]} = \frac{1}{10} K_a \rightarrow pH = pK_a + 1$$

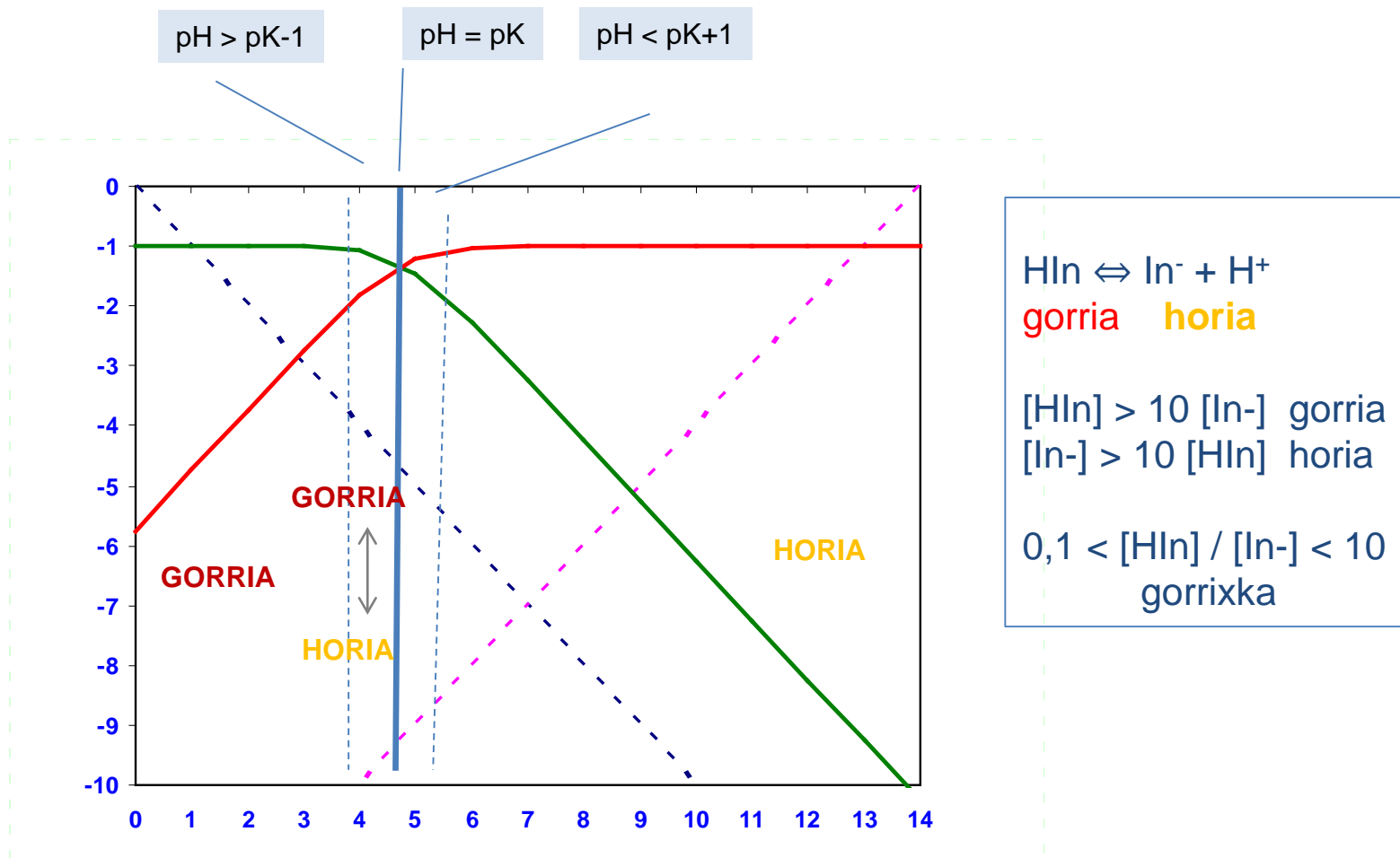
Indikatzaileak

$0,1 < [\text{HIn}] / [\text{In}^-] < 10$ gorrixka kolorea ikusgarria da

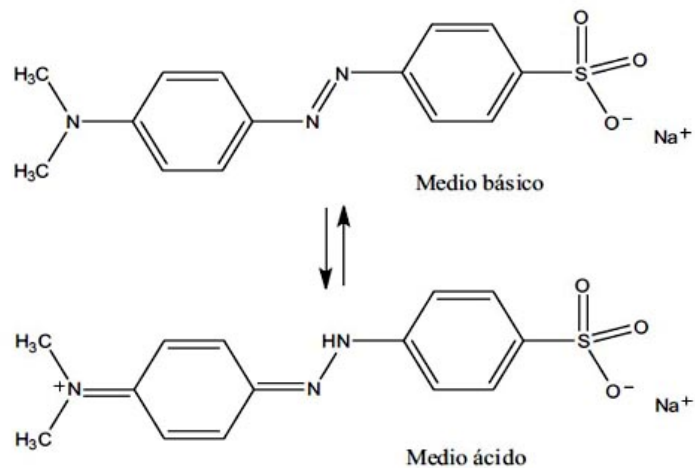
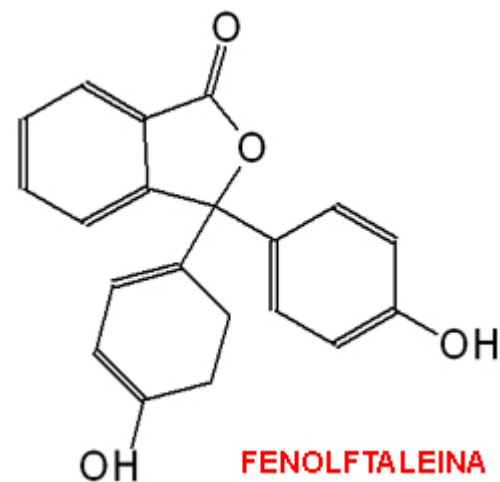
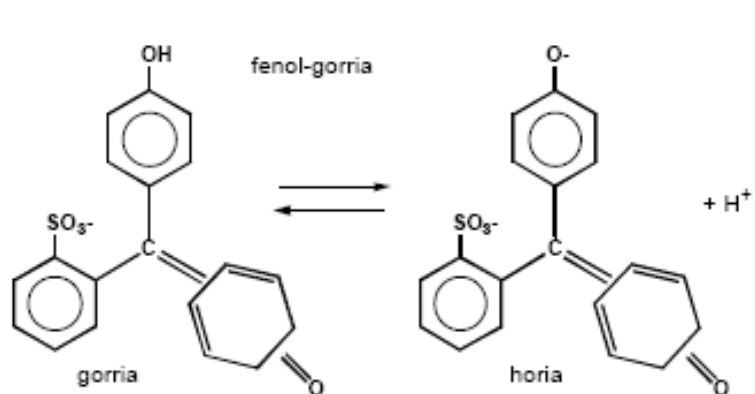
$$pK_a - 1 < pH < pK_a + 1$$

- Grafikoki ikus dezakegu

3.6. Indikatzaileak

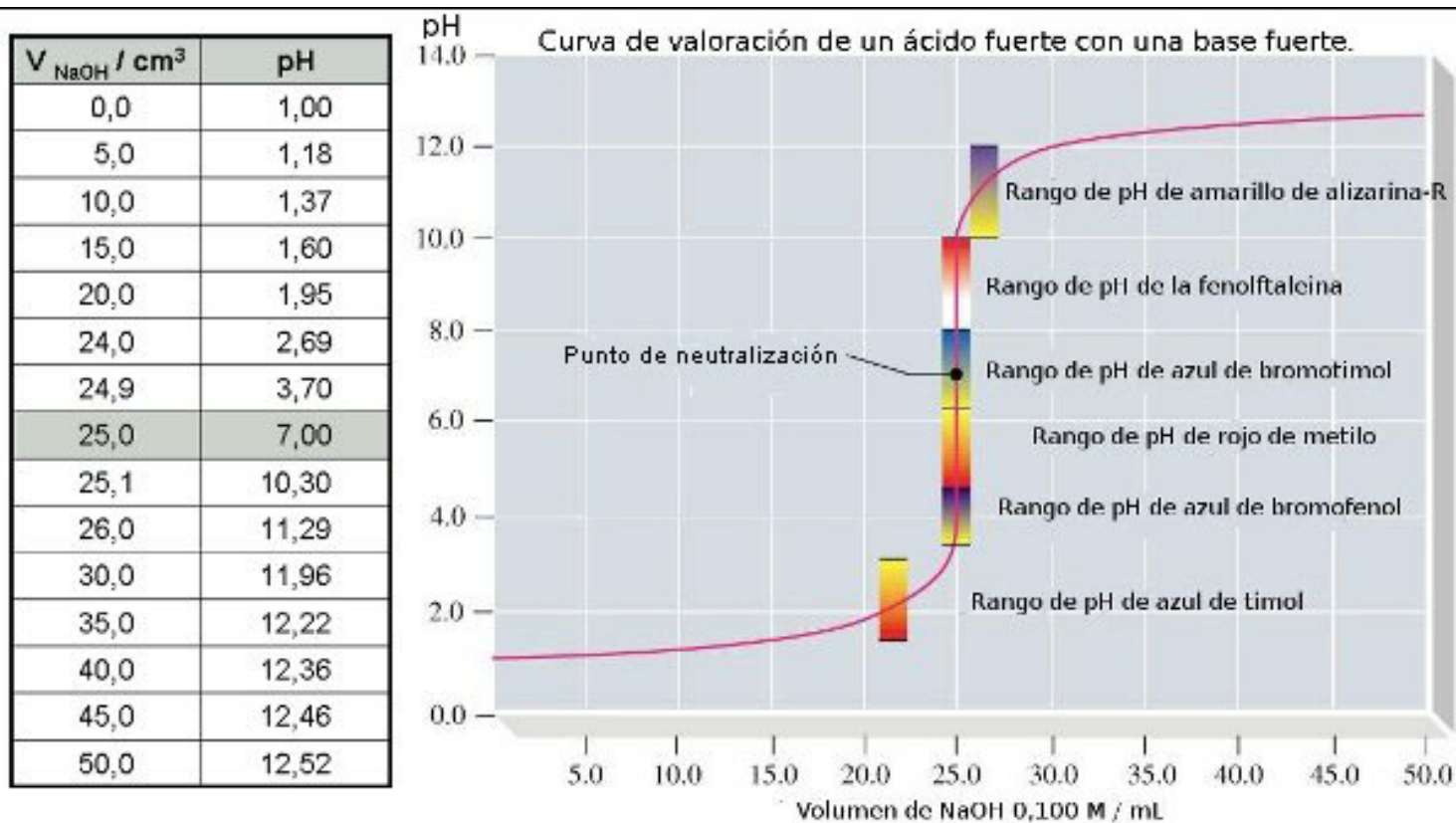
Indikatzaileak

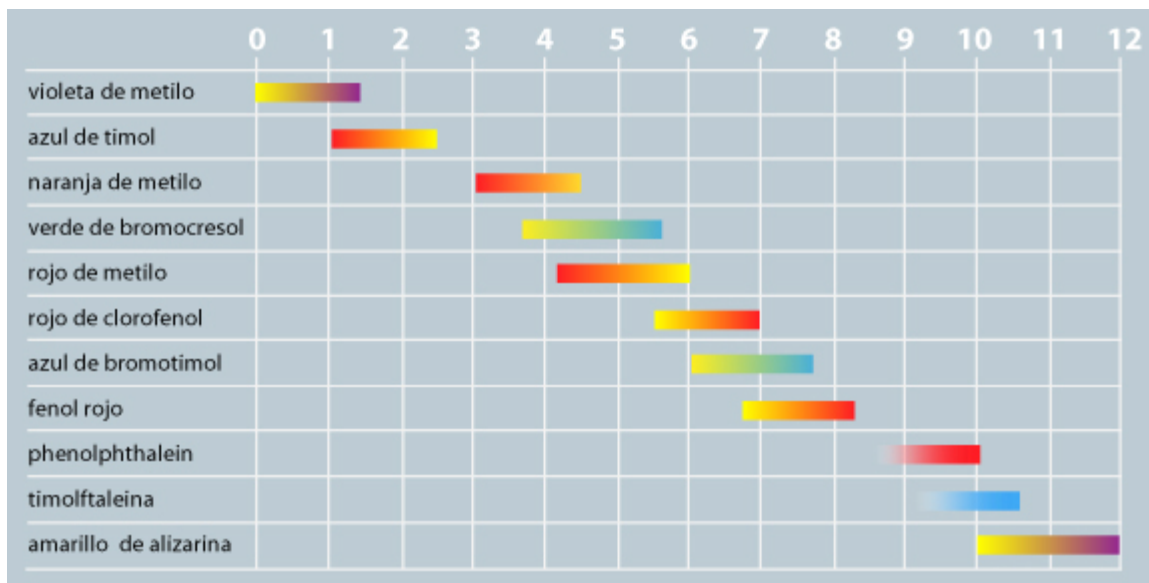
INDICADOR	COLOR ÁCIDO	COLOR BÁSICO	INTERVALO DE pH DE CAMBIO DE COLOR
Azul de timol	Rojo	Amarillo	1,2 - 2,8
Naranja de metilo	Rojo	Amarillo	3,2 - 4,4
Azul de bromofenol	Amarillo	Violeta	3,0 - 4,6
Rojo congo	Azul	Rojo	3,0 - 5,0
Rojo de metilo	Rojo	Amarillo	4,2 - 6,3
Azul de bromotimol	Amarillo	Azul	6,0 - 7,6
Tornasol	Rojo	Azul	6,0 - 8,0
Azul de timol	Amarillo	Azul	8,0 - 9,6
Fenolftaleina	Incoloro	Rosa	8,2 - 9,8
Amarillo de alizarina	Amarillo	Violeta	10,0 - 12,1

Figura 1. Estructura del Anaranjado de metilo en medio básico y en medio ácido

Indikatzailak

Indikatzaileak

BIBLIOGRAFIA

1. Chang, R., Goldsby, K. A.: *Química*; 11ª Ed. McGraw-Hill; Mexico, D. F., (2013)
2. Petrucci, R. H., Herring F. G.; Madura, J.D.: *Química General*. Ed: Pearson Education, 10ª Ed., Madrid, (2011)
3. Valenzuela, C.: *Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia*. Ed. Universidad de Granada, Granada, (2002)
4. Lothar Beyer: *Química Inorgánica*. Ed. Ariel Ciencia, Barcelona(2000)
5. Housecroft, C. E., A. Sharpe: *Química Inorgánica*. Ed. Pearson Prentice Hall, Madrid (2006)
6. Shivers & Athkins: *Química Inorgánica*. Ed: Mac Graw Hill, México (2008)
7. M. Silva y J. Barbosa: *Equilibrios iónicos y sus aplicaciones analíticas*. Ed. Síntesis S.A., Madrid (2004)

Universidad del País Vasco Euskal Herriko Unibertsitatea

04.GAIA: ERREDOX SISTEMAK

Farmaziako graduaren 1.maila
Kimika Orokorra eta Ez-organikoa

1. Oinarrizko kontzeptuen berrikuspena

1.a: Deskribapena

1.b: Indar elektroeragilea, oreka eta ΔG

1.c: Elektrodo-potentzial ez estandarra. *Nernsten* ekuazioa

1.d: E eta oreka-konstantea

2. Erredox egonkortasuna

2.a: Uraren erredox egonkortasuna pH-ren arabera

2.b: Oxidazioarekiko metalen egonkortasuna

2.c: Egonkortasuna dismutazioarekiko

3. Elektrodo – potentzial formalak

3.a: pH-aren eragina

3.b: Elektrodo-potentzial formalak eta disolgarritasuna

4. Indarelektroeragilearen diagramak

4.a : Latimer-diagramak

4.b: Boltio-baliokidearen edo Frost-en diagramak

1. OINARRIZKO KONTZEPTUEN BERRIKUSPENA

1. A. :DESKRIBAPENA

1. A. :DESKRIBAPENA

Lehenengo oxidazioa ?

- Lehenengo oxidazioa harpe-gizakiek eragin zuten, jakin gabe.
- Cu-zko harriak, malakita berdea, sukalde lanetan sutzarren ondoan ipini omen zuten, bat-batean egurra ikatz bihurtzean harriari “odola” zeriola nabaritzuz.
- Izan ere, harritik, likido gorrizka sortu zen, kobre urtuta, hain zuzen ere.
- Bertan gertatzen den erredukziozko erreakzioa da, ikatza erreduzizailea izanik.
- Izan daiteke metalak urtzeko lehen bidea.

1. A. :DESKRIBAPENA

➤ Erredox erreakzioetan sustantzien arteko **elektroien trukea gertatzen da eta, horren ondorioz, zenbait atomok beren oxidazio-egoera aldatzen dute.**

➤ Lewisen azido-base erreakzioetan elektro-bikoteak transferitzen dira basetik azidora baina honek ez du esan nahi horiek erredox erreakzioak direnik, oxidazio-egoeraren aldaketarik ez baitago.

➤ Erredox erreakzioak oso arruntak dira kimikan; esaterako, ur-purifikazioan eta izaki bizidunetan gertatzen diren makina bat erreakzio erredox motakoak dira.

- . Etanolaren oxidazioa azetaldehidoa emateko

- . Akzio-potentzialak: gihar-uzkurdura, ioi-truke....

- . Alkohol-testa

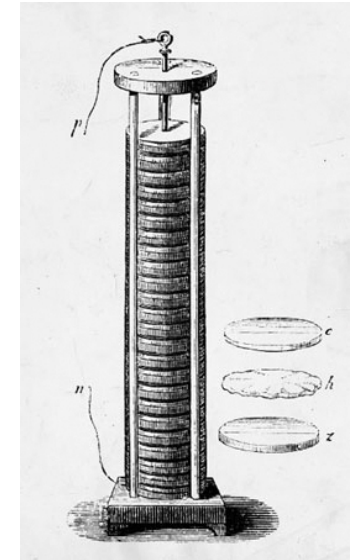
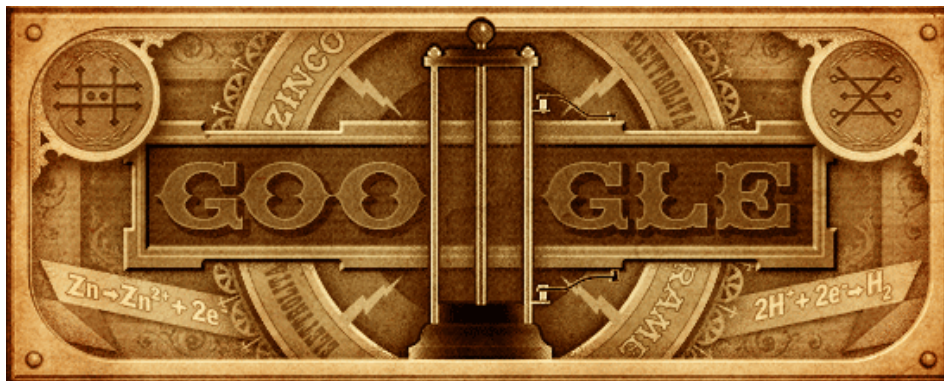
- . Arnasa egitean: O₂-a CO₂-ra erreduzitzen da, aldi berean Fe²⁺-a Fe³⁺-ra oxidatzen da (hemoglobinan)

➤ Erredox erreakzioak elektrokimika batera aztertzen dira, arlo honetako oinarria baitira.

1. A. :DESKRIBAPENA

Elektrokimikaren jatorria

- Igelen giharrak bi metalekin ikutuz gero uzkurtzen ziren
- Alessandro Voltak estimulu elektriko hau bi metalen elkarrekintzari zor ziola pentsatu zuen

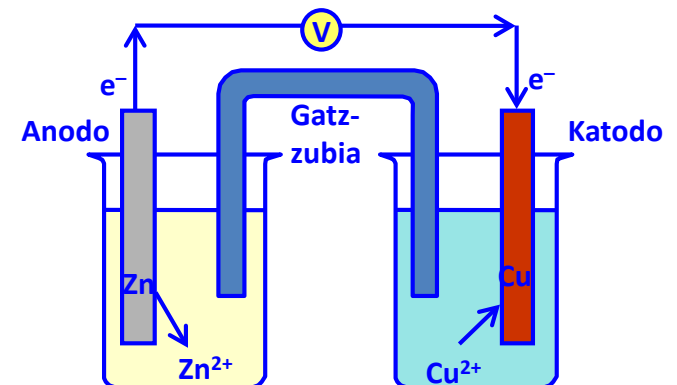
Lehen bateria kimika
(1800)

A. Voltaren 270. jaiotze-urteurrenaren oroitzapenezko Google-ren logotipoa

1. A. :DESKRIBAPENA

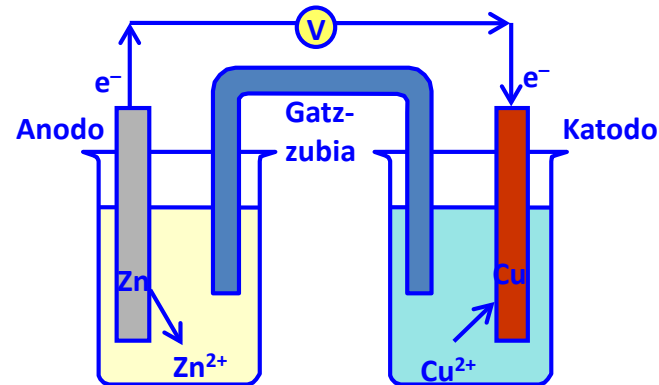
Pila elektrokimika

- Erreakzio kimikoaren bidez elektrizitatea sorrarazten duen sistema da
- Osagaiak
  - . Bi elektrodo
  - . Bi ioiezko ur-disoluzio
  - . Gatz-zubi bat
  - . Zirkuitu elektriko bat

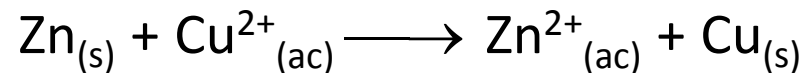

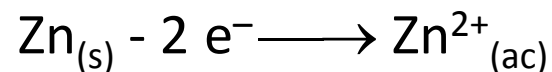
1. A. :DESKRIBAPENA

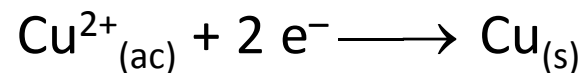
- Gertatzen den erreakzio

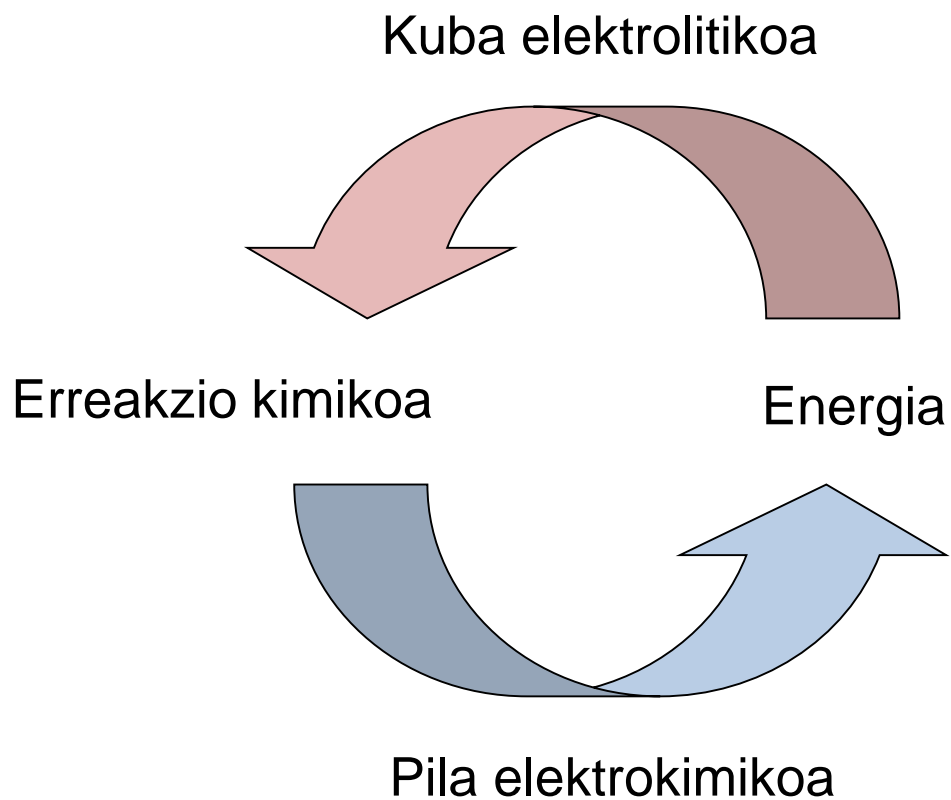
- Oxidazio: erreakzio: elektroien galera

- Erredukzio: elektroien harrapaketa

1. A. :DESKRIBAPENA

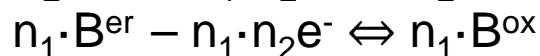
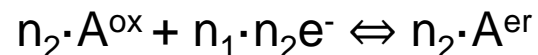
1. A. :DESKRIBAPENA

➤ Ikuspuntu teorikotik, azido-base erreakzioak bezala, erredox direlakoak bi erdi-erreakzioetan banatzen dira: erredukzioa eta oxidazioa

➤ Praktikan banaezinak diren erdi-erreakzio biak elkarrekiko mendekotasuna adierazten dute, aldi berean gertatzen baitira

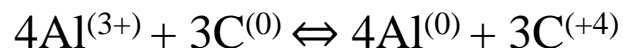
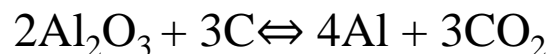

➤ Bi erdi-erreakzioak aldi berean gertatzen direnez, erredox erreakzioa doitzeko elkarrekin **trukatzen diren elektroien kopuruak bera** izan behar dela hartu behar da kontuan.

1. A. :DESKRIBAPENA

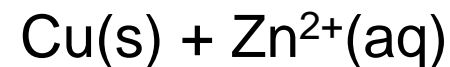
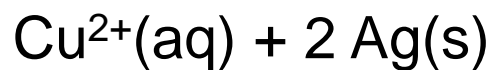
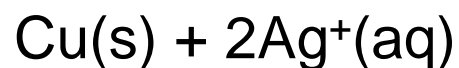
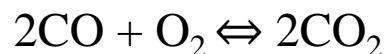
➤ Hurrengo erreakzioa aluminioaren ekoizpenari dagokio

Oxigenoak ez du aldatzen bere oxidazio-egoera, horregatik ez da agertzen erredox erreakzioan

1. A. :DESKRIBAPENA

➤ Ondoko erreakzioa ere, erredox motakoa da:

Ez dago
erreakziorik

ELEKTRODOAK

erredukzioa

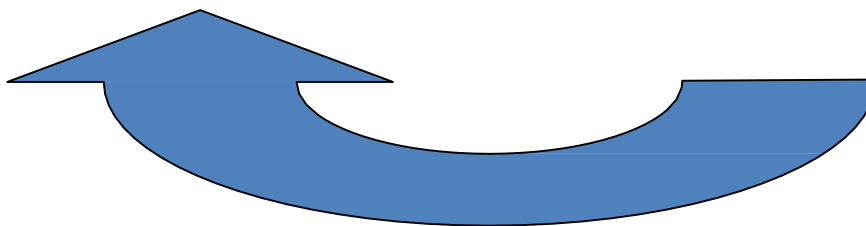

KATODOA

oxidazioa

ANODOA

ELEKTROIAK

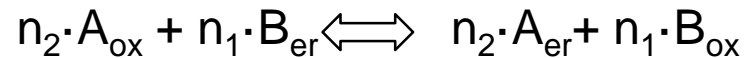
1. B: INDAR ELEKTROERAGILEA , OREKA ETA ΔG

$E(A_{ox}/A_{er})$ elektrodo potentziala

A_{ox} espeziak daukan erreduzitzeko ahalmena

$E(B_{ox}/B_{er})$ elektrodo potentziala

B_{ox} espeziak daukan erreduzitzeko ahalmena

INDAR ELEKTROERAGILEA (E)

$$E = E(A_{ox}/A_{er}) - E(B_{ox}/B_{er})$$

edo

$$E = E(A_{ox}/A_{er}) + E(B_{er}/B_{ox})$$

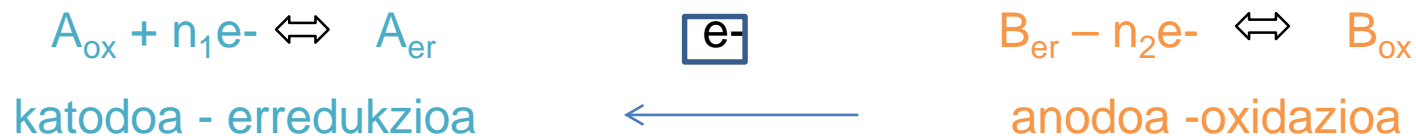
1. B: INDAR ELEKTROERAGILEA , OREKA ETA ΔG

- $E(A_{ox}/A_{er})$ eta $E(B_{ox}/B_{er})$: erredukziozko elektrodo-potentzialak
 $E(B_{er}/B_{ox})$: oxidaziozkoa elektrodo-potentzialak (egun ez erabiliak)
- Bi modu hauek erabil ditzakezue baina kontuz potentzialaren zeinuarekin.
- Taulan agertutako E-ren baloreak BETI erredukziozkoak dira eta oxidaziozkoat hartzeko zeinua aldatu behar dugu.
- Zertarako behar dugu indar elektroeragilea?

1. B: INDAR ELEKTROERAGILEA , OREKA ETA ΔG

- Erredox erreakzioetan elektroien garraioa neur daiteke, **E, indar elektroeragilearen bidez (i.e.e)**

- Nola kalkulatu E ?

Erreduzitzeko ahalmena konparatuz

1. B: INDAR ELEKTROERAGILEA , OREKA ETA ΔG

A_{ox} espeziak daukan erreduzitzeko ahalmena

B_{ox} espeziak daukan erreduzitzeko ahalmena

baino **HANDIAGO**a baldin bada...

OREKA $\rightarrow$

A_{ox} espeziak daukan erreduzitzeko ahalmena

B_{ox} espeziak daukan erreduzitzeko ahalmena

baino **TXIKIAGO**a baldin bada...

OREKA $\leftarrow$

1. B: INDAR ELEKTROERAGILEA, OREKA ETA ΔG

Erredox erreakzioetan elektroien garraioa neur daiteke **E**, indar elektroeragilearen bidez (i.e.e)

$$E(A_{ox}/A_{er}) > E(B_{ox}/B_{er}) \quad \text{OREKA} \rightarrow \quad V_1(\text{zuzena}) > V_2(\text{alderantzikoa})$$

$$E(A_{ox}/A_{er}) < E(B_{ox}/B_{er}) \quad \text{OREKA} \leftarrow \quad V_2(\text{zuzena}) > V_1(\text{alderantzikoa})$$

$$E(A_{ox}/A_{er}) = E(B_{ox}/B_{er}) \quad \text{OREKA} \leftrightarrow \quad V = V_1(\text{zuzena}) = V_2(\text{alderantzikoa})$$

Oreka-konstante

$$K_{\text{oreka}} = \frac{[A_{er}]^{n_2} [B_{ox}]^{n_1}}{[A_{ox}]^{n_2} [B_{er}]^{n_1}}$$

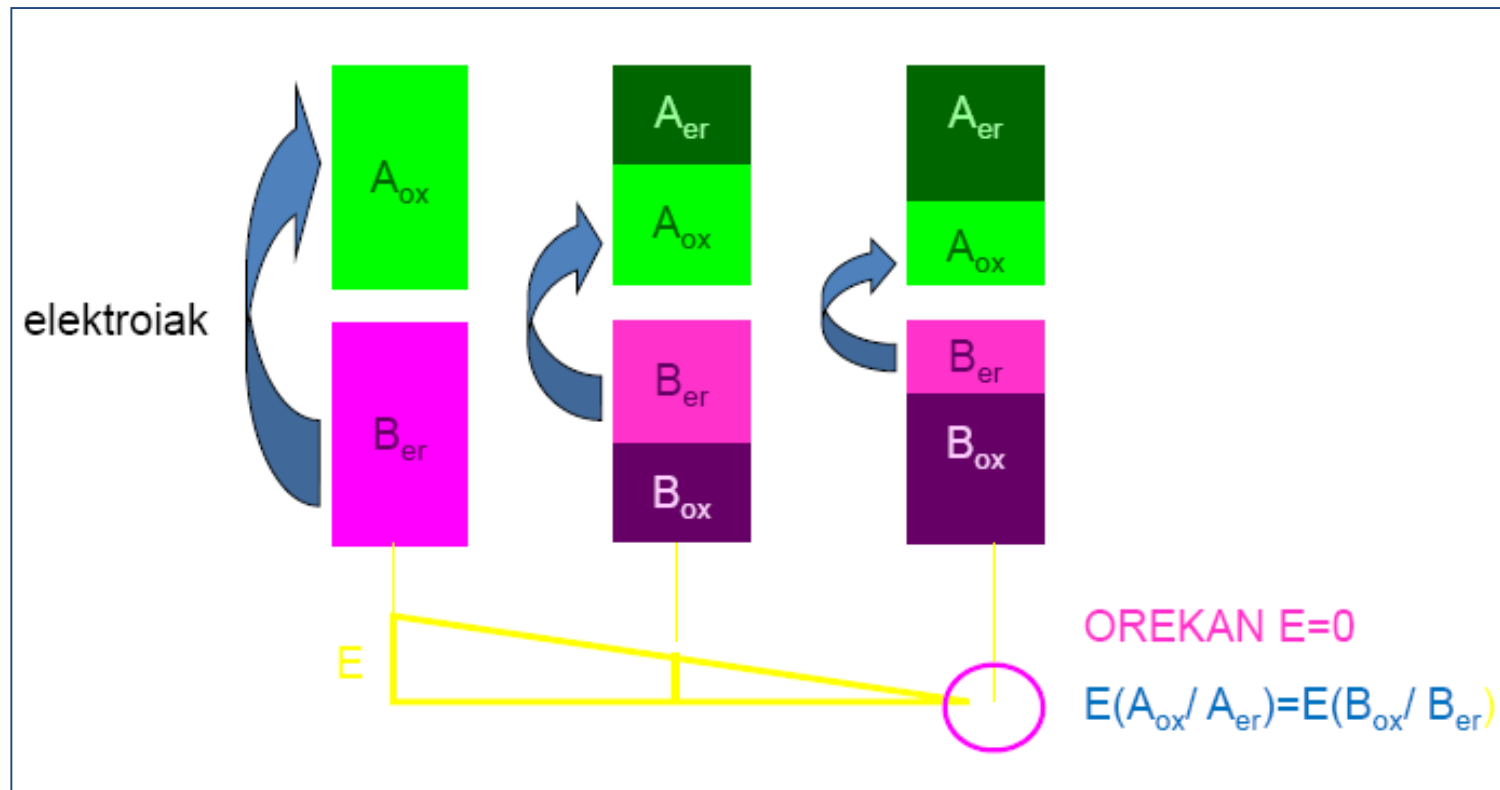
1. B: INDAR ELEKTROERAGILEA , OREKA ETA ΔG

INDAR ELEKTROERAGILEA ETA OREKA

➤ $E(A_{ox} / A_{er}) > E(B_{ox} / B_{er})$, orduan A_{ox} eta B_{er} ➔ A_{er} eta B_{ox}

- Erreakzioa gertatzen den heinean produktuak hasten dira eratzten
- Fe eta Fe^{II} espezieek erredox bikote bat osatzen dute eta kontzentrazio jakin batzuetan orekan egongo dira
- H^+ eta H_2 espezieek erredox bikote bat osatzen dute eta kontzentrazio jakin batzuetan orekan egongo dira

1. B: INDAR ELEKTROERAGILEA , OREKA ETA ΔG

1. B: INDAR ELEKTROERAGILEA , OREKA ETA ΔG

- Ikuspuntu kimikotik, sistema bat orekan dagoenean energia askearen aldaketa nuloa da , $\Delta G=0$
- ΔG eta E parametroak harremanean daude
- Ondoko ekuazioa dugu ΔG magnitude kimikoaren eta E magnitude elektrikoaren arteko erlazioa finkatzen duena

$$\Delta G = - nFE$$

non n trukutzen den elektroio-kopurua den eta F, Faraday-en konstantea ($96500 \cdot C \text{ mol}^{-1}$).

$$\Delta G = - n F E$$

- . Kimikan orekako sistemaren $\Delta G = 0$
  - . Prozesu espontaneotan $\Delta G < 0$
  - . Prozesu ez-espontaneotan $\Delta G > 0$

- . Elektrokimikan orekako sistemaren $E = 0$
  - . Prozesu espontaneotan $E > 0$
  - . Prozesu ez-espontaneotan $E < 0$

1. B: INDAR ELEKTROERAGILEA , OREKA ETA ΔG

Faradayren konstantea elektroi-mol bati dagokion karga da:

$$(F=e \cdot N=1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C} \cdot 6,023 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}=96485.31 \text{ C mol}^{-1} \approx 96500 \text{ C} \cdot \text{mol}^{-1}).$$

$\Delta G = n \cdot F \cdot E$ magnitudearen **unitateak: J mol^{-1}** → energia

Nondik?

$$\begin{aligned} 1\text{C} &= 1\text{A} \cdot \text{s} & (q &= I \cdot t) \\ 1\text{V} &= 1\text{J} \cdot \text{A}^{-1} \cdot \text{s}^{-1} & (W &= q \cdot V \rightarrow V = W/q) \end{aligned}$$

$$\Delta G = \text{C (mol}^{-1}\text{)}(\text{V}) = (\text{A} \cdot \text{s}) (\text{mol}^{-1})(\text{J A}^{-1} \text{s}^{-1}) = \text{J mol}^{-1}$$

1. C: ELEKTRODO-POTENZIAL ESTANDARRA

➤ $E_{(A_{ox}/A_{er})}$ elektrodo potentzialak ondoko aldagaiekiko mendekotasuna adierazten du

- . Guztizko Kontzentrazioa
- . Temperatura
- . Presioa

- . Guztizko kontzentrazioa=1 M
- . Temperatura=25°C
- . Presioa=1 atm

➤ Baldintza estandarretan:

$E^{\circ}(A_{ox}/A_{er})$ elektrodo potentzial estandarra

IUPAC: Elektrodo potentzial estandarra edo normala, E°

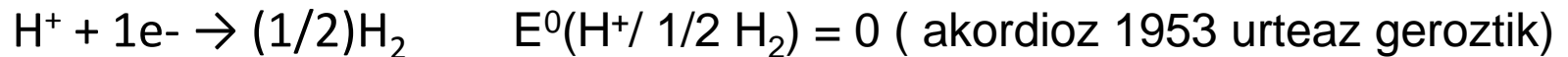
“Erdi-gelaxka bateko erredukzio-erreakzioaren indar elektroeraginearen balioa”

1. C: ELEKTRODO-POTENZIAL ESTANDARRA

- Nola determinatu espezie baten Elektrodo Potentzial Estandarra?

Azido-Base sistemetan bezala erreferentziako elektrodo-potentzial estandar finkatzen da eta konparazioz beste guztien baloreak determinatzen dira

- Honela hidrogenoaren elektrodo-potentzial estandarra definitzen da

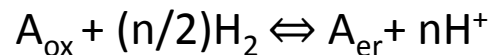
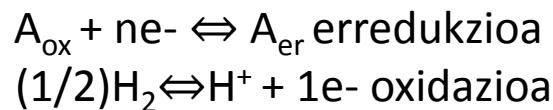

- $A_{\text{ox}} / A_{\text{er}}$ bikotearen sendotasuna $\text{H}^+ / 1/2 \text{H}_2$ bikotearenarekin konparatzen da

1. C: ELEKTRODO-POTENZIAL ESTANDARRA

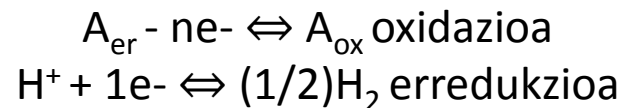
A_{ox}/A_{er} bikotearen sendotasuna $H^+/1/2H_2$ bikotearenarekin konparatzen da

$$E^0(A_{ox}/A_{er}) > E^0(H^+/1/2 H_2) = 0$$

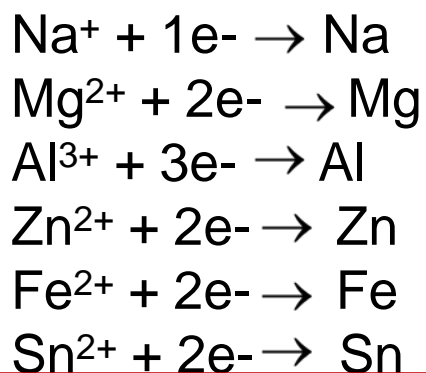
$$E = E^0(A_{ox}/A_{er}) - E^0(H^+/1/2 H_2) = E^0(A_{ox}/A_{er})$$

$$(E^0(A_{ox}/A_{er}) < E^0(H^+/1/2 H_2) = 0)$$

$$E = E^0(H^+/1/2 H_2) - E^0(A_{ox}/A_{er}) = -E^0(A_{ox}/A_{er})$$

Guzti hauek oxidatu ahal ditugu
H⁺ erabiliz

$$E^0 = -2.71 \text{ V}$$

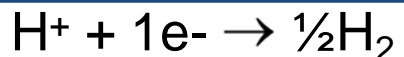
$$E^0 = -2.36 \text{ V}$$

$$E^0 = -1.66 \text{ V}$$

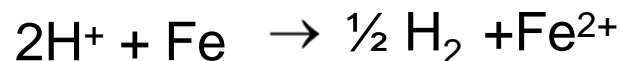
$$E^0 = -0.76 \text{ V}$$

$$E^0 = -0.41 \text{ V}$$

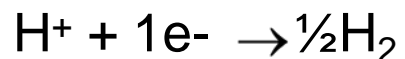
$$E^0 = -0.41 \text{ V}$$

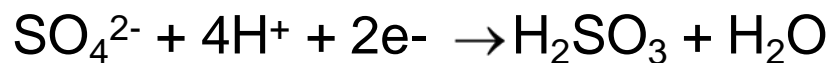
$$E^0 = 0.0 \text{ V}$$

Guzti hauek ezin ditugu oxidatu
H⁺ erabiliz

$$E^0 = 0.0 \text{ V}$$

$$E^0 = 0.20 \text{ V}$$

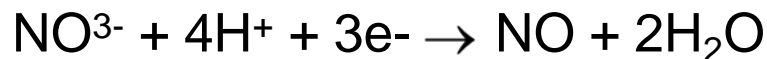
$$E^0 = 0.34 \text{ V}$$

$$E^0 = 0.80 \text{ V}$$

$$E^0 = 0.85 \text{ V}$$

$$E^0 = 0.96 \text{ V}$$

$$E^0 = 1.20 \text{ V}$$

$$E^0 = 1.69 \text{ V}$$

1. C: ELEKTRODO-POTENTZIAL EZ – ESTANDARRA. NERNSTEN EKUAZIOA

- Lan-baldintzetan espezieen kontzentrazioak ez du zertan $[A]=1M$ izan behar eta, horregatik, komeni da elektrodo-potentzial ez-estandarrek kalkulatu ahal izatea
- Horretarako Nernsten ekuazioa garatu beharra dago, betiko erreakzioatik abiatuta
- Hau da, baldintza estandarretan elektrodo potentziala: E°
- Baina edozein baldintzetan: E ?????

1. C: ELEKTRODO-POTENTZIAL EZ – ESTANDARRA. NERNSTEN EKUAZIOA

➤ Termodinamikak dio:

$$\Delta G = \Delta G^\circ + RT \ln Q, \text{ baina } \Delta G = -nFE \text{ eta } \Delta G^\circ = -nFE^\circ \text{ direnez:}$$

$$-nFE = -nFE^\circ + RT \ln Q$$

➤ Gai guztietan zati nF eraginez:

$$-E = -E^\circ + \frac{RT}{nF} \ln Q$$

➤ Zeinuak aldatuz:

$$E = E^\circ - \frac{RT}{nF} \ln Q$$

$$\frac{R(J.mol^{-1}K^{-1})T(K)}{F(C.mol^{-1})} .2,3026 = 0,059V$$

➤ $\ln x = 2,3026 \log x$ denez eta konstanteen baloreak ordezkatzuz:

$$E = E^\circ - \frac{0,059}{n} \log Q$$

Nernsten
ekuazioa

1. C: ELEKTRODO-POTENZIAL EZ – ESTANDARRA. NERNSTEN EKUAZIOA

➤ Baina zer da Q?

Gogoratu:

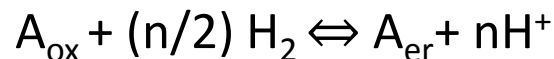

➤ Aktibitate-koefizientea, Q: une jakin batean dauden kontzentrazioen erlazioa

$$Q = \frac{[A_{er}]^{n_2} [B_{ox}]^{n_1}}{[A_{ox}]^{n_2} [B_{er}]^{n_1}}$$

➤ Erredox-bikote batentzat, erreakzio honekin abiatuta, eta $[H^+]^n = 1$

$$[P_{H_2}] = 1 \text{ atm}$$

$$Q = \frac{[A_{er}][H^+]^n}{[A_{ox}][P_{H_2}]^{\frac{n}{2}}} \longrightarrow Q = \frac{[A_{er}]}{[A_{ox}]}$$

1. C: ELEKTRODO-POTENZIAL EZ – ESTANDARRA. NERNSTEN EKUAZIOA

$$E = E^{\circ} - \frac{0,059}{n} \log Q$$

$$E = E^{\circ} - \frac{0,059}{n} \log \frac{[A_{er}]}{[A_{ox}]}$$

Elektrodo baterako

Baina zelula batentzat:

$$Q = \frac{[A_{er}]^{n_2} [B_{ox}]^{n_1}}{[A_{ox}]^{n_2} [B_{er}]^{n_1}}$$

$$E = E^{\circ} - \frac{0,059}{n} \log \frac{[A_{er}]^{n_2} [B_{ox}]^{n_1}}{[A_{ox}]^{n_2} [B_{er}]^{n_1}}$$

Zelula baterako

1. C: ELEKTRODO-POTENZIAL EZ – ESTANDARRA. NERNSTEN EKUAZIOA

$$E = E^\circ - \frac{0,059}{n} \log Q$$

Nernsten ekuazioa

Zelula baterako

$$Q = \frac{[A_{er}]^{n_2} [B_{ox}]^{n_1}}{[A_{ox}]^{n_2} [B_{er}]^{n_1}}$$

Elektrodo baterako

$$Q = \frac{[A_{er}]}{[A_{ox}]}$$

$$E = E^\circ - \frac{0,059}{n^*} \log \frac{[A_{er}]^{n_2} [B_{ox}]^{n_1}}{[A_{ox}]^{n_2} [B_{er}]^{n_1}}$$

$$E = E^\circ - \frac{0,059}{n} \log \frac{[A_{er}]}{[A_{ox}]}$$

 $n^*: n_1 \cdot n_2$

1. C: ELEKTRODO-POTENZIAL EZ – ESTANDARRA. NERNSTEN EKUAZIOA

Oreka-konstantea eta pila baten elektrodo-potentzialaren arteko erlazioa

$$E = E^{\circ} - \frac{0,059}{n} \log Q$$

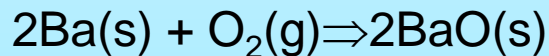
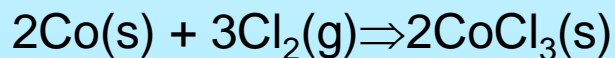
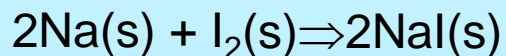
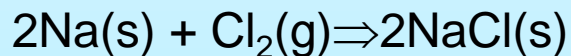
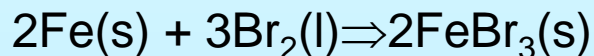
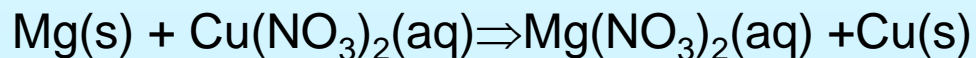
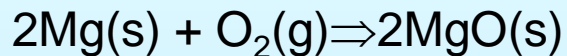
Orekan $E = 0$ eta $Q = K$

$$0 = E^{\circ} - \frac{0,059}{n} \log K$$

$$E^{\circ} = \frac{0,059}{n} \log K$$

Ariketa 1.Kontzeptuak lantzeko

Hurrengo erreakzioetan identifikatu oxidatzen eta erreduzitzen den elementua:

Ariketa 2. Oreka-konstantea kalkulua

25 °C-tan uretan disolbaturiko burdina(III) ioiaren eta kobre metalikoaren arteko erreakzioaren oreka-konstantea, k_{or} , kalkulatu.

Datuak: $E^0_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}} = + 0,771 \text{ V}$; $E^0_{\text{Cu}^{2+}/\text{Cu}} = + 0,337 \text{ V}$

$$E^0 = \frac{0,059}{n} \log k_{or}$$

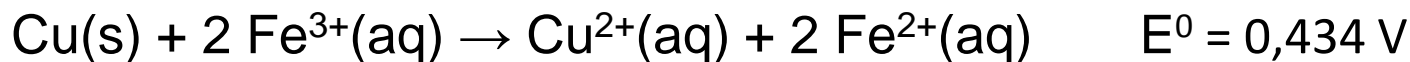
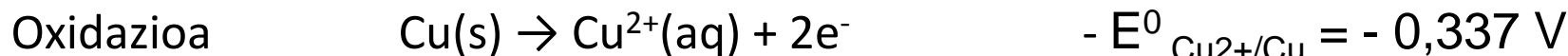
n: erreakzioan transferituriko elektroien molen kopurua (kalkulatzeko erdi-erreakzioak idazteak laguntzen digu)

Ariketa 2. Oreka-konstantea kalkulak

25 °C-tan uretan disolbaturiko burdina(III) ioien eta kobre metalikoaren arteko erreakzioaren oreka-konstantea, k_{or} , kalkulatu.

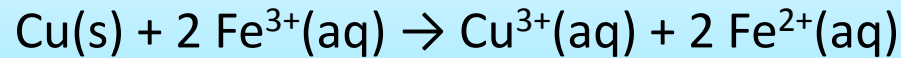
Datuak: $E^0_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}} = + 0,771 \text{ V}$; $E^0_{\text{Cu}^{2+}/\text{Cu}} = + 0,337 \text{ V}$

$E^0 = 0,434 \text{ V} > 0 \rightarrow$ erreakzioa espontaneo izango da

Ariketa 2.Oreka-konstantea kalkulua

25 °C-tan uretan disolbaturiko burdina(III) ioien eta kobre metalikoaren arteko erreakzioaren oreka-konstantea, k_{or} , kalkulatu.

Datuak: $E^0_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}} = +0,771 \text{ V}$; $E^0_{\text{Cu}^{2+}/\text{Cu}} = +0,337 \text{ V}$

k_{or} kalkulua

$$E^0_{\text{zel}} = 0,434 \text{ V} = (0,059/2) \cdot \log k_{or}$$

$$\text{Log } k_{or} = 14,71$$

$$k_{or} = 10^{14,71} = 5,15 \cdot 10^{14}$$

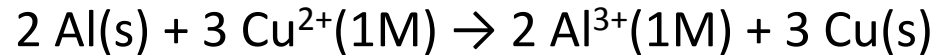
OSO
HANDIA

Ariketa 3.erreakzioaren espontaneotasuna aurreratego kalkulak

Uretan disolbaturiko $\text{Cu}^{2+}(\text{aq})$ ioiak Al metalikoa desplazatuko du?

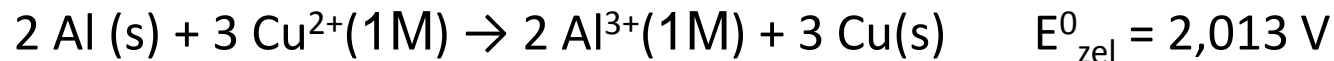

Datuak: $E^0_{\text{Al}^{3+}/\text{Al}} = - 1,676 \text{ V}$; $E^0_{\text{Cu}^{2+}/\text{Cu}} = + 0,337 \text{ V}$

Oxidazioa $2 [\text{Al} (\text{s}) \rightarrow \text{Al}^{3+}(\text{1M}) + 3 \text{e}^-]$ - $E^0_{\text{Al}^{3+}/\text{Al}} = 1,676 \text{ V}$

Erredukzioa $3[\text{Cu}^{2+}(\text{1M}) + 2 \text{e}^- \rightarrow \text{Cu} (\text{s})]$ $E^0_{\text{Cu}^{2+}/\text{Cu}} = 0,337 \text{ V}$

$E^0_{\text{zel}} = 2,013 \text{ V} > 0 \rightarrow$ erreakzioa espontaneo da, bai

Eranskina: pH-arekiko potentzial estandarra

- Erredukzio potentzial estandarra, E^0 , pH-arekiko menpekotasuna du hurrengo bi kasutan:erreakzioaren ingurunean
  - H^+ edo OH^- badaude
  - Hidroxido disolbaezinak sor ditzaketen ioi metalikoak badaude
- Beraz, horrelako kasuetan erreakzio ingurune desberdinetako potentzialak kalkulatu behar da
- Nernsten ekuazioaren baliatuz kalkula daiteke
- Azter dezagun pHak duen eragina

- Adibidez

- Nernsten ekuazioa aplikatuz gero

$$E = E^0_{\text{A}} - \frac{0,0592}{2} \log \frac{[\text{ClO}_3^-]}{[\text{ClO}_4^-][\text{H}^+]^2}$$

- Baldintza estandarretan $\Rightarrow [ ] = 1 \Rightarrow 2^{\circ} \text{ gaia} = 0 \Rightarrow E = E^0_{\text{A}}$
- pH $\neq 0$ $\Rightarrow [ ] = 1$ baina $[\text{H}^+] \neq 1 \Rightarrow E \neq E^0_{\text{A}}$
- Beraz, Nernsten ekuazioan ordezkatzuz

$$E = 1,19 - \frac{0,0592}{2} \log \frac{1}{[\text{H}^+]^2} = 1,19 - 0,0592 \text{ pH}$$

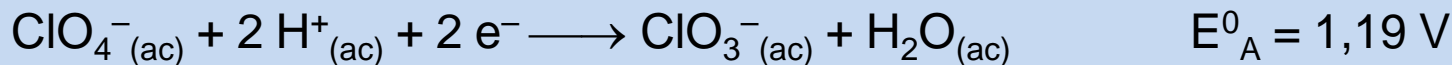
- E^0 ingurune basikoan, $\text{pH} = 14$

$$E^0_{\text{B}} = 1,19 - 0,0592 (14) = 0,36 \text{ V}$$

- Beraz
  - $E^0_{\text{A}} = 1,19 \text{ V}$
  - $E^0_{\text{B}} = 0,36 \text{ V}$

Kontuan izateko:

- Le Chatelierren Printzipioaren arabera

oxidatzailea izateko ahalmena handitzen da $[\text{H}^+]$ handitzean

2. ERREDOX EGONKORTASUNA

2.a. uraren erredox sistema

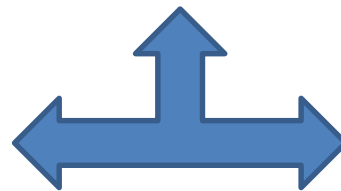
- Uretan erreakzioetan.... uraren funtzioa ikuslea besterik ez da?
- Edozein espezieak ura oxidatu edo erreduzitu egin ahal du eta honek uretan **espezieen egonkortasuna murrizten du**

Bien arteko ELKARREKINTZA

Erreakzioaren gertaera

Uraren egonkortasuna

Bikote erredoxaren egonkortasuna

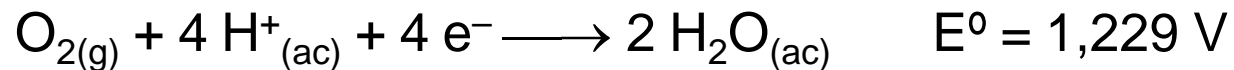
- Ikusiko dugu egonkortasuna pH-arekiko

2.a. uraren erredox sistema

Urak oxidatu edo erreduzitu egin dezakeen edozein espeziea ez da izango egonkorra uretan. Kontuan izan behar da:

Uraren oxidazio prozesua (oxigenoaren erredukzio prozesua)

Erreakzioa honakoa da

- Nernst-ekuazioa aplikatuz , $\text{pH} \neq 0$,

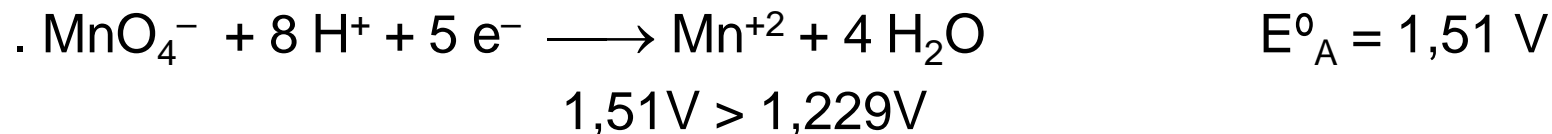
$$p(\text{O}_2)=1\text{atm} , [\text{H}_2\text{O}]= 1\text{M}$$

$$E = E^\circ - \frac{0,0592}{4} \log \frac{1}{[\text{H}^+]^4} = 1,229 - 0,0592 \text{ pH}$$

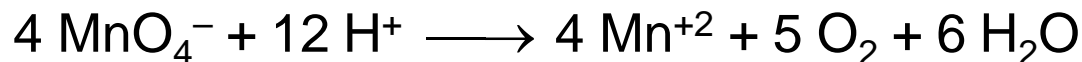
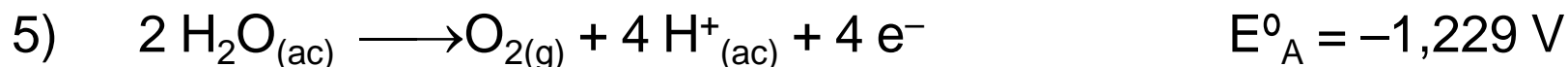
- Uretan edozein espeziea $E > 1,229 - 0,0592\text{pH}$ izanez gero erreduzituko da, ura oxidatuz

2.a. uraren erredox sistema

Demagun MnO_4^- , $\text{pH} = 0$, $[\text{H}^+] = 1$

$\cdot \text{MnO}_4^-$ ioiak $\text{pH} = 0$ denean uretan erreduzituko da ura oxidatuz

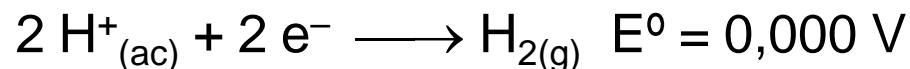
$$E^\circ_{\text{A}} = 1,51 - 1,229 = 0,281 \text{ V} > 0$$

$E^\circ > 0 \Rightarrow$ berezko erreakzioa baldintza estandarretan

2.a. uraren erredox sistema

Uraren erredukziozko prozesua

. Erreakzioa honakoa da

. Nernsten ekuazioa aplikatuz, $\text{pH} \neq 0$, $p(\text{H}_2)=1 \text{ atm}$

$$E = E^0 - \frac{0,0592}{2} \log \frac{1}{[\text{H}^+]^2} = -0,0592 \text{ pH}$$

. Uretan edozein espeziea $E < -0,0592 \text{ pH}$ izanez gero oxidatuko da, ura erreduzituz

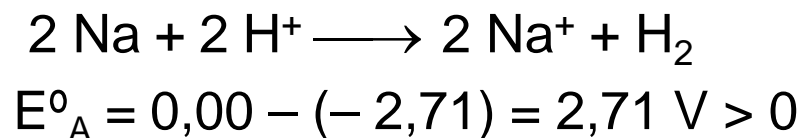

2.a. uraren erredox sistema

Demagun Na eta $\text{pH} = 0$

Na^+ ioia $\text{pH} = 0$ denean oxidatuko da, ura erreduzituz

$E^{\circ} > 0 \Rightarrow$ berezko erreakzio baldintza estandarretan

2.a. uraren erredox sistema. LABURBILDUZ.....

Uraren oxidazioa

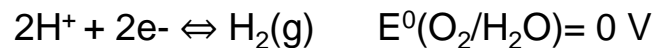

$$E(1/2\text{O}_2/\text{H}_2\text{O}) = E^0(1/2 \text{O}_2/ \text{H}_2\text{O}) - \frac{0,059}{4} \log \frac{1}{[P_{\text{O}_2}] [\text{H}^+]^4}$$

$$p(\text{O}_2)=1\text{atm} , [\text{H}_2\text{O}]= 1\text{M}$$

$$E(\text{O}_2/ \text{H}_2\text{O}) = 1,23 - 0,059\text{pH}$$

Uraren erredukzioa

$$E^0(\text{H}^+/\text{H}_2) = E(\text{H}^+/\text{H}_2) - \frac{0,059}{2} \log \frac{[P \text{H}_2]}{[\text{H}^+]^2}$$

$$p(\text{H}_2)=1 \text{ atm}$$

$$E(\text{H}^+/\text{H}_2) = - 0.059\text{pH}$$

$\text{H}_2 / \text{H}_2\text{O} (\text{H}^+) / \text{O}_2$
sistema elektrolitikoa

2.a. uraren erredox sistema

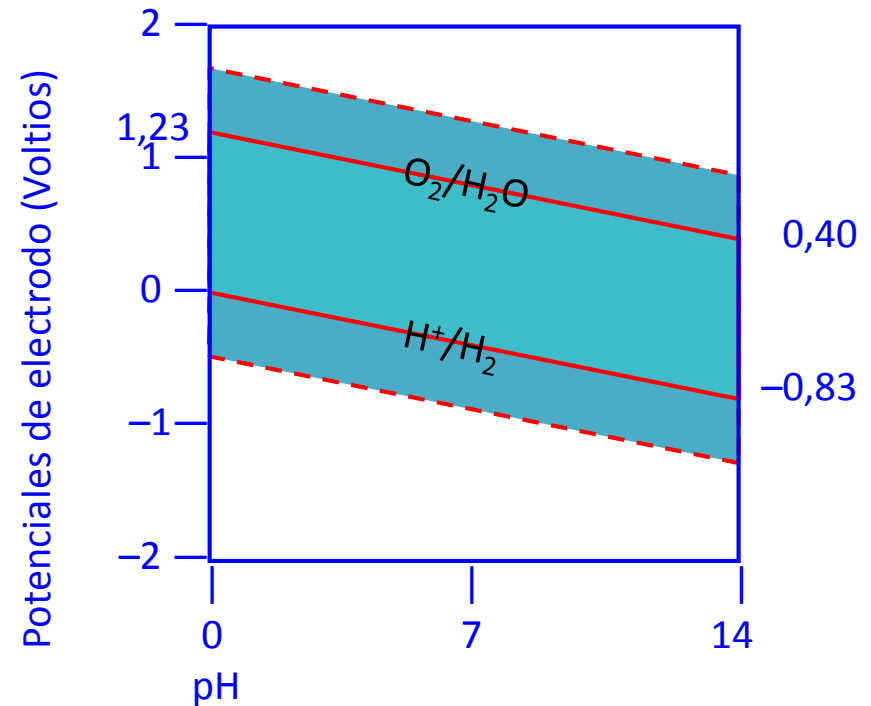
Ekuazioak grafikoki adierazita:

. Uraren oxidazioa

$$E = 1,229 - 0,0592 \text{ pH}$$

. Uraren erredukzioa

$$E = - 0,0592 \text{ pH}$$

Edozein espeziek, pH jakin bateko E-ren balorea bi lerro hauen artean izan ezean, ez da izango egonkorra bi eratan, oxidatuta eta erreduzituta, bakarrik haietariko batean baizik

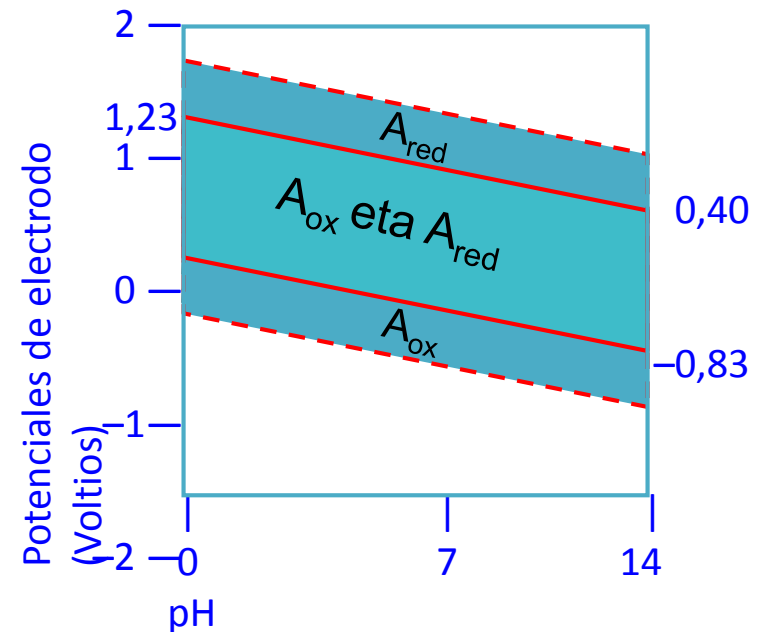
2.a. uraren erredox sistema

$$E_{(1/2 \text{ O}_2/\text{H}_2\text{O})} > E(\text{A}_{\text{ox}}/\text{A}_{\text{red}}) > E_{(\text{H}_2\text{O}/1/2\text{H}_2)}$$

A_{ox} eta A_{red} egonkorak

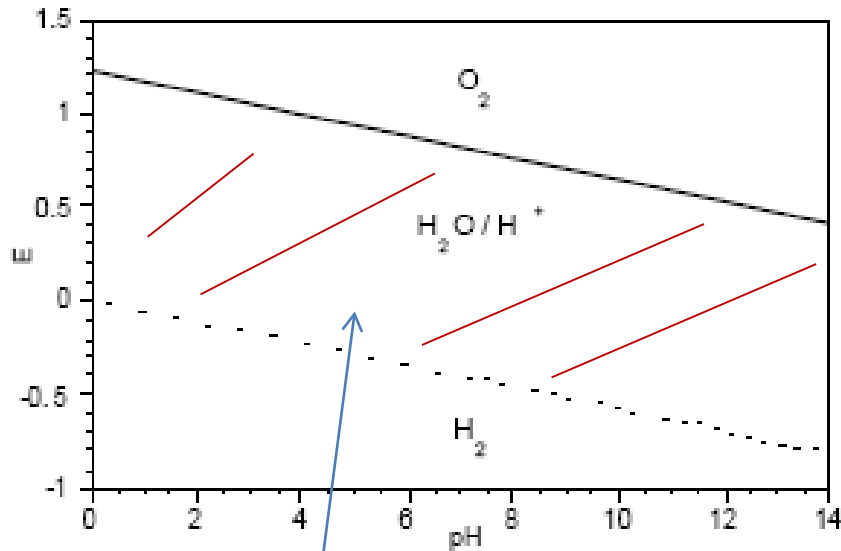
$$E_{(1/2 \text{ O}_2/\text{H}_2\text{O})} < E(\text{A}_{\text{ox}}/\text{A}_{\text{red}}) \quad \text{A}_{\text{red}} \text{ egonkorra}$$

$$E(\text{A}_{\text{ox}}/\text{A}_{\text{red}}) < E_{(\text{H}_2\text{O}/1/2\text{H}_2)} \quad \text{A}_{\text{ox}} \text{ egonkorra}$$

Lerro gorri jarraiak uraren egonkortasunaren mugak adierazten dira

2.a. uraren erredox sistema

Uraren oxidazioa muga

Uraren erredukzioa muga

Gogoratu $Cr_2O_7^{2-} \leftrightarrow CrO_4^{2-}$

Erredox bikoteen egonkortasunaren zonaldea, pH-arekiko aldakorra

2.a. uraren erredox sistema

➤ Aurrekoa ikusita....

Nola da posiblea uretan permanganato espeziea ezegonkorra denez oxidatzaile gisa ur-inguruan erabiltzea????

Erreakzioaren zinetikoa, ere, kontuan hartu behar da.

➤ Erredukziozko erreakzioa oso motela bada luzaroan diraute uretan erabat erreduzitu barik eta ondorioz, erabili ahal dugu oxidatzaile modura.

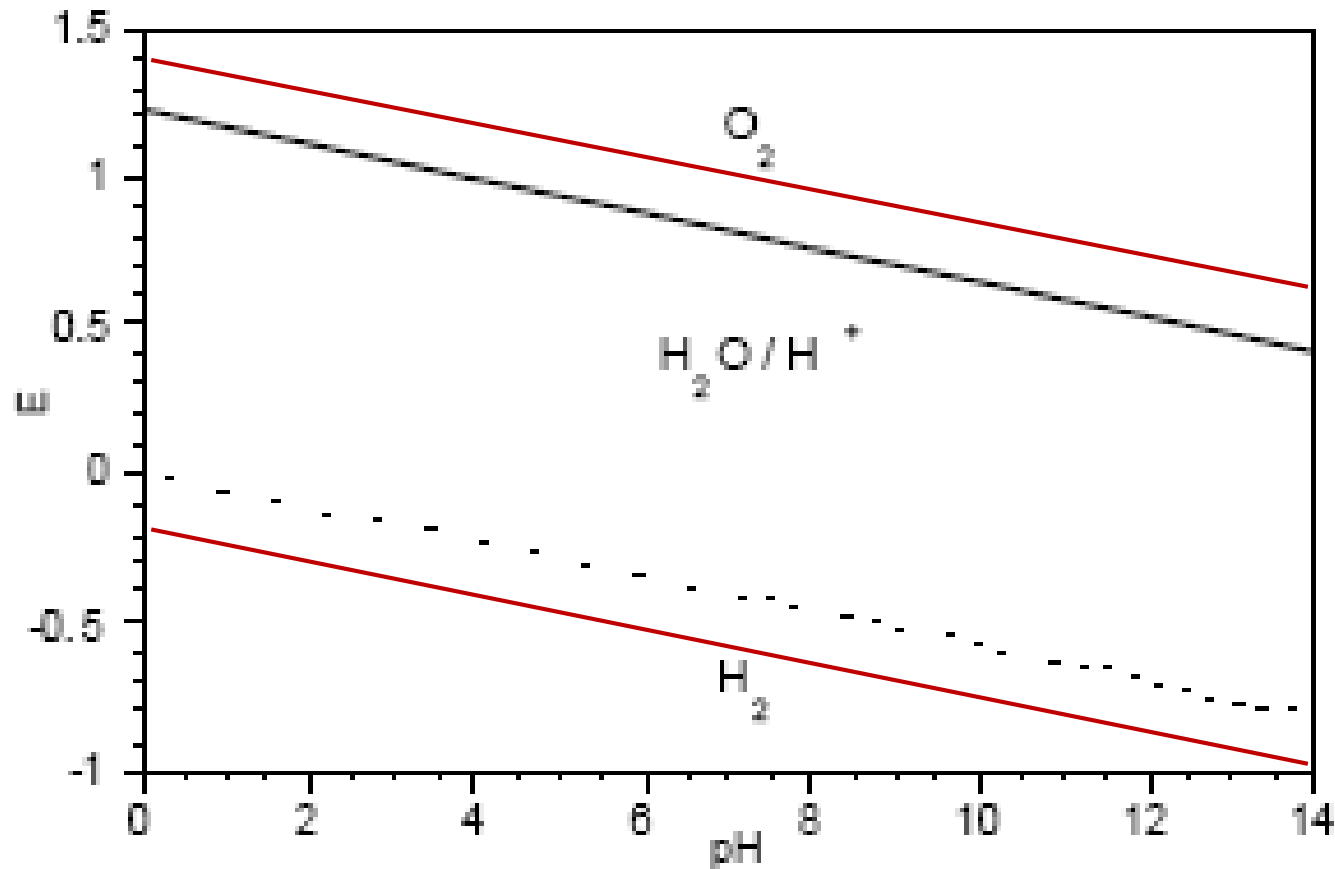
➤ Horregatik, praktikan, bai MnO_4^- , bai $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ uretan oxidatzailetzat ditugu, pH zero denean, nahiz eta honako hauek E° izan:

$$E^\circ (\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-} / \text{Cr}^{3+}) = 1.81 \text{ V} \quad (> 1.23 \text{ V})$$

$$E^\circ (\text{MnO}_4^- / \text{Mn}^{2+}) = 1.52 \text{ V} \quad (> 1.23 \text{ V})$$

➤ Uraren egonkortasuna ikusitako mugak 0,5 V gorantz eta beherantz hedatzen dira

2.a. uraren erredox sistema

Gogoratu $Cr_2O_7^{2-} \leftrightarrow CrO_4^{2-}$

2.a. uraren erredox sistema

Uretan disoluzio batean eta $\text{pH} = 0$ izanik, SO_4^{2-} ioiak ditugu. $\text{ZnCl}_2(\text{s})$ gehituz gero posiblea izango da $\text{Zn}(\text{SO}_4)$ eraketa?

Datuak: $E^\circ(\text{Zn}^{2+}/\text{Zn}) = -0,76 \text{ V}$

$E^\circ(\text{H}_2\text{O} / \frac{1}{2} \text{H}_2) = -0,059 \text{ pH}$

$E^\circ(\frac{1}{2} \text{O}_2 / \text{H}_2\text{O}) = 1.23 - 0.059 \text{ pH}$

2.b. Oxidazioarekiko metalen egonkortasuna

Metal ez-nobleak	E°	Metal nobleak	E°
$\text{Na}^+ + 1e^- \rightarrow \text{Na}$	-2.71 V	$\text{Cu}^{2+} + 2e^- \rightarrow \text{Cu}$	0.34 V
$\text{Mg}^{2+} + 2e^- \rightarrow \text{Mg}$	-2.36 V	$\text{Ag}^+ + 1e^- \rightarrow \text{Ag}$	0.80 V
$\text{Al}^{3+} + 3e^- \rightarrow \text{Al}$	-1.66 V	$\text{Hg}^{2+} + 2e^- \rightarrow \text{Hg}$	0.85 V
$\text{Zn}^{2+} + 2e^- \rightarrow \text{Zn}$	-0.76 V	$\text{Pt}^{2+} + 2e^- \rightarrow \text{Pt}$	1.20 V
$\text{Fe}^{2+} + 2e^- \rightarrow \text{Fe}$	-0.41 V	$\text{Au}^+ + 1e^- \rightarrow \text{Au}$	1.69 V
$\text{Sn}^{2+} + 2e^- \rightarrow \text{Sn}$	-0.14 V		

Uretan disolbatzen dira
(H^+ -ak oxidatuta):

Ez nobleak

Uretan ez dira disolbatzen
(H^+ -ak ezin du oxidatu):

nobleak

2.b. Oxidazioarekiko metalen egonkortasuna

- Oso E^0 -ren balore negatibo handia duen metal baten disoluzioak H_2 sortarazi du
- Uretan disolbatuko dira, neurri handiagoan potentziala negatiboagoa den ahala: **metal eznoBLEAK**
- Salbuezpenak
  - . Oxido pasibatzaileak
  - . Anodizazio-prozesuak (Al eta Mg)

Metal eznoBLEAK	E^0
$Na^+ + 1e^- \rightarrow Na$	-2.71 V
$Mg^{2+} + 2e^- \rightarrow Mg$	-2.36 V
$Al^{3+} + 3e^- \rightarrow Al$	-1.66 V
$Zn^{2+} + 2e^- \rightarrow Zn$	-0.76 V
$Fe^{2+} + 2e^- \rightarrow Fe$	-0.41 V
$Sn^{2+} + 2e^- \rightarrow Sn$	-0.14 V

Hainbat metalen
erredukziozko potentzialak

2.b. Oxidazioarekiko metalen egonkortasuna

- . Uretan ez dira oxidatzen: **metal nobleak**
- . Bakarrik *azido oxidatzaile* deritzonok oxidatzen dute
- . Uretan disolbatzeko azido nitrikoaren edo sulfurikoaren erasoak jasan behar dute

Metal nobleak	E°
$\text{Cu}^{2+} + 2\text{e}^{-} \rightarrow \text{Cu}$	0.34 V
$\text{Ag}^{+} + 1\text{e}^{-} \rightarrow \text{Ag}$	0.80 V
$\text{Hg}^{2+} + 2\text{e}^{-} \rightarrow \text{Hg}$	0.85 V
$\text{Pt}^{2+} + 2\text{e}^{-} \rightarrow \text{Pt}$	1.20 V
$\text{Au}^{+} + 1\text{e}^{-} \rightarrow \text{Au}$	1.69 V

Hainbat metalen
erredukziozko potentzialak

2.b. Oxidazioarekiko metalen egonkortasuna

- . Na-a oso azkar disolbatu egiten da uretan
- . Fe-a denbora gehiago behar du (zinetika motelagoa du)

Metales no nobles	E^0
$\text{Na}^+ + 1e^- \rightarrow \text{Na}$	-2.71 V
$\text{Fe}^{2+} + 2e^- \rightarrow \text{Fe}$	-0.41 V

- . Aireak burdina oxidatzen du

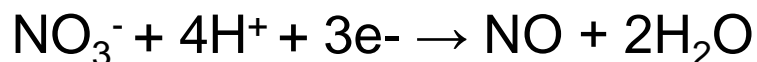
Fe^{2+} ioia egonkorra da uretan baina oxigenoz joria den ingurune batean eta pH zero denean Fe^{3+} ioiara berezko oxidazioa jasatzen du

2.b. Oxidazioarekiko metalen egonkortasuna

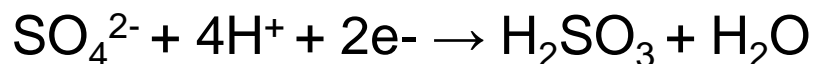
. Oxidazioa motelegia izanez gero areagotzeko azidoak erabiltzen dira: HNO_3 eta H_2SO_4

. H^+ -z aparte oxidatzailea den anioi bat daukate: **azido oxidatzaileak**

Metales ez nobleak	$E^\circ(\text{V})$	Metal nobleak	$E^\circ(\text{V})$
$\text{Mg}^{2+} + 2\text{e}^- \rightarrow \text{Mg}$	-2.36	$\text{Ag}^+ + 1\text{e}^- \rightarrow \text{Ag}$	0.80
$\text{Al}^{3+} + 3\text{e}^- \rightarrow \text{Al}$	-1.66	$\text{Hg}^{2+} + 2\text{e}^- \rightarrow \text{Hg}$	0.85
$\text{Zn}^{2+} + 2\text{e}^- \rightarrow \text{Zn}$	-0.76	$\text{Pt}^{2+} + 2\text{e}^- \rightarrow \text{Pt}$	1.20
$\text{Fe}^{2+} + 2\text{e}^- \rightarrow \text{Fe}$	-0.41	$\text{Au}^+ + 1\text{e}^- \rightarrow \text{Au}$	1.69

$$E^\circ(\text{NO}_3^-/\text{NO}) = 0.96 \text{ V}$$

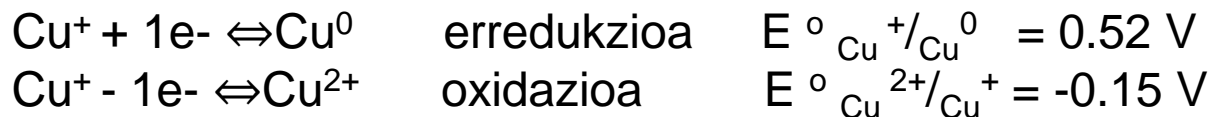

$$E^\circ(\text{SO}_4^{2-}/\text{H}_2\text{SO}_3) = 0.20 \text{ V}$$

2.c. Dismutazioarekiko egonkortasuna

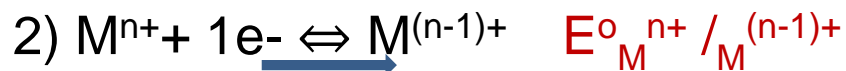
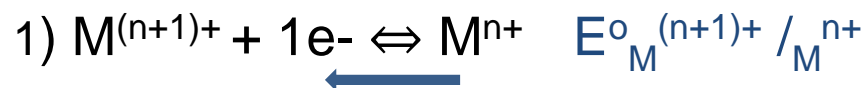
➤ Espezie batek aldi berean oxidazioa eta erredukzioa pairatzen duenean, dismutatu egiten da

➤ Cu-ren erredukzio potentzialak uraren egonkortasun zonaldearen barruan daude baina Cu(I) uretan ez da egonkorra dismutazioagatik

2.c. Dismutazioarekiko egonkortasuna

➤ Orokorrean, $M^{(n+1)+} / M^{n+} / M^{(n-1)+}$

➤ Dismutazio espontaneo gerta dadin, $E_M^{\circ n+ / M^{(n-1)+}} > E_M^{\circ (n+1)+ / M^{n+}}$

Honela 1) ← oxidazioa

2) → erredukzioa

2.c. Dismutazioarekiko egonkortasuna

Ariketa: Fe^{2+} ioiaren dismutazioa

a) Baldintza estandarretan Fe^{2+} dismutatzen da ?

Erredox espezieak: $\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}/\text{Fe}$

$$E^\circ_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}} = 0.77 \text{ V}$$

$$E^\circ_{\text{Fe}^{2+}/\text{Fe}} = -0.41 \text{ V}$$

b) $[\text{Fe}^{2+}] = 0,5 \text{ M}$ eta $[\text{Fe}^{3+}] = 0,25 \text{ M}$ bada?

c) $[\text{Fe}^{2+}] = 2 \text{ M}$ eta $[\text{Fe}^{3+}] = 0,25 \text{ M}$ bada?

d) $[\text{Fe}^{2+}] = 1 \text{ M}$ bada, zein izan behar da $[\text{Fe}^{3+}]$ kontzentrazioa Fe^{2+} dismutatzeko ? Ondorio bat ateratzen duzu?

3. ELEKTRODO-POTENTZIAL FORMALAK

3. ELEKTRODO-POTENZIAL FORMALAK

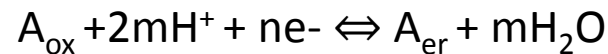
- Erreodox-erreakzioek, zenbait aldagairekiko mendekotasuna adierazten dute: pH-a, hauspeakinen formazioa eta abar.
- E^0 -ren balorea pH-arekiko menpekotasuna du ingurunean...
  - . H^+ edo OH^- ioiak badaude
  - . Hidroxido disolbaezinak eratuz gero
- Oreka-mota desberdinak aldi berean gertatzen dira
- Ingurune desberdinetako potentzialak desberdinak izan daitezke

3. ELEKTRODO-POTENZIAL FORMALAK

- Potentzial berriak, **Elektrodo Potentzial formalak deritzenak**,
Nernsten ekuazioa erabiliz kalkula daitezke
- Bi kasu ikasten dira:
  1. erredox prozesuaren doiketan H^+ edo OH^- agertzen dira
(pH-ren eragina)
  2. erredox prozesua hauspeatze-prozesuarekin batera
gertatzen da (K_s -ren eragina)

3. ELEKTRODO-POTENZIAL FORMALAK

➤ pH-eragina

$$E_A = E_A^{\circ} + \frac{0.059}{n} \log \frac{[A_{\text{ox}}][\text{H}^+]^{2m}}{[A_{\text{er}}]}$$

$$E_A = E_A^{\circ} + \frac{0.059}{n} \log [\text{H}^+]^{2m} + \frac{0.059}{n} \log \frac{[A_{\text{ox}}]}{[A_{\text{er}}]}$$

$$E_A = E_A^{\circ} - \frac{2m \cdot 0.059}{n} \text{pH} + \frac{0.059}{n} \log \frac{[A_{\text{ox}}]}{[A_{\text{er}}]}$$

$E_A^{\circ'}$ = elektrodo-potenzial formala

$$E_A = E_A^{\circ'} + \frac{0.059}{n} \log \frac{[A_{\text{ox}}]}{[A_{\text{er}}]}$$

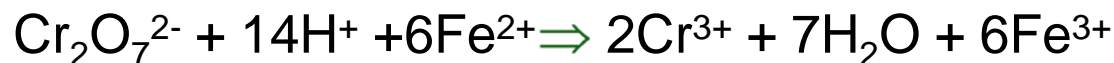
3. ELEKTRODO-POTENZIAL FORMALAK

Aplikazioa adibidea:

$\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ dikromato ioiak zein pH tartean oxida dezake Fe^{2+} katioa ?

$$E^0_{\text{Cr}_2\text{O}_7/\text{Cr}^{3+}} = 1,33 \text{ V} \quad E^0_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}} = 0,77 \text{ V}$$

. pH=0 denean bi ioien arteko berezko erreakzioa hurrengoa da

. Edozein pH-tan zer gertatzen den jakiteko elektrodo potentzial formalak definitzen dira

pH-aren eragina bakarrik elektrodo honetan nabarigarria da

3. ELEKTRODO-POTENZIAL FORMALAK

Elektrodo honetarako potentzial formala kalkulatu dugu:

$$E_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-} / \text{Cr}^{3+}} = E_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-} / \text{Cr}^{3+}}^{\circ} + \frac{0.059}{6} \log \frac{[\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}][\text{H}^+]^{14}}{[\text{Cr}^{3+}]^2}$$

$$E_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-} / \text{Cr}^{3+}} = E_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-} / \text{Cr}^{3+}}^{\circ} + \frac{0.059}{6} \log[\text{H}^+]^{14} + \frac{0.059}{6} \log \frac{[\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}]}{[\text{Cr}^{3+}]^2}$$

$$E_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-} / \text{Cr}^{3+}} = E_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-} / \text{Cr}^{3+}}^{\circ} - \frac{14 \cdot 0.059}{6} \text{pH} + \frac{0.059}{6} \log \frac{[\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}]}{[\text{Cr}^{3+}]^2}$$

$E^{\circ'}$ = elektrodo-potentzial formala

3. ELEKTRODO-POTENZIAL FORMALAK

$$E'_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} = E^{\circ}_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} - \frac{14 \cdot 0.059}{6} \text{pH} = 1.33 - 0.138 \cdot \text{pH}$$

Hau da konparatu behar dena espontaneotasuna jakiteko!!!!

$$E'_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} > E^{\circ}_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}}$$

$$E'_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} < E^{\circ}_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}}$$

3. ELEKTRODO-POTENZIAL FORMALAK

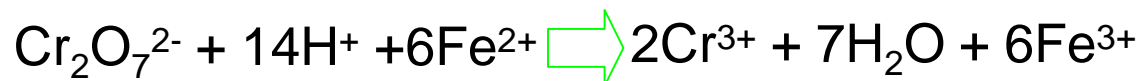
$$E'_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} = E^{\circ}_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} - \frac{14 \cdot 0.059}{6} \text{pH} = 1.33 - 0.138 \cdot \text{pH}$$

Hau da konparatu behar dena!!!!

$$E'_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} > E^{\circ}_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}}$$

$$E'_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} < E^{\circ}_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}}$$

3. ELEKTRODO-POTENZIAL FORMALAK

Beraz, aurrekoa ikusita, $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ dikromato ioiak zein pH tartean oxida dezake Fe^{2+} katioa ?

$$E^{0'}_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} < E^0_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}}$$

$$1.33 - 0.138\text{pH} < 0.77$$

pH > 4.06, Fe^{3+} ioia erreduzitzen da

$$E^{0'}_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} > E^0_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}}$$

$$1.33 - 0.138\text{pH} > 0.77$$

pH < 4.06, Fe^{2+} ioia oxidatzen da

$$E^{0'}_{\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}/\text{Cr}^{3+}} = E^0_{\text{Fe}^{3+}/\text{Fe}^{2+}}$$

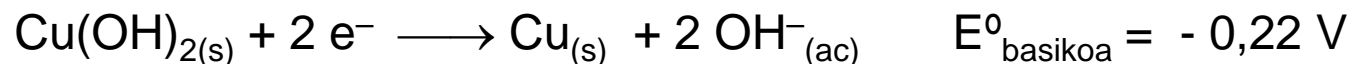
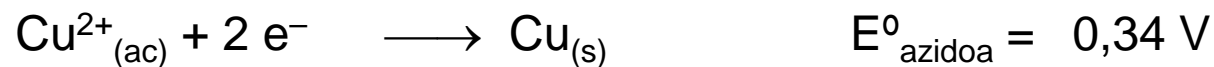
$$1.33 - 0.138\text{pH} = 0.77$$

pH = 4.06, oreka

3. ELEKTRODO-POTENZIAL FORMALAK

Disolbagarritasunaren eragina

- Disoluzioan dauden ioi metalikoek hidroxido disolbaezinak hauspearazten dutenean espezie baten potentziala alda daiteke
- Hauspeaketa honek ioiaren kontzentrazioan eragina izango du baita Nernsten ekuazioan ere
- Cu(II) espeziearentzat potentzial-taulan begiratzuz gero bi desberdinak aurkitu ditugu

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (iee diagramak)

- E^0 erredukziozko potentzialak taulen bidez erabilgarriak ditugu
- Askotan ez dira onuragarriak

*ERREDOX PORTAERA ELEMENTU
BATEN OXIDAZIO-EGOERA
GUZTIETAN?*

- Hiru motakoak

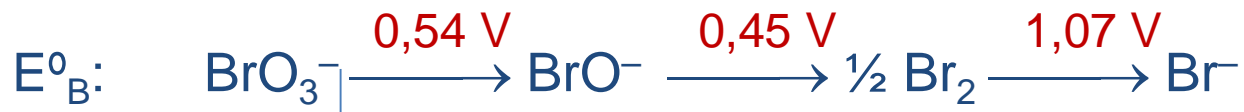
Latimer-diagramak

Frost- diagramak

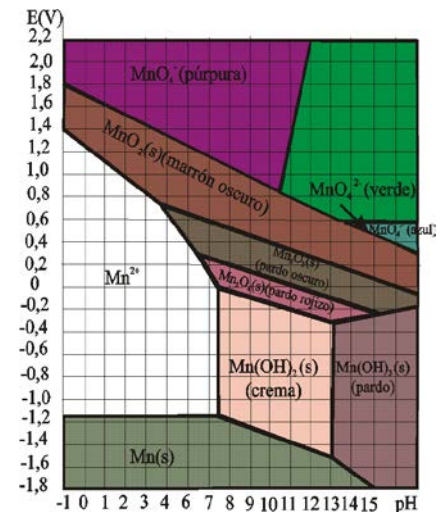
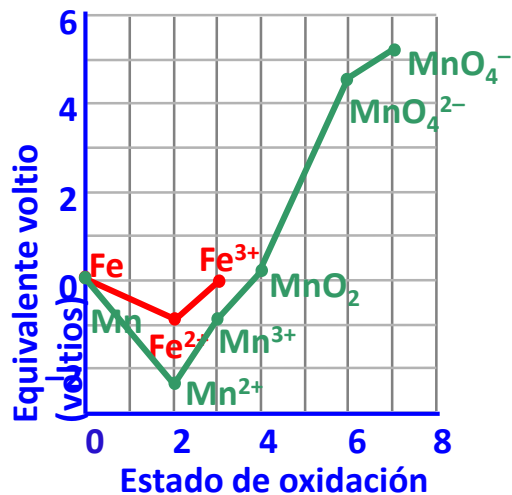
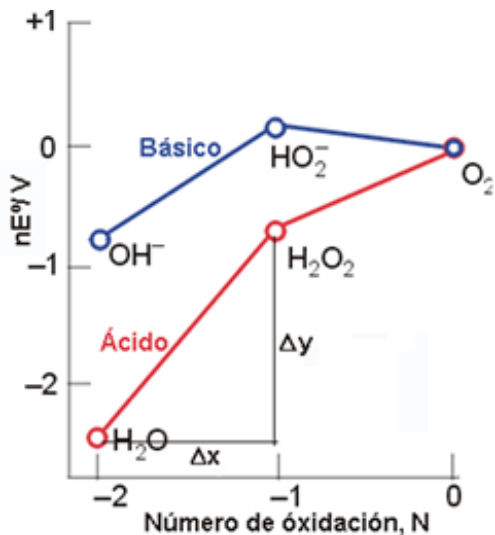
Porbaix-diagrama

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (iee diagramak)

. Diagramas de Latimer

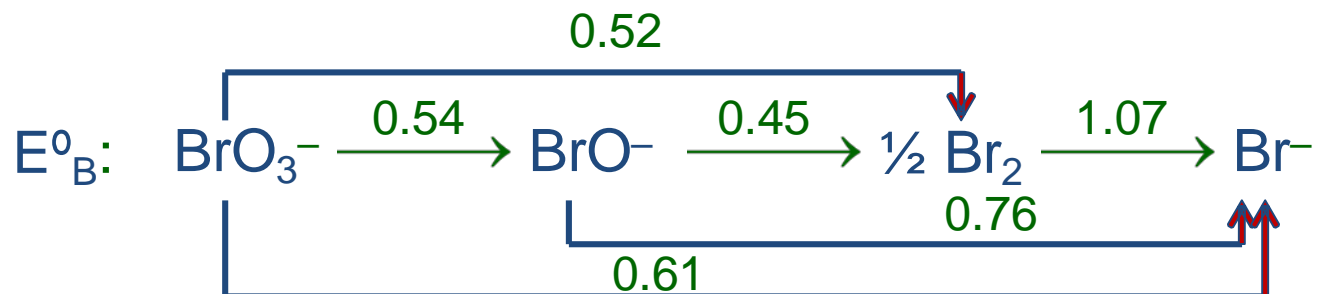
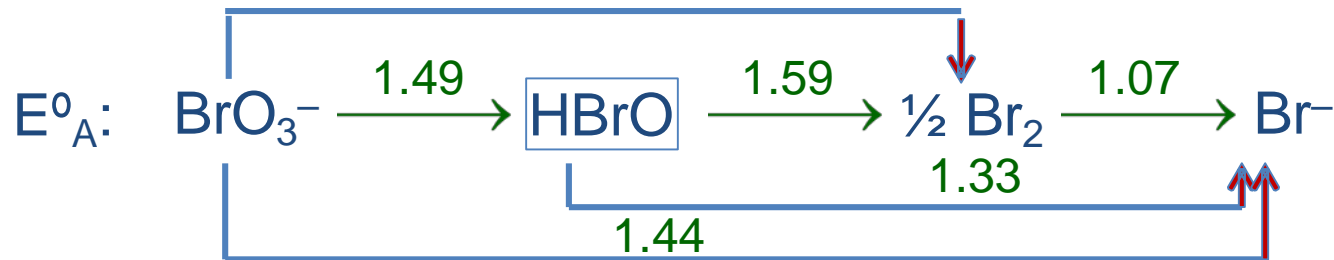

. Diagramas de Frost y de Pourbaix

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer- diagramak

- Elementu baten potentzial estandarrak oxidazio-egoerarekiko eta ingurunearekiko adierazten dira
- Ingurune azidoa eta basikoa bereizten dira
- Adibidez, boroaren diagramak

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

Diagrama hauetan erreakzioak era laburbilduta adierazita daude

Ondokoaren esangura

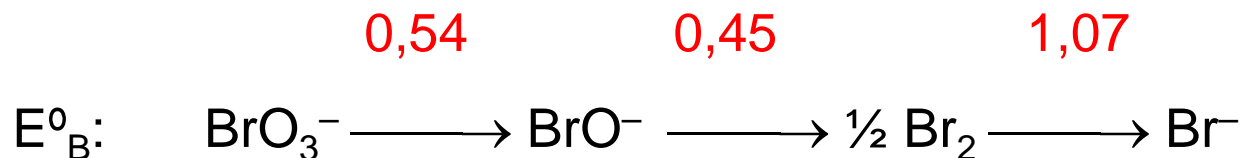

Hauxe da

4..ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

Oro har elkarren segidan doazen balioak baino ez dira ematen

Gainontzeko potentzialak kalkulatzeko kontuan hartu behar da:

- . Erredukzio potentzialak, E, ez dira gehigarriak
- . ΔG -balioak, energia askea, edo Gibbsen energia bai direla gehigarriak
- . Beraz hauek erabiliz kalkuluak egin behar dira

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

Ondorengo ekuazioak erabili behar dira

$$\Delta G^{\circ} = \sum \Delta G_i^{\circ} \quad \left\{ \begin{array}{l} \Delta G^{\circ} = -(\sum n_i) E^{\circ} F \\ \Delta G_i^{\circ} = -n_i E_i^{\circ} F \end{array} \right\} \quad -(\sum n_i) E^{\circ} F = -\sum (n_i E_i^{\circ}) F$$

Beraz:

$$E^{\circ} = \frac{\sum (n_i E_i^{\circ})}{\sum n_i}$$

non

ΔG_i° = pauso bakiotzeko ΔG°

$E_{i^{\circ}}$ = pauso bakoitzeko E°

ΔG° = erdigelaxka osoaren ΔG°

E° = erdigelaxka osoaren E°

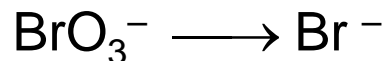
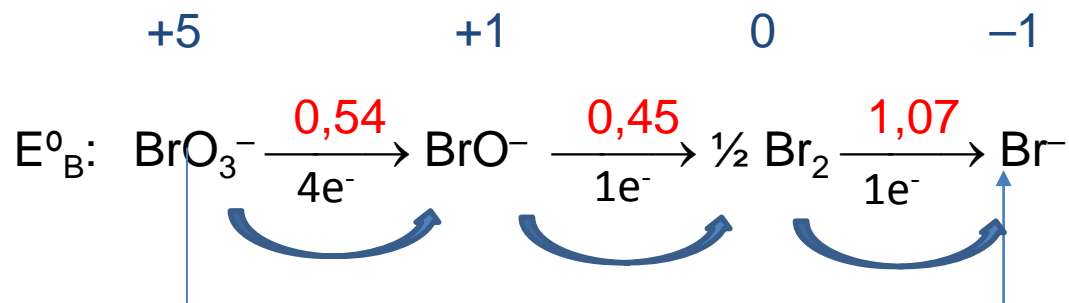
n_i = erdigelaxka bakoitzean trukutzen diren elektroiak

F = Faraday-konstantea

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

Adibidez

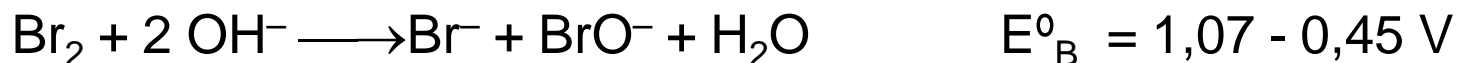
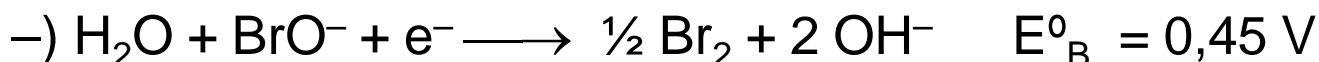
erdigelaxkaren E_B^0 kalkulatzeko.....

$$E_B^0 = \frac{4(0,54) + 1(0,45) + 1(1,07)}{6} = 0,61$$

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

E-ren diagramatik abiatuta desproporzioa edo dismutazioaren gertaera ezagu dezakegu

Br_2 dismutatzen da Br^- eta BrO^- espezieetan:

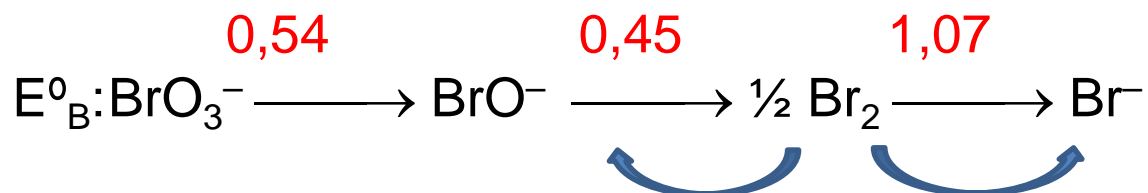
$E = 0,62 \text{ V} > 0 \Rightarrow$ berezko erreakzioa

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

Oro har beti:

Noiz gertatuko da
dismutazioa?

Espezie baten eskuineko E^0 balioa ezkerrekoa baino handiagoa denean espezie honek dismutazioa jasango du

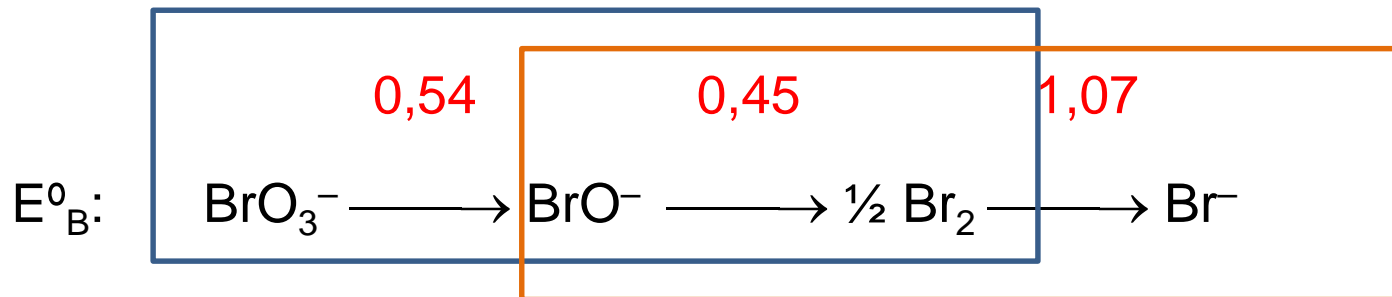
Br_2 dismutatzen da Br^- eta BrO^- espezieetan

$$E^0 = 1,07\text{V} - 0,45\text{V} = 0,62\text{V} > 0 \Rightarrow \text{berezko erreakzioa}$$

BrO^- ez da dismutatzen da Br_2 eta BrO_3^- espezieetan

$$E^0 = 0,45 - 0,54 = -0,09\text{V} < 0 \Rightarrow \text{ez berezko erreakzioa}$$

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

Dismutazioa: 1,07 (eskumaldean) 0,45 baino handiagoa da

Dismutaziorik ez: 0,45(eskumaldean) 0,54 baino txikiagoa da

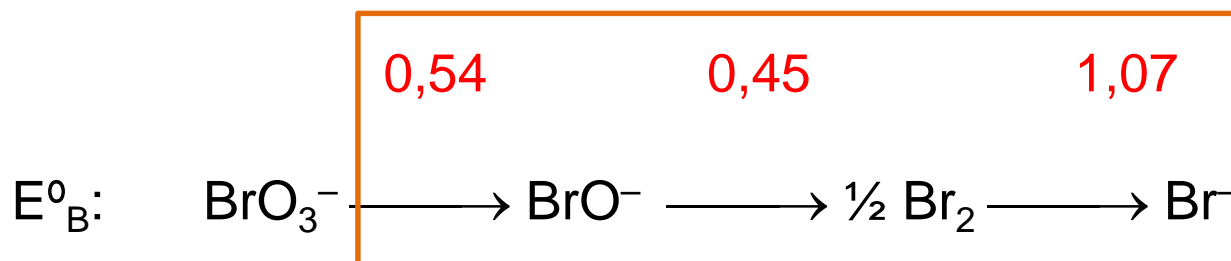
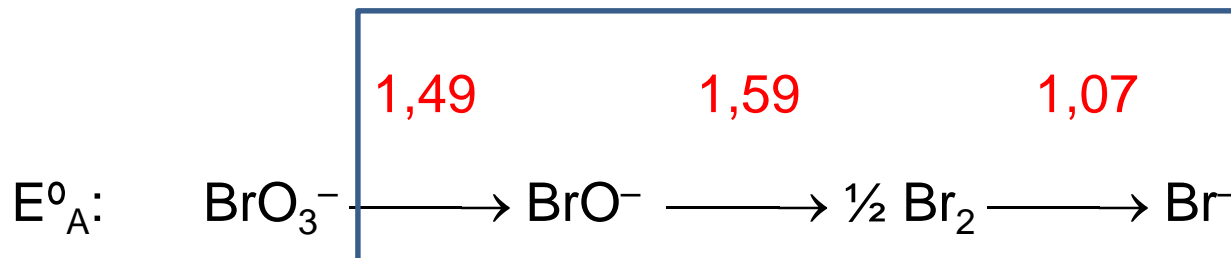
Br_2 dismutatzen da Br^- -tan eta BrO^- -tan

$$E^{\circ} = 1,07\text{V} - 0,45\text{V} = 0,62\text{ V} > 0 \Rightarrow \text{berezko erreakzioa}$$

BrO^- ez da dismutatzen da Br_2 -tan eta BrO_3^- -tan

$$E^{\circ} = 0,45 - 0,54 = -0,09\text{ V} < 0 \Rightarrow \text{ez berezko erreakzioa}$$

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

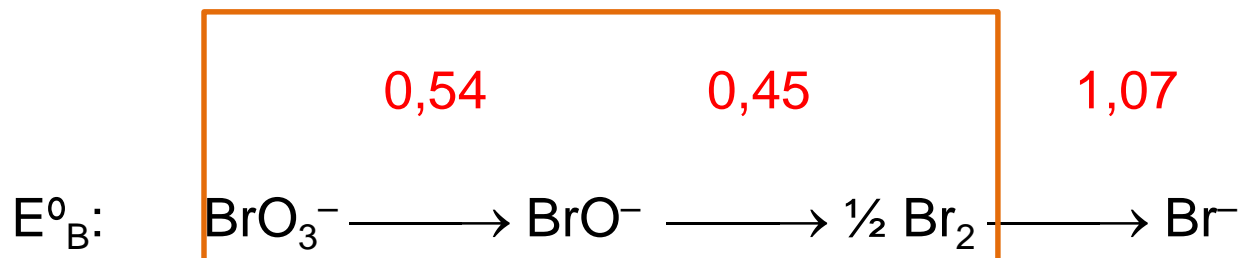
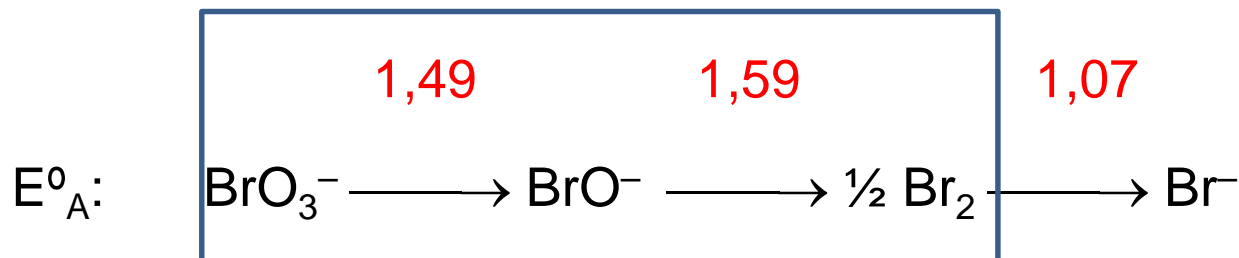
Zein ingurutan gertatuko da dismutazioa?

Br_2 espeziea: dismutaziorik ez, ingurune azidoan

Br_2 espeziea: dismutazioa bai, ingurune basikoan

Br^- espeziearen erredukzioak ez du adierazten pH-rekiko mendekotasunik, prozesuan parte hartzen ez dutelako ez OH^- ez H^+ ioiek

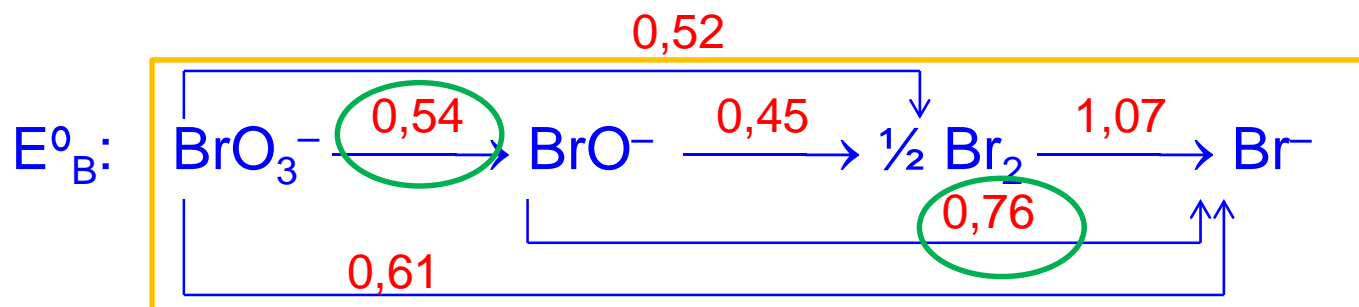
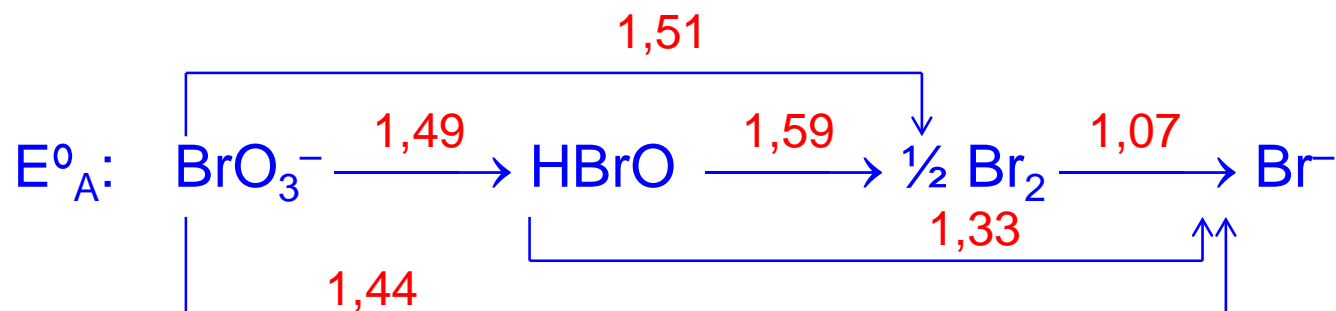
4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

BrO^- espeziea: dismutazioa bai, Br_2 eta BrO_3^- espezieetan ,
ingurune azidoan

BrO^- espeziea: dismutazioarik ez, ingurune basikoan

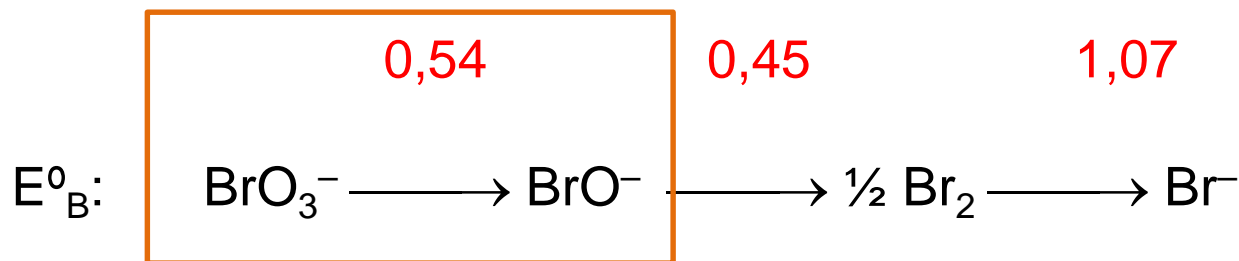
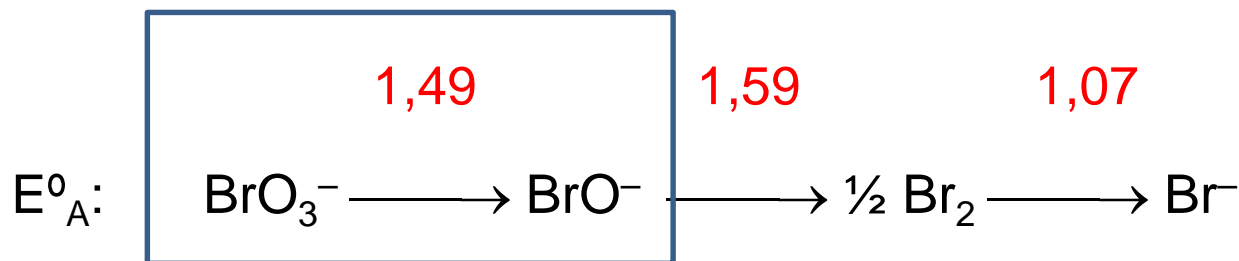
4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

Ingurune basikoan BrO^- espeziea: dismutazioa bai, Br^- eta BrO_3^- espezieetan

Dismutazio hau ez da gertatzen ingurune azidoan

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

Zein ingurutan
izango da
oxidatzaile
hobeena da

Ikusten denez, BrO_3^- espezia oxidatzaile hobeagoa dela ingurune azidoan, basikoan baino

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Latimer-diagramak

GOGOAN IZATEKO....

- Aurrekoa aurreikuste termodinamikoak baino ez dira
- Prozesua zinetikaren kontrolpean badago, aurreikuste termodinamikoak ez dute zergatik bete behar
- Diagrama honetatik eskura dezakegu informazioa:
  - . Espontaneotasuna
  - . Ahalmen oxidatzailea
  - . Espezien egonkortasuna

1. Oinarriak	2. erredox egonkortasuna	3. Elektrodo formalak	4. Elektrodo - diagramak
--------------	--------------------------	-----------------------	--------------------------

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost-diagramak

X elementu baten Frosten diagrama batean $X(N)/X(0)$ bikote baten nE° grafikutzen da N oxidazio-egoeraren aurrean.

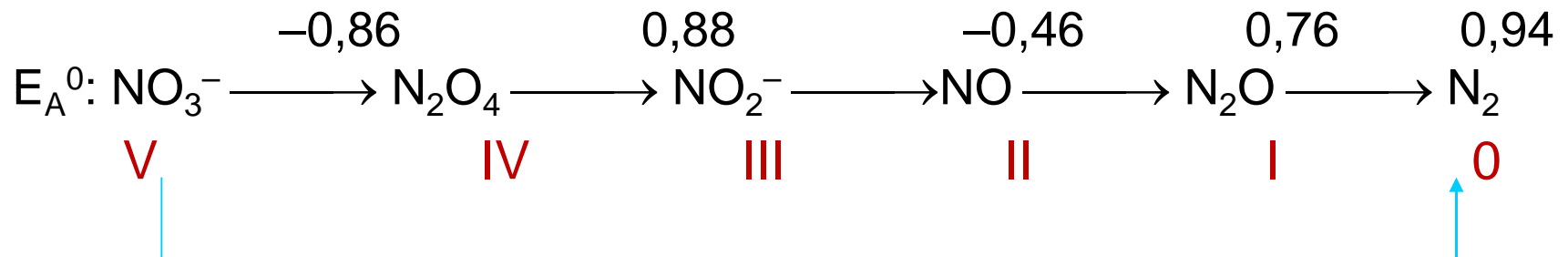
$X(N) / X(0)$ erredox bikotearen edo $X(N)$ espeziea $X(0)$ espezie bihurtzean dagoen ΔG° eta nE° proportzionalak dira: $\Delta G^\circ = -n E^\circ F$

N=oxidazio-egoera

n=trukatzen diren elektroien kopurua

Erreferentzia N=0 baldin bada, N=n

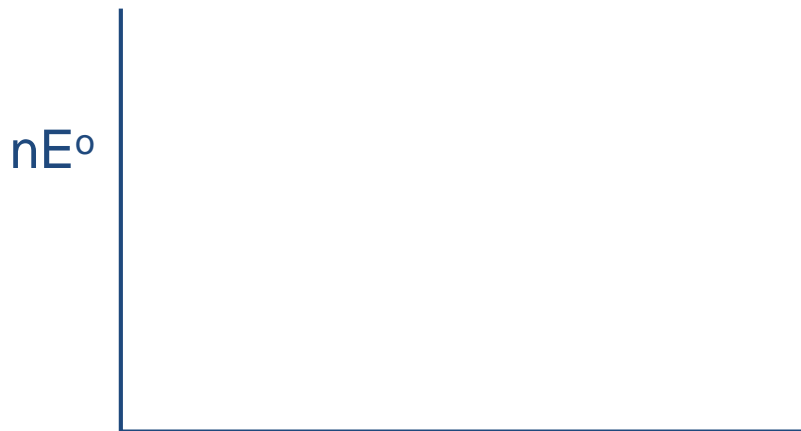
N=5
n=5

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost-diagramak

nE^0 : Boltio-baliokidea (E.V.):

Espezie baten zero oxidazio-egoerarekiko erredukzio-potentziala eta espeziearen oxidazio-egoeraren(N) arteko biderkadura da

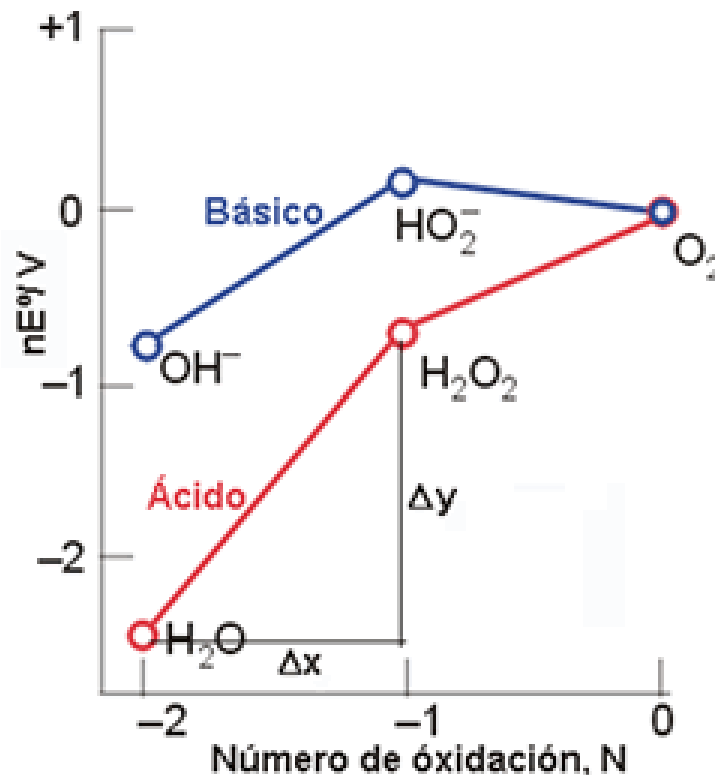
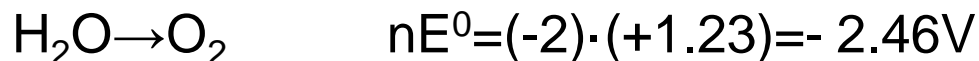
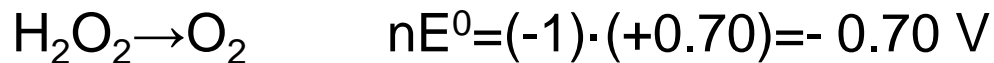
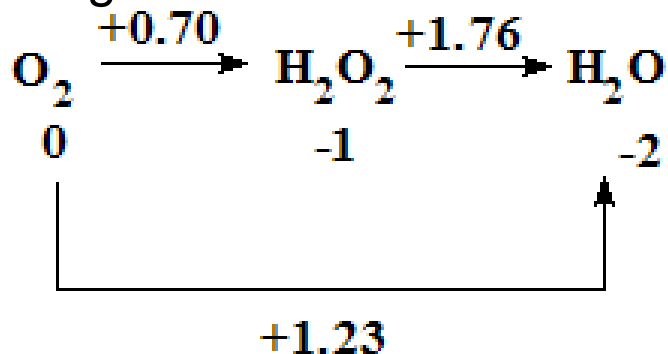

Oxidazio-egoera, ordena hazkorrean, N

Kontuan izan: $-nE^0 = \Delta G^0 / F$

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

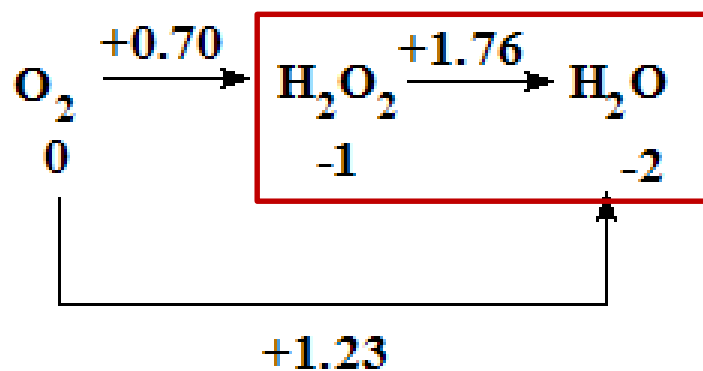
Frost diagrama baten eraikitzeko Latimer-diagramaz baliatu behar dugu

Oxigenoaren Latimer-en diagrama ingurune azidoan

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

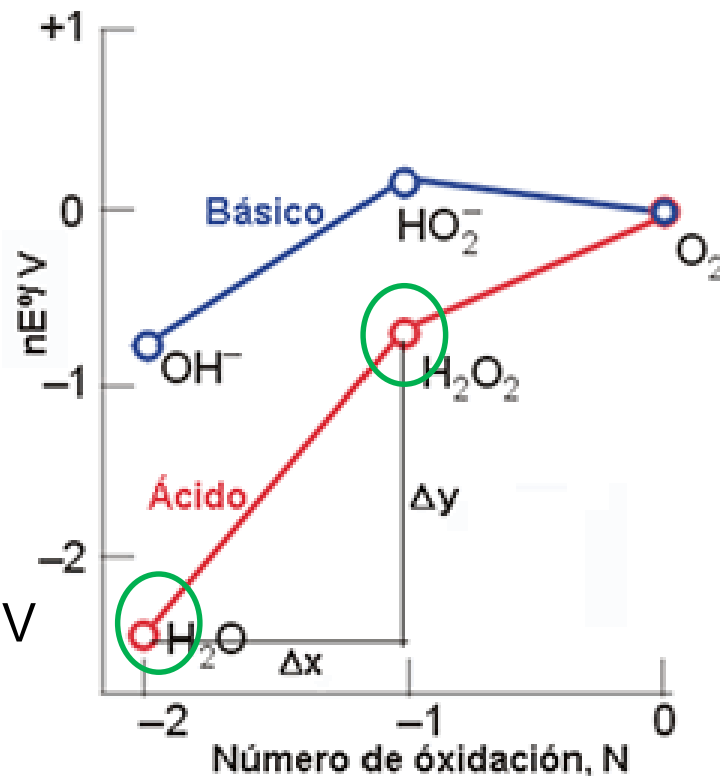
Egiazta dezagun...

$$\Delta y = nE^\circ N - nE^\circ N = -2.46 - (-0.70) = -1.76 \text{ V}$$

$$\Delta x = -2 - (-1) = -1$$

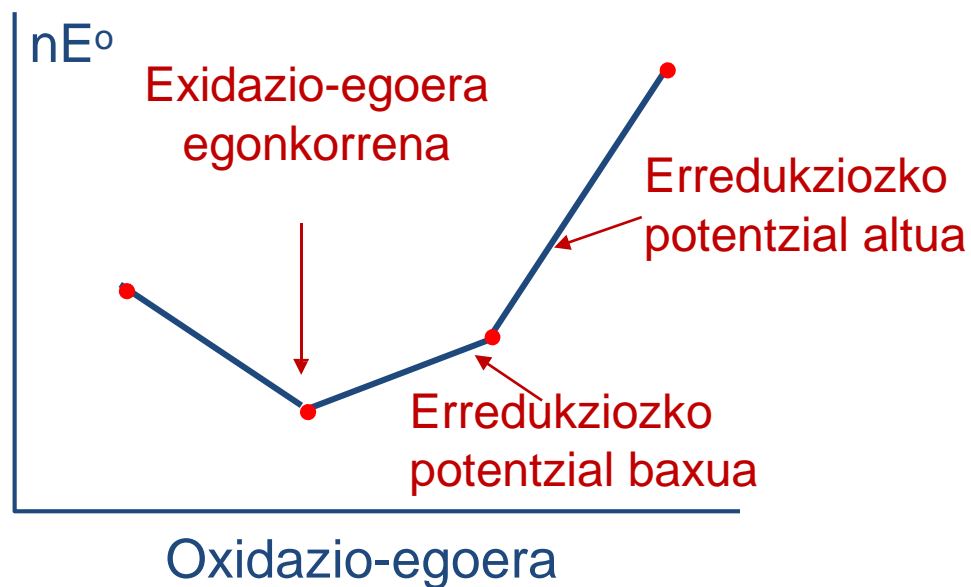
$$m = \Delta y / \Delta x = (-1.76 / -1) = +1.76 \text{ V}$$

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

Oso erabilgarriak dira informazioa oso azkar eskura baititzakegu: erreakzioaren espontaneotasua

↓
Egonkortasun termodinamikoa

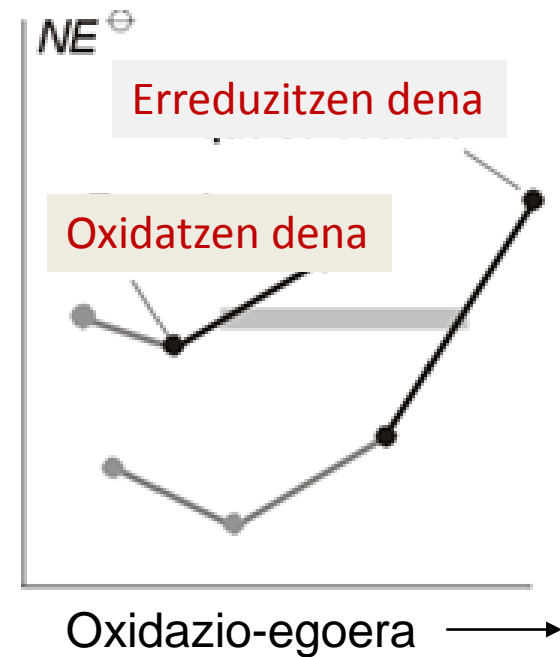

$$nE^\circ = -\Delta G^\circ / F$$

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak):Frost-diagramak

Oso erabilgarriak dira informazioa oso azkar eskura baititzakegu: erreakzioaren espontaneotasua

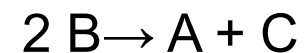
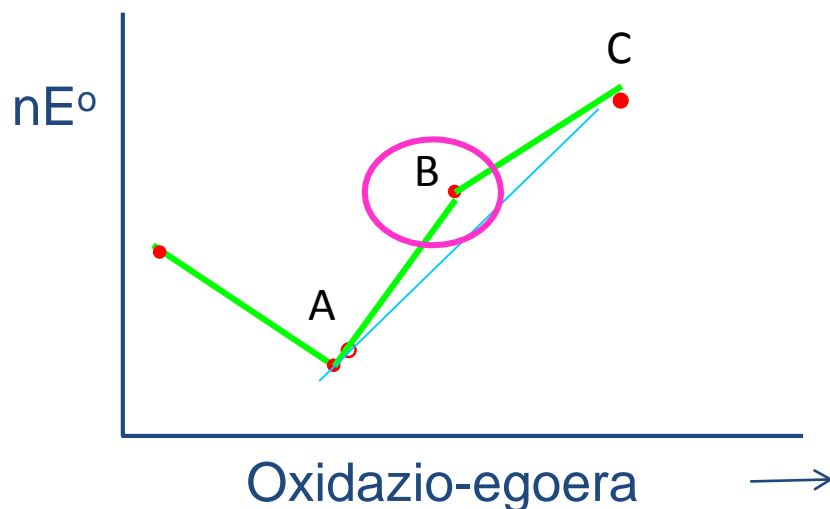
- Espezie oxidatzailea malda handiena duena da, bera erreduzitzen baita
- Espezie erreduktorea malda txikiena duena da, bera oxidatzen baita

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak):Frost-diagramak

Erreakzioaren espontaneotasuna: dismutazioa edo desproporzioa

Espezie bat kokatuta baldin badago aldameneko bi espezien arteko lerroaren gainetik dismutatu egingo da

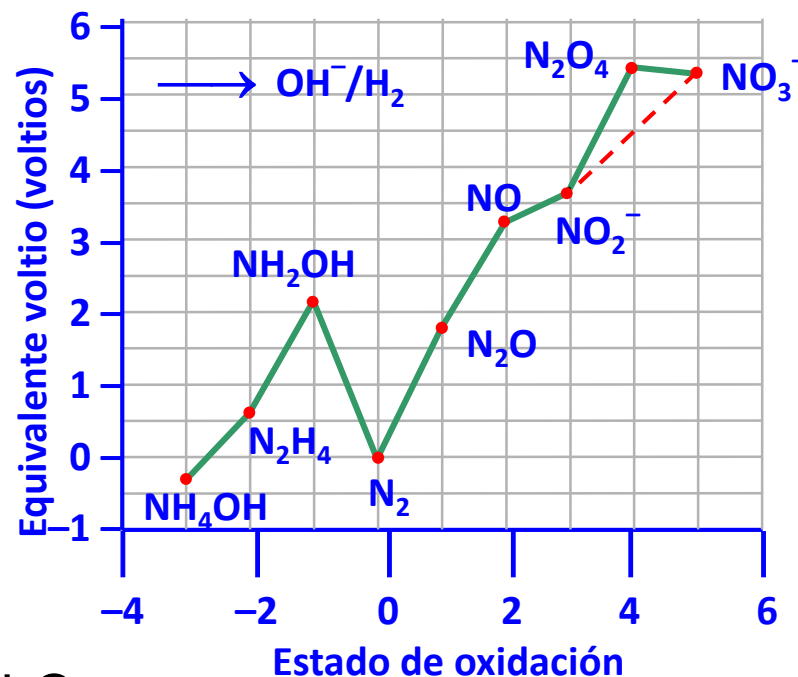

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

N_2O_4 molekula honako
dismutazio hau jasaten du

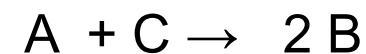
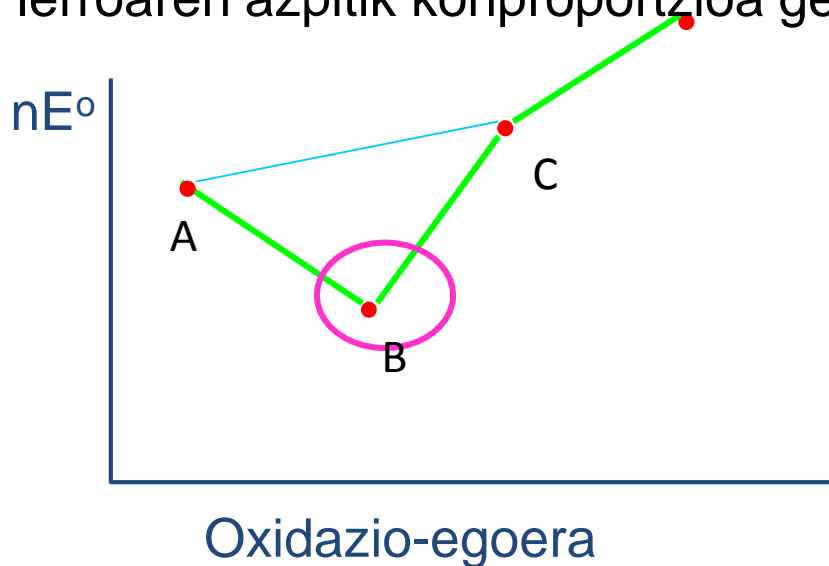
$$E = 0,88 - (-0,86) = 1,74 \text{ V} > 0 \Rightarrow \text{berezkoa}$$

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

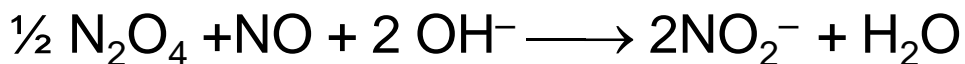
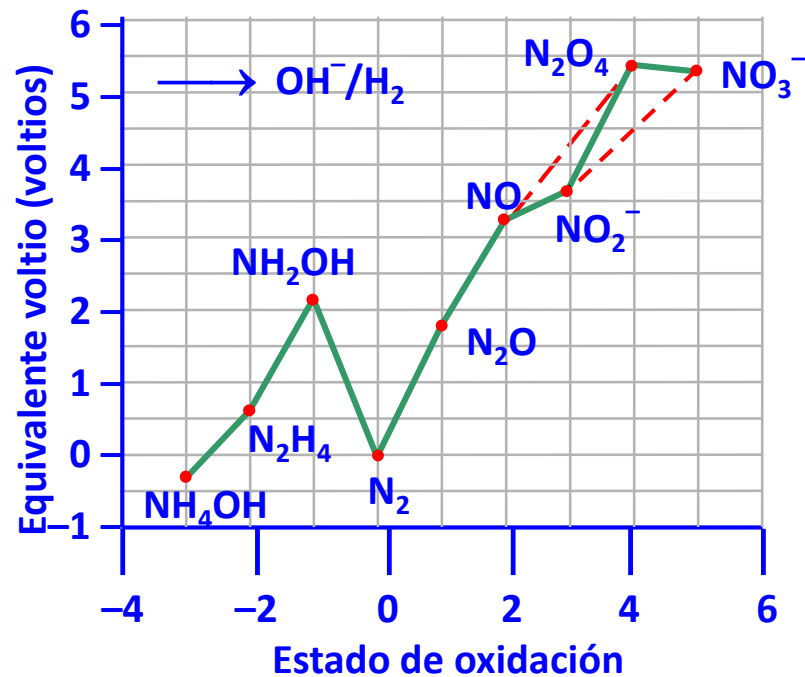
Erreakzioaren espontaneotasuna: konproportzioa

Espezie bat kokatuta baldin badago aldameneko bi espezien arteko lerroaren azpitik konproportzioa gertatuko da

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

N_2O_4 eta NO molekulak
konproporzionatzen dira
 NO_2^- emateko

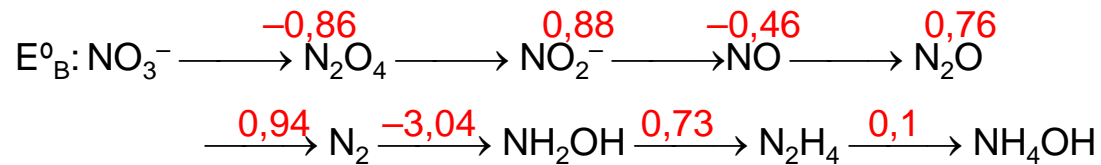

$$E = 0,88 - (-0,46) = 1,34 \text{ V} > 0 \Rightarrow \text{berezkoa}$$

1. Oinarriak	2. erredox egonkortasuna	3. Elektrodo formalak	4. Elektrodo - diagramak
--------------	--------------------------	-----------------------	--------------------------

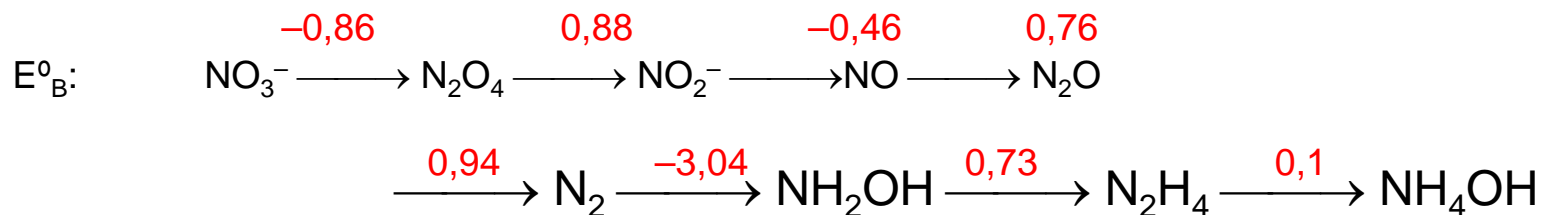
4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak):Frost-diagramak

- Frosten diagramak lor daiteke erraz potentzial normalak erabiliz
- Nitrogenoaren diagrama ingurune basikoan eraikiko dugu
- Horretarako behar dugu Latimerren diagrama ingurune basikoan

- N oxidazio-egoeratik 0-ra doan erredukzio-potentziala kalkulatu behar da

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak):Frost-diagramak

Hurrengo taula lor daiteke :

$$\text{NO}_3^- \quad E = \frac{1(-0,86) + 1(0,88) + 1(-0,46) + 1(0,76) + 1(0,94)}{5} = 0,25 \text{ V}$$

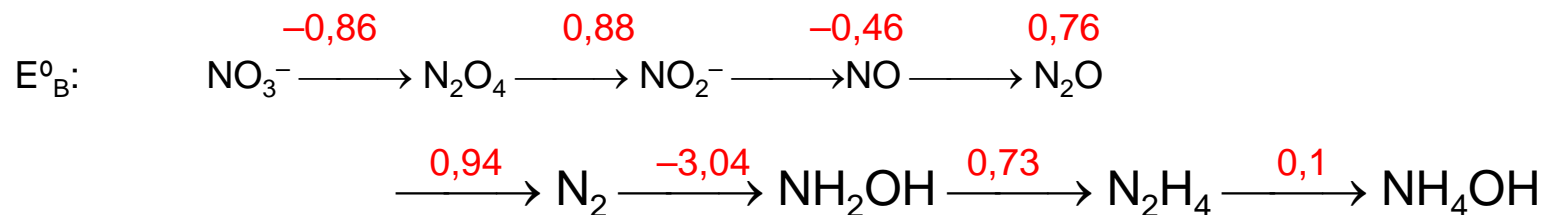
$$\text{N}_2\text{O}_4 \quad E = \frac{1(0,88) + 1(-0,46) + 1(0,76) + 1(0,94)}{4} = 0,53 \text{ V}$$

$$\text{NO}_2^- \quad E = \frac{1(-0,46) + 1(0,76) + 1(0,94)}{3} = 0,41 \text{ V}$$

$$\text{NO} \quad E = \frac{1(0,76) + 1(0,94)}{2} = 0,85 \text{ V}$$

$$\text{N}_2\text{O} \quad E = \frac{1(0,94)}{1} = 0,94 \text{ V}$$

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak):Frost-diagramak

Hurrengo taula lor daiteke :

$$\text{N}_2 \quad E = \quad = 0,00 \text{ V}$$

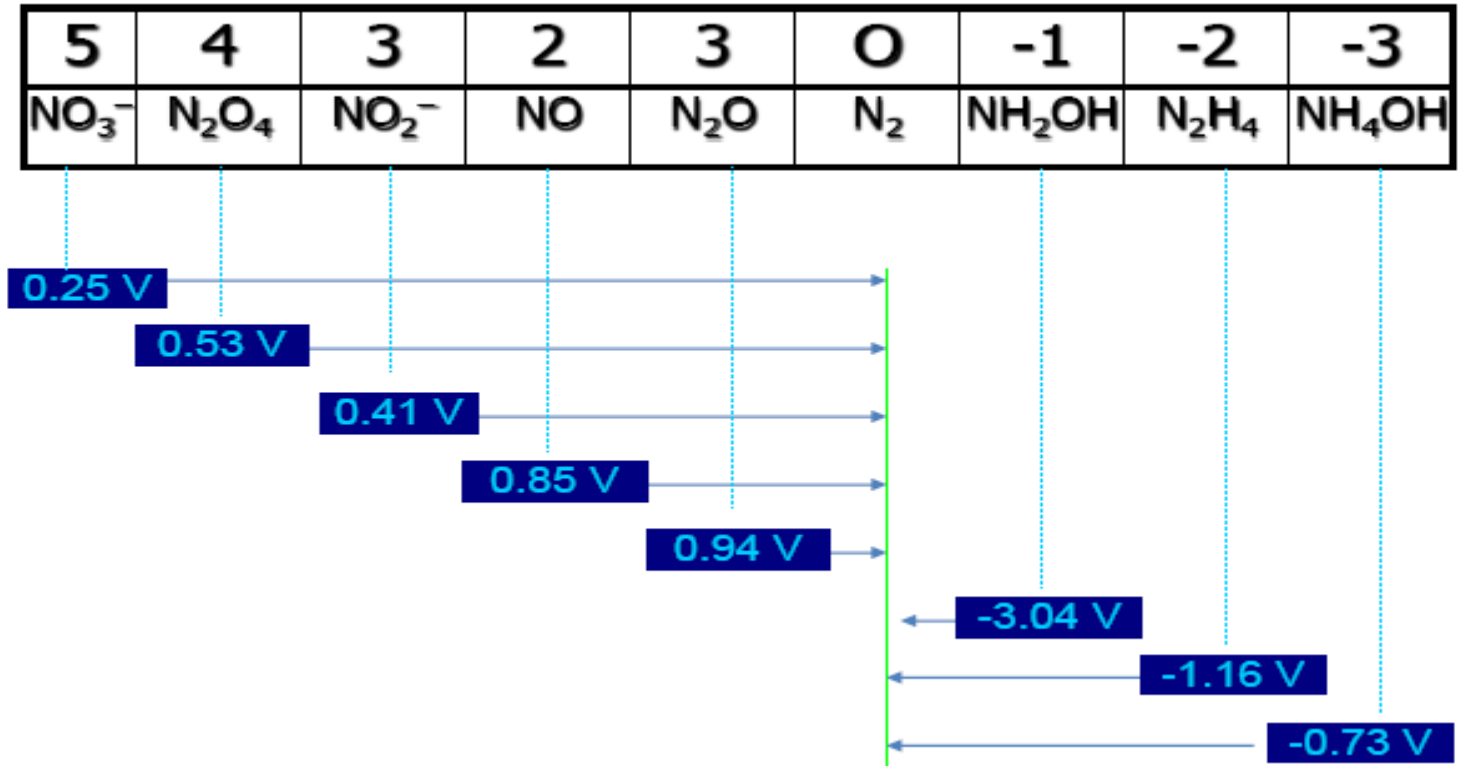
$$\text{NH}_2\text{OH} \quad E = \frac{1(-0,34)}{1} = -3,04 \text{ V}$$

$$\text{N}_2\text{H}_4 \quad E = \frac{1(-0,34) + 1(0,73)}{2} = -1,16 \text{ V}$$

$$\text{NH}_4\text{OH} \quad E = \frac{1(-3,04) + 1(0,73) + 1(0,1)}{3} = -0,73 \text{ V}$$

1. Oinarriak	2. erredox egonkortasuna	3. Elektrodo formalak	4. Elektrodo - diagramak
--------------	--------------------------	-----------------------	--------------------------

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

Frost-en diagramak egiterakoan, ondoko baldintza jartzen zaio grafikoari:
 H^+ espeziearen erredukzioari dagokion malda ZERO izan dadila

Ingurune azidoan: $pH = 0$, $[H^+] = 1 \text{ M}$, $E = 0 \text{ V}$

Ingurune basikoan: $pH = 14$, $[OH^-] = 1 \text{ M}$, $E = -0.83 \text{ V}$

Beraz, ingurune basikoan H^+ espeziearen erredukzioari dagokion aldapa ZERO izan dadila, zuzenketa bat egin behar zaio potentzialean: **+0.83**

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

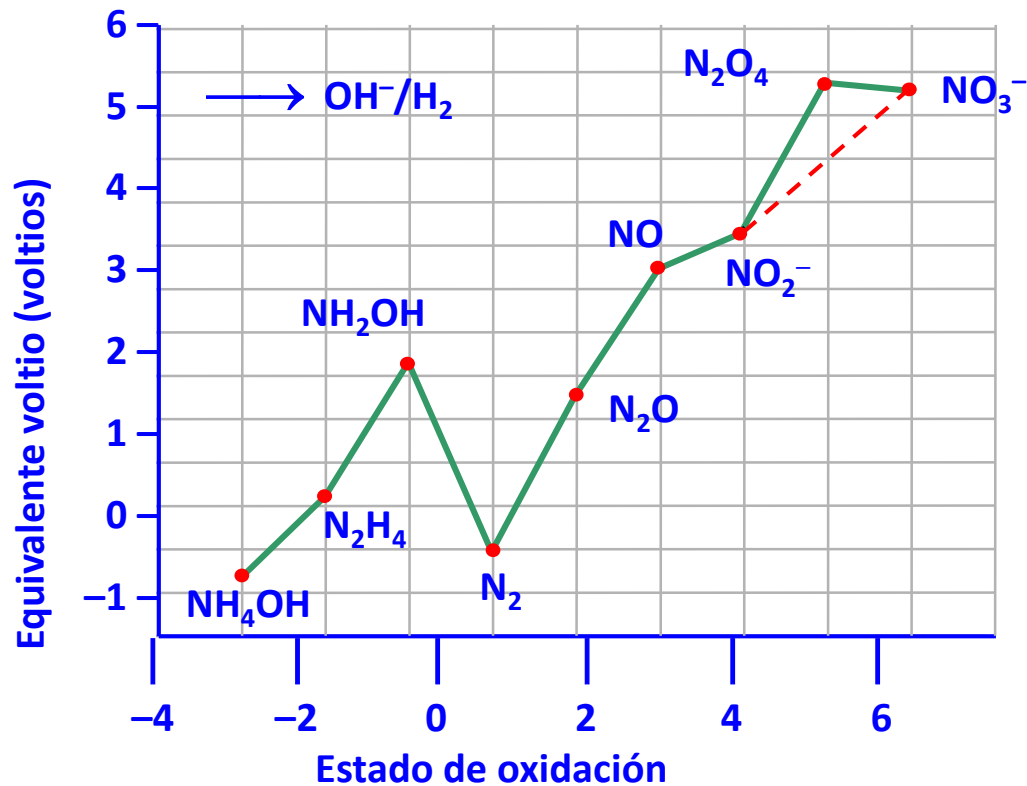
nE^0 -ren kalkulua

E^0 potentziala da(zuzendua ingurune basikoa denean)

$n = N =$ oxidazio-egoera

NO_3^-	$nE^0 = (0.25 + 0.83) \times 5$	$= 1.08 \times 5$	$= 5.41$
N_2O_4	$nE^0 = (0.53 + 0.83) \times 4$	$= 1.36 \times 4$	$= 5.44$
NO_2^-	$nE^0 = (0.41 + 0.83) \times 3$	$= 1.24 \times 3$	$= 3.73$
NO	$nE^0 = (0.85 + 0.83) \times 2$	$= 1.68 \times 2$	$= 3.36$
N_2O	$nE^0 = (0.94 + 0.83) \times 1$	$= 1.77 \times 1$	$= 1.77$
N_2	$nE^0 = (0.00 + 0.83) \times 0$	$= 0.83 \times 0$	$= 0.00$
NH_2OH	$nE^0 = (-3.04 + 0.83) \times (-1)$	$= -2.21 \times (-1)$	$= 2.21$
N_2H_4	$nE^0 = (-1.16 + 0.83) \times (-2)$	$= -0.33 \times (-2)$	$= 0.65$
NH_4OH	$nE^0 = (-0.73 + 0.83) \times (-3)$	$= 0.09 \times (-3)$	$= -0.28$

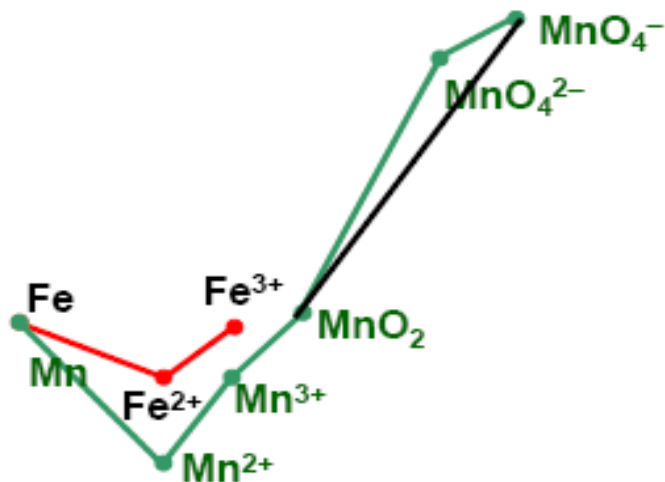
4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak): Frost- Diagramak

4.ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak):Frost-diagramak

Frosten diagramen bidez erredox aurreikusteak egin daitezke erraz

Zer gertatzen da Fe^{2+} eta MnO_4^- espezien artean ingurune azidoan?

MnO_2 -tik MnO_4^- -ra doan lerroaren malda Fe^{2+} -tik Fe^{3+} -ra doana baino handiagoa da: beraz, gutxienez Mn^{IV} -ra erreduzituko da.

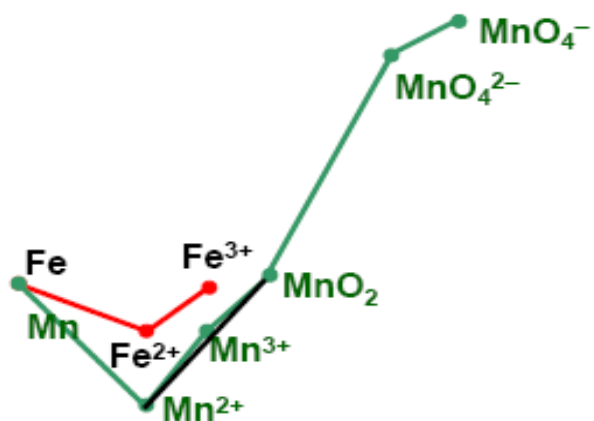
Fe^{2+} ioia oxidatuko da Fe^{3+} ioia emanaz

MnO_4^- ioia erreduzituko da: MnO_4^{2-} , MnO_2 , Mn^{3+} , Mn^{2+} , Mn

4. ELEKTRODO-DIAGRAMA (IEE diagramak):Frost-diagramak

Frosten diagramen bidez erredox aurreikusteak egin daitezke erraz

Fe^{2+} eta MnO_4^- espezien artean ingurune azidoan?

Mn^{2+} -tik MnO_2 -ra doan lerroaren malda Fe^{2+} -tik Fe^{3+} -ra doana baino handiagoa da: beraz, Mn^{II} -ra erreduzituko da.

LABURPENA

1. Kimikan behar dugu erredukziozko potentzialak
2. Baliogarriak dira oreka konstanteak kalkulatzeko eta ustezko erreakzio ez-organikoen aurreesan termodinamikoak
3. Oreka-mota desberdinen aldibereketasunak erredukziozko potentzialetan eragina du
4. Erredox egonkortasuna aztertzeko diagrama-mota batzuk erabiltzen dira. pH-en arabera erredox egonkortasuna aztertzeko diagrama berezi batzuk existitzen dira, Porbaix-diagrama deiturikoak.
5. Uretan gertatutako erreakzioak uraren erredox egonkortasunaren eraginpean daude

1. Oinarriak

2. erredox egonkortasuna

3. Elektrodo formalak

4. Elektrodo - diagramak

Hitzen glosarioa

- Pila elektrokimika
- Kuba electrolitika
- Elektrodoa
- Anodoa
- Katodoa
- Oreka kimikoa
- Metal noblea
- Azido oxidatzailea

Hitzen glosarioa

- Pila elektrokimika: erredox erreakzio kimikoen bidez energia sortzeko erabiltzen den gailua
- Kuba elektrolitikoa: energia elektrikoaren bidez erredox prozesu bat sorraraztea
- Elektrodoa: oxidazioa edo erredukzioa gertatzeko eustarri fisikoa
- Anodoa: oxidazioa gertatzen den elektrodoa da
- Katodoa: erredukzioa gertatzen den elektrodoa
- Oreka kimikoa: erreakzio kimiko baten erreaktiboak eta produktuak erlazio jakin batean dauden egoera berezi bat da

1. Oinarriak

2. erredox egonkortasuna

3. Elektrodo formalak

4. Elektrodo - diagramak

Hitzen glosarioa

- Metal noblea: bakarrik azido oxidatzaileen erasoak oxida daiteke metalak
- Azido oxidatzailea: hidrogenioa ez ezik beste espezie oxidatzailea duen azidoa da, esatebaterako azido nitrikoa edo sulfurikoa

5. Gaia. Egitura atomikoa eta taula periodikoa

AURKIBIDEA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak

5.2. Atomo hidrogenoideak

5.3. Atomo polielektronikoak

5.4. Taula periodikoa

Farmaziako gradua. 1.kurtsoa

Kimika orokorra eta ez-organikoa

Gogoeta batzuk...

- *“Unibertsoa eratu zen garaietan dena zen kaos, desorden hutsa*
- *“Big Bang” ondoren , atomoak sortu ahala, egoera aldatu zen*
- *Atomoa ez existitzekotan unibertsoa....kaos hutsa izango litzateke*
- *Atomoen arteko erlazioari, loturari eta interakzioari esker unibertsoak hartzen zuen forma, ordena eta kohesioa*
- *Merezi du txikia baino txikiagoa den partikula hau ikastea*

Hasi baino lehen.....

1. *Mekanika kuantikoa beharrezkoa da?*

2. *Zergatik sortu zen?*

3. *Ibilbide historikoa: 1803 -1930 urteetan zehar*

. *1803.urtean: Dalton, "atomismo teoria"*

. *1905.urtean:Thomsomen eredua*

. *1911.urtean:Rutherforden eredua*

. *1913.urtean:Rutherford-Bohrren eredua*

. *1926.urtean:eredu mekanokuantikoa*

TEMA 05.1

MEKANIKA KUANTIKOAREN OINARRIAK

5. 1.Gaia. Mekanika Kuantikoaren oinarriak

AURKIBIDEA

1. Sarrera
2. Bohrren teoria atomikoaren oinarriak
3. Plancken Teoria Kuantikoa
4. Efektu fotoelektrikoa
5. Uhin-gorpuzkulu dualtasuna
6. Ziurgabetasunaren Printzipioa
7. Schödingerren ekuazioa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak. Sarrera

- Adituak ez duzue izan behar
- Atomoa materiaren osagai nagusia izanik garrantzia du zertaz dago osatuta jakiteak eta bere antolamendua
- Honek eramango gaitu MEKANIKA KUANTIKOra eta bere aplikazioa eredu atomikoan: eredu mekanokuantikoa
- Ematen du fisikoei bakarrik dagokien gaia dela baina hori gezur hutsa da
- Gure bizitza ez da izango bera M.K.-a barik
- Estatu batuetan BPG(barne-produktu gordina)-ren %40a M.K.-arekin erlazionatuta dauden produktuetan oinarritzen da

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

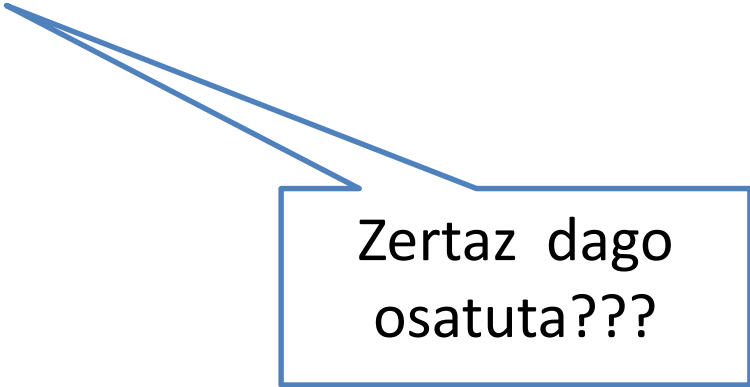
5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak

- Honela pentsatu zuen zientzialari talde batek, gehienak alemaniarrek zirenak
- XX. mendearen hasieran mundu zientifikoan iraultza sortarazi zuten: fisikan ideia berriak, harritzekoak, izugarriak, barneratzen zituzten
- Ideia hauek Mekanika Kuantikoa sortarazi zuten
- Ideia hauei esker egun onartzen den eredu atomikoa garatu zen, EREDU MEKANOKUANTIKOA, atomoa hobeto azaltzen duena
- Gai honetan hastapen interesgarri hauetan murgilduko gara

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak

MATERIAREN EGITURA AZALDUKO DUGU

Zertaz dago
osatuta???

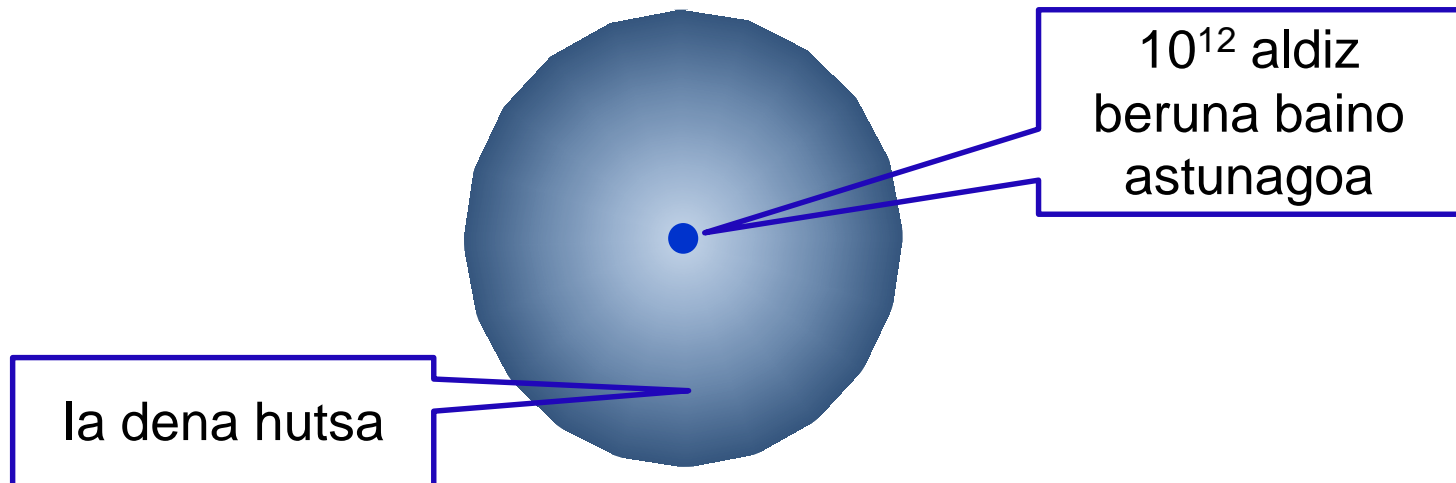
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak

Atomoa

Nukleoa: diametroa 10^{-13} cm, karga: + Z

Azala: diametroa 10^{-8} cm karga: - Z

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Atomoen osagaiak: **nukleoa** eta **geruza elektronikoa**

⊕
Nukleoan: protoiak eta neutroiak.
Geruza elektronikoa: elektroiak ⊖

Atomoaren masa gehiena nukleoan dago

$$m_p = m_n = 1.6725 \cdot 10^{-27} \text{ Kg}$$

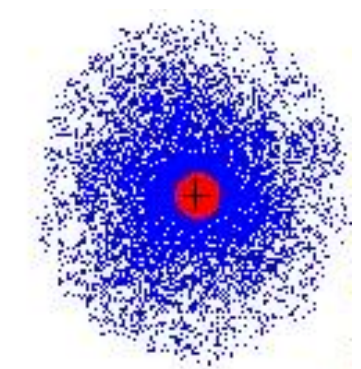
$$m_e = 9.1091 \cdot 10^{-31} \text{ Kg}$$

Protoiek eta elektroiek kontrako zeinuko eta balio berbereko karga dute

$$c_p = c_e = 1.60 \cdot 10^{-19} \text{ C}$$

Neutroiak kargarik gabeko partikulak dira

Atomoak **neutroak** dira → elektroien kopurua = protoien kopurua

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak

- “Atomo “ hitzaren agerpena: Democritok k.a.400.urtean aipatu zuen

**“Atomoak eta hutsa besterik ez dira existitzen;
gainontzekoa iritzia da”**

Democrito
(k.a.460-k.a.370)

- Atomoaren lehen ideia moderna 1803.urtean sortu zen:
DALTON-en TEORIA ATOMIKOA:
  - Materia partikula zatiezinez osatuta dago, ATOMO deritzonak
  - Atomoak ezin da sortu edo suntsitu erreakzio kimiko baten bidez
  - Elementu baten atomo bakoitza besteekiko berdina da eta beste elementuen dauden beste atomoekiko desberdina.

J. Dalton
(1766-1844)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak

- 1897.urtetik aurrera azpipartikula atomikoen aurkikuntza gertatu zen: neutroia, elektroia, protoia, quark,...

NOLA ANTOLATU ?

- Kimikarientzat partikularik inportanteena elektroia da, erreakzio bat gertatzean parte hartzen duena baita

NOLA DA ELEKTROIAREN ETXEA?

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak

- Garai hartan zientzialari guztiek erabili zuten Mekanika Klasikoa gertaera makroskopikoak azaltzeko. Beraz honekin hasita, saiatu ziren atomoaren egitura azaltzen
- Honen arabera, materiaren jokaera aztertzeko erabili zuten:
  - Newton-en legeak, partikula modura, edo,
  - Maxwell-en legeak, uhin modura
- XX.mendearen hasieran banaketa honekin ulertezinak ziren gertakariak nabaritu zituzten eta saiatu ziren argitzen

Lege fisiko berrien beharra, egitura atomikoa adierazteko

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak

- Gertakari eta ideia hauen eta gehiagoren azalpenak emateko, ideia berriak sortuak izan ziren, bere garaian HARRIGARRIAK, IRAULTZAILEAK zirenak.
- Historia honetan zientzialari batzuen izenak agertuko zaizkigu

Niels Bohr
Max Planck
Albert Einstein
Louis de Broglie
Karl Heisenberg
Ernest Schödinger

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

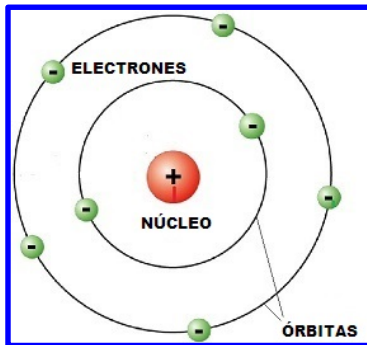
5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak : Bohr-en eredu planetarioa

o Bohr (1913)

- Nukleoaren eta elektroien arteko erakarpen-indar coulombiarra
- Elektroien energia eta ibilbidea ezagunak, une guztietan
- Elektroiak biraka daude, orbita zirkularretan nukleoaren inguruan energia galdu edo irabazi barik
- Ideia oso erakargarria izan zen

Bohr
baino
lehen?

Abiadura?
3 triloia bira
minutuko

Niels Bohr
(1885-1962)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

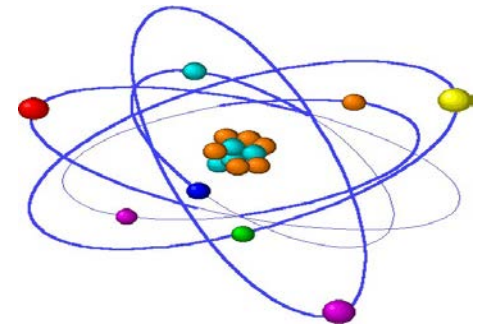
5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Bohr-en eredu planetarioa**

- Garapen matematikoa ez zen erabat zuzena
- Akatsak akats oso eredu ona izan zen
- Azaldu zituen H-ren igorpen-espektroak, elementuen hatz-marka
- Lehen aldiz, n zenbaki kuantikoa eta energia erlazionatu zen:

ORBITEN KUANTIKOTASUNAREN LEHEN IDEIA

$$E = - R_H(1/ n^2) \quad R_H : \text{Rydberg konstantea}$$

- Izan zen azken eredu klasikoa

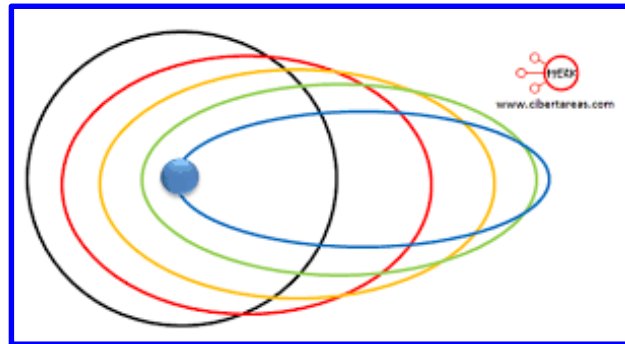

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak : Bohr-en eredu planetarioa

- Arnold Sommerfeld (1920)
  - Bohr-en ereduak akatsak zituen: orbita eliptikoak, ere, izan daitezke

- Egun zer dakigu?
  - Askoz konplexuagoa da
  - Ez dago orbitarik

A. Sommerfeld
(1868-1951)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Bohr-en eredu planetarioa**

- Borh-ek igorpen-espektroak azaltzeko energiaren kuantikotasuna erabili zuen baina.....
- Ez zekien zergatik elektroia behartuta zegoen orbita zehatz batzuetan biratzeko!
- Hamarkada bat pasatu zen eta inork ez zuen lortu azalpen logikoa ematea
- 1924an Louis de Broglie-k erantzuna eman zuen, uhin-gorpuzkulu dualtasuna planteatuz
- Horretarako aurreko oinarrizko bi ideia erabili zituen: Plancken teoria kuantikoa eta efektu fotoelektrikoa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak:Planck-en Teoria Kuantikoa

- 1900.urtean Planckek ideia harrigarria, apurtzailea, planteatu zuen, une hartan arte kontzeptu guztiak hankaz gora utzi zituen
- Fisika Klasikoaren arabera energia igorri edo xurgatu egiten da edozein kantitatean
- Hona hemen bere proposamena:

Atomoek eta molekulek bakarrik igorri edo xurgatu ahal dute energia kantitate zehatzetan, “energia minimo”-tan edo bere multiploetan.

- Energia minimo honi “*Kuantu*” deritzo
- Definitu zuen kuantua eta berari zor diogu **Mekanika Kuantikoaren** izena

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak: Planck-en Teoria Kuantikoa

- Definitu zuen KUANTUA:

“Irradiatze elektromagnetiko eran igortzen edo xurgatzen den energia kantitate minimoa”

$$E = h\nu$$

h: Planck-konstantea, $6,63 \cdot 10^{-34}$ J.s

- Energia guztiak minimo honen multiploak izan behar dira

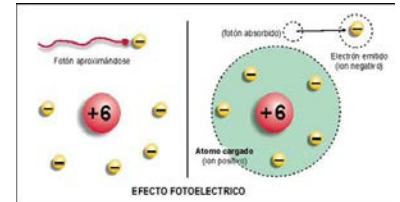
$$E = nh\nu, \quad n = 1, 2, 3, \dots$$

- n kuantu zenbakia da (agertu zen lehen aldiz)
- Planck-ek zekien honela zela baina ez zekien zergatia

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Efektu Fotoelektrikoa**

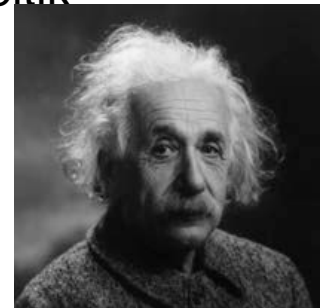
- 1903.urtean Albert Einstein-ek azaldu zuen
- Zertan datza?

“Metalek, ν edo frekuentzia minimoko argipean, elektroiak askatzen dituzte”

<http://www.educaplus.org/game/efecto-fotoelectrico>

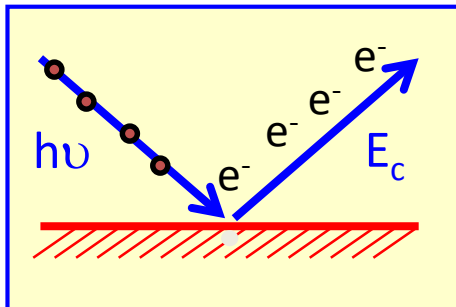
- Askatutako elektroikopurua intentsitatearekiko proportzionala da
- Elektroien energiak ez zuen intentsitatearekiko menpekotasunik
- Nahiz eta oso argi intentsoa erabili, frekuentzia minimoz azpitik ez zegoen elektroien igorpenik
- Hau guztia uhin-teoria erabiltzen ez zen posiblea argitzea
- Berrir suposaketa harrigarri bat!

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Efektu Fotoelektrikoa**

- Argi-sorta partikulaz osatuta kontsideratu zuen, argia uhinaren izaeratik aldentuz
- Partikula hauei “fotoi” izena ipini zien eta energia zehatza esleitu zuen, $h\nu$, Planck-en energia

atari-energia, E_0

$$E = E_0 + E_z$$

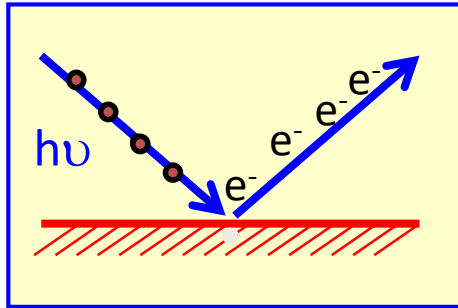
$$E = h\nu \quad \text{eta} \quad E_0 = h\nu_0$$

$$h\nu = h\nu_0 + E_c$$

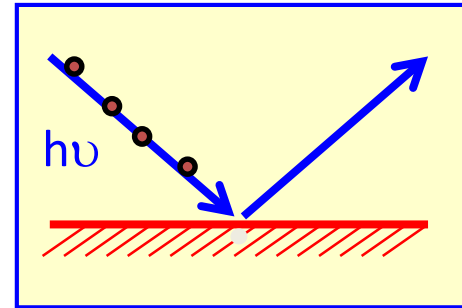
$$E_c = h\nu - h\nu_0 = h(\nu - \nu_0)$$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Efektu Fotoelektrikoa**

atari-energia, E_0 , txikia

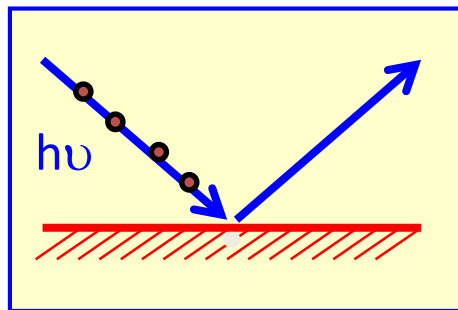
atari-energia, E_0 , handia

- Fotoiaren energia atari-energiaren berdina edo handiagoa bada elektroiak askatuko dira
- Esan ahal da: atari-energia = lotura-energia

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

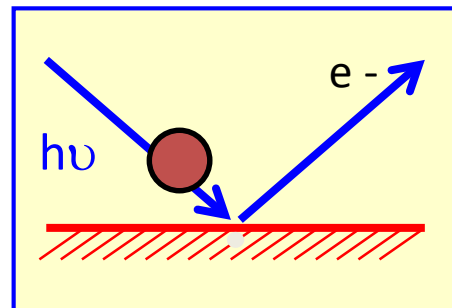
5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Efektu Fotoelektrikoa**

- Elektroiak metalaren barruan lotura-energiari esker lotuta mantentzen dira. Fotoiak energia hau gaindituz gero elektroia erauztea ahal izango du
- Energia hau atari-energia izenekoa da, E_0 , eta, ν_0 **atari-frekuentziarekin** erlazionatzen da

atari-energia handia

Argi intentsoa
Fotoi asko

atari-energia handia

Energia altuko argia
Fotoi bakarra

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Efektu Fotoelektrikoa**

Suposaketa hauekin azaldu ahal dugu gertakariak ?

- Argiaren intentsitate handia bada fotoi gehiago izango ditu, baina fotoi hauen energia ez bada atarikoa baino handiagoa ez du elektroiak erauziko
- Aitzitik, frekuentzia handiko argi-izpia erabiliz gero elektroiek ,ere, energia handiagoa izango dute
- Intentsitea handiagoa bada energia ez da handituko baina bai sortutako elektroikopurua, fotoi gehiago baitaude
- Erabat azalduta dago efektu fotoelektrikoa eta argiaren izaera bikoitza finkatuta geratu zen
- 1921.urtean Albert Einsteinek Nobel saria irabazi zuen

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Uhin-gorpuzkulu dualtasuna**

- Itzul gaitezen gure galderari:

Zergatik elektroiak murriztuta daude orbita zehatzetan mugitzeko?

- 1924.urtean Louis de Broglie-k, honela hausnartu zuen:

Argiko uhinak partikula-izpi bezala joka baldin badute, zergatik ez partikulak (elektroiak) uhin-propietateak ezin dituzte izan?

- De Broglie-ren ustez nukleo batean dagoen elektroiak uhin geldikor bezalaxe jokatzen du

Honen arabera uhinen ibilbidea, λ -ren multiploa izan behar da

$$L = 2\pi r = n \frac{\lambda}{2} \quad n = 1, 2, 3.. \rightarrow r_1, r_2, r_3, \dots$$

r = orbitaren erradioa

Orbitak kuantizatuta daude! 26

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Uhin-gorpuskulu dualtasuna**

- Lehen aldiz matematikoki frogatu zuten atomoko orbiten kuantizazioa
- Esan dezakegu materia izaera duala duela

Uhin ↔ Gorpuskulu

Uhin bati dagokion energia $E = h\nu$

Gorpuskulu bati dagokion energia $E = mc^2$

Biak berdinduz lortzen da De-Broglieren hipotesia

$$p = h / \lambda$$

- Ondorioz

Uhin guztiek p , momentu lineala, dute $p = h / \lambda$

Gorpuskulu guztiek λ , uhin-luzera, dute $\lambda = h / p$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Uhin-gorpuzkulu dualtasuna**

- Gorpuzkulu mikroskopikoentzat, elektroia bezala

$$\lambda = 10^{-10} \text{ m}$$

Mekanika
Kuantikoa

- Gorpuzkulu makroskopikoentzat, 1 kg-ko masa eta 1 m/s-ko abiadura

$$\lambda = 6,63 \cdot 10^{-34} \text{ m}$$

Mekanika
gorpuzkularra
klasikoa
(Newton eta
Maxwell)

- Masa handia dutenek, uhin-luzera txikiago dute
- Masa oso handia bada ez dira aurkezten uhin-fenomeno nabariak, baztergarriak dira

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **Uhin-gorpuzkulu dualtasuna**

Esteka honetan begiratu dezakezue zein aldea dago uhinaren eta partikularen artean.

“Zirritu bikoitzaren saikuntza” azaltzen da. Saiakuntza hau ospetsua da beraren bidez bidez elektroien uhin bezalaxe portaera egiaztatu baitzuten. (ikusi 3.06 minututik aurrera)

<https://www.youtube.com/watch?v=IhHwqV2wYqI&t=1s>

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak:**Heisenberg-en ziurgabetasunaren printzipioa**

- Arazo berria
Posiblea izango litzateke elektroaren posizioa jakitea uhin-izaera izanik?

EZ → espazio osoan mugitzen ari da

- Sortu zen ZIURGABETASUNaren ideia
- Ez dago modurik elektroia orbita zehatzetan kokatzeko

Heisenberg-en ziurgabetasunaren printzipioa

- Argi dago Bohr-en eredua huts egin zuela

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak: Heisenberg-en ziurgabetasunaren printzipioa

- Mekanika Kuantikoan zenbait magnitude elkarren artean osagarriak dira
Magnitude hauek neurtzean → zehaztasun eza

ZIURGABETASUNA

$$\Delta x \cdot \Delta y \geq h / 4\pi$$

- Partiluken posizioa eta abiadura zehatzak aldi berean ezagutzerik ez daukagu

$$\Delta x \cdot \Delta p \geq h / 4\pi$$

- Elektroia ibilbidea bakarrik ez ikuten badugu existitzen da ziurtasunez

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak:Schrödinger-en ekuazioa

- Sistema kuantikoak azaltzen dituen zutabea Ernest Schrödingerren ekuazioa da
- E. Schrödingerrek 1926.urtean proposatu zuen
- Sistema kuantikoen propietate fisikoak beraien uhin-funtzioetatik, ψ , lortzen dira
- Funtzio hauek, Schrödingerren ekuazioaren ebazpenak dira

$$\mathcal{H}\psi = E \psi$$

H: eragile Hamiltondarra

E: sistemaren energia osoa: zinetika eta potentziala

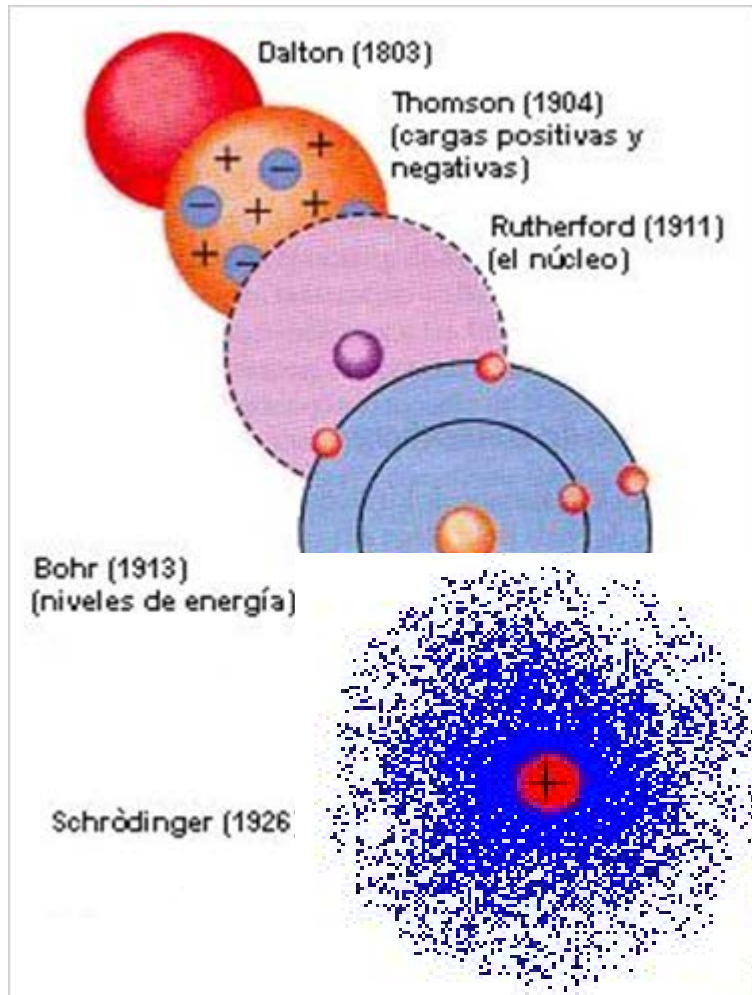
ψ : uhin-funtzioa

E. Schrödinger
(1887-1961)

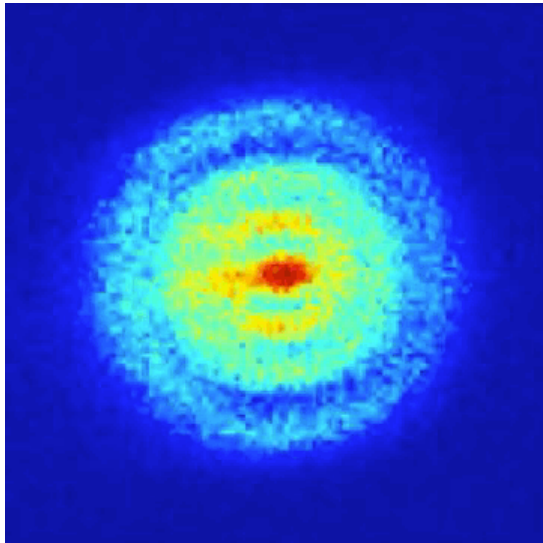

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Egitura atomikoaren eboluzioa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Primera imagen real del átomo de hidrógeno obtenido en un microscopio cuántico.
(fuente: twiter)

<https://www.youtube.com/watch?v=0b8CekLDdhk>

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak

Bi pentsamolde hauen arteko desbertasunik nabarienak

MEKANIKA KLASIKOA	MEKANIKO KUANTIKOA
Partikula eta uhin-izaerak erabat bananduzkoak dira	Partikula eta uhin-izaerak ezin bananduzkoak dira
Magnitude fisikoak elkarren independienteak dira	Zenbait magnitude fisiko osagarriak dira
Energia magnitude jarraitutzat jotzen da	Energia kuantizatuta dago

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak

Gaiaren ideia nagusia...

EGITURA ATOMIKOARI BURUZKO GURE EZAGUPEN

OSOA MEKANIKA KUANTIKOAN OINARRITZEN DA

EZER EZ DA ZIURRA, PROBABLEA BAIZIK

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Laburpena

- XX.mendearen hasieran lehenengo eredu atomikoak proposatu ziren
- Eredu hauek betegabeak ziren
- Garai hartako iraultzaileak ziren ideak aplikatzean hobetuz joan ziren
- Pentsamolde berri baten beharra ikusi zen, egitura atomikoa erabat azaltzeko: Mekanika Kuantikoa
- Gai honetan ikusitako aurreko ideiak **Teoria Kuantiko Zaharra** osatzen dute (1913-1924)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **bibliografia**

1. Lothar Beyer. *Química Inorgánica*. Ariel Ciencia, Barcelona(2000)
2. Shivers & Athkins: *Química Inorgánica*. Ed: Mac Graw Hill, México (2008)
3. Chang, R., Goldsby, K. A.: *Química*;11^a Ed. McGraw-Hill; Mexico, D. F., (2013)
4. Valenzuela, C.: *Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia*. Ed. Universidad de Granada, Granada, (2002)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

5.1.Mekanika Kuantikoaren oinarriak: **bibliografia**

5. Jesús Navarro Faus: Física Cuántica. El principio de incertidumbre. Heisenberg, National Geographic, edición especial, (2014)
6. Jaume Navarro: el átomo cuántico. Niels Bohr, National Geographic, edición especial, (2016)

5.2. GAIA

ATOMO HIDROGENOIDEAK

EGITURA ATOMIKOA

Farmaziako gradua. 1.kurtsoa

Kimika orokorra eta ez-organikoa

5. Gaia. Egitura atomikoa eta taula periodikoa

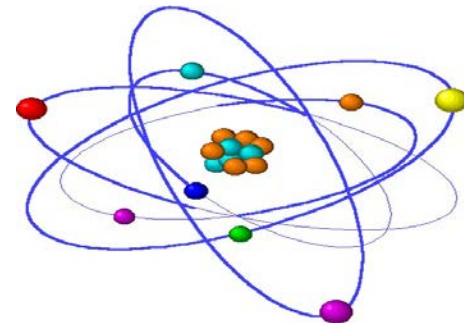
INDIZEA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak

5.2. Atomo hidrogenoideak Egitura atomikoa.

5.3. Egitura atomikoa. Atomo polielektronikoak.

5.4. Taula periodikoa

5. 2.Gaia. Atomo hidrogenoideak. Egitura atomikoa.

INDIZEA

- 5.2. a. Schödingerren ekuazioa
- b. Uhin-funtzioa
- c. Kuantu-zenbakiak
- d. Uhin-funtzioa erradiala
- e. Uhin-funtzioa angeluarra

5.2. GAIA

ATOMO HIDROGENOIDEAK. EGITURA ATOMIKOA

5.2.a. Schödingerren ekuazioa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

. Eredu atomiko desberdinak erabili dira:

- Bohr-Sommerfeld-en eredua (1913-1916)

- Eredu mekanokuantikoa, Mekanika Ondulatorioan
oinarritutako eredua(1924)

- Eredu bektoriala (atomo polielektronikoetarako)

. **Schrödingerren ekuazioa gaur egungo egitura atomikoari buruzko ezagupen osoaren zutabea da**

. **Elektroiarekin elkartzen duen uhin elektromagnetikoa hirudimentsionalaren existentzia suposatzen du**

. **Uhin honek eta bere ekuazioak atomoan bertan elektroien portaera definitzen dute**

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Eredu mekanokuantikoa edo mekaniko ondulatorioa

- . Atomoa sistema kuantikotzat hartzen da
- . Sistema kuantikoak azaltzen dituen zutabea E. Schrödingerren ekuazioa da, 1926.urtean proposatutakoa
- . Sistema kuantikoen propietate fisikoak beraien uhin-funtzioetatik, ψ , lortzen dira
- . Funtzio hauek, Schrödingerren ekuazioaren ebazpenak dira

$$\mathcal{H}\psi = E \psi$$

H: eragile Hamiltondarra

E: sistemaren energia osoa

ψ : uhin-funtzioa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Schrodingerren ekuazioa

$$\mathcal{H}\psi = E \psi$$

non

$$H = -\frac{h^2}{8\pi^2 m} \left(\frac{\partial^2}{\partial x^2} + \frac{\partial^2}{\partial y^2} + \frac{\partial^2}{\partial z^2} \right) + V \quad \text{eta} \quad V = \frac{e^2}{r}$$

beraz:

$$\left[H = -\frac{h^2}{8\pi^2 m} \left(\frac{\partial^2}{\partial x^2} + \frac{\partial^2}{\partial y^2} + \frac{\partial^2}{\partial z^2} \right) + \frac{e^2}{r} \right] \psi = E\psi$$

Uhin-funtzioak $\psi_1, \psi_2, \psi_3, \dots, \psi_i, \Rightarrow E_1, E_2, E_3, \dots, E_i$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

. Ekuazio honetatik emaitzak

$$E(n) = -\frac{n^2 h^2}{8ma^2} \quad \text{eta} \quad \psi(n) = \sqrt{\frac{2}{a}} \operatorname{sen} \frac{n\pi}{a} x$$

. Sistema honetarako baimendutako energiak eta uhin-funtzioak n , zenbaki kuantikoaren menpekoak dira

atomoa

orbitala

$$\begin{aligned} n=1 &\rightarrow E_1 \quad \text{eta} \quad \psi_1 \\ n=2 &\rightarrow E_2 \quad \text{eta} \quad \psi_2 \end{aligned}$$

. Sistema kuantiko honetako egoera kuantiko bakoitzari ψ balorea eta honi dagokion E balorea esleitzen dio

. Egoera bakoitzaren ezaugarriak kuantu-zenbakiek determinatzen

dute $\Rightarrow$ ENERGIAREN KUANTIZAZIOA

5.2. GAIA

ATOMO HIDROGENOIDEAK. EGITURA ATOMIKOA

5.2.b. Uhin-Funtzioak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

$$\mathcal{H}\psi = E \psi$$

H: Eragile Hamiltondarra

E: Sistemaren energia osoa: zinetikoa eta potentziala

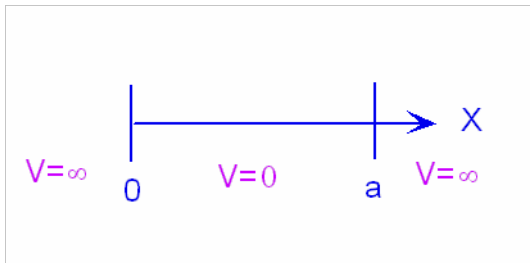
ψ : Uhin-funtzioa / funtzio orbitala

- . Ekuazioa konplexua da bai itxuraz bai ebazpenaz
- . Bakarrik kasu particular batentzat ebazten da: elektroia hidrogeno atomoaren barruan dagoenean

dimentsio bakarreko kutxa hiru dimentsioko kutxa
atomo hidrogenoidea

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Sistema kuantiko baten Schrödingerren ekuazioa ebatziko dugu: **dimentsio bakarreko kutxa** batean dagoen partikula bat, hain zuzen.

V=energia potentziala da

a= kutxaren aldea

Beraz, kutxa barruan dagoenean, partikularen **energia bakarra zinetikoa da.**

$$-\frac{h^2}{8\pi^2m} \cdot \frac{d^2\psi}{dx^2} = E\psi$$

$$H = -\frac{h^2}{8\pi^2m} \cdot \frac{d^2}{dx^2}$$

Operatzaile hamiltondarrak energia zinetikoa baino ez du kontuan hartzen

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

$$-\frac{\hbar^2}{8\pi^2m} \cdot \frac{d^2\psi}{dx^2} = E\psi$$

Ekuazio hau ebatziz, sistemaren
energi maila baimenduak eta uhin-funtzio
baimenduak lortzen dira

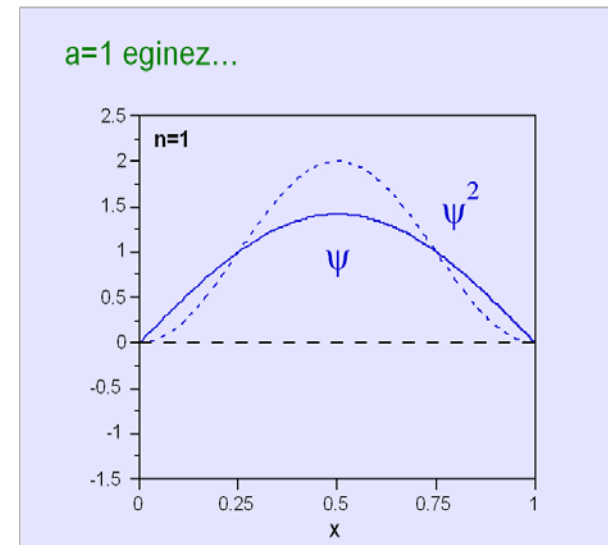
$$E(n) = -\frac{n^2\hbar^2}{8ma^2}$$

$$\psi(n) = \sqrt{\frac{2}{a}} \operatorname{sen} \frac{n\pi}{a} x$$

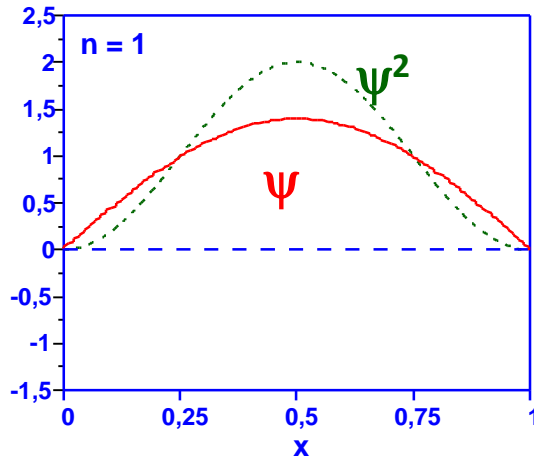
$\Psi(n)$ eta $\Psi^2(n)$ adierazpen grafikoki

$\Psi(n)$ funtzioak ez du esangura fisikorik

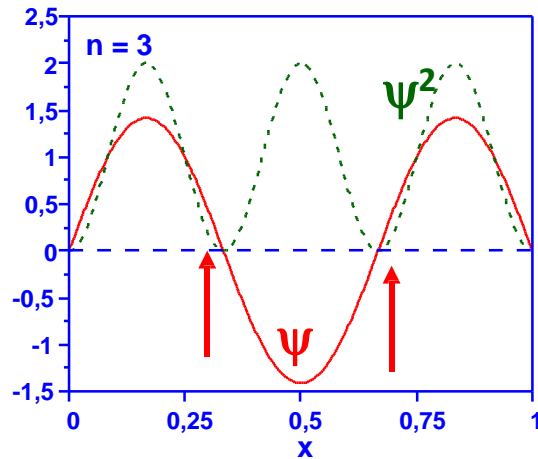
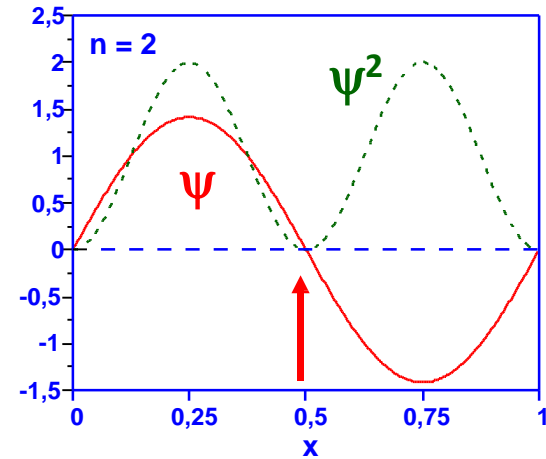
$\Psi^2(n)$ probabilitate-banaketaren funtzioa da.
Partikula kutxan aurkitzeko probabilitatearekin
erlazionatuta dago. Interesatzen zaiguna da.

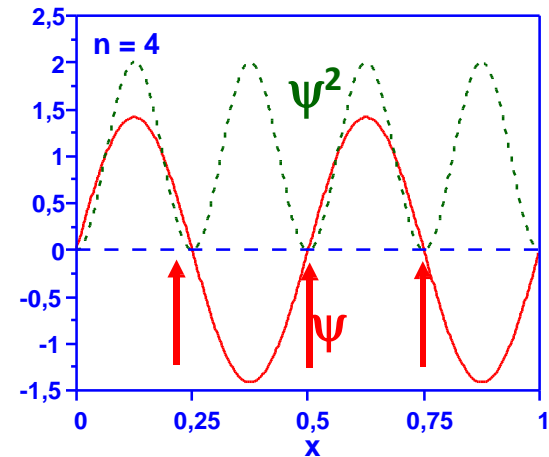
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

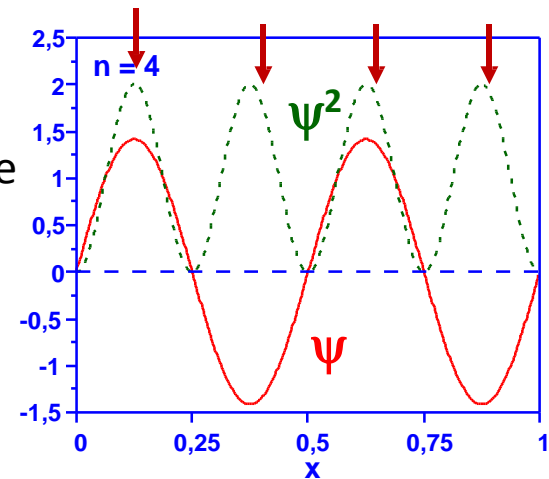
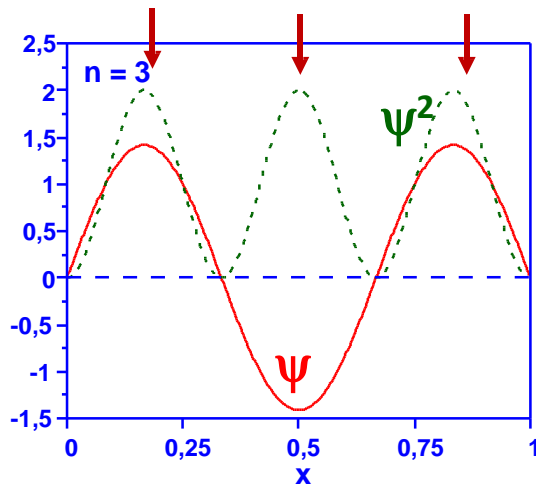
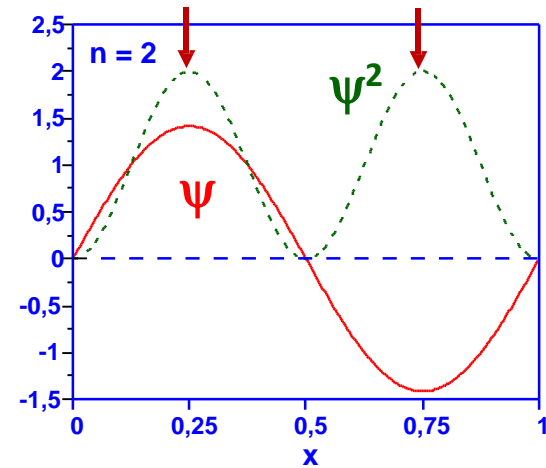
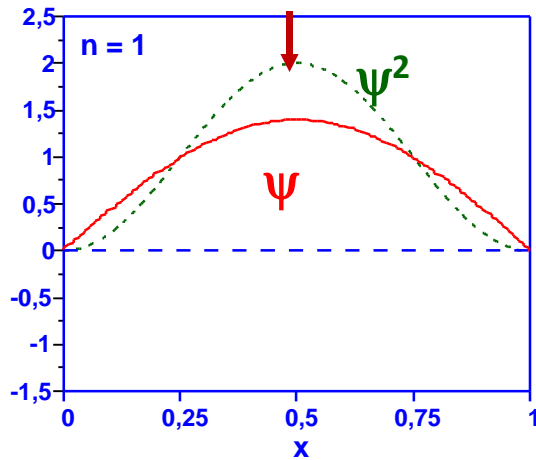
$\psi^2(n) = 0$
 $x = 0$ eta $X = L$ badira

$n-1$ nodoak , 0 eta L
 izan ezik (partikula
 aurkitzeko probabilitate
 minimoa)

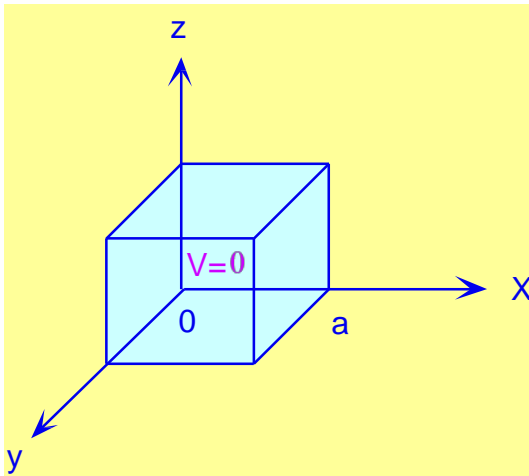
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

. $\psi^2(n) = 0$
 $x = 0$ eta $X = L$ badira

. n maximo (partikula aurkitzeko probabilitate maximoa)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Partikula kutxa barruan dagoenean, $V=0$

Partikula kutxatik kanpo dagoenean, $V=\infty$

Schrödinger-en ekuazioa, 3Dtan

$$-\frac{\hbar^2}{8\pi^2m} \left(\frac{\partial^2 \psi}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \psi}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 \psi}{\partial z^2} \right) = E\psi$$

$$\psi(x) = \sqrt{\frac{2}{a}} \text{sen} \frac{n_x \pi}{a} x$$

$$\psi(y) = \sqrt{\frac{2}{a}} \text{sen} \frac{n_y \pi}{a} y$$

$$\psi(z) = \sqrt{\frac{2}{a}} \text{sen} \frac{n_z \pi}{a} z$$

Ψ uhin-funtzioa 3 ekuazio independenteetan bana daiteke

→ 3 kuantu-zenbaki (n_x, n_y, n_z)

$$E = (n_x^2 + n_y^2 + n_z^2) \frac{\hbar^2}{8ma^2}$$

energiaren balio posibleak

DEGENERAZIOA

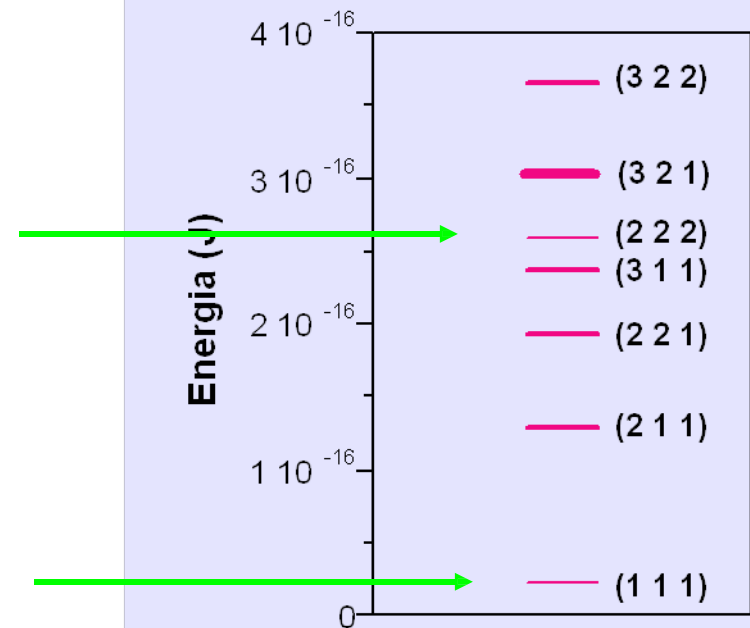
- . 3 kuantu-zenbakiak (n_x, n_y, n_z) elkarren independenteak dira
- . Haien arteko hainbat konbinazio **energia bereko** egoerei dagozkie
- . Egoera hauek **degeneratuak** dira
- . Energia bera badute ere, egoera hauek desberdinak dira

DEGENERAZIOA

Sistema kuantikoetan egoera degeneratuak oso arruntak dira

**EGOERA EZ
DEGENERATUAK**

$r=a_0$ aldeko 3Dko kutxan dagoen elektro baten lehen 20 energi mailak

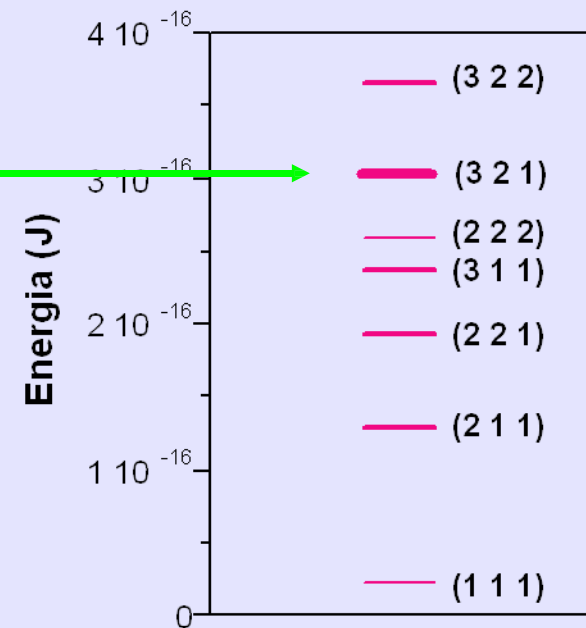
DEGENERAZIOA

6 aldiz DEGENERATUTA
dagoen egoera

(3,2,1), (2,3,1), (1,2,3)

(3,1,2), (2,1,3), (1,3,2)

$r=a_0$ aldeko 3Dko kutxan
dagoen elektro baten
lehen 20 energi mailak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Elektroiak atomoaren barruan????

Sistema kuantiko konplexua dugu

Ez dago partikula bakarra, baizik eta gehiago

Kontrako karga duten partikulak

Kontsideratzeko beharra:

- . protoien eta elektroien arteko **erakarpenak** (p ► — ◄ e)
- . elektroien arteko **aldarapenak** (e ◄ — ► e)

EZ DA KUTXAREN BARRUAN BEZAIN ERRAZA

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- . Kasu sinpleenetik abiatuko gara: **ATOMO HIDROGENOIDEAK** (elektroi bakarra duten atomoak)
- . H-az gain, atomo hidrogenoide gutxi ezagutzen dira: adibidez, He⁺ atomo-ioia.

protoien eta elektroien arteko **erakarpenak** (p — e)

~~elektroien arteko **aldarapenak** (e — e)~~

- . Atomo hidrogenoideen deskribapena **zeharo** sinplifikatzen da
- . Energia potentziala ez da nulua

$$V = -\frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{Ze^2}{r}$$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

$$-\frac{\hbar^2}{8\pi^2m} \left(\frac{\partial^2 \psi}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \psi}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 \psi}{\partial z^2} \right) - \frac{Ze^2}{4\pi\epsilon_0} \psi = E\psi$$

Energia zinetikoari
dagokion terminoa

Energia potentzialari
dagokion terminoa

konparatu

3Dko kutxan dagoen partikularen
Schrödinger-en ekuazioa ($V=0$, partikula
kutxa barruan dagoenean)

$$-\frac{\hbar^2}{8\pi^2m} \left(\frac{\partial^2 \psi}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \psi}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 \psi}{\partial z^2} \right) = E\psi$$

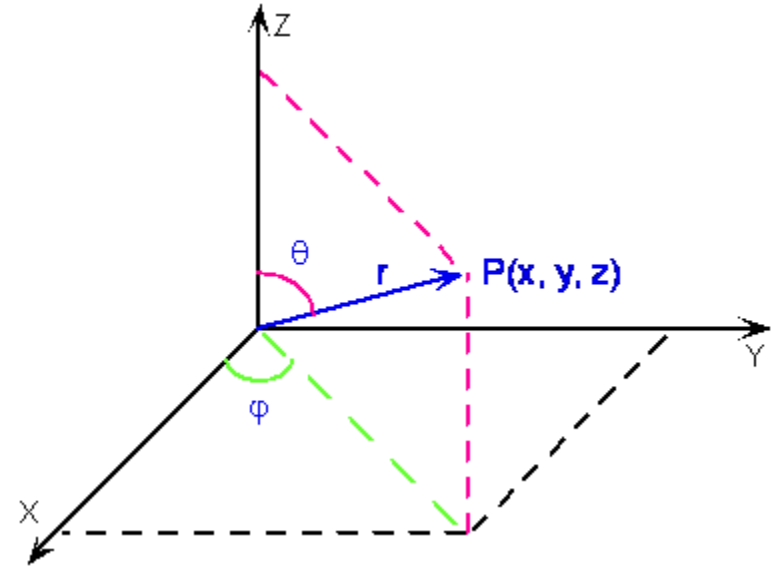
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Schrödingerren ekuazioa

$$-\frac{\hbar^2}{8\pi^2m} \left(\frac{\partial^2 \psi}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 \psi}{\partial y^2} + \frac{\partial^2 \psi}{\partial z^2} \right) - \frac{Ze^2}{4\pi\epsilon_0} \psi = E\psi$$

Koordenatu
kartesianetan

Koordenatu
polarretan

$$\begin{aligned} x &= r \sin \theta \cos \phi \\ y &= r \sin \theta \sin \phi \\ z &= r \cos \theta \end{aligned}$$

$$-\frac{\hbar^2}{8\pi^2m} \frac{1}{r^2 \sin \theta} \left[\sin \theta \frac{\partial}{\partial r} \left(r^2 \frac{\partial \psi}{\partial r} \right) + \frac{\partial}{\partial \theta} \left(\sin \theta \frac{\partial \psi}{\partial \theta} \right) + \frac{1}{\sin \theta} \frac{\partial^2 \psi}{\partial \phi^2} \right] - \frac{Ze^2}{4\pi\epsilon_0} \psi = E\psi$$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Schrödingerren ekuazioa

$$-\frac{\hbar^2}{8\pi^2 m r^2 \sin\theta} \left[\sin\theta \frac{\partial}{\partial r} \left(r^2 \frac{\partial \psi}{\partial r} \right) + \frac{\partial}{\partial \theta} \left(\sin\theta \frac{\partial \psi}{\partial \theta} \right) + \frac{1}{\sin\theta} \frac{\partial^2 \psi}{\partial \phi^2} \right] - \frac{Ze^2}{4\pi\epsilon_0} \psi = E\psi$$

Ekuazioa honek abantail nabariak dauzka

$\psi(r, \theta, \phi)$ = **elektroiaren uhin-funtzioa**

$R(r)$ = **funtzio erradiala** (r distantziarekiko mendekotasun soila adierazten du)

$A(\theta, \phi)$ = **funtzio angeluarra** (θ eta ϕ angeluekiko mendekotasun soila adierazten du)

Ebatzi eta gero

$$\psi(r, \theta, \phi) = R(r) \cdot A(\theta, \phi)$$

Koordenatu hauen baliatuz posiblea da uhin-funtzioa bi errezagotan banatzea

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- . Hidrogeno atomoaren orbitalak hurrengo motako funtzioak dira

$$\psi_{n,l,m}(r, \theta, \varphi) = R_{n,l}(r) \Theta_{l,m}(\theta) \Phi_m(\varphi)$$

$$\psi_{n,l,m}(r, \theta, \varphi) = R_{n,l}(r) A_{l,m}(\theta, \varphi)$$

$R_{n,l}(r)$ Funtzio erradiala: r distantziarekiko mendekotasun soila adierazten du

$A_{l,m}(\theta, \varphi)$ Funtzio angeluarra: orbitalaren forma angeluarra adierazten du

- . Zein funtzio erradialak zein funtzio angeluarrak ez dute berezko esanahi fisikoa
- . Bere karratuak elektroia atomoan aurkitzeko probabilitatearekin, P , erlazionatzen da

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Banaketa Erradialaren Funtzioa $4\pi r^2 R^2(r)$
  - Elektroia aurkitzeko probabilitatea
    - Nukleotik distantzia batean
  - Orbitalaren tamaina adierazten du

- Banaketa Angeluarraren Funtzioa, $A^2(\theta, \varphi)$
  - Elektroia aurkitzeko probabilitatea
    - θ eta φ angeluekiko
    - Nukleotik edozein distantziara
  - Orbitalaren itxura adierazten du

5.2. GAIA

ATOMO HIDROGENOIDEAK. EGITURA ATOMIKOA

5.2.c. Kuantu-zenbakiak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Schrödinger-en ekuazioa ebatzi ondoren, **3 kuantu-zenbaki** agertzen dira

$$\psi (r, \theta, \varphi) = \psi (n, l, m)$$

n =kuantu-zenbaki nagusia

l = kuantu-zenbaki azimutala

m = kuantu-zenbaki magnetikoa

n , l , eta m **ez dira elkarren independenteak**

$n=1,2,3,\dots$

$l=0,1,2, \dots, (n-1)$

$m= -l, -l+1, \dots, -1, -2, 0, 1, 2, \dots, l-1, l$

n , l , eta m **hirukoteak** osatzen dituzte

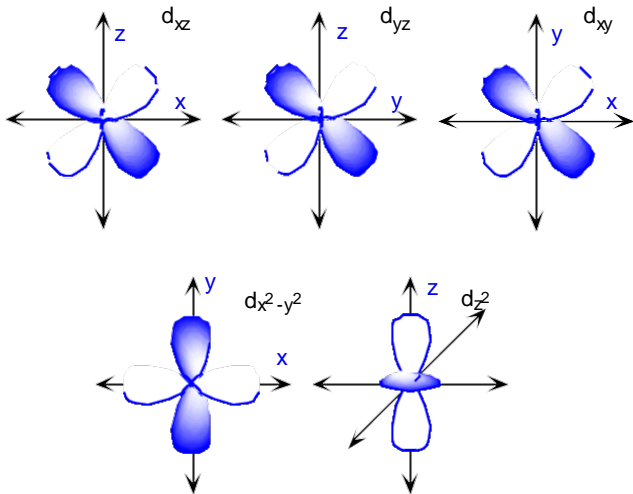
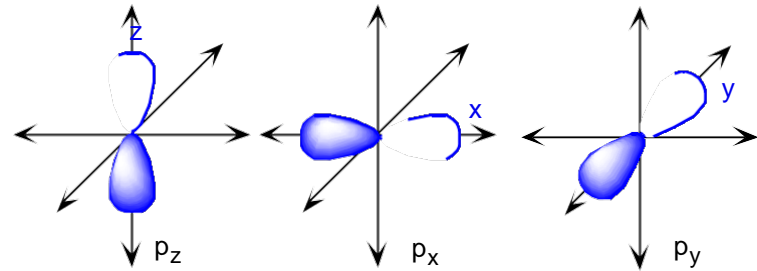
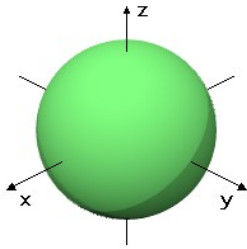
Adib: (1,0,0)

(3,2,-1)

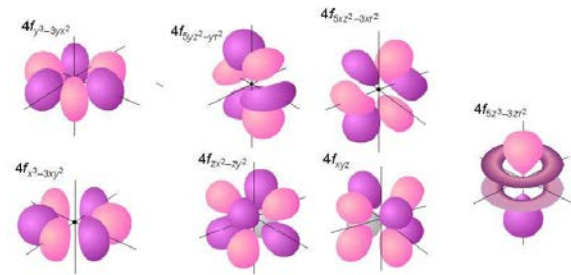
(2, 1, 0)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Schrödingerren ekuazioa ebatzi ondoren, **3 kuantu-zenbaki** agertzen dira. Hirukote bakoitza **ORBITAL BAT DA**

Orbitales f

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

LABURBILDUZ.....

- . UHIN-FUNTZIOA , ψ , $\rightarrow$ ORBITALA
- . ORBITAL BAKOITZA HIRU KUANTU-ZENBAKIK DEFINITUTA DAGO
- . *ZENBAKI-KUANTIKOAK HAIEN ARTEKO MENPEKOAK DIRA*

$$n = 1, 2, 3, \dots,$$

$$l = 0, 1, 2, 3, \dots, n-1$$

$$m = 0, \pm 1, \pm 2, \pm 3, \dots, \pm(l-1), \pm l$$

.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Kuantu-zenbakiak orbitalen ezaugarriak determinatzen dituzte

$$\psi(r, \theta, \varphi) = \psi(n, l, m)$$

n=kuantu-zenbaki nagusia
l= kuantu-zenbaki azimutala
m= kuantu-zenbaki magnetikoa

orbitalaren energia eta tamaina

orbitalaren itxura

orbitalaren orientazioa espazioan

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Hurrengoa ondo bereiztu behar duzue:

. ORBITALA: hiru kuantu-zenbakiz definituta

$$n, l, m_l$$

. ELEKTROIA: lau kuantu-zenbakiz definituta

$$n, l, m_l, s$$

Spinaren
kuantu-zenbakia

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Kuantu-zenbakiaren hirukote posibleak

kuantu-zenbakiak			uhin-funtzioak	l balio berbereko hirukote- kopurua	n balio berbereko hirukote- kopurua
n	l	m_l	izendatzeko era	$2l+1$	n^2
1	0	0	1s	1	1
2	0	0	2s	1	4
2	1	-1,0,1	$2p_{-1}, 2p_0, 2p_{+1}$	3	4
3	0	0	3s	1	9
3	1	-1,0,1	$3p_{-1}, 3p_0, 3p_{+1}$	3	9
3	2	-2,-1,0,1,2	$3d_{-2}, 3d_{-1}, 3d_0, 3d_{+1}, 3d_{+2}$	5	9
4	0	0	4s	1	16
4	1	-1,0,1	$4p_{-1}, 4p_0, 4p_{+1}$	3	16
4	2	-2,-1,0,1,2	$4d_{-2}, 4d_{-1}, 4d_0, 4d_{+1}, 4d_{+2}$	5	16
4	3	-3,-2,-1,0,1,2,3	$4f_{-3}, 4f_{-2}, 4f_{-1}, 4f_0, 4f_{+1}, 4f_{+2}, 4f_{+3}$	7	16

5.2. GAIA

ATOMO HIDROGENOIDEAK. EGITURA ATOMIKOA

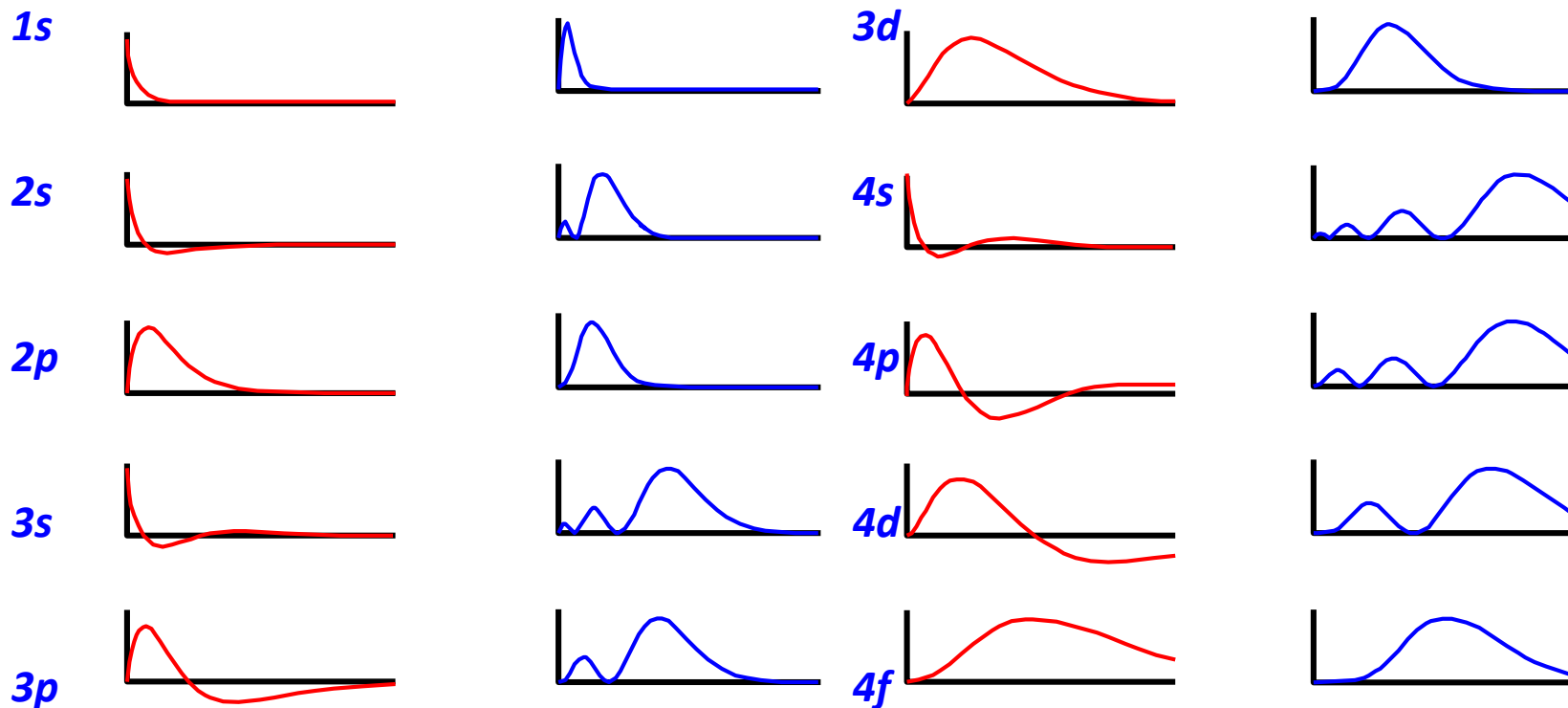
5.2.d. Uhin-funtzio erradiala

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Banaketa Erradialaren Funtzioa $4\pi r^2 R^2(r)$
  - Elektroia aurkitzeko probabilitatea
    - Nukleotik distantzia batean
  - Orbitalaren tamaina adierazten du

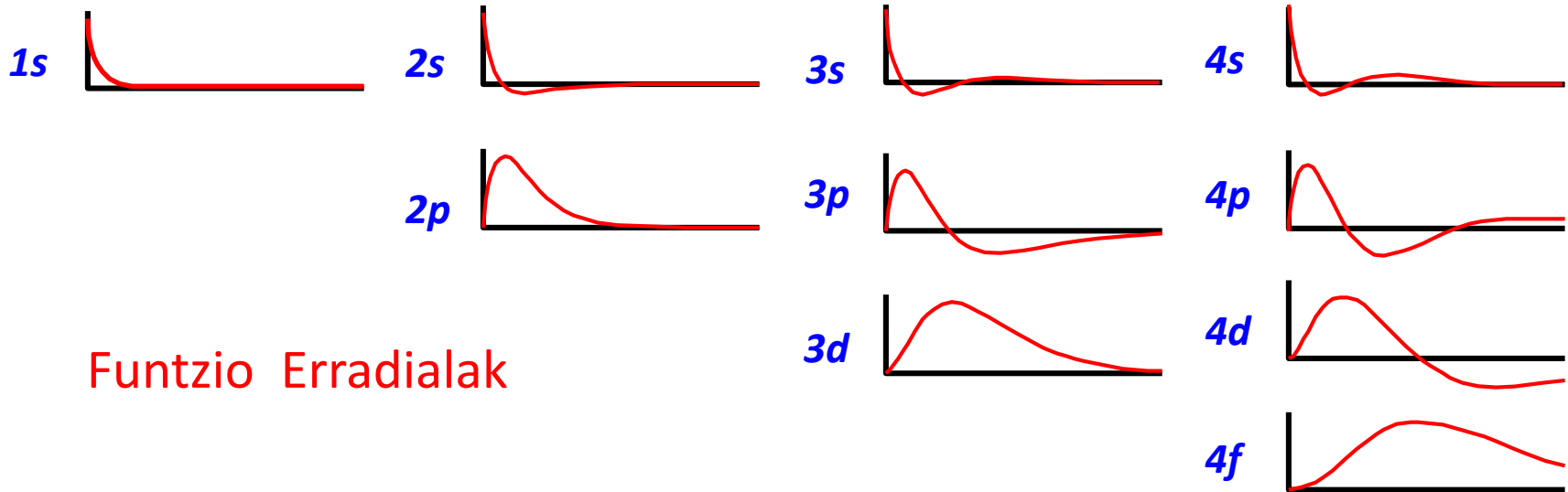
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

H atomoaren Funtzio Erradiala $R_{n,l}(r)$

H atomoaren banaketa -erradialaren funtzioa $4\pi^2r^2R^2(r)$

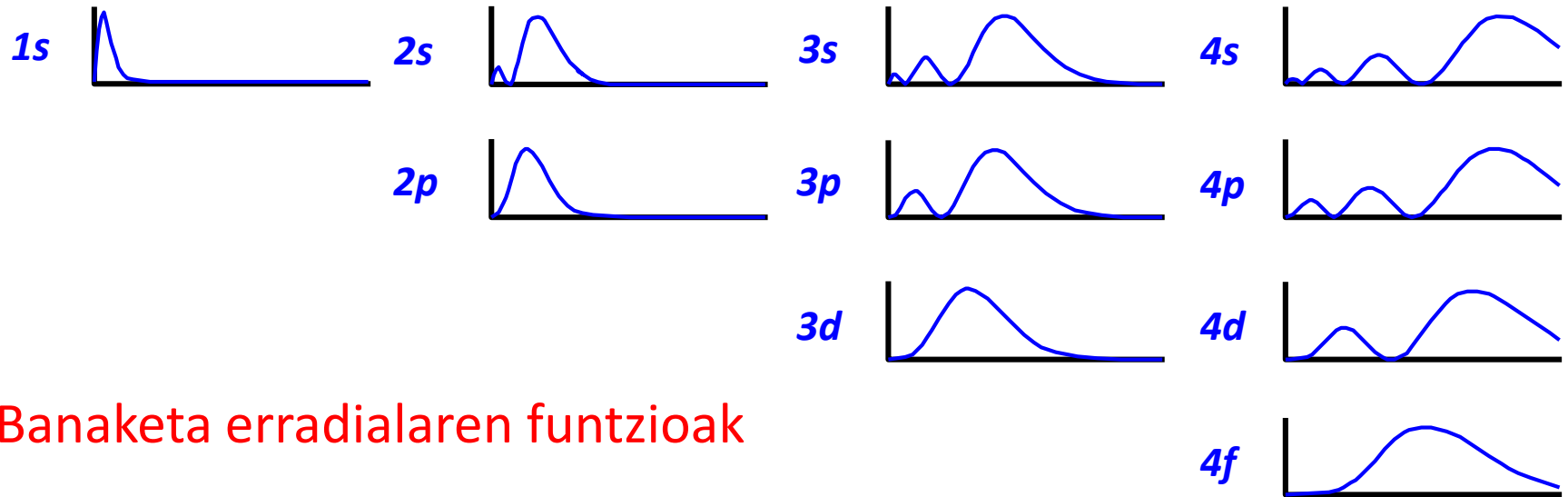
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Funtzio Erradialak

- $1s$, $2p$, $3d$ y $4f$ funtzioek ez dute nodorik
  - Beti positiboak dira.
  - Besteak $(n-l-1)$ aldiz $0 - \infty$ tartean anulatzeko dira
- Funtzio guztiak 0-ra jotzen dira “ r ” handitzean era esponentzian.

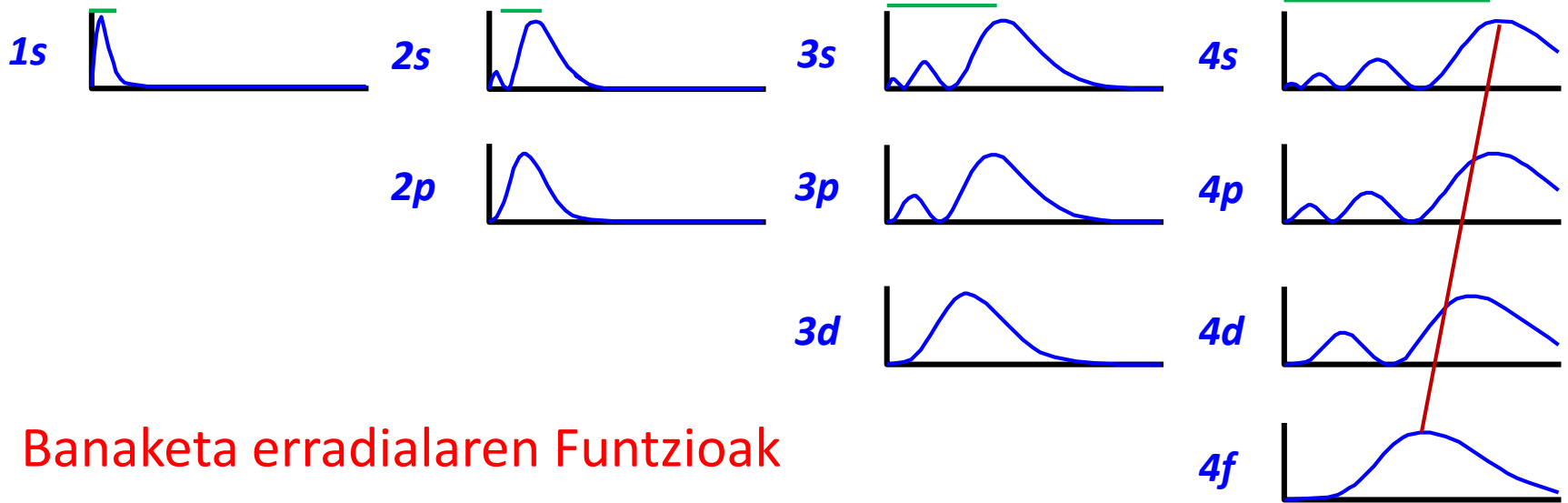
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Banaketa erradialaren funtzioak

- r erradioko geruza esferiko batean elektroia aurkitzeko probabilitatea
  - Beti positiboa da
  - Beti nukleoan 0 balioa hartzen du
- Probabilitatea r -arekiko handitzen da $\rightarrow$
- Maximoak gero eta altuenak dira r handitzen den heinean

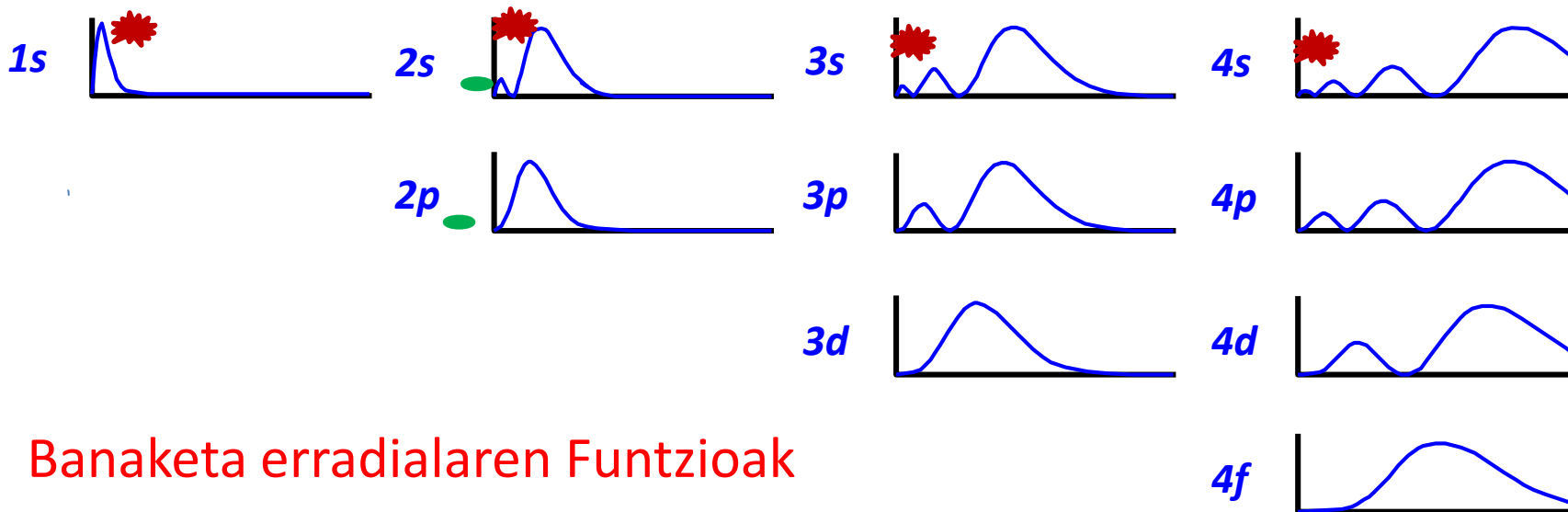
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Banaketa erradialaren Funtzioak

- Elektroia nuklearen distantzia jakin batean aurkitzeko probabilitate maximoa
  - n kuantu- zenbakia handitzen den heinean elektroia nukleatik aurkitzeko distantzia oso azkar handituz doa.
  - n balore berberako l handitzean arinki gutxitzen da.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

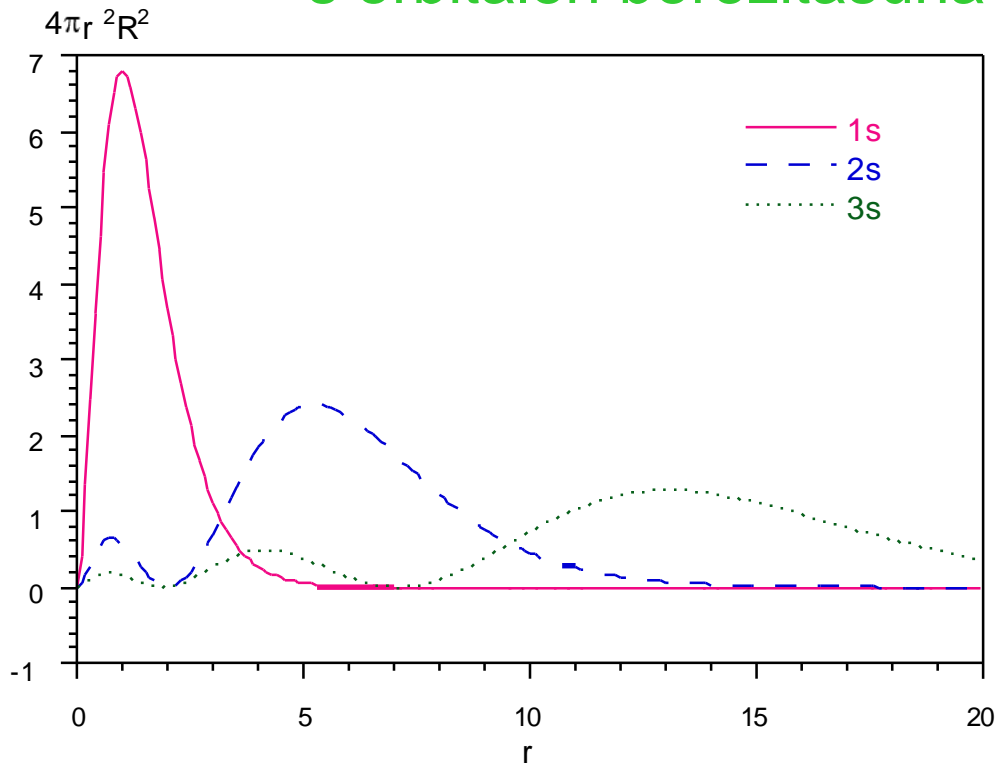

Banaketa erradialaren Funtzioak

- Nukleotik hurbil dauden zonaldeetan
  - n berberako funtzioaren balore handiagoak duten orbitalek s motakoak dira, txikienak d motakoak eta tarteko balore dituztenak p orbitalak dira.
  - Nukleotik hurbil elektroia aurkitzeko probabilitatea hurrengo ordenari jarraitzen dio : $s > p > d > f$
  - s orbitalean elektroiak BETI nukleotik hurbil egoteko aukera du, nahiz eta txikia izan, $1s$ orbitalean izan ezik. Izan ere lehenengo maximoa nukleotik hurbil dute.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

s orbitalen berezitasuna

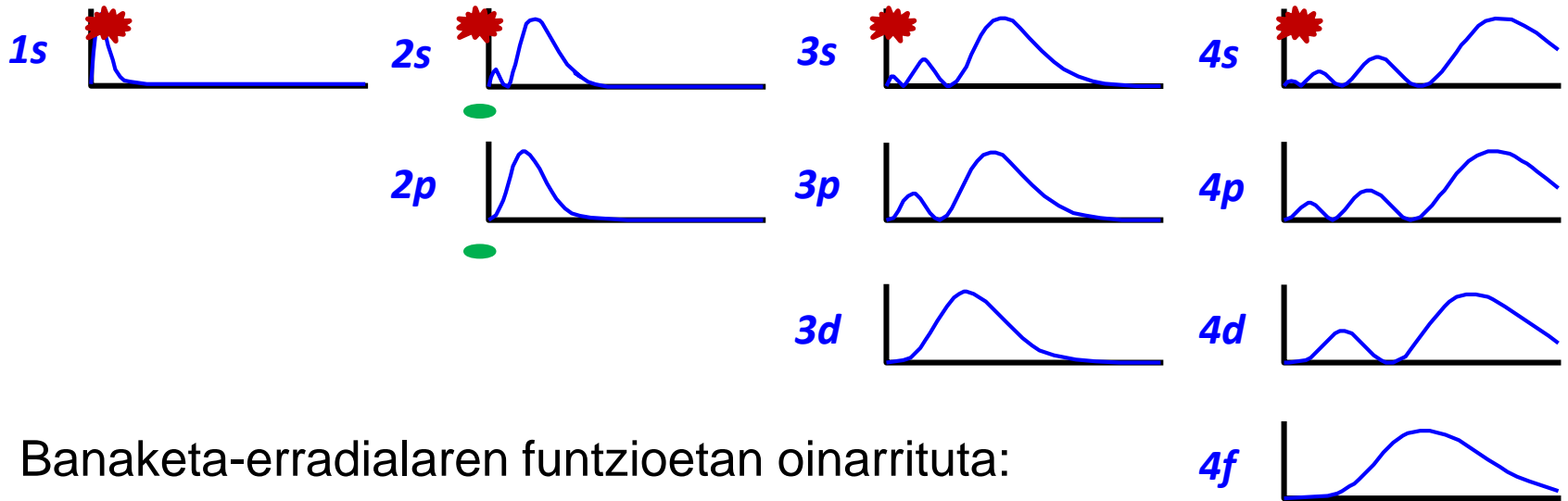

s orbitalek beti dute nukleotik hurbil egoteko probabilitate bat

Hori dela eta, s orbitalak **SARKARIAK** direla esaten da.

Ondorio honek atomo polielektronikoen egitura elektronikorako izugarrizko garrantzia du

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

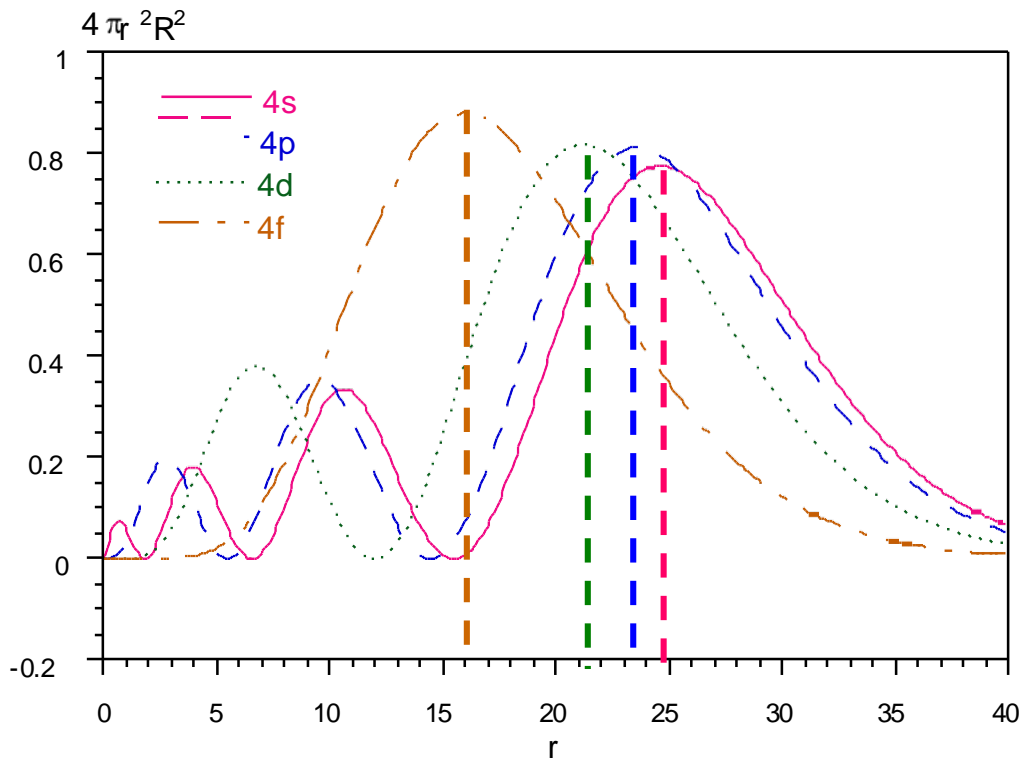
Banaketa-erradialaren funtzioetan oinarrituta:

- . Elektroia **s** orbitaletan nukleora besteetan baino gehiago hurbiltzen da. **s** orbitalek **beti daukate lehen maximoa nukleotik hurbil**
- . *Beti nukleoaren gertu aurkitzeko probabilitateren bat dago, nahiz eta txikia izan*
- . *s* orbitalak gainontzekoak baino sarkariagoak dira

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Geruza bereko orbitalen konparazioa

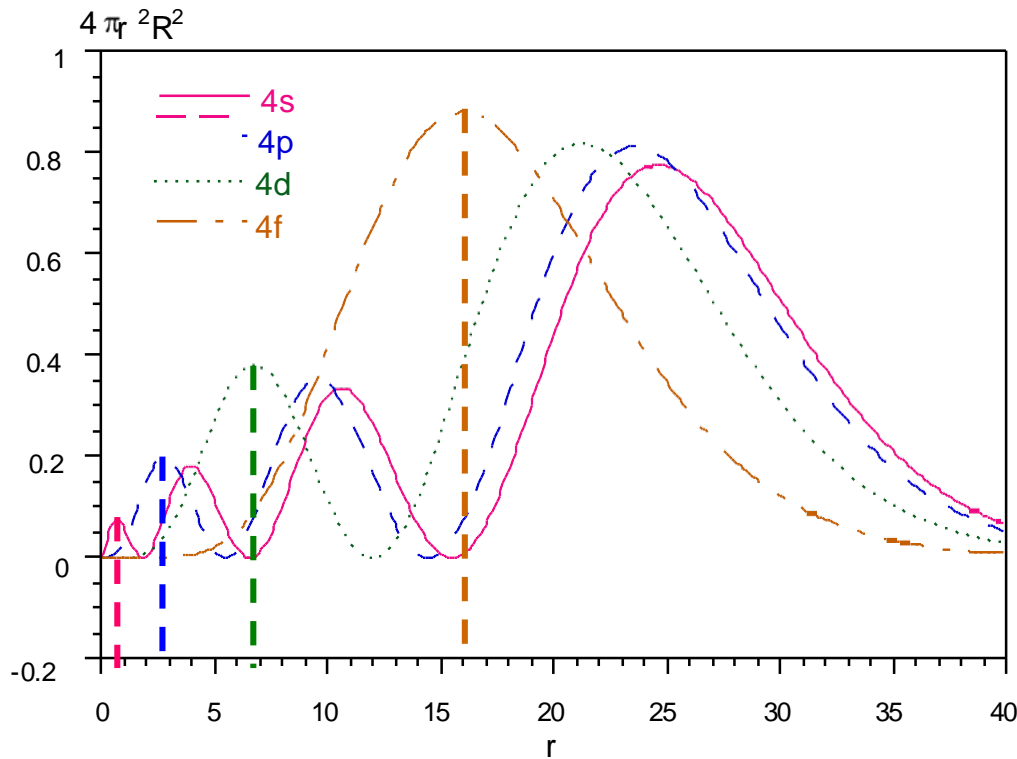
Batez bestean, nukleotik hurbil aurkitzeko probabilitate handiena duen elektroia l handienekoa da:

$$P_{\max}(4f) > P_{\max}(4d) > P_{\max}(4p) > P_{\max}(4s)$$

Maximorik altuena

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Geruza bereko (n bereko) orbitalen konparazioa

Une jakin batean,
nukleotik hurbilen
aurkitzeko elektroia l
txikieneko da:

$$P_u(4s) > P_u(4p) > P_u(4d) > P_u(4f)$$

Lehen
maximoa

ONDORIOAK

- . Geruza bereko (2s, 2p, 2d) orbitalen konparazioa...
- . Batez bestean: n berarentzat nukleotik hurbil aurkitzeko probabilitate handiena duen elektroia l handienekoa da
- . Une jakin batean: nukleotik hurbilen aurkitzeko elektroia l txikienekoa da

5.2. GAIA

ATOMO HIDROGENOIDEAK. EGITURA ATOMIKOA

5.2.e. uhin-funtzioa angeluarra

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Funtzio angeluarra $A(\theta, \varphi) = \Theta(\theta) \Phi(\varphi)$

- . Honek, hidrogeno atomoan, elektroiak nahiago dituen norabideak adierazten ditu
- . Angeluekiko (θ, φ) besterik ez du menpekotasunik
- . Konstante batez eta polinomio batez eratuta daude ($\cos\theta$ eta $\sin\varphi$)

Banaketa angeluarren funtzioa $A^2(\theta, \varphi)$

- . θ eta φ norabideetan edozein distantzietara elektroia aurkitzeko probabilitatea adierazten du
- . **Orbitalaren forma** adierazten du

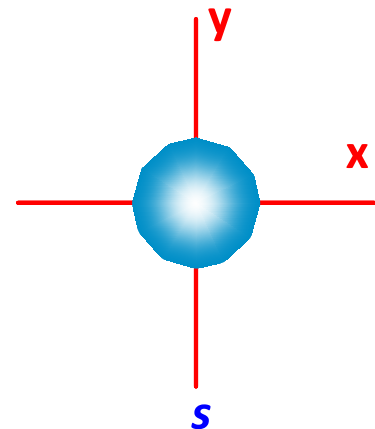
Atomo hidrogenoideen funtzio angeluarrak normalizatuak

Orbitala	Funtzio Angeluarra		Orbitala	Funtzio Angeluarra	
s	$\frac{1}{2\sqrt{\pi}}$		$d_{x^2-y^2}$	$\frac{\sqrt{15}}{4\sqrt{\pi}}$	$\text{sen}^2\theta (2\text{cos}^2\varphi-1)$
p_z	$\frac{\sqrt{3}}{2\sqrt{\pi}}$	$\text{cos}\theta$	f_{z^3}	$\frac{\sqrt{7}}{4\sqrt{\pi}}$	$(5\text{cos}^3\theta - 3\text{cos}\theta)$
p_x	$\frac{\sqrt{3}}{2\sqrt{\pi}}$	$\text{sen}\theta \text{cos}\varphi$	f_{z^2x}	$\frac{\sqrt{42}}{8\sqrt{\pi}}$	$(5\text{cos}^2\theta-1) \text{sen}\theta \text{cos}\varphi$
p_y	$\frac{\sqrt{3}}{2\sqrt{\pi}}$	$\text{sen}\theta \text{sen}\varphi$	f_{z^2y}	$\frac{\sqrt{42}}{8\sqrt{\pi}}$	$(5\text{cos}^2\theta-1) \text{sen}\theta \text{sen}\varphi$
d_{x^2}	$\frac{\sqrt{5}}{4\sqrt{\pi}}$	$(3\text{cos}^2\theta - 1)$	$f_{z(x^2-y^2)}$	$\frac{\sqrt{105}}{4\sqrt{\pi}}$	$\text{cos}\theta \text{sen}^2\theta (2\text{cos}^2\varphi-1)$
d_{xy}	$\frac{\sqrt{15}}{2\sqrt{\pi}}$	$\text{cos}\theta \text{sen}\theta \text{cos}\varphi$	f_{zxy}	$\frac{\sqrt{105}}{2\sqrt{\pi}}$	$\text{cos}\theta \text{sen}^2\theta \text{cos}\varphi \text{sen}\varphi$
d_{yz}	$\frac{\sqrt{15}}{2\sqrt{\pi}}$	$\text{cos}\theta \text{sen}\theta \text{sen}\varphi$	f_{x^3}	$\frac{\sqrt{70}}{8\sqrt{\pi}}$	$\text{sen}^3\theta (4\text{cos}^2\varphi-3\text{cos}\varphi)$
d_{xz}	$\frac{\sqrt{15}}{2\sqrt{\pi}}$	$\text{sen}^2\theta \text{sen}\varphi \text{cos}\varphi$	f_{y^3}	$\frac{\sqrt{70}}{8\sqrt{\pi}}$	$\text{sen}^3\theta (3\text{sen}\varphi-4\text{sen}^2\varphi)$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

“S” motako orbitala

- $A^2(s)$ -ren adierazpena esfera/koro bat da
- Funtzio angeluarra konstantea da
- Ez du θ eta φ -rekiko menpekotasuna
- ψ funtzioa bakarrik funtzio erradialaren menpekoa da
- Zeinu bera du puntu guztietan
- Ez du izaera zuzenduta
- Ez dauka gogoko norabiderik
- Simetria esferikoa du

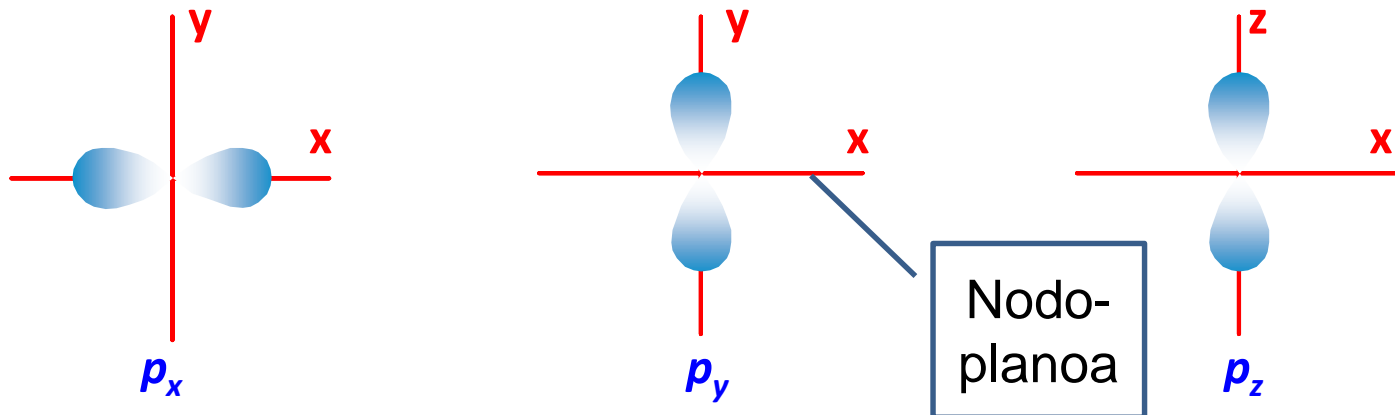

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

“P” motako orbitalak

$A^2(p_x)$, $A^2(p_y)$ eta $A^2(p_z)$ -ren adierazpena bi lobulu luzatuta ematen dituzte, zeinu positiboaz hiru ardatzean zuzenduta

Bi esfera ukitzaille jatorrian, $\frac{\sqrt{3}}{2\sqrt{\pi}}$ diametrokoa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

“P” motako orbitalak

- Beraz p_x , p_y eta p_z orbitalen izenak honako hauek ditugu, koordenatu esferikoekin erlazionatuta

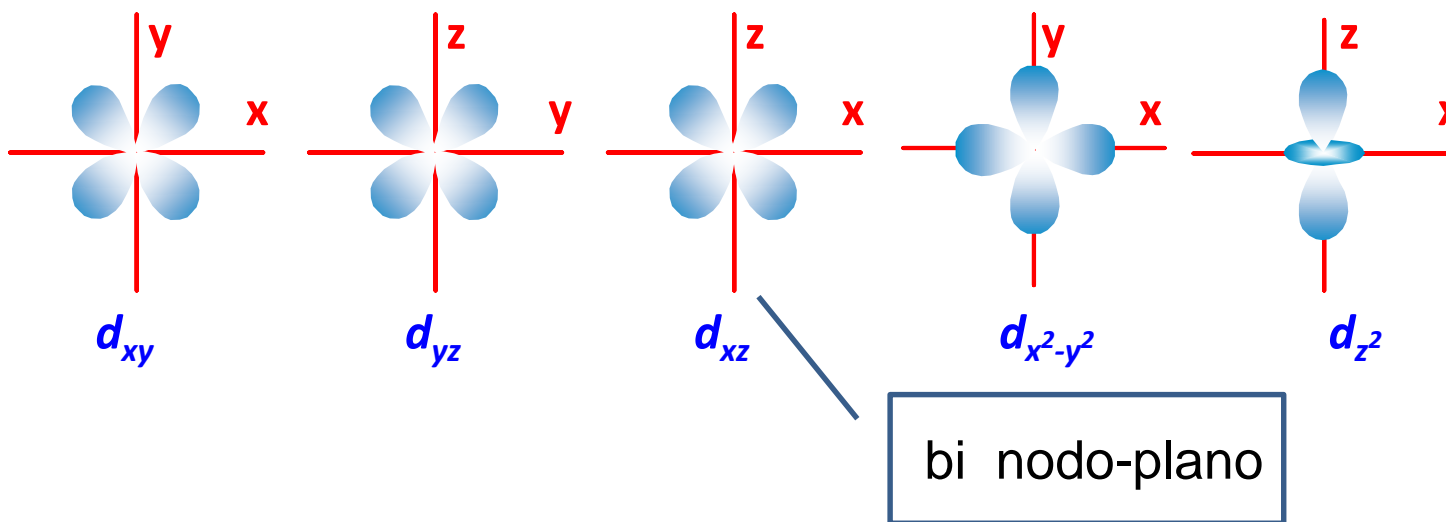
$$p_x = \frac{\sqrt{3}}{2\sqrt{\pi}} \sin\theta \cos\theta$$
$$p_y = \frac{\sqrt{3}}{2\sqrt{\pi}} \sin\theta \sin\theta$$
$$p_z = \frac{\sqrt{3}}{2\sqrt{\pi}} \cos\theta$$

- p_z orbitala ϕ -rekiko independentea da. Ondorioz z ardatzean zehar simetria zilindrikoa du.
- p_x eta p_y orbitalek itxura bera dute baina dagozkien maximoak x eta y ardatzean zehar

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

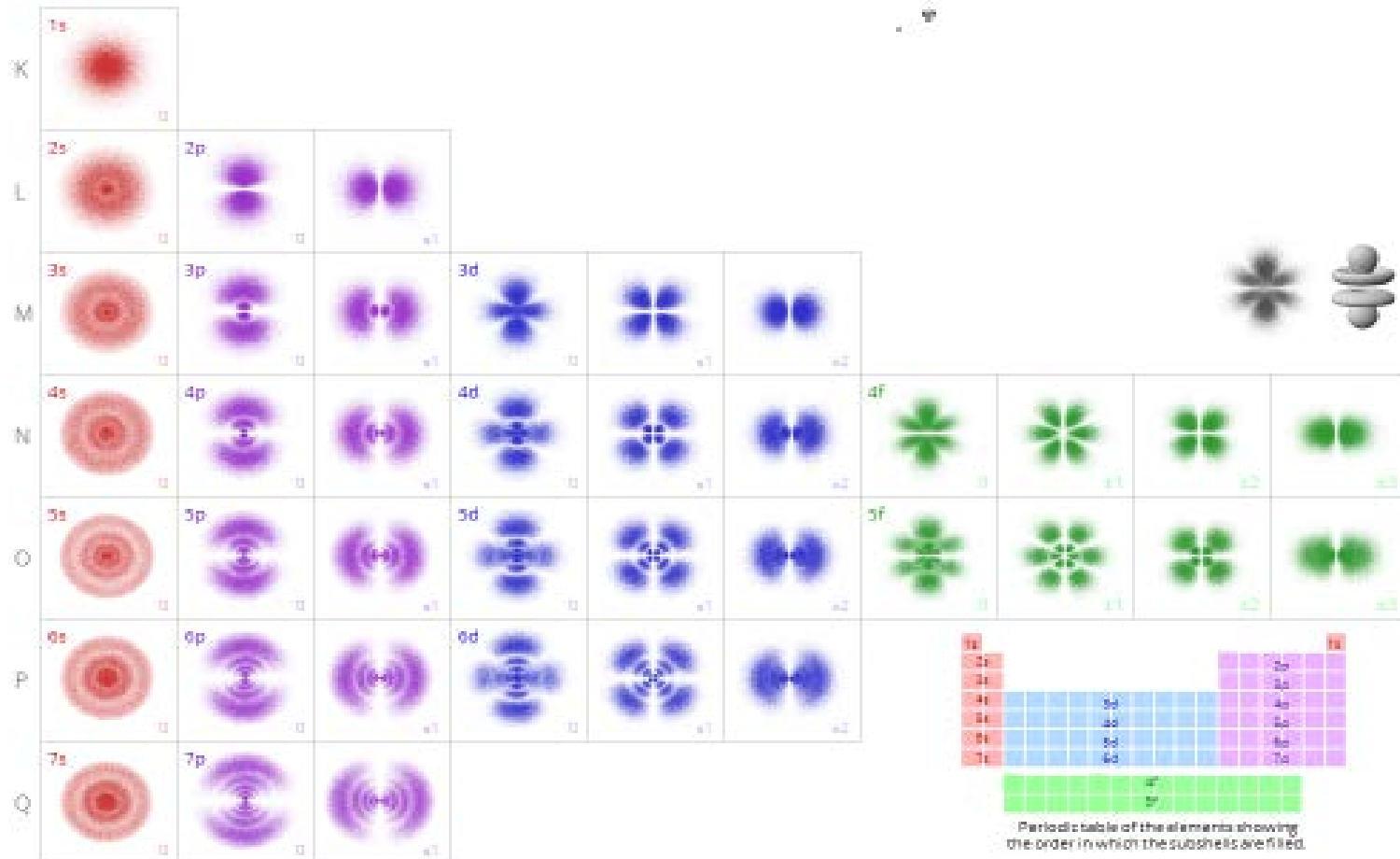
“d” motako orbitalak

A^2 -ren adierazapena konplexuagoa da eta honakoak dira bost “d” orbitalak

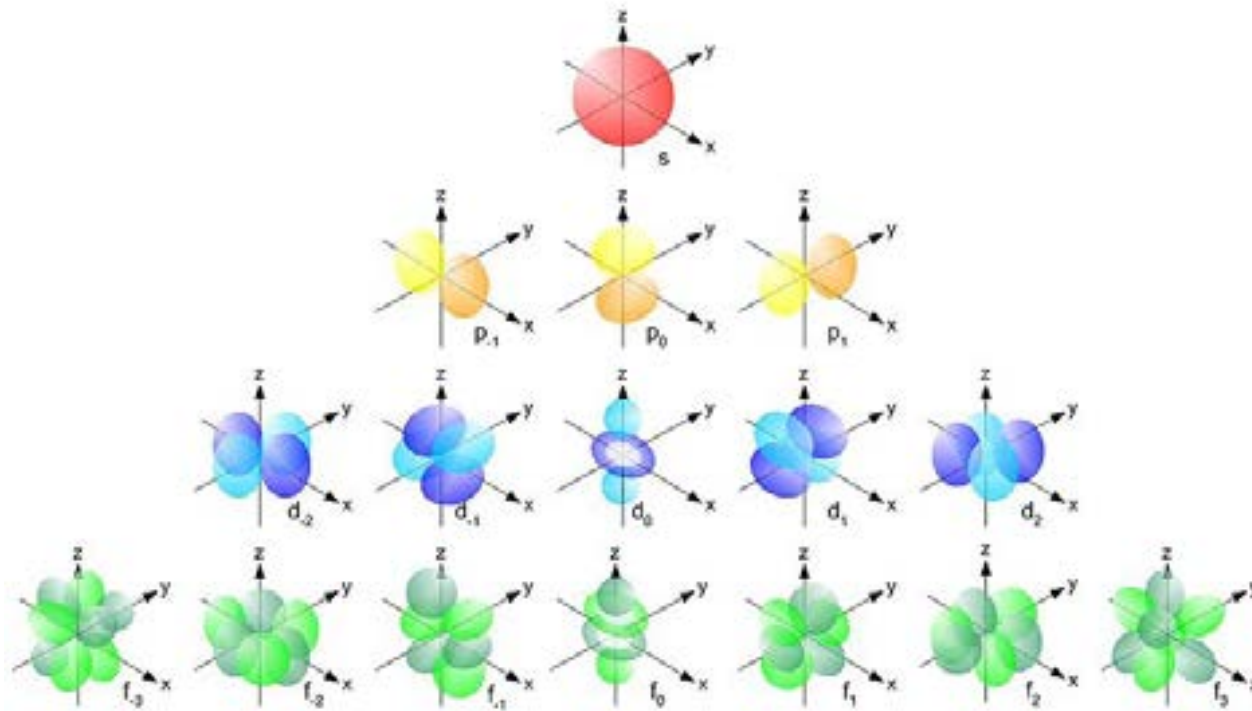

banaketa- angeluarraren funtzioaren adierazpen grafikoa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Orbital atomikoak

ONDORIO INPORTANTEAK

Honek eragina
izango du atomo
polielektronikoetan

- . s orbitalak esferikoak dira, beste gainerako guztiak, ordea, ez.
  - . Honek, molekulek ze nolako loturak eratuko dituzten ildoan, izugarrizko garrantzia du
- . Geruza bereko orbitalen konparazioa:
  - . une jakin batean:nukleotik hurbilen aurkitzeko elektroia “ ℓ ” txikienekoa da
  - . Batez bestean:nukleotik hurbilen aurkitzeko elektroia “ ℓ ” handienekoa da

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

MEKANIKA KLASIKOA

partikula baten **energia zinetikoa**
 $E_z = 1/2mv^2$ da

E_z **jarraia** da, v abiadurarekiko mendekotasun soila adierazten duela

ibilbidearen edozein puntutan partikula aurkitzeko **probabilitatea bera** da.

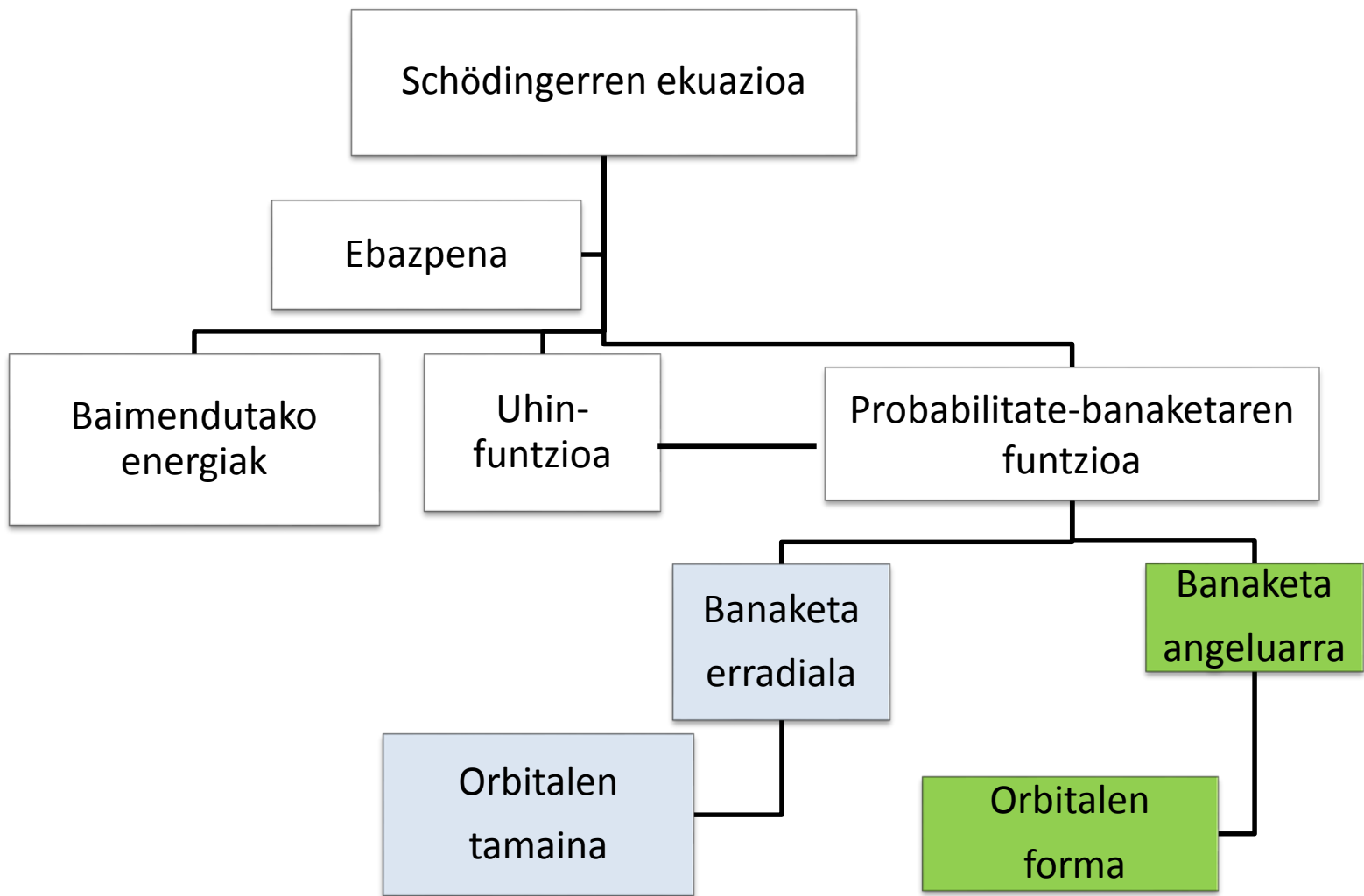
MEKANIKA KUANTIKOA

n kuantu-zenbakiarekiko mendekotasuna duenez, energia kuantizatua dago

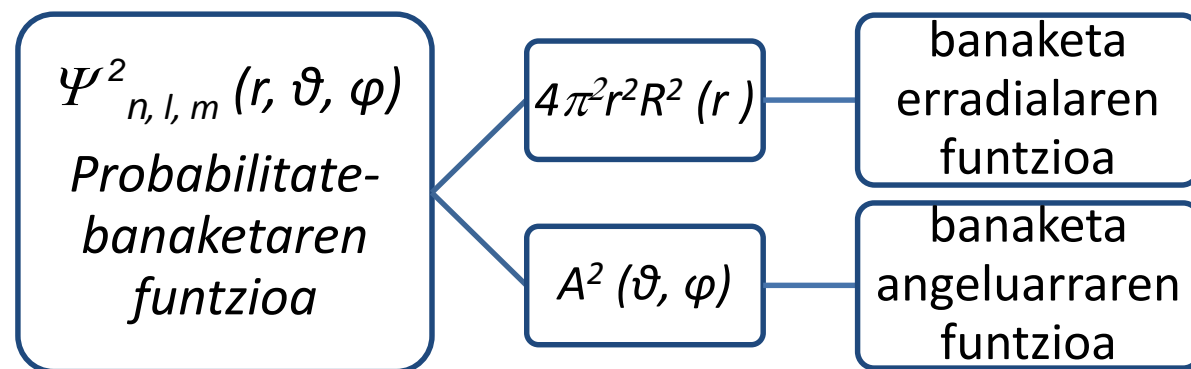
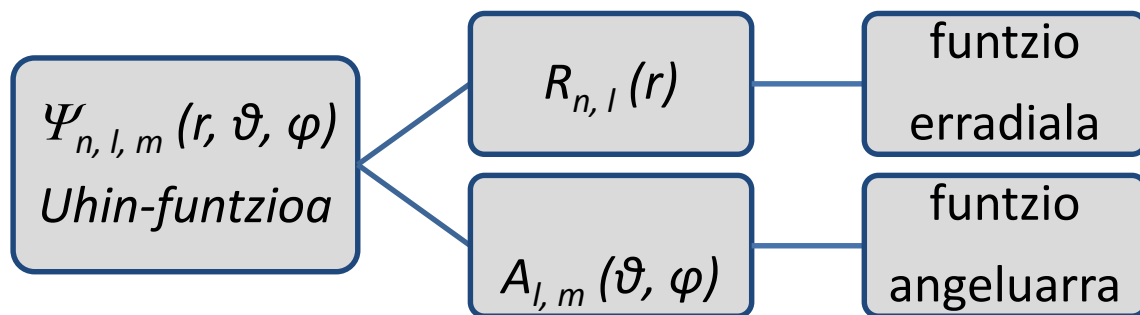
$$E(n) = \frac{n^2 h^2}{8ma^2}$$

partikula aurkitzeko **probabilitatea** ibilbidean puntuz puntu **aldatuz** doa, posizio jakin batzuetan **maximoa** dela

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Hitzen glosarioa

- . Zenbaki atomikoa
- . Isotopoa
- . Masa-zenbakia
- . Masa isotopikoa
- . Uhin-funtzioa
- . Kuantu-zenbakia
- . Banaketa erradialaren funtzioa
- . Banaketa angeluarraren funtzioa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1. Petrucci, R. H., Herring F. G.; Madura, J.D.; Química General. Pearson Education, 10^a Ed., Madrid, (2011)
2. Lothar Beyer. Química Inorgánica. Ariel Ciencia, Barcelona(2000)
3. Shivers & Athkins: Química Inorgánica. Ed: Mac Graw Hill, México (2008)
4. Chang, R., Goldsby, K. A.:Química;11^a Ed. McGraw-Hill; Mexico, D. F., (2013)
5. Valenzuela, C.:Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia.Ed. Universidad de Granada, Granada, (2002)

5.3. GAIA

ATOMO POLIELEKTRONIKOAK.

EGITURA ATOMIKOA

Farmaziako gradua. 1.kurtsoa
Kimika orokorra eta ez-organikoa

5. Gaia. Egitura atomikoa eta taula periodikoa

INDIZEA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak

5.2. Atomo hidrogenoideak. Egitura atomikoa

5.3. Atomo polielektronikoak. Egitura atomikoa

5.4. Taula periodikoa

5. 3.Gaia. Atomo polielektronikoak.Egitura atomikoa

INDIZEA

1.Sarrera

2. Hurbilketa orbitalaren metodoa

3. Atomo polielektronikoen energia-mailak

4. Atomo polielektronikoen konfigurazio elektronikoa

5.3. GAIA

ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. EGITURA ATOMIKOA

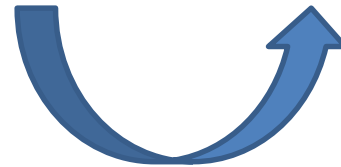
5.3. 1. SARRERA

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Aurreko gaietan.....

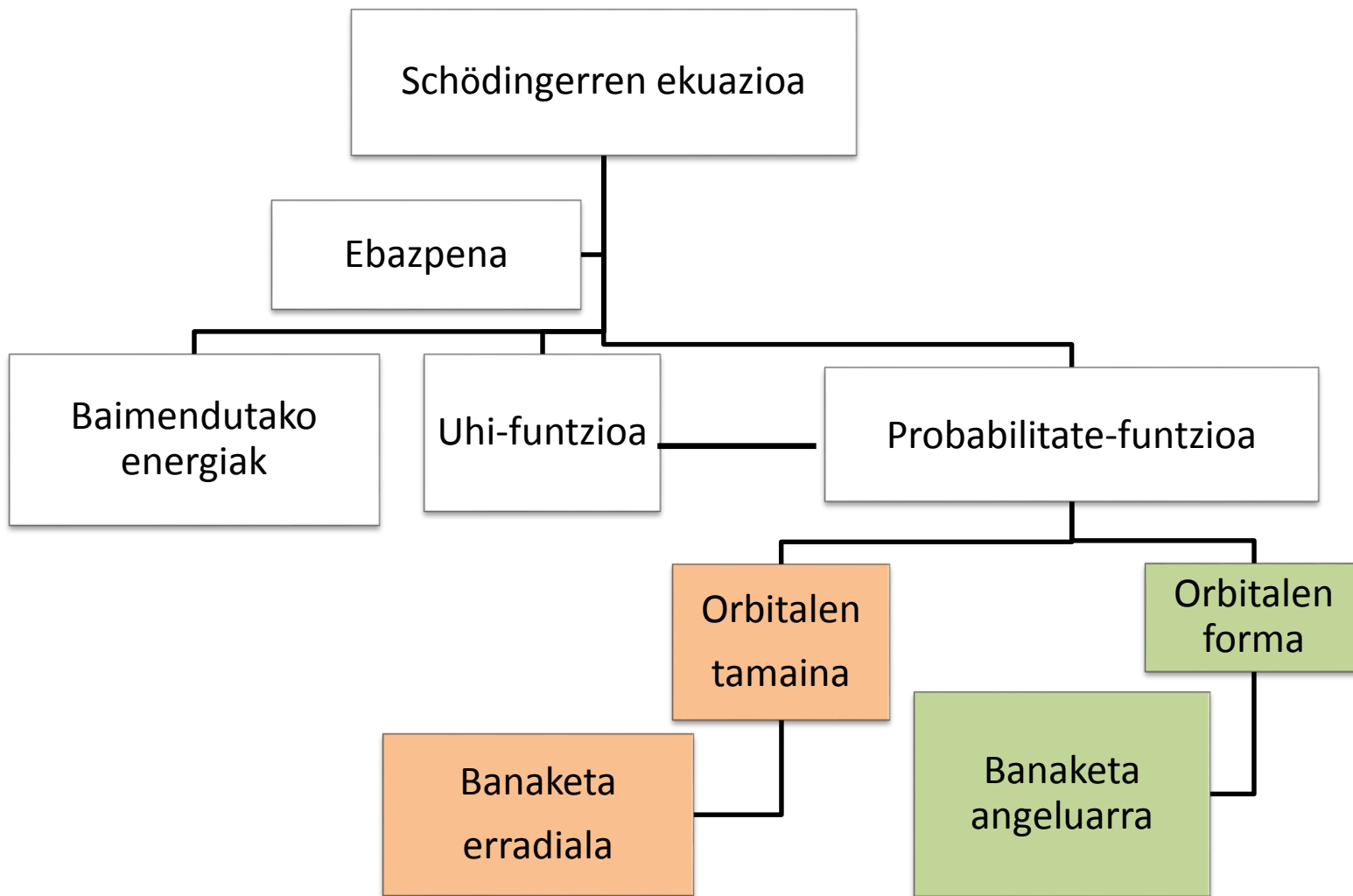
Bohr-Sommerfeld
Eredu Klasikotik

Schödinger
Eredu Kuantikora

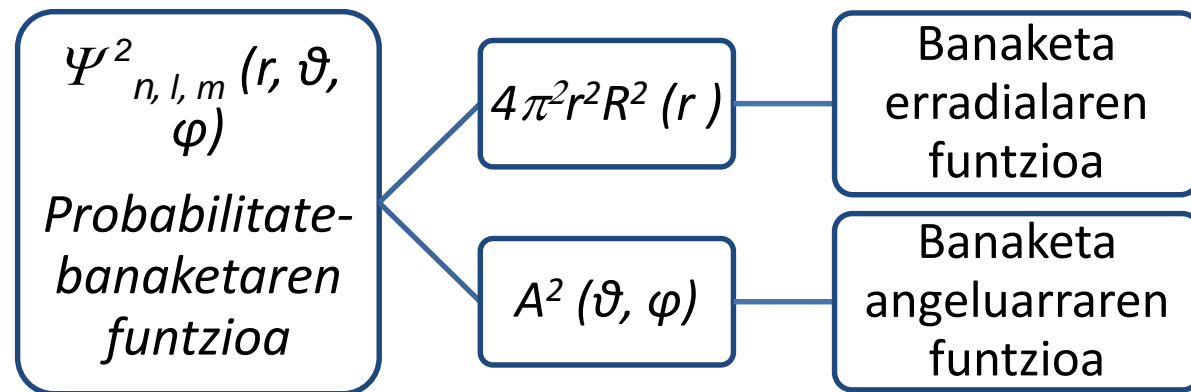
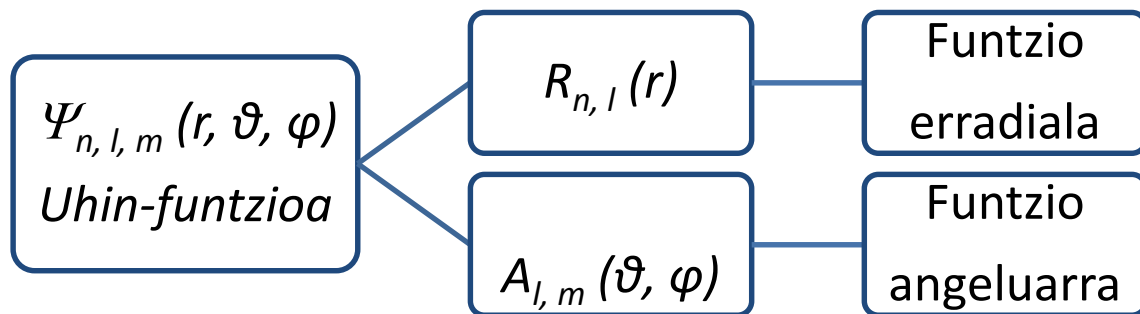
Niels Bohr
Max Planck
Albert Einstein
Louis de Broglie
Karl Heisenberg
Ernest Schödinger

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

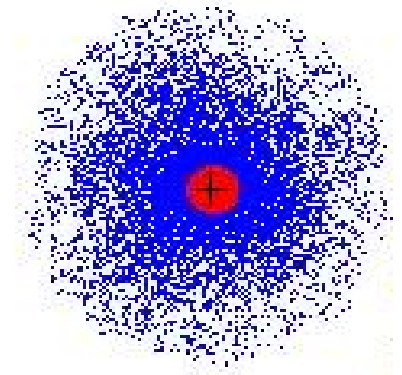

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- .Orain arte aztertu dira
  - . Mekanika Kuantikoaren hastapenak
  - . Schödingerren ekuazioa
- . Atomo hidrogenoideentzat ebazpena, elektroi bakarra dutenak
(H, He⁺, Li²⁺)
- . Energiaren balore baimenduak
- . Elektroiaren “etxea” ezagutu dugu: orbitala
- . Atomo polielektronikoetan ....?**

5.3. GAIA

ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. EGITURA ATOMIKOA

5.3. 2. HURBILKETA ORBITALAREN METODOA

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Atomo
hidrogenoideak

$$\Psi = f_n(r, \theta, \varphi)$$

3 aldagai

Atomo
polielektronikoak

$$Z\Psi = f_n(r, \theta, \varphi)$$

3Z aldagai

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Egoera berrian....

- . Atal erradialaren eta angeluarraren arteko banaketa suposatzea ezinezkoa da

- . Potentziala, V , kalkulatzeko bi distantziak derrigorrezkoak dira

- . Nukleoaren eta elektroaren arteko distantzia

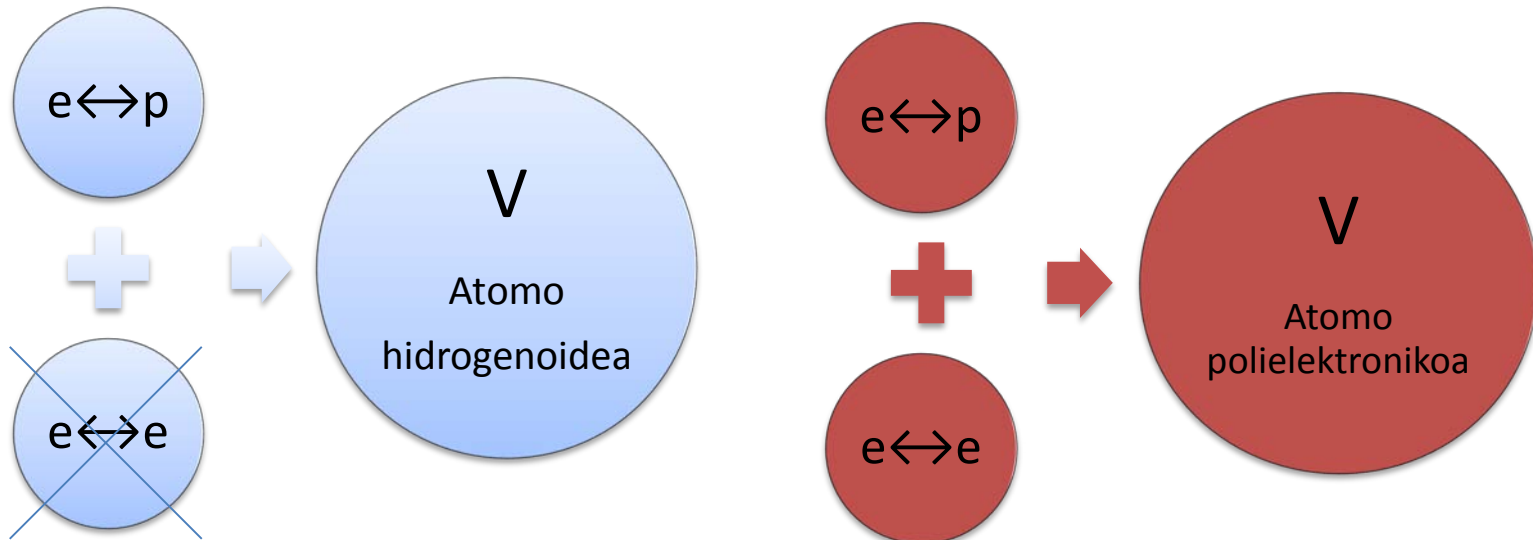
- . Elektroien arteko distantzia

Lehenengo potentziala ez da baliogarria eta hurbilketa batzuk behar dira ekuazioa ebazteko

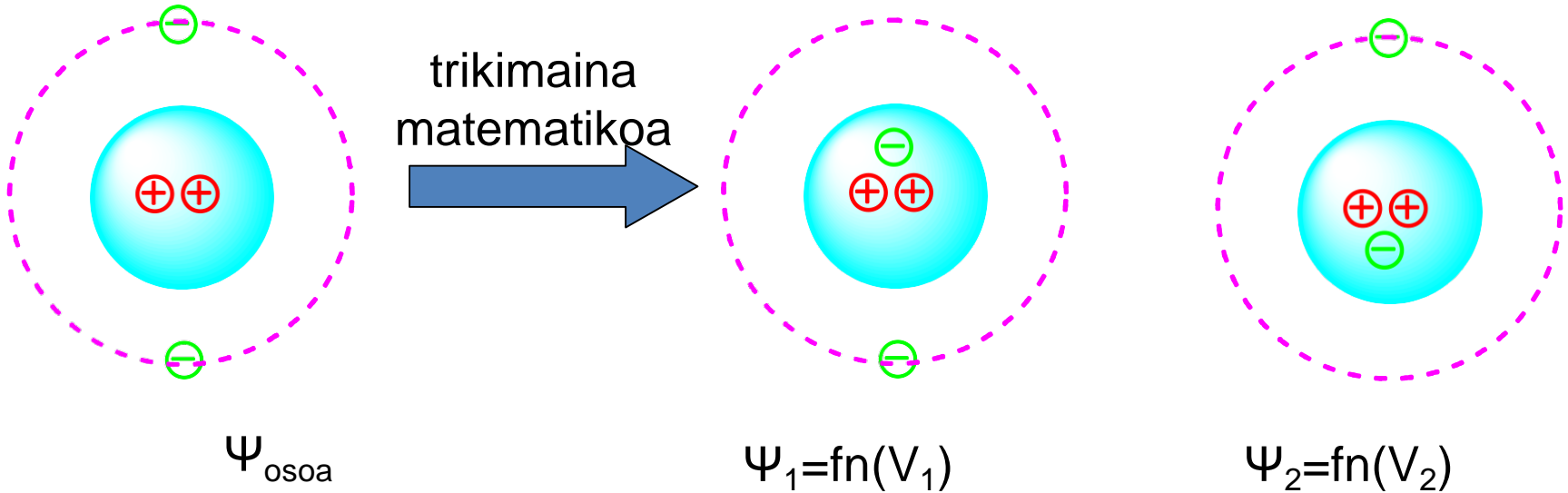
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- . **Arazoak sortzen dira V zehazteko** eta atomo polielektronikoetan ez da posiblea Schröndigerren ekuazioa ebaztea, ezta atomorik sinpleen kasuan, Helio atomoa
- . Hurbilketa behar dugu

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

He atomoa

6 aldagai, V kalkulatzeko
elektroien arteko
aldarapena $\leftarrow \text{---} \rightarrow$ hartu
behar da kontuan

3 aldagai, V kalkulatzeko
elektroien arteko aldarapena **ez**
da kontuan hartu behar

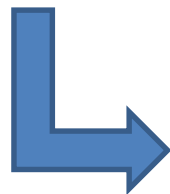
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Eremu Autoosagarriaren metodoa (Hartree).

- . Douglas Hartree-ri zor diogu (1928)
- . Atomo polielektroniko baten Uhin-funtzioa definitzen du “n” funtzio elektroi bakarrekoen biderkadura bezala

$$\psi = \psi (r_1) \psi (r_2) \psi (r_3) \dots \psi (r_n)$$

- . ELEKTROI BAKOITZARI UHIN-FUNTZIO BAT ESLEITEN DIO, KANPOKO ELEKTROI BAKARRA KONTSIDERATUZ ETA GAINERAKOAK NUKLEOAN DAUDELA

Elektroi bakoitzak atomo hidrogenoideen berberako orbital atomikoa bete duela suposatzen du

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Eremu Autoosagarriaren metodoa (Hartree)

- . Indar-eremu esferiko eta simetrikotzat jotzen du
- . Potentziala $V(r)$ r -arekiko menpekoa baina θ eta φ -rekiko independientea izango da $\rightarrow$ A bera da
- . Uhin-funtzio berriak $\psi_{n,l,m} = R'(r) A_{l,m}(\theta, \varphi)$, izango du:

$R'(r)$

Hidrogenoaren uhin-funtzio desberdina

$A_{l,m}(\theta, \varphi)$

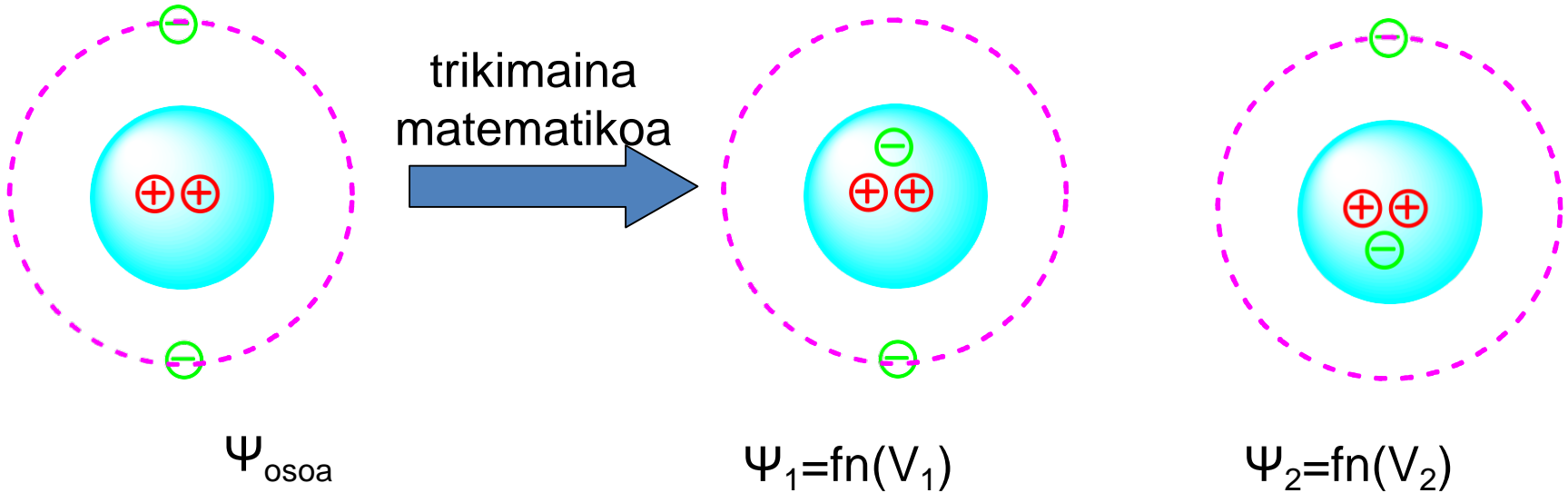
Hidrogenoaren uhin-funtzio berdina

- . s, p, d, f , orbitalak ez dira aldatzen

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

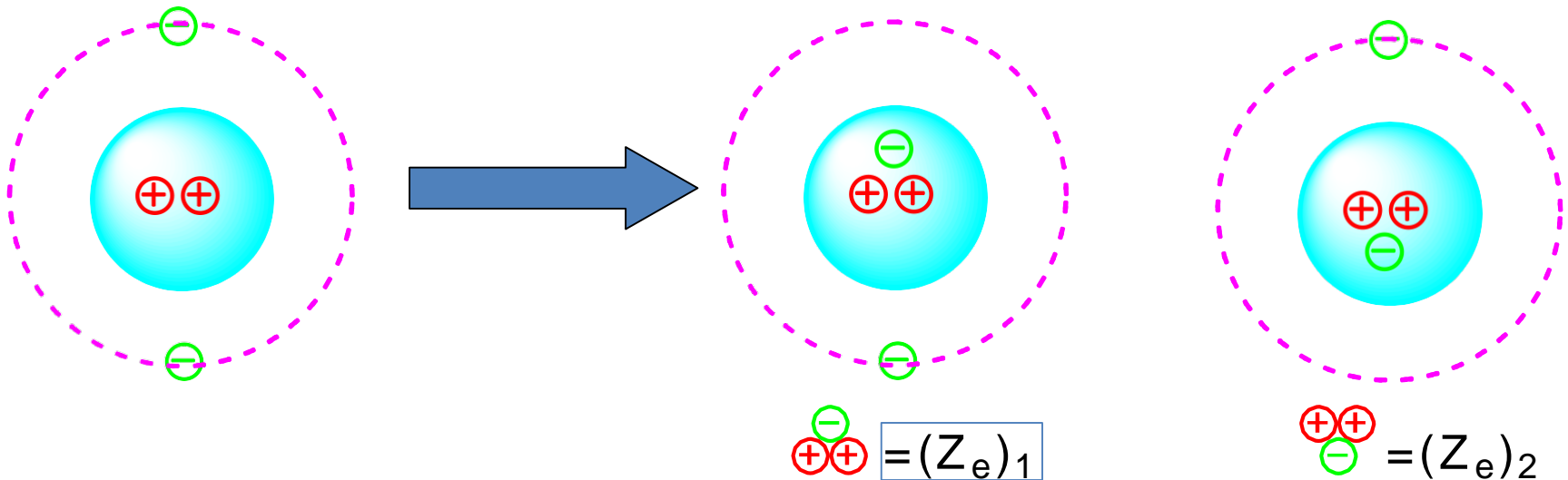
He atomoa

6 aldagai, V kalkulatzeko
elektroien arteko
aldarapena $\leftarrow \rightarrow$ hartu
behar da kontuan

3 aldagai, V kalkulatzeko
elektroien arteko aldarapena **ez**
da kontuan hartu behar

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

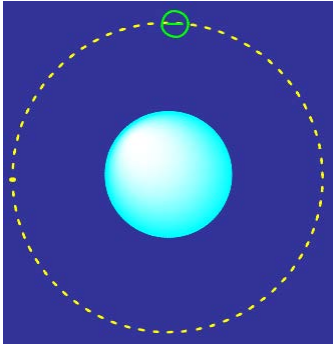

Z_e karga nuklear eraginkorra da, elektroi bakoitzak “sentitzen” duen karga positiboa

$$\Psi_{\text{osoa}} = \Psi_1 \cdot \Psi_2$$

Hurbilketa orbitalaren metodoaren oinarria

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Elektroi **bakoitzak** Z_e “karga” positiboak eragindako benetako erakarpena sentitzen du, non Z_e “karga” duen **Z protoiek** eragindako **erakarpena** eta gainerako **(Z-1) elektroiek** eragindako **aldarapena** kontutan hartuta dauden.

Horrela, atomo polielektroniko baten uhin-funtzioa (ψ) elektroien guztien uhin-funtzioen biderkadura da.

$$\Psi_{\text{osoa}} = \Psi_1 \cdot \Psi_2 \cdot \Psi_3 \cdot \Psi_4 \cdot \dots \cdot \Psi_z = \prod_z \Psi(i)$$

Zer esanik ez, hipotesi hau ez dator bat errealitatearekin, elektroiek elkarrekiko **harremanean** baitaude

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

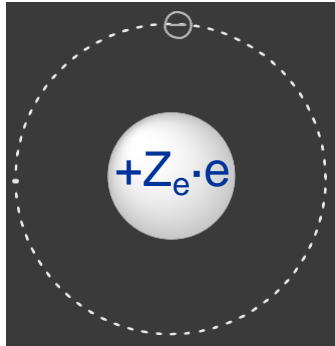
. Esan ahal da....

Zenbait protoik ez dute eragiten elektroiarekiko erakarpén-indarra, beste elektroiak pantailaketa egiten baitute

. Definitzen da:

*KARGA NUKLEAR ERAGINKORRA, NUKLEOAK KANPOKOAGO
ELEKTROIAREKIKO DUEN ERAKARPEN "ERREALA"*

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

$$V = -\frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{z_e e \cdot e}{r^2}$$

atomo polielektronikoa

$$V = -\frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{z e \cdot e}{r^2}$$

atomo hidrogenoideak

- . Hauxe izango da desberdiketa bakarra Schröndingerren ekuazioa ebaztean

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

$$V_{AP} = \text{fn}(r)$$

$$\psi(r, \theta, \varphi) = R(r) \cdot A(\theta, \varphi)$$

$A(\theta, \varphi)$ funtzio angeluar
hidrogenoideak **baliagarriak** dira
atomo polielektronikoetarako

Kalkulatu beharreko bakarrak
 $R(r)$ funtzio erradialak dira

$$\Psi = \Psi_1 \Psi_2 \Psi_3 \dots = \prod_1^z \Psi_i \quad R = R_1 R_2 R_3 \dots = \prod_1^z R_i$$

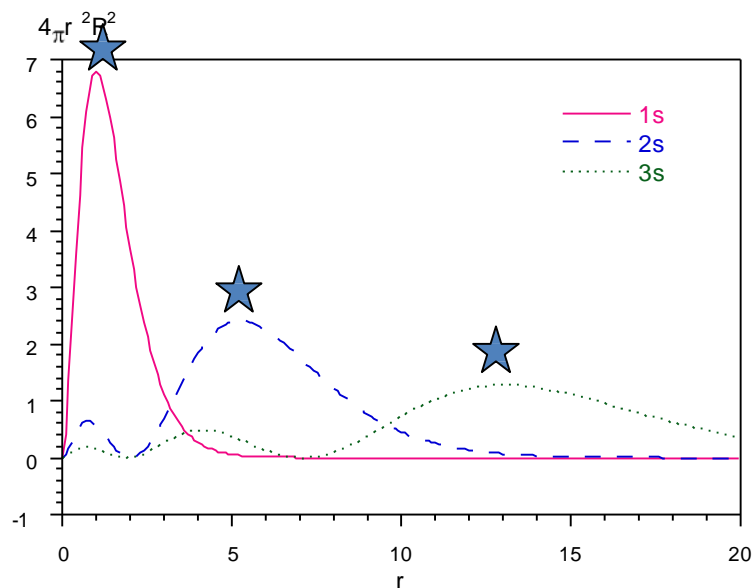

Kalkulatu beharrea

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

$Z_e = Z - \sigma$, non σ **pantailatze- konstantea** den

Zer da **pantailatzea**?

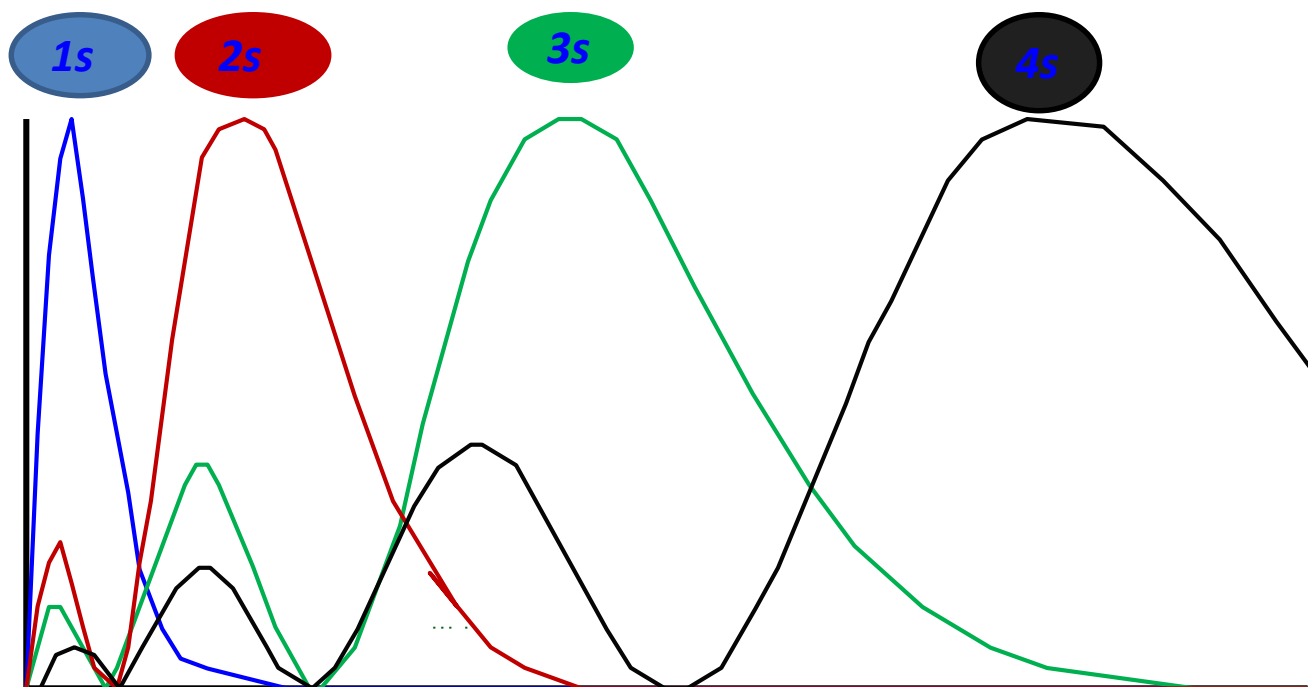
Gogoratzuz....

Batez bestean, 1s orbitaleko elektroia 2s orbitalekoa baino nukleotik hurbilago dago.

Batez bestean, 2s orbitaleko elektroia 3s orbitalekoa baino nukleotik hurbilago dago.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

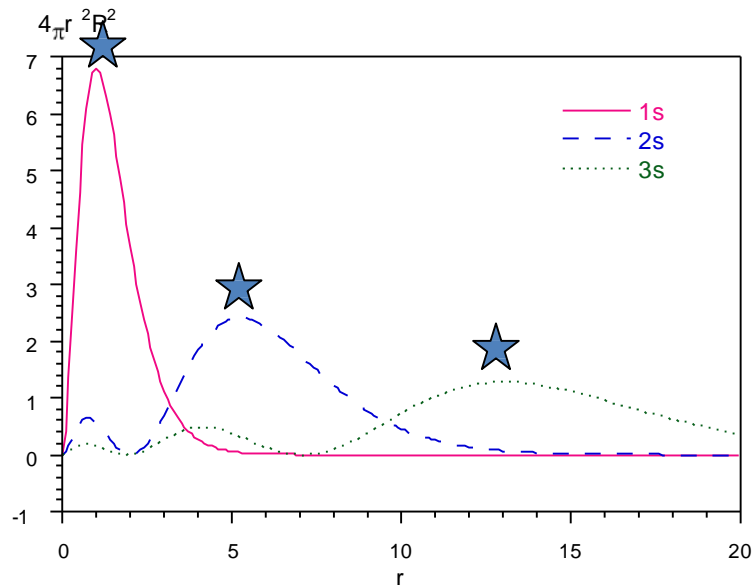
Banaketa-erradiala r -arekiko

- . Batez bestean, 1s elektroia 2s delakoa nukleotik baino hurbilago dago
- . Gauza bera gertatzen da n altuagoko n txikiagorekin konparatzean

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

$Z_e = Z - \sigma$, non σ **pantailatze- konstantea** den

Zer da **pantailatzea**?

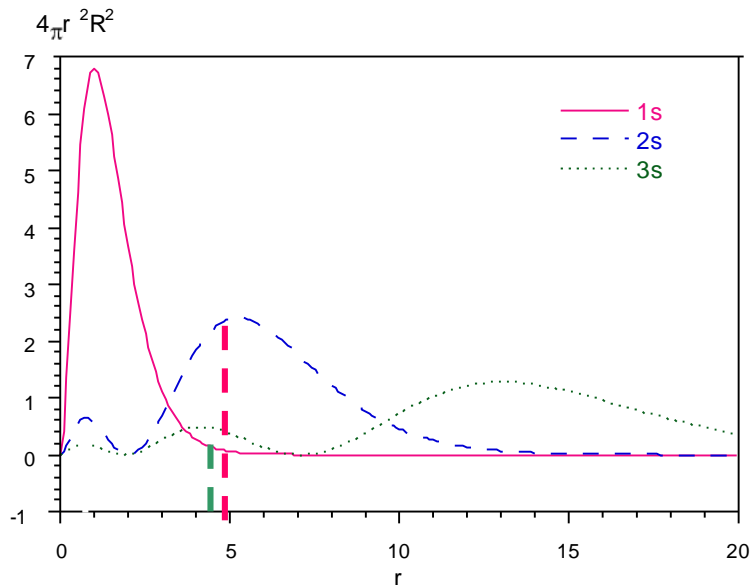

Horren ondorioz, 2s elektroia ezin du “sentitu” nukleoan dagoen karga positiboa osoa. Horixe da, hain zuzen ere, pantailatzea.

1s orbitalak 2s eta 3s orbitalak pantailatzen ditu, eta 2s orbitalak 3s orbitala pantailatzen du.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

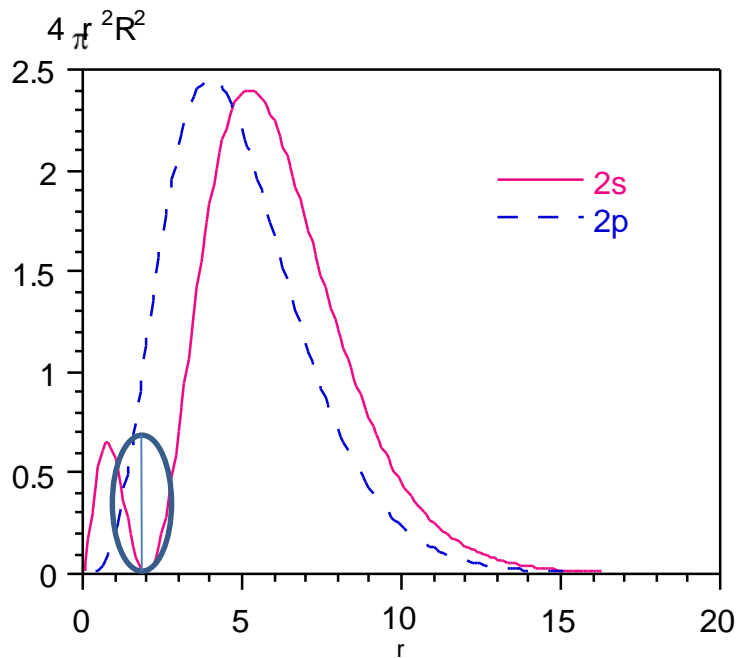
Beste geruza bateko elektroiak BETI kanpokoagoak pantailatzen dituzte?

- . Une jakin batean 2s orbitaleko elektroia 1s orbitalekoa baino nukleotik gertuago egon daitekeenez, 1s elektroia karga 'osoak' ez du pantailatzen 2s elektroia.
- . 1s elektroia karga nuklear eraginkorrean ez da "karga osoaren" baliokoa, txikiagoa baizik.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Geruza bereko eletroien artean ba al dago pantailatzerik?

2s elektroiak 2p elektroia pantailatzen du, baina eragina ez da karga oso bati dagokiona baizik eta txikiagoa

barne-elektroiek
kanpokoagoak
pantailatzen dituzte

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

. Esan ahal da....

Zenbait protoik ez dute eragiten elektroiarekiko erakarpén-indarra, beste elektroiak pantailaketa egiten baitute

. Definitzen dira:

KARGA NUKLEAR ERAGINKORRA, NUKLEOAK KANPOKOAGO ELEKTROIAREKIKO DUEN ERAKARPEN "ERREALA"

PANTAILAKETA: BARRUKO ELEKTROIAGATIK KARGA NUKLEARRAREN MURRIZKETA DA ETA KARGA NUKLEAR ERAGINKORRA SORTARAZTEN DU

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

AURREKO GRAFIKOEN ONDORIOAK

- . ns elektroi bakoitzak ezin du nukleoak eragiten duen karga positibo osoa nabaritu. Hain zuzen ere, horretan datza pantailaketa
- . Pantailaketa ez da % 100a une zehatz batean 2s orbitalaren elektroia 1s-arena nukleotik baino hurbilago egon baitaiteke
- . Hau da, 1s elektroiak ez dio une guztietan 2s-ri pantailatzen
- . 1s elektroia karga nuklear eraginkorraren ekarpena ez da elektroia oso batena, txikiagoa baizik (He-rako $Z_e = 1.69$ eta ez 1)
- . Gainera, banaketa erradialaren funtzioak geruza bereko elektroiak aurreko geruzenak baino gutxiago pantailatzen dutela azaltzen du; d edo f orbitalak s eta p orbitalak baino pantailaketa gehiago jasaten dute

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Karga nuklear eraginkorraren kalkulua. Slaterren arauak

- . John C. Slaterrek (1930) hartu zituen Hartreeren funtzio erradialak
- . Kontzeptu berri bat barneratu zuen: karga nuklear eraginkorra: Z_e edo Z^*
- . Balore berri hauek hasita atomo polielektronikoaren uhin-funtzioa ebatzi du

$$Z_e = Z - \sigma$$

σ : **Slaterren** pantailaketa konstantea

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Z_e -ren kalkuluak:

$[1s^2] [2s^2 2p^6] [3s^2 3p^6] [3d^{10}] [4s^2 4p^6] [4d^{10} 4f^{14}]$

Taldea	n talde bereko elektroiak	(n-1) taldeko elektroiak	(n-2), (n-3..) taldeko elektroia
[1s]	0.30	-	-
[ns,np]	0.35	0.85	1.00
[nd] edo [nf]	0.35	1.00	1.00

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

Slaterren ondorioaz:

- . **ns** eta **np** orbitalek pantailaketa bera egiten dute
- . **nd** eta **nf** orbitalek pantailaketa bera egiten dute.
- . **nd** eta **nf** orbitalek ns eta np orbitalak baino gehiago pantailatzen dute

Beraz, aurrekoaren arabera bereizten dira **orbital-multzoak** pantailaketari dagokionez

Taldea (x)	[1s ²]	[2s ² 2p ⁶]	[3s ² 3p ⁶]	[3d ¹⁰]	[4s ² 4p ⁶]	[4d ¹⁰ 4f ¹⁴]
	1.goa	2.goa	3.goa	4.goa	5.goa	6.goa

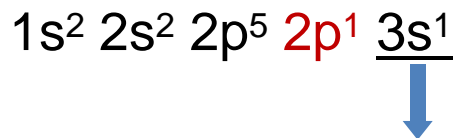
e ⁻ taldea(x)(orbitala)	(x) talde bereko e ⁻	(x-1) taldeko e ⁻	(x-2, x-3..) taldeko e ⁻
[1s]	0.30	-	-
[ns,np]	0.35	0.85	1.00
[nd] edo [nf]	0.35	1.00	1.00

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Zein da Na atomoaren 2p elektroien baten σ ?

Baina 2p elektroien baten σ kalkulatu behar dugunez honela idatziko dugu konfigurazio elektronikoa, kontsideratzen ari garen elektroia banatzeko:

n altuagoko e- bakoitzaren kontribuzioa=0.....0

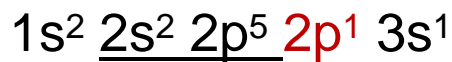
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Zein da Na atomoaren 2p elektroien baten σ

$$Z=11 \quad 1s^2 \quad 2s^2 \quad 2p^6 \quad 3s^1$$

2p elektroien baten σ kalkulatu behar dugunez...

Honela idatziko dugu konfigurazio elektronikoa:

n bereko e- bakoitzaren
kontribuzioa=0.35

$$0 \dots \dots \dots 0$$

$$0.35 \dots \dots 7 \times 0.35 = 2.45$$

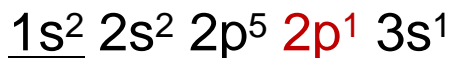
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Zein da Na atomoaren 2p elektroien baten σ

$$Z=11 \quad 1s^2 \quad 2s^2 \quad 2p^6 \quad 3s^1$$

2p elektroien baten σ kalkulatu behar dugunez...

Honela idatziko dugu konfigurazio elektronikoa:

(n-1) geruzako e- bakoitzaren
kontribuzioa=0.85

0.....	0 x 0	= 0
0.35.....	7 x 0.35	= 2.45
0.85	2 x 0.85	= 1.70

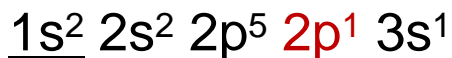
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Zein da Na atomoaren 2p elektroien baten σ

$$Z=11 \quad 1s^2 \quad 2s^2 \quad 2p^6 \quad 3s^1$$

2p elektroien baten σ kalkulatu behar dugunez...

Honela idatziko dugu konfigurazio elektronikoa:

n txikiagoko gainontzeko elektroirik ez dago

0.....	0 x 0	= 0
0.35.....	7 x 0.35	= 2.45
0.85	2 x 0.85	= 1.70

$$\sigma = 4.15$$

Beraz, Na atomoan $Z_e(2p) = Z - \sigma = 11 - 4.15 = 6.85$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Z_e karga nuklear eraginkorra

Balio hauek metodo modernoago baten bidez lortuta daude

atomoa	Z	1s	2s	2p
Li	3	2.69	1.28	
Be	4	3.68	1.91	
B	5	4.68	2.58	2.42
C	6	5.67	3.22	3.14
N	7	6.66	3.85	3.83
O	8	7.66	4.49	4.45
F	9	8.65	5.13	5.10
Ne	10	9.64	5.76	5.76

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Z_e karga nuklear eraginkorra

Slaterren metodoaren bidez kalkulaturakoa $Z_e=6.85$ da

at.	Z	1s	2s	2p	3s	3p
Na	11	10.63	6.57	6.80	2.51	
Mg	12	11.61	7.39	7.83	3.31	
Al	13	12.59	8.21	8.96	4.12	4.07
Si	14	13.57	9.02	9.94	4.90	4.29
P	15	14.56	9.82	10.96	5.64	4.89
S	16	15.54	10.63	11.98	6.37	5.48
Cl	17	16.52	11.43	12.99	7.07	6.12
Ar	18	17.51	12.23	14.01	7.76	6.76

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- .Slaterrek atomoaren kanpokoago elektroien propietateak justifikatzen ditu
- . Emaizak n handitzen den ahala zehaztasuna galtzen dute
- . Egun Z_e -ren baloreak metodo modernoagoen bidez kalkulatu dira, potentzia handiko ordenagailuaren laguntzaz

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

ONDORIOZ

- . Barne-elektroiek kanpoko balentzia-elektroiak (kanpo-elektroiak) pantailatzen dituzte
- . Atomo astun baten elektroia bat atomo arin baten elektroia-mota bera baino pantailatuago dago
- . Pantailaketa ez da % 100a
- . Ezin da esan protoi bat erabat "ezabatuta" dagoela elektroia-gatik
- . Pantailaketa desberdina da elektroia baldin badago s/p edo d/f orbital batean

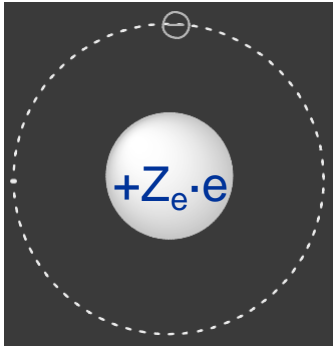
5.3. GAIA

ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. EGITURA ATOMIKOA

5.3. 3. ATOMO POLIELEKTRONIKOEN ENERGIA-MAILAK

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Atomo polielektronikoen energia-mailak

$$V = -\frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{Z_e e \cdot e}{r^2}$$

$$E = -R \frac{Z_e^2}{n^2}$$

energia baimendua
atomo polielektronikoak

$$V = -\frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{Z e \cdot e}{r^2}$$

$$E = -R \frac{Z^2}{n^2}$$

energia baimendua
atomo hidrogenoideak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

atomo polielektronikoak

$$E = -R \frac{Z_e^2}{n^2}$$

Z_e fn(n,l) E fn(n,l)

n eta l bereko egoerak
degeneratuak dira

atomo hidrogenoideak

$$E = -R \frac{Z^2}{n^2}$$

Z fn (n) E fn(n)

n bereko egoerak
degeneratuak dira

Degenerazioa: kuantu-mailetako energiaren berdinketa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

E baimendua H atomoan

$$E = -R \frac{Z^2}{n^2}$$

n=1 egoera ez dago degeneratua (1s)

n=2 egoera 4 aldiz degeneratua dago

$2s, 2p_x, 2p_y, 2p_z$

E baimendua AP-etan

$$E = -R \frac{Z_e^2}{n^2}$$

n=1 egoera ez dago degeneratua (1s)

n=2, l=0 egoera ez dago degeneratua (2s)

n=2, l=1 egoera 3 aldiz degeneratua dago
 $2p_x, 2p_y, 2p_z$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Adierazi hurrengo orbitalak degeneratuak diren edo ez

BAI	EZ	H atomoa , $2s$, $2p_x$, $2p_y$, $2p_z$
BAI	EZ	Li atomoa , $2s$, $2p_x$, $2p_y$, $2p_z$
BAI	EZ	H atomoa, $1s$, $2s$, $3s$
BAI	EZ	Al atomoa , $3s$, $3p_x$, $3p_y$, $3p_z$
BAI	EZ	Fe atomoa, $3p_x$, $3p_y$, $3p_z$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Adierazi hurrengo orbitalak degeneratuak diren edo ez

BAI	EZ	H atomoa , $2s$, $2p_x$, $2p_y$, $2p_z$
BAI	EZ	Li atomoa , $2s$, $2p_x$, $2p_y$, $2p_z$
BAI	EZ	H atomoa, $1s$, $2s$, $3s$
BAI	EZ	Al atomoa , $3s$, $3p_x$, $3p_y$, $3p_z$
BAI	EZ	Fe atomoa, $3p_x$, $3p_y$, $3p_z$

5.3. GAIA

ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. EGITURA ATOMIKOA

5.3. 4. ATOMO POLIELEKTRONIKOEN
KONFIGURAZIO ELEKTRONIKOAK

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

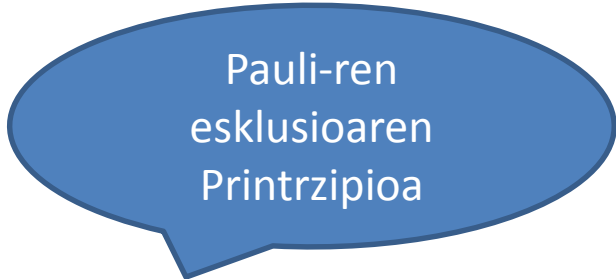
Energia-mailak kalkulatuta nola determinatu
konfigurazio elektronikoa?

**'building-up'-aren
printzipioa**
(ingelesez) edo eta
Aufbau-ren printzipio
(alemanez)

1. Betetzeko ordena finkatzen
2. Egoera orbital bakoitzean koka daitezke elektroi-kopurua ezagutuz
3. Orbital degeneratuen konfigurazio elektronikoa ezagutzen

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Energia-mailak kalkulatuta nola determinatu atomoen oinarrizko konfigurazio elektronikoa?

Pauli-ren
esklusioaren
Printzipioa

1. Betetzeko ordena finkatzen
2. Egoera orbital bakoitzean koka daitezke elektroi-kopurua ezagutuz
3. Orbital degeneratuen konfigurazio elektronikoa ezagutzen

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Energia-mailak kalkulatuta nola determinatu atomoen oinarrizko konfigurazio elektronikoa?

1. Betetzeko ordena finkatzen
2. Egoera orbital bakoitzean koka daitezke elektroi-kopurua ezagutuz
3. Orbital degeneratuen konfigurazio elektronikoa ezagutzen

Hund-en araua

Aufbau-ren edo Building-up'-aren printzipioa

- . ***Atomoaren oinarrizko egoera ustezkoen artean energia txikiagokoa da***
- . Gainezko egoerei *kitzikatuak* deritze
- . Konfigurazio elektroniko egonkorrean, elektroiak hutsik dauden energi maila baxuenetan kokatuta daude
- . Beraz, energi mailak behetik gora daude beteta

Orbitalen betetzeko ordena

- Hidrogenoa: n kuantu-zenbakiaren balore txikienatik hasita
- Polielektronikoak: $n+1$ gehiaketaren balore txikienatik hasita

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Orbitalen betetzeko ordena

- Hidrogenoa: n kuantu-zenbakiaren balore txikiena hasita
- Polielektronikoak: $n+l$ gehiaketaren balore txikiena hasita

	n	l	$n+l$
H [≡] $1s^1$	1	0	1
He [≡] $1s^2$	1	0	1
Li [≡] $1s^2 2s^1$	2	0	2
Be [≡] $1s^2 2s^2$	2	0	2

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Orbitalen betetzeko ordena

- Hidrogenoa: n kuantu-zenbakiaren balore txikiena hasita
- Polielektronikoak: $n+l$ gehiaketaren balore txikiena hasita

B	$[\equiv] 1s^2 2s^2 2p_x^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^1$	n	l	$n+l$
			2	1	3
C	$[\equiv] 1s^2 2s^2 2p_x^1 2p_y^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^2$	2	1	3
N	$[\equiv] 1s^2 2s^2 2p_x^1 2p_y^1 2p_z^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^3$	2	1	3
O	$[\equiv] 1s^2 2s^2 2p_x^2 2p_y^1 2p_z^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^4$	2	1	3
F	$[\equiv] 1s^2 2s^2 2p_x^2 2p_y^2 2p_z^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^5$	2	1	3
Ne	$[\equiv] 1s^2 2s^2 2p_x^2 2p_y^2 2p_z^2$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^6$	2	1	3

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Na [≡]	$1s^2 2s^2 2p^6 3s^1$		3	0	3
Mg [≡]	$1s^2 2s^2 2p^6 3s^2$		3	0	3
Al [≡]	$1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p_x^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^1$	3	1	4
Si [≡]	$1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p_x^1 3p_y^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^2$	3	1	4
P [≡]	$1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p_x^1 3p_y^1 3p_z^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^3$	3	1	4
S [≡]	$1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p_x^2 3p_y^1 3p_z^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^4$	3	1	4
Cl [≡]	$1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p_x^2 3p_y^2 3p_z^1$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^5$	3	1	4
Ar [≡]	$1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p_x^2 3p_y^2 3p_z^2$	$\Leftrightarrow 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6$	3	1	4

Hona arte ordena geruzarekin batera doa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Hemendik aurrera:

	n	l	$n + l$
$3d:$	3	2	5
$4s:$	4	0	4
$4p:$	4	1	5

	n	l	$n + l$
K $[≡] 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^1$	4	0	4
Ca $[≡] 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^2$	4	0	4
Sc $[≡] 1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^2 3d^1$	3	2	5

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Atomo polielektronikoetan orbitalen egonkortasunaren ordena $n+l$ balore berdinak energia bera daukate: $(n+l) \uparrow \rightarrow \text{energia} \uparrow$

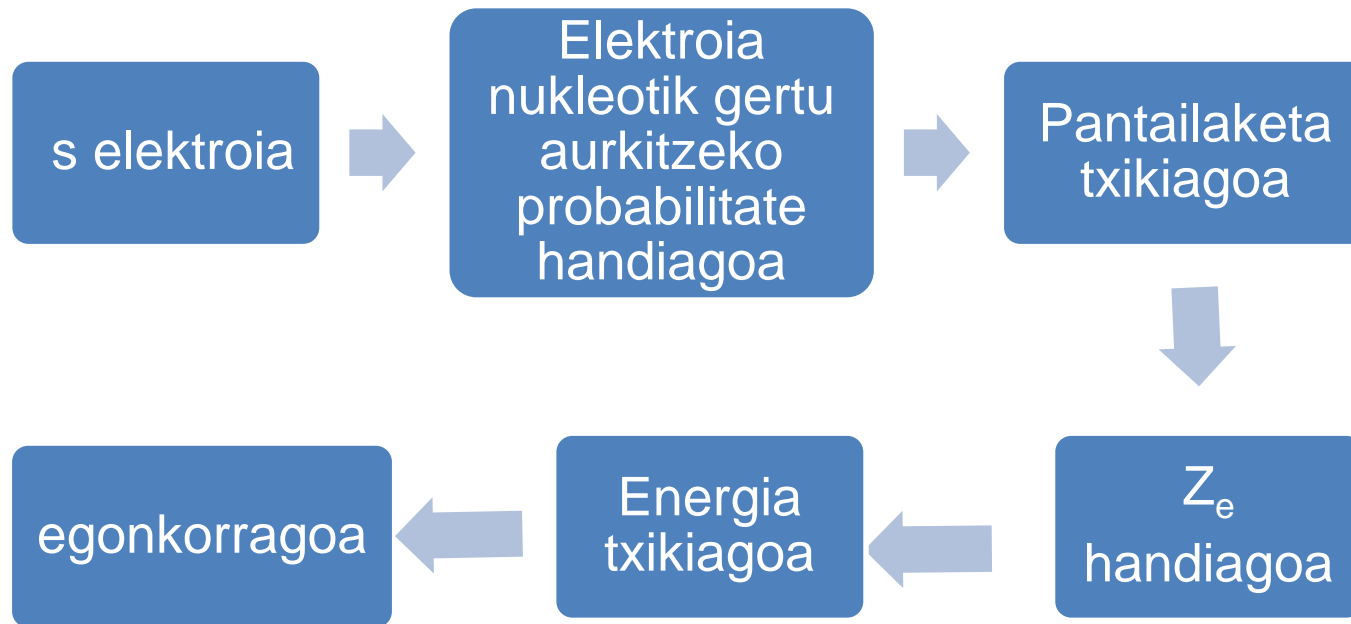
l	0	1	2	3	4
n					
1	1s				
2	2s	2p			
3	3s	3p	3d		
4	4s	4p	4d	4f	
5	5s	5p	5d	5f	5g
6	6s	6p	6d	6f	6g
7	7s	7p	7d	7f	7g

1s	$(n+l)=(1+0)=1$
2s	$(n+l)=(2+0)=2$
2p	$(n+l)=(2+1)=3$
3s	$(n+l)=(3+0)=3$
3p	$(n+l)=(3+1)=4$
4s	$(n+l)=(4+0)=4$
3d	$(n+l)=(3+2)=5$
4p	$(n+l)=(4+1)=5$
5s	$(n+l)=(5+0)=5$
4d	$(n+l)=(4+2)=6$
5p	$(n+l)=(5+1)=6$
6s	$(n+l)=(6+0)=6$
4f	$(n+l)=(4+3)=7$
5d	$(n+l)=(5+2)=7$
6p	$(n+l)=(6+1)=7$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Betetzearen orden hau, s, p eta d orbitalek duten sarkotasun ezberdinaren ondorioa da

$$s > p > d$$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Pauli-ren esklusioaren printzipioa

Kuantu-zenbaki berberetako bi elektroik ezin daitezke egon atomo polielektroniko batean

egoera orbital bakoitzean [(n, l, m_l) hirukote bera duen orbital batean] bi elektroik egon daitezke: s=+1/2 eta s=-1/2

orbital bakoitzean **2** parekatutako elektroik (↑↓) egon daitezke

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Hund-en araua

- . ***Orbital endekatuetan elektroiei bat baino gehiago badaude, m_l egoera orbital desberdinetan kokatzen dira***

- . Elektroiei ez dira parekatzen orbital guztiak erdibeteta egon arte
- . Nahiago dute parekatu gabe egotea
- . Elektroiei .....

gu geuk autobusean bezala jokatzeko dute

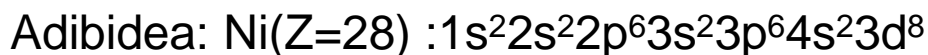
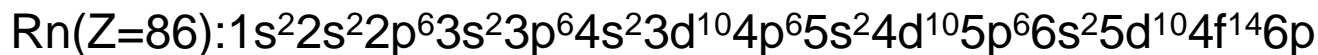
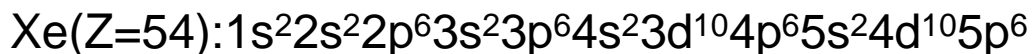
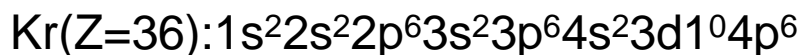
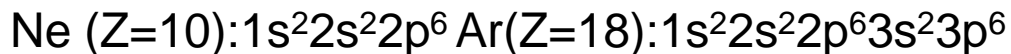
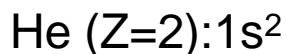
<https://www.youtube.com/watch?v=2yFff7yarqM> (en los abismos del átomo) oso interesgarria egoera kuantikoak ulertzeko eta eredu mekanokuantikoa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1) Konfigurazio elektronikoa “Kernel” geruzetan adierazita

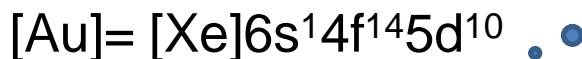
2) Gas geldoen bidez adierazitako konfigurazio elektronikoa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Aurreko arauak aplikatzen...

...baina benetakoakl

Zergatik?

Oinarrizko konfigurazio elektronikoak zehazteko orbitalen energiaz aparte elektroien arteko aldarapenak eta erdibetetzearen egonkortasuna kontsideratu behar da

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

LABURPENA

- . Schödingerren ekuazioa bakarriz atomo hidrogenoideetarako ebazgarria da
- . Hurbilketen laguntzaz atomo polielektronikoetarako erabilgarria izatea lortu da
- . Horrek eramaten gaitu, karga nuklear eraginkorraren kontzeptua definitzera
- . Honek elektroik kanpokoek jasaten duten pantailaketa kontuan hartzen du, banaketa erradialaren grafikoetan euskarria izanik
- . Ondorio hauek direla eta orbitalen energia determinatzen dira
- . Energia-maila hauek konfigurazio elektronikoak determinatzen dute

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

Slaterren ondorioaz:

- . **ns** eta **np** orbitalek pantailaketa bera egiten dute
- . **nd** eta **nf** orbitalek pantailaketa bera egiten dute.
- . **nd** eta **nf** orbitalek ns eta np orbitalak baino gehiago pantailatzen dute

Beraz, aurrekoaren arabera bereizten dira **orbital-multzoak** pantailaketari dagokionez

Taldea (x)	[1s ²]	[2s ² 2p ⁶]	[3s ² 3p ⁶]	[3d ¹⁰]	[4s ² 4p ⁶]	[4d ¹⁰ 4f ¹⁴]
	1.goa	2.goa	3.goa	4.goa	5.goa	6.goa

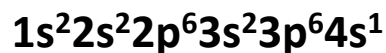
e ⁻ taldea(x)(orbitala)	(x) talde bereko e ⁻	(x-1) taldeko e ⁻	(x-2, x-3..) taldeko e ⁻
[1s]	0.30	-	-
[ns,np]	0.35	0.85	1.00
[nd] edo [nf]	0.35	1.00	1.00

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

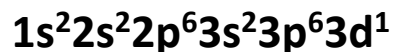
1. Egiaztatu K atomoarentzat honako konfigurazio elektroniko hau energiari dagokionez egonkorrena dela : $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^1$
Zein da atomo honetarako kontsidera daiteke beste konfigurazio elektronikoa?

$[1s][2s,2p][3s,3p][3d][4s,4p][4d][4f][5s,5p]$

$$Z_e = Z - s$$

$$= 19 - [(8 \times 0.85) + (10 \times 1.00)] = 2.20$$

$$Z_e = Z - s$$

$$= 19 - (18 \times 1.00) = 1.00$$

Azken elektroia 4s orbitalean kokatzen bada Z_e handiagoa da, energia txikiagoa eta egonkortasun handiagoa.

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

2. Kalkulatu Z_e -ren balioa 4s, 3d, 3s, 3p, 2s, 2p eta 1s orbitaletan dauden elektroietarako, burdina atomoan ($Z = 26$)

Burdina ($Z = 26$) : $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 3d^6 4s^2$

$$4s: \quad \sigma: 0.35 \times 1 + 0.85 \times 6 + 1.00 \times 18 = 23.45 \Rightarrow$$

$$Z_e(4s) = 2.55$$

$$3d: \quad \sigma: 0.35 \times 5 + 1.00 \times 18 = 19.75 \Rightarrow$$

$$Z_e(3d) = 6.25$$

$$3s, 3p: \quad \sigma: 0.35 \times 7 + 0.85 \times 8 + 1.00 \times 2 = 11.25 \Rightarrow$$

$$Z_e(3s, 3p) = 14.75$$

$$2s, 2p: \quad \sigma: 0.35 \times 7 + 0.85 \times 2 = 4.15 \Rightarrow$$

$$Z_e(2s, 2p) = 21.85$$

$$1s: \quad \sigma: 0.30 \times 1 = 0.30 \Rightarrow$$

$$Z_e(1s) = 25.70$$

[1s²] [2s² 2p⁶] [3s² 3p⁶] [3d¹⁰] [4s² 4p⁶] [4d¹⁰ 4f¹⁴]

Taldea (x)   1.goa   2.goa   3.goa   4.goa   5.goa   6.goa

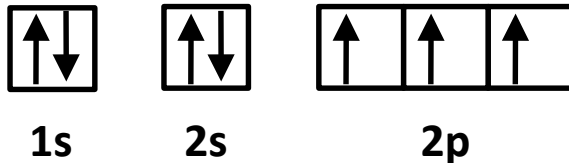
e ⁻ taldea(x)(orbitala)	(x) talde bereko e ⁻	(x-1) taldeko e ⁻	(x-2, x-3..) taldeko e ⁻
[1s]	0.30	-	-
[ns,np]	0.35	0.85	1.00
[nd] edo [nf]	0.35	1.00	1.00

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

3. Hurrengo atomoetako oinarrizko K. E. idatzi:

- Nitrogenoa
- Argona
- Magnesioa
- Burdin(II) katioia
- Burdin(III) katioia

Nitrogenoa(Z=7): $1s^2 2s^2 2p^3$

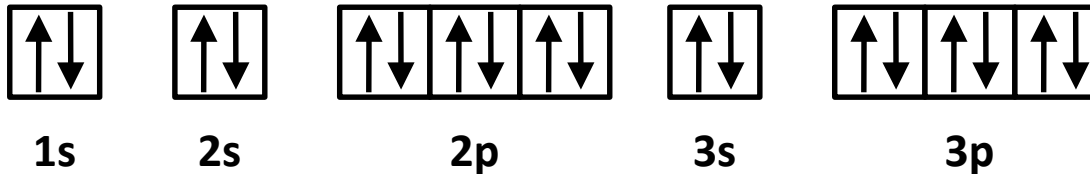
Nitrogenoak 3 elektroi parekatu gabe ditu : diamagnetikoa da

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

3. Hurrengo atomoetako oinarrizko K. E. idatzi:

- Nitrogenoa
- Argona
- Magnesioa
- Burdin(II) katioia
- Burdin(III) katioia

Argona (Z=18): $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6$

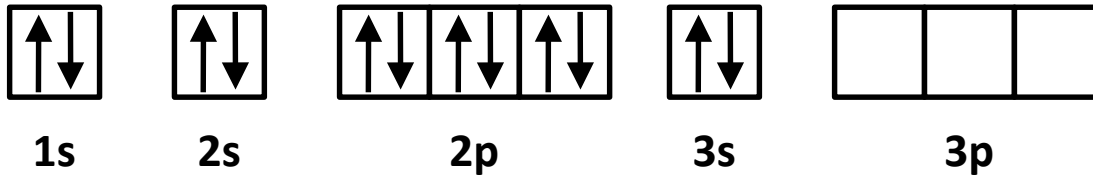
Argonak ez ditu elektroirik parekaturik : diamagnetikoa da

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

3. Hurrengo atomoetako oinarrizko K. E. idatzi:

- Nitrogenoa
- Argona
- Magnesioa
- Burdin(II) katioia
- Burdin(III) katioia

Magnesioa (Z=12): $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2$

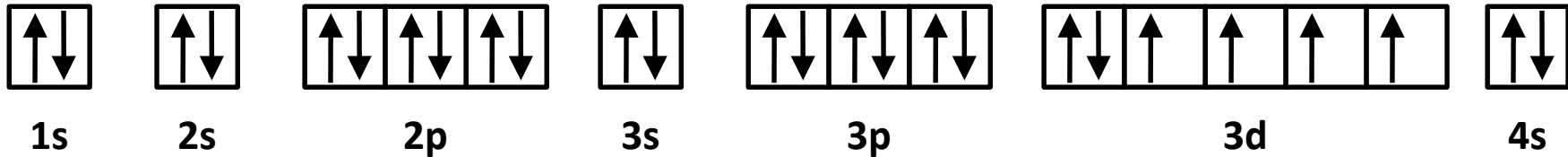
Magnesioak ez ditu elektroirik parekaturik : diamagnetikoa da

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

3. Hurrengo atomoetako oinarrizko K. E. idatzi:

- Nitrogenoa
- Argona
- Magnesioa
- Burdin(II) katioia
- Burdin(III) katioia

Burdina (Z=26): $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^2 3d^6$

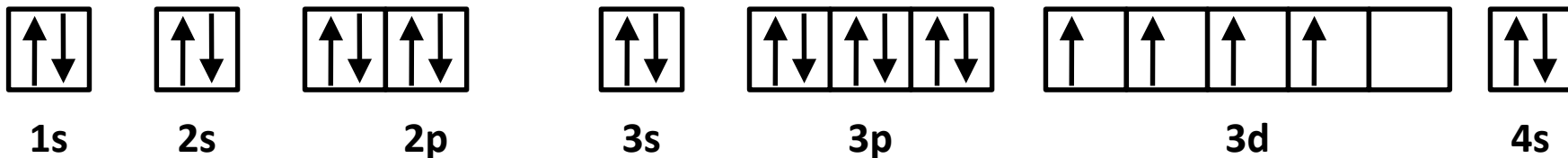
Burdinak 4 elektroi parekatu gabe ditu: paramagnetikoa da

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

3. Hurrengo atomoetako oinarrizko K. E. idatzi:

- Nitrogenoa
- Argona
- Magnesioa
- Burdin(II) katioia
- Burdin(III) katioia

Burdin(II) katioia(Z=26): $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^2 3d^4$

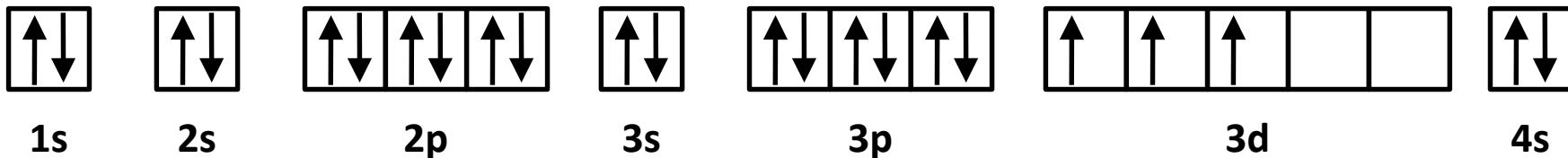
Burdin(II) katioiak 4 elektroi parekatu gabe: paramagnetikoa da

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

3. Hurrengo atomoetako oinarritzko K. E. idatzi:

- Nitrogenoa
- Argona
- Magnesioa
- Burdin(II) katioia
- Burdin(III) katioia

Burdin(III) katioia($Z=26$): $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6 4s^2 3d^3$

Burdin(II) katioiak 3 elektroi parekatu gabe: paramagnetikoa da

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

4. Atomo batean zenbat elektroik hurrengo kuantu-zenbakiak izan ditzateke?

Kuantu -zenbakiak	Elektroi - kopurua
$n= 2, m_s= -1/2$	4 elektroi
$n= 2, l=0, m_s= -1/2$	Elektroi bakarra
$n= 4, m_l= 1$	6 elektroi
$n= 2, l=3, m_l= -2$	0 elektroi
$n= 3, l= 2$	10 elektroi

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

5. Kuantu-zenbakizko laukote hauen artean zeinek dira onartezinak?

Kuantu -zenbakiak	Erantzuna
$(1,0,1/2,-1/2)$	☒ $(1,0,1/2,-1/2)$
$(4,3,-2,1/2)$	☐ $(4,3,-2,1/2)$
$(2,2,1,1/2)$	☒ $(2,2,1,1/2)$
$(3,0,0,1/2)$	☐ $(3,0,0,1/2)$
$(3,2,1,1)$	☒ $(3,2,1,1)$

05.03.GAIA: ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. ARIKETAK

6. Oxigeno atomoak 8 elektroi ditu. Idatzi elektroi bakoitzari dagozkion lau kuantu-zenbakiak.

n	l	m_l	m_s	Orbitala
1	0	0	$\frac{1}{2}$	$1s^2$
1	0	0	$-\frac{1}{2}$	
2	0	0	$\frac{1}{2}$	$2s^2$
2	0	0	$-\frac{1}{2}$	
2	1	-1	$\frac{1}{2}$	$2p^4$
2	1	-1	$-\frac{1}{2}$	
2	1	0	$\frac{1}{2}$	
2	1	1	$\frac{1}{2}$	

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Hitzen glosarioa

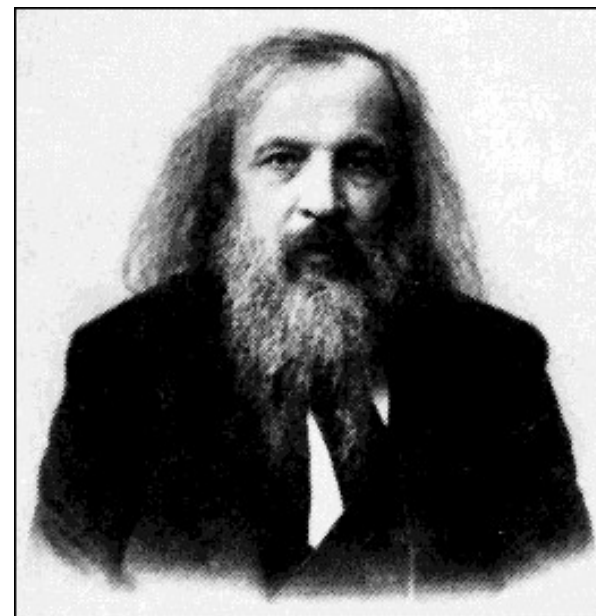
- . Atomo hidrogenoidea:
- . Banaketa erradiala:
- . Banaketa angeluarra
- . Funtzio orbitala
- . Pantailaketa
- . Karga nuklear eraginkorra
- . Energia-degenerazioa
- . Konfigurazio elektronikoa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1. Petrucci, R. H., Herring F. G.; Madura, J.D.; Química General. Pearson Education, 10^a Ed., Madrid, (2011)
2. Lothar Beyer. Química Inorgánica. Ariel Ciencia, Barcelona(2000)
3. Shivers & Athkins: Química Inorgánica. Ed: Mac Graw Hill, México (2008)
4. Chang, R., Goldsby, K. A.:Química;11^a Ed. McGraw-Hill; Mexico, D. F., (2013)
5. Valenzuela, C.:Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia.Ed. Universidad de Granada, Granada, (2002)

5.4. GAIA TAULA PERIODIKOA

Farmaziako gradua. 1.kurtsoa
Kimika orokorra eta ez-organikoa
2019/20 kurtsoa

5. Gaia. Egitura atomikoa eta taula periodikoa

INDIZEA

5.1. Mekanika Kuantikoaren oinarriak

5.2. Atomo hidrogenoideak. Egitura atomikoa

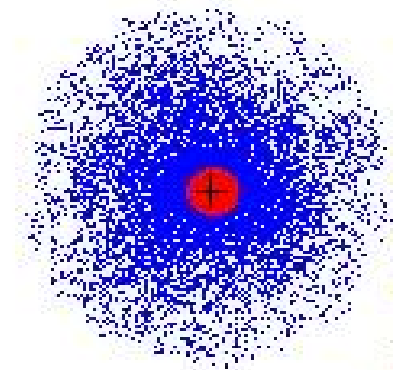
5.3. Atomo polielektronikoak. Egitura atomikoa

5.4. Taula periodikoa

5. 4.Gaia. Taula Periodikoa

INDIZEA

1. Taula periodikoaren hastapenak
2. Taula periodikoaren antolaketa
3. Balentzia-elektroiak
4. Propietate periodikoak

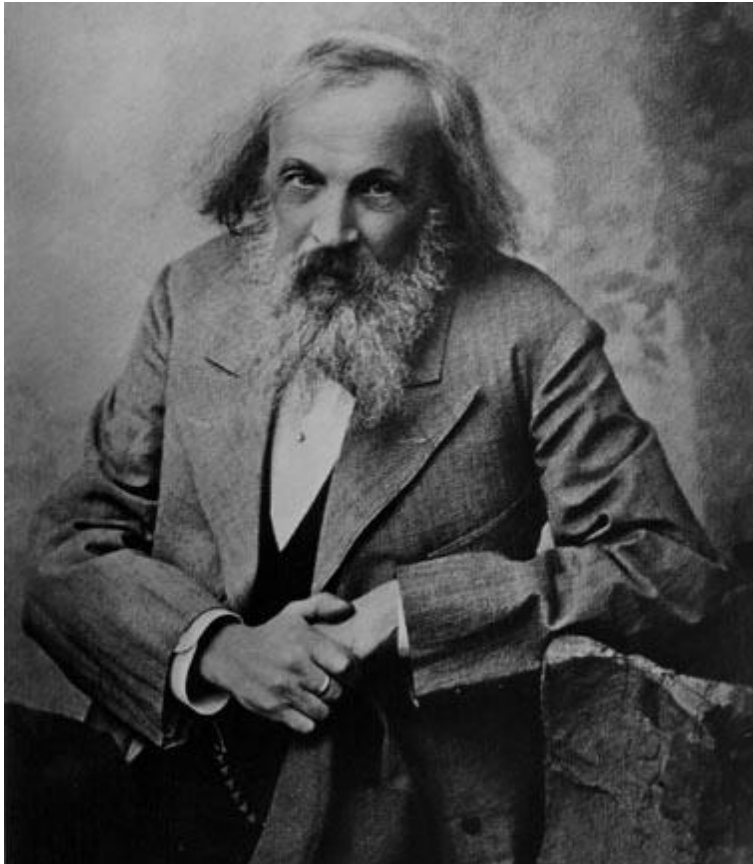

5.4. GAIA

ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. EGITURA ATOMIKOA

5.4. 1. TAULA PERIODIKOAREN HASTAPENAK

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Dimitri Ivanovich Mendeleev (1834-1907)

1869.urtean Dimitri Mendeleev **kimikari errusiarrak** taula periodiko *moderno*a **antolatu** zuen, **zutabe bakoitzean balentzia bereko elementuak kokatuz**

Mendeleev-ek ez zekien antolamendu hau Z-aren araberakoa zenik

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- ✓ 1700.urtean baino lehen bakarrik 12 elementu ezagunak ziren.
- ✓ 1700-1799 tartean 21 elementu gehiago aurkitu zituzten.
- ✓ 1800-1849 tartean 24 elementu berriak agertu ziren
- ✓ 1850-1899 tartean beste 24 elementu batzuk aurkitu zituzten
- ✓ Guztira: 81 elementu
- ✓ Egun 119 elementu ezagunak dira, 92 naturalak izanik
- ✓ Lurrean arinena H-a da eta astunena U-a da

Ikurrak?
J.J.Berzelius
(1813.urtean)

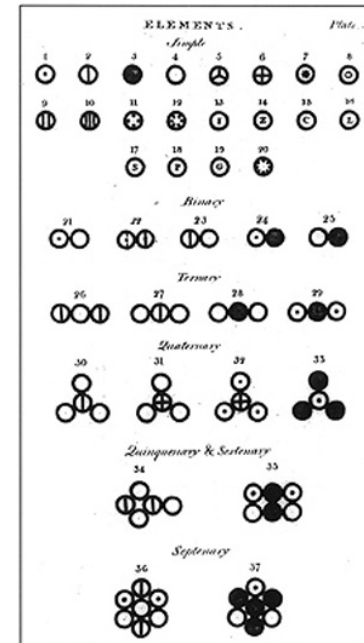
XVIII. mendeko laborategia

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Taula periodikoaren hastapenak. Sinbologia

An Explication of the Characters which are used in this Book.

☉ <i>Gold.</i>	A. F. <i>Aqua Fortis.</i>
☽ <i>Silver.</i>	A. R. <i>Aqua Regus.</i>
♂ <i>Iron.</i>	S. V. <i>Spirit of Wine.</i>
☿ <i>Mercury.</i>	☿ <i>Sublimate,</i>
♃ <i>Jupiter.</i>	☿ <i>Precipitata.</i>
♀ <i>Venus.</i>	☿☿ <i>Amalgama.</i>
♄ <i>Lead.</i>	▽ <i>Water.</i>
♁ <i>Antimony.</i>	△ <i>Fira,</i>
✽ <i>Sal armoniac.</i>	

Sinbologia alkimikoa
planeten oinarrituta
(XIII-XIV. mendeak)

Nola ordenatu?

Elementuen eta konposatuen
irudia.

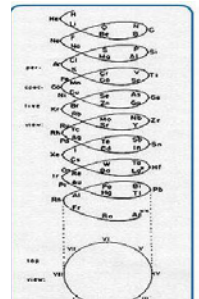
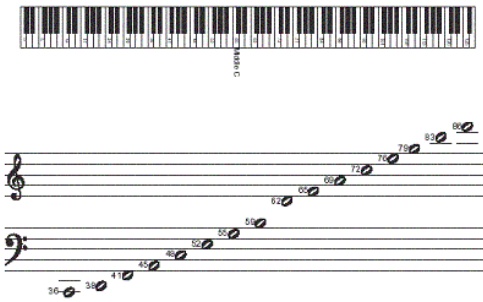
“A New System of Chemical
Philosophy” . John Dalton (1808)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Taula periodikoaren hastapenak. Saialdi lehenak

- Dobereiner-en hirukoak edo “triadas” (1829)
- Newlands-en zortzikoak edo “octavas” (1864)
- Alexandre-Emile Chancourtois en “helize telurikoa” (1820 – 1886)
- 1869.urtean Dimitri Mendeleev-ek antolaketa berri bat proposatu zuen, hurrengoan oinarrituta:

“Gorputz sinpleen propietateak beraien pisu atomikoarekiko era periodiko batean erlazionatuta daude”

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Elementuak zutabeetan kokatu zituen eta zutabeetan zehar propietateak errepikatu zirela ohartu zuen
- Ezagunak ez ziren elementu batzuen existentzia aurrean zituen
- Iragarpen okertuta batzuk ere egin zituen: bere ustez gas nobleak ez ziren existitzen!
- Atomismoari buruz eszeptikoa zen
- Kimikaren Tratatu (1868-1869)

The image shows a handwritten manuscript page, likely a draft of a periodic table. The page is filled with handwritten text and numbers, organized into columns and rows. The handwriting is in a cursive script, possibly from the 19th century. The text is arranged in a grid-like structure, with some elements grouped together. There are several lines of text at the top and bottom of the page, and a large rectangular box containing text in the lower right quadrant. The overall appearance is that of a working draft or a preliminary sketch of a scientific discovery.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Aldi berean beste zientzialari batzuk lan bera garatu zuten baina ez zuten hain ondo aurkeztu
- Julius Lothar Meyer-en lana aipagarria da, 1864.urtean 28 elementu balentziaren arabera ordenatu baitzuen

Julius Lothar Meyer(1830-1895)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Mendeleev-ek taula batean elementuak ordenatu zituelako ospe osoa bereganatu zuen
- Bunsen-ekin biek lan egin zuten eta 1882an sari bat jaso zuten, *Davy domina*, elementuen arau periodikoaren aurkikuntzagatik
- Taula periodikoan jardun zuten zientzialarien artean ezagunena Mendeleev da. Zergatik?
- Bizitza gogorra izan zuelako eta kasualitatez garai horretan ezagunak ziren 62 elementuak taula batean kokatu zituelako.
- Egungo taula: Henry Moseley-ri zor diogu . . . *Z eta pisu atomikoaren erlazioaz konturatu zen*

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Mendeleev-ek egindako aurreanen arrakasta

Eka-silizio (Es):Germanioa

Eka-aluminio (Ea):Galioa

“*Eka*”: sanskritoz, lehena

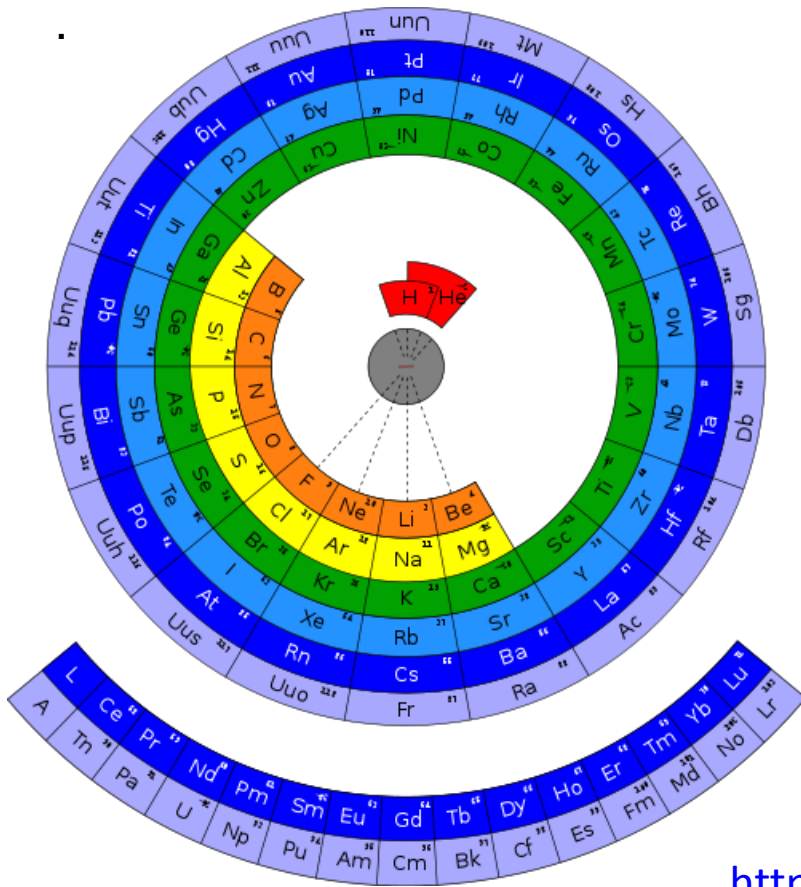
Propietatea	Eka-silizio(1871)	Germanio (1886)
Masa atomikoa	72	72,6
Dentsitatea g/cm ³	5,5	5,47
kolorea	Gris	Gris
Oxidoaren dentsitatea, g/cm ³	EsO ₂ : 4,7	GeO ₂ : 4,703
Kloruroren irakite-puntua	EsCl ₄ : T < 100 °C	GeCl ₄ : 86 °C
Kloruroaren dentsitatea, g/cm ³	EsCl ₄ : 1,9	GeCl ₄ : 1,887

5.4. GAIA

ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. EGITURA ATOMIKOA

5.4.2. TAULA PERIODIKOAREN ANTOLAKETA

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

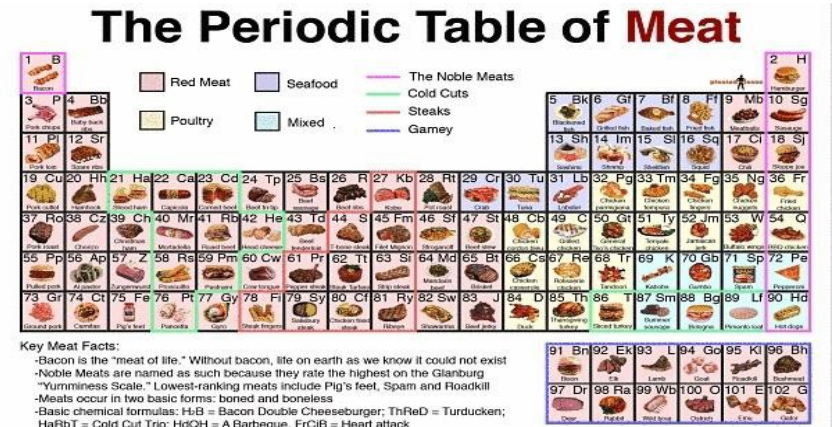
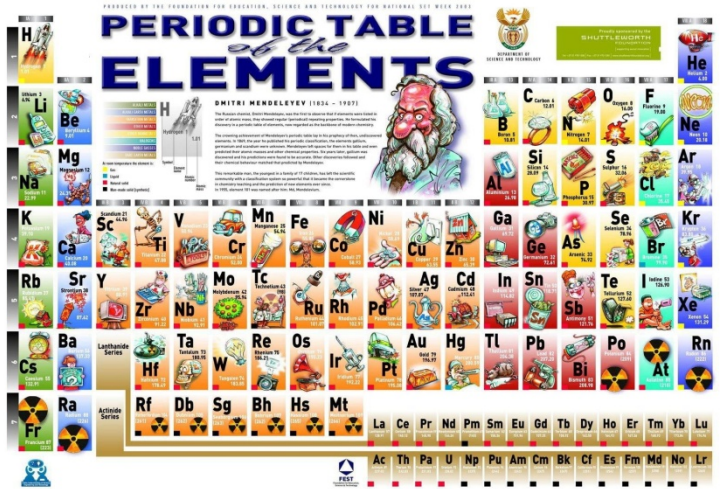

Taula periodikoa?

Erdirantz mugitzean tamaina atomikoa txikitzen dela adierazten du

https://verne.elpais.com/verne/2018/12/16/articulo/1544973683_866319.html

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

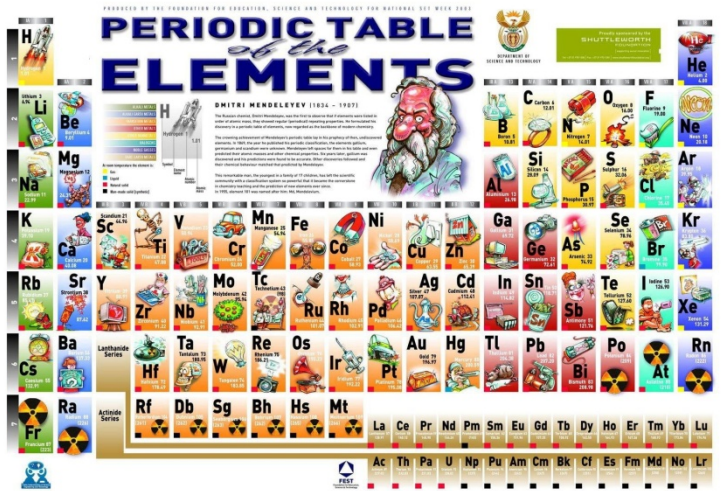
PRODUCED BY THE FOUNDATION FOR EDUCATION, SCIENCE AND TECHNOLOGY FOR NATIONAL DAY WEEK 2003

PERIODIC TABLE of the ELEMENTS

DMITRI MENDELEEV (1834 - 1907)

UNIVERSITY OF SHUTTLERDORTH

SISTEMA PERYODICO

Un equipo de investigadores de la Otonomic Yunibersiti ha logrado fotografíar los átomos en su estado fundamental. En este sistema peryódico (HIO₃) se pueden observar ciertas modificaciones en la nomenclatura para que su estudio sea más lógico y comprensible. "Omnia mentira est" - MENDELEJEV.

IA: Hidrogeno, IIA: Litu, Bario, Sr, Ba, Ra, Francio, Radio, Mactinidos, VIII: Hierro, Cobalto, Niquel, Cobre, Zinc, Galio, Germanio, Arseno, Selenio, Bromo, Yodo, Plomo, Bismuto, Polonio, Astatino, Francio, Radio, Mactinidos, VIII: Hierro, Cobalto, Niquel, Cobre, Zinc, Galio, Germanio, Arseno, Selenio, Bromo, Yodo, Plomo, Bismuto, Polonio, Astatino, Francio, Radio, Mactinidos.

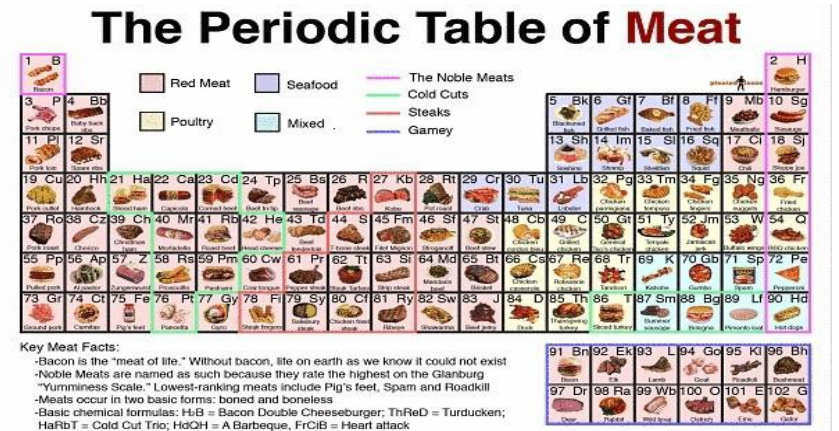
THE PERIODIC TABLE OF JAZZ

AN EVOLUTION OF JAZZ STYLE, IMPROVISATION AND INNOVATION VISUALIZED

Legend: TENOR SAXOPHONE, TRUMPET, PIANO, MILES DAVIS, ALTO/BARI SAXOPHONE, DRUMS/BASS/GUITAR, BAND/BANDLEADER or COMPOSER/ARRANGER.

The Periodic Table of Meat

Legend: Red Meat, Seafood, Poultry, Mixed, The Noble Meats, Cold Cuts, Steaks, Gamey.

Key Meat Facts:
 -Bacon is the "meat of life." Without bacon, life on earth as we know it could not exist
 -Noble Meats are named as such because they rate the highest on the Glamour "Yumminess Scale." Lowest-ranking meats include Pig's feet, Spam and Roadkill
 -Meats occur in two basic forms: boned and boneless
 -Basic chemical formulas: H₂B = Bacon Double Cheeseburger; ThReD = Turducken; HaRbT = Cold Cut Trio; HdQH = A Barbeque, FCIB = Heart attack

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Taula periodikoak isladatzen du
  - Elementuen berezko ezaugarriak
  - Egitura eta konposatuetan sortuko diren loturak
  - Elementuaren izaera kimikoa
- Aurreko guztia erlazio estua du hurrengoarekin
  - Konfigurazio elektronikoa
  - Elektronegatibitatea
  - Tamaina
- Izaera kimikoaren arabera elementuak izan daitezke: metalak, ez-metalak eta metaloideak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Elementu-mota eta sailkapen periodikoa

4 elementu mota bereizten dira konfigurazio elektronikoa dela eta:

Gas Noble motako elementuak

- Geruza elektronikoak erabat beteta dute.
- He $1s^2$ izan ezik, dagokion konfigurazio elektronikoa:
 $ns^2 np^6$

Elementu Adierazgarriak/talde nagusiak

- Kanpoko geruza partzialki beteta dute.
- Konfigurazioak honakoak izan daitezke: ns^1 -tik $ns^2 np^5$ -ra

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Trantsiziozko elementuak (3-11 taldeak)

- d geruza partzialki beteta dute
- Elementu hauen oinarritzko konfigurazioak :

d blokeko elementuak (3-12 taldeak)

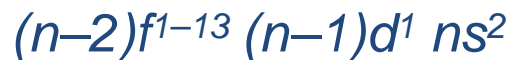
- d orbitalak partzialki edo erabat beteta
- Elementu hauen oinarritzko konfigurazioak:

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Barne-Trantziziozko elementuak

- Partzialki beteta dute:
  - Azken bi geruzak
  - Azken hirugarrena
- Elementu hauen oinarritzko konfigurazioak:

- Askotan $(n-1)d^1$ elektroia 4f orbital bateraino pasatzen da

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
H																		He
Li	Be											B	C	N	O	F		Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl		Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br		Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I		Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At		Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts		Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Egun eta 1988tik **IUPAC**-ek onartzen duen zutabeen izendapen bakarra:
1-18

Kimika Puru eta Aplikatuko Nazioarteko Batasuna

International **U**nion **P**ure and **A**pplyed **C**hemistry

Unión Internacional de Química Pura y Aplicada

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Taula periodikoaren antolamendua

- Periodoak (ilarak)
- Taldeak (zutabeak)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	H																	He
2	Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
3	Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
4	K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
5	Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
6	Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
7	Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

➤ Bi elementu-mota

- Elementu Metalikoak
- Elementu Ez-metalikoak

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	H																	He
2	Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
3	Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
4	K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
5	Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
6	Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
7	Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

8	La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
9	Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

%75 metalak
11 gasak

2 likidoak

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Taula periodikoaren talde nagusiak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Dobereiner-hirukoak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Elementu adierazgarriak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
H																		He
Li	Be											B	C	N	O	F		Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl		Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br		Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I		Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At		Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts		Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Metal alkalinoak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Metal lurralkalinoak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Halogenoak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
H																		He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne	
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar	
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr	
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe	
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn	
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og	

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

C-taldea edo 14. taldea

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Anfigenoak, Kalkogenoak, edo 16.taldea

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
H																		He
Li	Be											B	C	N	O	F		Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl		Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br		Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I		Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At		Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts		Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Gas geldoak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
H																		He
Li	Be											B	C	N	O	F		Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl		Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br		Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I		Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At		Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts		Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Trantsiziozko elementuak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

Barne-trantsiziozko elementuak edo lurralkalinoak: lantanidoak eta aktinidoak

Lantanoa eta Aktinioa zalantzazkoak dira sailkatzeko orduan

5.4. GAIA

ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. EGITURA ATOMIKOA

5.4. 3. BALENTZIA ELEKTROIAK

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Balentzia-elektroiak

- Kanpo-elektroiak elementuen jokaera kimikoa baldintzatze dute
Kanpo-elektroiak **BALENTZIA - ELEKTROIAK** dira

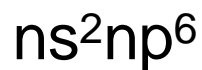
TAULA PERIODIKOAN TALDE BEREKO ELEMENTUEK BALENTZIA - ELEKTROIEN KOPURU BERA DAUKATENEZ, ANTZEKO JOKAERA KIMIKOA ERE DAUKATE.

- Taldeko lehen elementuak ezaugarri desberdin samarrak aurkeztu ohi dira.
- Elementu tipikoak: talde bakoitzeko lehenengo bi elementuak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

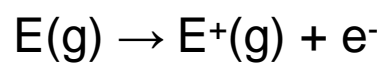
- s eta p geruzak beteta dituztenez gas geldoak kimikoki inerteak dira
- Horregatik beraien konfigurazio elektronikoa egonkortzat hartzen da

Beraz, orokorrean, s eta p blokeko elementuen kimika gas nobleen konfigurazioa lortzeko abiatuta dagoela esan daiteke

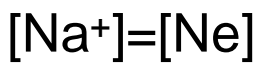
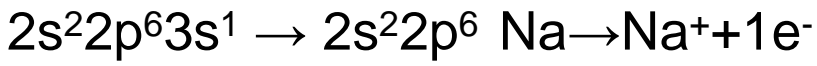
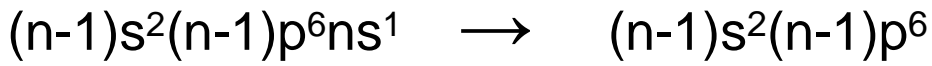
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

Alkalinoek orokorrean katioi monobalente (E^+) modura jokatzen dute, elektroi bat galdu ondoren

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

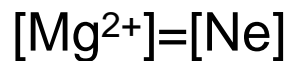
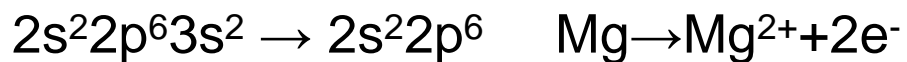
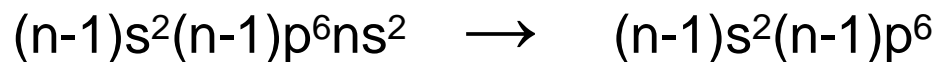
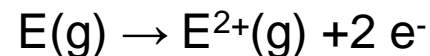
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

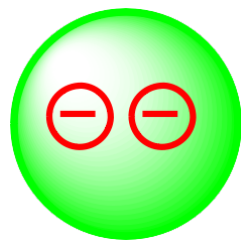
Lurralkalinoek katioi dibalente (E^{2+}) modura jokatzen dute gehienetan, elektro bi galdu ondoren

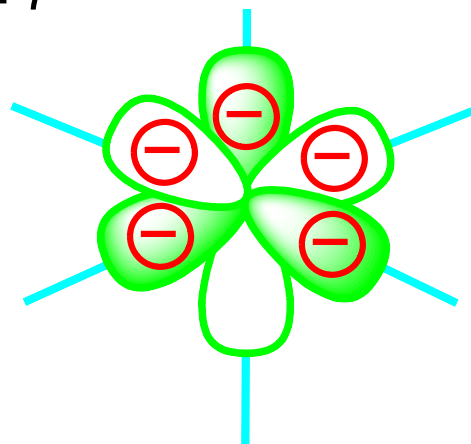
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Hona hemen halogenoen haluro gisa portaeraren zergatia

Balentzia-elektroiak = $t - 10 = 17 - 10 = 7$

S orbitala

P orbitala

ZER EGIN DEZAKE KLORO ATOMO BATEK?

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

p taldeko elementuen kimika askotarikoa da

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

p blokean balentzia-elektroi kopurua t-10 da, t taldea izanik

Esaterako, 14 taldearen balentzia-elektroiak 4 dira

$$14 - 10 = 4$$

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

5.4. GAIA

ATOMO POLIELEKTRONIKOAK. EGITURA ATOMIKOA

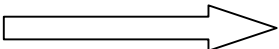
5.4. 4. PROPIETATE PERIODIKOAK

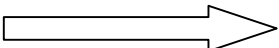
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Ikuspuntu kimikotik, **atomo baten elektroi guztietatik garrantzizkoenak balentzia-elektroiak dira**. Premiazkoa da bere portaera ezagutzea
- **Elementuen oinarrizko ezaugarri kimikoak deskribatzeko, ondoko ezaugarriak aztertu beharra dago:**
  - Balentzia-elektroiak erraz galtzen dira?
  - Balentzia-elektroiak erraz hartzen dira?
  - Bi prozesuen arteko lehiaketan, zer gertatzen da errazago?
  - Nukleoaren inguruan zenbat hedatzen dira?

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate Periodikoak

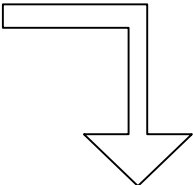
Erraz galtzen dira? Ionizazio-energia

Eraz irabazten dira Afinitate-elektronikoa

Bi prozesuen arteko lehiaketan, zer gertatzen da errazago?

 Elektronegatibitatea

Nukleoaren inguruan zenbat hedatzen dira?

 Tamaina

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Karga nuklearra eraginkorraren, Z_e , aldakuntza

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H																	He
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn
Fr	Ra	Lr	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb
Ac	Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No

talde batean goitik behera nukleotik gero eta urrunago daudenez, balentzi elektroiek sentitzen duten erakarpena (nukleoak eragindakoa) gero eta txikiagoa

periodo batean ezkerrealdetik eskumaldera balentzia-elektroiek sentitzen duten erakarpena (nukleoak eragindakoa) gero eta handiagoa

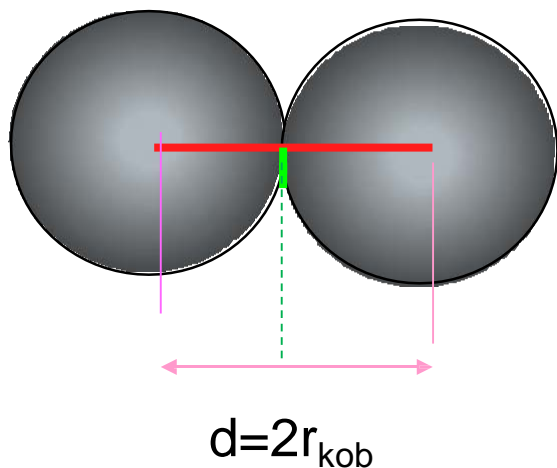
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Erradio atomikoa

- Heisenberg-en zehazgabetasunaren printzipioaren arabera erradioa atomikoaren kontzeptua zentzugabekoa da, definituta ez baitago, geruza elektronikoa mugagabeko baita
- Nola definitu erradio atomikoaren tamaina atomo isolatutakoarena neurtzea ezinezkoa bada? Nola definitzea?
- *Nukleoaren inguruan dentsitate elektronikoaren % 95a bolumena da*
- Joera periodikoa adierazten du

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

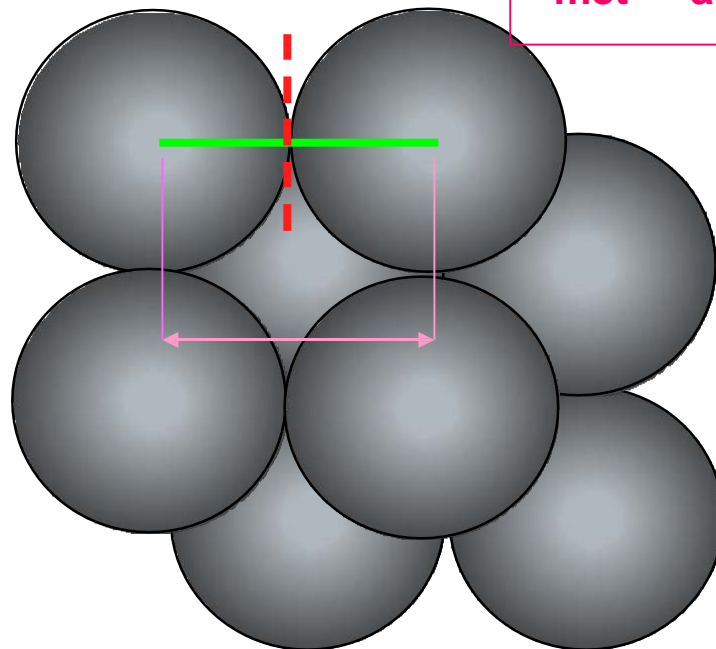
$$r_{\text{kob}} = r_{\text{atom}}$$

Erradio kobalenteak

Molekula diatomiko homonuklearrean kontaktuan dauden bi atomoen arteko distantziaren erdia

$$r_{\text{met}} = r_{\text{atom}}$$

Erradio metalikoak (Goldschmidt-en)

Solido batean ondoz ondoko dauden bi atomoko zentroen arteko distantzia

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

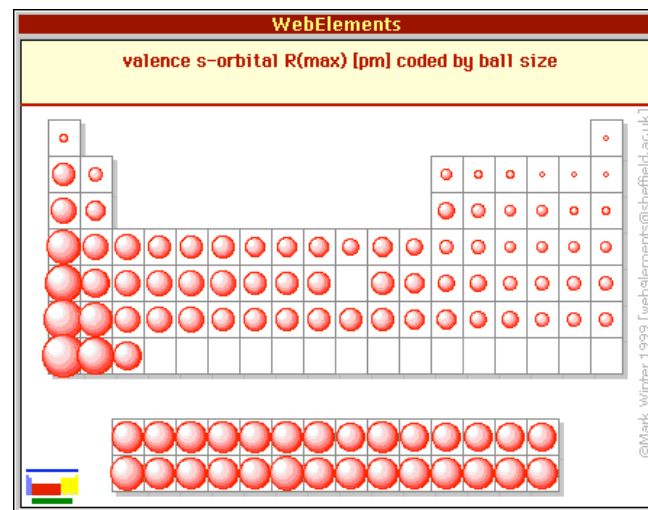
Erradio atomikoa

Periodoetan

Z_e handiagoa den heinean erakarpen nuklearra handiagoa da eta ondorioz erradioa txikiagoa da

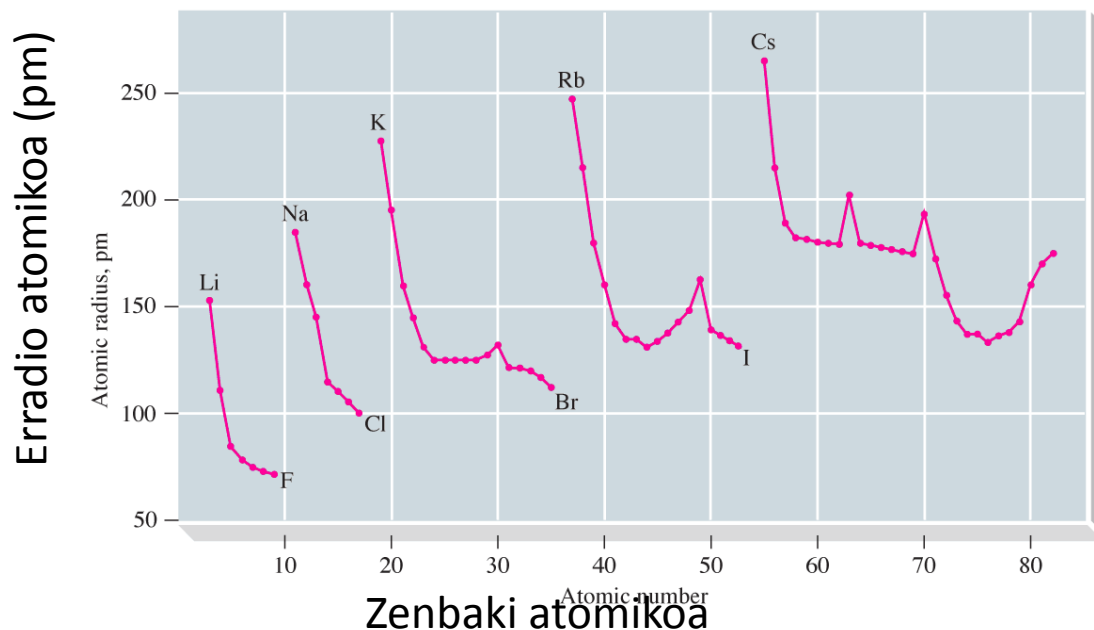
Taldeetan

n handitzen den neurrian erradioa ere handitzen da, elektroien arteko aldarapenak handitzen direlako eta ondorioz elektroihodeia hedatzen da

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Eskuinerantz gutxitzen da: protoi gehiago, geruza bera, Z_e handiagoa
- Beherantz handitzen da: elektroiek geruza berriak betetze dute → hodei elektronikoaren hedapena

Erradio atomikoaren aldakuntza

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: erradio ionikoa

ANIOIAK

Z_e konstantea da baina elektroi kopurua handituz doaz, ondorioz **aldarapenak handiagoak** dira eta anioiaren erradioa atomo neutroarena baino handiagoa da.

KATIOIAK

Elektroi gutxiago daude, **hodei elektronikoa uzkuratzen da** eta atomoarekin konparatuta txikiagoa da.

TAULA PERIODIKOAN ALDAKUNTZA

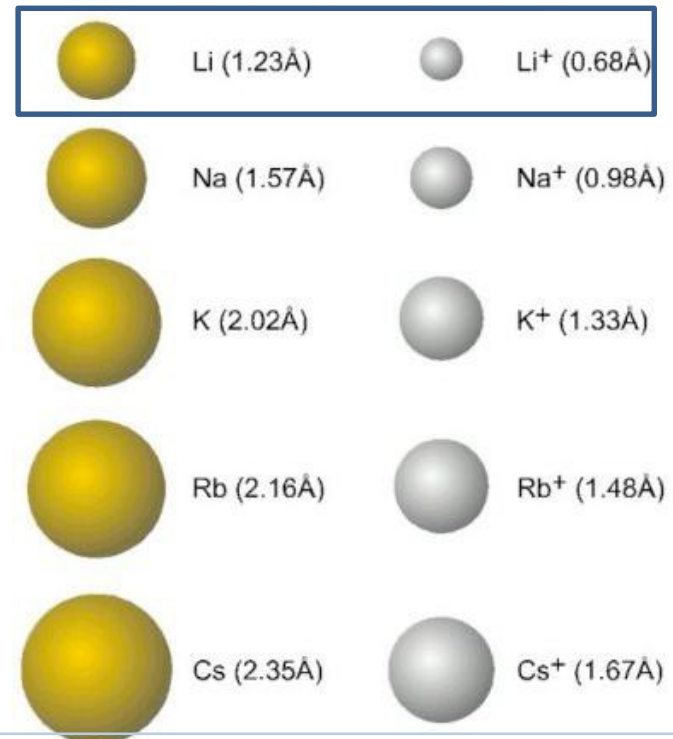
Bai erradio atomikoak bai erradio ionikoak taldeetan goitik behera handituz doa.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

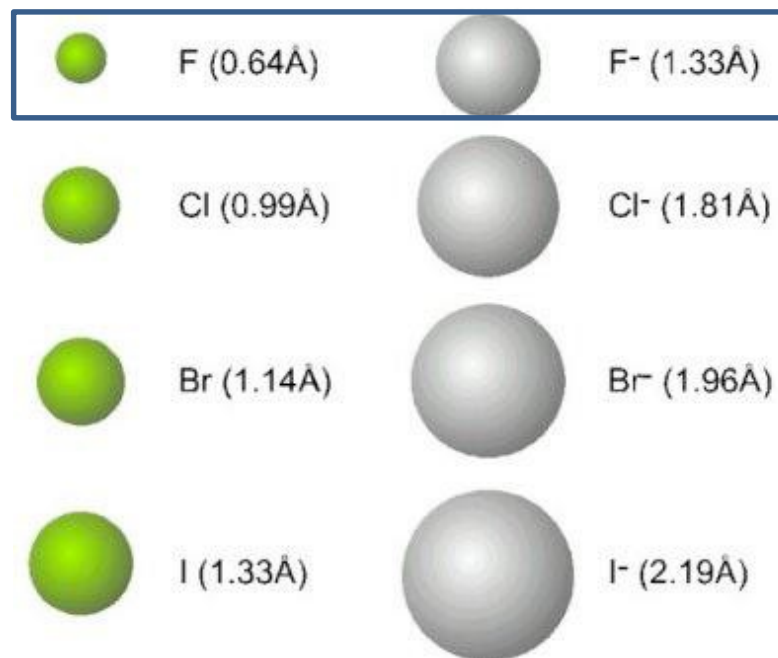
Propietate periodikoak: erradio ionikoa

Bai anioiena bai katioiena taldean zehar jaistean handitzen dira

Atomic Radii of Alkali Metal Elements and Ions

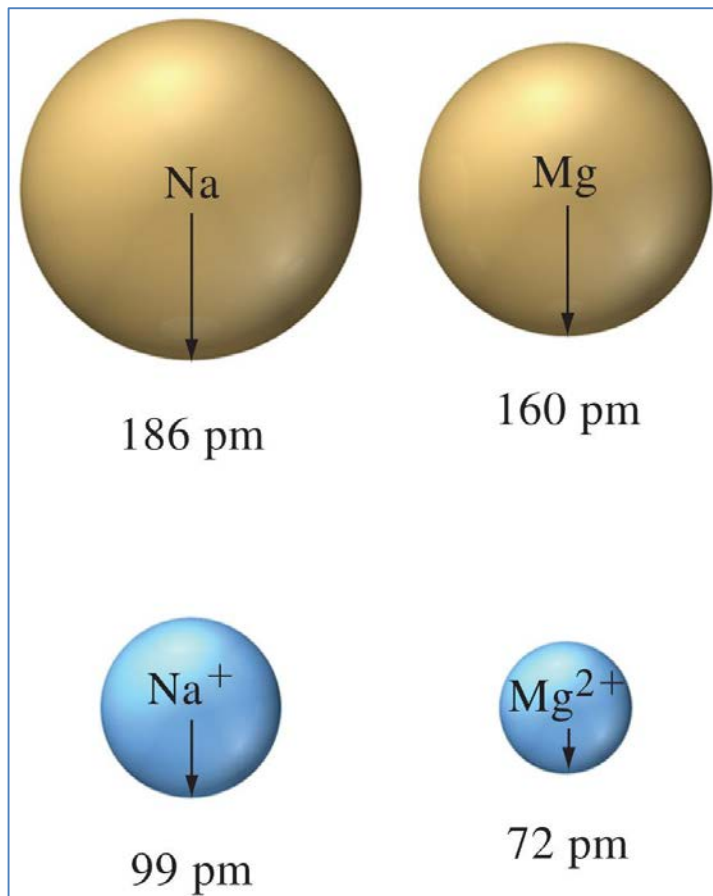
Atomic Radii of Halogen Elements and Ions

Erradioen arteko konparaketa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: erradio ionikoa

Erradioen arteko konparaketa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: erradio atomikoa. Ariketak

*Hurrengo espezieak erradio ionikoarekiko ordena hazkorrean ordenatu :
Na⁺, Mg²⁺, Cl⁻ y Ar.*

<p>Li 152 Li⁺ 59</p>	<p>Be 111 Be²⁺ 27</p>											<p>B 88</p>	<p>C 77</p>	<p>N 75 N³⁻ 171</p>	<p>O 73 O²⁻ 140</p>	<p>F 71 F⁻ 133</p>		
<p>Na 186 Na⁺ 99</p>	<p>Mg 160 Mg²⁺ 72</p>											<p>Al 143 Al³⁺ 53</p>	<p>Si 117</p>	<p>P 110 P³⁻ 212</p>	<p>S 104 S²⁻ 184</p>	<p>Cl 99 Cl⁻ 181</p>		
<p>K 227 K⁺ 138</p>	<p>Ca 197 Ca²⁺ 100</p>	<p>Sc 161 Sc³⁺ 75</p>	<p>Ti 145 Ti²⁺ 86</p>	<p>V 132 V²⁺ 79 V³⁺ 64</p>	<p>Cr 125 Cr²⁺ 82 Cr³⁺ 62</p>	<p>Mn 124 Mn²⁺ 83</p>	<p>Fe 124 Fe²⁺ 77 Fe³⁺ 65</p>	<p>Co 125 Co²⁺ 75 Co³⁺ 61</p>	<p>Ni 125 Ni²⁺ 70</p>	<p>Cu 128 Cu⁺ 96 Cu²⁺ 73</p>	<p>Zn 133 Zn²⁺ 75</p>	<p>Ga 122 Ga³⁺ 62</p>	<p>Ge 122</p>	<p>As 121</p>	<p>Se 117 Se²⁻ 198</p>	<p>Br 114 Br⁻ 196</p>		
<p>Rb 248 Rb⁺ 149</p>	<p>Sr 215 Sr²⁺ 113</p>											<p>Ag 144 Ag⁺ 115</p>	<p>Cd 149 Cd²⁺ 95</p>	<p>In 163 In³⁺ 79</p>	<p>Sn 141 Sn²⁺ 93</p>	<p>Sb 140 Sb³⁺ 76</p>	<p>Te 137 Te²⁻ 221</p>	<p>I 133 I⁻ 220</p>

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: erradio atomikoa. Ariketak

Aukeratu atomiko txikiena duen elementuak: Se, Te edo S

Se ($Z = 34$) 4. periodoa, 16. taldea

Te ($Z = 52$) 5. periodo, 16. taldea

S ($Z = 16$) 3. periodo, 16. taldea

Talde batean erradio atomikoa handitzen da Z handitu ahala.

Beraz S-ak erradio txikiena du.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: erradio atomikoa. Ariketak

Aukeratu atomiko txikiena duen elementuak: Ca, Ga edo Br

Ca ($Z = 20$) 4. periodo, 2. taldea

Ga ($Z = 31$) 4. periodo, 13. taldea

Br ($Z = 35$) 4. periodo, 17. taldea

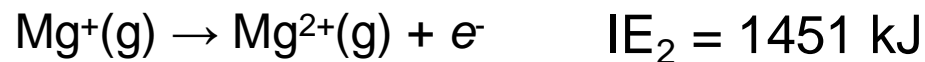

Periodo batean erradioa txikitzen da Z handitu ahala. Beraz Br-ak erradio atomiko txikiena du.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

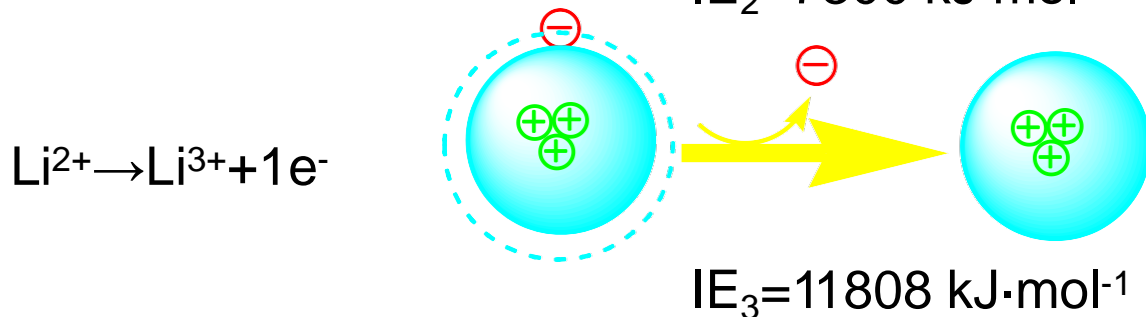
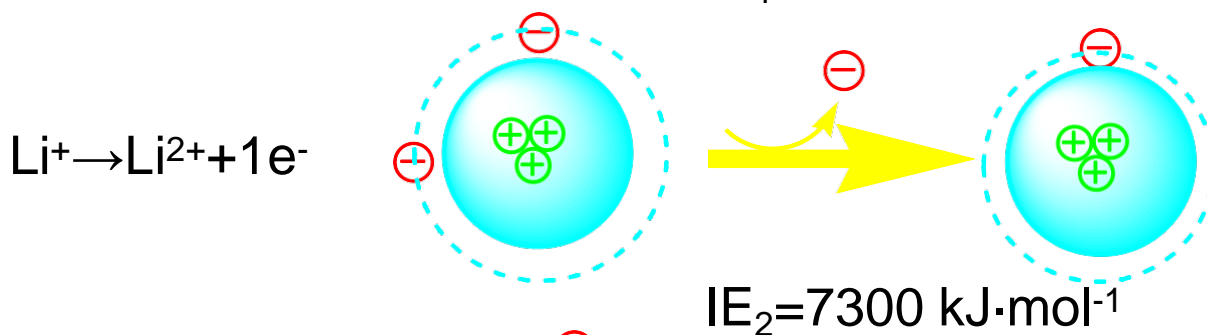
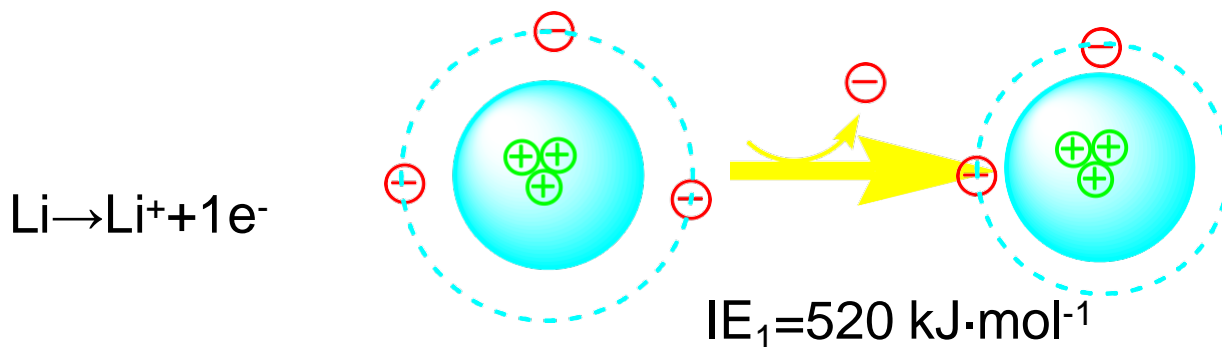
Propietatate periodikoak: Ionizazio-energia (IE)

- Atomo gaseoso batean elektroia bat erazteko bekarrezkoa den energia minimoa, ioi positibo bihurtuz
- Beti endotermikoa da
- Beti $IE_1 < IE_2 < IE_3$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Elektroiaren mailakako galeraren bistaratzea

Ondorio orokorra
da hau:

IE_n **ionizazio-
energiaren** balioek
n balioarekin
egiten dute gora.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: Ionizazio-energia

PERIODOETAN

- ✓ Ionizazio energia **eskuinaldera handituz** doa, Z_e handitu egiten baitu
- ✓ Elektroiak erakarpen altuagoa jasaten du
- ✓ Energia handiagoa behar da erauzteko
- ✓ Metalek IE baxuenak dituzte
- ✓ Ez- metalek altuenak dituzte

TALDEETAN

- ✓ Behera txikituz doa
- ✓ Elektroiak indar gutxiagoz erakartuta dago.
- ✓ Galtzea errazagoa da.
- ✓ Behar den energia txikiagoa da.

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

.Propietate periodikoak: Ionizazio-energia

	1	2	13	14	15	16	17	18
H ⁺	H							He
He	Li	Be	B	C	N	O	F	Ne
Ne	Na	Mg	Al	Si	P	S	Cl	Ar
Ar	K	Ca	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Kr	Rb	Sr	In	Sn	Sb	Te	I	Xe

Metalak erraz galtzen dira elektroiak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

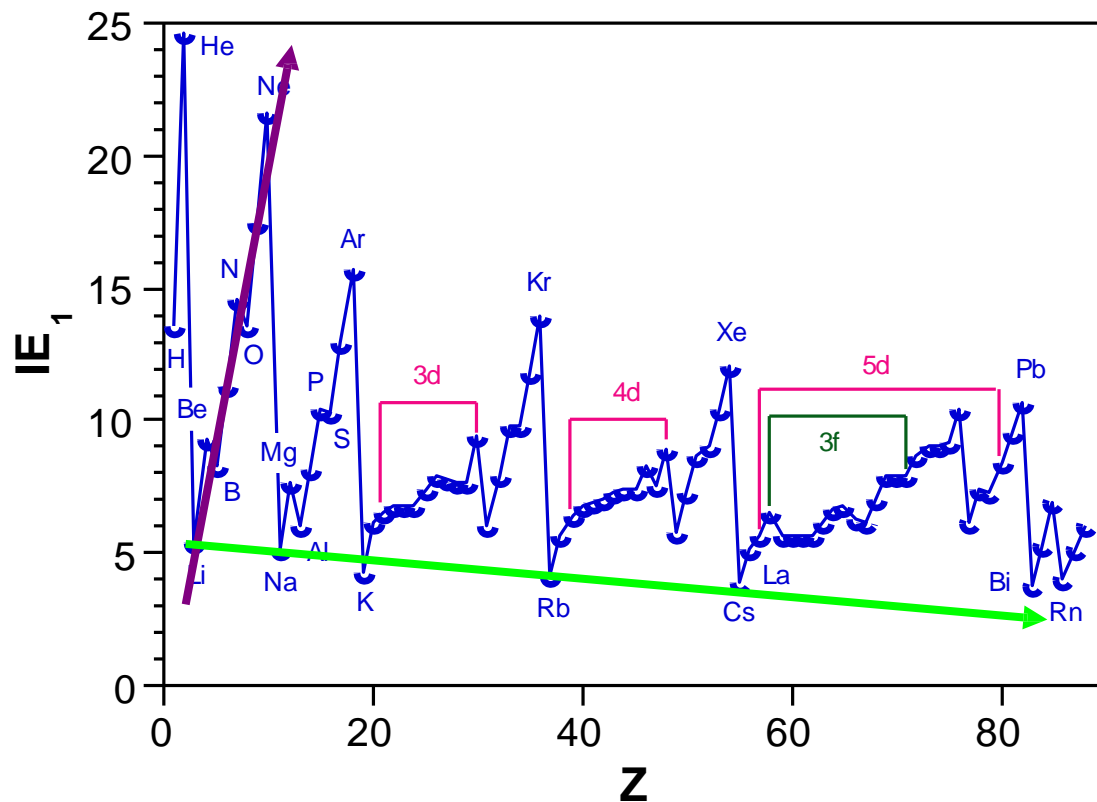
Propietate periodikoak: Ionizazio-energia

1	2	13	14	15	16	17	18
H							He
Li	Be	B	C	N	O	F	Ne
Na	Mg	Al	Si	P	S	Cl	Ar
K	Ca	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	In	Sn	Sb	Te	I	Xe

Ez-metalak erraz hartzen dira elektroiak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Z-arekiko lehen ionizazio-energia

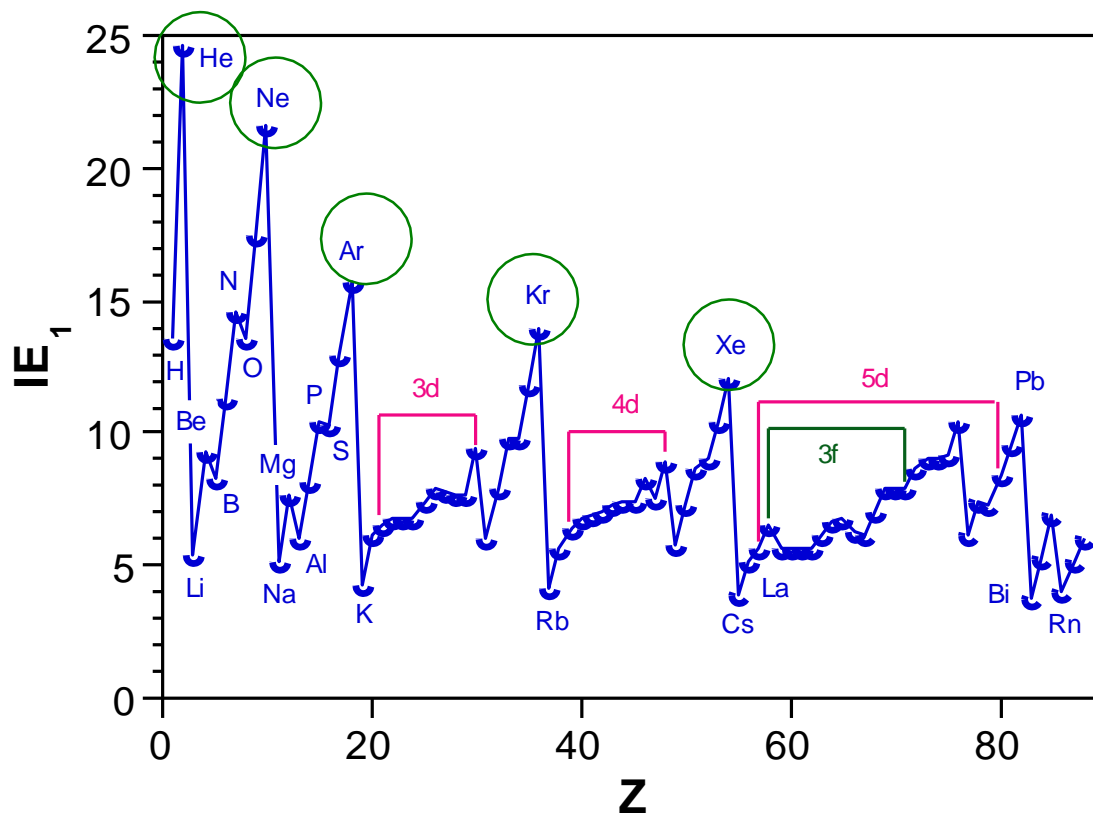
Joera orokorrak

Periodoak: $Z_e \uparrow$, I.E. $\uparrow$

Taldeak: $n \uparrow$, I.E. $\downarrow$

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Z-ren menpe lehen ionizazio-energia

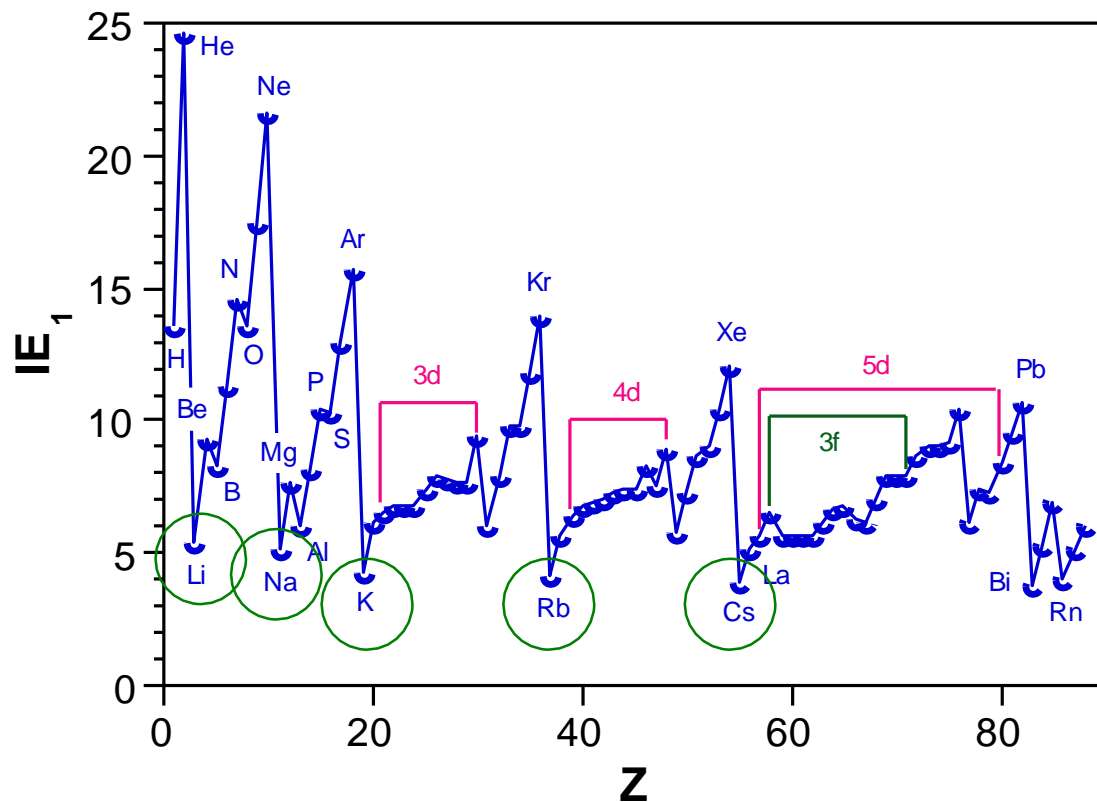

Balore altuenak gas geldoek dituzte

Konfigurazio elektronikoa galtzen dutelako

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Z-ren menpe lehen ionizazio-energia

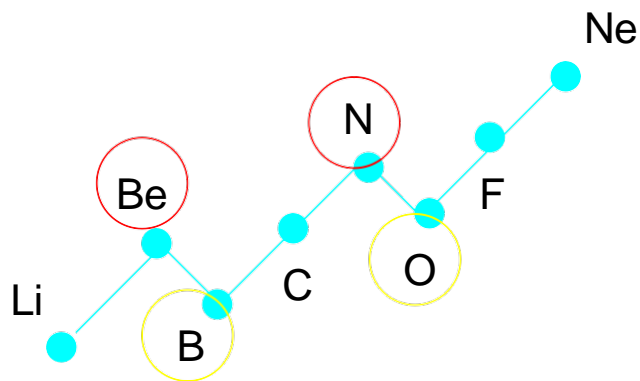

Balore baxuenak
alkalinoek dauzkate

Prozesuan gas geldoen
konfigurazio elektronikoa
eskuratzen dute

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Salbuespenak

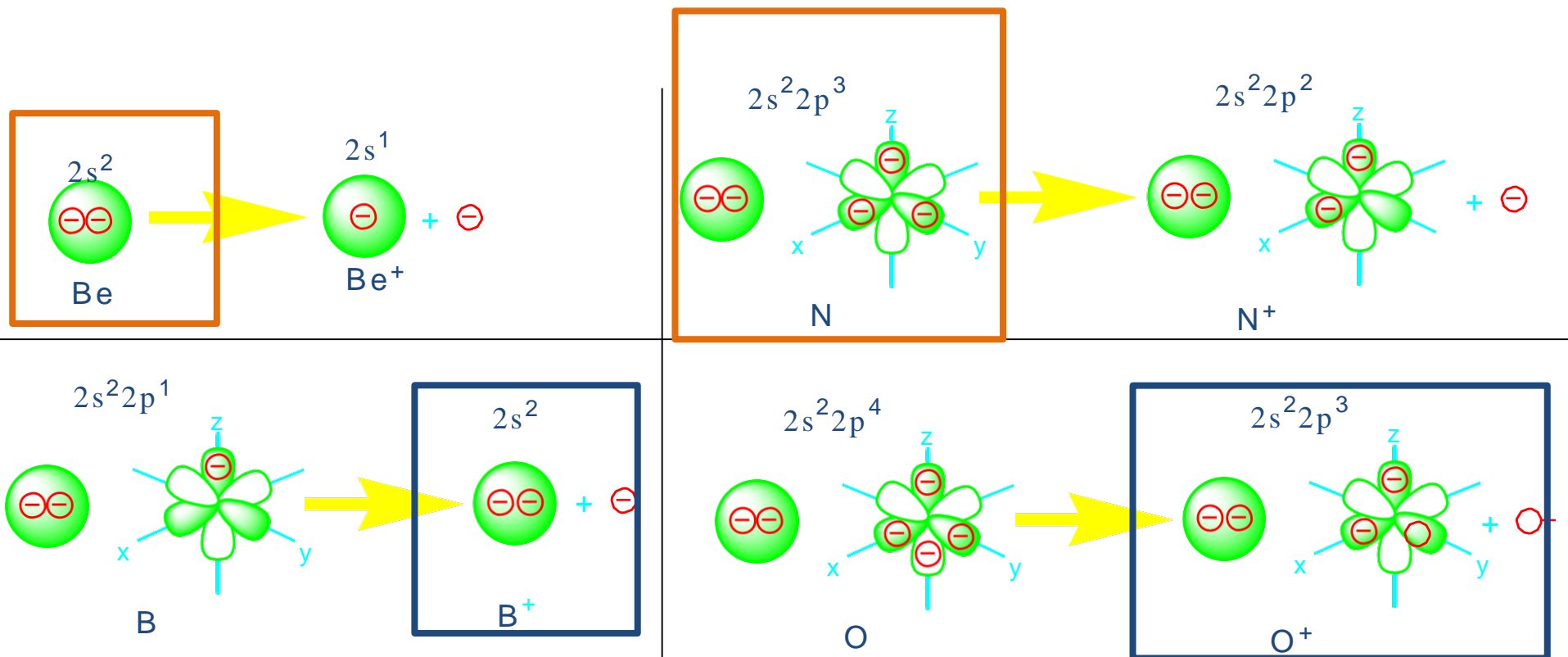

ZERGATIA?

Orbital atomikoen erbibetetzea

- Be eta N bigarren periodokoek espero zitezkeen EI_1 balioak baino handiagoak dituzte. Baita Mg eta P hirugarren periodokoek ere
- B eta O bigarren periodokoek espero zitezkeen EI_1 balioak baino txikiagoak dituzte. Baita Al eta S hirugarren periodokoak ere

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Geruza beteta edo erdibeteta galtzen da: IE altuagoa

Geruza Beteta edo erdibeteta lortzen da: IE txikiagoa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Salbuespenak

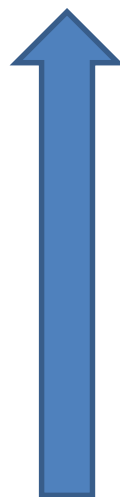
Konfigurazio elektronikoa:

Gas Geldoa

Geruza betea

Geruza erdibetea

Geruza partzialki betea

EGONKORTASUN- ORDENA

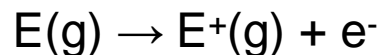
IE-k konfigurazio
elektronikoei
buruzko berrriak
ematen ditu

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: Ionizazio-energia. Ariketak

*Hurrengo espezieak Ionizazio- energiarekiko ordena hazkorrean ordenatu :
H, He⁺ eta Li²⁺.*

Lehen Ionizazio-energia: energia minimoa atomo gaseoso batetik elektroi bat erauzteko, ioi gaseoso bat eratzeko

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: Ionizazio-energia. Ariketak

Elementu hauek ordenatu lehen IE-ren arabera, ordena hazkorrean: Cl, K, Mg eta S.

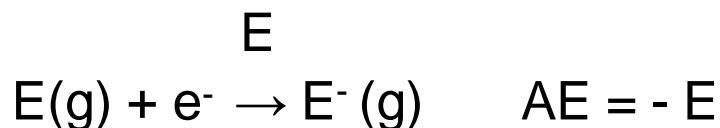
K-a laugarren periodoan egoteagatik IE gutxiago du besteekiko. Gainera metal alkalinoa da eta hauek IE txikienak dituzte. Beste hiruak 3. periodoan daude eta haien artean IE-a eskuinerantz joaten garen neurrian Z_e handiagoa da eta energia gehiago behar izango genuke elektroia erauzteko

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: Afinitate elektronikoa (AE)

- Atomo gaseoso batean elektroia bat onartzean askatu edo xurgatu behar den energia minimoa da
- Endotermikoa zein exotermikoa izan daiteke
- Konbenioz ohiko zeinua aldatzen da:
- AE-ren balio positiboak prozesu exotermikoei dagozkie
- AE-ren balio negatiboak prozesu endotermikoei dagozkie

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate periodikoak: Afinitate-elektronikoa

PERIODOETAN

Eskuinerantz handituz doa

TALDEETAN

Aldeak txikiak dira

Ez-Metalek metalek baino balore negatiboagoak dituzte eta horregatik anioiak osatzen dituzte (O^{2-} , F^{-})

Oro har IE-ren joera bera du baina periodikotasun gutxiagoarekin

HANDIAGOA DA Z_e HANDIAGOA DENEAN

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Elektronegatibitatea (χ)

- Ionizazio potentziala eta afinitate elektronikoa atomo isolatuekin erlazionatzen diren propietateak dira
- Hala ere, atomoak ez daude isolatuta, loturak eratuz baino
- Kimikariontzat ezinbestekoa da loturetako egoeraren jakinaren gainean egoteko beste propietate bat definitzea: elektronegatibitatea
- Parametro enpirikoa

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Elektronegatibitatea

- Atomo batek molekula bateko lotura-elektroiak bereganatzeko duen gaitasuna da
- Loturako atomo bakoitzak elektroiak bereganatzeko duen joeraren neurketa da
- Ez da atomoaren berezko propietate bat, baizik eta konparaziozkoa
- Hiru eskala bereizten dira
  - Pauling (1932) - Mulliken (1934) - Allred-Rochow (1958)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Elektronegatibitatea: Pauling-eskala

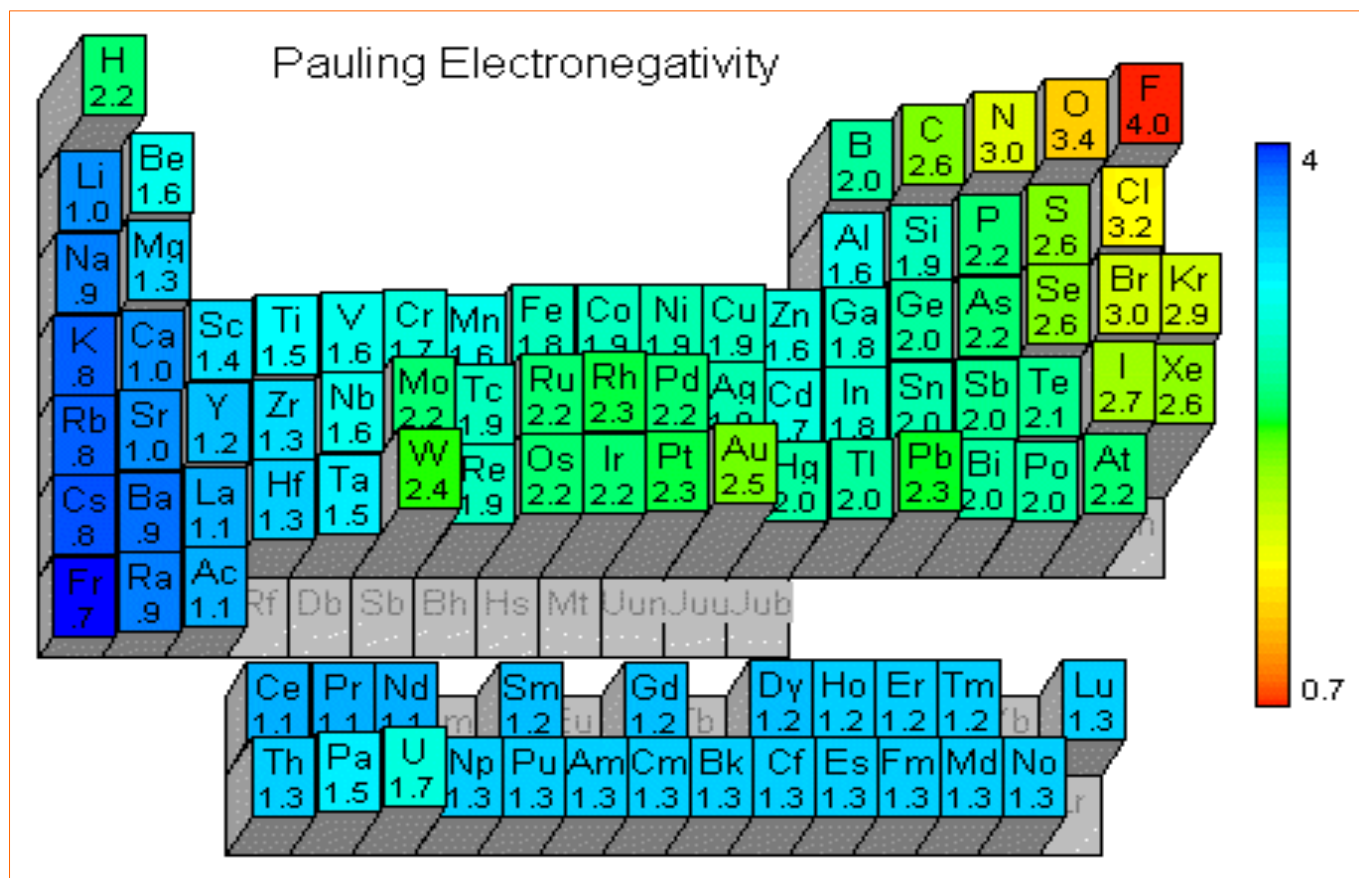
- Karga-banaketa desberdinak energia-aldea sorrarazten du.
- Energia-alde hauetatik abiatuta elektronegatibitatea definitu zuen
- Berak eskala bat proposatu zuen hidrogeno atomoaren elektronegatibitatearekin abiatuta, erreferentzia gisa : $\chi = 2.2$

Elementua	χ	Elementua	χ
Hidrogeno	2,2	Fluor	4
Karbono	2,6	Fosforo	2,2
Nitrogeno	3	Sufre	2,6
Oxigeno	3,4	Kloro	3,2

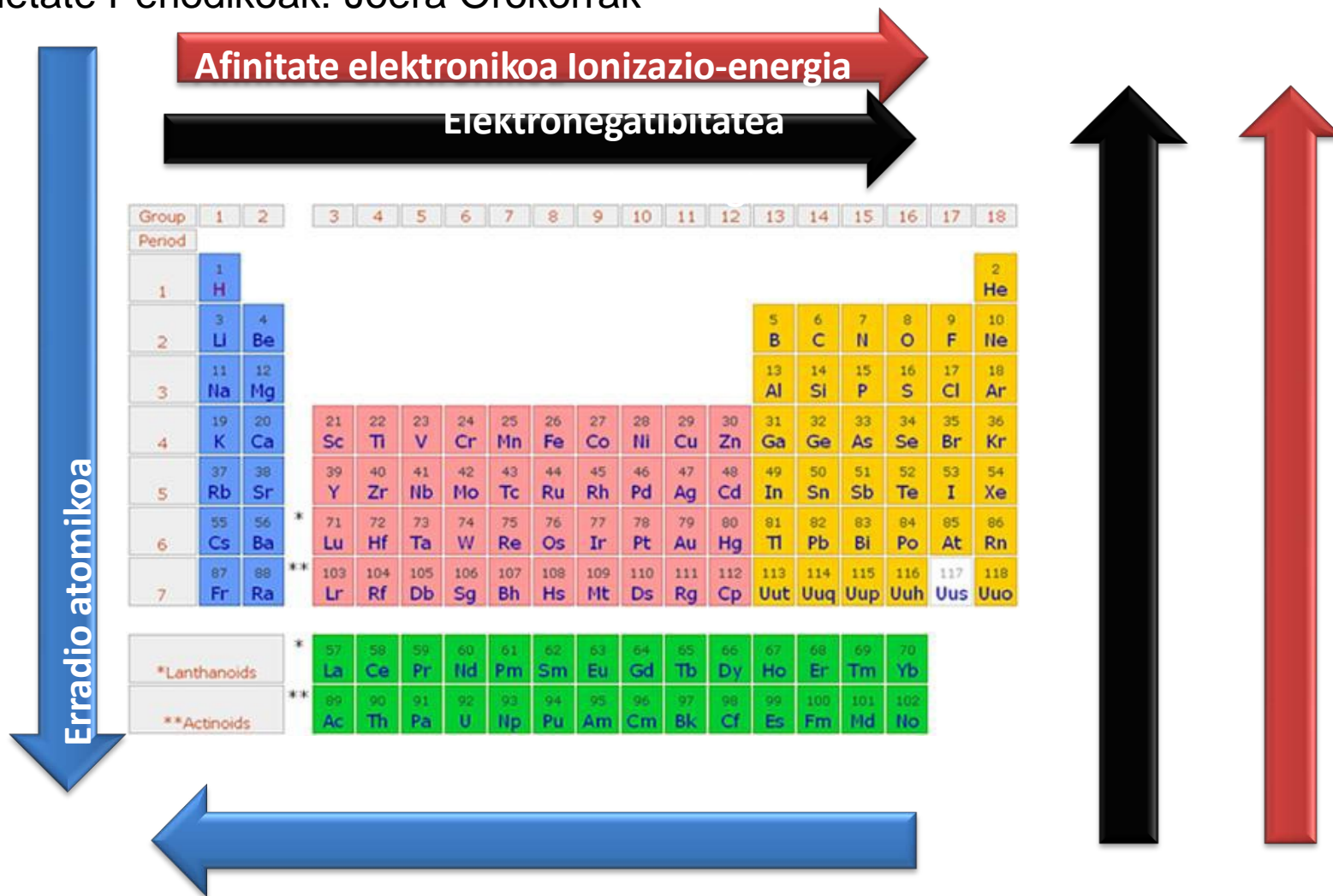
05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Elektronegatibitatea: Pauling-eskala

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Propietate Periodikoak. Joera Orokorrak

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Elementu kimikoen ezagupen oso taula periodikoan oinarritzen da
- Elementuen propietateak duten periodikotasuna abiapuntua izan zen
- Propietate hauek joera orokorrak aurkezten dituzte:
  - Erradio atomiko/ioniko
  - Ionizazio-energia
  - Afinitate elektronikoa
  - Elektronegatibitatea

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

Hitzen glosarioa

- Zenbaki atomikoa:
- Zenbaki masikoa:
- Erradio atomikoa:
- Erradio kobalentea:
- Ionizazio-energia:
- Elektroafinitatea:
- Elektronegatibitatea:

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Petrucci, R. H., Harwood, W. S., Herring, F. G.: *Química General. Enlace Químico y Estructura de la Materia*, 8ª Ed. Pearson Prentice Hall, Madrid (2005)
- L. Meyer y V. Fernández Herrero, : *Química Inorgánica* 1ª Ed., Ariel Ciencia, Barcelona (2000)
- Shivers & Athkins: *Química Inorgánica*. Ed: Mac Graw Hill, México (2008)
- Atkins & Jones: *Principios de Química, los caminos del descubrimiento*, 5º Ed. Médica Panamericana, Buenos Aires (2012)
- R. Chang, K. A. Goldsby: *Química*, 11ª Ed. McGraw-Hill, China (2013)

05 GAIA: EGITURA ATOMIKOA ETA TAULA PERIODIKOA

- Valenzuela, C. "Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia", Ed. Universidad de Granada, Granada (2002)
- C. E. Housecroft, Sharpe, A.: Química Inorgánica. Ed. Pearson Prentice Hall, YMadrid (2006)
- Sam Keam: *La cuchara menguante*. Ed. Ariel, Barcelona (2011)

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06.3: LOTURA METALIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06.3: LOTURA METALIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

06.GAIA: LOTURA IONIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

6.1. Sarrera

6.2. Sare ionikoak

6.2.1. Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

6.2.2. Anioien paketatze hexagonaletan oinarritutako sare ionikoak

6.3. Erradio ionikoa

6.4. Ioi- tamainen araberako egitura-aurreikuspenak

6.5. Solido ionikoen estereokimika

6.6. Lotura ionikoen energia

6.6.1. Born/Mayer-en ekuazioa

6.6.2. Born/Haber-en zikloa

6.7. Ioiaren polarizazioa eta loturaren polaritatea

06.1. LOTURA IONIKOA

SARRERA

- Gas nobleak izan ezik, gainerako elementuek konposatuak eratzen dituzte, mota desberdinetako loturak eratzen dituzte, atomoak lotuta mantentzen dituen indarraren arabera
- Indar-mota hauen arabera osatutako konposatuek izaera kobalentea edo elektrostatikoa /ionikoa izango dute
- Nolakoak dira lotura hauek?
- Zergatik eratzen dira lotura-mota desberdinak kasu bakoitzean?

06.1. LOTURA IONIKOA

SARRERA

Elementu guztiak, gas geldoak izan ezik, LOTURA KIMIKOAK eratzen dute

- Nola dira lotura kimiko hauek?

$\Delta\chi=0$	$0 < \Delta\chi < 1,613$	$\Delta\chi > 1,613$
A-B	$A \leftrightarrow B$	$A^- B^+$
kobalente ideala	kobalente polarra	ioniko ideala

06.1. LOTURA IONIKOA

SARRERA

Konposatua	F ₂	HF	LiF
Δ Elektronegatibitatea	4.0 – 4.0 = 0	4.0 – 2.1 = 1.9	4.0 – 1.0 = 3.0
Lotura-mota	Kobalente ez-polarra	Kobalente polarra	Ionikoa

F₂

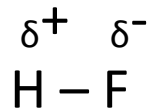

HF

LiF

Bi atomoen arteko elektronegatibitatearen aldea gero eta handiagoa izan, lotura polarragoa izango da

δ^+ eta δ^- ikurrak karga partzial positiboak eta negatiboak adierazten dute

06.1. LOTURA IONIKOA

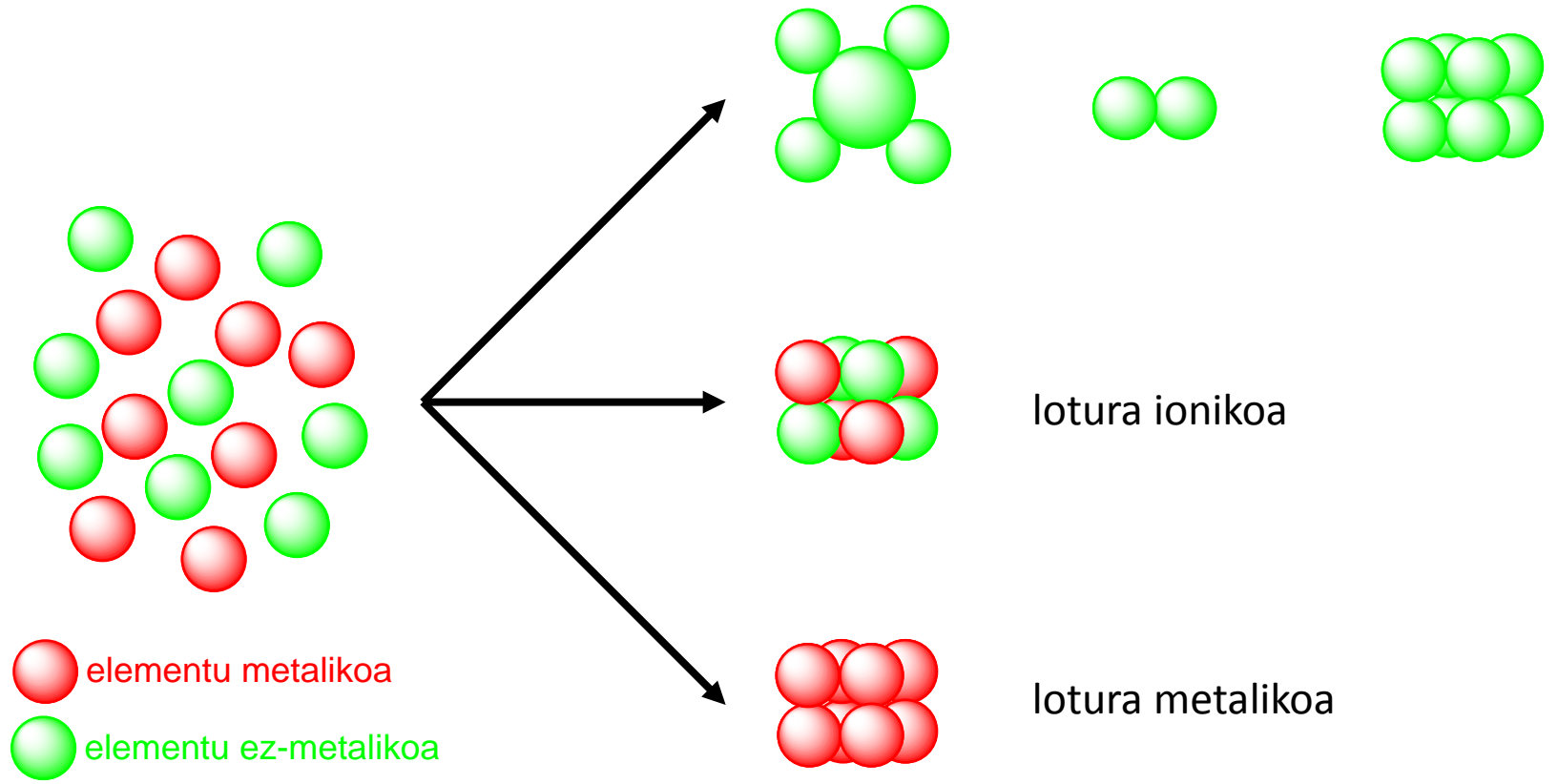
SARRERA

Askotariko lotura-motak existitzen dira

- Lotura kobalentea
- Lotura ionikoa
- Lotura metalikoa
- Lotura intermolekularra / Kohesio indarrak

06.1. LOTURA IONIKOA

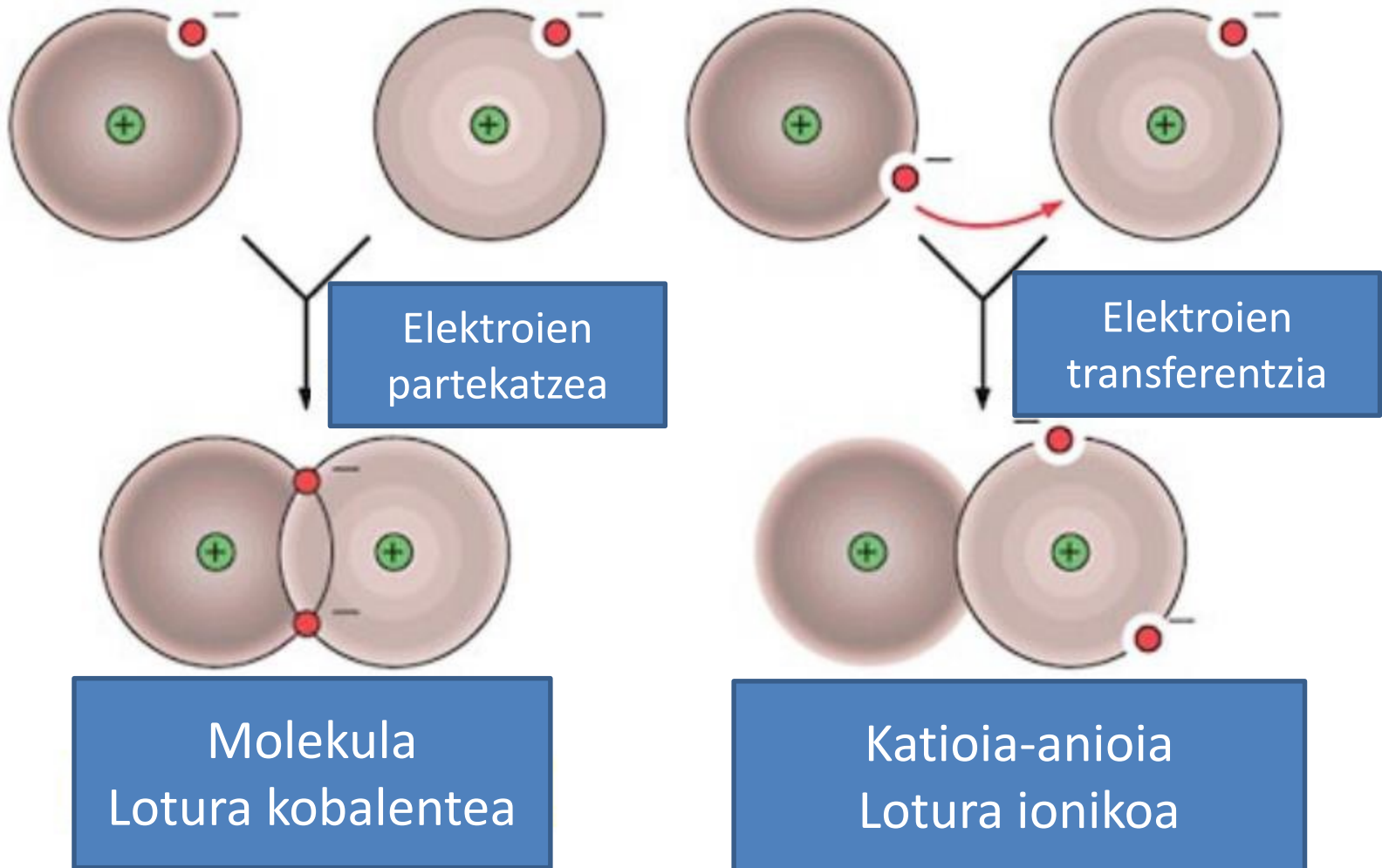
SARRERA

06.1. LOTURA IONIKOA

SARRERA

LOTURA ERATZEKO BIDEA

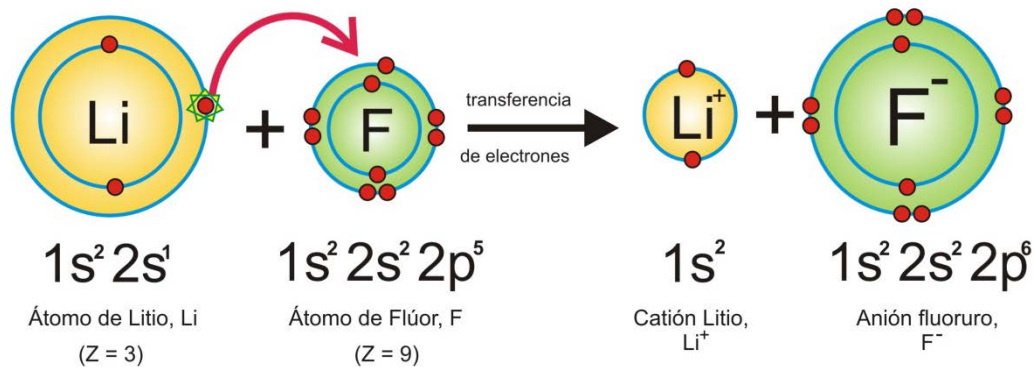

06.1. LOTURA IONIKOA

SARRERA

LOTURA IONIKOA.....

ELEKTROIAK HARA ETA HONA !

06.GAIA: LOTURA IONIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

6.1. Sarrera

6.2. Sare ionikoak

6.2.1. Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

6.2.2. Anioien paketatze hexagonaletan oinarritutako sare ionikoak

6.3. Erradio ionikoa

6.4. Ioien tamainen araberako egitura-aurreikuspenak

6.5. Solido ionikoen estereokimika

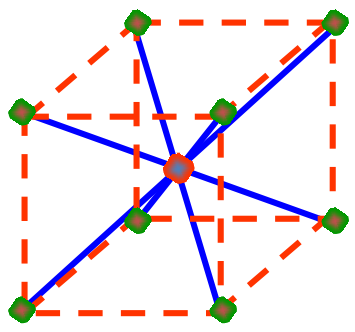
6.6. Lotura ionikoen energia

6.6.1. Born/Mayer-en ekuazioa

6.6.2. Born/Haber-en zikloa

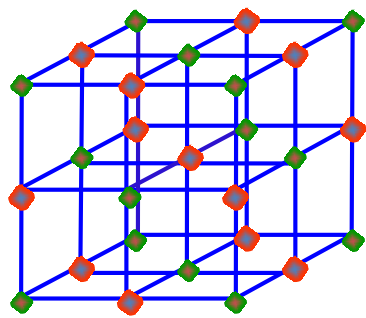
6.7. Ioien polarizazioa eta loturaren polaritatea

06.1. LOTURA IONIKOASARE IONIKOAK SARE IONIKOAK

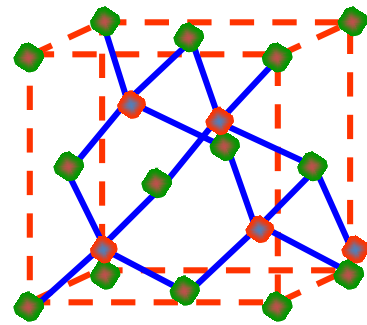
● Cs ● Cl

Cesio kloruroa

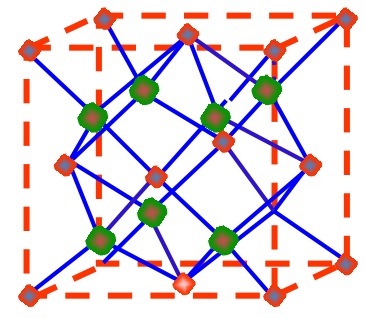
◆ Na ● Cl

Sodio kloruroa

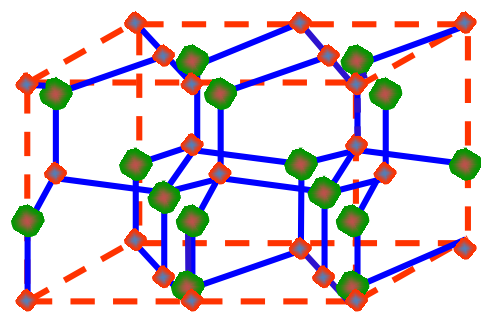
● S ◆ Zn

Zinc-blenda, ZnS

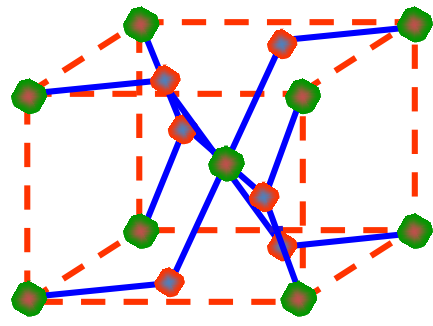
● F ◆ Ca

Fluorita, CaF₂

◆ Zn ● S

Wurtzita, ZnS

◆ Ti ● O

Rutilo, TiO₂

Zenbait egitura ioniko arruntak

06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

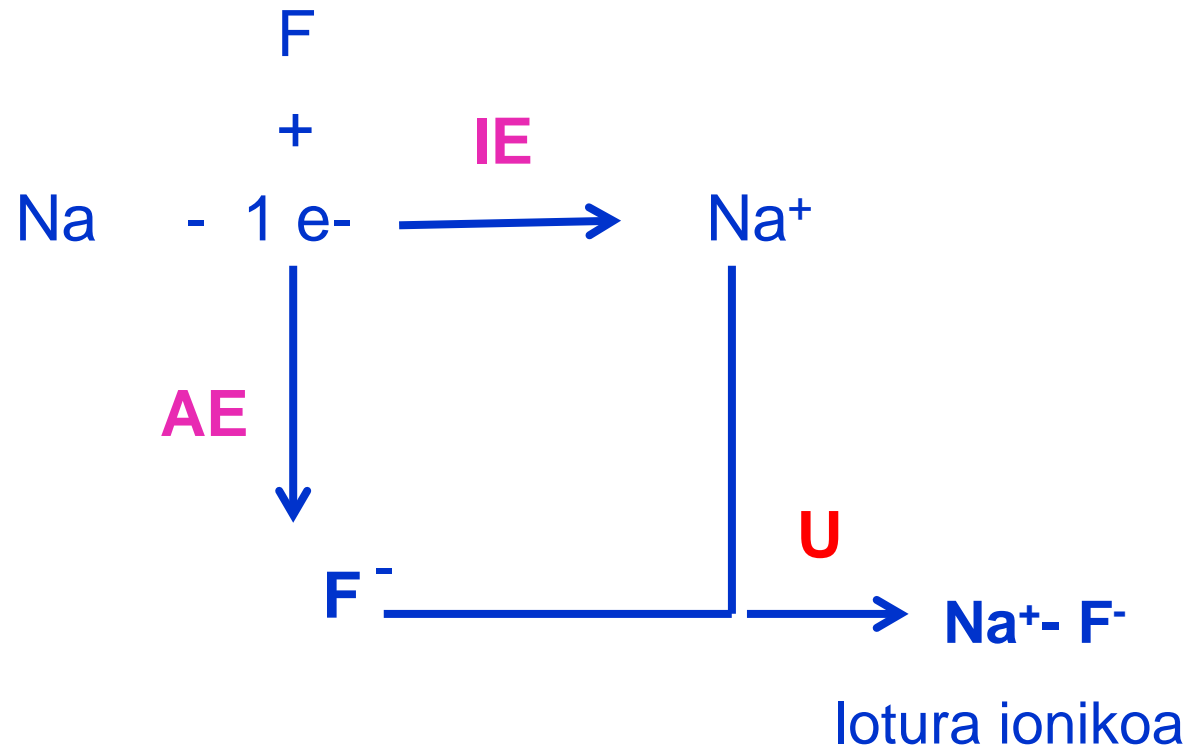
Lotura ionikoa ioien arteko **interakzio elektrostati**koan datza

- Konposatu ionikoak ioiez osatuta daude
- Ioien eraketa atomo neutroarekin hasita gertatzen da eta honakoak suertatuko dira:
  - Elektroien galera: ioi positiboak (katioiak)
  - Elektroien harrapaketa: ioi negatiboak (anioiak)
- Ioi hauek paketatzen dira SAREAK eratuz eta sare hauetako gurutzatze-puntuetan kokatzen dira

06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Sare ionikoak egitura egonkorak dira kargen artekoa den interakzioari esker

06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Sare ionikoen osagaiak

- Katioiak eta anioiak monoatomikoak edota poliatomikoak izan daitezke:

Katioiak: Na^+ , Fe^{3+} , NH_4^+ , $[\text{Cu}(\text{NH}_3)_4]^{2+}$

Anioiak: Cl^- , O^{2-} , NO_3^- , $[\text{Fe}(\text{NCS})_6]^{3-}$

- Ioi hauek paketatzen dira konplexu samarrak diren sareak eratuz, ioien tamaina desberdinagatik
- Sare guztiak ez dute ezaugarria hau

Sare metalikoak?

06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

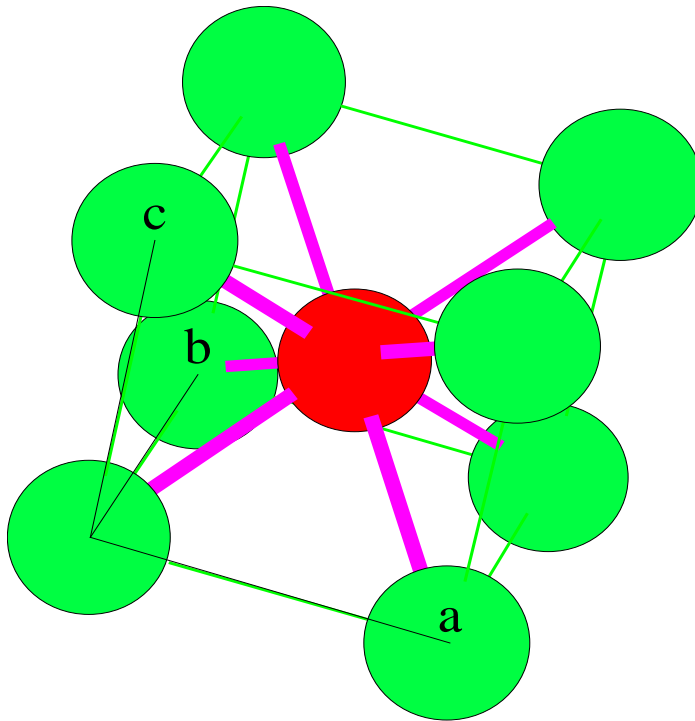
- Ioiak esfera uzkurtezinak, deformaezinak eta kargadunak diren esferatzat hartzen dira: **esfera- zurrunetako eredua**
- Hona hemen irizpideak paketatze ona edo “eraginkorra” izan dadin
  - Espazioaren aprobetxamendu maximoa
  - Anioien eta katioien arteko aldarapen minimoa izango da
  - Katioi-anioien arteko erakarpena maximoa izango da
  - Esfera guztiak kontaktuan egon behar dira
  - KZ posibleentarikoen artean handiena izango da

06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Koordinazio-indizea (KZ) definitzen da:

*IOI BAT DISTANTZIA BERDINERA INGURATZEN DUTEN
KONTRAKO KARGAREN IOI KOPURUA*

Zein da KZ?

KZ=8

CsCl-aren sarea

06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Solido ionikoen paketatze-irizpideak ikusita, kristal-egitura deskribatzeko ondokoa suposatzen da:

- Ioi handienek (eskuarki, anioiek) eratutako sareen erreferentzia gisa hartzen dira
- Ioi txikienak (normalean, katioiak), sare horietako hutsuneetan daudela kontsideratzen da
- Sare ionikoak sailkatzeko anioien paketatzeak deskribatzen dira
- Mota askotako paketatzeak definitzen dira

06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Ohikoen paketatzeak

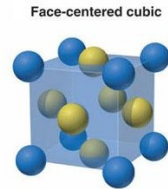
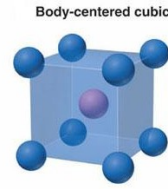
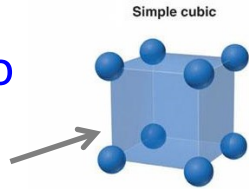
- Kubikoa gorputzean zentratuta (KZ: 8)
- Kubikoa aurpegietan zentratuta edo kubiko trinkoa (KZ:12)
- Hexagonal trinkoa (KZ: 12)
- Paketatze modurik eraginkorrena trinko motakoa da, beti KZ 12 baitu
- N anioiez osatutako paketatze kubiko trinko batean N hutsune oktaedrikoak eta $2N$ hutsune tetraedrikoak daude
- Gogoratu....zer da Koordinazio-indizea(KZ)?

“Ioi bat distantzia berdina inguratzen duten kontrako kargaren ioi kopurua da”

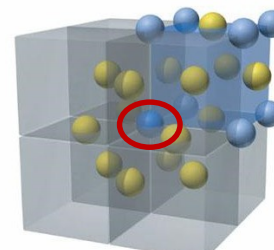
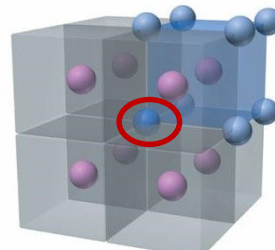
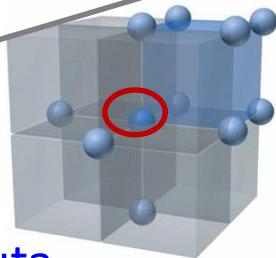
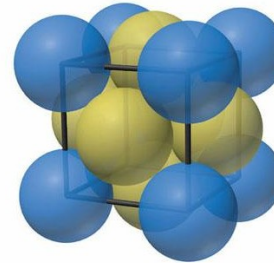
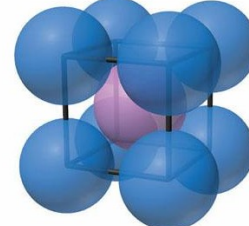
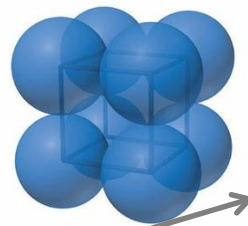
06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Paketatze kubiko simplea

Paketatze kubikoa aurpegietan zentratuta

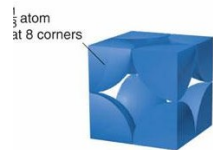

Paketatze Kubikoa gorputzaren zentratuta

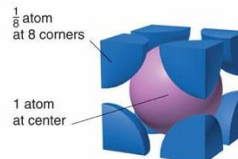
Coordination number = 6

Coordination number = 8

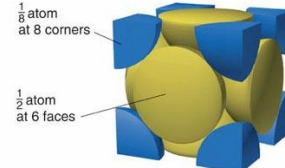
Coordination number = 12

Atoms/unit cell = $(\frac{1}{8} \times 8) = 1$

Atoms/unit cell = $(\frac{1}{8} \times 8) + 1 = 2$

Atoms/unit cell = $(\frac{1}{8} \times 8) + (\frac{1}{2} \times 6) = 4$

06.1. LOTURA IONIKOA

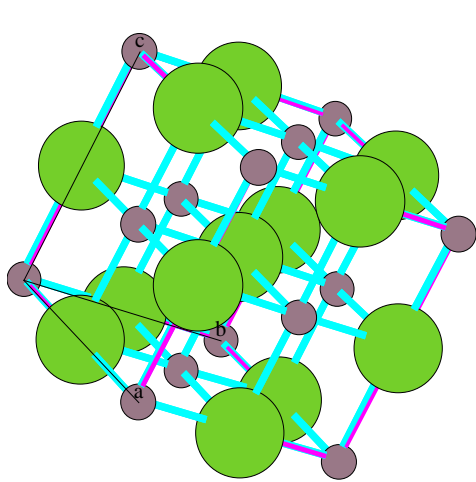
SARE IONIKOAK

- Sare kristalinoek konposatu edo mineral-mota baten izena hartzen dute
- Koordinazio-indizearekin erlazionatzen dira, honela definituta:

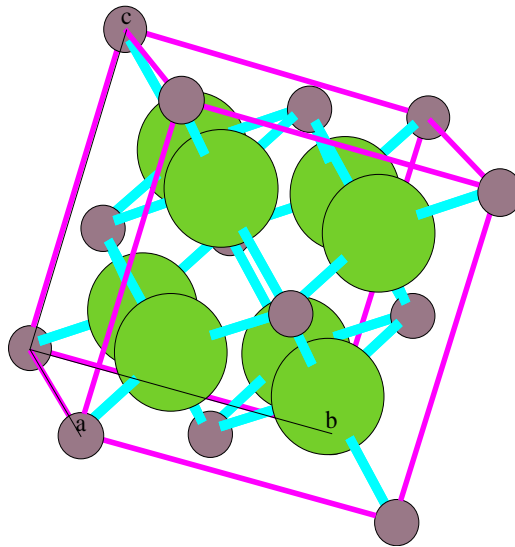
K.I.	geometria	Konposatu - mota
4	tetraedrikoa	Blenda-wurtzita, ZnS
6	oktaedrikoa	NaCl
8	kubikoa	CsCl

06.1. LOTURA IONIKOA
SARE IONIKOAK

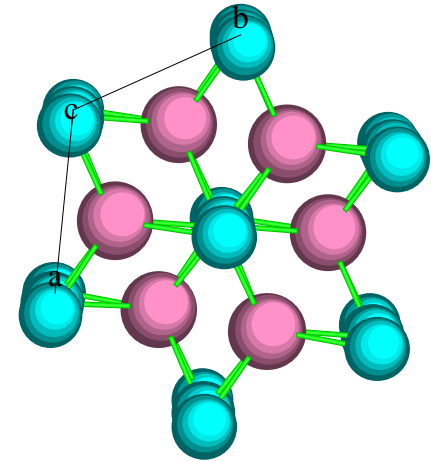
Paketatze kubikoa eta hexagonala

oktaedrikoa

tetraedrikoa

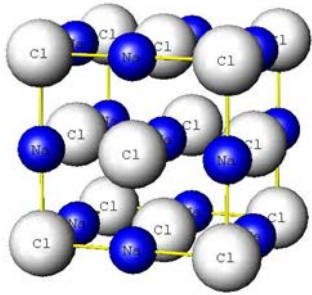
hexagonala

<https://auladetecnologias.blogspot.com.es/2009/09/redes-cristalinas-de-los-metales.html>

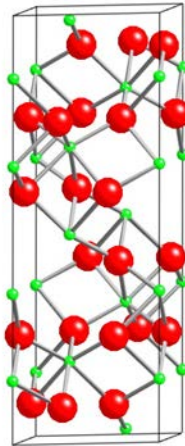
06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

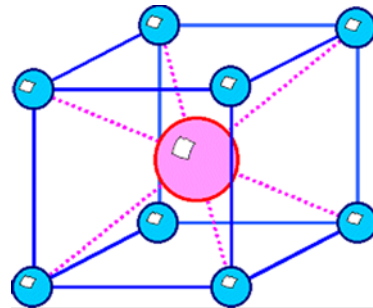
Kristal ionikoetako hainbat sare

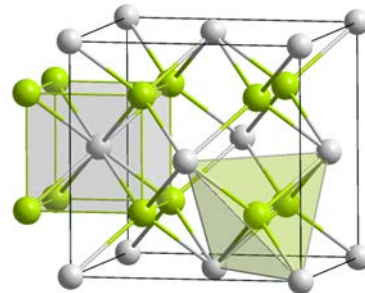
NaCl (6:6)

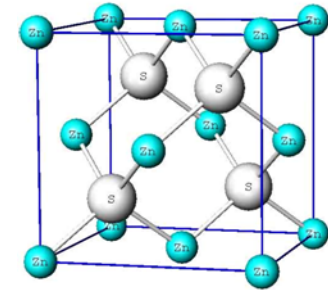
Al₂O₃ (6:4)

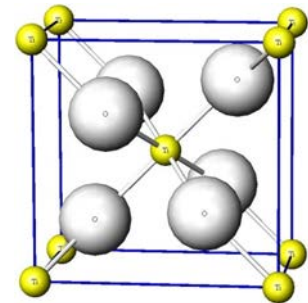
CsCl (8:8)

CaF₂ (8:4)

ZnS (4:4)

TiO₂ (6:3)

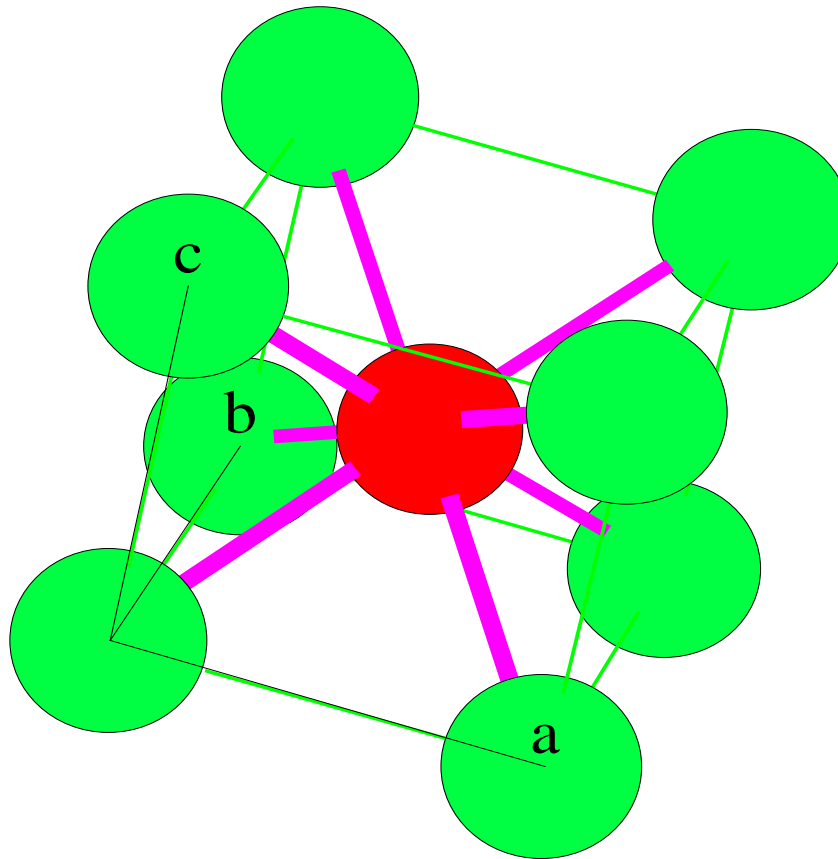
06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

CsCl-aren sarea

$$r_K/r_A > 0.752$$

Cl⁻ kuboko erpinetan

Cs⁺ hutsune kubikoetan

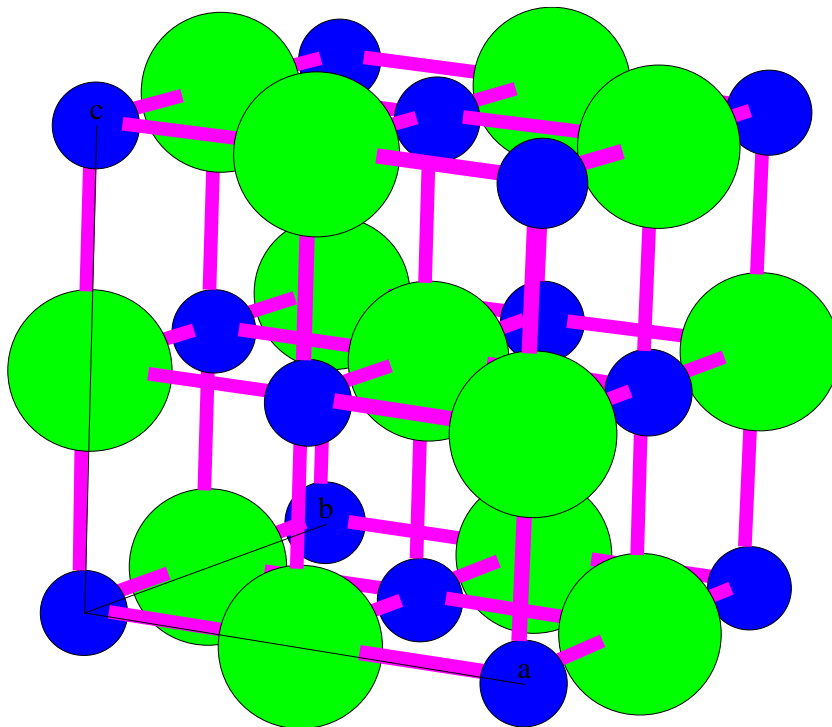
KZ=8

06.1. LOTURA IONIKOA

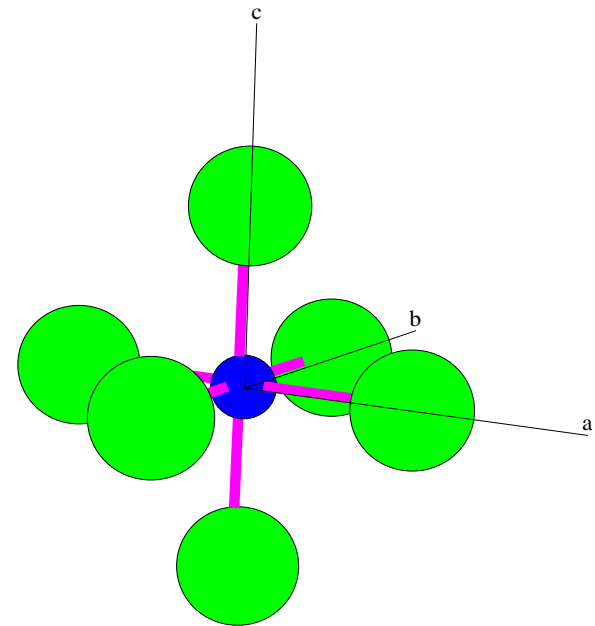
SARE IONIKOAK

Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

NaCl-aren sarea $r_K/r_A > 0.414$

KZ=6

Na⁺ hutsune okateedrikoetan

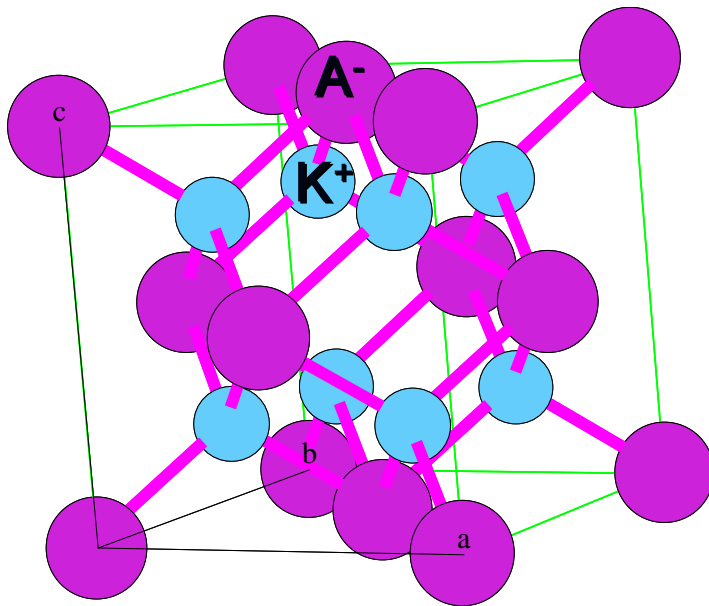
06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

K_2A antifuorita

$$r_K/r_A > 0.752$$

Katioiak hutsune tetraedrikoetan

Anioiak F sarea (trinkoa)

$$KZ=4$$

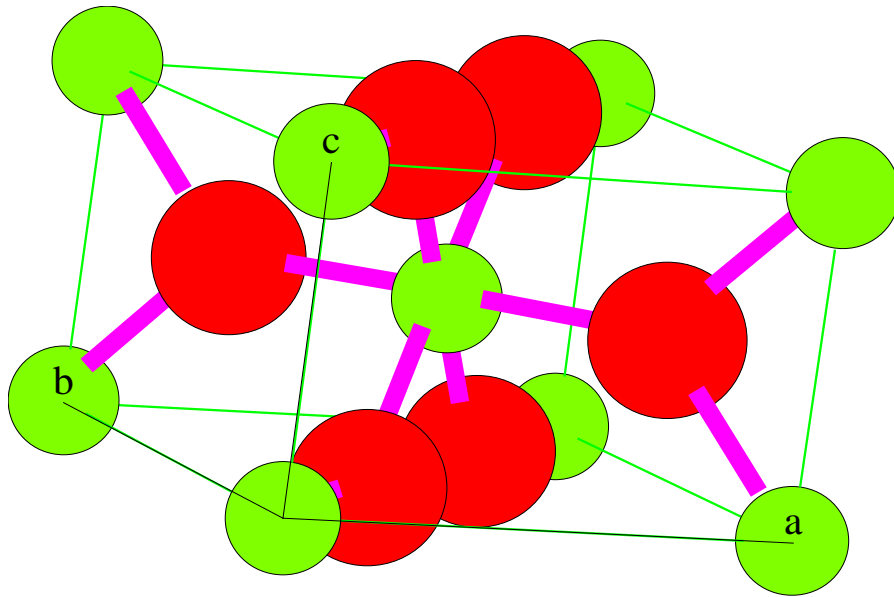
06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

TiO₂ errutiloa

$$r_K/r_A > 0.414$$

KZ=6

KZ=3

06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

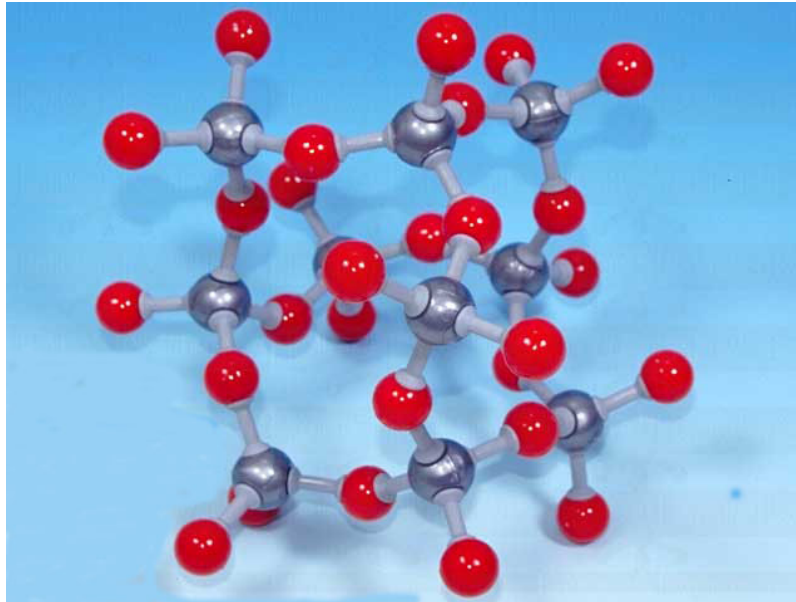
Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

SiO_2 kuartzoa

$\text{KZ}=4$

$\text{KZ}=2$

$r_{\text{K}}/r_{\text{A}} > 0.225$

<https://auladetecnologias.blogspot.com.es/2009/09/redes-cristalinas-de-los-metales.html>

06.1. LOTURA IONIKOA

SARE IONIKOAK

Anioien paketatze hexagonal trinkoan oinarritutako sare ionikoak

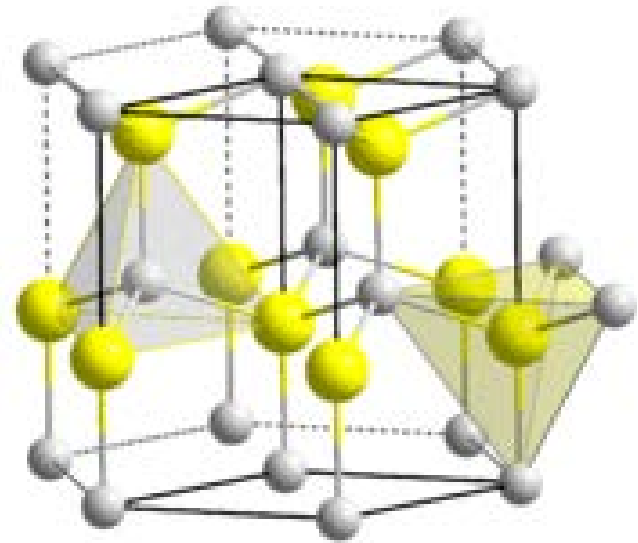
ZnS / **wurtzita**-aren sarea $r_K/r_A > 0.225$

KZ=4 KZ=4

Katioiak hutsune tetraedrikoetan

Anioiak PHT(paketatze hexagonal trinkoa) sarea

http://www.uv.es/lahuerta/indice_estructuras/indice_estructuras/describir/zns/index.htm

06.GAIA: LOTURA IONIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

6.1. Sarrera

6.2. Sare ionikoak

6.2.1. Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

6.2.2. Anioien paketatze hexagonaletan oinarritutako sare ionikoak

6.3. Erradio ionikoa

6.4. Ioiien tamainen araberako egitura-aurreikuspenak

6.5. Solido ionikoen estereokimika

6.6. Lotura ionikoen energia

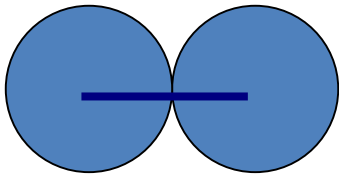
6.6.1. Born/Mayer-en ekuazioa

6.6.2. Born/Haber-en zikloa

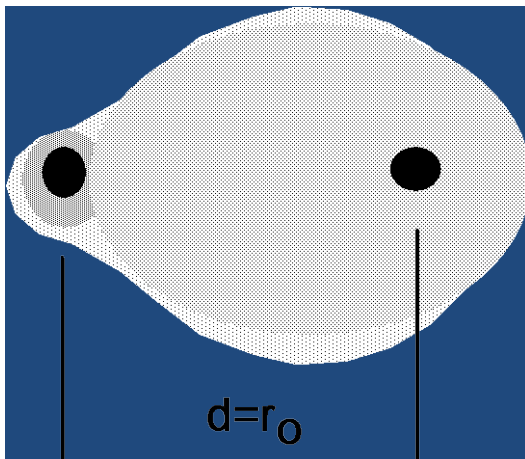
6.7. Ioiien polarizazioa eta loturaren polaritatea

06.1. LOTURA IONIKOA ERRADIO IONIKOAK

NORAINO HEDATZEN DA IOI BATEN GERUZA ELEKTRONIKOA?

Erradio atomikoak neurtzeko, atomo-mota berekoen arteko lotura erabiltzen da

Lotura ioniko batean, zer egin dezakegu?

06.1. LOTURA IONIKOA

ERRADIO IONIKOAK

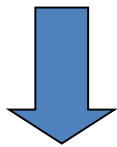
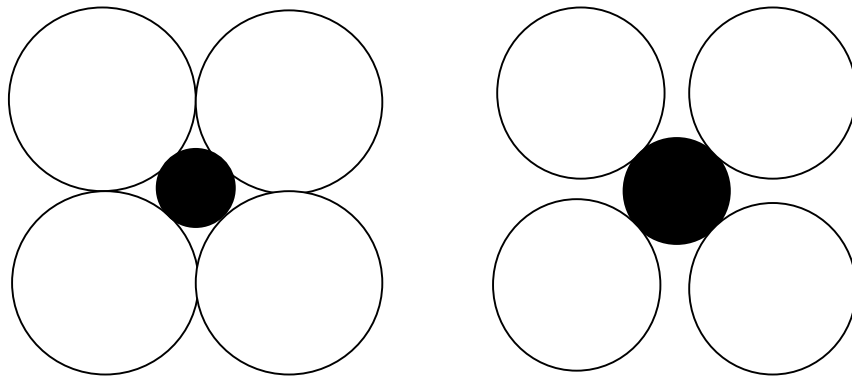
- Ioi baten erradio ionikoa beste ioi batera hurbiltze distantziarik minimoena da
- Ioi jakin baten erradioa ez da nahitaez konstante izan behar kristal guztietan, KZ-ren menpekoa baita
- Katio isoelektronikoez segida bat kontsideratuta, karga gero eta handiagoa izan erradioa orduan eta txikiagoa da
- Elementu berarentzat
  - karga handitzean erradio gutxitzen da
  - KZ handitzean erradioa handitzen da

06.1. LOTURA IONIKOA

ERRADIO IONIKOAK

Landé-ren metodoa (1920)

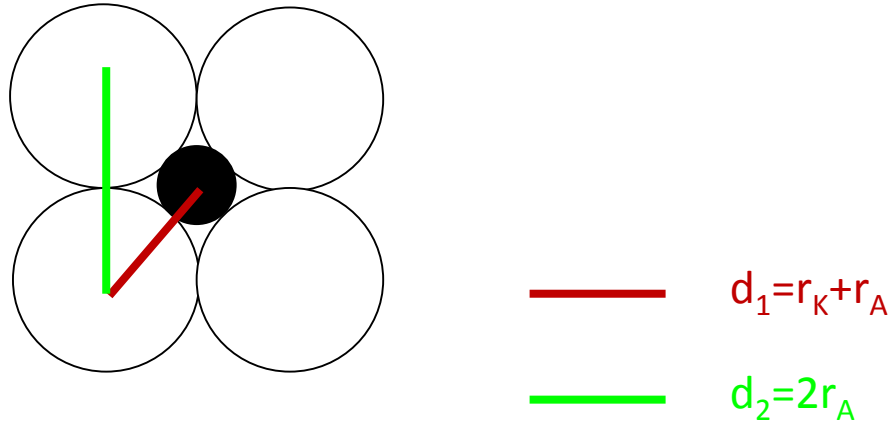
Sare ionikoetan anioien arteko ukipena gerta dadin, **anioia handia izan behar da; eta katioia, txikia.**

Anioi handia eta katioi txikia dauzkan sare bat aukeratuz gero, anioien arteko ukimena dagoela onartzea badago

06.1. LOTURA IONIKOA ERRADIO IONIKOAK

Lande-ren metodoa (1920)

Landek Lil aukeratu zuen (NaCl-aren sarea), non

$$d_1 = 3.42 \quad \text{eta} \quad d_2 = 2.31 \text{ \AA}$$

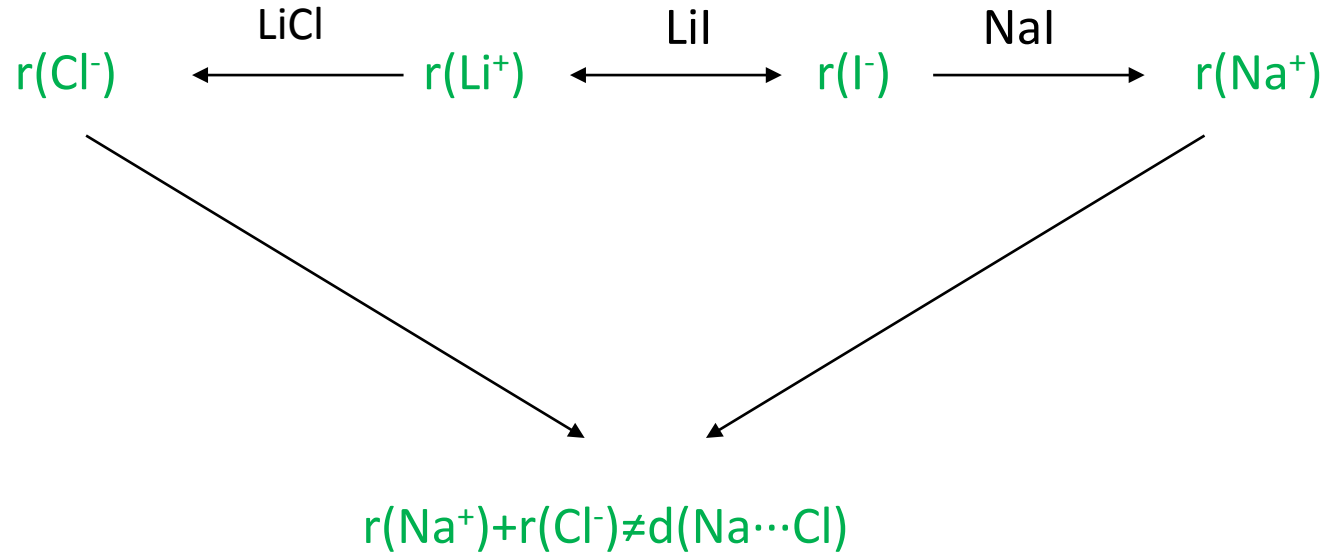
$$r(\text{I}^-) = d_1 / 2 = 1.71 \text{ \AA} \quad \text{eta} \quad r(\text{Li}^+) = d_2 - r(\text{I}^-) = 2.31 \text{ \AA} - 1.71 \text{ \AA} = 0.61 \text{ \AA}.$$

06.1. LOTURA IONIKOA

ERRADIO IONIKOAK

Lande-ren metodoa (1920)

Hauxe ez da metodo ona!!!

06.1. LOTURA IONIKOA

ERRADIO IONIKOAK

Pauling-en metodoa (1927)

NaF, KCl, RbBr, CsI

Guztiek G.N.-ren egitura eta isoelektronikoak izan behar dira

$$r_{\text{ionikoa}} = f_n \left(\frac{1}{Z^*} \right) \quad \text{— Bere suposaketa: ioiak kontaktuan, esfera deformaezinak}$$

r_o = lotura-distantzia

$$r_o = r_K + r_A \quad \text{non } r_K = \frac{C}{Z_K^*} \quad \text{eta } r_A = \frac{C}{Z_A^*}$$

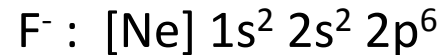
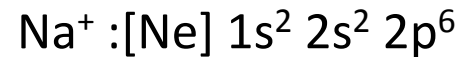
$$\text{beraz, } r_o = \frac{C}{Z_K^*} + \frac{C}{Z_A^*}$$

06.1. LOTURA IONIKOA

ERRADIO IONIKOAK

Erreferentziazko erradioak kalkulatzeko, ioi isoelektronikoak hartzen dira

NaF konposatu ionikoarentzat

$$r_o(\text{NaF}) = 2.31 \text{ \AA}$$

Slater-en konstantea $\sigma = 4.15$

Modu berean KCl, RbBr, eta CsI

$$Z^*(\text{Na}^+) = 11 - 4.15 = 6.85$$

$$Z^*(\text{F}^-) = 9 - 4.15 = 4.85$$

$$r_o = \frac{C}{Z_{\text{Na}^+}^*} + \frac{C}{Z_{\text{F}^-}^*} = 2.31 \Rightarrow C = 6.56$$

$$r_{\text{Na}^+} = \frac{6.56}{6.85} = 0.96 \text{ \AA} \quad \text{eta} \quad r_{\text{F}^-} = \frac{6.56}{4.85} = 1.35 \text{ \AA}$$

06.1. LOTURA IONIKOA

ERRADIO IONIKOAK

Goldschmidt-en metodoa (1927)

$r(\text{O}^{2-})=1.32 \text{ \AA}$ onartuz gero,

MO oxidoetako katioien erradioak determinatu

ondoren MX konposatuetan anioien erradioak determinatu

Shannon/Previtt-en metodoa

Aurrekoaren antzekoa

$r(\text{O}^{2-})=1.40 \text{ \AA}$ onartuta

Kontuz!!

. Erradio ionikoak definitzeko eskala desberdinak erabil ditzakegu

. Datu hauek erabiliz gero ezin da eskala desberdinetako erradioak nahastu!!!

06.1. LOTURA IONIKOA

ERRADIO IONIKOAK

Ikusitakoa ioi guztietarako hedatzen da

$$r = \frac{C}{Z^*} m^{-(2/n-1)}$$

m=ioiaren karga

n=Born-en berretzailea

C=konstante bat

Z*=karga nuklear eraginkorra

Pauling-en metodoan
oinarritutako ekuazioa

06.1. LOTURA IONIKOA

ERRADIO IONIKOAK

Born-en berretzailea edo uzkurdura-koefizientea "n"

Konfigurazio elektronikoaren menpe dago

	[He]	[Ne]	[Ar] [Ar]3d ¹⁰	[Kr] [Kr]4d ¹⁰	[Xe] [Xe]5d ¹⁰
n	5	7	9	10	11
anioiak	-	F ⁻ , O ²⁻ , N ³⁻	Cl ⁻ , S ²⁻ , P ³⁻	Br ⁻ , Se ²⁻ , As ³⁻	I ⁻ , Te ²⁻ , Sb ³⁻
katioiak	Li ⁺ , Be ²⁺	Na ⁺ , Mg ²⁺ , Al ³⁺	K ⁺ , Ca ²⁺ , Cu ⁺ , Zn ²⁺	Rb ⁺ , Sr ²⁺ , Ag ⁺ , Cd ²⁺	Cs ⁺ , Ba ²⁺ , Au ⁺ , Hg ²⁺

06.1. LOTURA IONIKOA

ERRADIO IONIKOAK

Erradioen konparazioa

$$r = \frac{C}{Z^*} m^{-(2/n-1)}$$

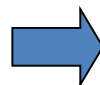
Ekuazio honetan ez dago adierazita K.Z.-aren eragina erradioan

$$\text{K.Z.} \uparrow \Leftrightarrow r_{\text{ionikoa}} \uparrow$$

K.Z.=6 ugariena da eta erreferentziatzat jotzen da, kalkuluak alkalino halogenuroetarako eginda daudelako, baina KZ= 4 eta KZ= 8 kalkulatzeko:

$$r_4 = 0.95r_6$$

$$r_8 = 1.036r_6$$

$$r_4(\text{Na}^+) = 0.99 \text{ \AA}$$

$$r_6(\text{Na}^+) = 1.02 \text{ \AA}$$

$$r_8(\text{Na}^+) = 1.16 \text{ \AA}$$

06.GAIA: LOTURA IONIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

6.1. Sarrera

6.2. Sare ionikoak

6.2.1. Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

6.2.2. Anioien paketatze hexagonaletan oinarritutako sare ionikoak

6.3. Erradio ionikoa

6.4. Ioen tamainen araberako egitura-aurreikuspenak

6.5. Solido ionikoen estereokimika

6.5.1. Ioen tamainen arteko erlazioak

6.5.2. Ioen tamainen araberako egitura-aurreikuspenak

6.6. Lotura ionikoen energia

6.6.1. Born/Mayer-en ekuazioa

6.6.2. Born/Haber-en zikloa

6.7. Ioen polarizazioa eta loturaren polaritatea

06.1. LOTURA IONIKOA

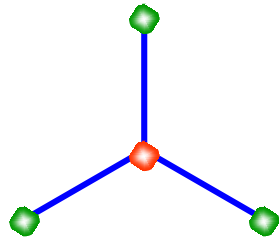
SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

Gogoratzeko .....

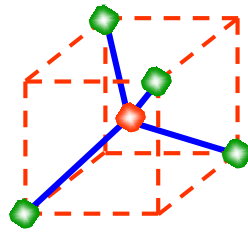
- ioiak: uzkurtezinak, deformaezinak eta kargadunak diren esferak dira
- kontrako seinuko karga-multzoa egonkorra izateko baldintza → karga bateko ioi guztiek kontrako karga duten guztiak ukitu behar dituzte.
- KZ posiblea den handiena izango da, aurreko baldintza betez.
- Ioi zentral baten inguruko posizioak aldarapen elektrostatikoak gutxitzen dituztenak dira (energia txikieneko egoera)
- Solido ionikoa elektrikoki neutroa izan behar da
- Estereokimika, zer da?
Sare bateko atomoen espazio-kokapena

MX_2 Lineala	MX_6 Octaedrikoa	MX_5 Piramide karratua, bipiramide trigonala
MX_3 Laua-triangeluarra	MX_8 Kubikoa	MX_7 Oktaedro + estekatzaile bat
MX_4 Tetraedrikoa	MX_{12} Dodekaedrikoa	MX_9 Prisma trigonala + hiru estekatzaile

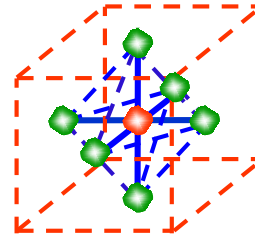
K.I. bakoitzari geometria teoriko bat dagokio

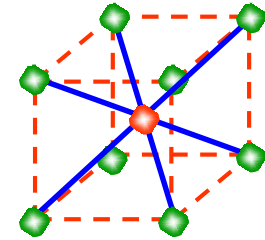
3

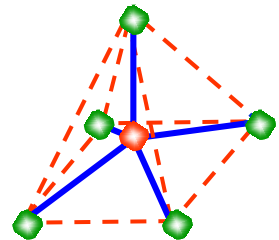
4

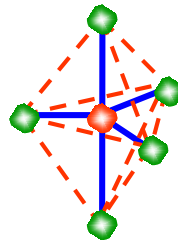
6

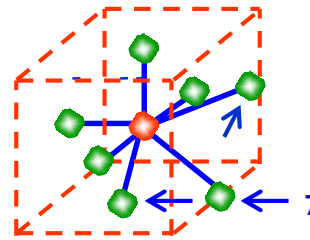
8

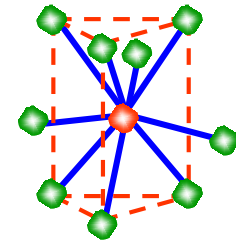
5

5

7

9

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

r_K/r_A parametroa, parametro erradiala

- Sare hauen konplexutasuna ikusita egiturazko analisi teorikoak garatzen dira
- Anioiak eta katioiak esferikotzat jotzen ditugu, analisi teorikoak egiteko
- Definitzen dira: r_K = katioaren erradioa
 r_A = anioiaren erradioa
- $r_K=r_A \Rightarrow$ tamaina bereko esferak paketatuta beharra dago

$$\rho = \frac{r_+}{r_-}$$

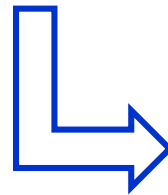
06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

- Ohikoena solido ionikoetan

$r_k < r_A \Rightarrow$ katioiaren inguruan ez dago leku
fisikorik 12 anioi kokatzekoa

- Solido ionikoetan parametro eradiala $r_k/r_A < 1$

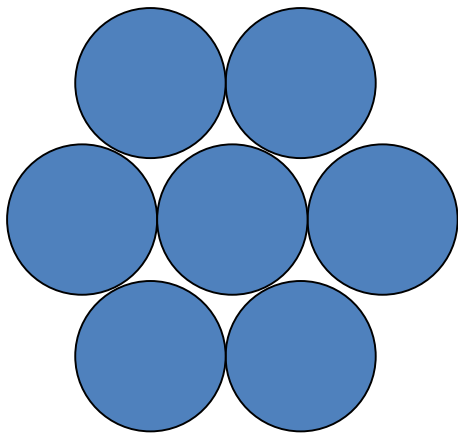

K.Z. < 12

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

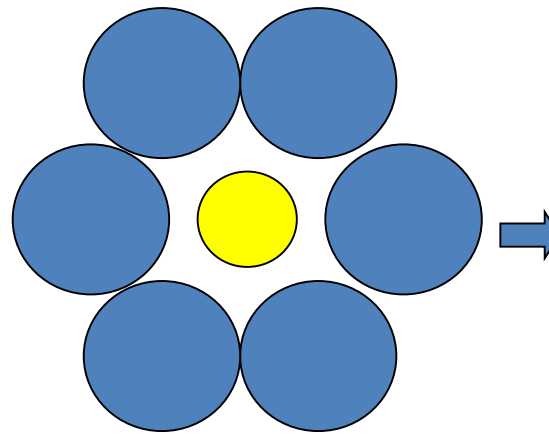
loi-tamainen arteko erlazioak, r_K/r_A parametroa determinatzen du

PHT eta PKT

Plano trinko bat

$$r_K/r_A=1$$

Esfera bat txikiagoa izanez gero,
hutsuneak geratzen dira

Honela ez da betetzen
espazioaren
aprobetxamendu
maximoaren irizpidea

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

- Pentsa dezagun...

ZENBAT ANIOI KOKA DAITEZKE KATIOI BATEN INGURUAN, KATIOIA ANIOIA BAINO TXIKIAGOA BADA?

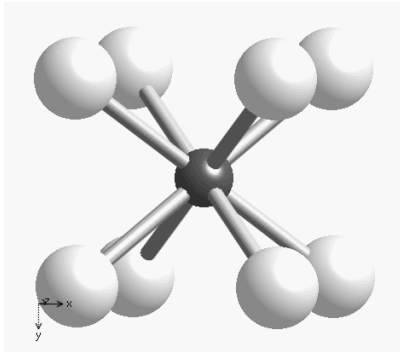
- Solido errealetako koordinazio-zenbakien eta parametro erradialen arteko erlazioa miatzen da.
- Galdera hau planteatuko dugu:

ZEIN DA r_K/r_A PARAMETROA GEOMETRIA BAKOITZEAN?

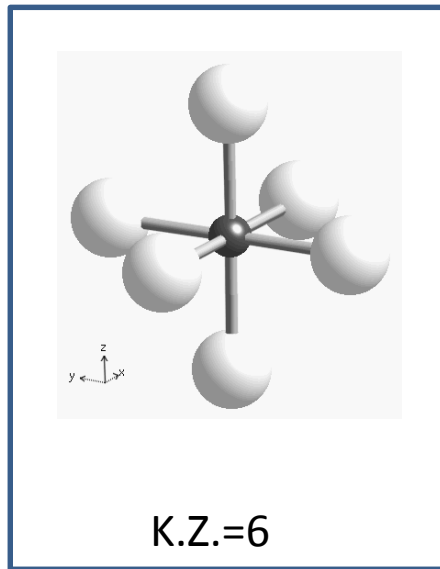
- Sareen estereokimika parametroa erradialaren arabera sailkatzen dira
- Honen bidez egitura teorikoaren arrazionalizazioa lortzen da

06.1. LOTURA IONIKOA
SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

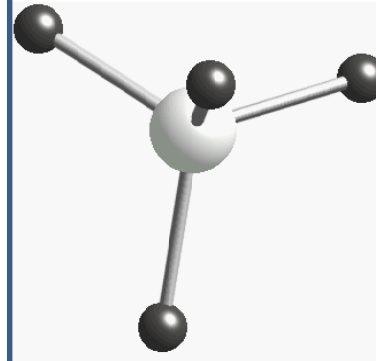
GEOMETRIAK ETA KOORDINAZIO-ZENBAKIAK

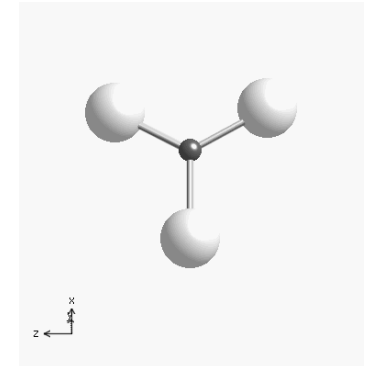
K.Z.=8

K.Z.=6

K.Z.=4

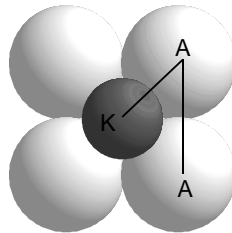
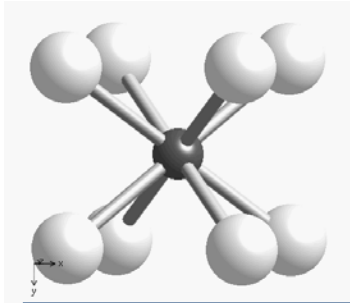
K.Z.=3

Ohikoen estereokimikak

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

K.Z. = 8

$$2r_A = a$$

$$2(r_A + r_K) = \sqrt{3}a$$

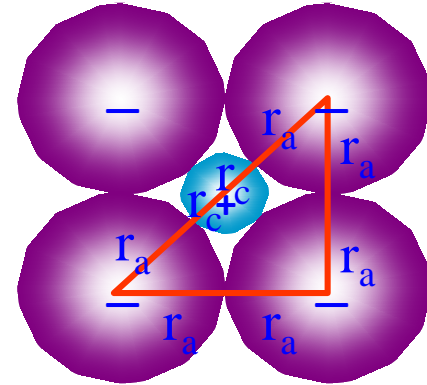
$$\frac{r_K}{r_A} = \frac{\sqrt{3}d/2 - a/2}{a/2} = \frac{\sqrt{3}-1}{1} = 0.752$$

$$\frac{r_k}{r_a} = 0,752$$

Kl 6 izateko beheko muga: $r_k/r_a = 0,414$

Kl 6 izateko goiko muga: $r_k/r_a = 0,752$

K.Z. = 6

$$2r_A = a$$

$$2(r_A + r_B) = \sqrt{2}a$$

$$\frac{r_K}{r_A} = \frac{\sqrt{2}a/2 - a/2}{a/2} = \frac{\sqrt{2}-1}{1} = 0.414$$

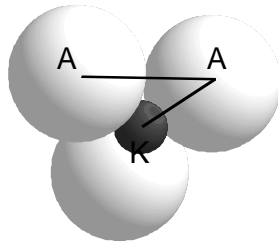
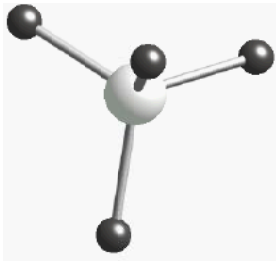
$$\frac{r_k}{r_a} = \frac{1 - \cos 45^\circ}{\cos 45^\circ} = 0,414$$

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

K.Z. = 4

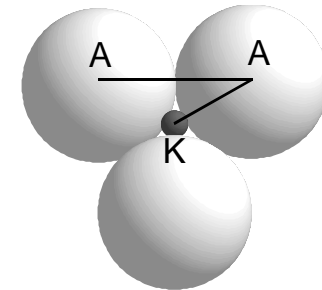
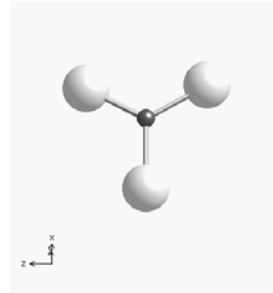
$$2r_A = \sqrt{2}a$$

$$2(r_A + r_B) = \sqrt{3}a$$

$$\frac{r_K}{r_A} = \frac{\sqrt{3}a/2 - \sqrt{2}a/2}{\sqrt{2}a/2} = \frac{\sqrt{3}}{\sqrt{2}} - 1 = 0.225$$

$$\frac{r_k}{r_a} = 0,225$$

K.Z. = 3

$$2r_A = a$$

$$3(r_A + r_B) = \sqrt{3}a$$

$$\frac{r_K}{r_A} = \frac{\frac{\sqrt{3}}{3}a - \frac{1}{2}a}{\frac{1}{2}a} = \frac{\frac{\sqrt{3}}{3} - \frac{1}{2}}{\frac{1}{2}} = \frac{2\sqrt{3}}{3} - 1 = 0.155$$

$$\frac{r_k}{r_a} = 0,155$$

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

K.Z.	12	8	6	4	3	2
r_K/r_A minimoa	1	0.752	0.414	0.225	0.155	< 0,155
Geom.	Kubo- oktaedrikoa	kubikoa	Oktaedr.	Tetraedr.	Triangel.	lineala

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

Erradioak eta Koordinazio indizeen arteko erlazioa

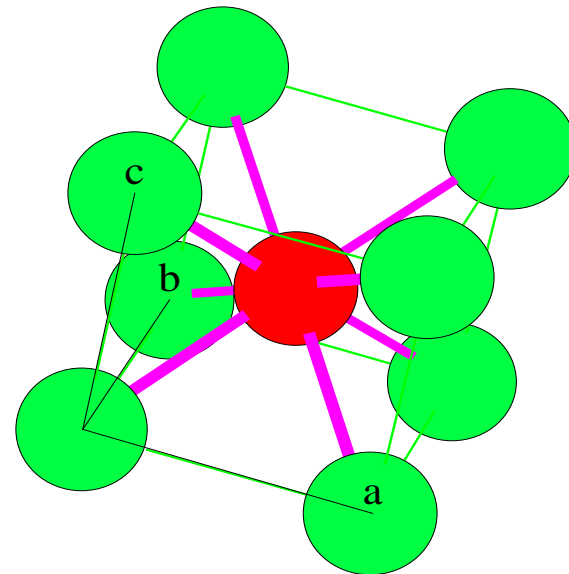
Koordinazio-zenbakia	Geometria	r_k / r_a	Egitura
AB			
2	Lineala	< 0,155	CO ₂ (molecularra)
3	Trigonala	0,155-0,225	(NB) _x (kobalentea)
4	Tetraedrikoa	0,225-0,414	ZnS Wurtzita, blenda, (kuartzoa)
	Lau-karratua	0,414-0,73	
6	Oktaedrikoa	0,414-0,752	NaCl (errutilo)
8	Kubikoa	0,752-1,00	CsCl, (Fluorita)
12	Dodekaedrikoa	> 1,00	

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

Egitura–mota eta erradioen arteko erlazioa AB konposatueta azter ditzagun aurrekoa betetzen den edo ez egiaztatzeko

AB motako sare kubikoa $r_K / r_A > 0.732$	
CsCl	0.91
CsBr	0.84
CsI	0.75

Kasu honetan datu esperimentalak eta aurrean teorikoak bat daude

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

Aurrekoa beti betetzen da?

CsCl-ren sarea Kubikoa $1 > r_k / r_a > 0,732$		NaCl-ren sarea Oktaedrikoa $0,732 > r_k / r_a > 0,414$				ZnS, Blendaren sarea Tetraedrikoa $0,414 > r_k / r_a > 0,225$			
CsCl	0,91	<u>KF</u>	<u>1,00</u>	KCl	0,73	NaCl	0,54	MgTe	0,37
CsBr	0,84	<u>SrO</u>	<u>0,96</u>	SrS	0,73	NaBr	0,50	BeO	0,26
CsI	0,75	<u>BaO</u>	<u>0,94</u>	RbI	0,68	MgS	0,49	<u>BeS</u>	<u>0,20</u>
		<u>RbF</u>	<u>0,89</u>	KBr	0,68	NaI	0,44	<u>BeSe</u>	<u>0,18</u>
		<u>RbCl</u>	<u>0,82</u>	BaTe	0,68	LiCl	0,43	<u>BeTe</u>	<u>0,17</u>
		<u>BaS</u>	<u>0,82</u>	KI	0,68	<u>MgSe</u>	<u>0,41</u>		
				MgO	0,59	<u>LiBr</u>	<u>0,40</u>		
						<u>LiI</u>	<u>0,35</u>		

Katioia handienetarikoen artean dago (ez suposatzen den hain txikia)

Anioia txikienetarikoen artean dago (ez suposatzen den ez hain handia) Paketatze txarragoa

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

Eta AB_2 konposatuetan , zer gertatzen da?

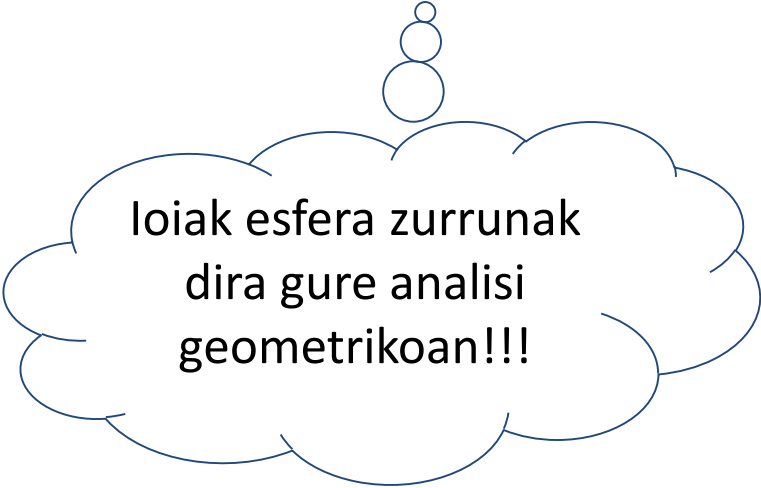
Fluoritaren sarea Kubikoa $1 > r_c / r_a > 0,732$	Rutiloren sarea Oktaedrikoa $0,732 > r_c / r_a > 0,414$		Kuartzoren sarea Tetraedrikoa $0,414 > r_c / r_a > 0,225$
<u>BaF₂</u> <u>1,05</u>	MnF ₂ 0,66	MgF ₂ 0,58	GeO ₂ 0,36
PbF ₂ 0,99	PbO ₂ 0,64	<u>MnO₂</u> <u>0,39</u>	SiO ₂ 0,29
SrF ₂ 0,95	FeF ₂ 0,62	<u>GeO₂</u> <u>0,36</u>	BeF ₂ 0,26
HgF ₂ 0,84	CoF ₂ 0,62		
ThO ₂ 0,83	ZnF ₂ 0,62		
CaF ₂ 0,80			

06.1. LOTURA IONIKOA

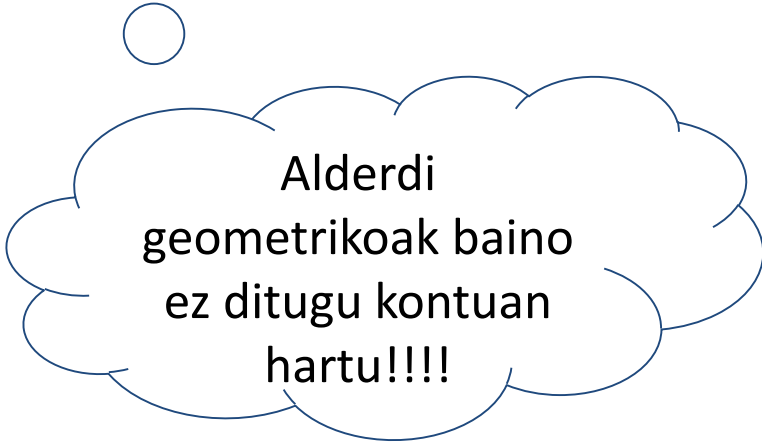
SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

Ondorioaz:

- Aurreanak betetzen dira OROKORREAN
- Betetzen ez direnean...
  - . Sare berean katioi handiak eta anioi txikiak sare daude
  - . Sarean katioi txiki-txikiak daude

loiak esfera zurrinak
dira gure analisi
geometrikoan!!!

Alderdi
geometrikoak baino
ez ditugu kontuan
hartu!!!!

06.1. LOTURA IONIKOA

SOLIDO IONIKOEN ESTEREOKIMIKA

Arrazoiak betegabekoak azaltzeko???

- **Loturak erabat ionikoak ez izatea** (izan ohi da)

Hain zuzen ere, horrek F.P.-en aldakunta eta konposatu ionikoen disolbagarritasunak bermazen du

- **loiak esfera perfektuak eta deformaezinak ez izatea**

Probablea dena eta uzkuratun-koefizienteak egiaztatuta

- **Erradio ionikoen baloreak zuzenak ez izatea**

Aztarnak daude

06.GAIA: LOTURA IONIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

6.1. Sarrera

6.2. Sare ionikoak

6.2.1. Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

6.2.2. Anioien paketatze hexagonaletan oinarritutako sare ionikoak

6.3. Erradio ionikoa

6.4. Ioien tamainen araberako egitura-aurreikuspenak

6.5. Solido ionikoen estereokimika

6.6. Lotura ionikoen energia

6.6.1. Born/Mayer-en ekuazioa

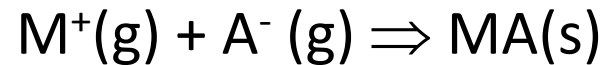
6.6.2. Born/Haber-en zikloa

6.7. Ioien polarizazioa eta loturaren polaritatea

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

Ikuspuntu teorikotik solido ioniko bat era dadin, gas egoeran dauden anioiak eta katioiak paketatu behar dira

Prozesu honetan askatzen denari **sare-energia (U / E_s)** deritzo

Sare-energia zaila da kalkulatzeko erakarpenak eta aldarapenak aldi berean gertatzen dira eta

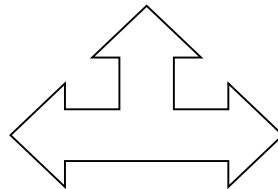
06.1. LOTURA IONIKOA
LOTURA IONIKOEN ENERGIA

SARE-ENERGIA (U , E_s): Kristal ionikoaren mol baten eraketa prozesuan askatzen den energia da, egoera gaseosoan dauden ioietatik abiatuta

↑ E_R , ↑ egonkortasuna

U / E_s -ren kalkuluak

Kalkulu teorikoa
Max Born/Alfred
Lande-ren ekuazioa
(1918-1924)

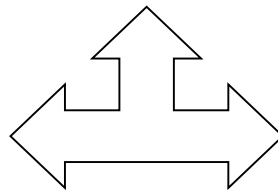
Kalkulu termodinamikoa
Max Born/FritzHaber-ren
zikloa (1918)

06.1. LOTURA IONIKOA
LOTURA IONIKOEN ENERGIA

SARE-ENERGIA (U , E_s): Kristal ionikoaren mol baten eraketa prozesuan askatzen den energia da, egoera gaseosoan dauden ioietatik abiatuta

U / E_s -ren kalkuluak

Kalkulu teorikoa
Max Born/Alfred
Lande-ren ekuazioa
(1918-1924)

Kalkulu termodinamikoa
MaxBorn/FritzHaber-ren
zikloa (1918)

06.1. LOTURA IONIKOA

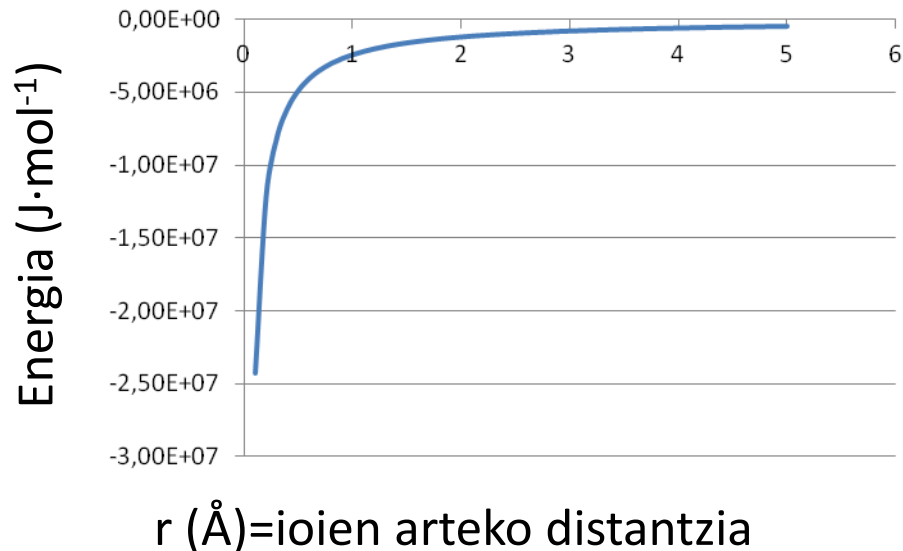
LOTURA IONIKOEN ENERGIA

Born-Landeren ekuazioa

Teoria honen arabera bi ekarpen daude sare energian:

- Ioen arteko interakzio coulombiarrak:erakarpen eta aldarapen guztiak(E_e)

$E_e(\text{J}\cdot\text{mol}^{-1})$ =ioien arteko erakarpen eta aldarapen guztiak

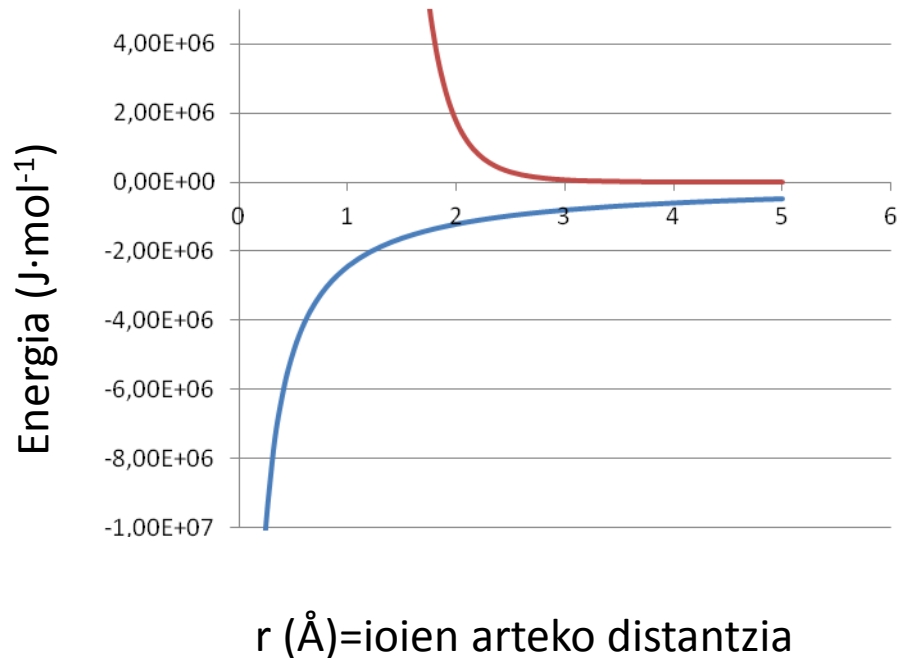

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

E_e =ioien arteko erakarpen eta aldarapen guztiak

E_a =geruza elektronikoen arteko aldarapenak

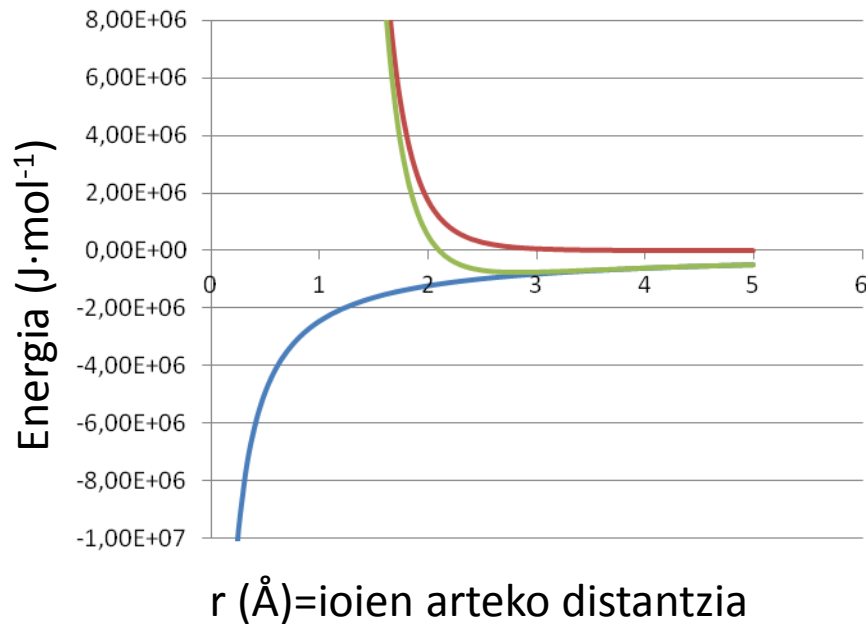

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

E_e =ioien arteko erakarpen eta aldarapen guztiak

E_a =geruza elektronikoen arteko aldarapenak

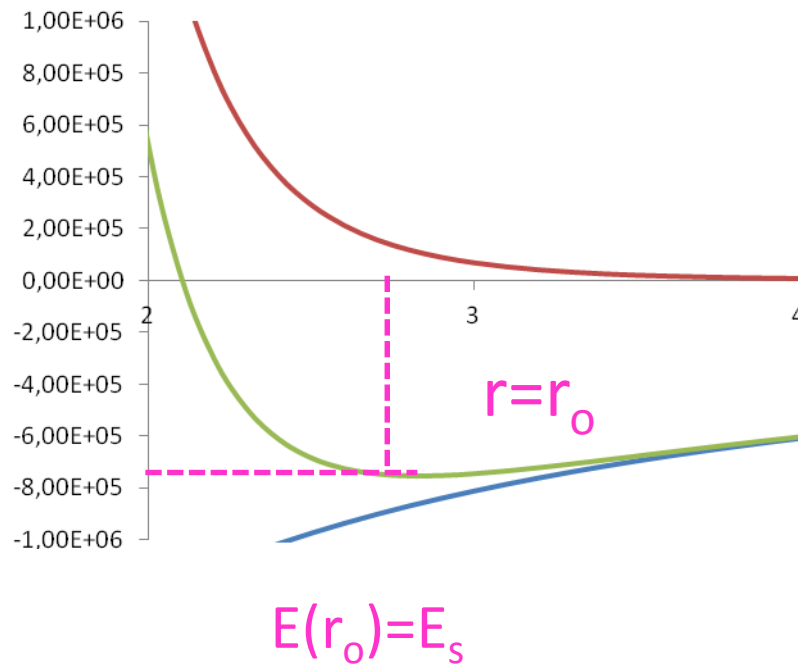
$$E_{\text{osoa}} = E_e + E_a$$

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

E_e =ioien arteko erakarpen eta aldarapen guztiak

E_a =geruza elektronikoen arteko aldarapenak

$$E_{\text{osoa}} = E_e + E_a$$

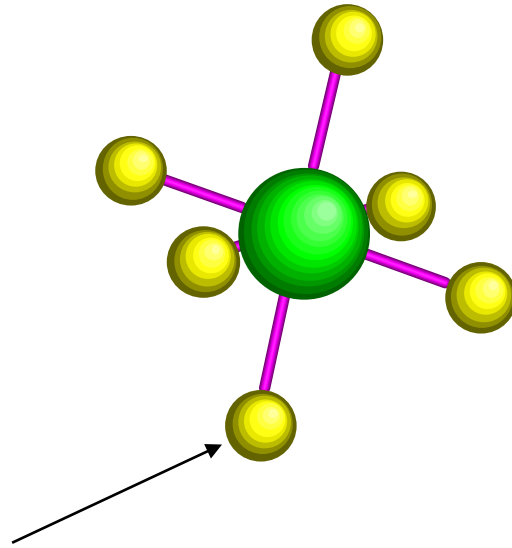

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

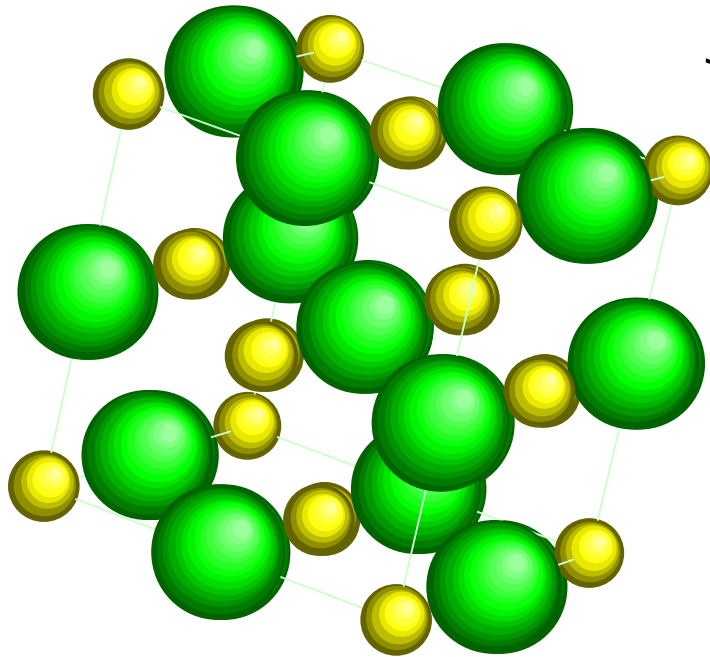
E_e =ioien arteko erakarpen eta aldarapen guztiak

Demagun, Cl^- anioi baten inguruan Na^+ katioiak ordenatzen hasten direla...

NaCl-aren sarean, 6 Na^+ katioi daude r distantzian

06.1. LOTURA IONIKOA
LOTURA IONIKOEN ENERGIA

Horrela jarraituz,....

Jarraian, 12 Cl⁻ anioi kokatzen dira $\sqrt{2}r$ distantzian

Jarraian, 8 Na⁺ katioi kokatzen dira $\sqrt{3}r$ distantzian

r distantziara: 6 katioi (erakarpena)

$\sqrt{2} r$ distantziara: 12 anioi (aldarapena)

$\sqrt{3} r$ distantziara: 8 katioi (erakarpena)

$2r$ distantziara: 6 anioi (aldarapena)

$\sqrt{5} r$ distantziara: 24 katioi (erakarpena)

.....

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

. Erakarpen eta aldarapen osoak kontuan hartzeko ez ahaztu: $E_e = K \cdot \frac{q_1 q_2}{d}$

$$E_e = \sum \left(-\frac{q^+ q^-}{d_{+-}} + \frac{q^- q^-}{d_{--}} \right)$$

$$q^+ = e \cdot Z_K \text{ eta } q^- = -e \cdot Z_A$$

e =elektroiaren karga; Z_K eta Z_A = ioien karga

Z ez da zenbaki atomikoa!!!!

. Kontuan izan NaCl-rako:

$$Z_A = Z_K$$

$$E_e = \sum \left(-\frac{(eZ)_K (eZ)_A}{d_{K-A}} + \frac{(eZ)_A (eZ)_A}{d_{A-A}} \right)$$

$$E_e = \sum \left(-\frac{e^2 Z^2}{d_{K-A}} + \frac{e^2 Z^2}{d_{A-A}} \right)$$

06.1. LOTURA IONIKOA
 LOTURA IONIKOEN ENERGIA

- r distantziara: 6 katioi (erakarpena)
- √2 r distantziara: 12 anioi (aldarapena)**
- √3 r distantziara: 8 katioi (erakarpena)
- 2r distantziara: 6 anioi (aldarapena)**
- √5 r distantziara: 24 katioi (erakarpena)

$$E_e = \sum \left(-\frac{e^2 Z^2}{d_{K-A}} + \frac{e^2 Z^2}{d_{A-A}} \right)$$

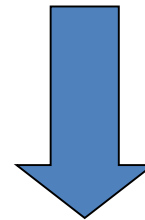
erakarpenak, $E_e \downarrow$

$$E_e = \boxed{-\frac{6e^2 Z^2}{r}} + \frac{12e^2 Z^2}{\sqrt{2}r} - \boxed{\frac{8e^2 Z^2}{\sqrt{3}r}} + \frac{6e^2 Z^2}{2r} - \boxed{\frac{24e^2 Z^2}{\sqrt{5}r}} + \dots$$

06.1. LOTURA IONIKOA
 LOTURA IONIKOEN ENERGIA

- r distantziara: 6 katioi (erakarpena)
- $\sqrt{2} r$ distantziara: 12 anioi (aldarapena)
- $\sqrt{3} r$ distantziara: 8 katioi (erakarpena)
- $2r$ distantziara: 6 anioi (aldarapena)
- $\sqrt{5} r$ distantziara: 24 katioi (erakarpena)
- .....

$$E_e = \sum \left(-\frac{e^2 Z^2}{d_{K-A}} + \frac{e^2 Z^2}{d_{K-K}} \right)$$

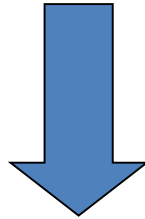
aldarapenak, $E_e \uparrow$

$$E_e = -\frac{6e^2 Z^2}{r} + \frac{12e^2 Z^2}{\sqrt{2}r} - \frac{8e^2 Z^2}{\sqrt{3}r} + \frac{6e^2 Z^2}{2r} - \frac{24e^2 Z^2}{\sqrt{5}r} + \dots$$

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

$$E_e = -\frac{6e^2Z^2}{r} + \frac{12e^2Z^2}{\sqrt{2}r} - \frac{8e^2Z^2}{\sqrt{3}r} + \frac{6e^2Z^2}{2r} - \frac{24e^2Z^2}{\sqrt{5}r} + \dots$$

$$E_e = -\frac{e^2Z^2}{r} \left(6 - \frac{12}{\sqrt{2}} + \frac{8}{\sqrt{3}} - \frac{6}{2} + \frac{24}{\sqrt{5}} - \dots \right)$$

Segida konbergentea

A Madelung-en konstantea

Sare-motaren ezaugarria

06.1. LOTURA IONIKOA
LOTURA IONIKOEN ENERGIA

A, Madelung-en konstantearen baloreak

Solido ionikoa	koordinazioa	A
NaCl	6:6	1.748
CsCl	8:8	1.763
ZnS (blenda)	4:4	1.638
ZnS (wurtzita)	4:4	1.641
CaF ₂ (fluorita)	8:4	2.519
TiO ₂ (errutiloa)	6:3	2.408

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

Born-Landeren ekuazioan ioien arteko erakarpenei eta aldapenei dagokien gaia honako hau dugu:

$$E_e = -K \frac{e^2 |Z_K| |Z_A|}{r} A$$

loi batentzat

$$E_e = -K \frac{N_A A e^2 |Z_K| |Z_A|}{r}$$

Kristaleko mol batentzat

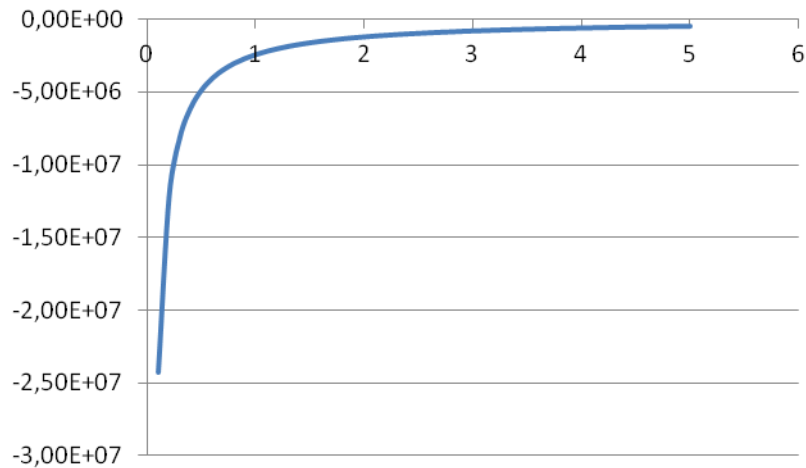

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

$$E_e = -K \frac{N_A A e^2 |Z_K| |Z_A|}{r}$$

Born-en ekuazioa

06.1. LOTURA IONIKOA

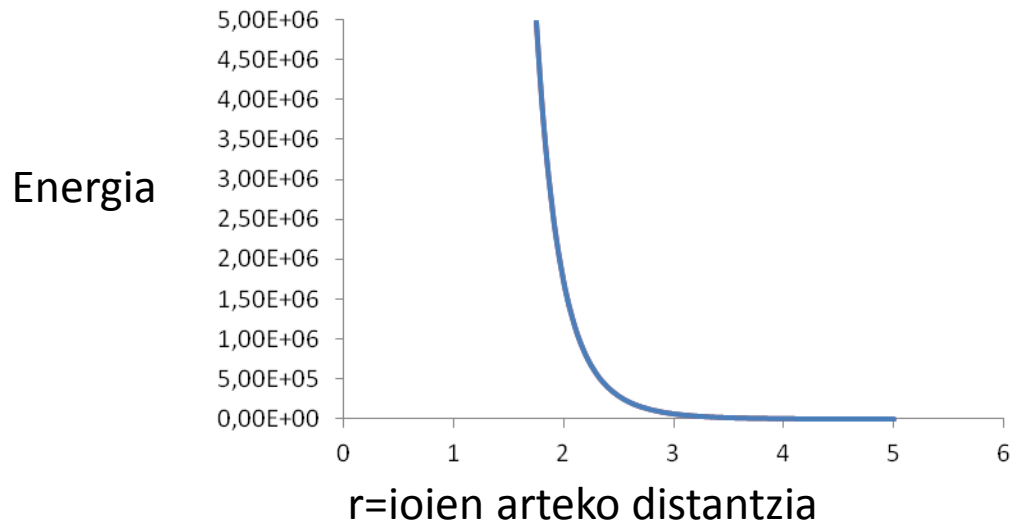
LOTURA IONIKOEN ENERGIA

E_a =geruza elektronikoen arteko aldarapenak

$$E_a = + \frac{N_A B}{r^n}$$

B=konstante bat

n=Born-en berretzailea

06.1. LOTURA IONIKOA

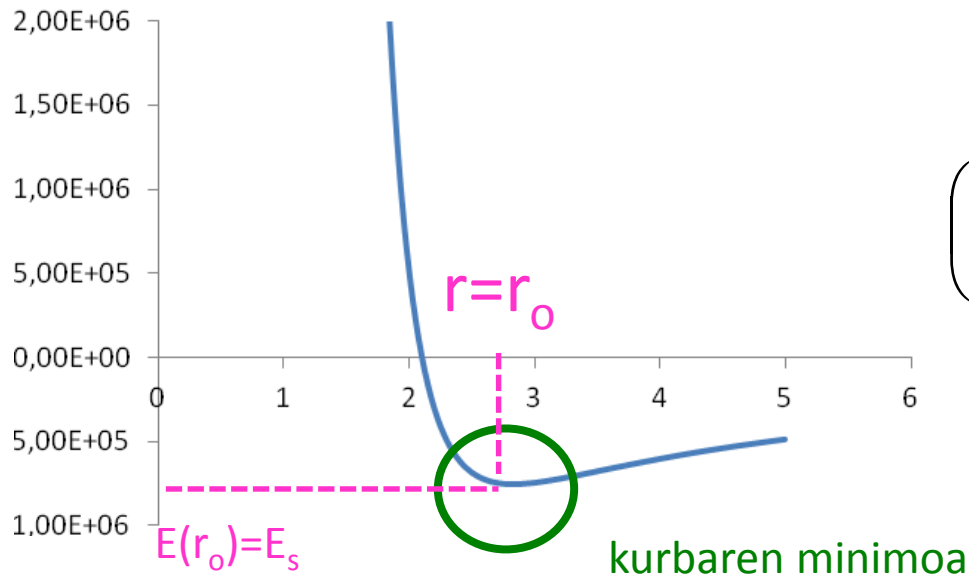
LOTURA IONIKOEN ENERGIA

E_a =geruza elektronikoen arteko aldarapenak

$$E_a = + \frac{NB}{r^n}$$

$$E_o = E_e + E_a = -K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r} + \frac{NB}{r^n}$$

nola kalkulatu B????

$$\left(\frac{\partial E_o}{\partial r} \right)_{r=r_o} = 0$$

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

$$E_o = E_e + E_a = -K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r} + \frac{NB}{r^n} \quad \left(\frac{\partial E_o}{\partial r} \right)_{r=r_o} = 0$$

$$\frac{\partial E_o}{\partial r} = K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r^2} - \frac{nNB}{r^{n+1}} \rightarrow \left(\frac{\partial E_o}{\partial r} \right)_{r=r_o} = K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r_o^2} - \frac{nNB}{r_o^{n+1}} = 0$$

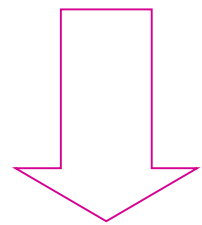
$$K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r_o^2} = \frac{nNB}{r_o^{n+1}} \rightarrow B = K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r_o^2} \frac{r_o^{n+1}}{nN} = K \frac{e^2 Z^2 A r_o^{n-1}}{n}$$

$$E_o = -K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r} + \frac{N}{r^n} K \frac{e^2 Z^2 A r_o^{n-1}}{n}$$

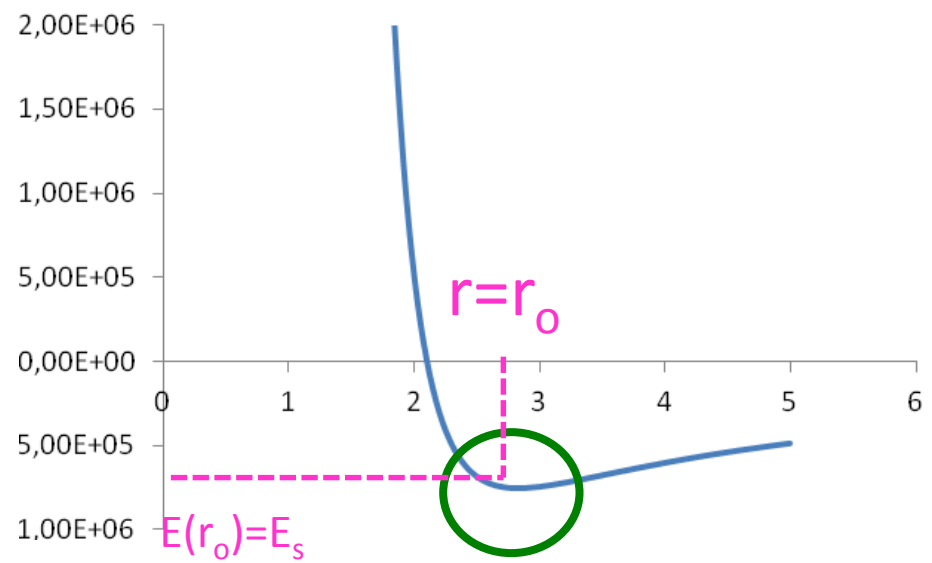
06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

$$E_o = -K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r} + \frac{N}{r^n} K \frac{e^2 Z^2 A r_o^{n-1}}{n}$$

$$E_o(r=r_o) = E_s$$

$$E_s = -K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r_o} + \frac{N}{r_o^n} K \frac{e^2 Z^2 A r_o^{n-1}}{n} = -K \frac{Ne^2 Z^2 A}{r_o} + \frac{N}{r_o} K \frac{e^2 Z^2 A}{n}$$

Born-Landeren ekuazioa

$$E_s = -K \frac{N_A e^2 Z^2 A}{r_o} \left(1 - \frac{1}{n} \right)$$

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

Adibide bat: NaCl-ren sare-energia

. $r_0 = 2.82 \text{ \AA}$ eta $A = 1.748$

. Na^+ eta Cl^- ioiak ez dira isoelektronikoak eta ondoko Bornen berretzaileak dira erabiltzekoak

. $n(\text{Na}^+) = 7$ eta $n(\text{Cl}^-) = 9$

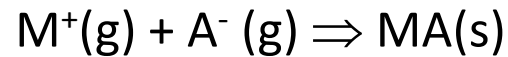
. Ondorioz $n = 8$ batez besteko balioa erabiliko dugu

$$E_s = -862111 \left(1 - \frac{1}{8}\right) \text{J} \cdot \text{mol}^{-1} = -754347 \text{J} \cdot \text{mol}^{-1} = -754.347 \text{kJ} \cdot \text{mol}^{-1}$$

06.1. LOTURA IONIKOA

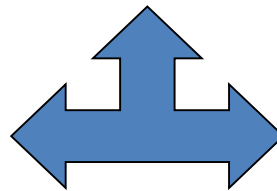
LOTURA IONIKOEN ENERGIA

Ikuspuntu teorikotik solido ioniko bat era dadin, gas egoeran dauden anioiak eta katioiak paketatu behar dira.

Prozesu honetan askatzen den energiari **sare-energia**(E_s) deritzo eta hipotesi honekin lotuta dago, sarearen teoria solido ionikoetan.

Kalkulu teorikoa
Max Born/Alfred
Lande-ren ekuazioa
(1924-1918)

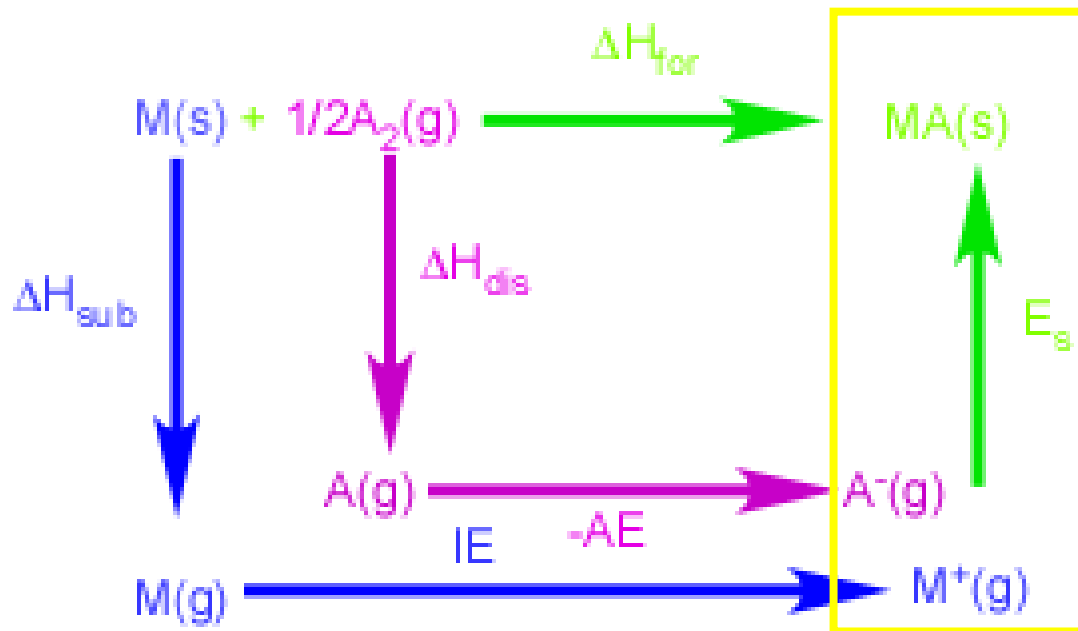
Kalkulu termodinamikoa
Max Born/FritzHaber-
ren zikloa (1918)

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

Born-Haber-en zikloa

Hess-en legean oinarritzen da: prozesu bateko energia ez dago jarraitutako bidearen menpe

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

Born-Haber-en zikloa

$$\Delta H_{\text{for}} = \Delta H_{\text{sub}} + IE + 1/2 \Delta H_{\text{dis}} - AE + E_s$$

$$\Delta H_{\text{for}}(\text{NaCl}) = -411 \text{ kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$$

$$\Delta H_{\text{sub}}(\text{Na(s)}) = +109 \text{ kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$$

$$IE(\text{Na(g)}) = +496 \text{ kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$$

$$AE(\text{Cl(g)}) = 348 \text{ kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$$

$$\Delta H_{\text{dis}}(\text{Cl}_2(\text{g})) = +244 \text{ kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$$

$$E_s(\text{NaCl}) = -790 \text{ kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$$

06.1. LOTURA IONIKOA

LOTURA IONIKOEN ENERGIA

Born-Haber-en zikloa

Aplikazioak

- . Afinitate elektronikoen kalkuluak
- . Konposatu ionikoen izaera ionikoa aurreesatea
- . Balizko konposatuen egonkortasuna aztertzea

06.GAIA: LOTURA IONIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

6.1. Sarrera

6.2. Sare ionikoak

6.2.1. Anioien paketatze kubikoetan oinarritutako sare ionikoak

6.2.2. Anioien paketatze hexagonaletan oinarritutako sare ionikoak

6.3. Erradio ionikoa

6.4. Ioiien tamainen araberako egitura-aurreikuspenak

6.5. Solido ionikoen estereokimika

6.6. Lotura ionikoen energia

6.6.1. Born-Mayer-en ekuazioa

6.6.2. Born-Haber-en zikloa

6.7. Ioiien polarizazioa eta loturaren polaritatea

06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

Sare-energia: konparazioa E_s teorikoa vs esperimentalala

- Ez dago adostasunik:

$$E_s(\text{teor}) < E_s(\text{esp})$$

- Konparaketa hau izaera ionikoz maila neurtzeko erabil dezakegu, bi metodoen arabera kalkulaturako sare-energia konparatuz
- Emaitzak:
  - . M_A -haluroentzat konkordantzia altua
  - . CdI edo Cu(II)-haluroentzat alde itzela

06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

Sare-energia: konparazioa E_s teorikoa vs esperimentalak

Solidoa	E_s teorikoa	E_s esperimental	lotura-distantzia
LiF	-1003	-1040	2.01
NaF	-896	-920	2.31
KF	-793	-818	2.67
LiCl	-819	-862	2.57
NaCl	-754	-790	2.81
KCl	-689	-716	3.14
NaBr	-724	-747	2.97
KBr	-661	-683	3.29

NaCl-aren sare duten zenbait solidoen E_s sare-energia ($\text{kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$) eta lotura-distantzia ($\text{\AA}$)

06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

lotura ionikoa ioien arteko elkarreragin
elektrostatikoak baino gehiago da

$$|E_s(\text{teor})| < |E_s(\text{esp})|$$

$$E_s = -K \frac{N e^2 Z^2 A}{r_0} \left(1 - \frac{1}{n} \right)$$

Konposatua	U	
	Teorikoa	Esperimentala
M alkalinoen haluroak	-783 KJ/mol	-768 KJ/mol
Cu(I)-ren haluroak	-1986 KJ/mol	-2453 KJ/mol

06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

Ioiak kontsideratzen dira:

- Esfera kargatuak
- Konprimaezinak
- Deformaezinak
- Elektrostatikoki BAKARRIK elkarren eragiten dute

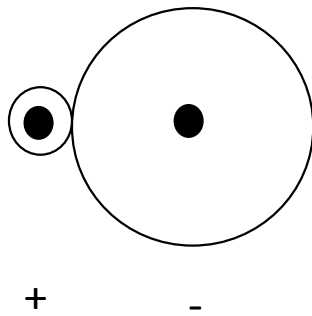
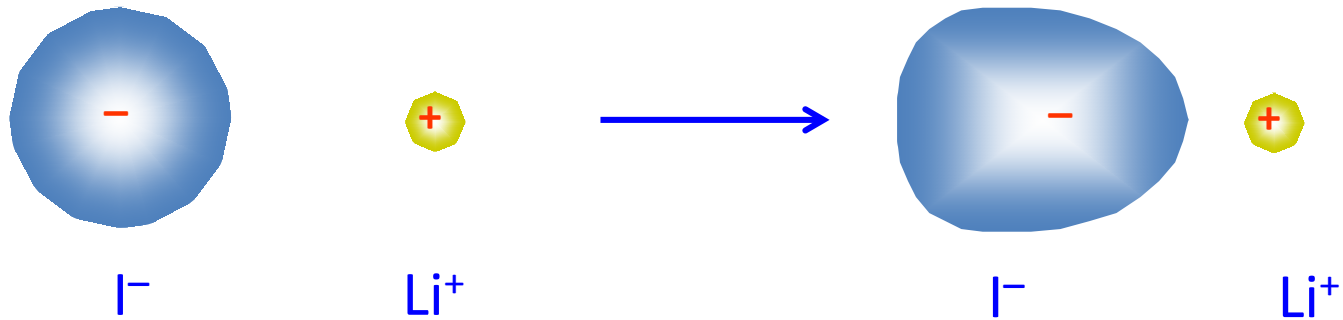
Solido ioniko idealarentzat:

- Katioien eta anioien arteko ukimena dago
- Katioien eta anioien arteko transferentzia elektronikorik ez dago; alegia, trukutzen den elektroien dentsitatea anioiaren eragin-zonaldean baino ez dago
- **Katioiak eta anioiak esfera zurrinak dira**
- Baina.....

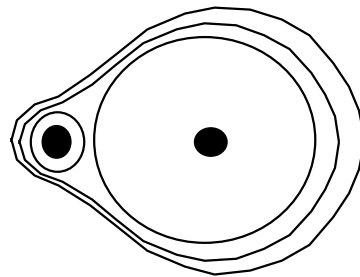
06.1. LOTURA IONIKOA

IOIEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

Kasimir Fajans (1928) definitu zuen polarizazioa, hodei elektronikoaren deformazioa dena

Solido ioniko ideala

Solido erreala

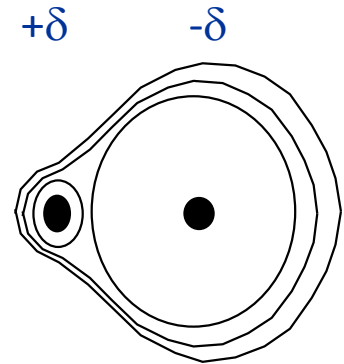
06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

Solido ioniko errealean kobalentzia badago:

Geruza elektronikoak deformagarriak dira

Anioitik katioirako transferentzia elektronikoa dago ($\delta < 1$)

POLARTASUNA

Izaera ionikoaren
neurria

POLARIZAZIOA

Izaera kobalentearen
neurria

Kobalentzia: lotura ionikoetan izaera kobalentea agertzea

06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

POLARIZAZIOA

- Lotura ionikoa → polarizazioa → kobalentzia → Izaera ionikoa gutxitu
- Polarizazioa ioi batek (KATIOAK) beste baten(ANIOIAREN) hodei elektronikoarekiko sorrarazten duen deformazioa da
- Eskuarki katioiak anioiekiko eragiten dute
- Polarizazioa ioien egitura elektronikoen eta molekularen formaren, ere, menpekotasuna du
- Geruza elektronikoak deformagarriak dira eta honek polarizazioa sorrarazten du

06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

POLARIZAZIOA

- Polarizaziorik handiena da:
  - . Katioia txikiagoa den ahala eta bere karga handiagoa duen ahala
  - . Tamaina eta karga handiagoko anioiak badaude
- **Katioiak polarizatzaileak izateko: Karga handia eta tamaina txikia**
- **Anioiak polarizagarriak izateko: Tamaina handia eta karga handia**

Coulson (1961)definitu zuen **konposaturik ionikoena: CsF**

- Anioia ez da oso polarizagarria
- Katioa ez da oso polarizatzailea
- Izaera ionikoa ez dago murriztuta kobalentetasunagatik

06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

POLARIZAZIOA. IDEIAK NAGUSIAK

- Ioi Polarizatzaileak (KATIOIAK)
Karga altua, Tamaina txikia
- Ioi Polarizagarriak (ANIOIAK)
Tamaina eta karga handia

Kasimir Fajans-en arabera izaera kobalente partziala areagotzen da :

- Anioiaren tamaina handitzean
- Katioiaren karga handitzean
- Katioiaren tamaina gutxitzean

06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

Polarizazioaren efektuak: - Loturen ahultasuna
- Fusio-tenperatura baxuagoa

Honako taulan hurrengo
PF(°C): 405-714-782 kokatu

	r^+ (pm)	PF (°C)
BeCl₂	41	
MgCl ₂	86	
CaCl ₂	114	

Honako taulan hurrengo
PF(°C): 800-271-180 kokatu

	Z^+	PF (°C)
NaCl	1	
MgCl ₂	2	
AlCl ₃	3	

06.1. LOTURA IONIKOA

IOIOEN POLARIZAZIOA ETA LOTURAREN POLARITATEA

Polarizazioaren efektuak: - Loturen ahultasuna
- Fusio-tenperatura baxuagoa

Erradioa handitzean gutxiago polarizatzen du, lotura ionikoaren maila handiagoa da eta PF handiagoa

	r^+ (pm)	PF (°C)
BeCl₂	41	405
MgCl ₂	86	714
CaCl ₂	114	782

Karga handitzean gehiago polarizatzen du, lotura ionikoaren maila txikiagoa eta PF txikiago

	Z^+	PF (°C)
NaCl	1	800
MgCl ₂	2	271
AlCl ₃	3	180

06.1. LOTURA IONIKOA

ERANSKINA: SOLIDO IONIKOEN EZAUGARRIAK

Koordinazio-zenbakia, K.Z., eta polarizazioa. Hainbat ideia

- Koordinazioa-zenbakia zenbat eta txikiagoa izan, lotura ionikoaren kobalentetasun-maila hainbat eta handiagoa izango da
- Ioi tamainak zenbat eta antzekoagoak izan, ionikotasuna orduan eta altuagoa izango da
- Katioi handiek eta anioi handiek egonkortzen diote elkarri
- Katioi eta anioi txikiek egonkortzen diote elkarri

06.1. LOTURA IONIKOA

ERANSKINA: SOLIDO IONIKOEN EZAUGARRIAK

Solido ionikoen ezaugarriak determinatzen diren faktoreak

- Indar-mota, elektrostatikoak, sendoak dira

$$F = Q \frac{q_1 q_2}{r^2}$$

- Sare-energia (U , E_s), oro har, altua da
- Karga altua bada eta erradio txikia, (U , E_s) handiagoa izango da

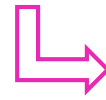

06.1. LOTURA IONIKOA

ERANSKINA: SOLIDO IONIKOEN EZAUGARRIAK

- Gogortasuna eta hauskortasuna (oro har batera gertatukoak)
- Egoera urtuta elektrizitatearen eroaleak
- Fusio-temperatura altuak ($> 400^{\circ}\text{C}$)
- Disolbagarritasuna

Propietate fisikoak
eta mekanikoak

- Ioi-en paketatzea

Sare ionikoen eraketa

Egiturazko propietateak

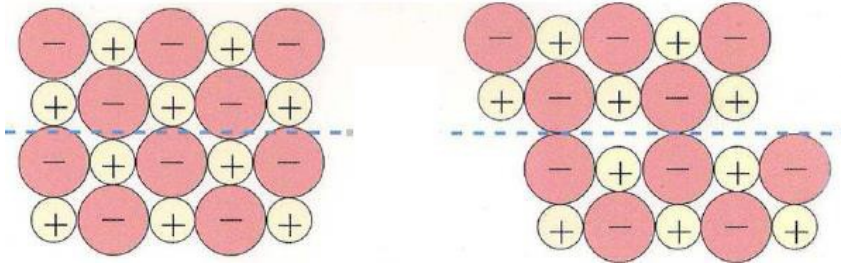
06.1. LOTURA IONIKOA

ERANSKINA: SOLIDO IONIKOEN EZAUGARRIAK

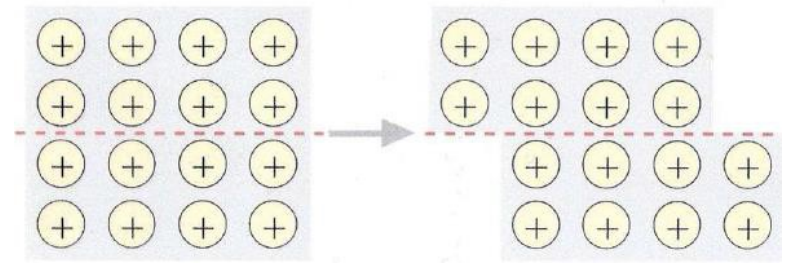
Ezaugarri mekanikoak

Solido ionikoak metalikoak baino gogorragoak eta hauskorragoak dira, mugikortasuna oso murriztua baitago elektroien lekupenaren ondorioz

Hori dela eta, solido ionikoak ezin daitezke mekanizatu.

Solido ionikoa

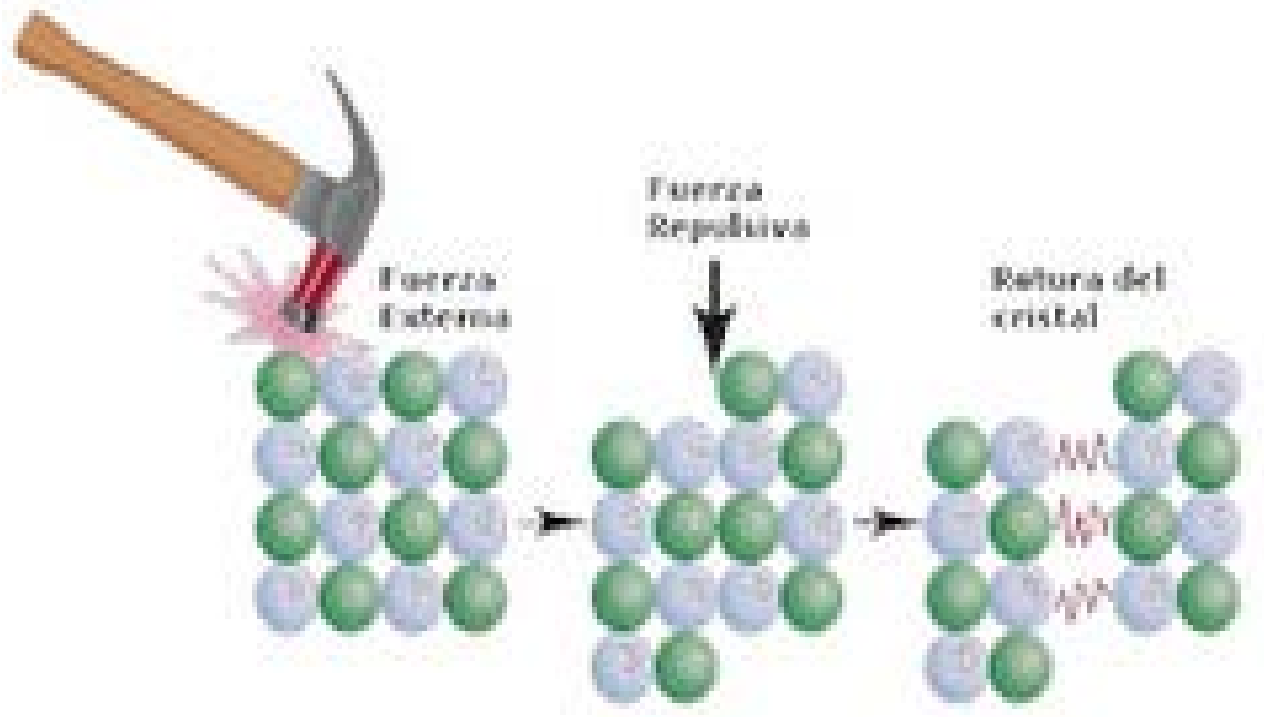

Solido metalikoa

06.1. LOTURA IONIKOA

ERANSKINA: SOLIDO IONIKOEN EZAUGARRIAK

Ezaugarri mekanikoak

Gogorak baina hauskorrak

06.1. LOTURA IONIKOA

ERANSKINA: SOLIDO IONIKOEN EZAUGARRIAK

Gogortasuna

- . Partikulen arteko loturaren sendotasunaren menpe dago
- . Material bat bestea baino gogorragoa izango da beste honek ezin badu bera marratzea edo deformatzea

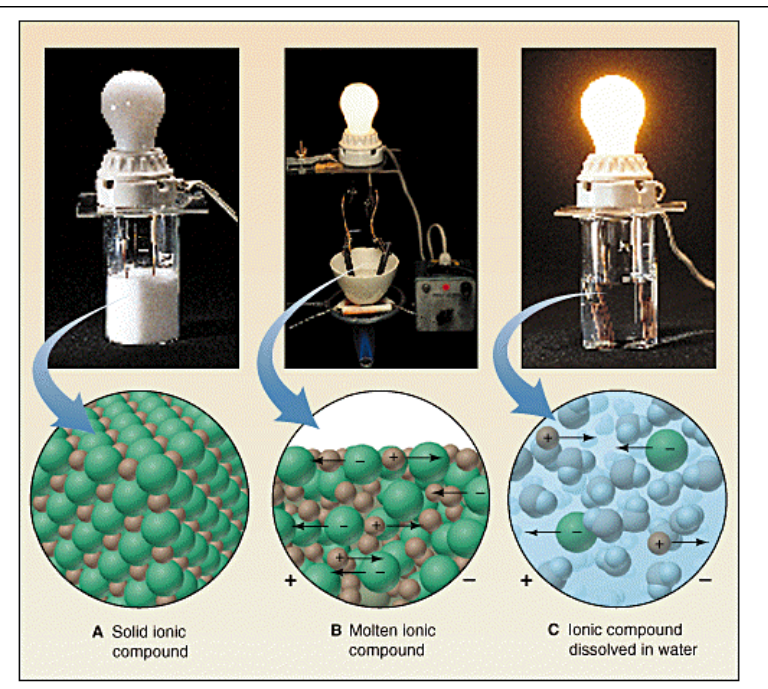
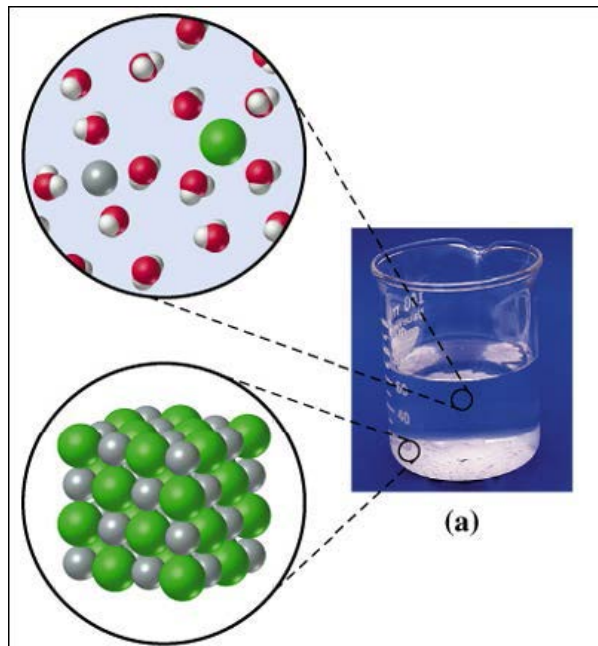

06.1. LOTURA IONIKOA

ERANSKINA: SOLIDO IONIKOEN EZAUGARRIAK

Eroankortasun elektrikoa

- Solido ionikoak isolatzaile elektrikoak dira, elektroien mugikortasunik ez baitago
- Solidoa fundituz gero, likido egoeran, ordea, ioiak isolatuta daude, eta eroankortasun elektrikoa ahalbidetuta dago, ioiak direlako korrante elektrikoaren garraiatzaileak

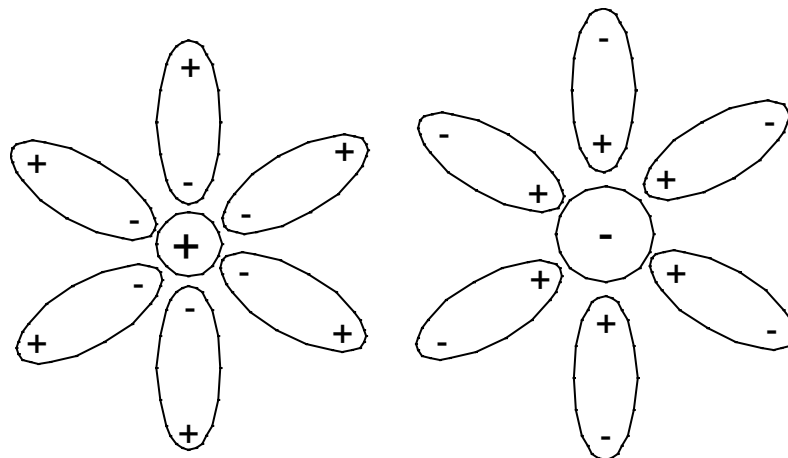

06.1. LOTURA IONIKOA

ERANSKINA: SOLIDO IONIKOEN EZAUGARRIAK

Disolbagarritasuna

- Solido ionikoen disolbagarritasuna uretan, lotura horren polaritatearen neurria da
- Solido ionikoak disolbatzean, ioien arteko loturak desagiten dira, eta disolbatzailearen dipolo-molekulek inguratzen dituzte.
- Horrela, uretan ioiak **solbatatuak** daude

06.1. LOTURA IONIKOA

ERANSKINA: SOLIDO IONIKOEN EZAUGARRIAK

Disolbagarritasuna

- Solido ionikoen disolbagarritasuna asko aldatzen da konposatuz konposatu.
- Ohiko solido ionikoak uretan disolbagarriak dira eta **gatz** deritze
- Ur mineraletan gatz ioniko asko daude disolbatuta, gizakientzat ezinbestekoak direnak.
- Hala ere, ionikotzat jo ditugun solido asko disolbagarritasun txikia dute uretan, eta are gehiago **batzuk disolbagaitzak** dira
- CaF_2 -aren $K_s=1.46 \cdot 10^{-10}$
- ZnS -aren $K_s=2.93 \cdot 10^{-25}$
- Disolbagarritasunaren eta sare-energiaren arteko erlazioa ez da zuzena, disoluzio-prozesuan disoluzio-entalpiak parte hartzen duelako

06.1. LOTURA IONIKOA

IDEIA NAGUSIAK

1. Konposatu ionikoak sare ioniko konplexuetan paketatzen dira
2. Sare honen estereokimika parametro erradialaren menpekoa da
3. Estereokimikan sarritan betebageak nabariak dira
4. Lotura ionikoen izaerak beraien propietate fisikoa eta kimikoak determinatzen ditu
5. Konposatu ionikoen sare energia altua da
6. Izaera ionikoaren ezak kobalentetasuna sorrazten du eta fusio puntua eta lotura - energia esperagarriak baino txikiagoak dira

06.1. LOTURA IONIKOA

IDEIA NAGUSIAK

7. Tamaina ionikoak gero eta konparagarriagoak izan lotura ionikoagoa izango da
8. Tamaina ionikoak gero eta konparagarriagoak izan loturaren izaera kobalentea txikiagoa izango da

06.1. LOTURA IONIKOA

HITZ GAKOAK

Hitzen glosarioa

- . Polarizazioa: hodei elektronikoaren deformazioa
- . Polartasuna: lotuen dentsitate elektronikoaren banketa
- . Sare-ionikoa: konposatu ionikoek eratzen dituen egiturak, paketatzearen ondorioz
- . Sare-energia: Kristal ionikoaren mol baten eraketa prozesuan askatzen den energia da, egoera gaseosoan dauden ioietatik abiatuta
- . Parametro erradiala: estereokimika determinatzen duen faktore garrantzitsuenetariko bat, katioi- erradioa eta anioi- erradioaren arteko zatiketa
- . Koordinazio-zenbakia: ioi bat distantzia berdiner inguratzen duten kontrako kargaren ioi kopurua

06.1. LOTURA IONIKOA

BIBLIOGRAFIA

1. Chang, R., Goldsby, K. A.: *Química*; 11ª Ed. McGraw-Hill; Mexico, D. F., (2013)
2. Petrucci, R. H., Herring F. G.; Madura, J.D.: *Química General*. Ed: Pearson Education, 10ª Ed., Madrid, (2011)
3. Valenzuela, C.: *Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia*. Ed. Universidad de Granada, Granada, (2002)
4. Lothar Beyer: *Química Inorgánica*. Ed. Ariel Ciencia, Barcelona (2000)
5. Housecroft, C. E., Sharpe, A. : *Química Inorgánica*. Ed. Pearson Prentice Hall, Madrid (2006)
6. Shivers & Athkins: *Química Inorgánica*. Ed: Mac Graw Hill, México (2008)

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06.3: LOTURA METALIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

6.2.1 . Sarrera

6.2. 2. Elektro-bikoteen bidezko ereduak

6.2.2.1. Lewis-en egiturak

6.2.2.2. BGEBA metodoa

6.2. 3. Balentzia-loturaren Teoria (hibridazioa)

6.2. 4. Orbital Molekularraren Teoria

6.2. 5. Lotura-parametroak

06.2. GAIA. LOTURA KOBALENTEA

06.2.1 Sarrera

06. LOTURA KIMIKOA

SARRERA

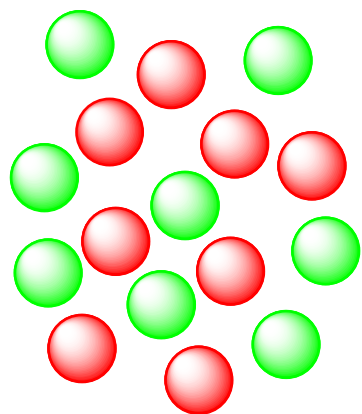
Gas nobleak izan ezik, gainontzeko elementuek konposatuak eratzen dituzte.

Nolakoak dira lotura hauek?

Zergatik eratzen dira lotura-mota desberdinak kasu bakoitzean?

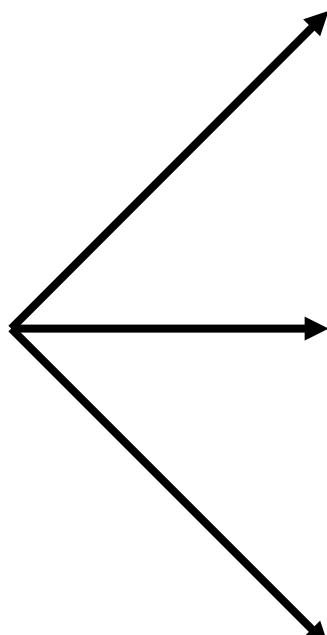
06. LOTURA KIMIKOA

SARRERA

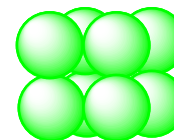
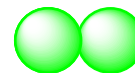
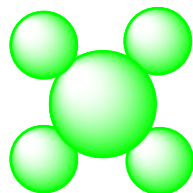

 elementu metalikoa

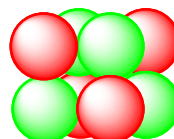
 elementu ez-metalikoa

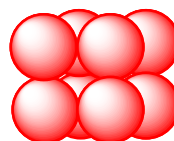
lotura kobalentea

lotura ionikoa

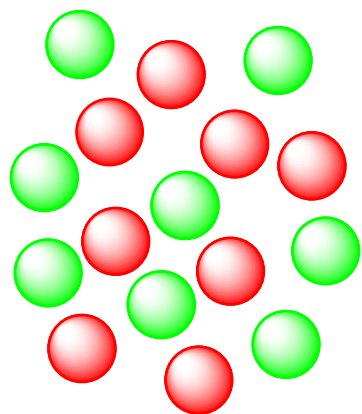

lotura metalikoa

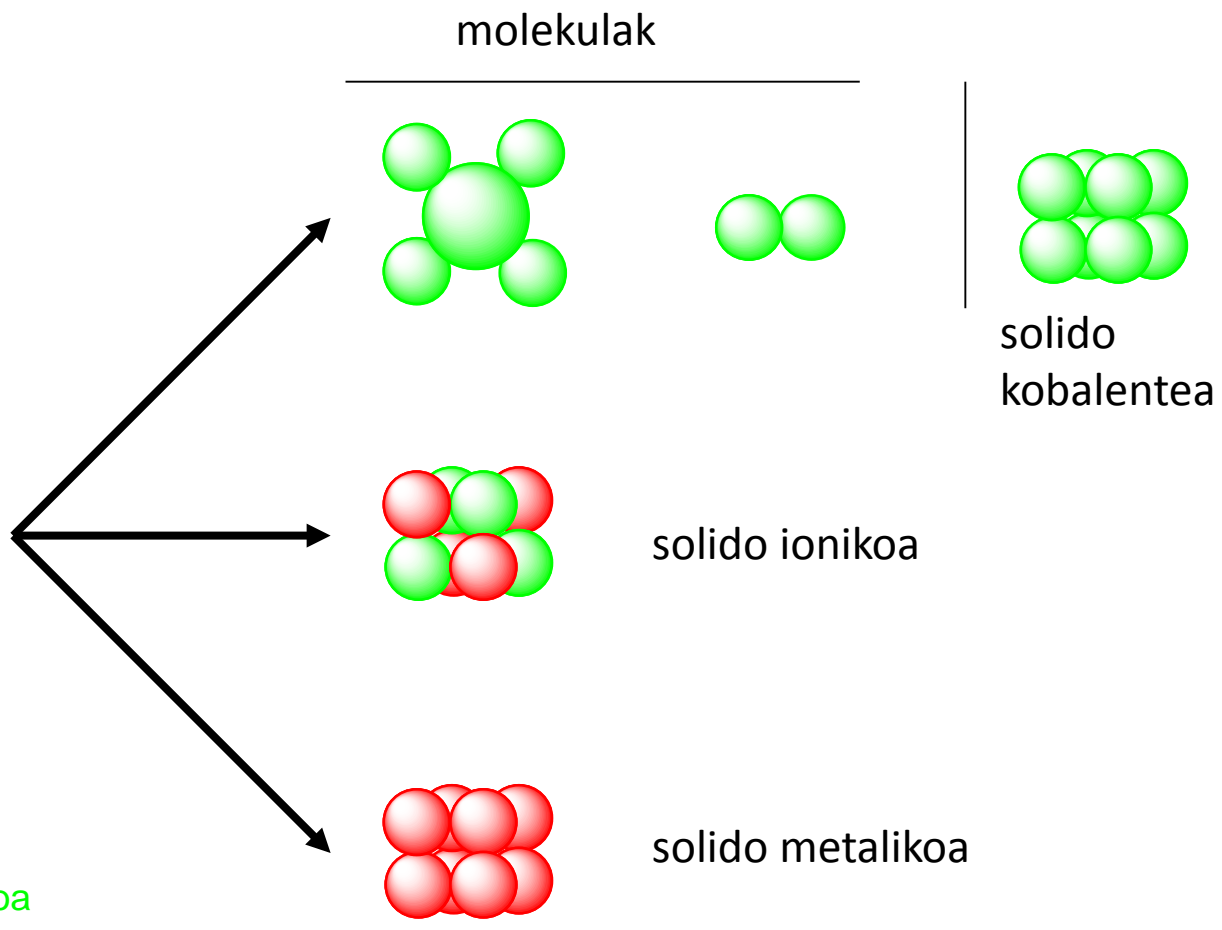

06. LOTURA KIMIKOA SARRERA

 elementu metalikoa

 elementu ez-metalikoa

Planteamendu honen arabera, lotura kovalentea alde batetik aztertzen da eta solidoen lotura, bestaldetik.

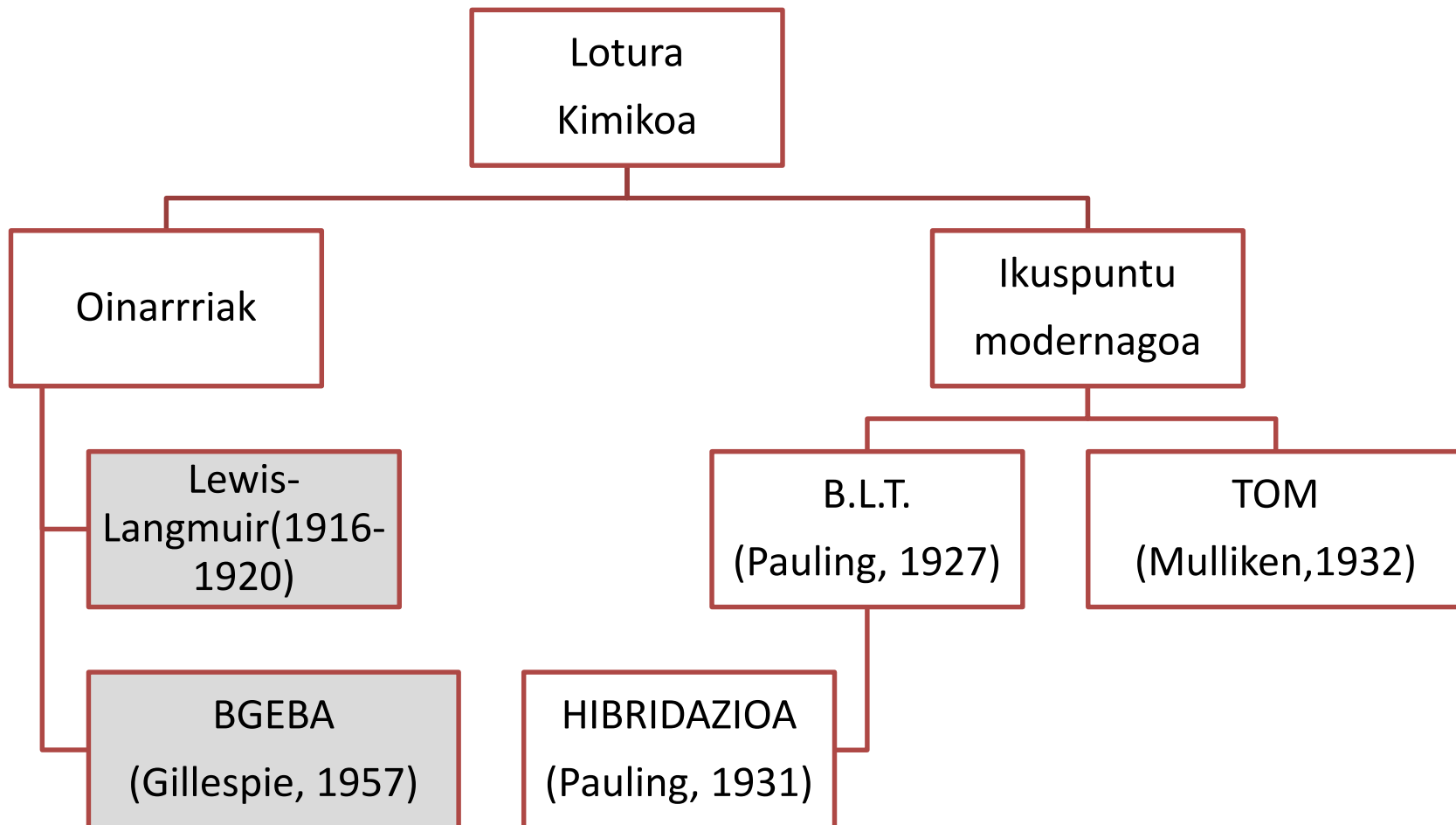
06.2. GAIA. LOTURA KOBALENTEA

06.2. 2. Elektro-bikoteen bidezko eredua

06.2.2.1. Lewis-en egiturak

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06. LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK

LEWIS-EN EGITURAK

BGEBE METODOA

EREDU KLASIKOAK

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

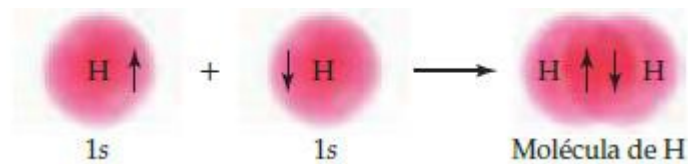
MEKANIKA KUANTIKOAN
OINARRITUTAKO TEORIA

TARTEKOA

LOTURA KOBALENTEA.....

ELEKTROIAK PARTEKATZEN !

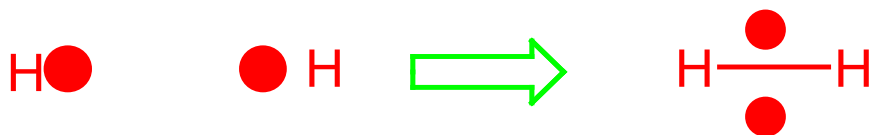

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK

- . Lotura kobalentea elektroi-bikoteen **partekatzea** da

Gogoan izan, lotura kobalentea elementu ez metalikoen artean baino ez dela sortzen

- . Elektroi-bikotea partekatzean H atomo biak bi elektroiz inguratuta daude, He gas noblearen konfigurazio egonkorra lortuz.

- . p blokeko elementuek **zortzi** elektroi behar dituzte ns^2np^6 konfigurazioa lortzeko.

- . **Lewis-en zortzikotearen araua:** atomoak zortzikotea lortzen bikoteak partekatuz; hots, lotura kobalenteak eratuz

Idea simple hau lotura kobalenteari buruzko teoria klasikoen oinarria da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

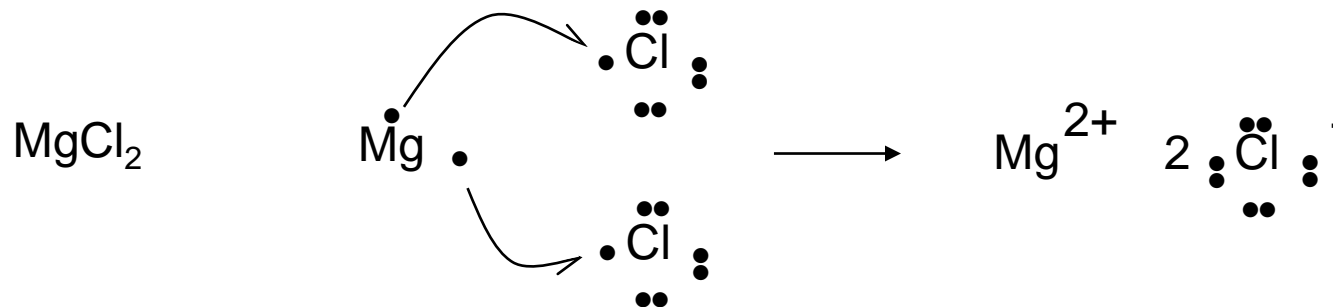
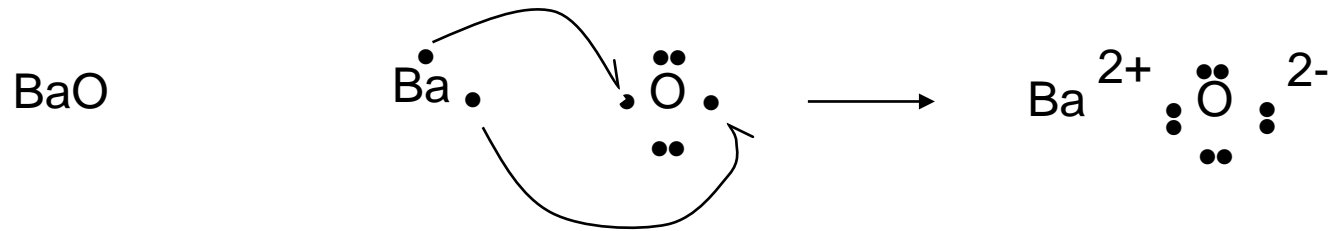
ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK

- Eredu hauetan, balentzia-elektroiak baino ez dira kontuan hartzen.
- Elektroibikoteak erabiltzen dira, molekulen lotura eta geometria azaltzeko
- Ioi polinuklearrak molekula kargatutzat jotzen dira eta eredu hauen bidez azaltzen dira ere

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

KONPOSATU IONIKOEN ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EGITURAK

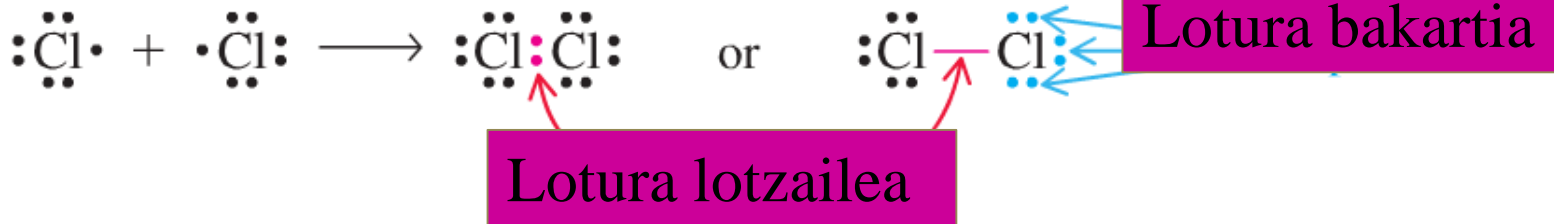
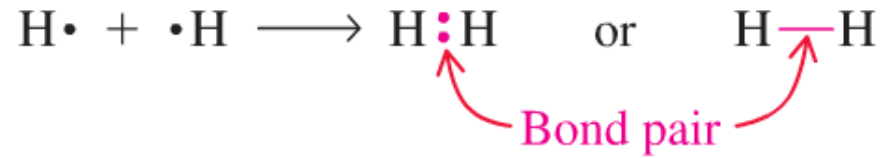

06. GAIA: LOTURA KIMIKO

06.2. LOTURA KOBALENTEA

KONPOSATU KOBALENTEETAN ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EGITURAK

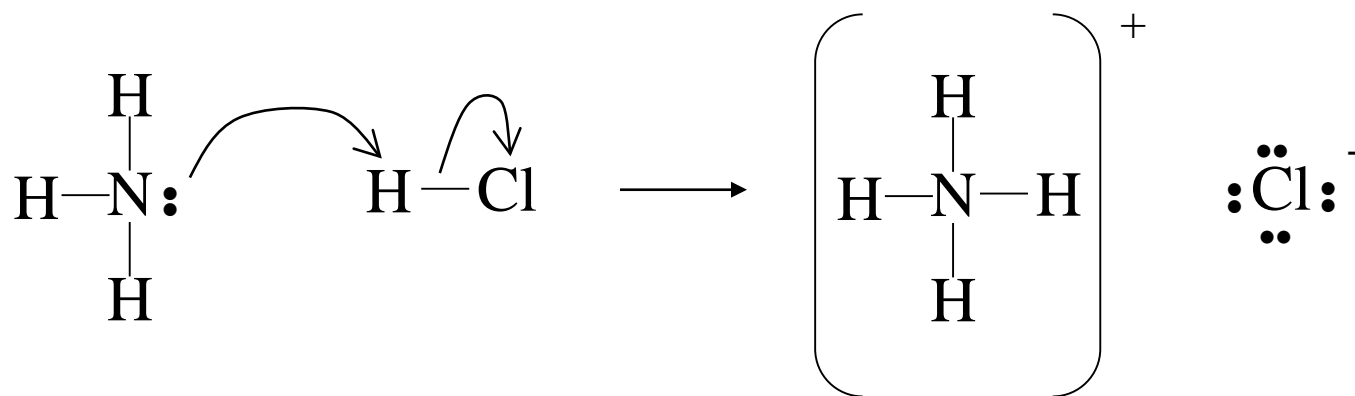

06. GAIA: LOTURA KIMIKO

06.2. LOTURA KOBALENTEAK

KONPOSATU KOBALENTEETAN ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EGITURAK

LOTURA KOBALENTE KOORDINATUA

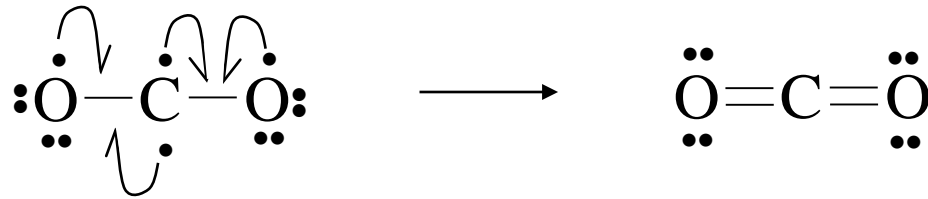
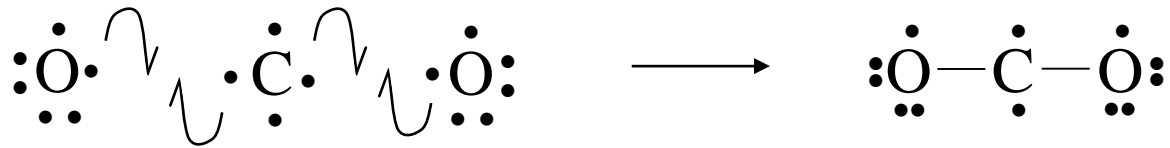

06. GAIA: LOTURA KIMIKO

06.2. LOTURA KOBALENTEAK

KONPOSATU KOBALENTEETAN ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EGITURAK

LOTURA KOBALENTE ANIZKOITZAK

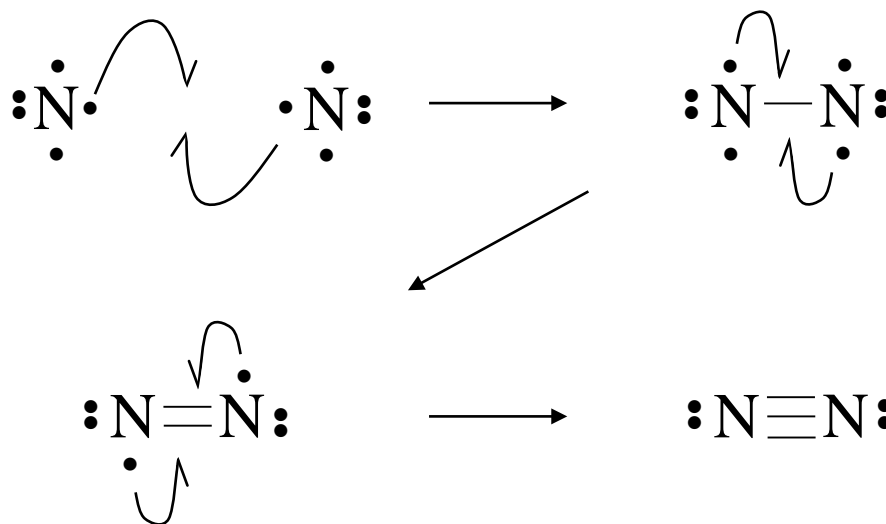

06. GAIA: LOTURA KIMIKO

06.2. LOTURA KOBALENTEAK

KONPOSATU KOBALENTEETAN ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EGITURAK

LOTURA KOBALENTE ANIZKOITZAK

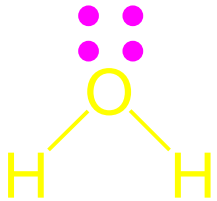
06. GAIA: LOTURA KIMIKO

06.2. LOTURA KOBALENTEA

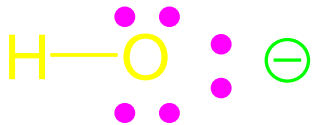
ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EGITURAK

O atomoa, elektroi-bikoteen ikurrak adieraziz

H₂O molekula, elektroi-bikoteen ikurrak adieraziz

OH- anioi polinuklearra, elektroi-bikoteen ikurrak adieraziz

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK

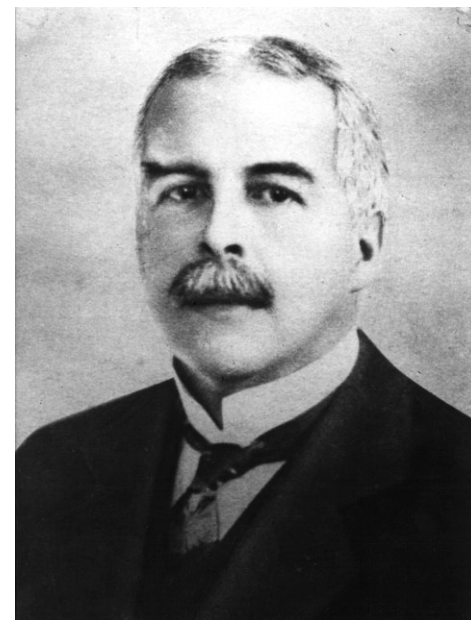
Lotura kobalentean: atomoak ez metalikoak (**elektronegatiboak**) lotzen dira

Lotura elektro-bikoteak **partekatzean** datza.

Elektroietan oinarritutako lehen ereduak Lewis-ek eta Langmuir-ek proposatu zuten (1916); halere, Lewis-ek hartu meritu gehiena historian zehar.

Lewis-ek **zortzikotearen araua** proposatzeaz gain, egitura molekularra deskribatzeko ikurrak definitu zituen.

Izan ere, gaur egun erabiltzen ditugun lotura bakunerako, bikoitzerako eta hirukoitzerako ikurrak Lewis-ek asmatu zituen.

Gilbert Newton Lewis
1875-1946

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK

Oso arrakastatsua izan arren, LEWIS-en ereduak zenbait alderdietan egiten zuen huts (zortzikotearen arauak salbuespen asko ditu)

Salbuespenak azaltzeko PAULING-ek **erresonantziaren** kontzeptua proposatu zuen.

(Paulingek elektronegatibotasunaren kontzeptua ere asmatu zuen)

Linus Pauling

1901-1994

Aktibista antinuklearra

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK

Lewis-en teoria hedatu nahian, Gillespie-k balentzia-geruzako elektroibikoteen arteko aldarapenaren teoria (BGEBA) garatu zuen (1972an)

BGEBAren teoria egitura molekularra azaltzeko aurrerapen nabaria izan zen

Ronald James Gillespie
1924-bizirik

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

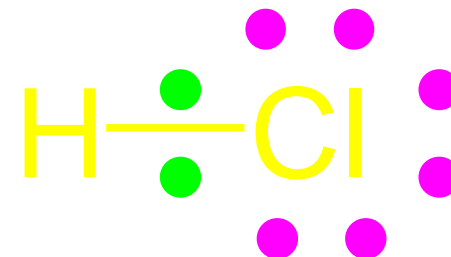
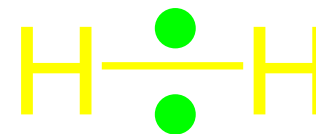
06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK

Elektroi-bikoteen bidezko loturaren eredua:

Lotura kobalentean **elektroi-bikoteak** partekatzen dira, **zortzikotea** (ns^2np^6) lortzea helburu dela (H eta He izan ezik).

Partekatzen direnak balentzia-elektroiak dira

Zenbat balentzia-elektroi dauzka p blokeko atomo ez metaliko batek?

$t-10$ =balentzia-elektroien kopurua

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK

$t-10 = \text{balentzia-elektroien kopurua}$

Balentzia- elektroiak	3	4	5	6	7	8
taldea	13	14	15	16	17	18
	B	C	N	O	F	Ne
	Al	Si	P	S	Cl	Ar
	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK

Arauk:

1. Molekularen atomo guztien balentzia-elektroiak zenbatu (anioia baldin bada, elektroi bat gehitu karga negatibo bakoitzeko eta katioia baldin bada, elektroi bat kendu karga positibo bakoitzeko)
2. Muturreko atomoen inguruan lau elektroi-bikote kokatu (H eta He elementuen inguruan elektroi-bikote bat)
3. Soberako elektroi-bikoteak geratuko balira, atomo zentralaren inguruan jarri.
4. Soberako elektroi-bikoterik ez badago, atomo zentralaren inguruan lau elektroi-bikote daudela konprobatu. Holan ez bada, lotura anizkoitzak proposatu atomo zentralaren inguruan
5. Kalkulatu atomo zentralaren inguruko KARGA FORMALA

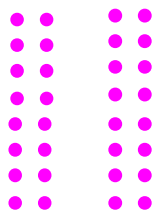
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

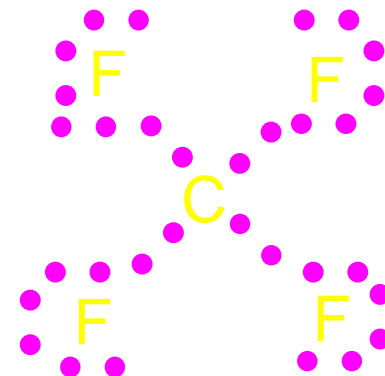
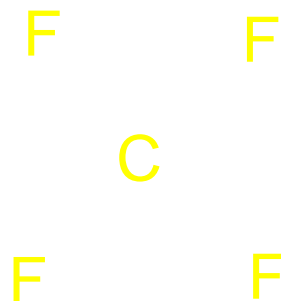
LEWIS-EN EGITURAK

Molekula: CF_4

1. $4C + 4 \times 7F = 32 \rightarrow 16$ elektroi-bikote

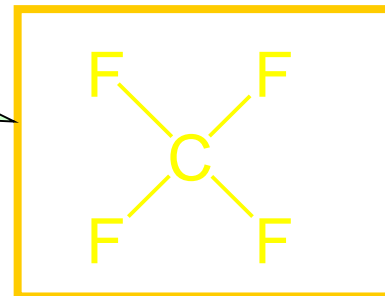
2. C da atomo zentrala; F atomoak, muturrekoak

3. Ez dago soberako elektroirik

4. Atomo zentralak eta muturrekoak berareko elektroirik ez dira

Muturreko atomoen inguruan dauden elektroiak ez dira normalean adierazten

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

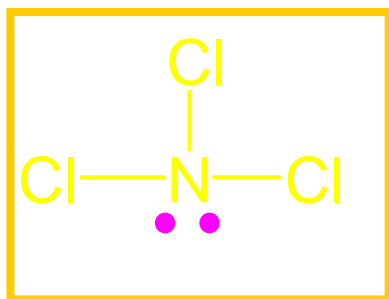
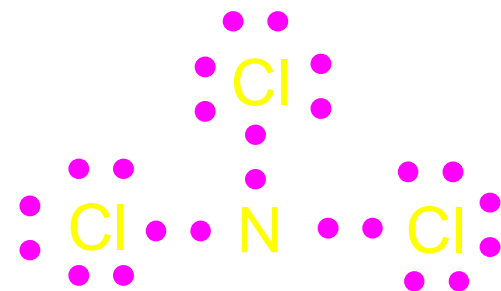
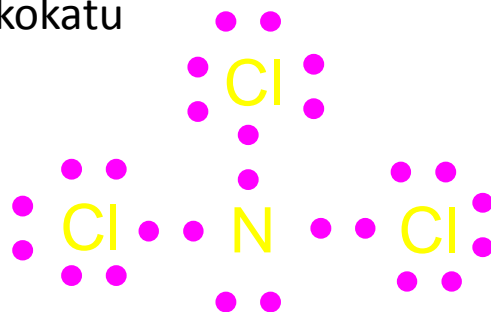
LEWIS-EN EGITURAK

Molekula: NCl_3

1. $5_{\text{N}} + 3 \times 7_{\text{Cl}} = 26 \rightarrow 13$ elektroi-bikote

2. N da atomo zentrala; Cl atomoak, muturrekoak

3. Elektroi-bikote bat dago soberan: atomo zentralaren inguruan kokatu

4. Atomo zentralaren inguruan 8 elektroi daude

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

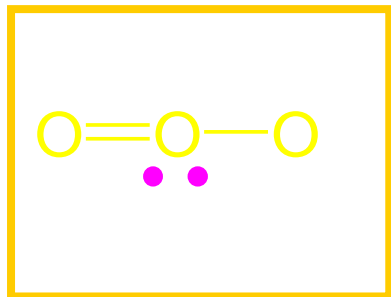
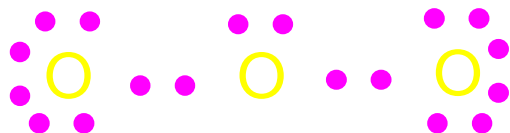
06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK

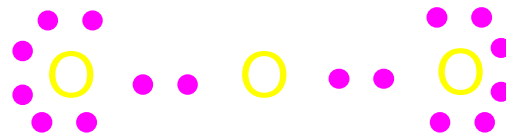
Molekula: O_3

1. $3 \times 6_O = 18 \rightarrow 9$ elektroi-bikote

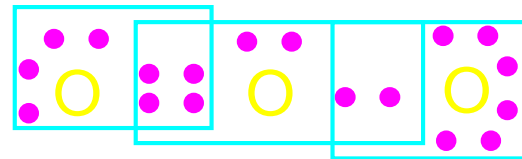
3. Elektroi-bikote bat dago soberan:
atomo zentralaren inguruan kokatu

2. O bat, zentrala; beste biak, muturrekoak

4. Atomo zentralaren inguruan 6 elektroi daude; egin dezagun lotura bikoitz bat

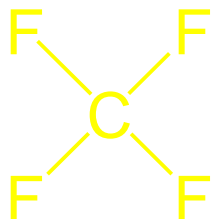

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

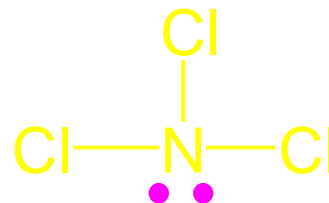
06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK

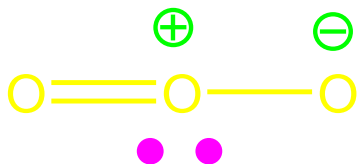
Molekula: CF_4

Molekula: NCl_3

Molekula: O_3

Zer da hau?

- **KARGA FORMALA**: atomo guztiek karga formal bat dute.
- Adierazten ez denean, karga formal zero da.
- Positiboa edo negatiboa izan daiteke.

Karga formalak zer nahi du esan?

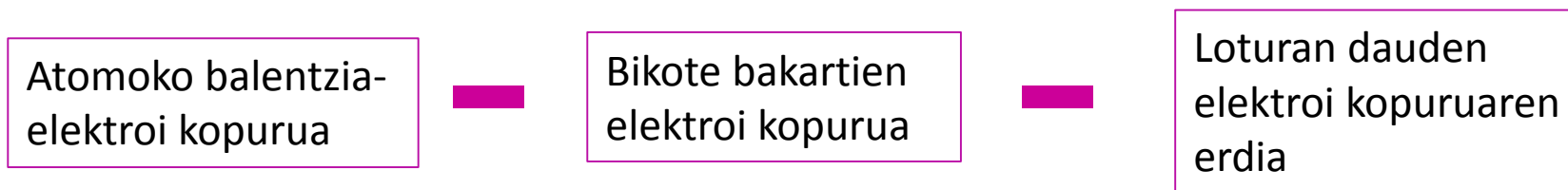
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

Karga formalak loturak egiteko gaitasunari buruzko informazioa ematen digu

NOLA KALKULATZEN DA KARGA FORMALA?

Molekula batean atomo guztien karga formalaren zenbaketa 0 izan behar da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

OHARPENAK

- ✓ Atomo guztien karga formalen gehiketa molekularen karga izan behar da
- ✓ Energia txikiagoko Lewis-en egitura, probableena, karga formal txikienak dituen da (0, +1, -1) eta hobe da elkarren artean urrun egotea
- ✓ Molekula neutroa bada hobe KF 0 izatea (+1-1 ordeztuz)
- ✓ Atomo elektronegatiboagoak ezin du karga positiboa izan

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

CH_2O – ren Lewis-en egiturak idatzi , atomo bakoitzaren karga formalak adierazten.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

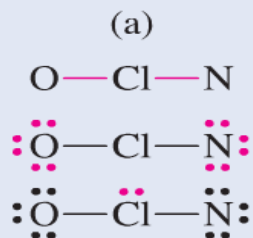
NOCl – ren (nitrosilo kloruroa) Lewis-en egiturak idatzi, atomo bakoitzaren karga formalak adierazten.

Electronegatibitateak

$$O = 3.5$$

$$N = 3.0$$

$$Cl = 3.0$$

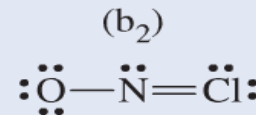
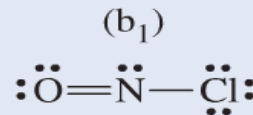
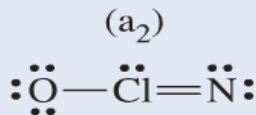
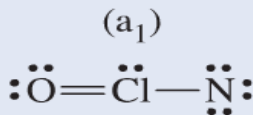
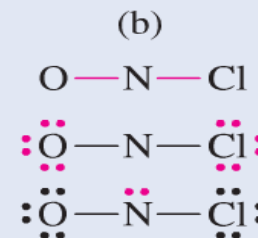

1. Assign four electrons.

2. Assign twelve more electrons.

3. Assign the last two electrons.

4. Complete the octet on the central atom.

	(a ₁)	(a ₂)	(b ₁)	(b ₂)
N:	-2	-1	0	0
O:	0	-1	0	-1
Cl:	+2	+2	0	+1

Egitura b1 da

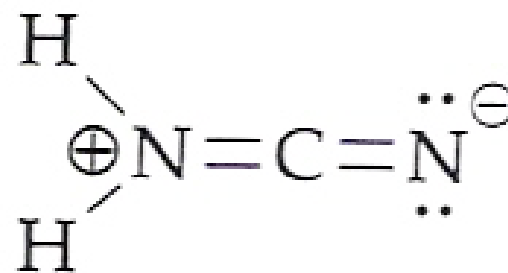
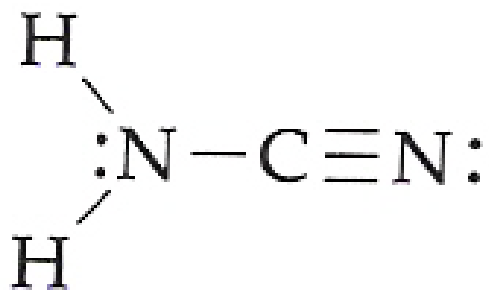
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

H₂NCN-ren Lewis-en egitura idatzi, karga formalak adieraziz.

Electronegatibitateak: N = 3,0; C = 2,5

Egiturarik egonkorrena

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

NF_3 -ren Lewis-en egitura irudikatu, karga formalak adieraziz

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

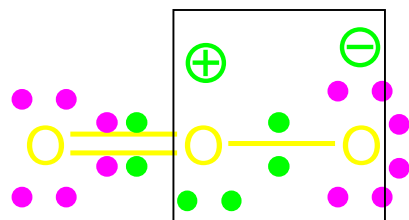
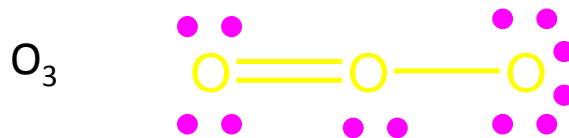
HNO_3 -ren Lewis-en egitura irudikatu, karga formalak adieraziz.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

KARGA FORMALA

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

Ioien Lewis-en egiturak:

Ioia **molekula kargatutzat** jotzen dira

Lewis-en egiturak egiteko, diferentzia bakarra molekulekin konparatuz, elektroien zenbaketan dago:

$$\text{NO}_3^- \cdot 5_{\text{N}} + 3 \times 6_{\text{O}} + 1 = 24 \rightarrow 12 \text{ elektroï-bikote}$$

$$\text{SO}_4^{2-} \cdot 6_{\text{S}} + 4 \times 6_{\text{O}} + 2 = 32 \rightarrow 16 \text{ elektroï-bikote}$$

$$\text{NH}_4^+ \cdot 5_{\text{N}} + 4 \times 1_{\text{H}} - 1 = 8 \rightarrow 4 \text{ elektroï-bikote}$$

$$\text{NO}_2^+ \cdot 5_{\text{N}} + 2 \times 6_{\text{O}} - 1 = 16 \rightarrow 8 \text{ elektroï-bikote}$$

Atomo guztien karga formalaren zenbaketa ioiaren karga izan behar da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

CO_3^{2-} -ren Lewis-en egitura irudikatu, karga formalak adieraziz

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK:KARGA FORMALA

ZORTZIKOTEAREN ARAUA BETETZEN EZ DUTEN ESPEZIEAK

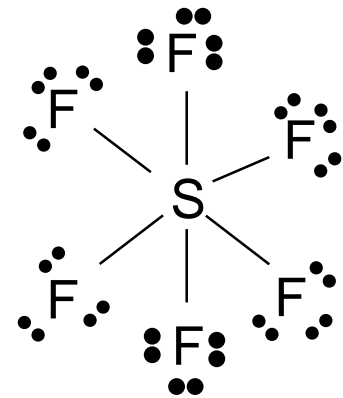
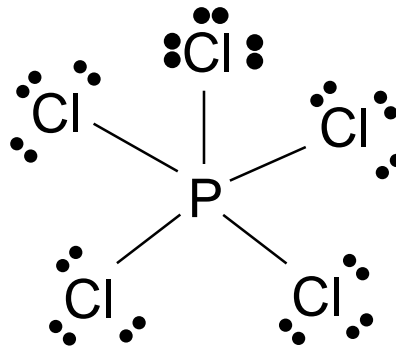
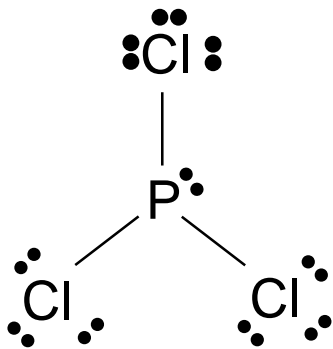
1. Zortzikote hedatua
2. Zortzikote betegabekoa
3. Elektroi-kopuru bakoitia

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

1. Zortzikote hedatua. Atomo zentrala 2. periodokoa ez denean, bere inguruan 8 elektroie baino gehiago koka daitezke

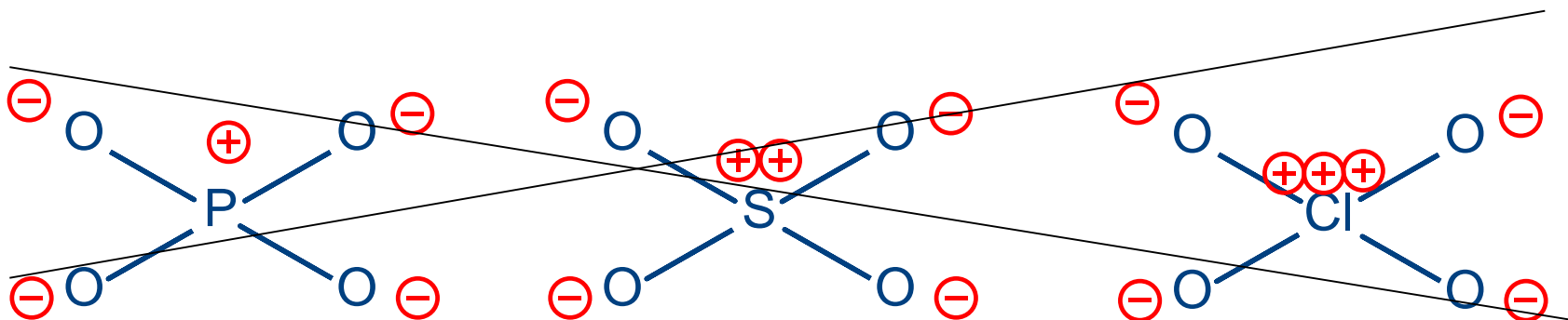
Konposatu Hiperbalenteak
Hirugarren periodoko elementuak

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

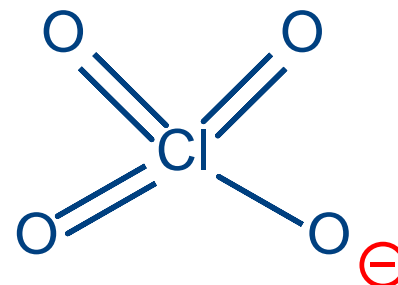
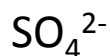
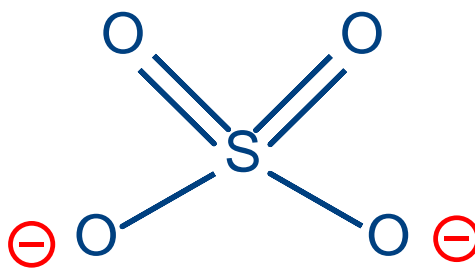
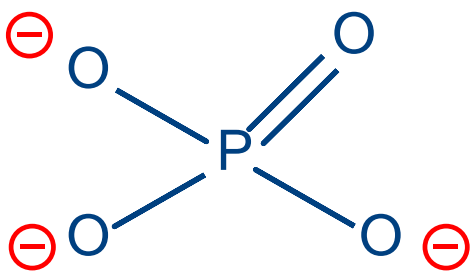
3 periodotik aurrera d
orbitalak daudenez, geruza
bakoitzean 18 elektroiegon
daitezke: $s^2p^6d^{10}$

Atomo zentrala bigarren periodokoa ez denean bere inguruan zortzi elektroie baino gehiago koka daitezke.

Atomo zentralen karga formal hauek baino txikiagoak lortzeko aukera al dago?

Horrek karga formalaren gutxipenaren ondorioa izango du?

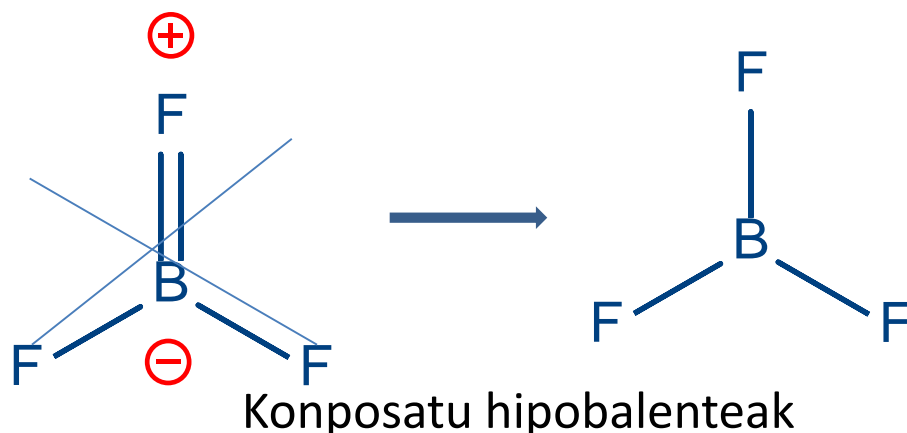

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

2. Zortzikote betegabekoa: atomo zentrala B denean, gehienetan 6 elektroi daude kokatua B-aren inguruan

- . Karga formalaren araua ez da betetzen
- . F atomoa B atomoa baino askoz elektronegatiboa da, ezin da karga negatiboa izan

3. Elektroi-kopuru bakoitiako konposatuak: erradikal askeak

Erradikal askeak oso erreaktiboak dira

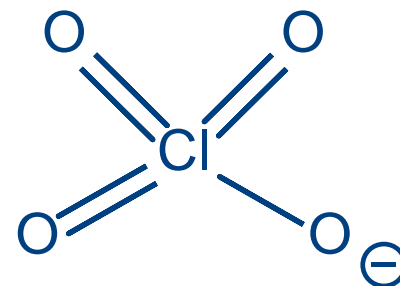
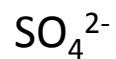
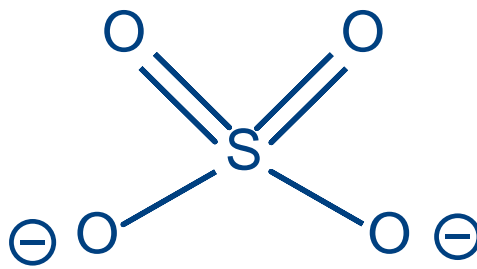
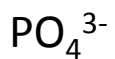
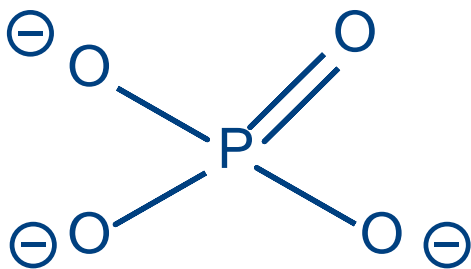
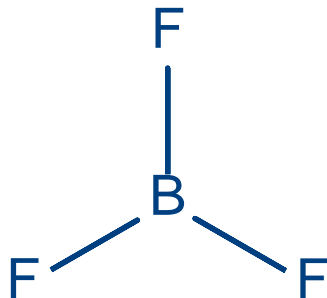
<https://www.youtube.com/watch?v=54qo7bBfnHg>

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

GOGORATU: ZORTZIKOTEAREN ARAUA BETETZEN EZ DUTEN ESPEZIEAK: ADIBIDE BATZUK

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: ERRESONANTZIA

Ikusi bezala, batzuetan Lewis-en egitura bat baino gehiago proposa daiteke, **zortzikotearen araua bete ez arren.**

Egokiena aukeratzeko:

- elektronegatibotasuna
- karga formala

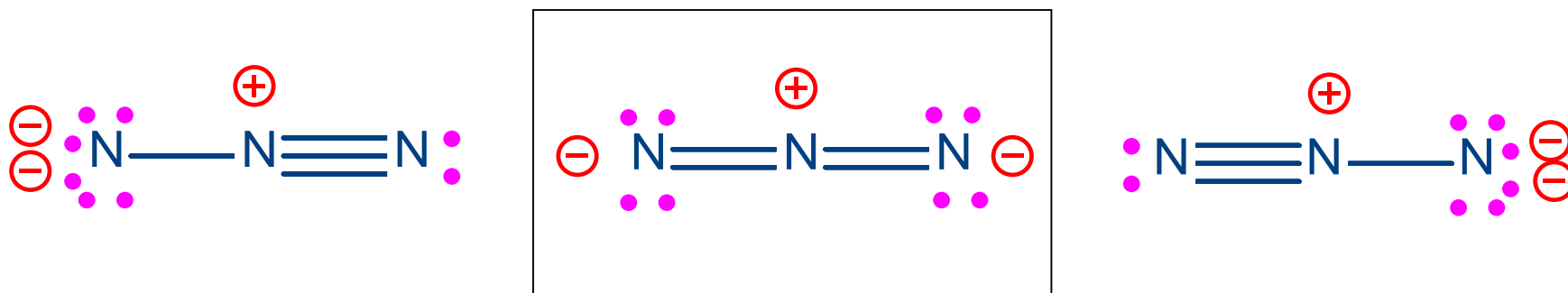
Beste adibide askotan, lotura anizkoitzen kokapena aldakorra da. Orduan ere, elektronegatibotasuna eta karga formala izango dira erabiliko ditugun irizpideak Lewis-en egitura egokiena aukeratzeko.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

ERRESONANTZIA

N_3^- aziduro anioiaren 3 egitura erresonanteak

Zein da egokiena?

Erdikoa egitura erresonante egokiena da, karga formalak txikienak direlako.

Gainera, errealitatean N-N distantzia guztiak berdinak dira.

Halere, muturreko egiturak ez dira erabat baztertzen.

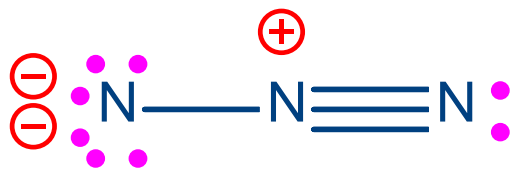

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

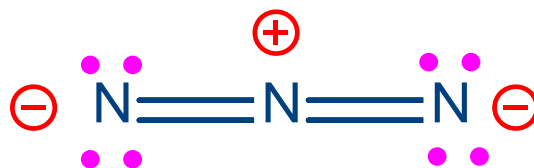
06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

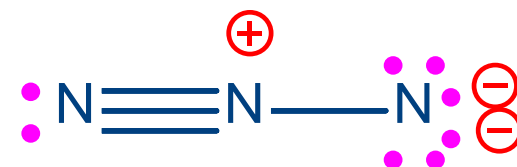
ERRESONANTZIA

%5

%90

%5

Erdiko egitura erresonantea nagusia da (espeziearen ezaugarriak hoberen deskribatzen dituen da eta).

Muturrekoak guztiz baliokideak dira, eta ehuneko txikia dute.

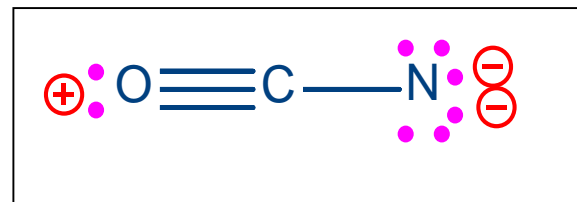
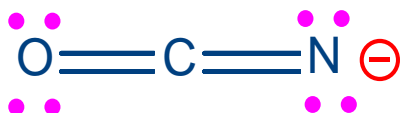
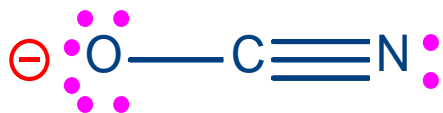
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

ERRESONANTZIA

NCO⁻ zianato anioiaren egitura erresonanteak

Zein da egokiena?

Karga formal handienak

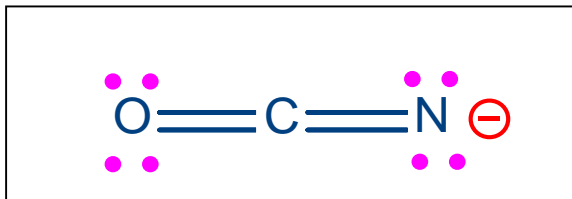
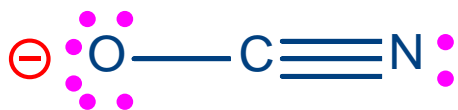
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

ERRESONANTZIA

NCO⁻ zianato anioiaren egitura erresonanteak

Karga negatiboa ez dago atomo elektronegatiboaren gainean

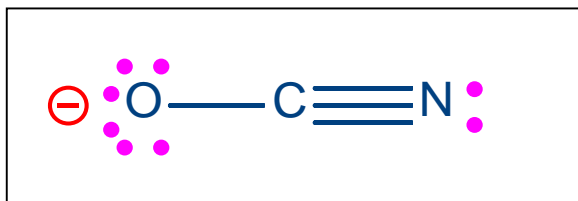
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

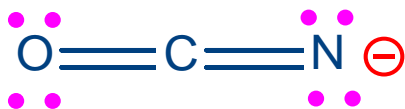
LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

ERRESONANTZIA

NCO⁻ zianato anioiaren egitura erresonanteak

Karga negatiboa badago atomo elektronegatiboenaren gainean

Beraz, hauxe da Lewis-en egitura egokiena

Datu esperimentalak:

C-O distantzia erreala, lotura bakunari dagokiona baino laburragoa da

C-N distantzia erreala, lotura hirukoitzari dagokiona baino luzeagoa da

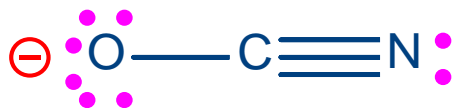
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

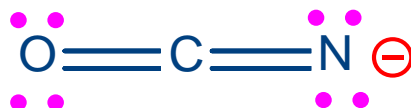
LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

ERRESONANTZIA

NCO⁻ zianato anioiaren egiturak forma erresonante guztien ekarpena du

%60

%35

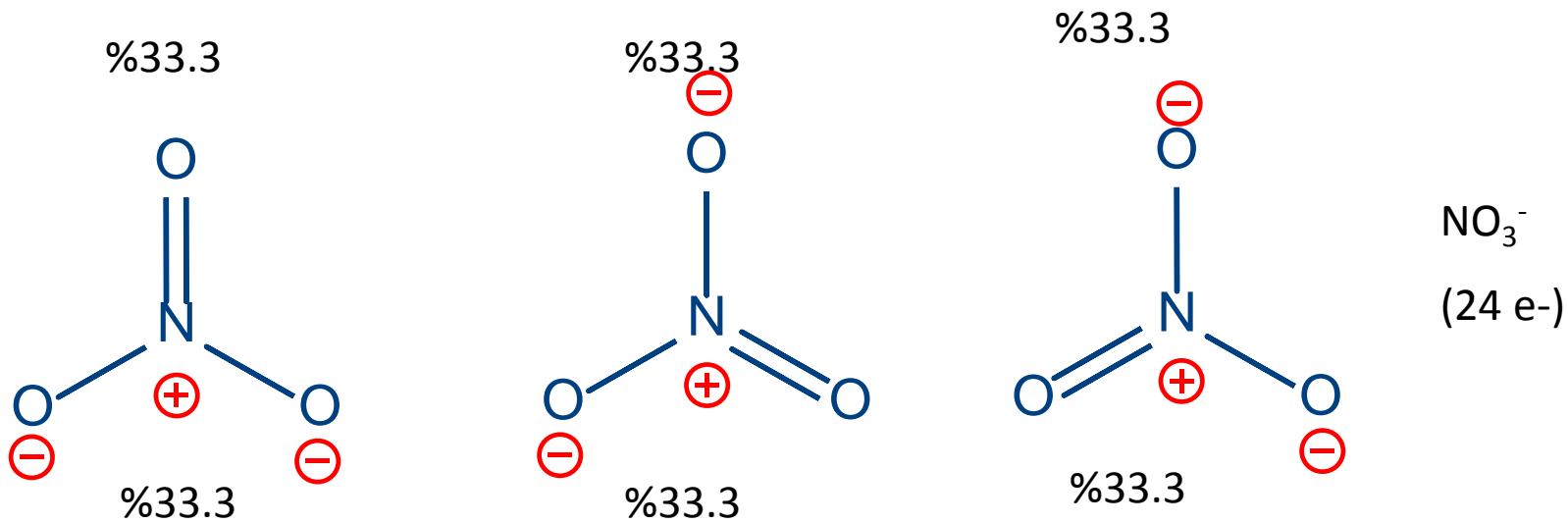
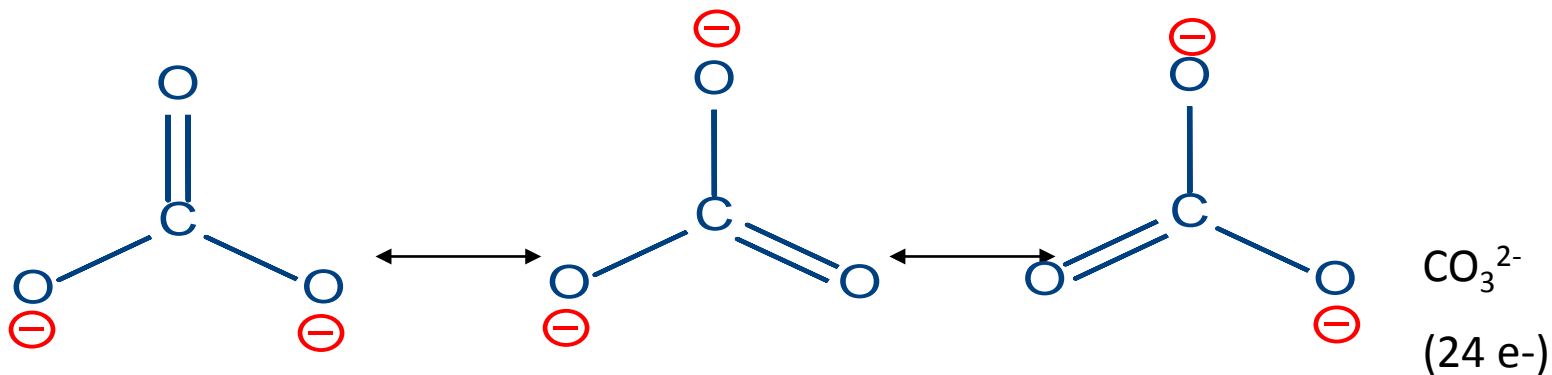
%5

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

ERRESONANTZIA

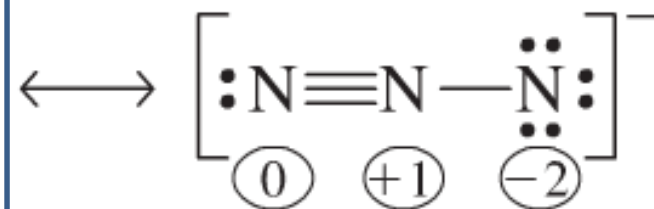
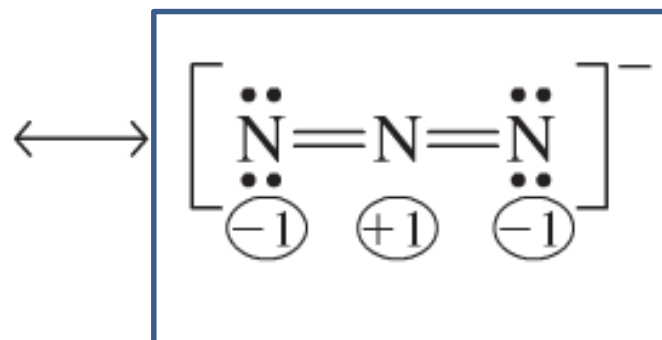
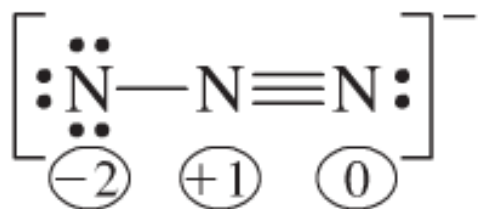
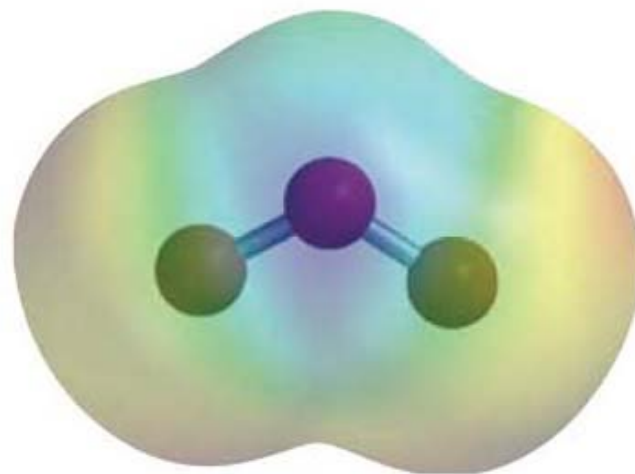
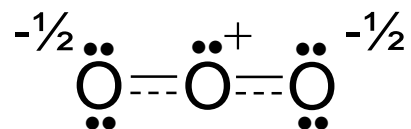
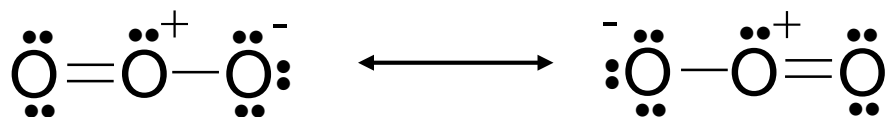

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

ERRESONANTZIA

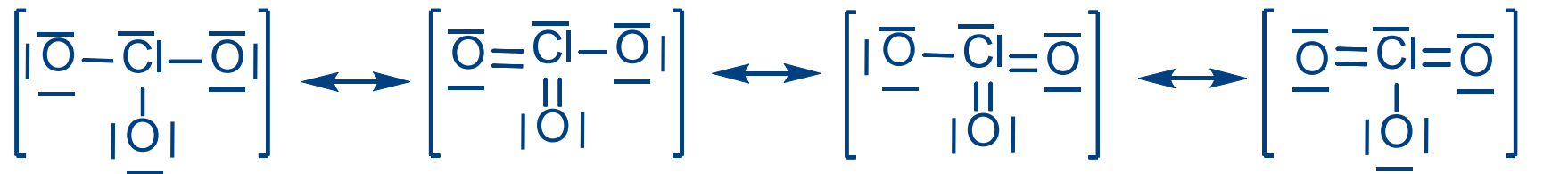
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

LEWIS-EN EGITURAK: KARGA FORMALA

Laburbilduz...

- . Askotan egitura bat baino gehiago planteatu ahal da: forma kanoniko deritzonak sortzen dira
- . Benetako egoera forma kanoniko hauen hibrido bat bezala deskribitzen da
- . Erresonantziak egonkortasuna ematen dio molekulari

ClO_3^- ioia erresonantziaz egonkortuta

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

**ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA
METODOA**

06.2. GAIA. LOTURA KOBALENTEA

06.2. 2. Elektro-bikoteen bidezko ereduak

06.2.2.2. BGEBA Metodoa

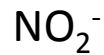
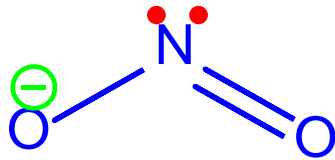
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

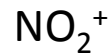
- Lewis-ek ez zuen ezer azaldu geometriari buruz
- Hori azaltzeko beste eredu bat garatu zen, Lewis-en teorian oinarrituta
- Molekula poliatomikoa hartzen duen geometria azalteko baliogarria da:

Balentzia-Geruzako Elektroien Bikoteen arteko Aldarapena (BGEBA)

(18 e⁻)

angeluarra

(16 e⁻)

lineala

zergatik?

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

- BGEBA metodoa: Zertan datza?

Zein loturakoa
zein bakartia

Atomo zentralaren inguruko elektroibikoteen banaketa espazialak egonkortasunaren aldea sorrarazten du

- BGEBA metodoaren bidez, molekulen **geometria** aurreango dugu, Lewis-en egituretan oinarrituz

06. GAI: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

- Eredu hau 1949 urtean Sidwick-ek eta Powell-ek proposaturiko ideietan oinarritzen da, zeinak 1977 urtean Nyholm-ek eta, batez ere, Gillespie-k garatu zituzten
- Horregatik, eredu honi **Gillespie-ren eredu** ere deritzo
- s eta p blokeko metalak dituen molekula poliatomikoentzat besterik ez da baliogarria
- Atomo zentralaren inguruko karga-banaketa faboragarriena **elektroi-bikoteen arteko aldarapenak ahalik eta txikiak** sorrarazten dituen da.
- Horretarako elektroi-bikoteek geometria jakin batzuetan kokatuko dira.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

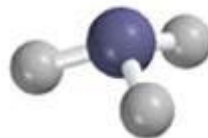
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Idea nagusia....

Atomo zentralaren inguruko karga-banaketa egonkorrena bikote elektronikoen artean aldarapen txikiagoak sortarazten dituena da

Honen arabera elektroibikoteak atomo zentralaren inguruan kokatzen dira, molekula-geometria determinatuz

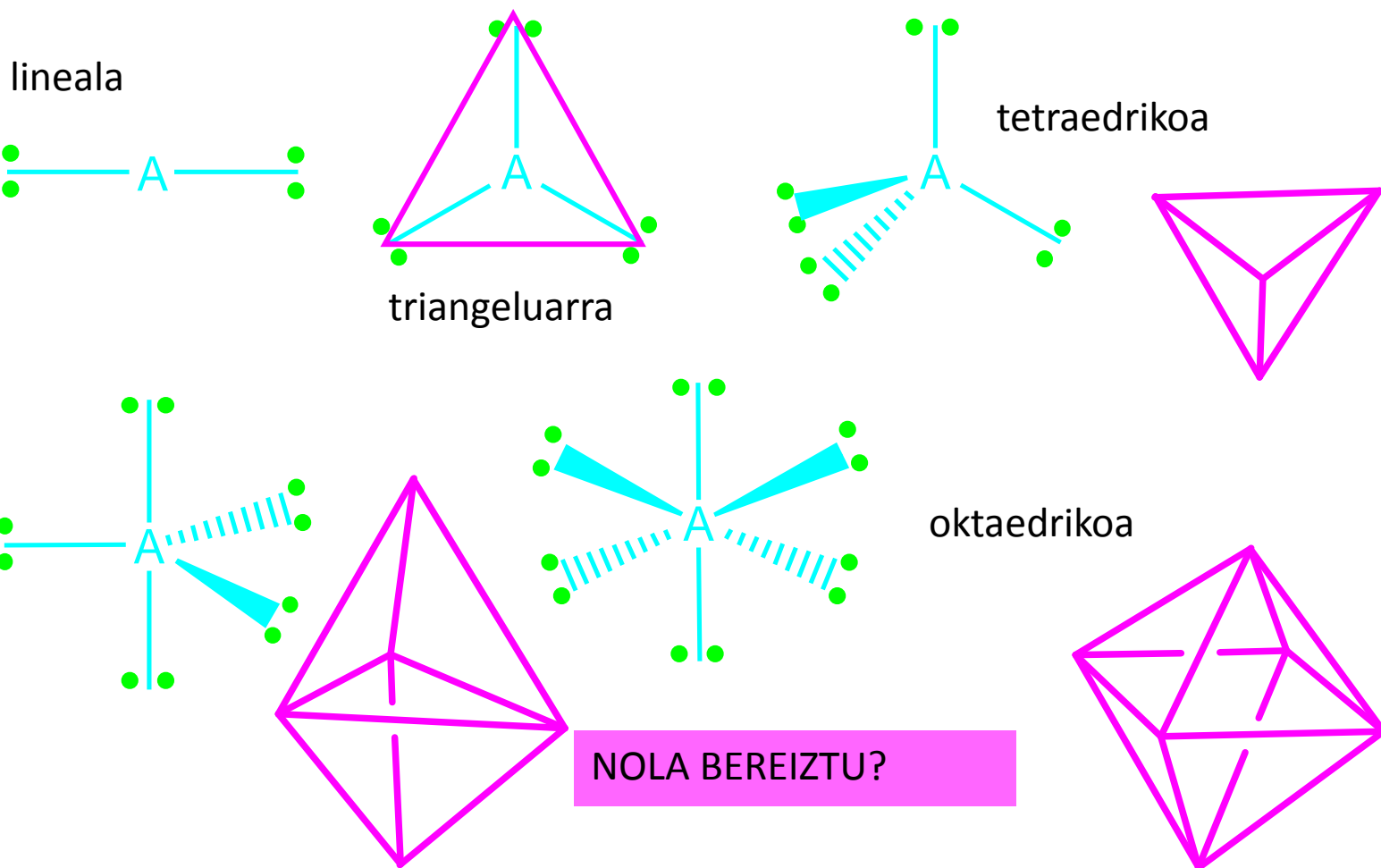

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Zeintzuk dira GEOMETRIA IDEAL hauek?

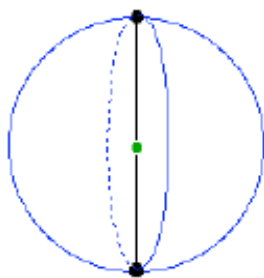
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

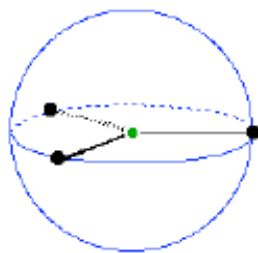
ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Sidwick y Powell (1940), Nyholm y Gillespie (1991)

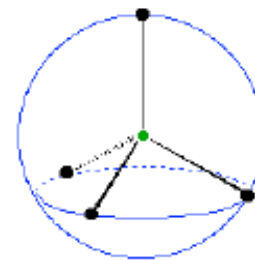
Geometria idealak: AX_n

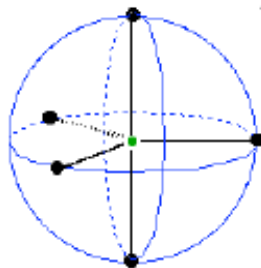
AX_2 lineal

AX_3 triangular

AX_4 tetraedro

AX_5 BPT

AX_6 octaedro

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Elektroi-bikote kopurua

Geometria

2	Lineala (AB_2)
3	Trigonalala (AB_3)
4	Tetraedrikoa (AB_4)
5	Bipiramide trigonalala (AB_5)
6	Oktaedrikoa (AB_6)

- . **Elektroi-bikote bakartiek geometria ideal hauek aldatzen** dituzte aldarapenak direla eta
- . Aurrekoak oinarrizko geometriak besterik ez dira

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

BGEBA metodoak molekulen geometria auresaten du aurreko poliedroetan oinarrituz

PROZEDURA

1. Molekulen Lewis-en egitura irudikatu

2. Molekulak sailkatu

AB_n modura:

AB_2 -tik AB_8 -ra, non n atomo zentralaren inguruan dauden elektroibikoteen kopurua den

Lotura anizkoitzak lotura bakuntzat jotzen dira

AX_xE_e modura ($x+e=n$):

A = atomo zentrala

n = guztizko elektroibikote

E = bikote bakartia

e = bikote bakartien kopurua

X = lotutako atomoak

x = bikote konpartitutaren kopurua

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Molécula	Estructura de Lewis	Pares enlazantes	Pares no enlazantes	Estructura	Geometría	Modelo molecular
BeCl₂	$\begin{array}{c} \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \\ \text{Cl} - \text{Be} - \text{Cl} \\ \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \end{array}$	2	0	$\text{Cl} - \text{Be} - \text{Cl}$	Lineal	
BF₃	$\begin{array}{c} \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \\ \text{F} \\ \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \\ \text{F} - \text{B} - \text{F} \\ \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \end{array}$	3	0	$\begin{array}{c} \text{F} \\ \diagdown \\ \text{B} \\ \diagup \\ \text{F} \end{array}$ 120°	Triangular	
CH₄	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H} - \text{C} - \text{H} \\ \\ \text{H} \end{array}$	4	0	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{C} \\ \diagup \quad \diagdown \\ \text{H} \quad \text{H} \end{array}$ 109,5°	Tetraédrica	
NH₃	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H} - \text{N} - \text{H} \\ \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \end{array}$	3	1	$\begin{array}{c} \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \\ \text{N} \\ \diagup \quad \diagdown \\ \text{H} \quad \text{H} \end{array}$ <109,5°	Pirámide trigonal	
H₂O	$\begin{array}{c} \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \\ \text{H} - \text{O} - \text{H} \\ \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \end{array}$	2	2	$\begin{array}{c} \cdot\cdot \\ \cdot\cdot \\ \text{O} \\ \diagup \quad \diagdown \\ \text{H} \quad \text{H} \end{array}$ <109,5°	Angular	

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

GEOMETRIA	AX_xE_e MOTA	ADIBIDEAK
LINEALA	AX_2	BeF_2 (16 e-)
ANGELUARRA	AX_2E	O_3 (18 e-)
ANGELUARRA	AX_2E_2	OF_2 (20 e-)
LINEALA	AX_2E_3	XeF_2 (22 e-)
TRIGONALA	AX_3	BF_3 (24 e-)
PIRAMIDE TRIGONALA	AX_3E	NF_3 (26 e-)
T-FORMA	AX_3E_2	ClF_3 (28 e-)
	AX_3E_3	(30 e-)
TETRAEDRIKOA	AX_4	CF_4 (32 e-)
TETR. DISTORTSIONATUTA	AX_4E	SF_4 (34 e-)
KARRATU LAUNA	AX_4E_2	XeF_4 (36 e-)
	AX_4E_3	(38 e-)
BIPIRAMIDE TRIGONALA	AX_5	PF_5 (40 e-)
PIRAMIDE KARRATUA	AX_5E	ClF_5 (42 e-)
	AX_5E_2	(44 e-)
	AX_5E_3	(46 e-)
OKTAEDRIKOA	AX_6	SF_6 (48 e-)

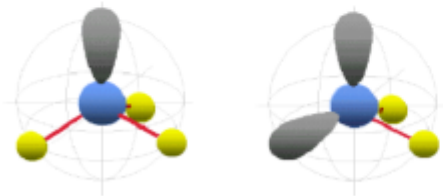
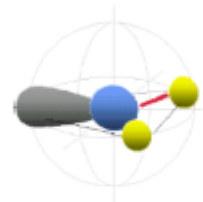
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

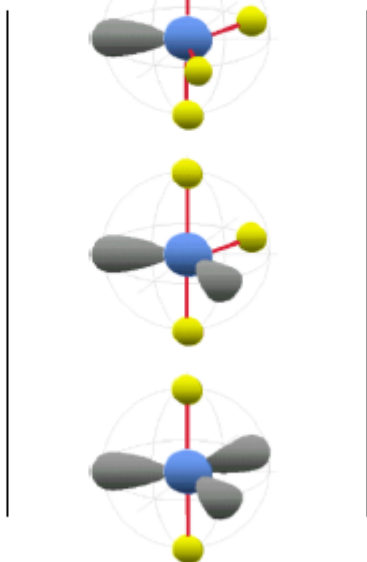
ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Bikote bakartiaren efektua

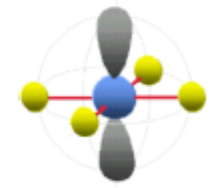
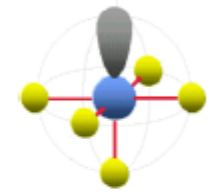
Triangeluar laua

Tetraedrikoa

Bipiramide trigonala

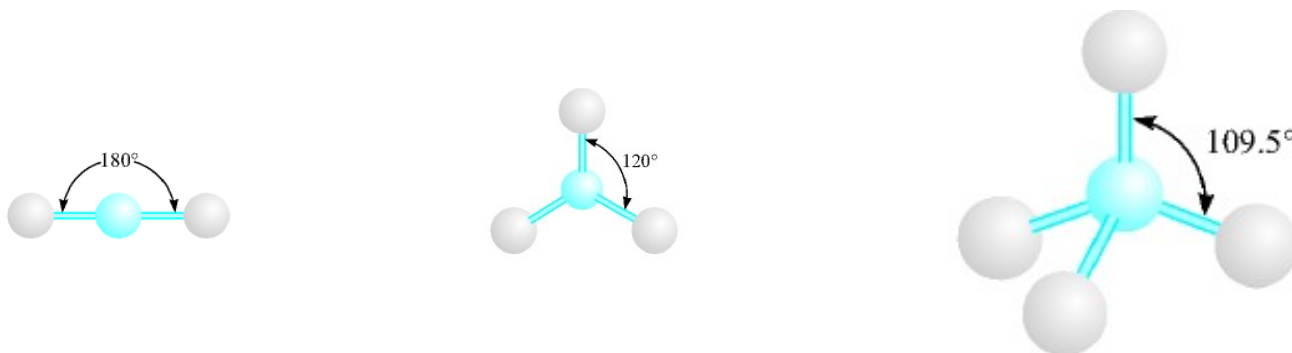

Oktaedrikoa

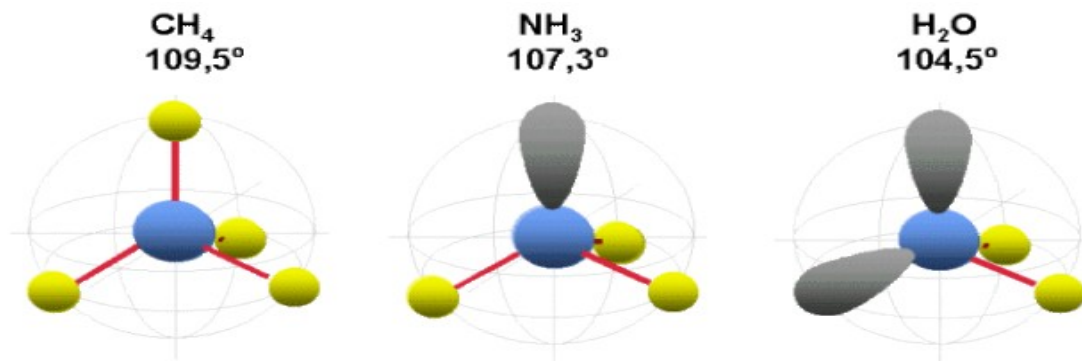
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Eratzen diren angeluak oinarrizko geometrietan

Bikote bakartiaren efektua geometria tetraedrikoan

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Azalpena: H_2O - NH_3 - CH_4 egituren arteko konparaketa

- CH_4 : tetraedro perfektua, HCH angeluak: 109.5°

- NH_3 : elektroikote ez konpartituta batek N-H loturarena baino bolumen handiagoa betetzen du eta ondorioz HNH angeluak tetraedro perfektu batentzat esperagarriak baino txikiagoak dira: 107.3°

- H_2O : bi elektroikote ez konpartituta $\rightarrow$ HOH angelua oraindik txikiagoa da: 104.5°

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Datu esperimentalak

$NH_3 \rightarrow$ banaketa geometrikoa?

Piramide triangeluarra, EZ TETRAEDRIKOA

Datu gehiago: hainbat hidruroetan lotura-angeluak

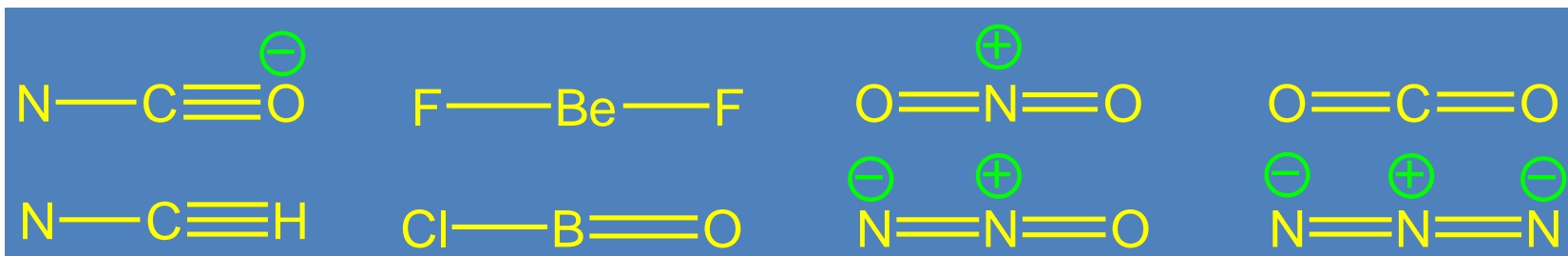
Konposatua	Angelua	Konposatua	Angelua
CH_4	$109^\circ 28'$	CF_4	$109^\circ 28'$
$:NH_3$	$106^\circ 47'$	H_2O	$104^\circ 27'$
$:PH_3$	$93^\circ 37'$	H_2S	$92^\circ 16'$
$:AsH_3$	92°	H_2Se	91°
$:SbH_3$	91°	H_2Te	90°

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

AB_2 espezie linealak(16 elektroi)

espezie isoelektronikoek
geometria bera daukate

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

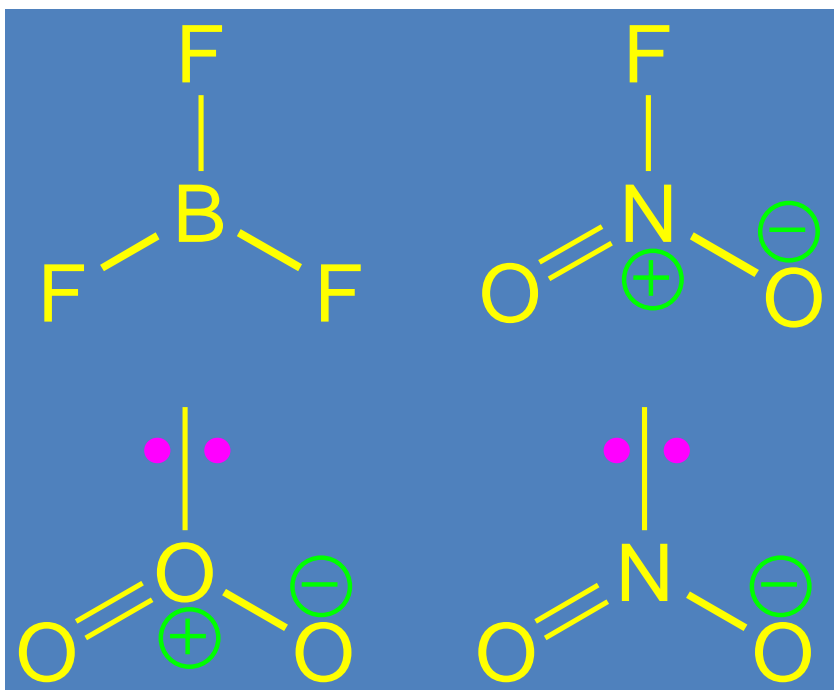
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

AB_3 espezieak

AB_3 molekula triangeluarrak (24 elektroio)

AX_2E molekula angeluarrak (18 elektroio)

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

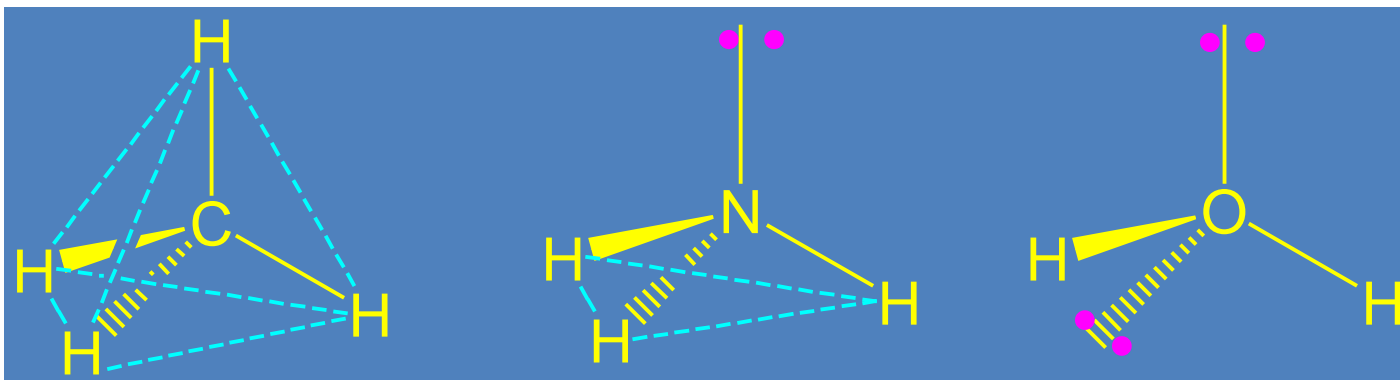
ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

AB₄ espezieak

AX₄ 32 elektroiko espezie tetraedrikoak: CF₄, CCl₄, CBr₄, Cl₄, NF₄⁺, BF₄⁻

AX₃E 26 elektroiko espezie piramide trigonala: NF₃, NCl₃, PF₃

AX₂E₂ 20 elektroiko espezie angeluarrak: OF₂, SF₂

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

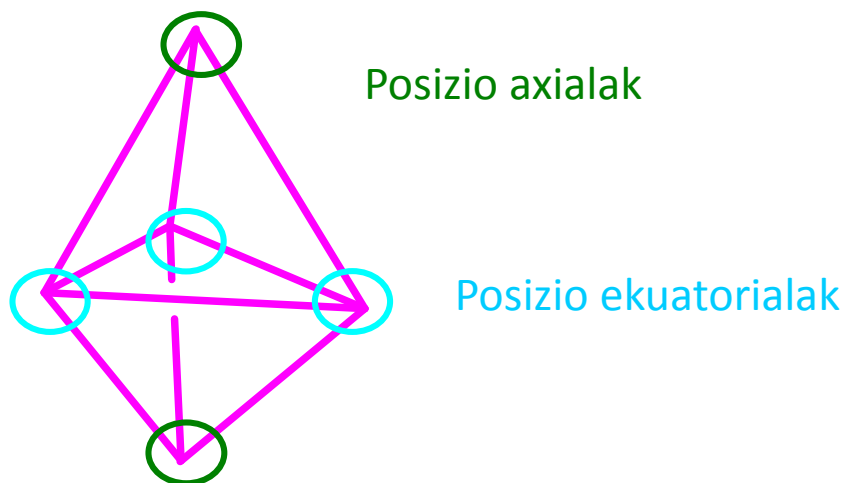
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

AB_5 espezieak

AX_5 40 elektroiko espezie bipiramide trigonalak: PF_5 , PCl_5 , AsF_5

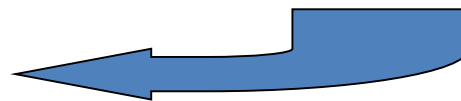
Bipiramide trigonal batean posizio guztiak ez dira baliokideak

Leku axialetako bikoteen arteko aldarapena, ekuatorialetakoen artekoa baino handiagoa da

Bikote bakartiek lotura-bikoteek baino aldarapen handiagoa eragiten dute...

bikote-bakartiak bipiramide trigonalaren leku ekuatorialetan kokatzen dira.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

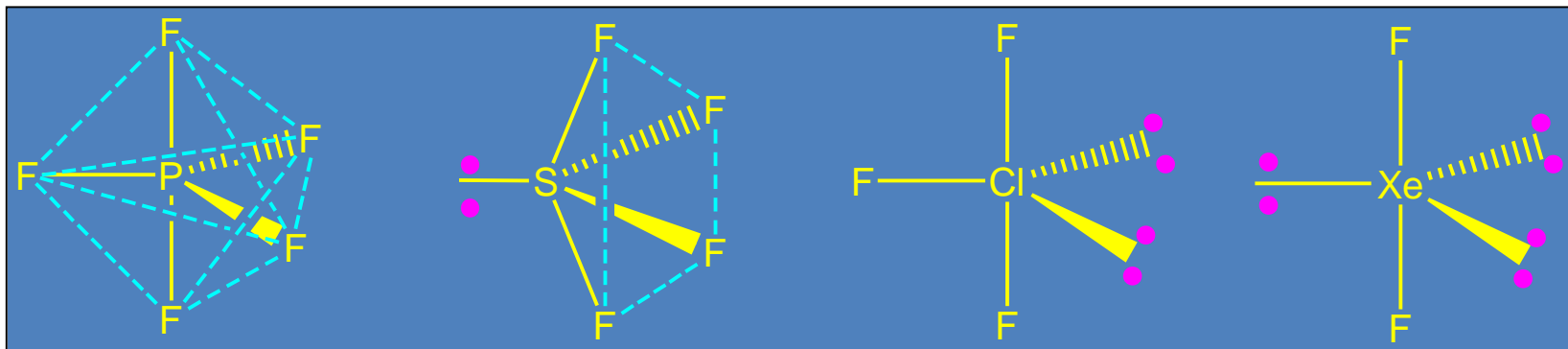
AB_5 espezieak

AX_5 40 elektroi, bipiramide trigonalak: PF_5 , PCl_5 , AsF_5

AX_4E 34 elektroi, piramide karratu distortsionatuak: SF_4 , SeF_4

AX_3E_2 28 elektroi, T-formakoak: ClF_3 , BrF_3

AX_2E_3 22 elektroi, linealak: XeF_2

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

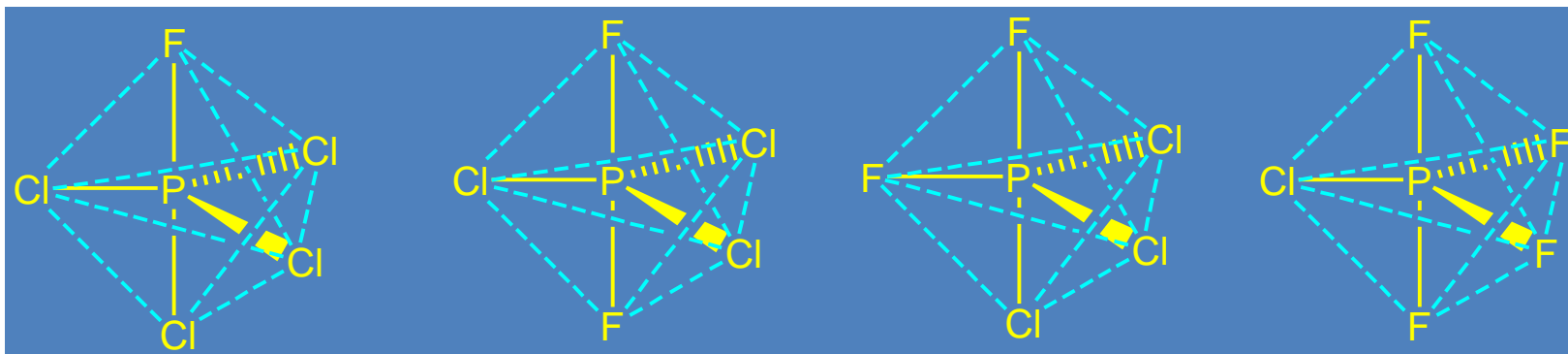
ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

AB_5 espezieak

AX_5 espezieak:

zelan kokatzen dira muturreko atomoak guztiak berdinak ez direnean????

atomo elektronegatiboenak leku axialetan kokatzen dira, dentsitate elektronikoa atomo zentraletik urruntzen baitute.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

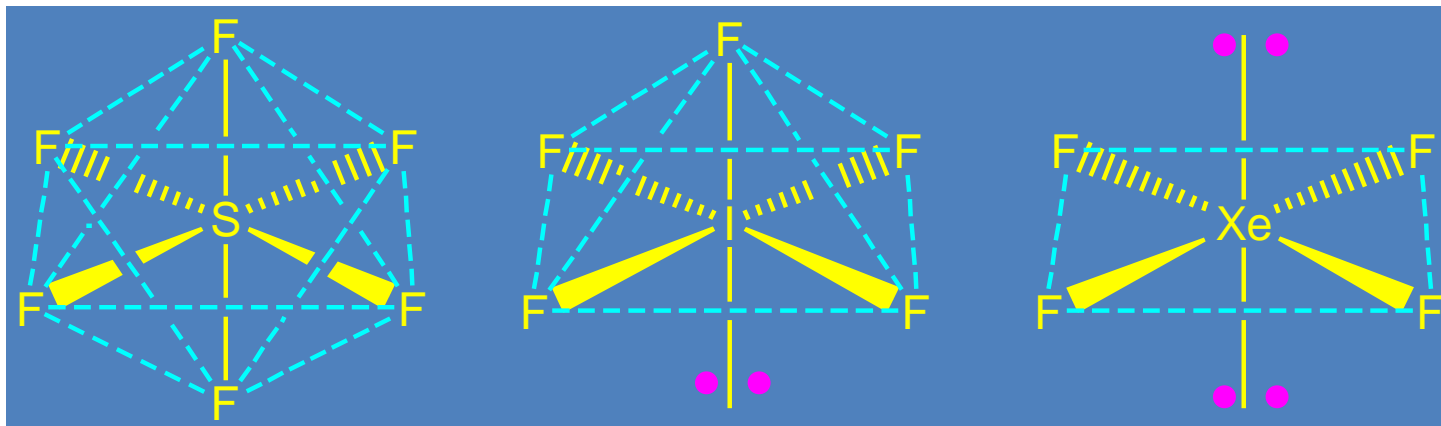
ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

AB_6 espezieak

AX_6 48 elektroi, okatedrikoak: SF_6 , SeF_6 , TeF_6 , PF_6^-

AX_5E 42 elektroi, piramide karratuak: ClF_5 , BrF_5 , IF_5

AX_4E_2 36 elektroi, karratu lauak: XeF_4 , ICl_4^-

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA BGEBA METODOA

- Beraz aldarapenak daude, baina denak intentsitate berekoa?
- Honen arabera, elektroikoteak aldarapenak murrizteko posizioetan kokatzen dira
- Aldarapenak honela gutxitzen dira:

non, BEK = Bikote ez konpartituta

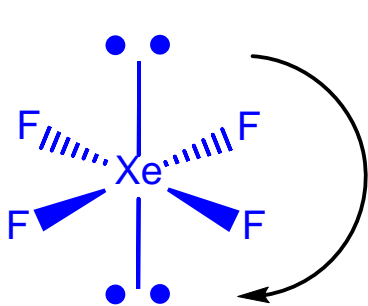
BK= Bikote konpartituta

“Ez konpartitutako elektroikote batek inguruko bikoteekiko sortarazten duen aldarapena konpartituta delakoarena baino handiagoa da”

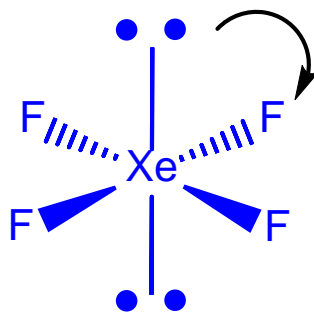
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

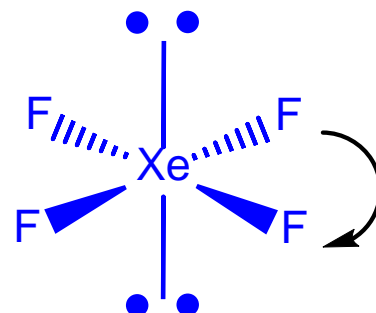
ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA BGEBA METODOA

BEK-BEK

BEK-BK

BK-BK

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Orain arte ikusitakoa da Gillespiek emandako arauen artean erabilgarriena da
Ez da berak proposatu zuen bakarra...

- Gillespie-ren Arauek (1977) kontsideratzen dituzte hainbat eraginak elektroibikoteen arteko aldarapenetan:
  - Balentzia-Geruzako Elektroien Bikoteen arteko Aldarapena (BGEBA) (lehenengo araua)
  - Atomo zentralaren tamaina (bigarren araua)
  - Lotura anizkoitzak (hirugarren araua)
  - Elektronegatibitatea (laugarren araua)

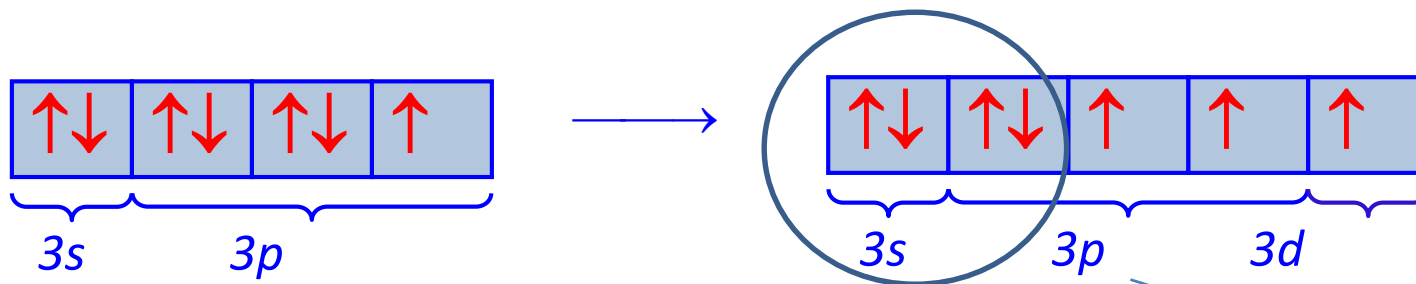
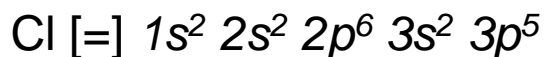
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

1.Araua.Gillespie-ren lehenengo arauaren aplikaziozko bi adibide

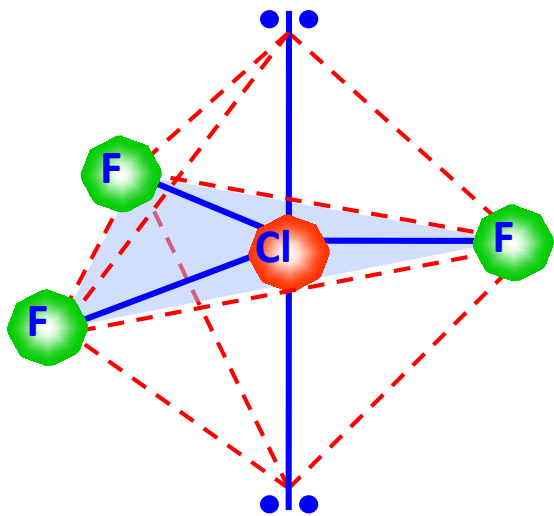
Molekula ClF_3

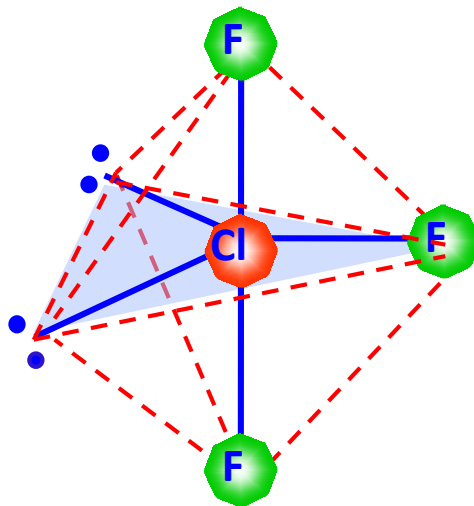
5 bikote , 10 elektroi: *bipiramide trigonala* (Hibridación sp^3d) “E” bikoteak

Molekula-mota: AX_3E_2

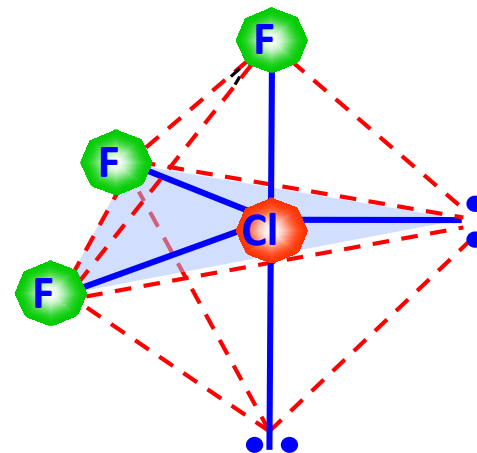
Zein izango da dagokion geometria? Izan ere, nola kokatu bikote lotzaileak?

(a)

(b)

(c)

OHARRA: 180° -ko eta 120° -ko angeluak ez dira kontuan hartzen eta 90° -koak dira nagusiak

bek – bek: 1(180°)

bek – bk: 6 (90°)

bk - bk: 3 (120°)

1(120°)

4 (90°), 2 (120°)

2 (90°)

1 (90°)

3 (90°), 2 (120°)

2 (90°), 1 (120°)

Bakarrik gorritz daudenak kontsideratuta:

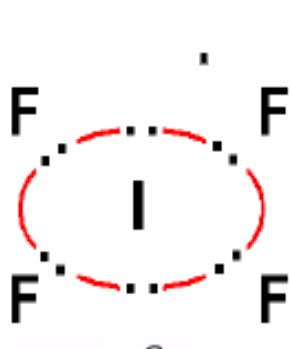
Egonkorrena den geometria (b) da, aldarapen txikiagoak izateagatik

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

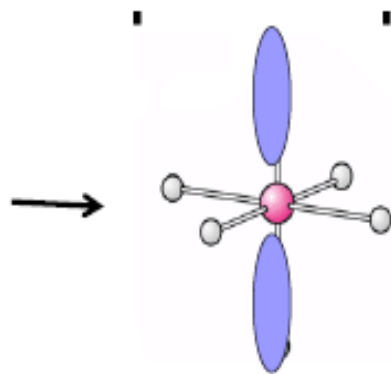
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Molekula : IF_4^-
elektroi-kopurua:
 $7 + 7 \times 4 + 1 = 36$

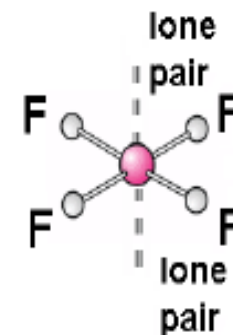

Lewis-en egitura

Geometria elektronikoa
oktaedrikoa da

two lone
pairs

Geometria molekularra
Plano-karratua

KONTUZ!!!!

GEOMETRIA MOLEKULARRA ETA GEOMETRIA ELEKTRONIKOA BETI EZ DATOZ BAT.
Molekula "E" bikoteak izanez gero, hauek ez dira kontsideratzen geometria molekularra definitzeko

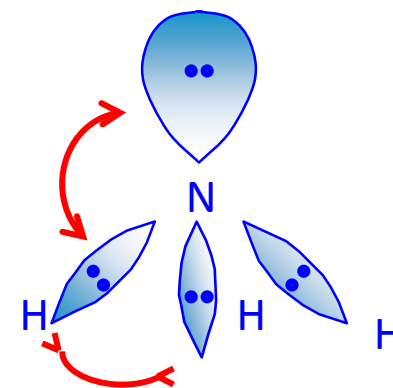
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

2.Araua. Atomo zentralaren eragina: atomo zentrala gero eta handiagoa izan orduan eta difusoagoak izango dira elektroibikote ez konpartituta

Konposatua	Angelua	Konposatua	Angelua
CH ₄	109° 28'	CF ₄	109° 28'
:NH ₃	106° 47'	H ₂ Ö:	104° 27'
:PH ₃	93° 37'	H ₂ S:	92° 16'
:AsH ₃	92°	H ₂ Se:	91°
:SbH ₃	91°	H ₂ Te:	90°

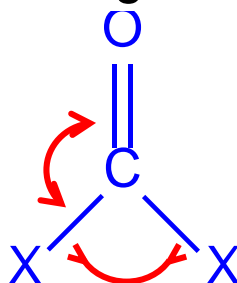

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

3.Araua. Lotura anizkoitzen eragina: lotura anizkoitzek ondoko bikoteen gainean aldarapen handiagoa eragiten dute

Lotura anizkoitzak dituen molekulen lotura-angeluak(°)

Molécula	XCX	XCO	Molécula	XCX	XCC
$F_2C = O$	108	126	$H_2C = CF_2$	110	125
$Cl_2C = O$	111	124	$H_2C = CCl_2$	114	123
$(NH_2)_2C = O$	118	121	$F_3P = O$	103	
$F_2S = O$	93	107	$Cl_3P = O$	104	
$Br_2S = O$	96	108			

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

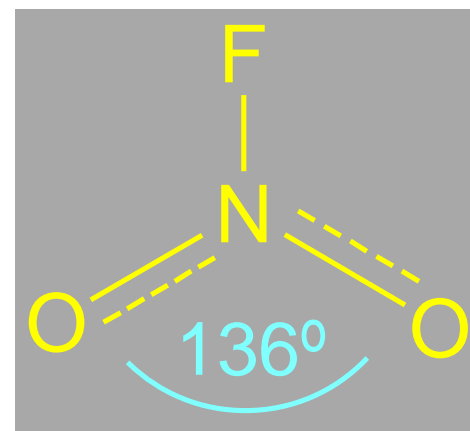
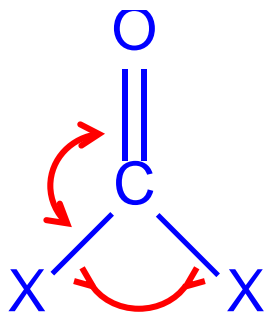
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

4.Araua: elektronegatibotasuna

- Atomo zentralaren elektronegatibitatea handiagoa bada bere elektroiek betetzen duten espazioa txikiagoa izango da.
- Muturreko atomo bat besteak baino elektronegatiboagoa bada dentsitate elektronikoa berarengana zuzenduko da. Ondorioz bere ondoko angeluak ixten dira, eta bestea irekitzen da

Molécula	XCX	XCO
$F_2C = O$	108	126
$Cl_2C = O$	111	124

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

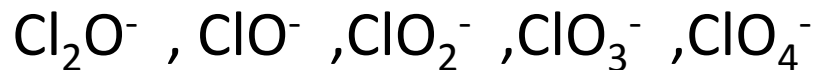
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

1. Lewis-en egitura irudikatu , forma erresonanteak adieraziz:

- a) Azetato ioia: CH_3COO^-
- b) Zianogenoa: C_2N_2

2. O-z eta Cl-z osatutako hurrengo konposatuak ezagunak ditugu:

a) Lewis-en egiturak idatzi

b) Molekula guztien geometria aurreesan , gutxi gorabeherako angeluak adierazten eta BGEBA erabiltzen.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA. BGEBA METODOA

Molekula hauen geometria irudikatu:

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA

HITZEN GLOSARIOA

- . Elektronegatibitatea: atomo batek lotura-elektroiak beregaratzeko dituen gaitasuna da
- . Balentzia-elektroiak: azken geruzako elektroiak
- . Karga formala: atomo bakoitzak molekula batean duen karga partziala
- . Erresonantzia: lotura anizkoitzak lekuz aldatzean sortzen den dentsitate elektronikoa deslekupena
- . Bikote bakartia: atomo bateko konpartitu gabeko elektroi bikotea
- . Bikote lotzailea: atomo bateko konpartitutako elektroi bikotea
- . Erradio kobalentea: molekula kobalentean nukleoen arteko distantzia

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK. GEOMETRIA MOLEKULARRA

BIBLIOGRAFIA

1. Chang, R., Goldsby, K. A.: *Química*; 11^a Ed. McGraw-Hill; Mexico, D. F., (2013)
2. Petrucci, R. H., Herring F. G.; Madura, J.D.: *Química General*. Ed: Pearson Education, 10^a Ed., Madrid, (2011)
3. Valenzuela, C.: *Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia*. Ed. Universidad de Granada, Granada, (2002)
4. Lothar Beyer: *Química Inorgánica*. Ed. Ariel Ciencia, Barcelona(2000)
5. Housecroft, C. E., A. Sharpe: *Química Inorgánica*. Ed. Pearson Prentice Hall, Madrid (2006)
6. Shivers & Athkins: *Química Inorgánica*. Ed: Mac Graw Hill, México (2008)

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06.3: LOTURA METALIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

6.2.1 . Sarrera

6.2. 2. Elektro-bikoteen bidezko ereduak

6.2.2.1. Lewis-en egiturak

6.2.2.2. BGEBA metodoa

6.2. 3. Balentzia-loturaren Teoria (hibridazioa)

6.2. 4. Orbital Molekularraren Teoria

6.2. 5. Lotura - Parametroak

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06.2.3. BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AURKIBIDEA

06.2.3. 1. Sarrera

06.2.3. 2. Loturaren eraketa

06.2.3. 3. Molekula sinpleen miaketa

06.2.3. 4. Hibridazioa

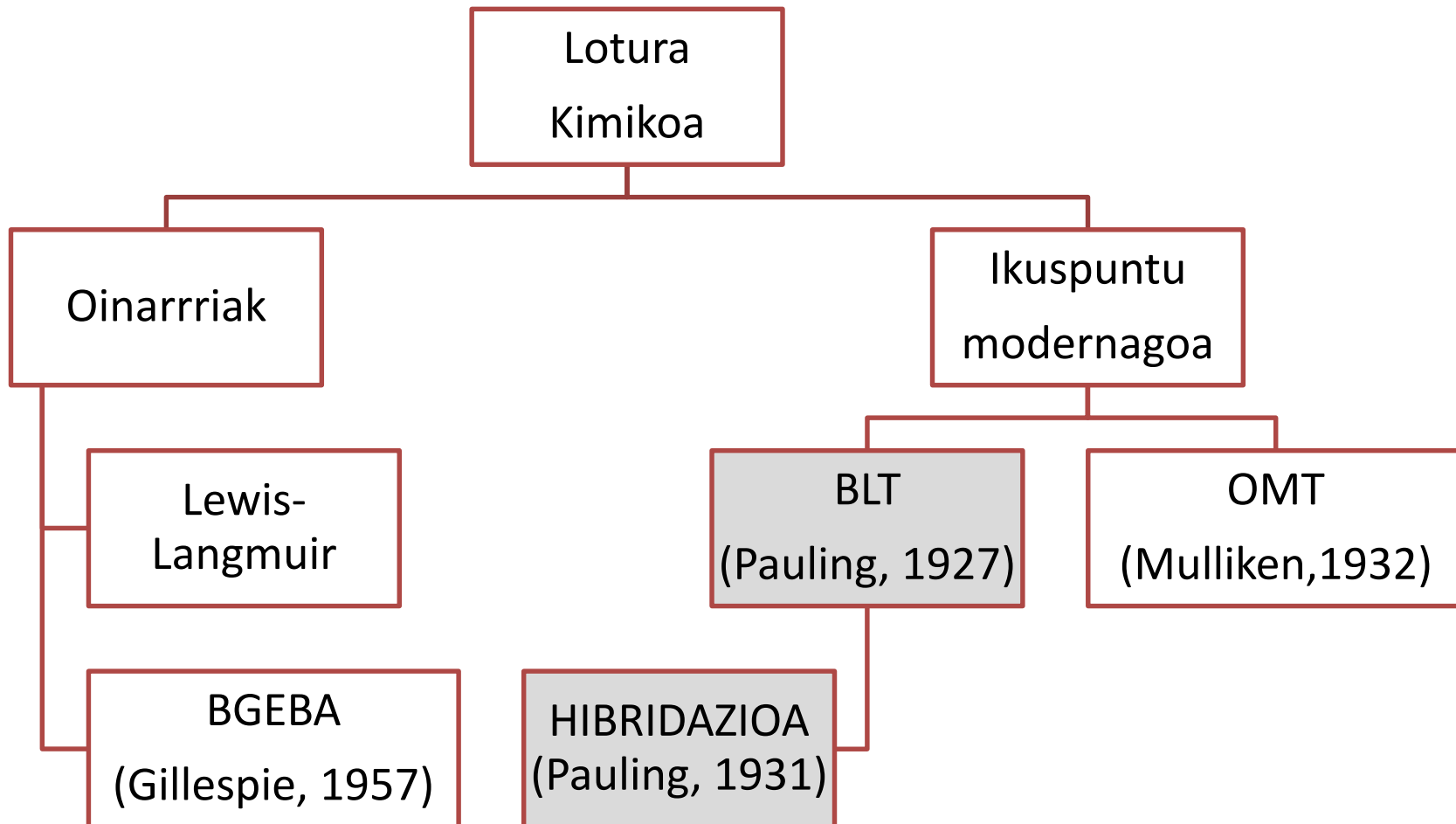
06.2. GAIA. LOTURA KOBALENTEA

06.2. 3. Balentzia-loturaren Teoria

06.2.3.1. Sarrera

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06. LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK

LEWIS-EN EGITURAK

BGEBEA METODOA

EREDU KLASIKOAK

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

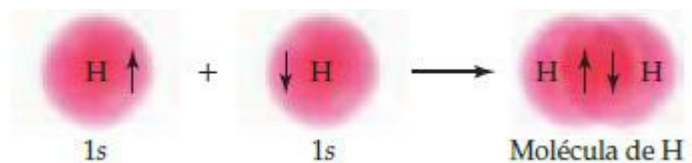
MEKANIKA KUANTIKOAN
OINARRITUTAKO TEORIA

TARTEKOA

LOTURA KOBALENTEA.....

ELEKTROIAK PARTEKATZEN !

06.2. GAIA. LOTURA KOBALENTEA

06.2. 3. Balentzia-loturaren Teoria

06.2.3.2. Loturaren eraketa

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

- 1927.urtean Walter H Heitlerrek y Fritz W. Londonek garatua
- Alderdi energetikoak azaltzeko sortua zen
- 1932.urtean L. Paulingek osatu zuen hibridazio teoriarekin

molekula poliatomikoetako loturaren norabidetasuna
azaltzen du

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

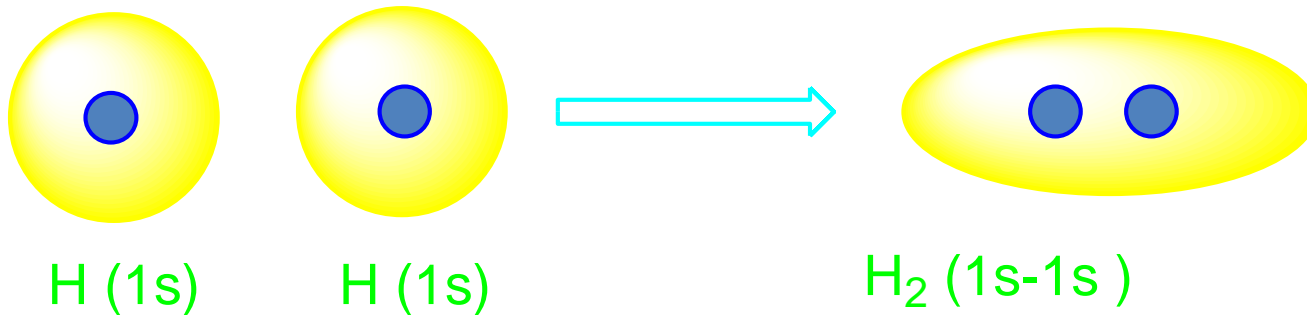
06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

- Molekula bat sortzeko lotura kobalentearen eraketak suposatzen du.....

“BI ATOMOEN ARTEKO DENTSITATE ELEKTRONIKOAREN METAKETA”

- Aurrekoa loturaren definizioa besterik ez da
- Dentsitate elektronikoaren metaketa **atomoen gainezarpenari esker** lortzen da, hemen ikusten den bezala

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Hainbat ideiak

1. Elektroiak " loturan " uhin-funtzio baten bidez azaltzen dira
2. Funtzio honen balioa alda daiteke energia minimoa lor dadin
3. Atomo isolatuen elektroiak orbital atomikoetan daude
4. Loturak eratzen direnean orbital atomikoek elkarri **gainezartzen** diote
5. Horrela lotura-bikoteak **gainezartze-zonalde** hauetan zehar mugitzen dira
6. Bi atomo hauen eragina nabaritzuz elektroiak atxikirik mantentzen dira

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Hainbat ideiak

- Loturako elektroiak uhin-funtzio bat adierazten duen ekuazio matematiko baten bidez definitzen dira

- Orbital atomikoaren gainezarpena

ekuazio matematikoen arteko konbinaketa lineala

- Ekuazioa hau bolumen atomikoren adierazpena da
- Sortutako bolumen berriak lotura honen gakoa dira

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

- Egoera kuantiko berriak sortzen dira, H_2 molekularako uhin-funtzioa adierazgarriak direnak
- Uhin-funtzio hau Schrödingerren ekuazioa ordezkatzeko da

$$H \psi = E \psi$$

- r , nukleoarteko distantzia guztietarako ebatzen da
- Energia minimoko egoerari dagokion distantzia, oreka distantzia edo lotura-distantzia izango da
- Energia minimo hau lotura-energia da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

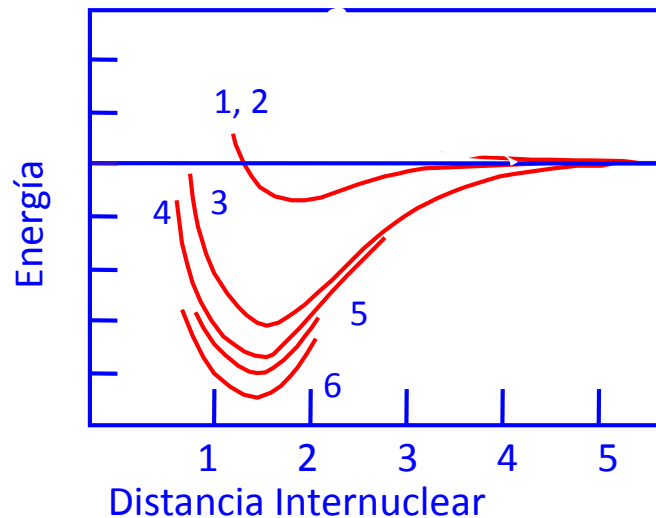
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Caso	Estructura	Función de onda	E (–kcal mol ⁻¹)	r _{min} (Å)
1	H _A ⁽¹⁾ (2)H _B	$\psi_1 = \psi_A(1) \psi_B(2)$	6,0	0,90
2	H _A ⁽²⁾ (1)H _B	$\psi_2 = \psi_A(2) \psi_B(1)$	6,0	0,90
3	H _A ⁽¹⁾ (2)H _B H _A ⁽²⁾ (1)H _B	$\Psi_{\text{covalente}} = \psi_1 + \psi_2$	72,4	0,87
4	Caso 3 con z*		87,2	0,743
5	H _A ⁽¹⁾ (2)H _B H _A ⁽²⁾ (1)H _B H _A ⁽¹⁾⁽²⁾⁻ H _B ⁺ H _A ⁺ (1)(2)H _B ⁻	$\psi_3 = \psi_A(1) \psi_A(2)$ $\psi_4 = \psi_B(1) \psi_B(2)$ $\Psi_{\text{ionikoa}} = \psi_3 + \psi_4$ $\Psi = \Psi_{\text{kobalente}} + \lambda \Psi_{\text{ionikoa}}$	92,7	0,749
6	H ₂ (erreala)		104,0	0,741

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Energia-potentzialaren kurbak hidrogeno molekularako

Erabilitako egiturak izen desberdinak dituzte

- Balentzia-loturazko egiturak
- Forma kanonikoak
- Forma erresonanteak

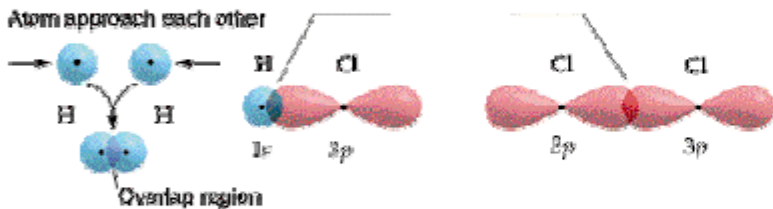
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

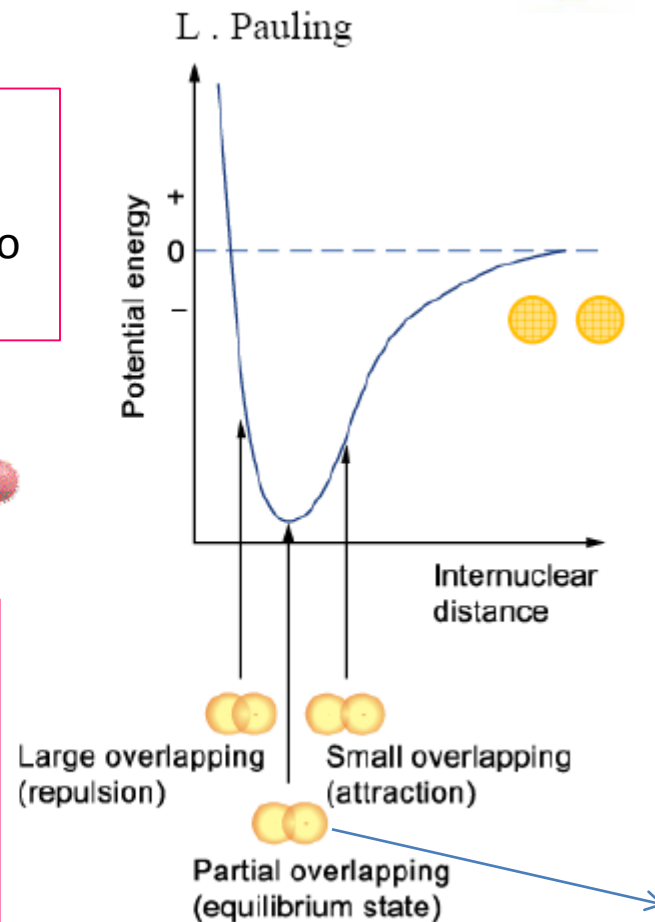
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

ENERGIARI DAGOKIONEZ ,NOLA SORTZEN DA LOTURA?

- Bi O.A. gainezarpenerari esker sortzen da
- Orbital bakoitzean elektroik parekatu gabeko bakarra dago

- Gainezarpeneratik elektroik lotura bi nukleoen arteko zonaldean kokatzen dira
- Elektroiak zonalde honetan aurkitzeko probabilitatea handiagoa da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

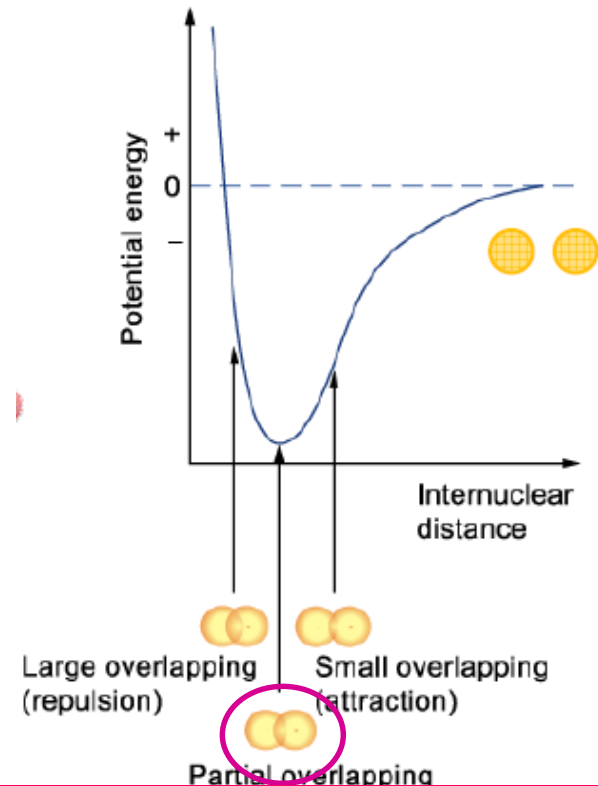
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

NOIZ SORTZEN DA LOTURA ENERGIARI DAGOKIONEZ?

- Eskumaldekoan:
Erakarpén-indarraren eza
- Ezkerraldekoan:
Aldarapén-indarraren gehiegizkoa
- Erdian
Erakarpén- eta aldarapén-
indarren oreka

Loturaren energia eta distantzia dira

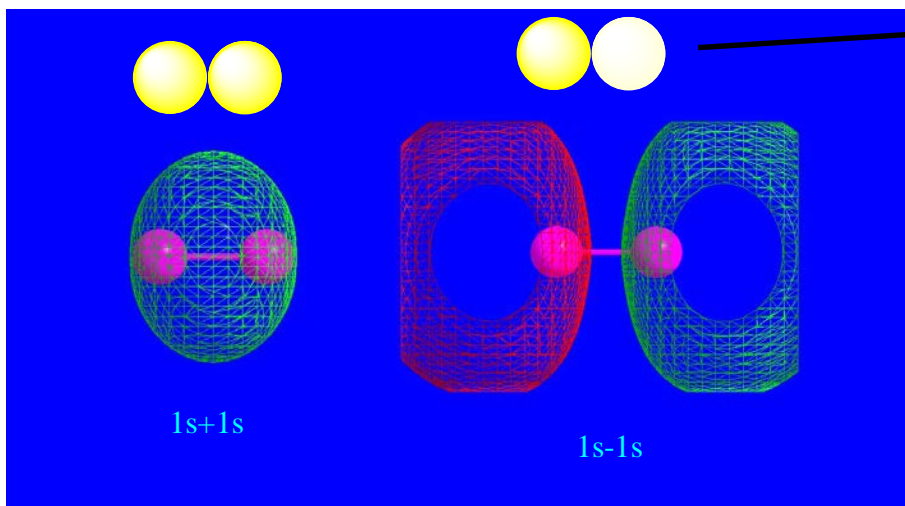
Erakarpén indarrak= Aldarapén indarrak

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

- Gainezartzea → orbitalen ekuazio matematikoen **arteko konbinazioa**
- Orbitalen ekuazio matematikoak bolumenen adierazpenak dira → horien arteko konbinazioak egitean sortzen diren **bolumen berrietan** loturaren gakoa dugu
- Bolumenen **batuketa** egitean nukleo bien artean **zonalde komun** bat sortzen da → **bertan** egongo da kokatuta **lotura-bikotea**.
- Bolumen arteko **kenketa** ere egin daiteke, eta orduan nukleo bien artean ez da egongo komuna den zonalderik.

kenketa adierazteko
Kolore desberdinak
erabiltzen dira

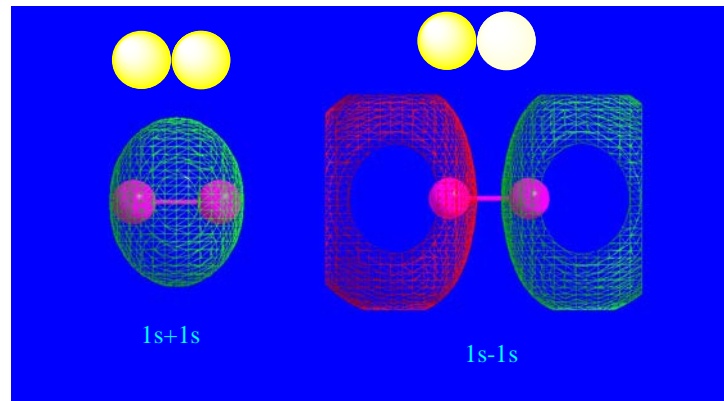
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Konbinaketaren bi aukera

- **Konbinaketa simetrikoa, batuketa: LOTURAREN ALDE**
  - Bolumenak gehitzean zonalde amankomun bat sortzen da, loturako bikotea bertan daudelarik
- **Konbinaketa antisimetrikoa, kenketa: LOTURAREN AURKA**
  - Bolumenak gehitzean zonalde amankomuna ez da sortzen
  - Nodo-planoa dago non elektroia ez da inoiz egongo

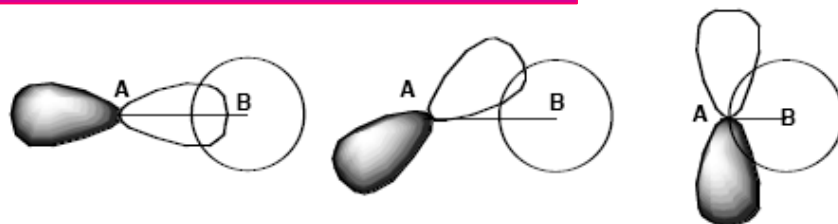

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

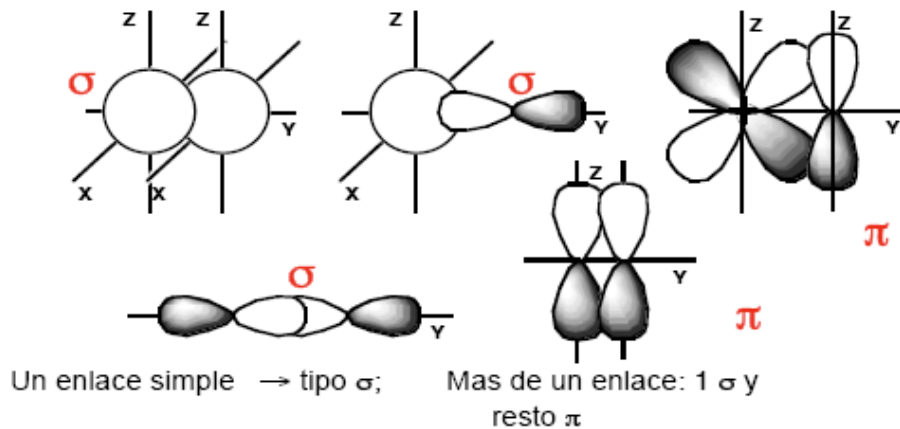
06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Gainezarpen- maximoaren Printzipioa

σ -LOTURAK eta π -LOTURAK

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

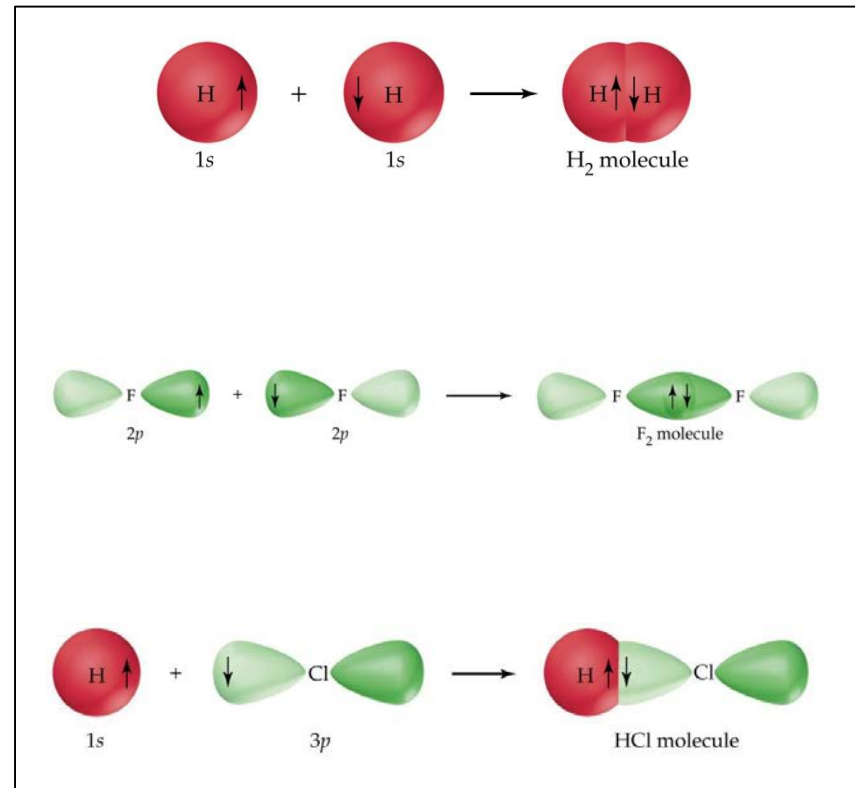
06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Teoria honetan gainezarpenaren arabera bi lotura mota agerian daude

σ loturak

- Gainezarpen frontala
- Aurrez aurreko gainezarpenera suertatuz gero, bi orbital atomikoren nukleoak biltzen dira lerroaren zehar
- Konpartitzen den bikotearen hodei elektronikoa bi nukleoaren artean dago eta ardatzarekiko simetrikoa da
- s eta p_z orbitalak parte hartzen dute

“sigma” lotura guztiak bakunak dira

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

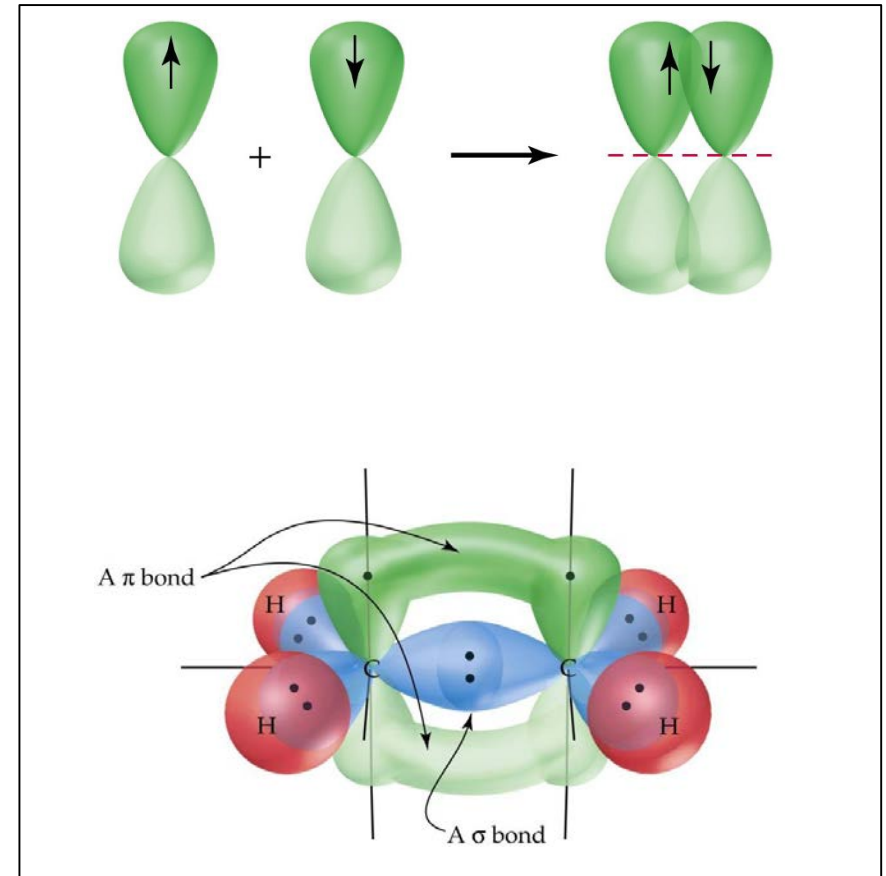
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

π loturak

- Gainezarpen albokoa, ez zuzena
- Lotura anizkoitzak sortarazten dituzte
- Euren arteko gainezartzea lotura-direkzioaren azpian eta gainean dago kokatuta
- horietan p_x eta p_y orbitalek hartzen dute parte, orbitalak lotura-direkzioarekiko **perpendikularrak** baitira
- "pi" lotura eratzeko aldez aurretik "sigma" lotura bat eratu behar da

Gogoratu:

p orbitalen gainezartzean:
norabidetasuna aproposa
izan behar da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

LABURPENNA

- Lewis-en egituran **lotura sinplea** σ lotura bati dagokio B.L.T.-n (s-s, s- p_z edo p_z - p_z)
- Lewis-en egituran **lotura anizkoitza** (bikoitzak eta hirukoitzak) π lotura bati dagokio B.L.T.-an
- Lotura anizkoitzen **kopuru maximoa molekuletan 3** da, gehienez bi p lotura era daitezkeelako (p_x+p_x eta p_y+p_y konbinazioei dagozkienak)
- π loturak sigma loturak baino ahulagoak dira, bere gainezarpenna txarragoa delako

06.2. GAIA. LOTURA KOBALENTEA

06.2. 3. Balentzia-loturaren Teoria

06.2.3.3. Molekula sinpleen miaketa

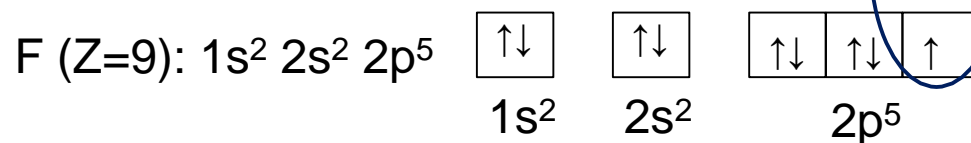
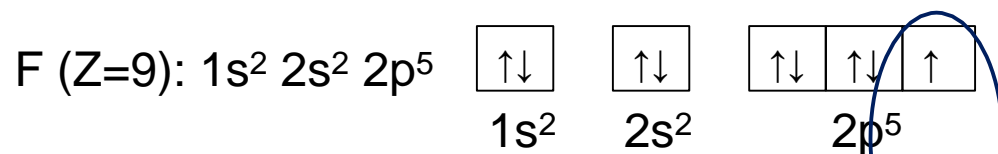
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

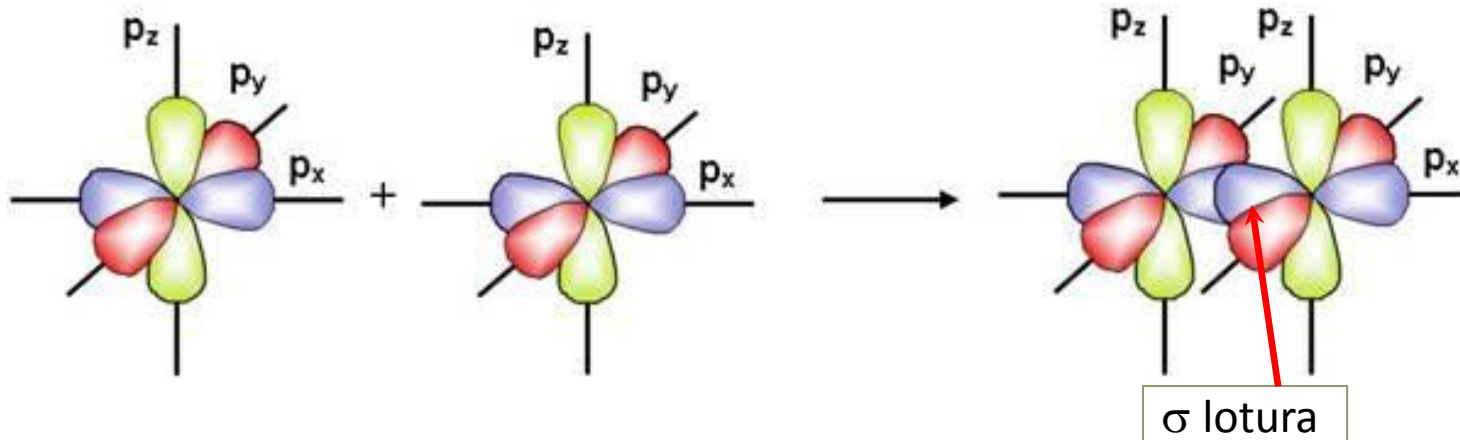
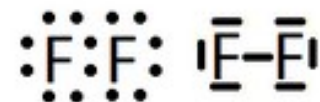
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

F₂ molekula

Lotura bakarra: LOTURA BAKUNA → Lotura σ

Lewis-en egitura

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

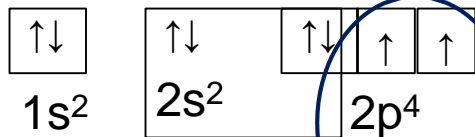
06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

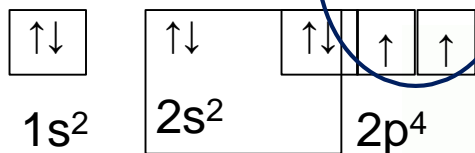
O₂ molekula

2 lotura: **LOTURA BIKOITZA** → **lotura σ + lotura π**

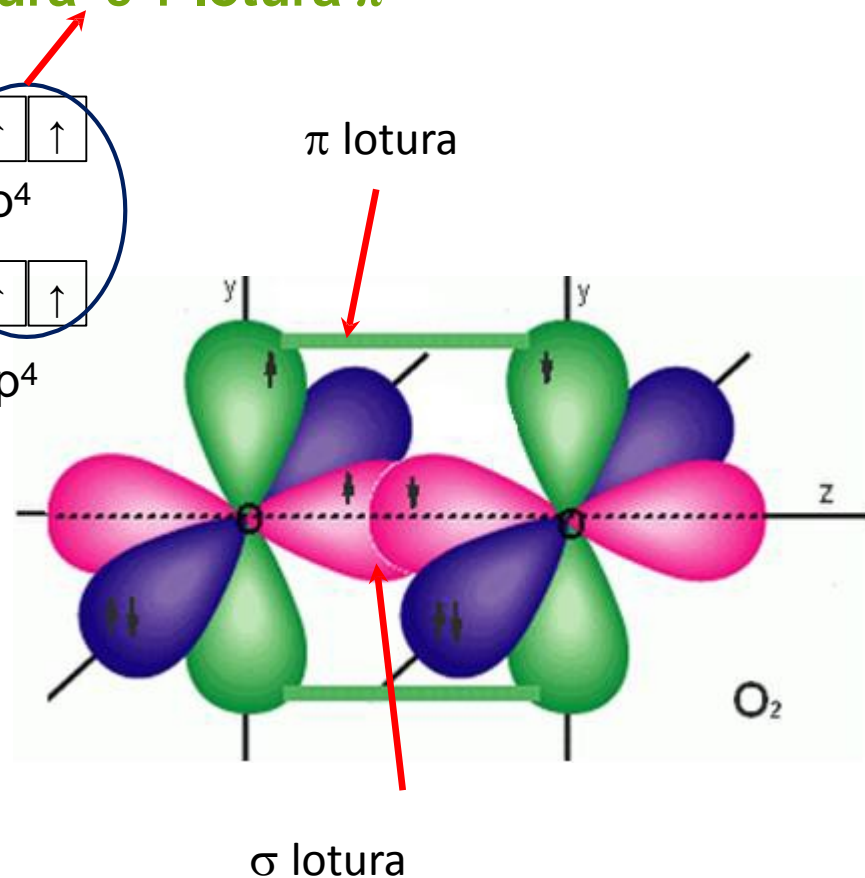
O (Z=8): 1s² 2s² 2p⁴

O (Z=8): 1s² 2s² 2p⁴

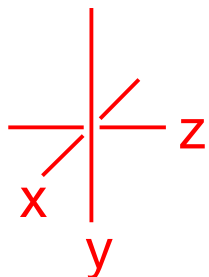
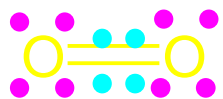
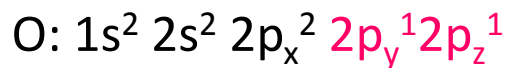
Lewis-en egitura

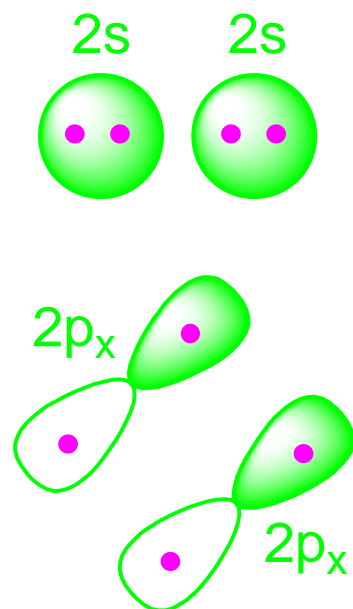
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

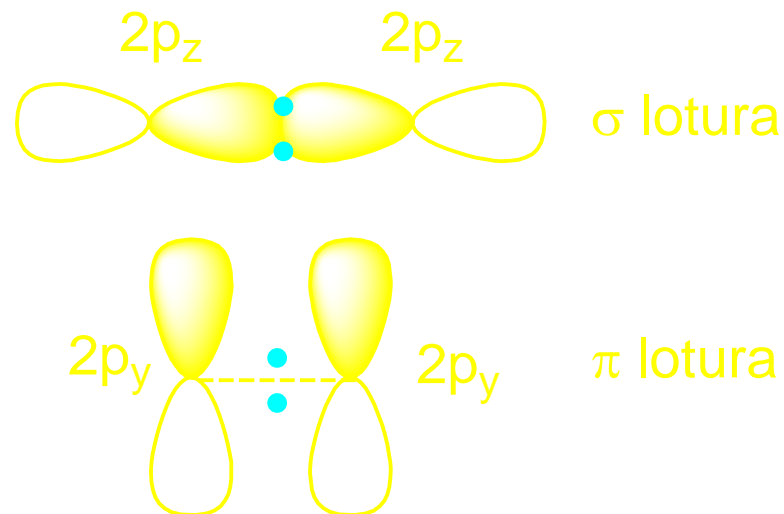
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

loturan parte hartzen ez duten elektroiak

loturan parte hartzen duten elektroiak

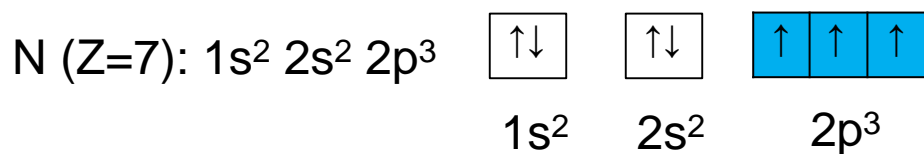
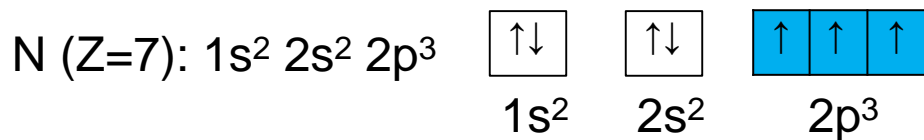
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

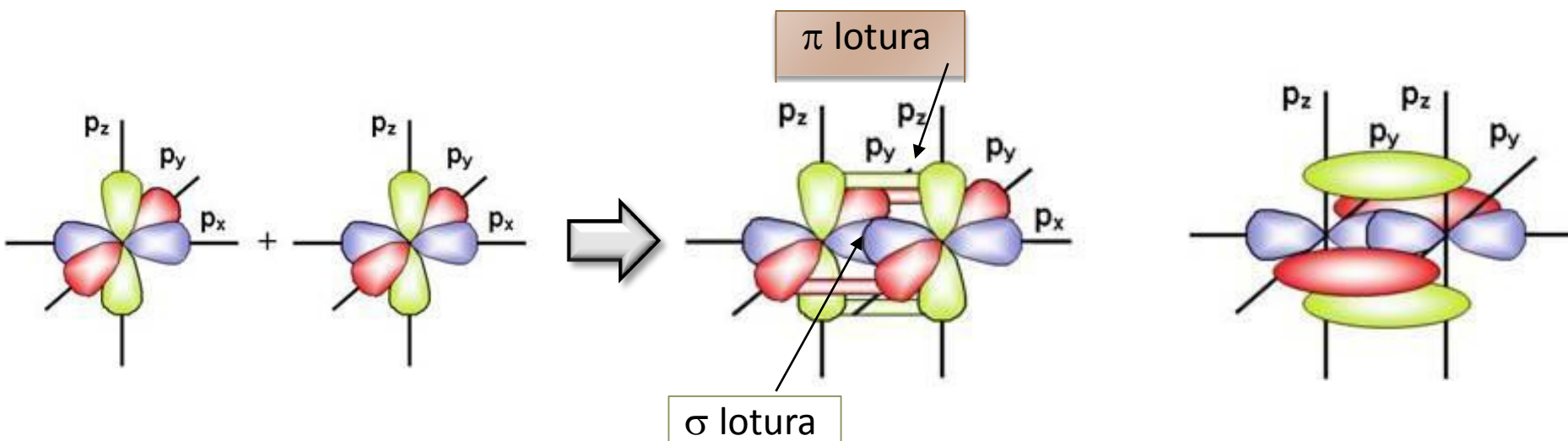
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

N_2 molekula

3 lotura: **LOTURA HIRUKOITZA** → **Lotura σ + 2 π loturak**

Lewis-en egitura

06.2. GAIA. LOTURA KOBALENTEA

06.2. 3. Balentzia-loturaren Teoria

06.2.3.4. Orbital atomikoen hibridazioa

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

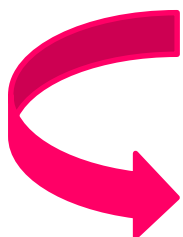
06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

O_2 N_2 eta F_2 molekula diatomikoak dira

Zelan azaldu lotura orbitalen bidez espezie poliatomikoetan???

Molekula gehienetan ezin daiteke geometria azaldu orbital atomikoen bidez

HIBRIDAZIOA

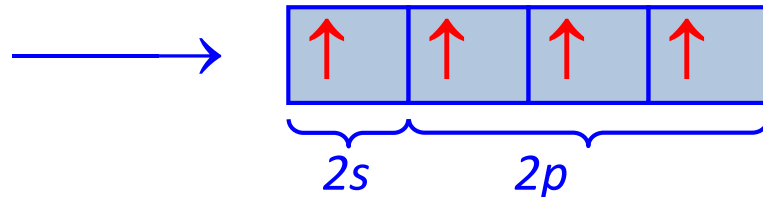
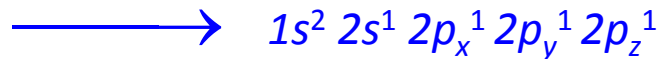
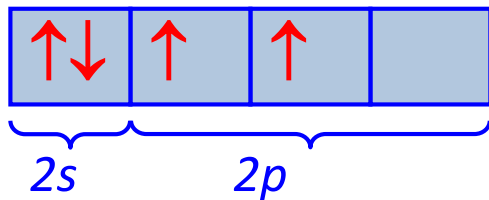
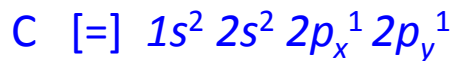
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Promoio elektronikoa eta hibridazioa

- Orbital atomiko batean parekatuta dauden elektroiak eszitzatu erara pasa daitezke, haietariko bat hutsik dagoen energia handiagoko orbital batera pasatuz
- Prozesu endotermikoa da.
- Karbono atomoan:

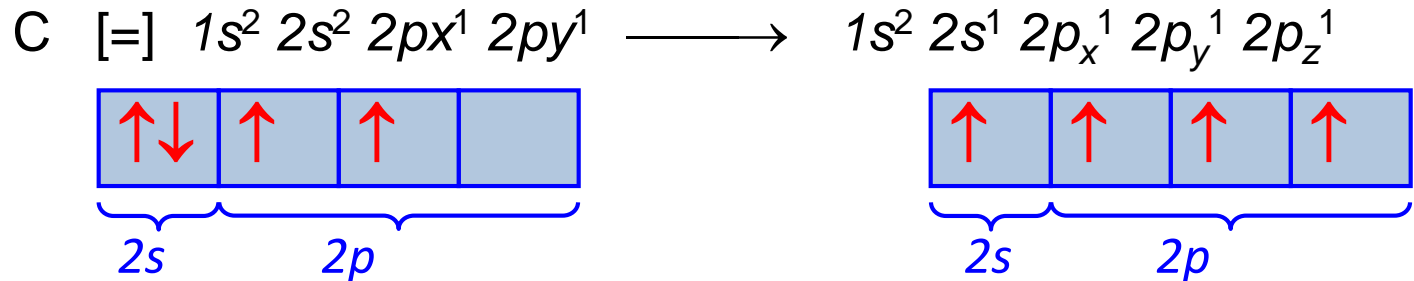

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

- Metano molekula, CH_4 : tetradrikoa da, lau lotura bakunak baliokideak eta lau $109,2^\circ$ -ko angelu ditu. NOLA? Ezin da konfigurazio elektronikoa eta elektroien banaketa ikusita

Baina orbitalak nahasten badira?

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

- Kimball (1940) 2tik 8ra lotura eratzeko orbital hibridoak kalkulatuko ditu

Enla- ces	Hibri- dación	Distribución Espacial	Enla- ces	Hibri- dación	Distribución Espacial	Enla- ces	Hibri- dación	Distribución Espacial
2	sp dp p^2 ds d^2	Lineal Lineal Angular Angular Angular	4	sp^3 d^3s dsp^2 d^2p^2 d^2sp dp^3 d^3p d^4	Tetraédrica Tetraédrica Plano cuadrada Plano cuadrada Tetraedro irreg. Tetraedro irreg. Tetraedro irreg. Pirám.tetragonal	6	d^2sp^3 d^4sp d^5p d^3p^3 d^3sp^2 d^5s d^4p^2	Octaédrica Prisma trigonal Prisma trigonal Antiprisma trigonal Mixta Mixta Mixta
3	sp^2 dp^2 d^2s d^3 dsp p^3 d^2p	Trigonal plana Trigonal plana Trigonal plana Trigonal plana Asim. plana Pirám. trigonal Pirám. trigonal	5	dsp^3 d^3sp d^2sp^2 d^4s d^2p^3 d^4p d^3p^2 d^5	Bipirám. trigonal Bipirám. trigonal Pirám. tetragonal Pirám. tetragonal Pirám. tetragonal Pirám. tetragonal Plano pentagonal Pirám. Pentag.	7	d^3sp^3 d^5sp d^4sp^2 d^4p^3 d^5p^2	Bipirámide pentagonal Bipirámide pentagonal Prism. trig. centr. cara Prism. trig. centr. cara Prism. trig. centr. cara
						8	d^4sp^3 d^5p^3 d^5sp^2	Dodecaédrica Antiprisma cuadrado Prisma centrado cara

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

- B.L.T.-k orbital hibridoen eraketa proposatzen du, atomo zentralaren orbital atomikoen konbinazioz
- Orbital hibridoak mota askotakoak izan daitezke, edozein orbital atomiko konbina daitekeelako
- Halere, molekula arrunten geometria azaltzeko nahikoa da hurrengo hibridazio-motak aztertzea

sp (AB_2 espezieak)

sp^2 (AB_3 espezieak)

sp^3 (AB_4 espezieak)

sp^3d (AB_5 espezieak)

sp^3d^2 (AB_6 espezieak)

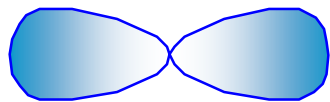
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

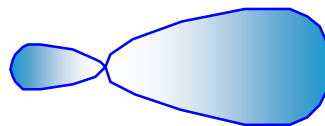
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Hibridazio orbitala

- Orbital atomikoen konbinaketan datza
- Baldintzak
  - Antzeko energia eta simetria
  - Konbinatzen diren OA kopurua eta lortutako O.H.-enak berdinak dira
  - Orbital hibrido guztiak elkarren baliogarriak dira
  - Forma eta orientazio desberdinarekin O.A.-ekin konparatuta

P orbital atomiko

sp³ orbital hibridoa

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Hibridazioaren onurak

B.L. ren arabera gainezarpena handiagoa izango da hurrengoa betez gero:

- Lotura ardatza orbitalen orientazioarekin bat egitean
- Orbitalak norabide horretan karga-kontzentrazio handiagoa badute

Orbital hibridoak

- Dentsitate maximoko zonaldeak kontzentratuagoak daude
- Eratuko dituzte loturak orbital puruarenak baino sendoagoak izango dira

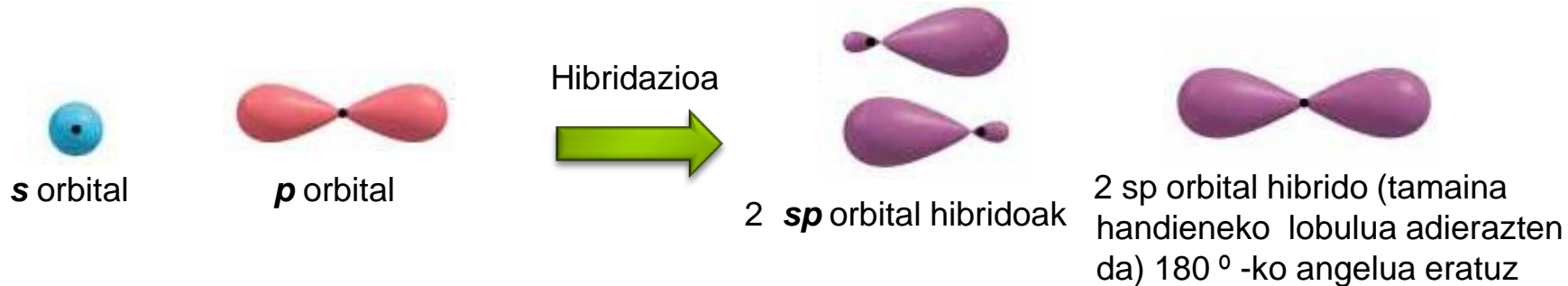
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

sp hibridazioa

- **s orbitala** eta **p orbitala** konbinatzen direnean, 2 orbital hibrido *sp* eratzen dira
- 2 orbital hibrido berriak baliokideak dira, bai energian bai itxuran

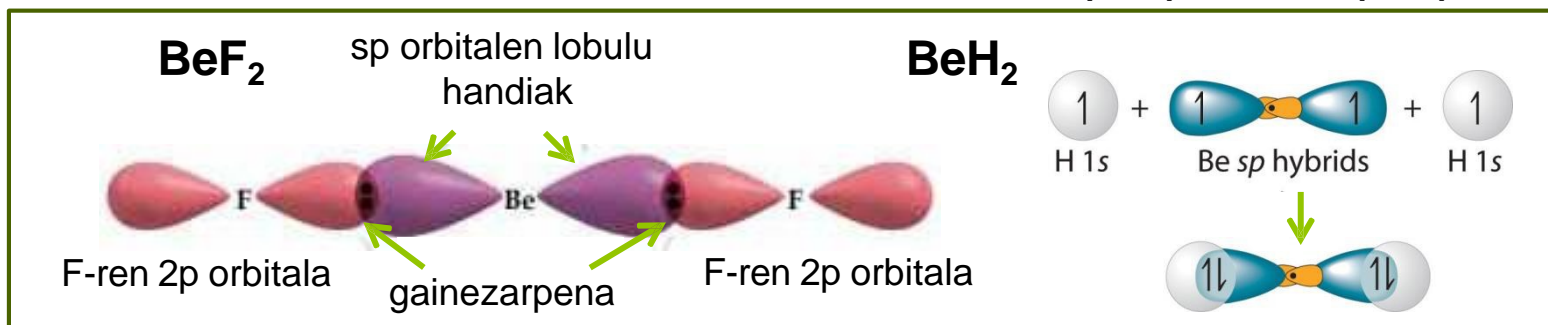
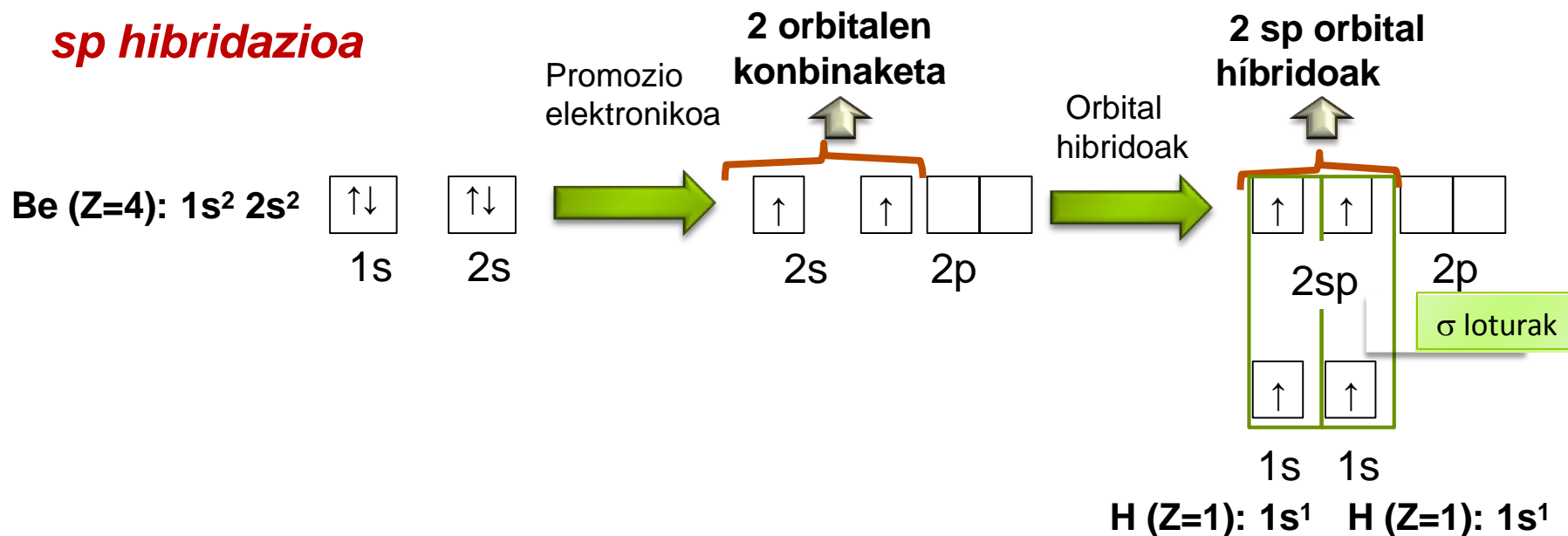

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

sp hibridazioa

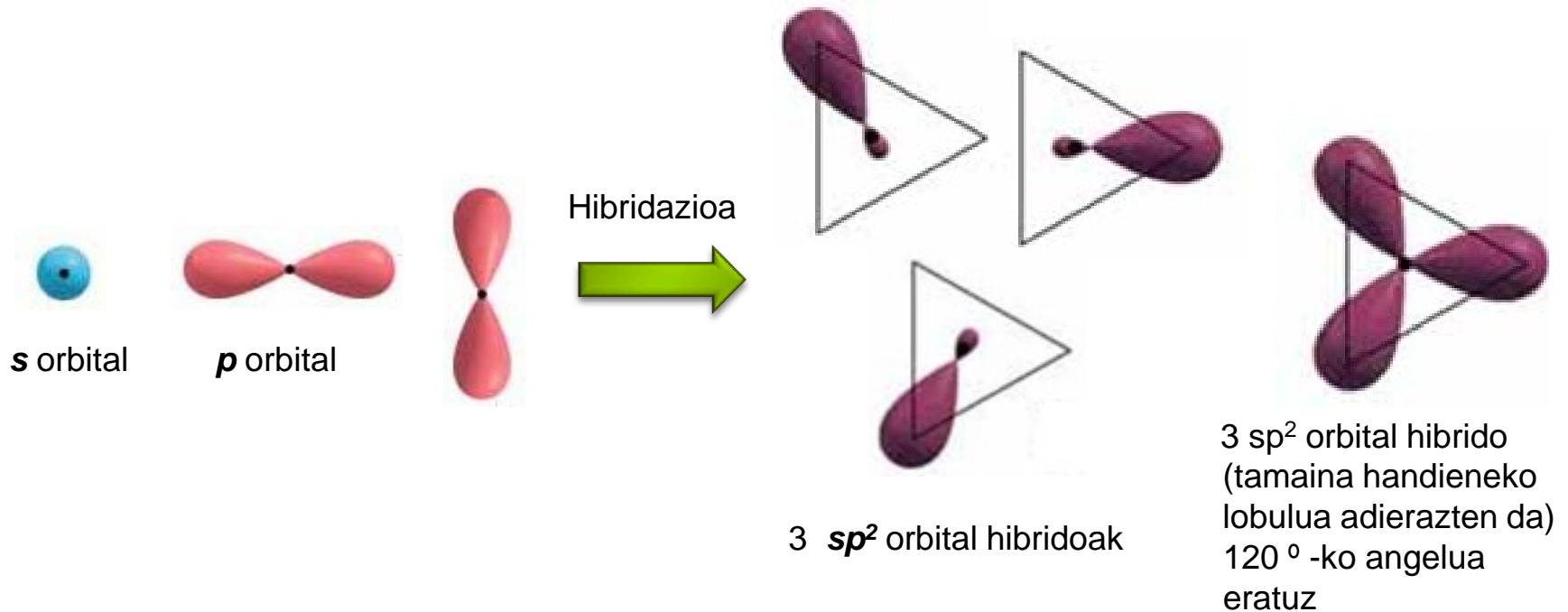
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

sp² hibridazioa

- **s orbital** eta **2 p orbitalak**: 3 sp^2 orbital hibrido baliokideak
- Lobularrak dira, hiru orbital hibridoak plano berean daude, 120° distantzia batera (trigonal-laua geometria osatuz)

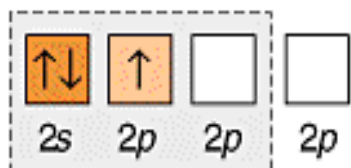
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

sp² hibridazioa

B (Z=5): $1s^2 2s^2 2p^1$

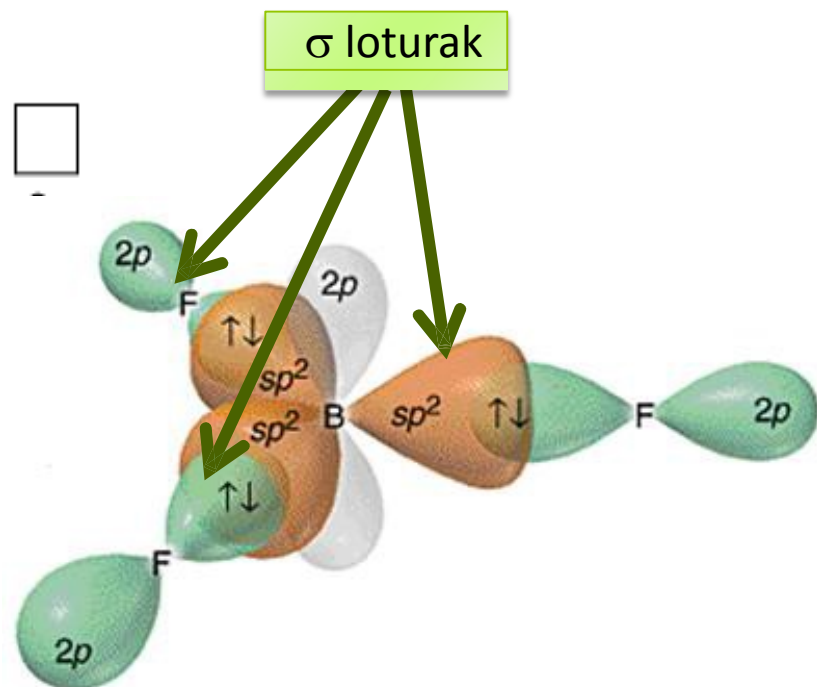
Promozio
elektronikoa
eta
hibridazioa

BF₃ molekula

Lotura-angeluak: 120°

Geometria: trigonal laua

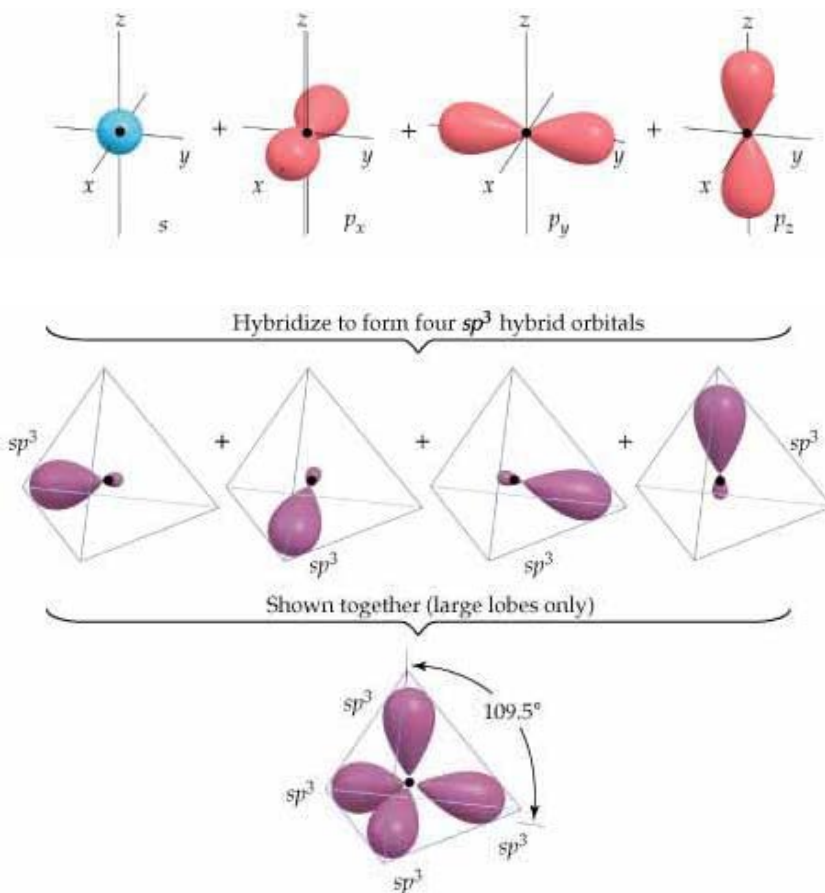
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

sp³ hibridazioa

- s orbitala eta 3 p orbitalak:
4 *sp³* orbital hibrido baliokideak
- Lobular itxurakoak, lau orbital hibridoak geometria tetraedrikoa eratzen dute

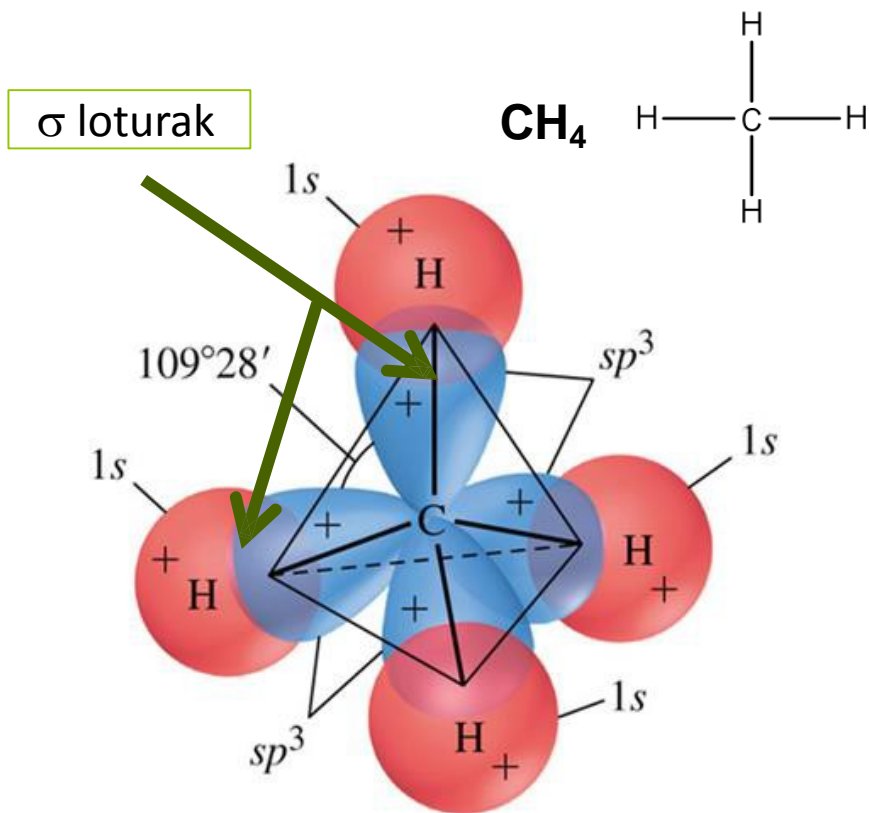

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

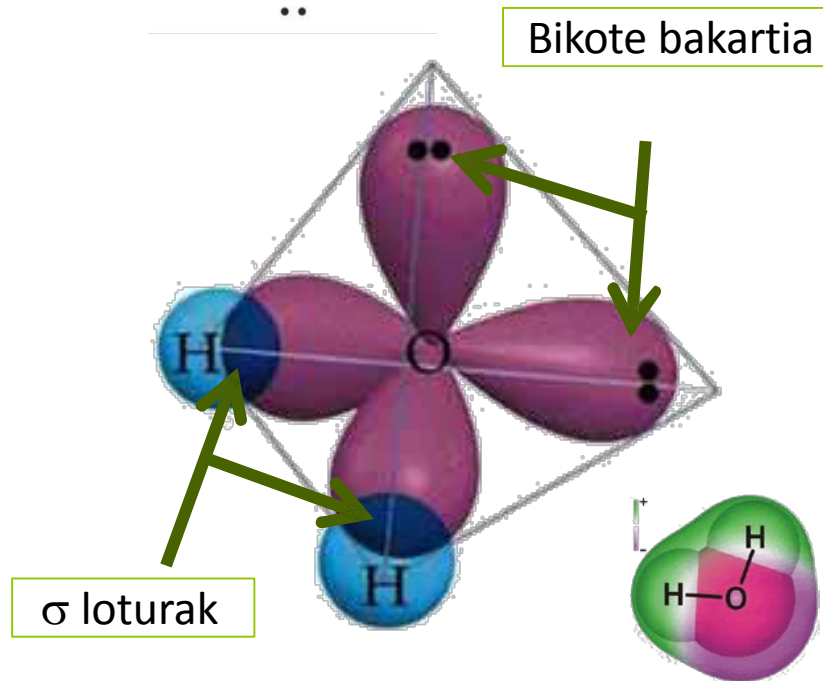
06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

sp^3 Hibridación

Lotura-angelua: 109.5°
Geometria: tetraedrikoa

Lotura-angelua: <109.5° (104.5°)
Geometria: angeluar-laua

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB_2 espezieak

sp hibridazioa

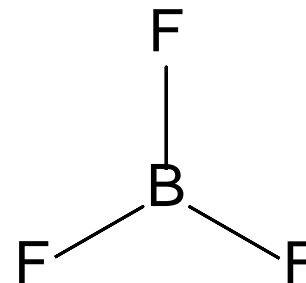
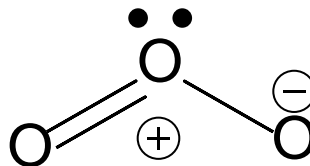
AB_3 espezieak

AB_3 trigonal-lauak

AB_2E angeluarrak

sp^2 hibridazioa

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

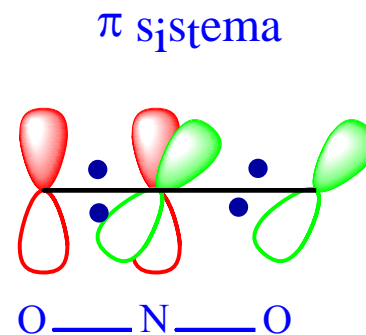
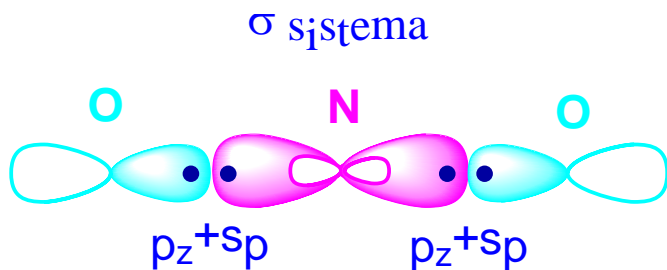
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

$$\text{NO}_2^+: 5+(6 \times 2)-1=16 \text{ elektroi, AB}_2$$

Lotura lekutatuta
Ez dago erresonantzia

Lewis eta BGEBA

AB_2 lineala, sp hibridazioa, erresonantziarik gabe

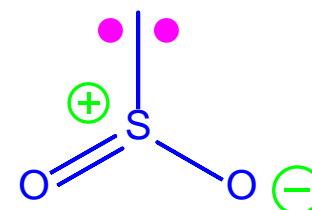
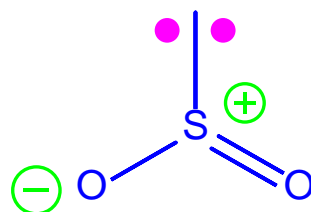
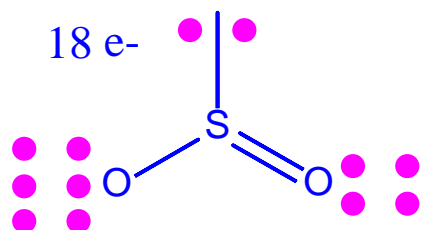
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

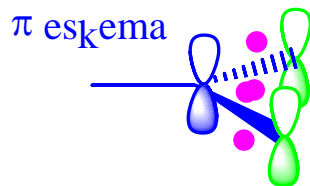
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Sufre dioxidoa: SO_2

$\text{AB}_3 \rightarrow \text{AX}_2\text{E}$: molekula angeluarra

Lewis

sp^2 hibridazioa

lotura π deslekatatuta
(erresonantzia)

BGEBA

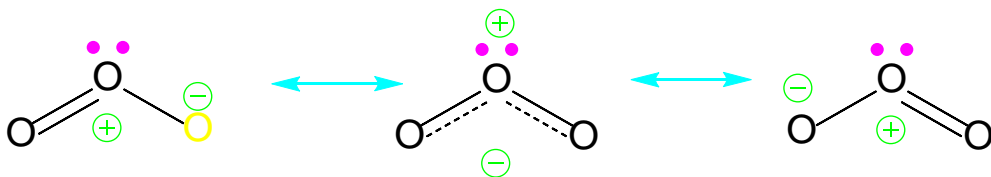
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

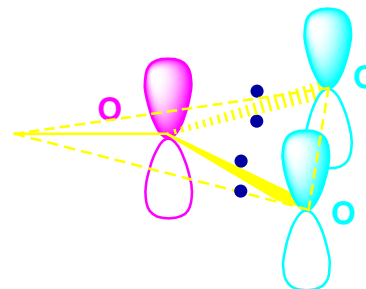
Deslekupena: ozono molekula

Lewis-en egiturak erresonanteak:
erresonantzia

Lotura bikoitza mugikorra

B.L.T. :hibridazioa

π loturaren deslekupena

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

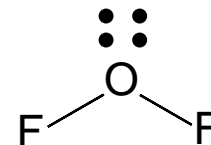
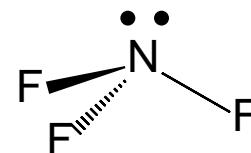
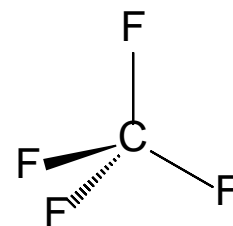
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB_4 espezieak

AX_4 espezie tetraedrikoak

AX_3E espezie piramidal trigonalak
 AX_2E_2 espezie angeluarrak

sp^3 hibridazioa

B	C	N	O	F	Ne
Al	Si	P	S	Cl	Xe

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB₅ espezieak

AX₅ espezie bipiramidal trigonala

AX₄E espezie tetraedriko distortsionatua

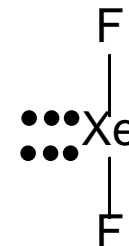
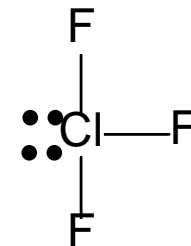
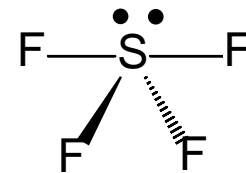
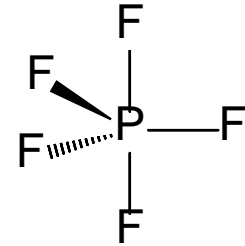
AX₃E₂ T formako espezieak

AX₂E₃ espezie linealak

dsp³ hibridazioa

B	C	N	O	F	Ne
Al	Si	P	S	Cl	Xe

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

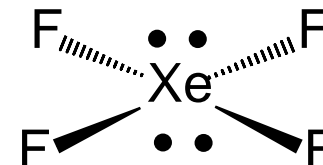
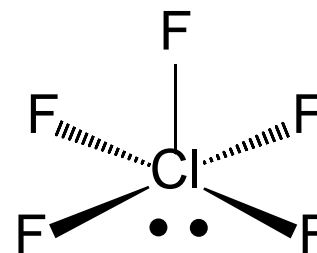
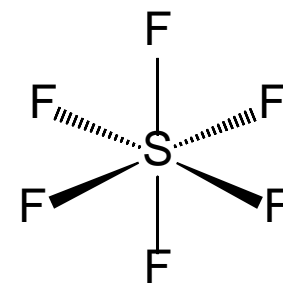
AB₆ espezieak

AX₆ espezie okaedrikoak

AX₅E espezie piramide karratuak

AX₄E₂ espezie karratu laua

d²sp³ hibridazioa

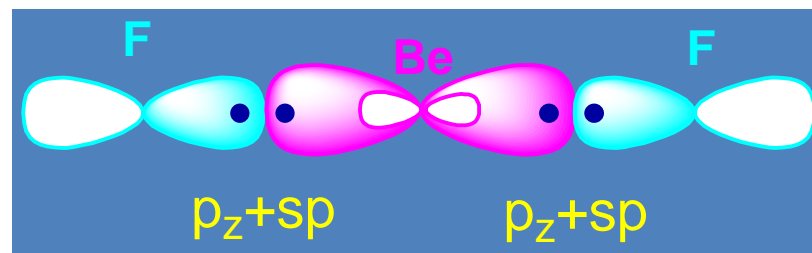
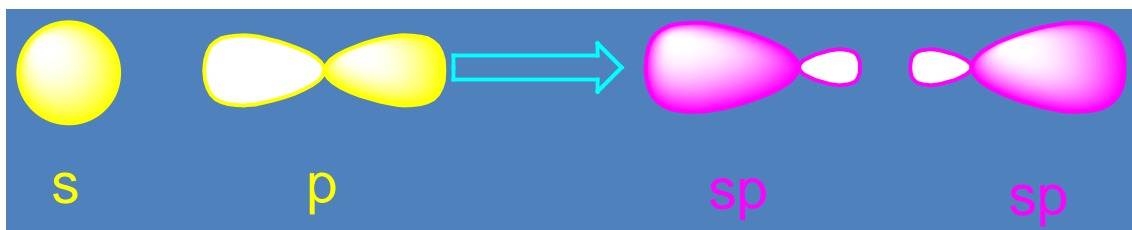

B	C	N	O	F	Ne
Al	Si	P	S	Cl	Xe

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB_2 espezieak(16 elektroi) $\longrightarrow$ sp hibridazioa

σ loturak

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

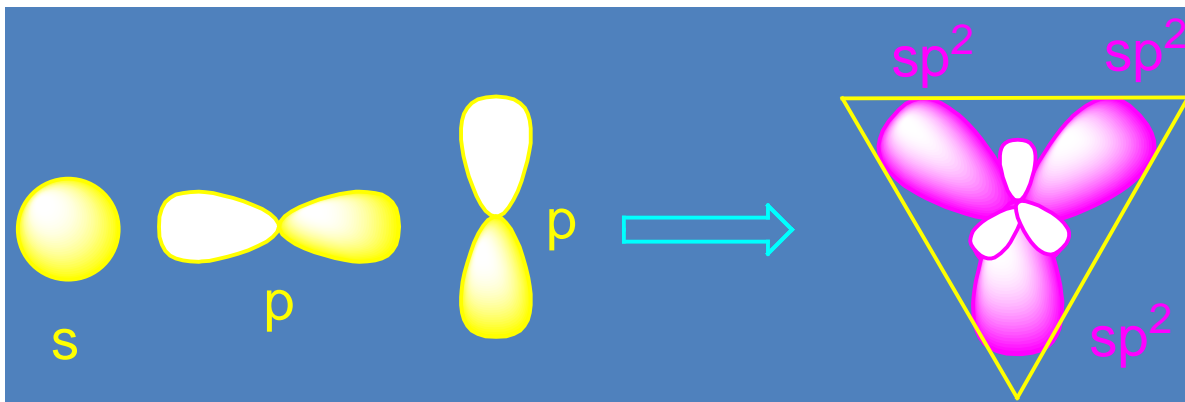
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB_3 espezieak

AX_3 espezie triangeluarrak (24 elektroi)

AX_2E espezie angeluarrak (18 elektroi)

→ sp^2 hibridazioa

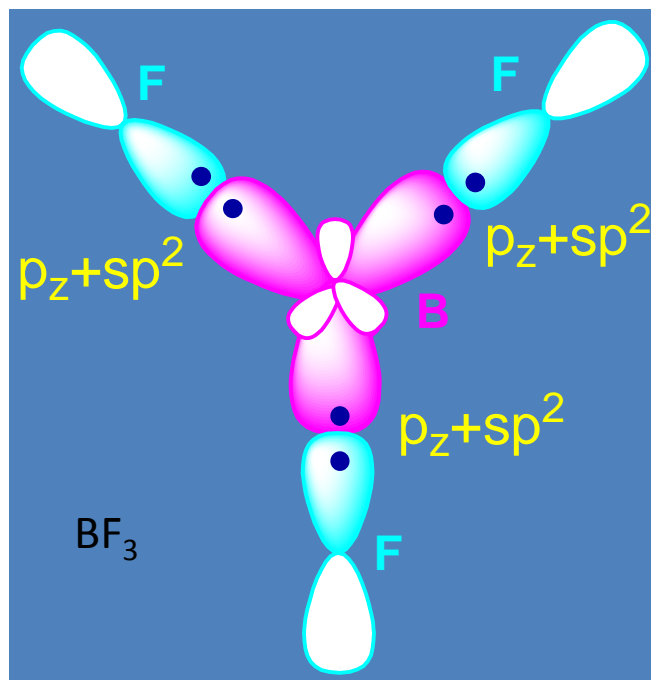
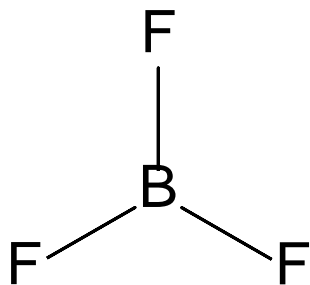
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB_3 espezieak

AX_3 espezie triangularrak (24 elektroi) $\longrightarrow$ sp^2 hibridazioa

σ loturak

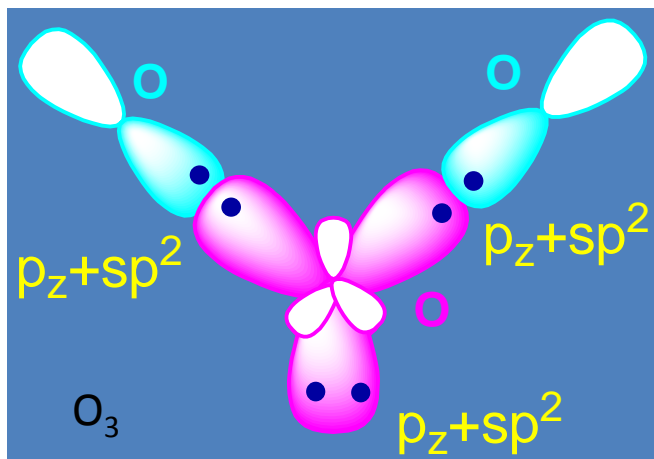
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

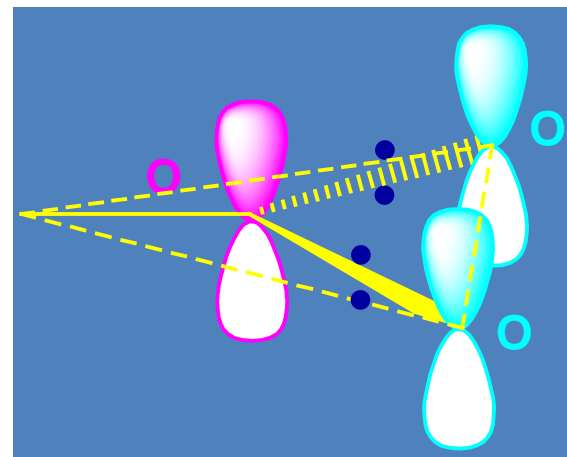
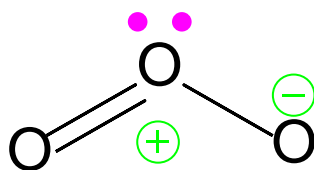
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB_3 espezieak

AX_2E espezie angeluarrak (18 elektroi) $\longrightarrow$ sp^2 hibridazioa

σ loturak

π lotura
deslektutua

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB_4 espezieak

AX_4 espezie tetraedrikoak (32 elektroi)

AX_3E espezie piramidal trigonalak (26 elektroi)

AX_2E_2 espezie angeluarrak (20 elektroi)

  sp^3 hibridazioa

4 OA (1 2s eta 3 2p) $\rightarrow$ 4 OH sp^3

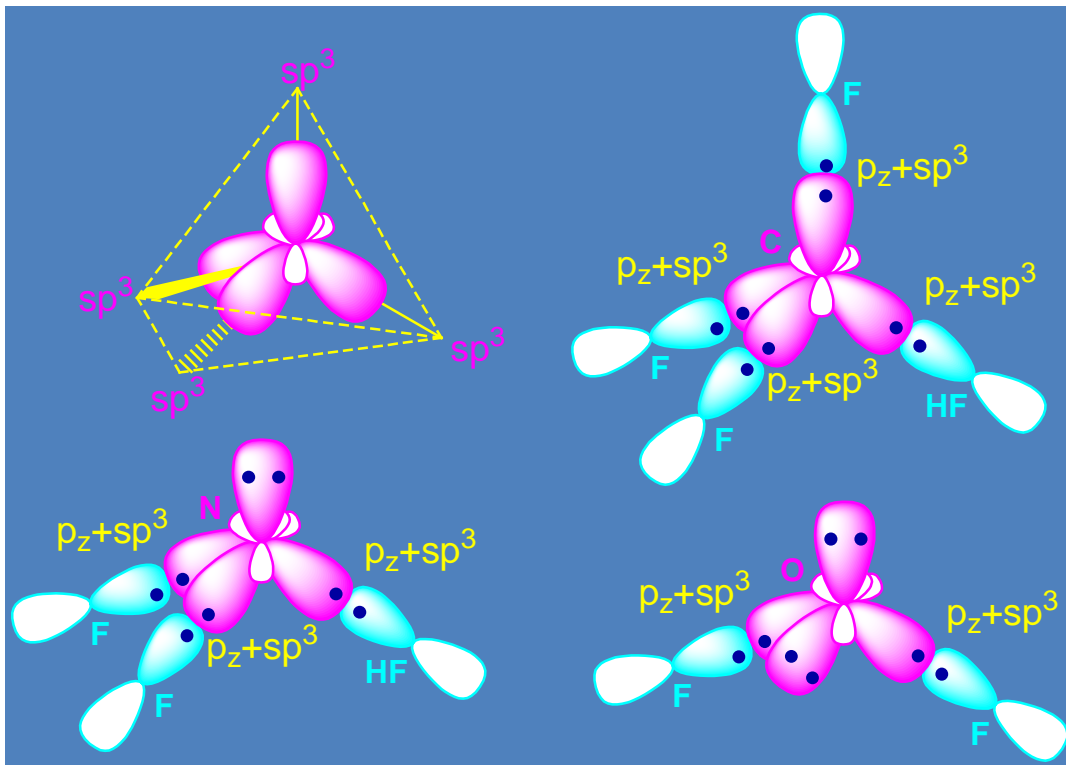
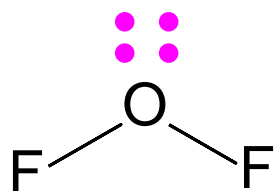
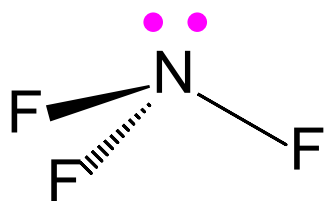
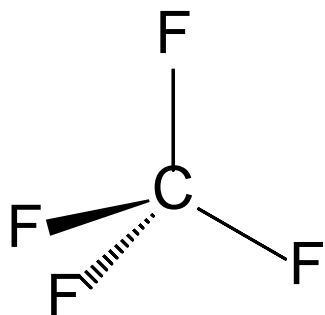
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB_4 espezieak

sp^3 hibridazioa

B	C	N	O	F	Ne
Al	Si	P	S	Cl	Xe

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

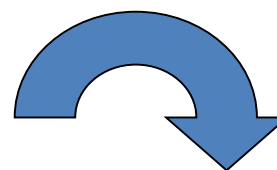
AB_5 espezieak

AX_5 espezie bipiramidal trigonala (40 elektroi)

AX_4E espezie tetraedriko distortsionatua (34 elektroi)

AX_3E_2 T formako espezieak (28 elektroi)

AX_2E_3 espezie linealak (22 elektroi)

dsp^3 hibridazioa

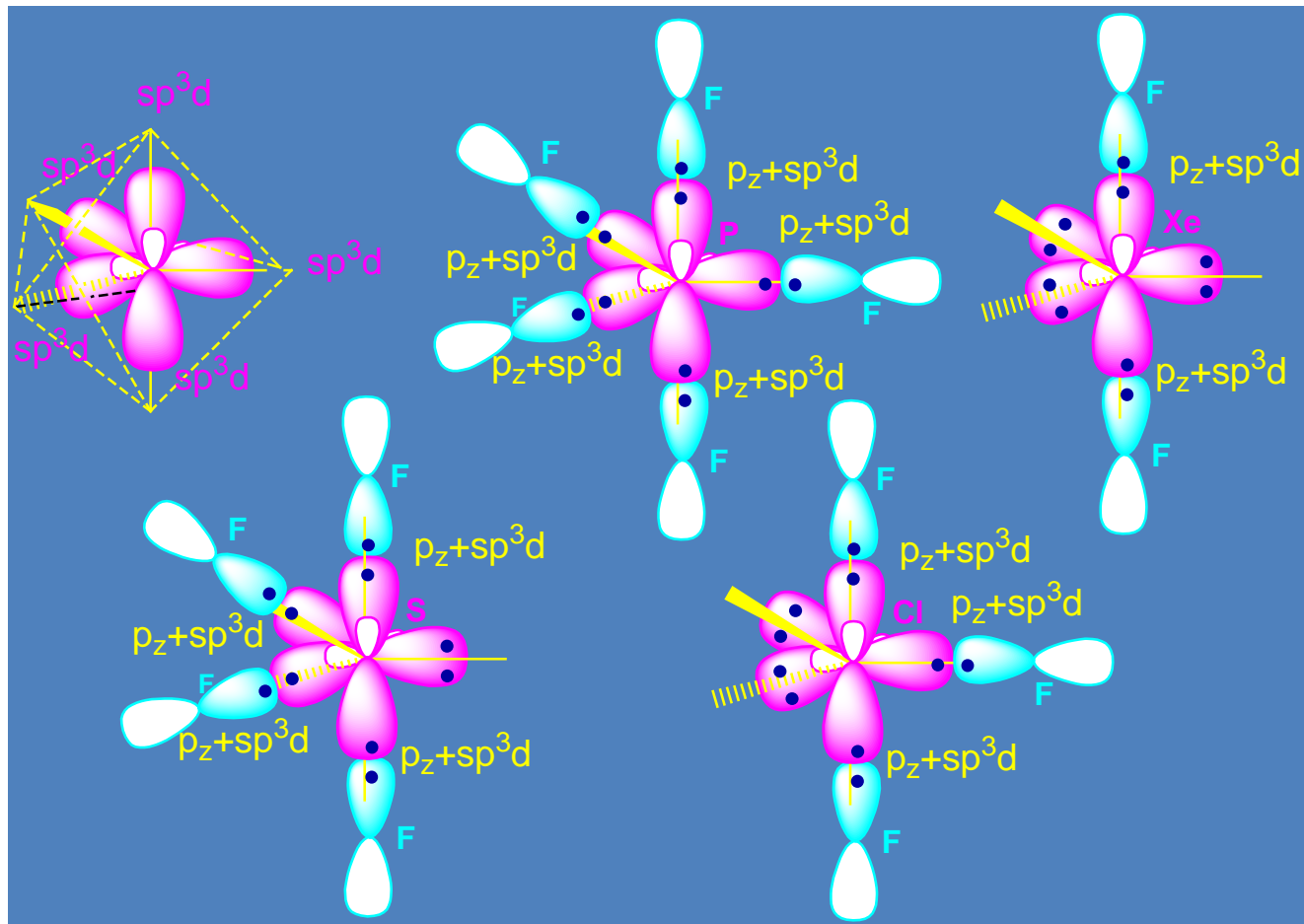
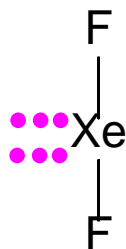
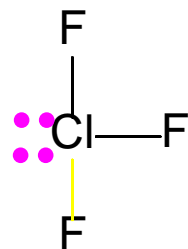
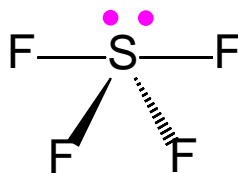
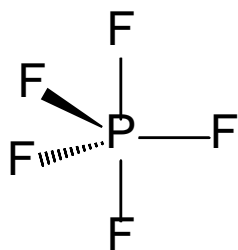
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB₅ espezieak

dsp³ hibridazioa

B	C	N	O	F	Ne
Al	Si	P	S	Cl	Xe

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

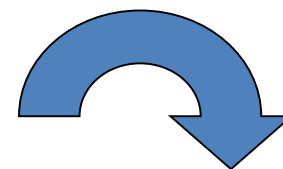
BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

AB_6 espezieak

AX_6 espezie oktaedrikoak (48 elektroi)

AX_5E espezie piramide karratuak (42 elektroi)

AX_4E_2 espezie karratu laua (36 elektroi)

d^2sp^3 hibridazioa

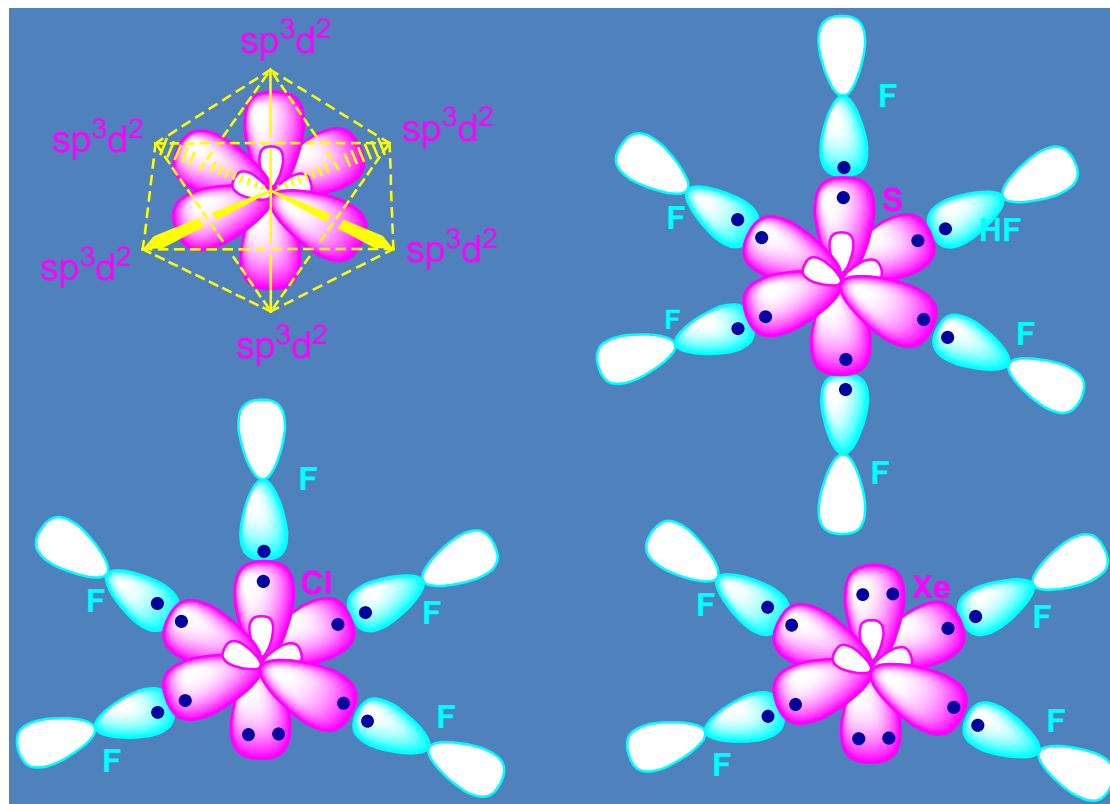
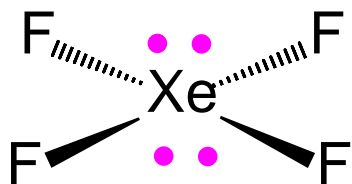
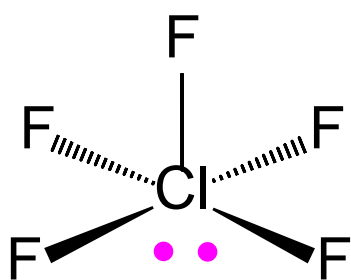
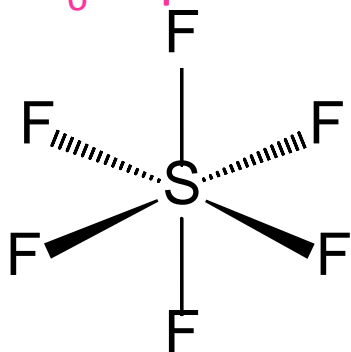
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

B	C	N	O	F	Ne
Al	Si	P	S	Cl	Xe

AB₆ espezieak

d²sp³ hibridazioa

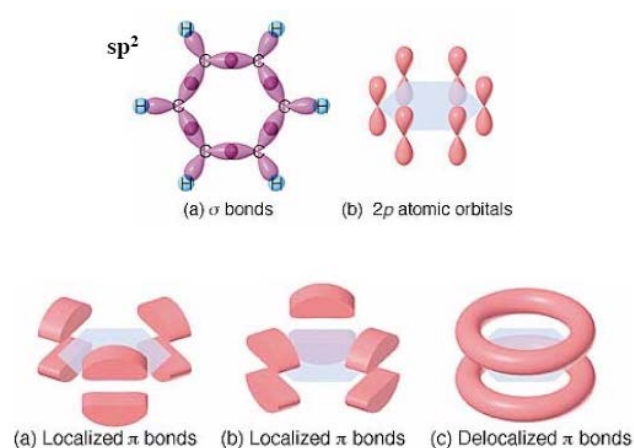
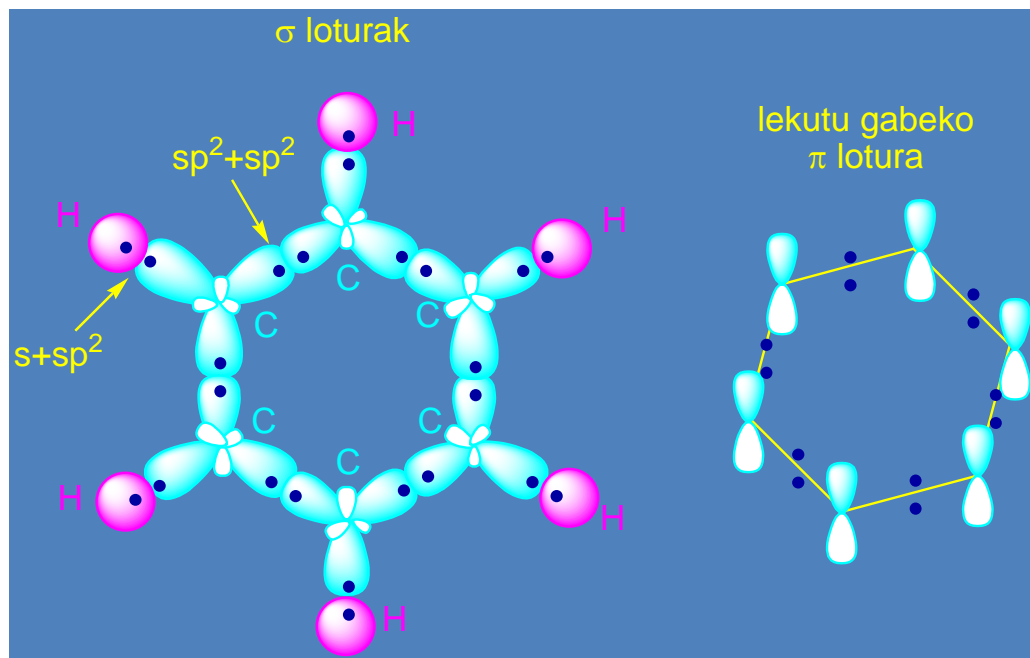
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Molekula konplexuagoak

Aurreko kasuetan bezalaxe BGEBA metodoan oinarritu besterik ez da egin behar

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Lotura-ordena

	Lewis-Gillespie	BL teoria
L.O.=1	lotura sinplea	1 σ lotura
L.O.=2	lotura bikoitza	1 σ lotura+1 π lotura
L.O.=3	lotura hirukoitza	1 σ lotura+2 π lotura

Zer gertatzen da lekutu gabeko π lotura dagoenean ?

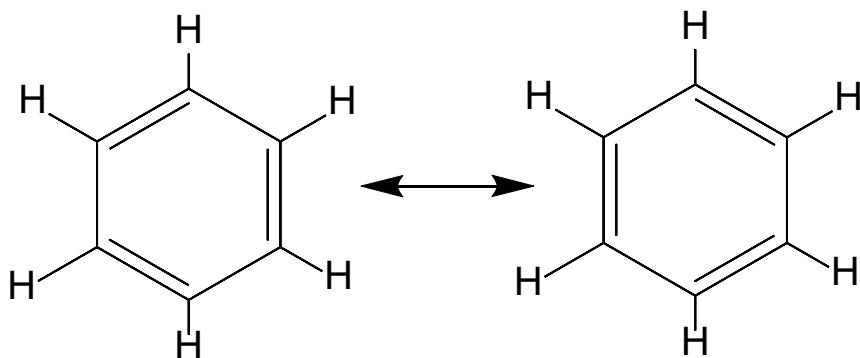

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Lotura-ordena, lekutu gabeko π loturak daudenean

C-H loturak bakunak dira

C-C loturetan σ bikote bat partekatzen da, baina lekutu gabeko π lotura ere badago

6 karbonoek partekatzen dituzten elektroibikoteen kopurua 9 da

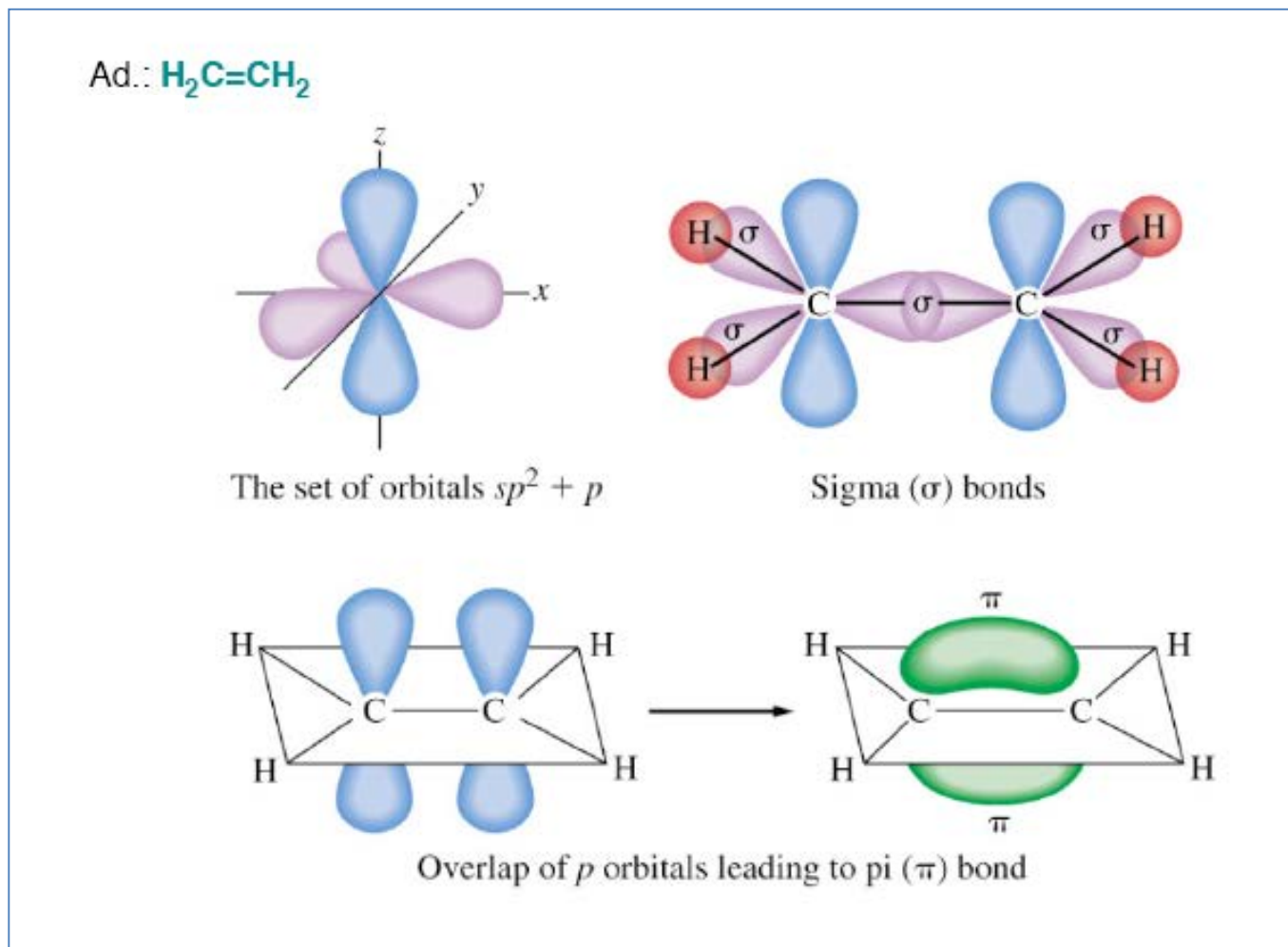
6 σ bikote + 3 lotura-bikote lekutu gabeko π loturan

Beraz, C-C loturen ordena $9/6=1.5$ da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

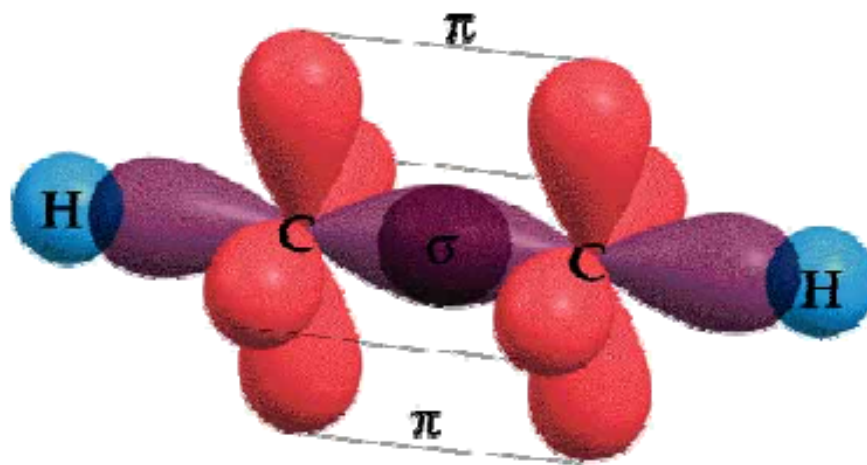
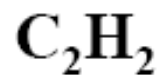
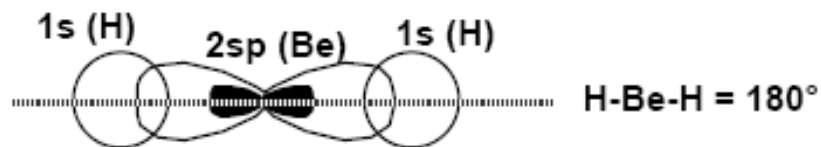

Lotura bikoitzaren azalpena hibridazioaren bidez

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Adibide batzuk

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Argia izateko.....

Orbital atomikoak	Orbital hibridoak	Geometria	P orbitalak hibridatu gabe
1s + 1p	2 sp	Lineala (180°)	2
1s + 2p	3 sp ²	Trigonal-laua (120°)	1
1s + 3p	4 sp ³	Tetraedrikoa (109,5°)	0
1s + 3p +1d	5 dsp ³	Bipiramide trigonala	0
1s+ 3p+2d	6 d ² sp ³	Oktaedrikoa	0

Geometriaren eta hibridazioaren arteko erlazioa

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Laburpena

- Lotura kobalenteak lotuta dauden bi atomoen arteko dentsitate elektronikoaren metaketa suposatzen du
- Lotura-balentziaren teoriaren arabera(L.B.T.) orbital atomikoaren gainezarpenari esker lortzen
- Hibridazioak loturaren norabidetasunarekin erlazionatutako zenbait arazoak konpontzen du
- Bi teoriak beharrezkoak dira molekulen egitura azaltzeko

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

Hitzen glosarioa

- Eredu mekanokuantikoa:
- Balentzia-elektroiak:
- Lotura-ordena:
- Hibridazioa:
- “ σ ” lotura:
- “ π ” lotura:

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

1. Chang, R., Goldsby, K. A.: *Química*. 11^a Ed. McGraw-Hill; Mexico, D. F., (2013)
2. Petrucci, R. H., Herring F. G.; Madura, J.D.: *Química General*. Ed: Pearson Education, 10^a Ed., Madrid, (2011)
3. Valenzuela, C.: *Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia*. Ed. Universidad de Granada, Granada, (2002)
4. Lothar Beyer: *Química Inorgánica*. Ed. Ariel Ciencia, Barcelona(2000)
5. Housecroft, C. E., Sharpe, A.: *Química Inorgánica*. Ed. Pearson Prentice Hall, Madrid (2006)
6. Shivers & Athkins: *Química Inorgánica*. Ed: Mac Graw Hill, México (2008)

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

6.2.1. ELEKTROI-BIKOTEEN BIDEZKO EREDUAK

6.2.1.1. LEWIS-EN EGITURAK

6.2.1.2. BGEBA METODOA

EREDU KLASIKOAK

6.2.2. BALENTZIA-LOTURAREN TEORIA (HIBRIDAZIOA)

6.2.3. ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

MEKANIKA KUANTIKOAN
OINARRITUTAKO TEORIA

TARTEKOA

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

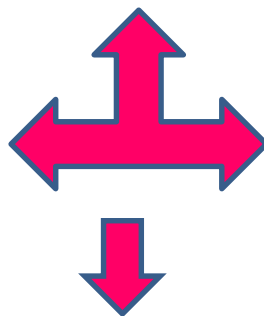
- Lewis-en egiturak, BGEBA eta Balentzia-lotura metodoa osagarriak dira molekulen geometria azaltzeko
- Ia beti nahikoak dira molekulari buruzko egitura egokiak jakiteko, baina ...

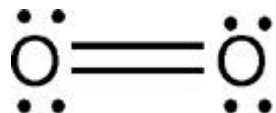
Batzuetan zehaztasun gehiago behar dugu

Nola Azaldu O_2 -ren paramagnetismoa?

Nola azaldu H_2^+ molekulen egonkortasuna? Edo diboranoen eraketa?

Beste Teoriaren beharra

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA (Mulliken, 1932)

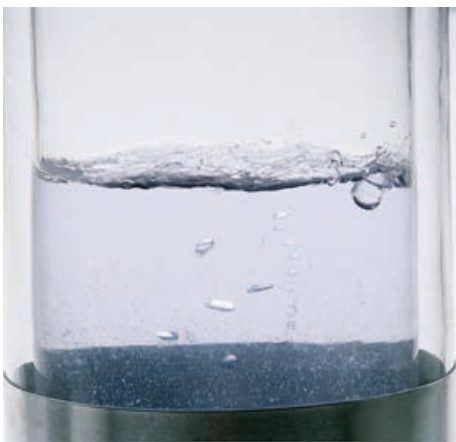
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

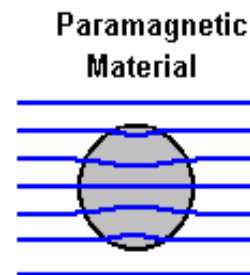
El oxígeno es licuado haciéndolo pasar x una bobina sumergida en $N_2(l)$ $T = -195.8\text{ }^\circ\text{C}$

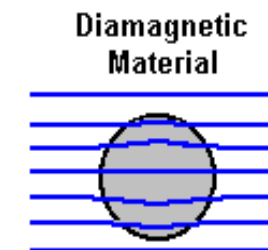
El O_2 líquido es de color azul claro y su $T_{\text{ebu}} = -183\text{ }^\circ\text{C}$

O_2 , paramagnético, se adhiere relativamente a un imán de Nd

N_2 , diamagnético al contrario, no se ve atraído hacia el imán, se repele.

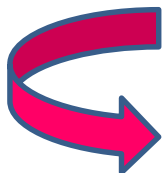

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

- Egoera hauei **ORBITAL MOLEKULARRAK** deritze eta orbital atomikoen konbinaketa lineala egiteagatik sortzen dira (ϕ)
- Dena den , nahiz eta kalkuluetan hurbilketak egin , ez da erraza Schrodingerren ekuazioa ebaztea funtzio honetarako eta energia kalkulatzeko

IKUSPEN OROKORRA , AZALETIK, BESTERIK EZ DUGU IKUSIKO!!!!

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Mulliken-en ustez:

“ Lotura eratzean osatzen dira orbital berriak , molekula osoari dagozkionak”

Hainbat ideia :

- *Orbital hauek (OM) orbital atomikoen (OA) konbinaketa lineala egitean sortuta dugu*
- ***Bakarrik balentzia-elektroiak loturan inplikatur daude, hortaz bakarrik hauek konbinatzen dira***
- *Konbinatzen diren orbital-kopurua eta orbital molekular berriarrena bat dago: orbital kopurua ez da aldatzen*

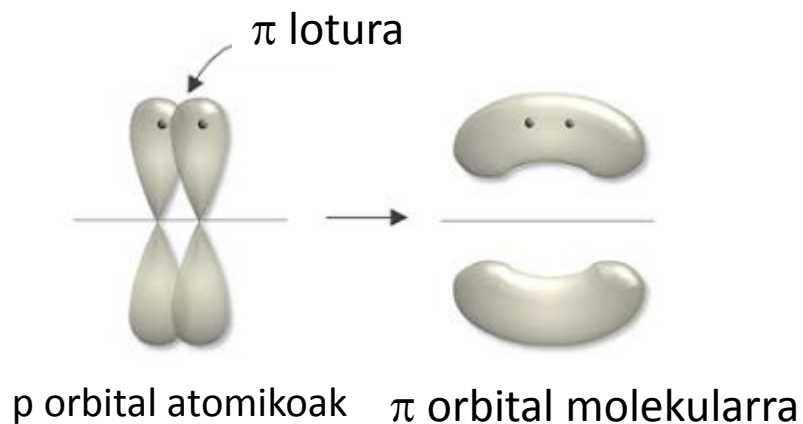
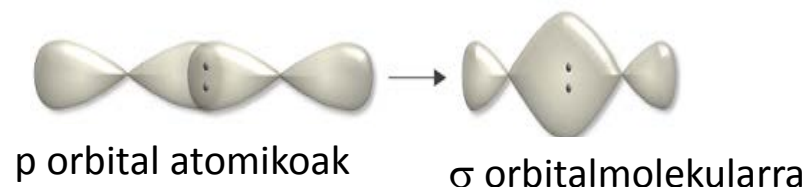
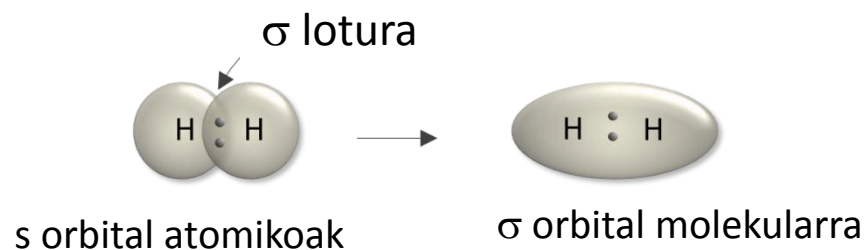
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Mulliken-en ustez:

“Lotura eratzean osatzen dira orbital berriak, molekula osoari dagozkionak”

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Hainbat ideia

- *Osatzen diren orbitalak Uhin-funtzioak dira. Beraz orbital atomikoen propietate berdinak dituzte, Hund-araua eta Pauling- Esklusio Printzipioa betetzen dituzte*
- *Orbitalen simetria bera izan behar da konbina daitezzen*
- *Orbitalen nahasketa adierazgarriena da orbital atomikoak energia berekoak izanez gero*
- *Bi atomoak hurbiltzean bere uhin-funtzioak konbinatzen dira*

INTERFERENTZIA KONSTRUKTIBOA (FASEA)

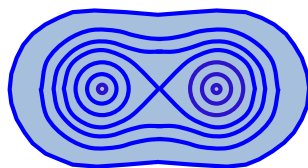
INTERFERENTZIA SUNTSITZAILEA (ANTIFASEA)

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

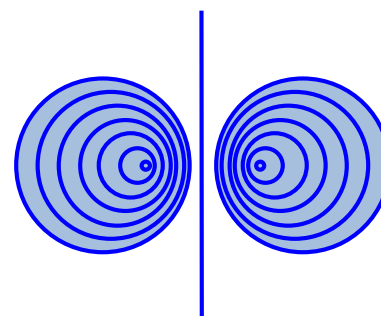
ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

$$\begin{aligned}\psi_+ &= \psi_A + \psi_B && \text{Orbital lotzailea} \\ \psi_- &= \psi_A - \psi_B && \text{Orbital antilotzailea}\end{aligned}$$

ψ_+

Orbital Molekularra lotzailea

ψ_-

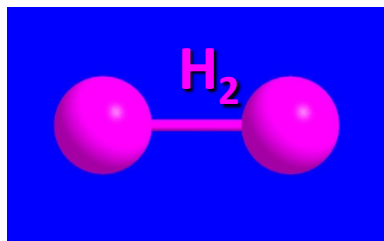
Orbital Molekularra antilotzailea

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

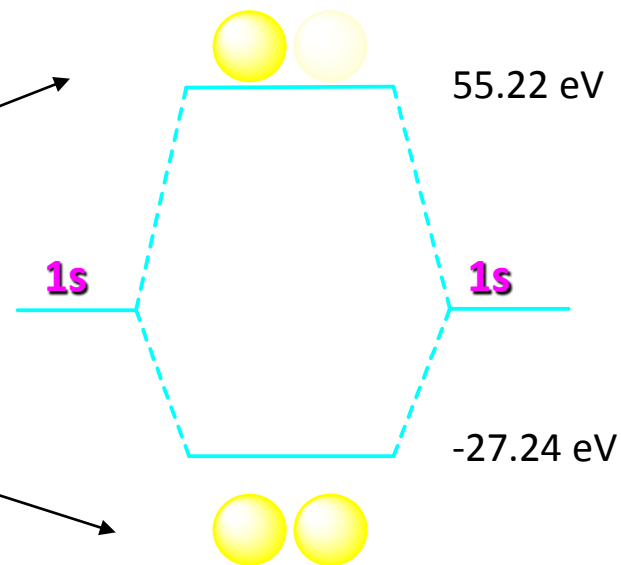
ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Orbital atomikoak

antifasean
konbinatu

fasean
konbinatu

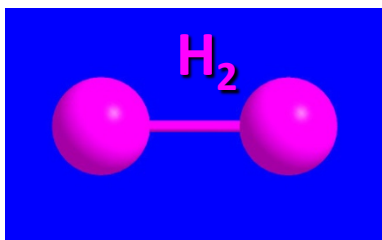

**Orbital
molekularrak**

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

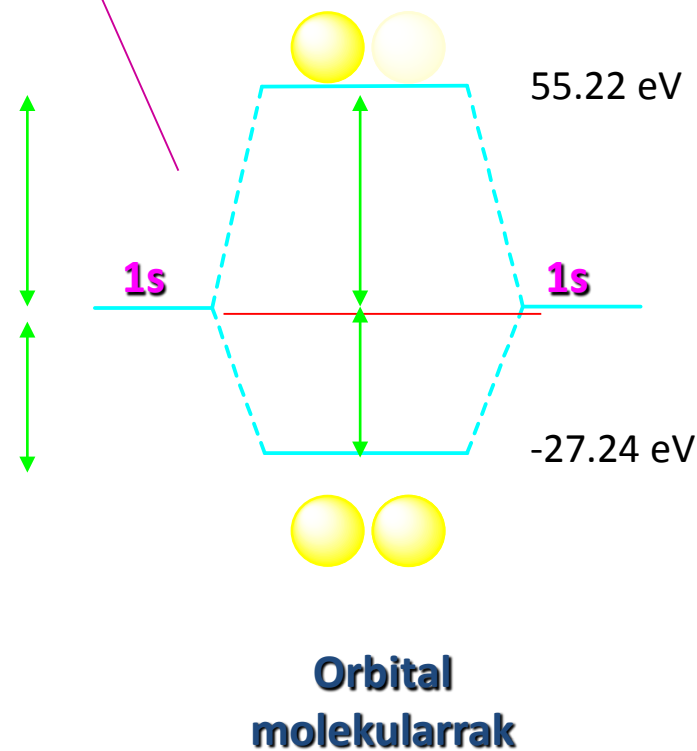

$\Delta E_{\text{desegonkortze}}$

$\Delta E_{\text{egonkortze}}$

$\Delta E_d > \Delta E_e$

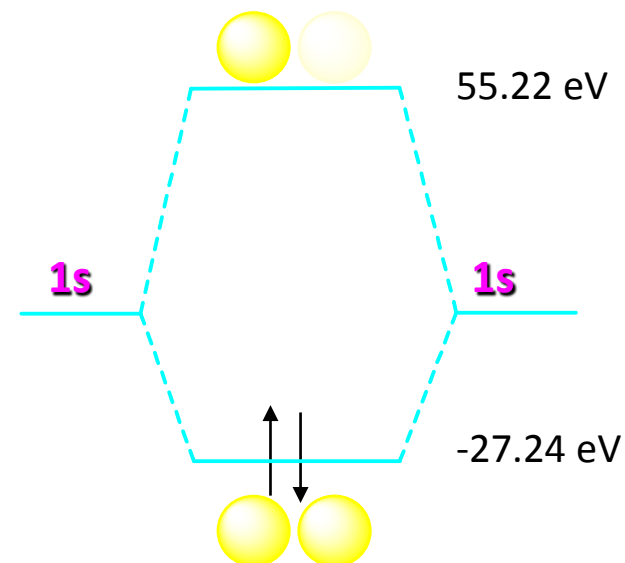
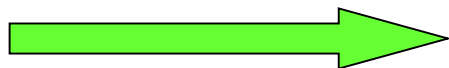
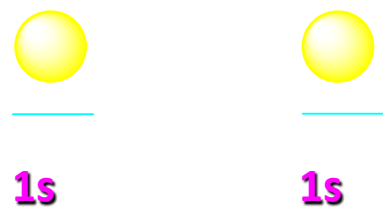
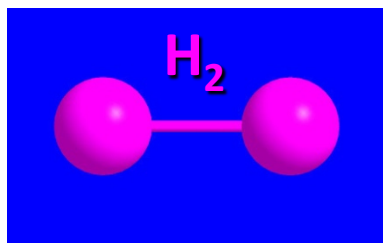
Egonkortasuna beti desegonkortasuna baino txikia da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA. **Zergatik eratzen da H₂ molekula?**

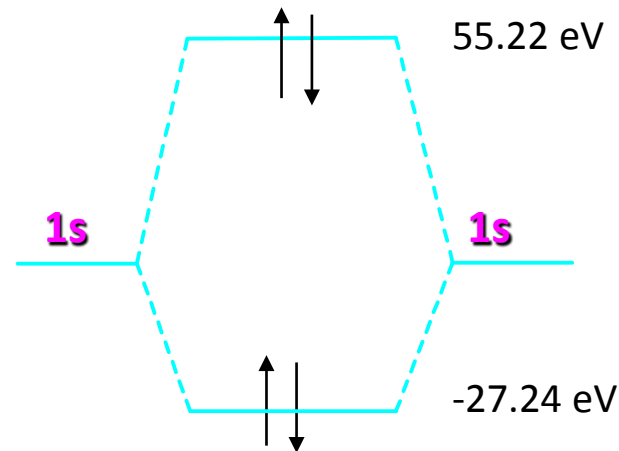
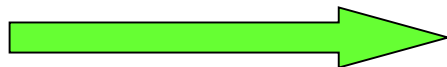
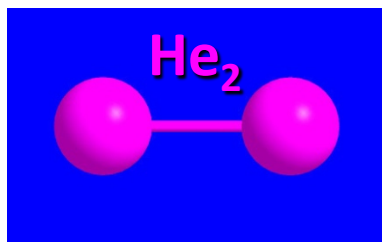

Molekula eratzean, sistemak $2(-27.54)\text{eV}=-55.08\text{ eV}$ balioko energian egonkortu da.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA. Zergatik ez da eratzen da He_2 molekula?

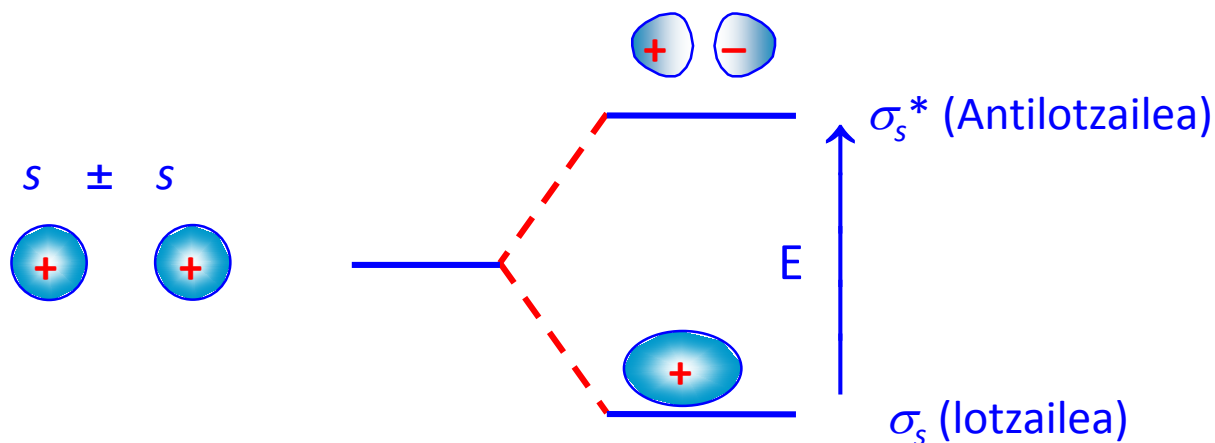
Molekula eratzean, sistemak $2(-27.54)\text{eV} + 2(55.22)\text{eV} = +55.96\text{ eV}$ balioko energian desegonkortuko litzateke.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA.

a) σ orbital molekularrak **s** orbital atomikoez eratutakoak

s orbital atomikoak

Simetria esferikoa

Orbital Molekularrak

Simetría cilíndrica $\Rightarrow$

Orbital σ

Orbital σ_s

Lotzailea

Orbital σ_s^*

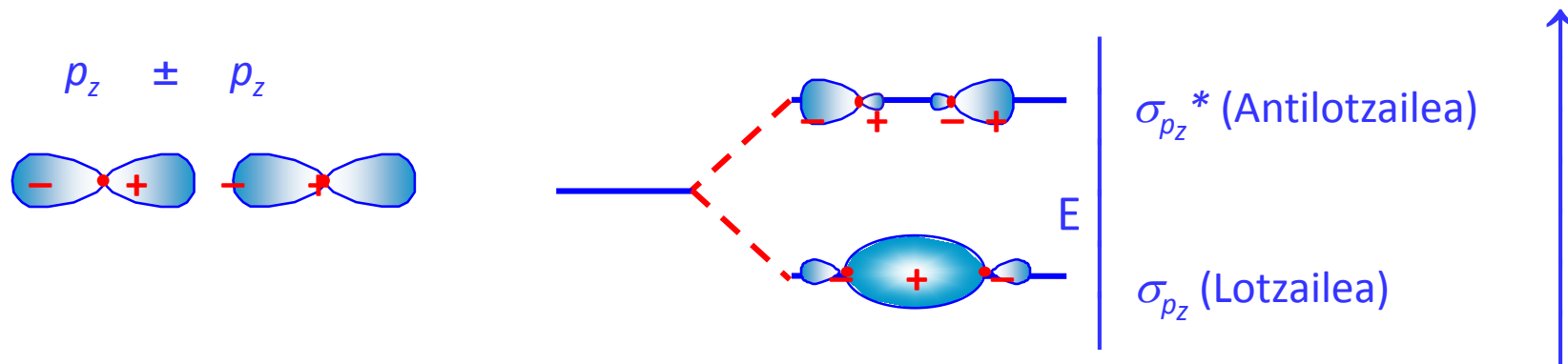
Antilotzailea

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA.

b) σ orbital molekularrak p_z orbital atomikoek eratutakoak

σ_{p_z} orbitala

simetria zilindrikoa

Molekularen erdiko puntuarekiko simetrikoa da

$\sigma_{p_z}^*$ orbitala

simetria zilindrikoa

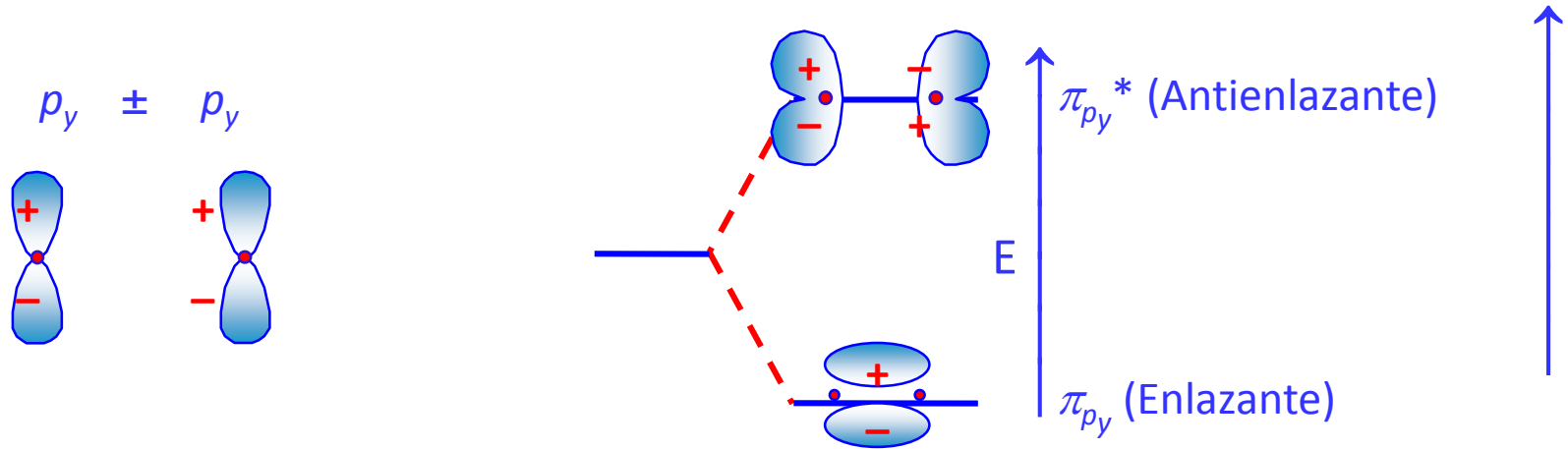
Molekularen erdiko puntuarekiko antisimetrikoa da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA.

c) π orbital molekularrak p_x eta p_y orbital atomikoez eratutakoak

π_{p_y} orbitala

Molekularen gainetik eta behetik hedatzean da dentsitate elektronikoa.

Molekularen erdiko puntuarekiko antisimetrikoa da

$\pi_{p_y}^*$ orbitala

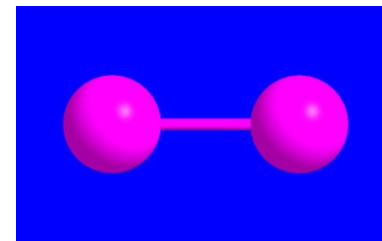
dentsitate elektronikoaren bi zonaldea ditu

Molekularen erdiko puntuarekiko simetrikoa da

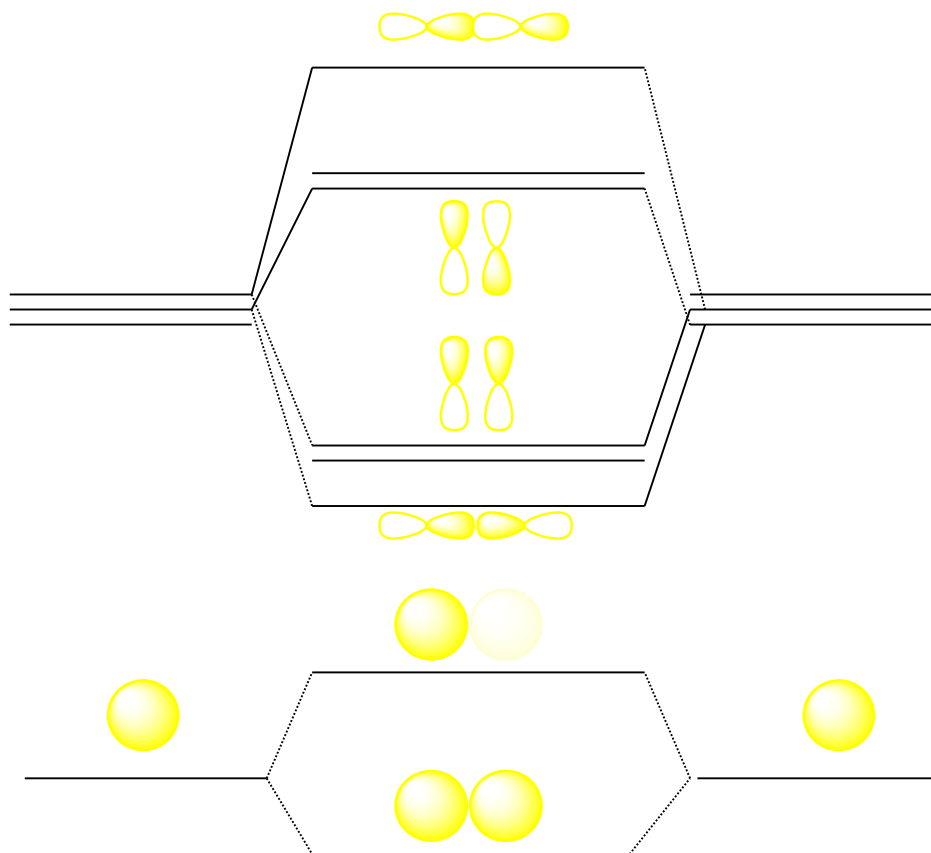
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA O_2 , F_2 , Ne_2

Molekula diatomiko
homonuklearrak

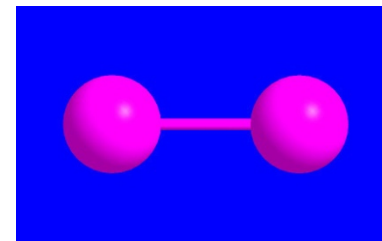
erabilgarri dauden orbital atomikoak
 $2s$, $2p_x$, $2p_y$, $2p_z$
(atomo bakoitzeko)

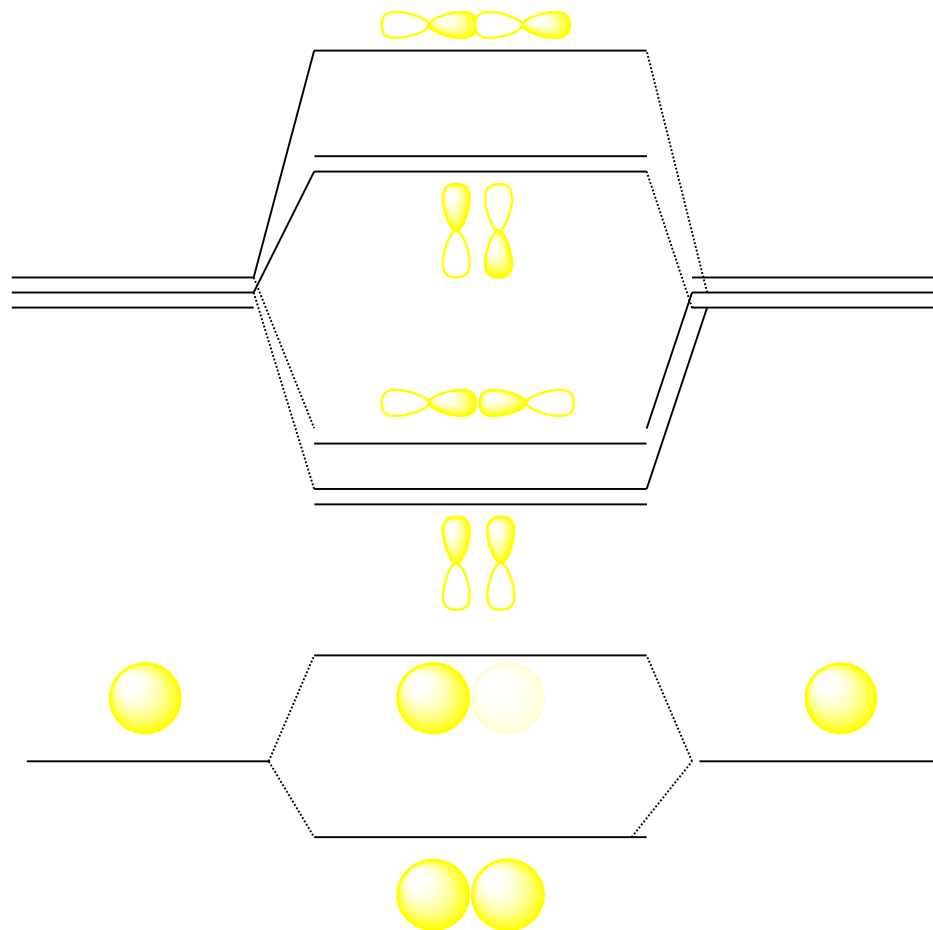
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA $\text{Li}_2, \text{Be}_2, \text{B}_2, \text{C}_2, \text{N}_2$

Molekula diatomiko homonuklearrak

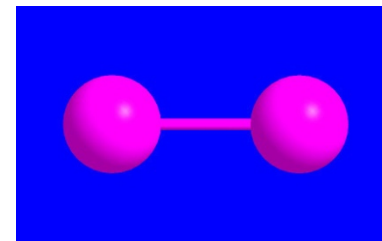

erabilgarri dauden orbital atomikoak
 $2s, 2p_x, 2p_y, 2p_z$
(atomo bakoitzeko)

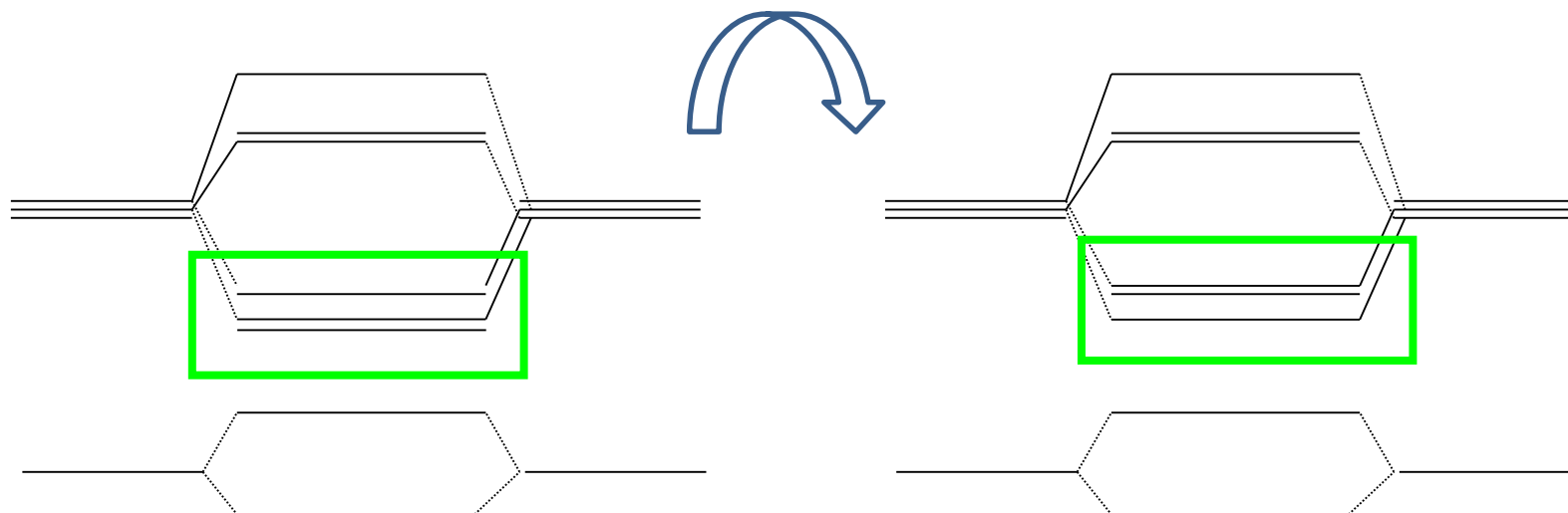
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Molekula diatomiko
homonuklearrak

$\text{Li}_2, \text{Be}_2, \text{B}_2, \text{C}_2, \text{N}_2$

Nahastutako diagrama

$\text{O}_2, \text{F}_2, \text{Ne}_2$

Nahastu barik diagrama

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

- . Orbital molekularrak energia hazkorraren arabera ordenatzen dira, interakzio-diagrama deituriko diagramak eratuz
- . Ordena hau oso inportantea izango da molekularren konfigurazio elektronikoa eta berarekin erlazionatzen duten ildoetan
- . Atomoan s eta p orbitalak badaude bi diagrama-mota bereizten dira
  - nahasketarekin
  - nahasketarik gabe
- . Energiaren aldea da kontuan hartu behar dugun faktorea bien arteko aldeak azaltzeko

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

s eta p orbitalekin atomoak

. s eta p orbitalak oro har haien artean energia-alde txikia daukate.

Energia-alde oso txikia denean

- atomo bakoitzaren s eta p orbitalak nahasten dira
- OM-ak s eta p orbitalen nahasketatik eratzen dira

. Energia-alde handiagoa denean

- s eta p *orbitalak ez dira nahasten*
- OM bakarrik s edo bakarrik p orbitalen nahasketatik eratzen dira

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

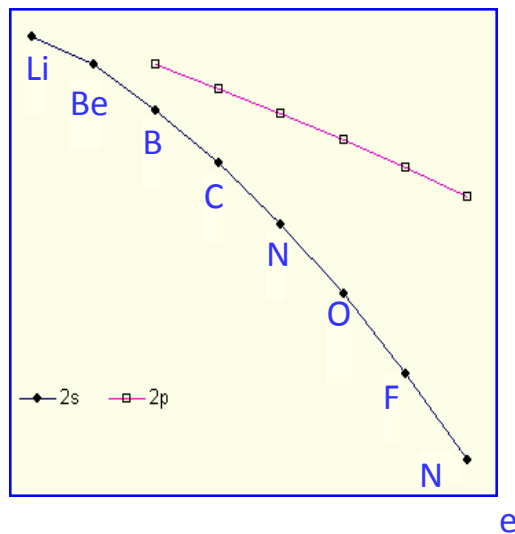
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Orbitalen energia taula periodikoan ezkerretik eskuinera gutxitzen da

N atomora arte: orbitalen energia-aldea txikia da
Nahasketa esperagarria izango da

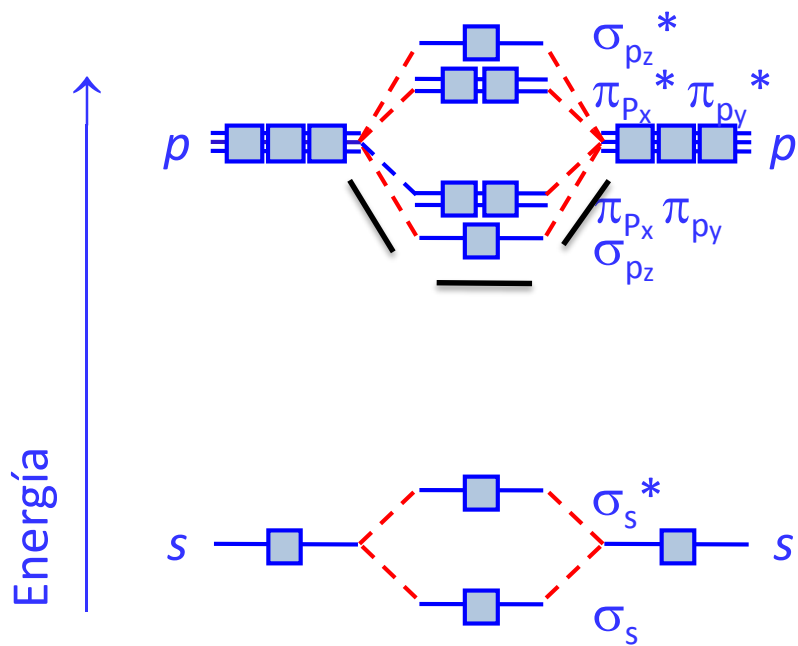
N ondoren: orbitalen energia-aldea handiagoa
Nahasketa ez da izango esperagarria

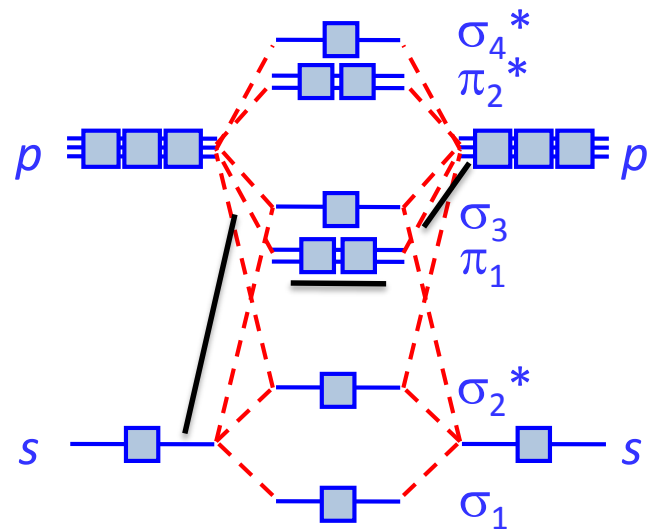
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

(a) Nahasketarik gabe

(b) Nahasketarekin

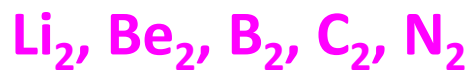
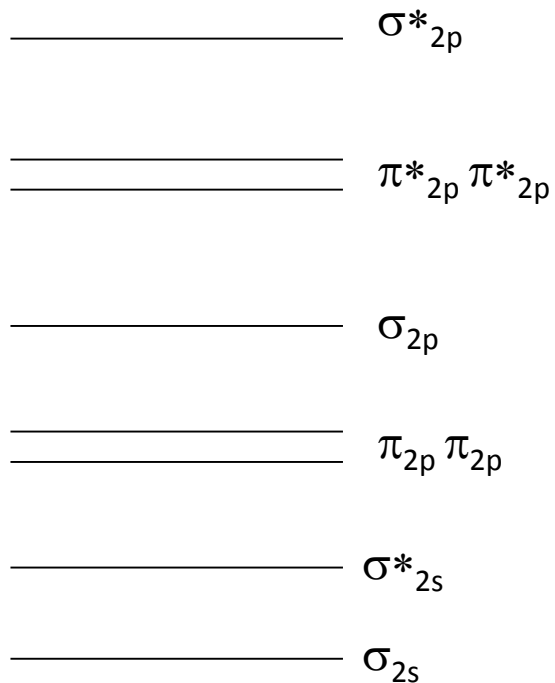
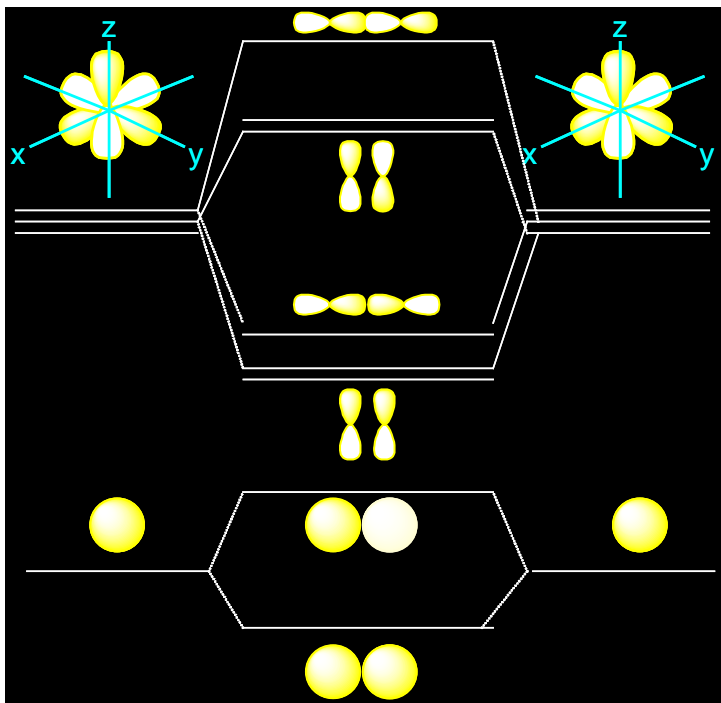
Nitrogeno atomoa baino lehen (b)

Nitrogeno atomoa ondoren (a)

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA. 2. periodoko molekula diatomikoak

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Orbital lotzaileetan dauden
elektroien kopurua

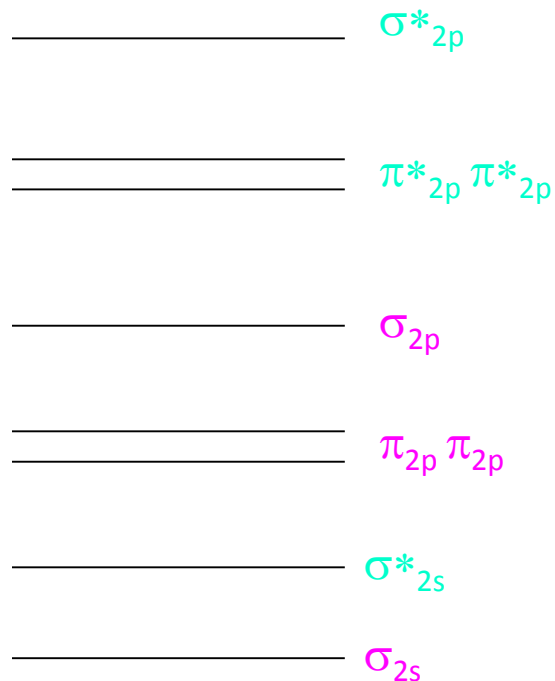
-

Orbital antilotzaileetan
dauden elektroien kopurua

2

Lotura-ordena

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearra

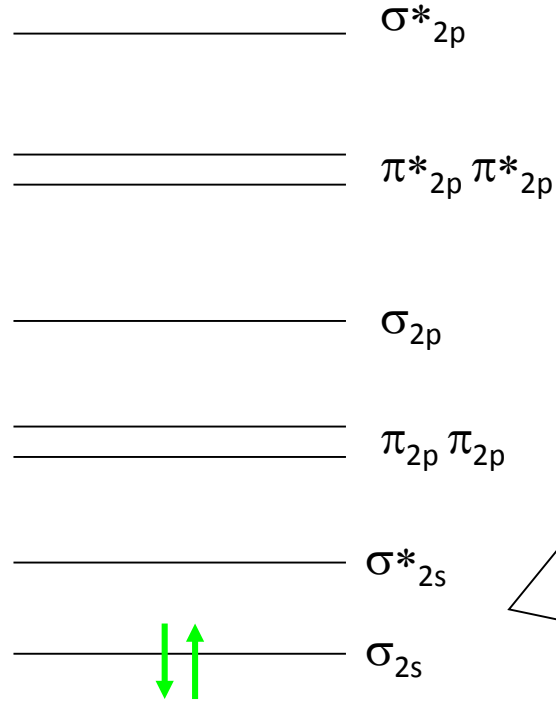
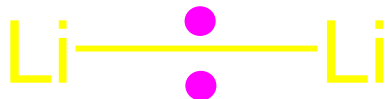
$2s^1$

2 balentzia-elektroi

σ_{2s}^2

$$LO = (2 - 0) / 2 = 1$$

LEWIS-en egitura

Izartxo
erabiltzen da
antilotzailea
dela
adierazteko

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

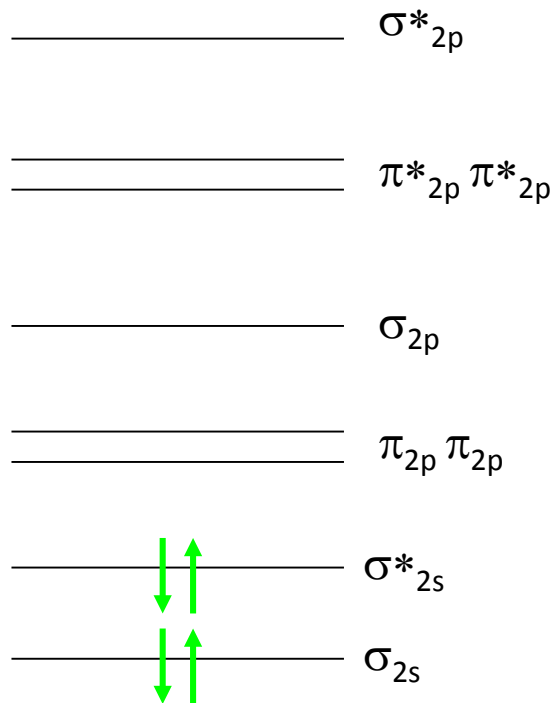
$2s^2$

4 balentzia-elektroi

$\sigma_{2s}^2 \sigma_{2s}^{*2}$

$$LO = (2 - 2) / 2 = 0$$

LEWIS-en egitura

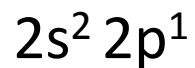

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

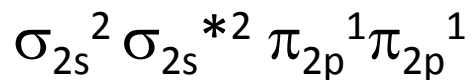
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

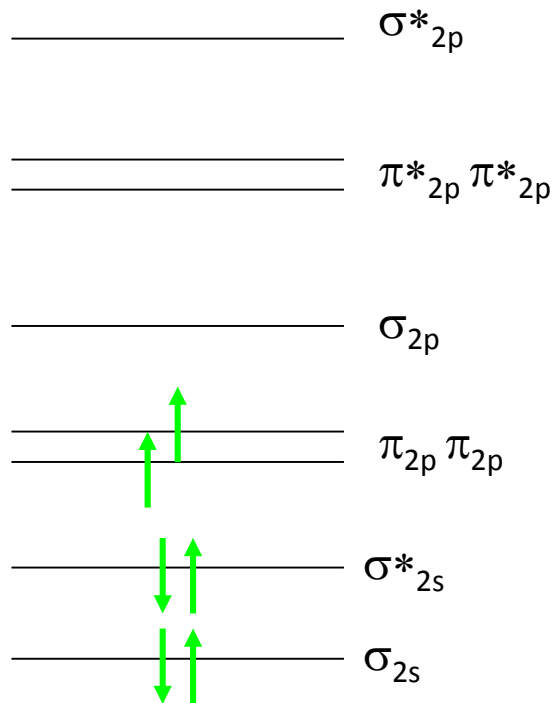
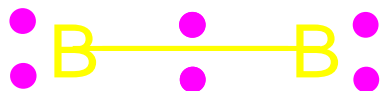

6 balentzia-elektroi

$$\text{LO} = (4 - 2) / 2 = 1$$

LEWIS-en egitura

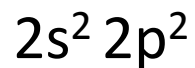

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

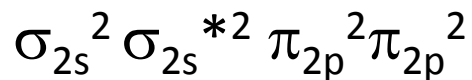
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

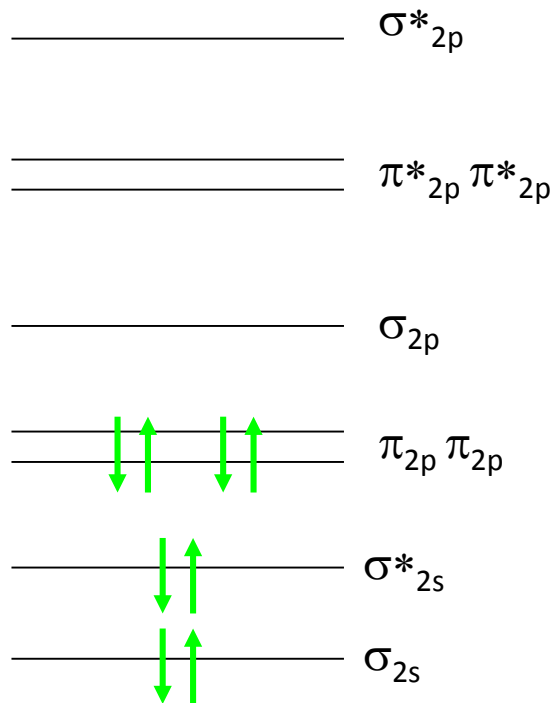
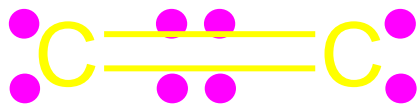

8 balentzia-elektroi

$$LO = (6 - 2) / 2 = 2$$

LEWIS-en egitura

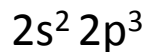

2. LOTURA KIMIKOA

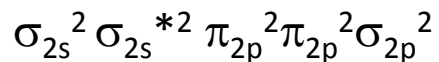
2.1. LOTURA KOBALENTEA

2.1.2. ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

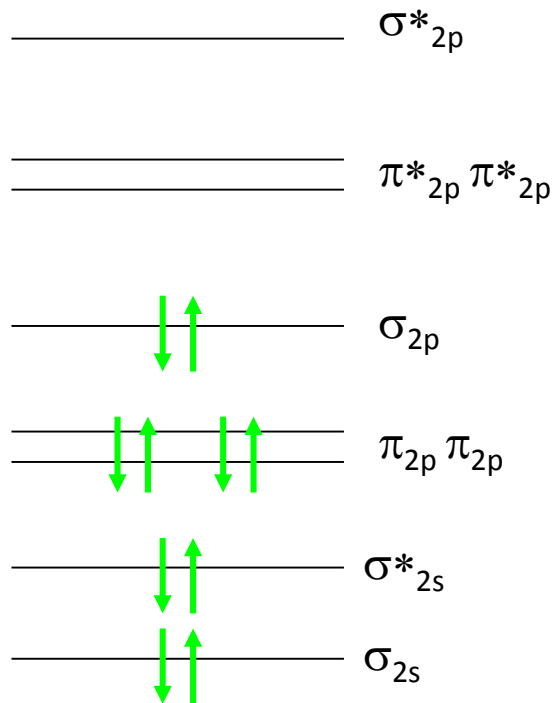

10 balentzia-elektroi

$LO = (8 - 2) / 2 = 3$

LEWIS-en egitura

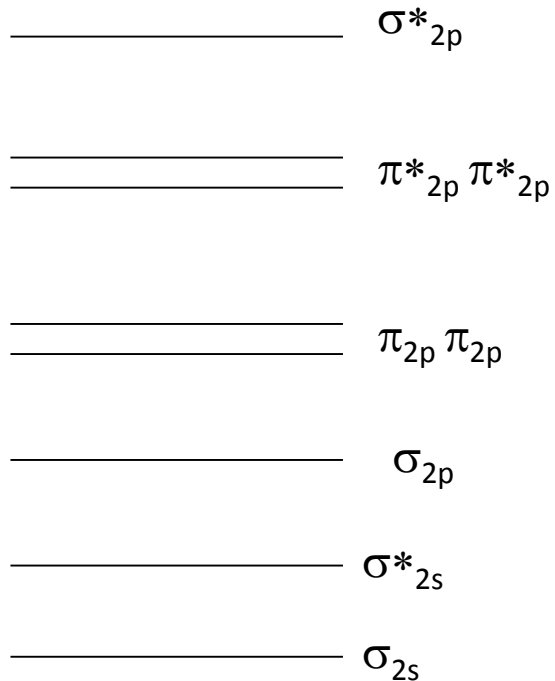
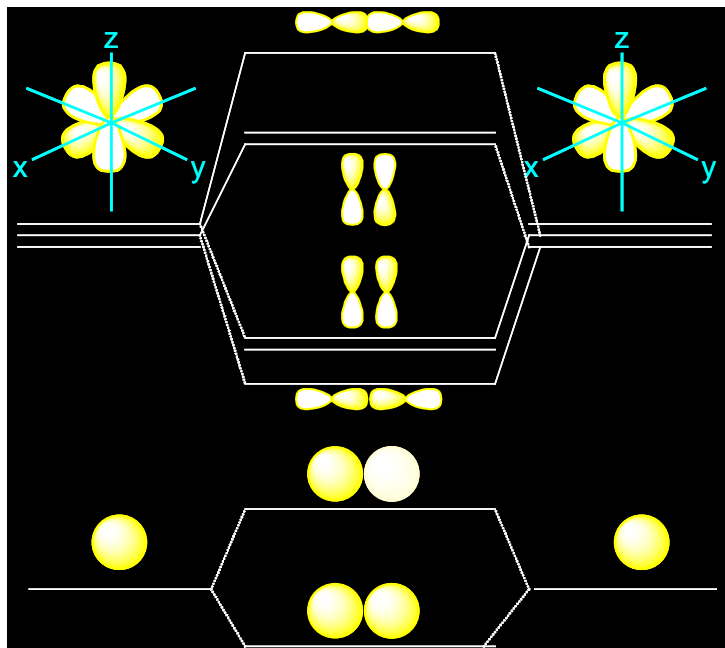

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

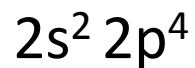
2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

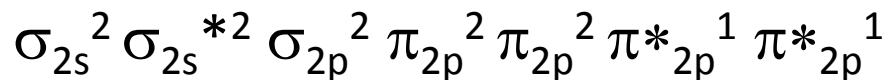
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

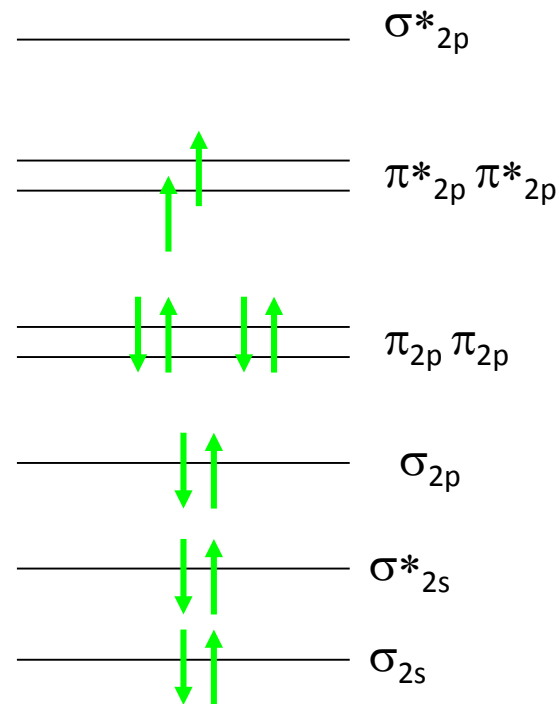
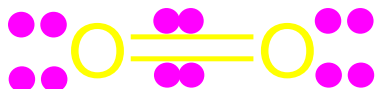

12 balentzia-elektroi

$LO = (8 - 4) / 2 = 2$

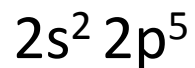
LEWIS-en egitura

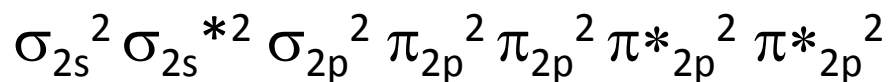
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

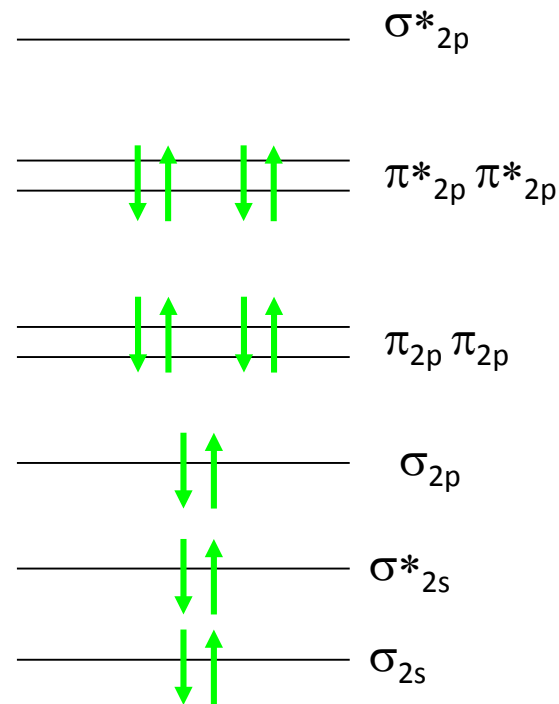
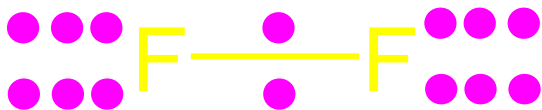

14 balentzia-elektroi

$$LO = (8 - 6) / 2 = 1$$

LEWIS-en egitura

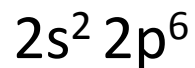

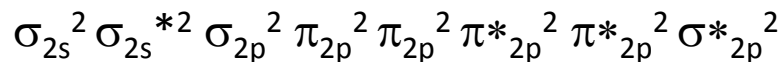
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

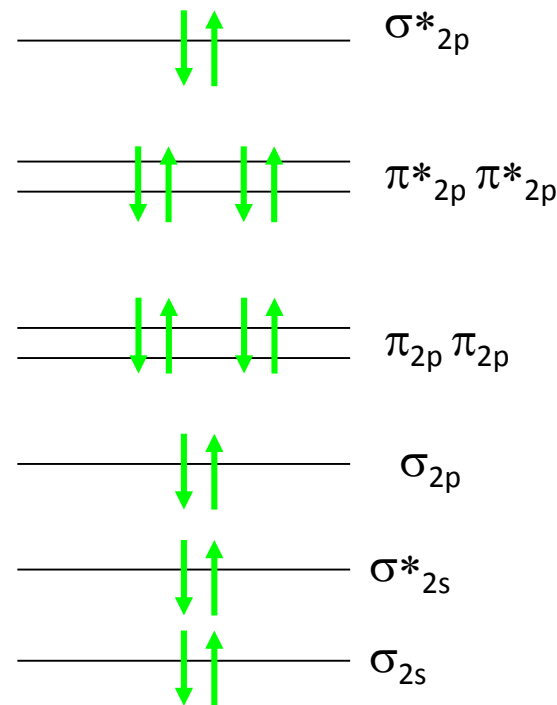

16 balentzia-elektroi

$LO = (8-8)/2 = 0$

LEWIS-en egitura

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

A_2	konfigurazio elektronikoa	lo	ΔH_{dis}
Li_2	$(\sigma_{2s})^2$	$(2-0)/2=1$	105
Be_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2$	$(2-2)/2=0$	-
B_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^1(\pi_{2p})^1$	$(4-2)/2=1$	125
C_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2$	$(6-2)/2=2$	588
N_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\sigma_{2p})^2$	$(8-2)/2=3$	944
O_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^1(\pi_{2p}^*)^1$	$(8-4)/2=2$	496
F_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2$	$(8-6)/2=1$	158
Ne_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_x)^2(\pi_y)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2(\sigma_{2p}^*)^2$	$(8-8)/2=0$	-

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

A_2	konfigurazio elektronikoa	L.O.	ΔH_{dis}
Li_2	$(\sigma_{2s})^2$	$(2-0)/2=1$	105
Be_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2$	$(2-2)/2=0$	-
B_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^1(\pi_{2p})^1$	$(4-2)/2=1$	125
C_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2$	$(6-2)/2=2$	588
N_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\sigma_{2p})^2$	$(8-2)/2=3$	944
O_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^1(\pi_{2p}^*)^1$	$(8-4)/2=2$	496
F_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2$	$(8-6)/2=1$	158
Ne_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_x)^2(\pi_y)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2(\sigma_{2p}^*)^2$	$(8-8)/2=0$	-

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

A_2	konfigurazio elektronikoa	lo	ΔH_{dis}
Li_2	$(\sigma_{2s})^2$	$(2-0)/2=1$	105
Be_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2$	$(2-2)/2=0$	-
B_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^1(\pi_{2p})^1$	$(4-2)/2=1$	125
C_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2$	$(6-2)/2=2$	588
N_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\sigma_{2p})^2$	$(8-2)/2=3$	944
O_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^1(\pi_{2p}^*)^1$	$(8-4)/2=2$	496
F_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2$	$(8-6)/2=1$	158
Ne_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_x)^2(\pi_y)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2(\sigma_{2p}^*)^2$	$(8-8)/2=0$	-

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

A_2	konfigurazio elektronikoa	lo	ΔH_{dis}
Li_2	$(\sigma_{2s})^2$	$(2-0)/2=1$	105
Be_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2$	$(2-2)/2=0$	-
B_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^1(\pi_{2p})^1$	$(4-2)/2=1$	125
C_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2$	$(6-2)/2=2$	588
N_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\sigma_{2p})^2$	$(8-2)/2=3$	944
O_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^1(\pi_{2p}^*)^1$	$(8-4)/2=2$	496
F_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2$	$(8-6)/2=1$	158
Ne_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_x)^2(\pi_y)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2(\sigma_{2p}^*)^2$	$(8-8)/2=0$	-

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

A_2	konfigurazio elektronikoa	lo	ΔH_{dis}
Li_2	$(\sigma_{2s})^2$	$(2-0)/2=1$	105
Be_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2$	$(2-2)/2=0$	-
B_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^1(\pi_{2p})^1$	$(4-2)/2=1$	125
C_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2$	$(6-2)/2=2$	588
N_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\sigma_{2p})^2$	$(8-2)/2=3$	944
O_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^1(\pi_{2p}^*)^1$	$(8-4)/2=2$	496
F_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2$	$(8-6)/2=1$	158
Ne_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_x)^2(\pi_y)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2(\sigma_{2p}^*)^2$	$(8-8)/2=0$	-

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Portaera magnetikoa

2. periodoko molekula diatomiko homonuklearrak

A_2	konfigurazio elektronikoa	parekatu gabeko elektroirik?	
Li_2	$(\sigma_{2s})^2$	ez	diamagnetikoak
B_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^1(\pi_{2p})^1$	bai	paramagnetikoak
C_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2$	ez	diamagnetikoak
N_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\sigma_{2p})^2$	ez	diamagnetikoak
O_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^1(\pi_{2p}^*)^1$	bai	paramagnetikoak
F_2	$(\sigma_{2s})^2(\sigma_{2s}^*)^2(\sigma_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p})^2(\pi_{2p}^*)^2(\pi_{2p}^*)^2$	ez	diamagnetikoak

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Lotura-luzera

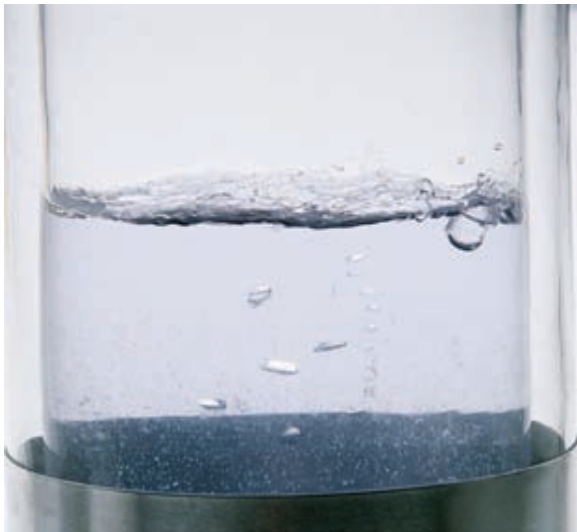
Espezia	elektroi kopurua	konfigurazio elektronikoa	lotura ordena	lotura luzera	lotura energia*
H_2^+	1	σ_s^1	$1/2$	1,06	61
H_2	2	σ_s^2	1	0,74	104
He_2^+	3	$\sigma_s^2 \sigma_s^{*1}$	$1/2$	1,08	60
He_2	4	$\sigma_s^2 \sigma_s^{*2}$	0	∞	inestable

*kcal mol⁻¹

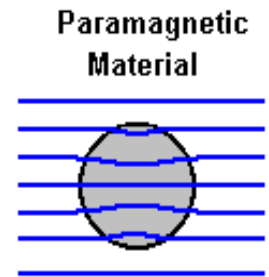
El oxígeno es licuado haciéndolo pasar x una bobina sumergida en $N_2(l)$ $T = -195.8\text{ }^\circ\text{C}$

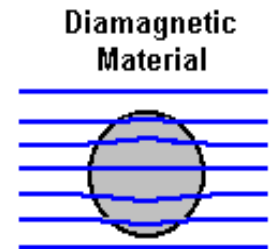
El O_2 líquido es de color azul claro y su $T_{ebu} = -183\text{ }^\circ\text{C}$

O_2 , paramagnético, se adhiere relativamente a un imán de Nd

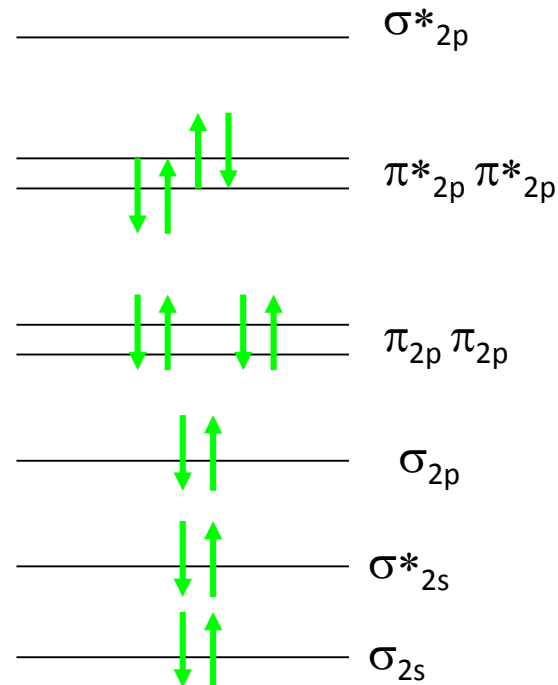
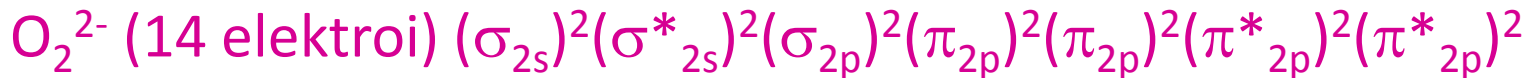
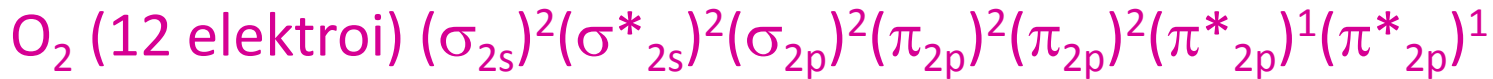
N_2 , diamagnético al contrario, no se ve atraído hacia el imán, se repele.

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

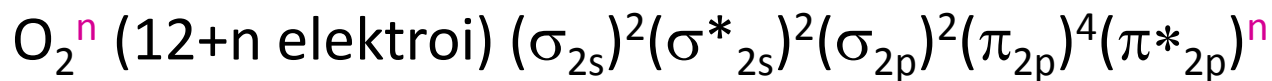
ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA. **Dioxigeno espezieak**

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA. **Dioxigeno espezieak**

	O_2^+	O_2	O_2^-	O_2^{2-}
n	1	2	3	4
elektroiak	11	12	13	14
orotarako lotura-ordena	2.5	2	1.5	1
σ lotura-ordena	1	1	1	1
π lotura-ordena	1.5	1	0.5	0
lotura-distantzia (Å)	1.12	1.21	1.33	1.49

TEMA 11.5.2. Análisis de moléculas heteronucleares

Molekula Heteronuklearrak

- . Orbital atomikoak desberdinak dira eta konbinaketa linealean, ere, ekarpen desberdina izango dute
- . Nahasketaren koefizienteak agertzen dira

$$\psi_+ = \psi_A + \lambda \psi_B \quad \text{O M Lotzailea}$$

$$\psi_-^* = \psi_A - \lambda \psi_B \quad \text{O M Antilotzailea}$$

- . Atomo elketronegatiboagoak energi-mailak baxuenak ditue
- . Orbital lotzaileak atomo elektronegatiboarena hurbilago daude

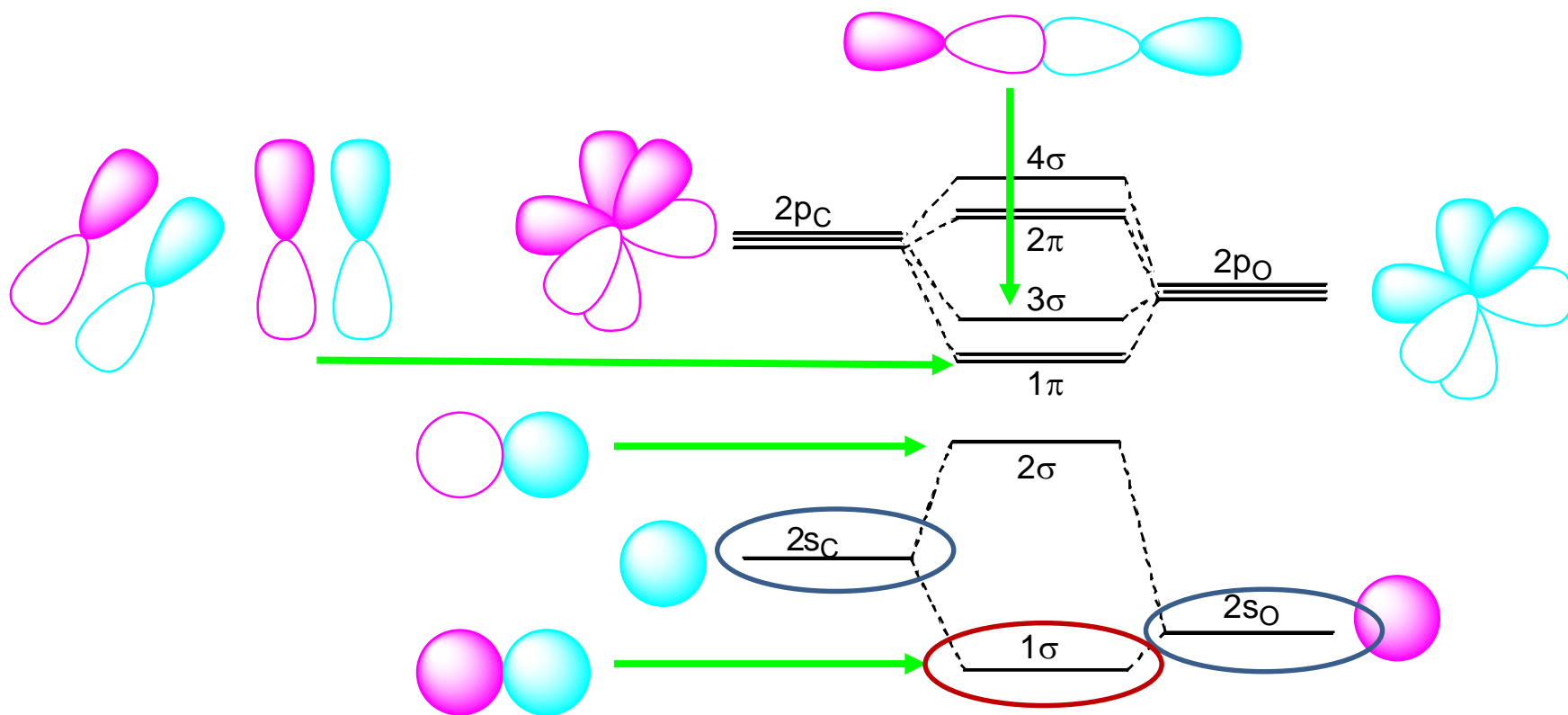
06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko heteronuklearrak: CO molekula

(Nahastutako diagrama)

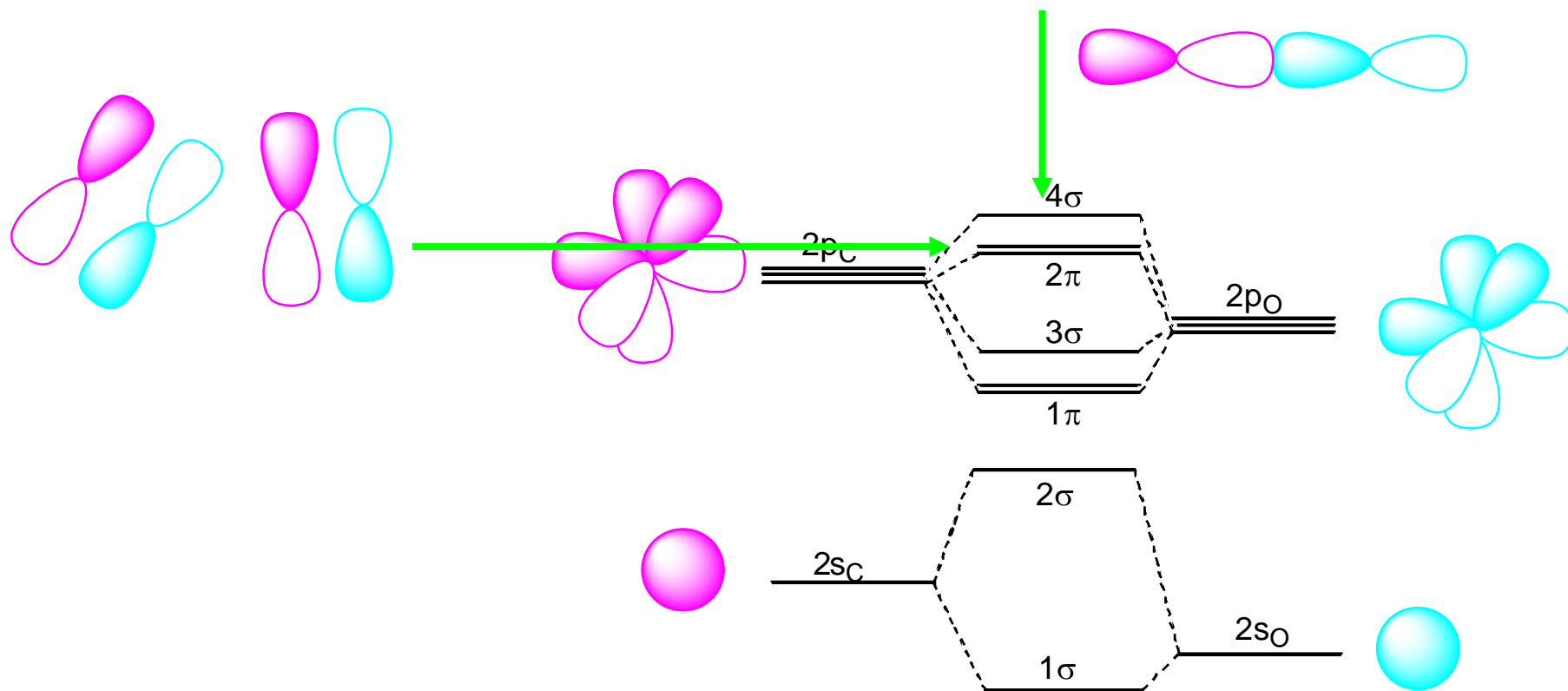

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko heteronuklearrak

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

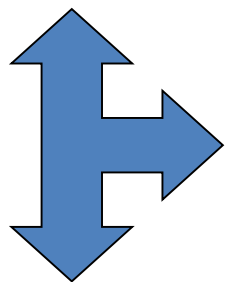
06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

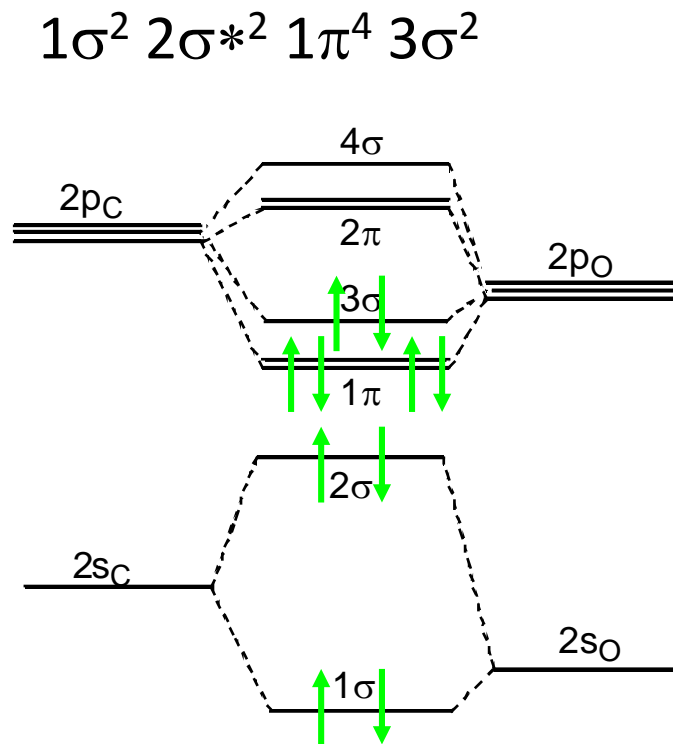
2. periodoko molekula diatomiko heteronuklearrak

CO (10 elektroi)

$$\text{L.O.} = (8 - 2) / 2 = 3$$

ados!!!!

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

2. periodoko molekula diatomiko heteronuklearrak

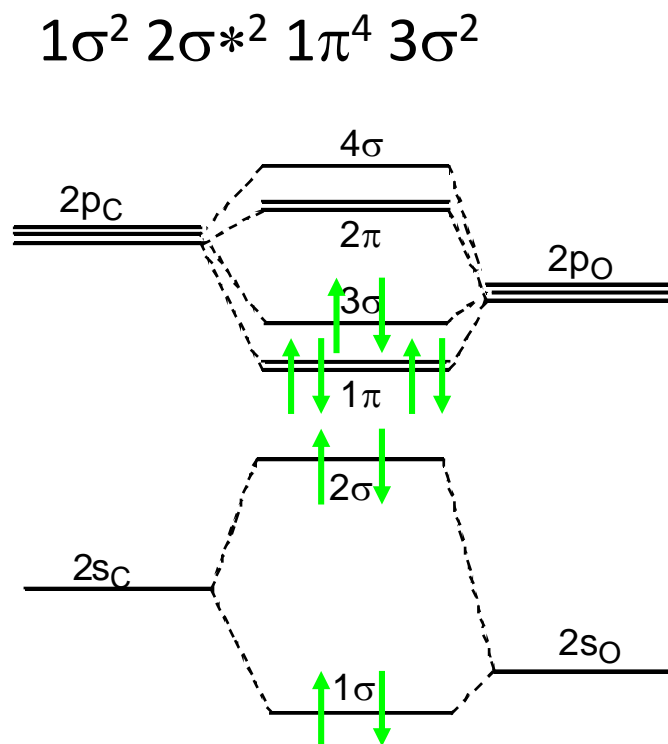
CO (10 elektroi)

NO⁺ (10 elektroi)

CN⁻ (10 elektroi)

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Orbital-muga

- . **HOMO** (*highest occupied molecular orbital*):beteta dagoen energia handiko orbital molekularra
- . **LUMO** (*lowest unoccupied molecular orbital*):hutsik dagoen energia gutxiko orbital molekularra
- . HOMO eta LUMO-ren arteko energiaren aldea banda-jauzia deritzo
- . Molekularen eszitzatzeko gaitasuna neurtzen du

Hainbat eta energia txikiagoa, elektroia errezago eszita daiteke

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Laburpena

- . Molekula gehiago azaltzeko baliogarria da
- . Elektroi bakarra duten molekulen egonkortasuna azaltzen du
- . Oxigenoaren paramagnetismoa azaltzeko bakarria da
- . Orbital-mugak nagusiak dira egonkortasun molekularrean
- . Askotan molekula bat azaltzeko ikusitako lotura-eredu guztiak aplikatu behar da

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Hitzen glosarioa

- . Orbital Molecular
- . O.A.K.L.
- . Paramagnetismoa
- . Lotura-ordena
- . Lotura-luzera
- . HOMO orbitala
- . LUMO orbitala

06. GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.2. LOTURA KOBALENTEA

ORBITAL MOLEKULARREN TEORIA

Bibliografia

1. Chang, R., Goldsby, K. A.: *Química*; 11ª Ed. McGraw-Hill; Mexico, D. F., (2013)
2. Petrucci, R. H., Herring F. G.; Madura, J.D.: *Química General*. Ed: Pearson Education, 10ª Ed., Madrid, (2011)
3. Valenzuela, C.: *Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia*. Ed. Universidad de Granada, Granada, (2002)
4. Lothar Beyer: *Química Inorgánica*. Ed. Ariel Ciencia, Barcelona(2000)
5. Housecroft, C. E., A. Sharpe: *Química Inorgánica*. Ed. Pearson Prentice Hall, Madrid (2006)
6. Shivers & Athkins: *Química Inorgánica*. Ed: Mac Graw Hill, México (2008)

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06.3: LOTURA METALIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

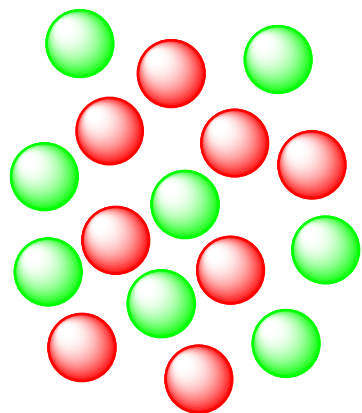
06.1: LOTURA IONIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06.3: LOTURA METALIKOA

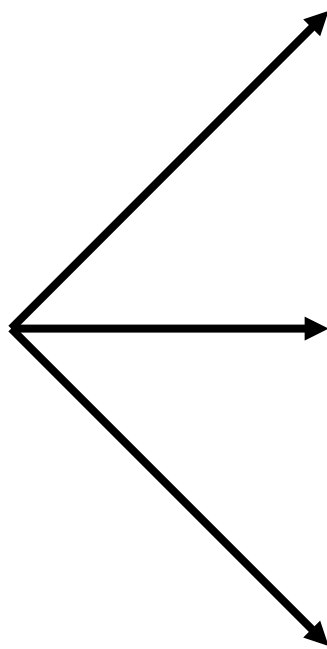
06.4: KOHESIO-INDARRAK

06.1. LOTURA KIMIKOA SARRERA

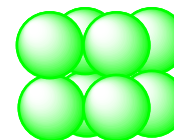
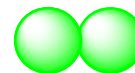
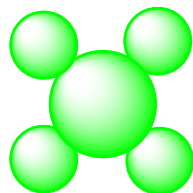

 elementu metalikoa

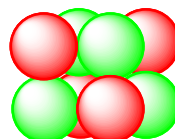
 elementu ez-metalikoa

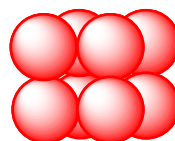
lotura kobalentea

lotura ionikoa

lotura metalikoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

6.3. 1. Solido metalikoen ezaugarriak

6.3. 2. Sare metalikoak

6.3. 3. Lotura metalikoaren ereduak. Banden teoria

6.3. 4. Erdieroaleak eta supereroaleak

6.3. 5. Portaera magnetikoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Burdinazko igitaia

Gizakiaren historia eta metalen erabilera banaezinak dira, metalak eroale elektriko eta termiko onak direlako eta harikortasuna eta zailtasuna handia daukatelako. Ezaugarri hauek gizakiaren garapen teknologikorako ezinbestekoak izan dira mendeetan zehar

Are gehiago, metalak distiratsuak direnez apaingarri gisa erabili dira betidanik

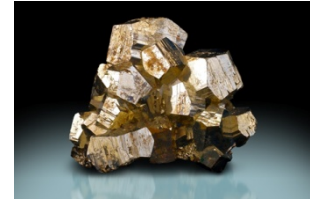

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Metalen propietaterik garrantzitsuenak

- . Eroankortasun altua
- . Argiaren isladapen handia (distira metalikoa)
- . Xaflakortasuna (geruza meheak) eta harikortasuna (hari meheak)
- . Zailtasuna (indarra jasaterakoan energiaren xurgapena)
- . Dentsitate altua (Os, Iridio, altuenetarikoen artean daude)
- . Opakuak (gehienak grisak dira)
- . Fusio-puntu altuak (W altuena)

306.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

- Metalak harikorrak dira: kanpoko indar bat eragitean erraz deformatzen dira.
- Metalak zailak dira: energia asko xurgatzen dute hautsi baino lehen, kanpoko indar batenpean
- Material harikorrak zailak izaten dira, deformatzean energia asko xurgatzen baitute
- Aleazioek ere ezaugarri hauek izaten dituzte, zenbait metalen konbinazioak baitira.
- Aleazioak prestatzeko metalak elkarrekin funditzen dira, eta hozketaren ondorioz suertatzen solidotze-prozesuan, metalek sare berean kristalizatzen dira.
- Gaur egun, aleazioak aldez aurretik 'diseinatzen' dira aplikazio jakin baterako.
- Hala ere, zenbait aleazio antzinatek ezagutzen dira: adibidez, brontzeak (Cu eta Sn), letoiak (Cu eta Zn) eta amalgamak (Hg-aren konbinazioak)

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Atomizazio-beroa(kcal/mol, a 25 °C)
Fusio-puntuak(°C)

Li 38,6 180°	Be 77,5 1283°										
Na 25,9 97,5°	Mg 35 650°	Al 78 660°									
K 21,5 63,4°	Ca 42,5 850°	Sc 90 1539°	Ti 112 1725°	V 123 1730°	Cr 95 1900°	Mn 68 1247°	Fe 99,3 1535°	Co 102,4 1493°	Ni 102,8 1455°	Cu 81,1 1083°	Zn 31,2 420°
Rb 19,5 38,8°	Sr 39 770°	Y 101,5 1509°	Zr 145,5 1852°	Nb 172 2487°	Mo 157 2610°	Tc 158 2140°	Ru 153 2400°	Rh 133 1960°	Pd 91 1550°	Ag 68 961°	Cd 26,7 321°
Cs 18,7 28,7°	Ba 42,5 704°	La 103 920°	Hf 148 2300°	Ta 187 2997°	W 203 3380°	Re 187 3150°	Os 188 2700°	Ir 160 2454°	Pt 135 1769°	As 88 1063°	Hg 15,3 -38,9°

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

- Metalen komunean dauzkaten ezaugarriak ezagunak dira, baina guztiz diferenteak diren propietateak ere badauzkate:
- Adibidez, atomizazio-entalpiak eta fusio-puntuak

Li (180°C)

Mg (650°C)

W (3380°C)

Cu (1083°C)

Cs (28.7°C)

Al (660°C)

Fe (1535°C)

Zn (420°C)

Hg (-39.9°C)

- Horregatik zaila izan da historian zehar metalen lotura deskribatzeko eredu teoriko sinple bat garatu.
- Izan ere, gaur egun erabiltzen den eredua (banden teoria, alegia) orbital molekularren teoriaren kasu partikular bat da

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

6.3. 1. Solido metalikoen ezaugarriak

6.3. 2. Sare metalikoak

6.3. 3. Lotura metalikoaren ereduak. Banden teoria

6.3. 4. Erdieroaleak eta supereroaleak

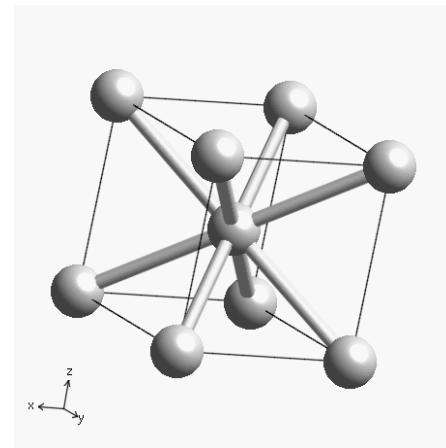
6.3. 5. Portaera magnetikoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Metalen egitura kristalina. Solido metalikoak

- . Metalak paketatzen dira oso trinkoak diren sareak eratzen (K.I.:8-12)
- . Espazioa betetzen da modurik hoberena
- . KI handiagoa ordenamendu trinko batean 12 da
- . Askotan lortzen dute indize hau, tamaina bereko osagaiak izateagatik sareak ez baitira oso konplexuak

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Metalen egitura kristalina. Solido metalikoak

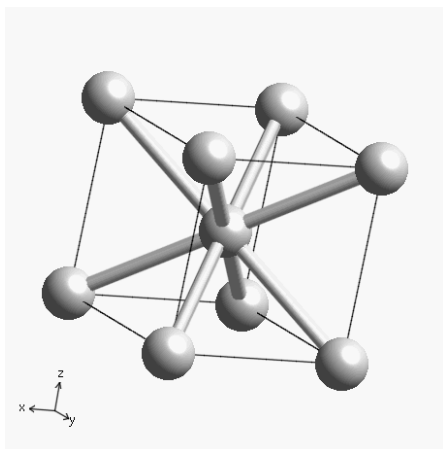
Nagusiki metalak sare-mota hauek eratzen dira

➤ Paketatze Trinkoak:K.I.12

- Hexagonala (esaterako Hg)

- Kubikoa (esaterako Cu)

➤ Paketatze Kubikoa gorputzean zentratuta (Kl:8) (esaterako W)

- Esfera ukizailleez osatutako geruzetan datzan

- Geruza hauek bata bestearen gainean kokatzen dira

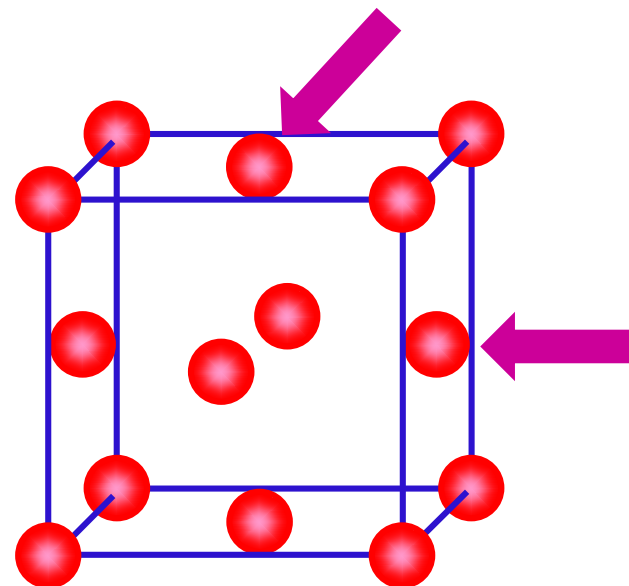

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Paketatze trinko kubikoa (PKT)

- Sare kubikoa aurpegietan zentratuta
- Geruza bateko esfera bakoitza ondoko geruzako bi atomoen gainean kokatzen da
- Atomo metalikok inguruan 12 atomo ditu
- Espazio askea: %26a

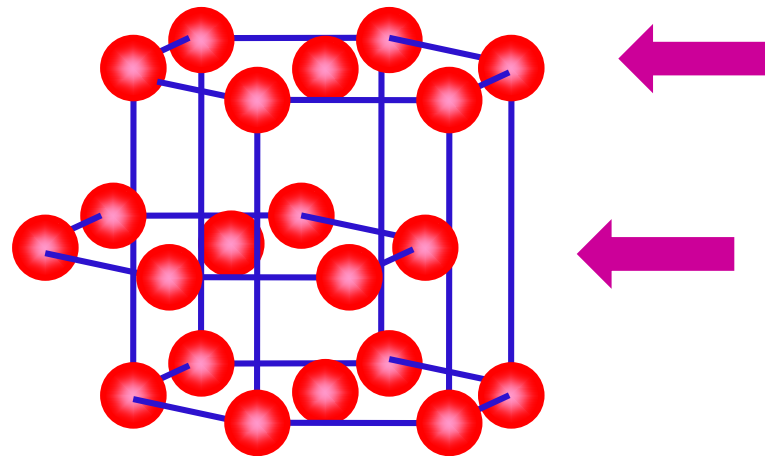

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Paketatze trinko hexagonala (PHT)

- Bi geruzetan behin gainezartzen dira
- Geruza bateko esfera bakoitza ondoko geruzako hiru atomoen gainean kokatzen da
- Atomo metalikok inguruan 12 atomo ditu

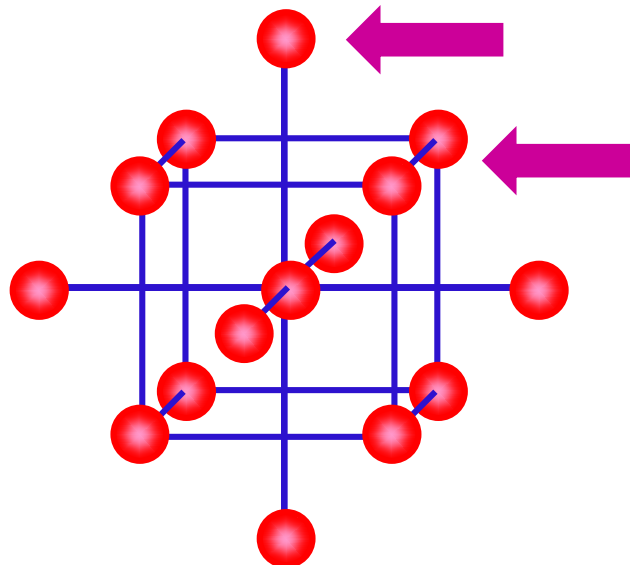

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Paketatze kubiko gorputzean zentratua(PKGZ)

- Bi geruzetan behin gainezartzen dira
- Esfera bakoitza ondoko geruzako lau atomoen gainean kokatzen da
- Atomo metalikok inguruan 6 atomo ditu eta 8 distantzia apur bat handiago distantzia batera

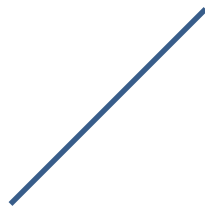

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Metalen egitura kristalina.Solido metalikoak

- Metal gehienek aurreko paketatzeetan kristalizatzen dira

Naturan, metal puru gisa,
agertutako metalak:
Au, Cu, Ag eta Pt

- Horrek naturak jarraitzen dion **espazioaren aurrekiaren irizpidea** baieztatzen du
- Ezagutzen diren salbuespenak oso eskasak dira

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Metalen egitura kristalina. Solido metalikoak

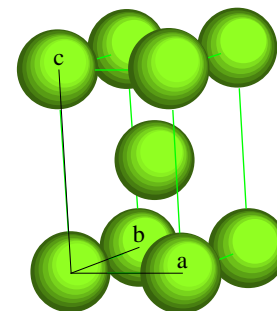
Loturaren
norabidetasun
ezagatik

. Paketatze trinko bien antzekotasunaren ondorioz, oso energia gutxi behar da bata beste bilakatzeko, eta horregatik metalek **polimorfismoa** erakusten dute.

. Ezaugarri honi **alotropia** ere esaten zaio

α -Fe	$T < 912^{\circ}\text{C}$	I sarea
γ -Fe	$912^{\circ}\text{C} < T < 1394^{\circ}\text{C}$	F sarea (PKT)
δ -Fe	$1394^{\circ}\text{C} < T < 1538^{\circ}\text{C}$ (FP)	I sarea
β -Fe	presio altukopean	PHT

Burdinaren sistema polimorfikoa

a parametroan
dago aldea

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

6.3. 1. Solido metalikoen ezaugarriak

6.3. 2. Sare metalikoak

6.3. 3. Lotura metalikoaren ereduak. Banden teoria

6.3. 4. Erdieroaleak eta supereroaleak

6.3. 5. Portaera magnetikoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

- Metalen egiturak trinkoak dira eta K.Z. handiak izan ohi dute
- Li atomoak bakarrik elektroioi bat du baina beste 8 atomok inguratzen dute
- ¿Nola da posible hain lotura sendoa eratzea, elektroioi gutxi egonda?
- Ze nolako indarrei esker lotuta mantentzen dira?

<p>Lotura Kobalentea</p>
<ul style="list-style-type: none">
• Orbital gutxi
• Elektroioi asko

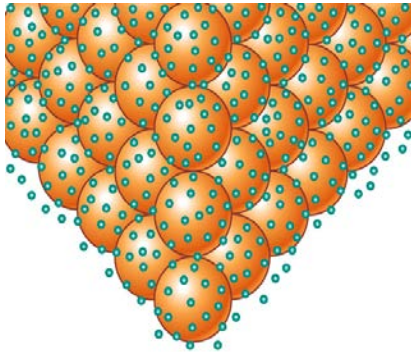
<p>Lotura Metalikoa</p>
<ul style="list-style-type: none">
• Orbital gutxi
• Elektroioi gutxi

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Lehen eredua. Ideia oso sinplea: atomo metalikoek elektroiak galtzen dituzte, eta horiek “elektroi-itsaso” edo gas elektroniko deritzona osatzen dute

“Irudi” horretan elektroiak mugikorrek dira, eta horregatik ideia hori oso lagungarria da metalen ezaugarri termikoak eta elektrikoak aztertzeko (distira, xaflakortasuna, gogortasuna, eroankortasuna..)

elektroi-hodeia
edo
gas elektronikoa

Egungo teoria. Banden teoria: orbital molekularren kasu berezia da finkatu gabeko tamaina duen “molekula itzel” batean oinarrituta baitago.

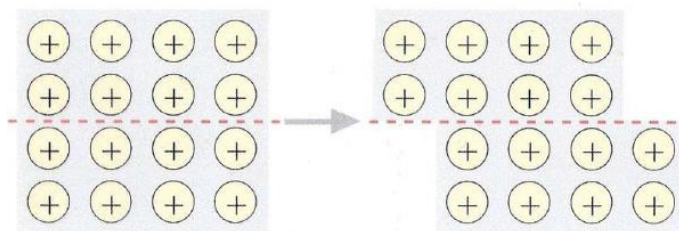
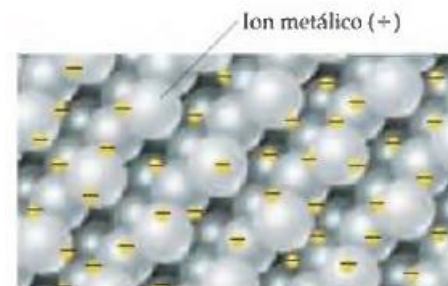

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

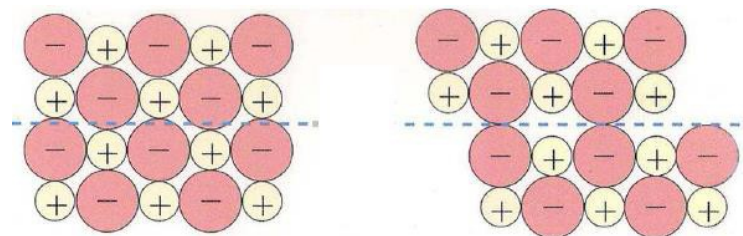
06.3: LOTURA METALIKOA

Elektroi-Itsaso eredua (Drude eta Lorentz, 1898)

- . Katioaz osatutako egitura eratzen da, haien artean mugitzen diren elektroiaz inguratuta
- . Katioiak: egituraren eustarria
- . Elektroiak : gas elektronikoa/elektroi-itsasoa
- . Ezaugarri garrantzitsuenak azaltzen ditu

Solido metalikoa

Solido ionikoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Metalen konfigurazio elektronikoak

Ez dute azaltzen metalen propietate magnetikoak

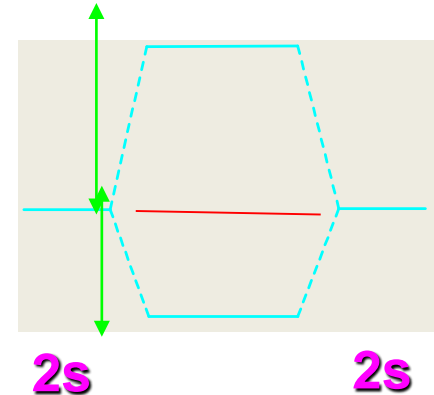
	s	d						s	d				
K, Rb, Cs	↑						↑↓	↑	↑	↑	↑	↑	
Ca, Sr, Ba	↑	↑					↑↓	↑↓	↑	↑	↑	↑	
Sc, Y, La	↑	↑	↑				↑↓	↑↓	↑↓	↑	↑	↑	
Ti, Zr, Hf	↑	↑	↑	↑			↑↓	↑↓	↑↓	↑↓	↑	↑	
V, Nb, Ta	↑	↑	↑	↑	↑		↑↓	↑↓	↑↓	↑↓	↑↓	↑	
Cr, Mo, W	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑↓	↑↓	↑↓	↑↓	↑↓	↑↓	

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Banden teoria (Block, 1928)

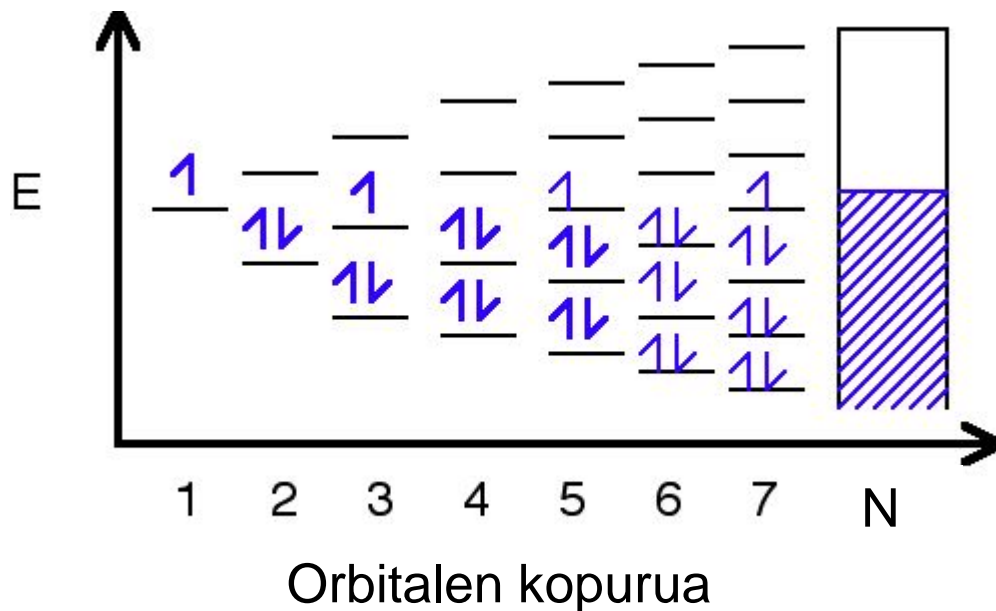
- Demagun 7 g duen Li kristal bat dugula; kantitate hau 1 mol denez, 6.023×10^{23} Li atomo daude kristal horretan
- Li atomoaren konfigurazioa $1s^2 2s^1$ denez, 6.023×10^{23} 2s balentzia orbital atomiko daude orbital molekularrak eraikitzeko.
- Bi orbital atomiko konbinatzen direnean, bi orbital molekular lortzen dira: bata, lotzailea (energia gutxikoa) eta bestea, antilotzailea (energia handikoa)

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

METAL ALKALINOAK

Li atomoan energi-mailaren banda

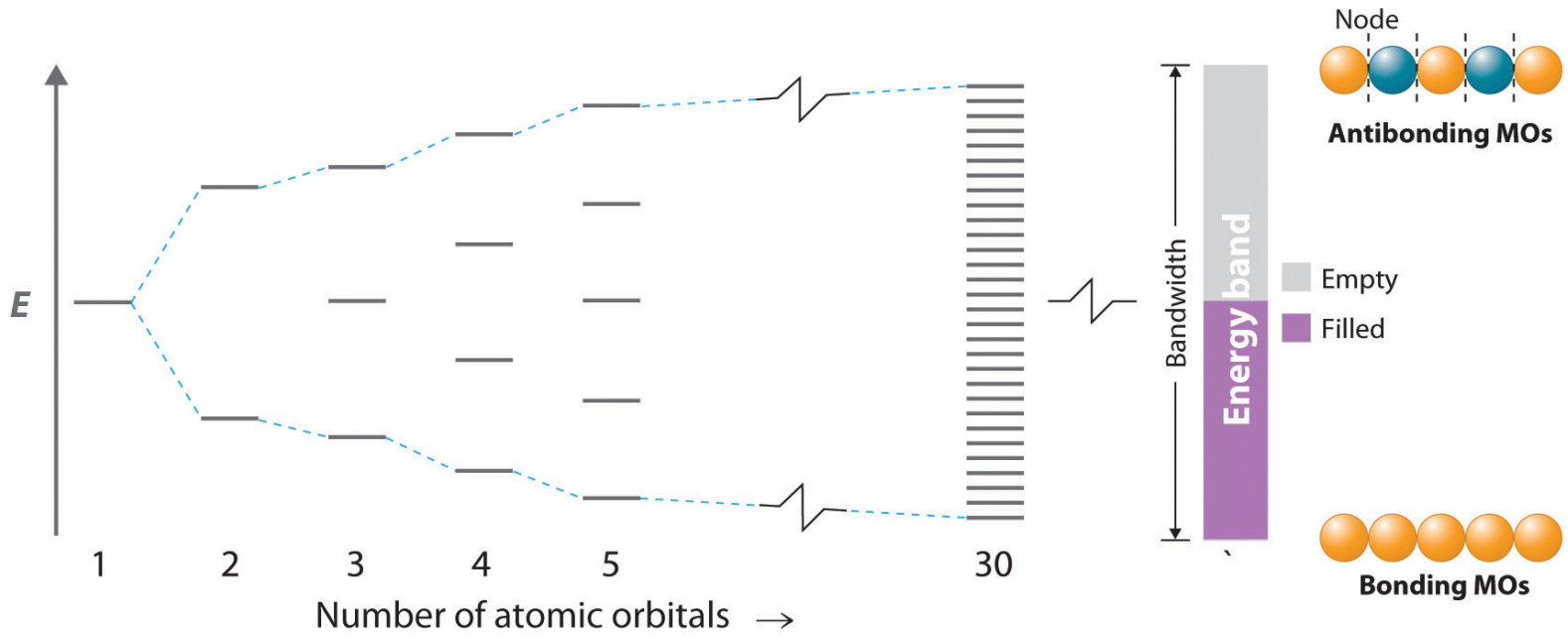
Konbinatzen diren orbital atomikoen kopurua handitu ahala, orbital molekularren arteko energia-aldea gero eta txikiagoa da.

Aukeratutako 7 g-ko eredu honetan, orbital atomikoen kopurua (n) izugarri handia da, eta horregatik Li_n solidoaren orbital molekularren arteko energia-aldea txiki-txikia da, ia jarraia izango da

Hori dela eta, orbital molekularrek **banda** bat osatzen dutela esaten da

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

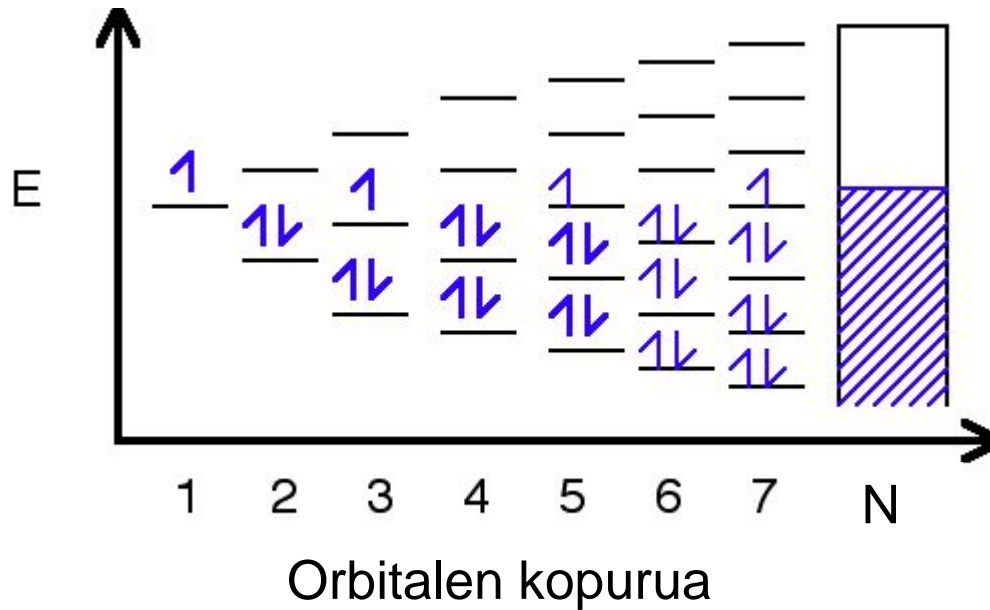
06.3: LOTURA METALIKOA

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

METAL ALKALINOAK

Horren ondorioz, erdi beteta dagoen bandan hainbat energi maila hutsik daude (energi hutsuneak sortzen dira), eta elektroien **mugikortasuna** ahalbidetzen da.

Horretan datza preseski **eroankortasun elektrikoa**.

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

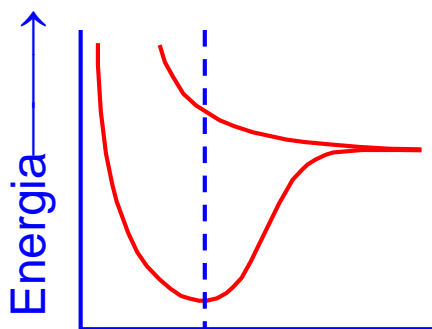
METAL ALKALINOAK

Orbital Molekularren Teoriaren arabera:

n orbital atomikoen konbinaketa lineala suertatzean eratzten dira n orbital molekularrak

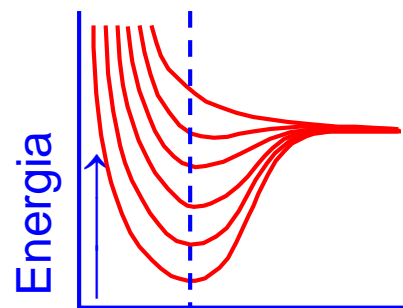
$n/2$ txikiagoko energia

$n/2$ handiagoko energia

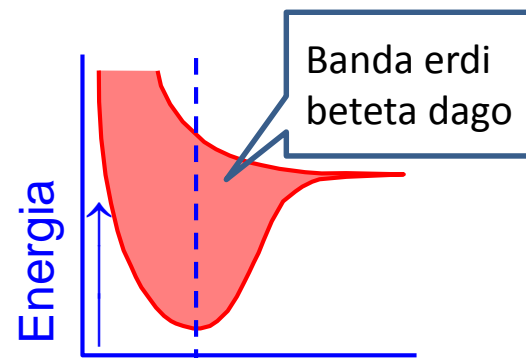
Atomoen arteko distantzia

2 Li atomo
2 O.M.
2 elektroio

Atomoen arteko distantzia

6 Li atomo
6 O.M.
6 elektroio

Atomoen arteko distantzia

n Li atomo
 n O.M.
 n elektroio → banda

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

METAL ALKALINOAK

Beraz, Li metalikoan 2s banda **eroopen-banda** da, **erdi beteta dago** eta

Na_n solidoaren kasuan, eroopen-banda 3s da, Na-aren konfigurazio elektronikoa [Ne]3s¹ baita

Laburbilduz, alkalinoetan balentzia-banda **eroopen-banda** da, ns¹ konfigurazioa daukate eta

balentzia-banda (BB), ere, eroopen-banda(EB) da

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

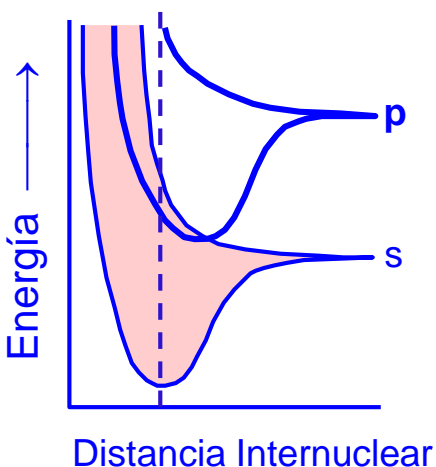
06.3: LOTURA METALIKOA

METAL LURRALKALINOAK

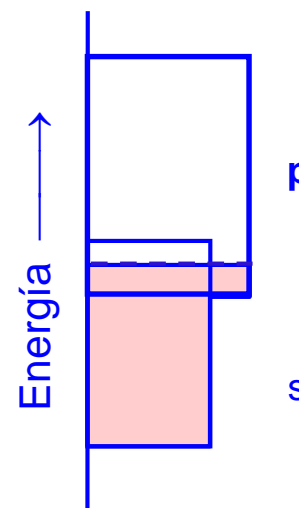
S - banda erabat beteta (n orbitaletan, $2n$ elektroi) $\Rightarrow$ ezin da banda eroalea izan (e^- ezin dute mugitu banda honen zehar) $\Rightarrow$ Isolatzailea ????

P - bandarekin gainezartzen da

Honela lortzen da eroankortasuna, p banda, banda-eroalea izanik

Balentzi-banda eroale-
bandarekin gainezarritua

Betetze-diagrama

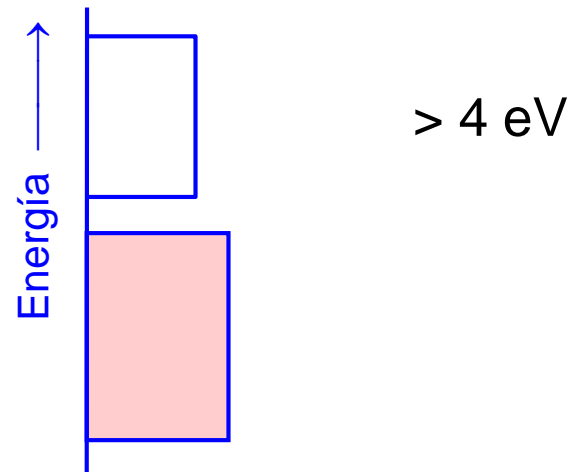
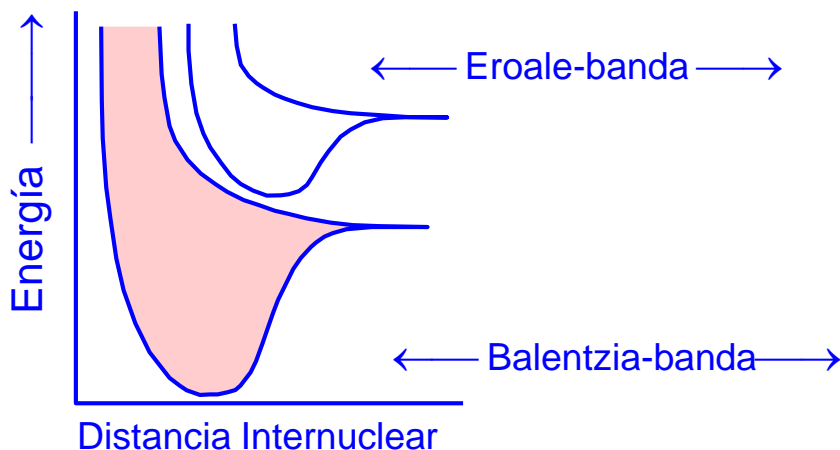
EROALEA

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

ISOLATZAILEAK

- **Isolatzaille elektrikoak** beteta dagoen balentzia-banda eta hutsik dagoen eroale banden artean energia-langa dute
- Hori dela eta **elektroiak** ezin dira ailegatu eroale-bandara eta **mugikortasunik ez dute** → ez dira eroaleak

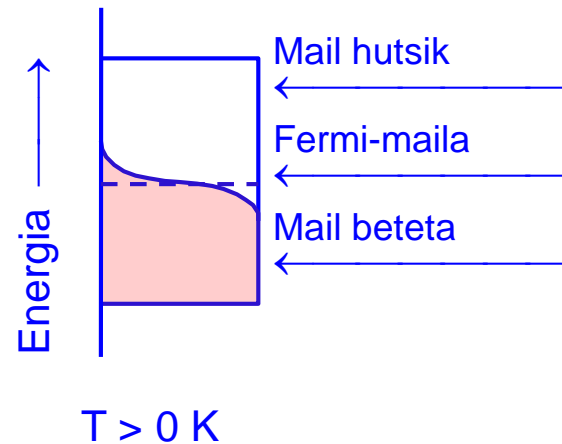
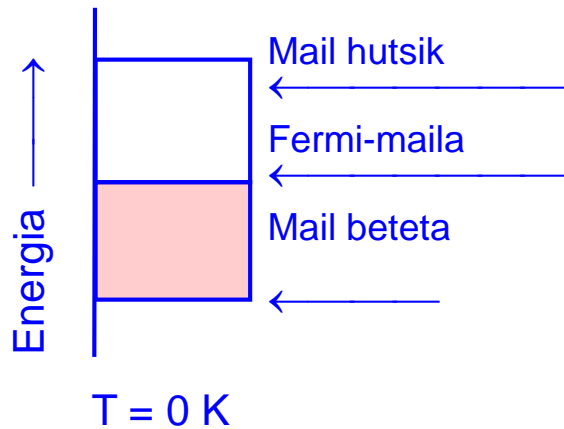
Isolatzaillearen balentzia- banda

Isolatzaillearen betetze diagrama

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

ERDIEROALEAK

. Fermiren-maila: $T = 0\text{ K}$ -etan orbitalek betetzen duten mailarik altuena

. **Fermi-Dirac**en banaketa

$T > 0\text{ K}$: zenbait elektroi goiko mailetara pasatzen dira (0,6 eV eta 3 eV-koa baino txikiagoa bada)

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

6.3. 1. Solido metalikoen ezaugarriak

6.3. 2. Sare metalikoak

6.3. 3. Lotura metalikoaren ereduak. Banden teoria

6.3. 4. Erdieroaleak eta supereroaleak

6.3. 5. Portaera magnetikoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

- Erdieroalea: balentzia-banda beteta eta eroale- banda hutsik arteko energia-langa oso txikia (< 4 eV) duen kristala da
- Ertaineko eroankortasuna dute, metalena eta ez-metalenaren artean
- Eroankortasuna eroale-bandako elektroien zenbakiarekiko proportzionala da eta tenperaturarekiko esponentzialki handitzen da

*EROANKORTASUN ELEKTRIKOA TENPERATURAREKIKO
HANDITZEN DA*

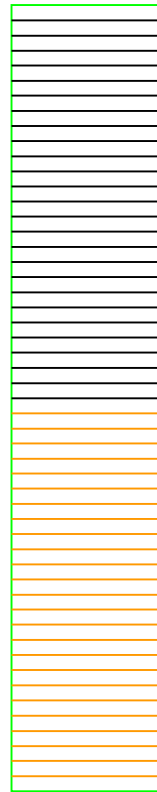
06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Tenperaturaren eragina

0 K-etan

Fermi-ren maila →

bete gabe dauden
mailak

beteta dauden
mailak

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

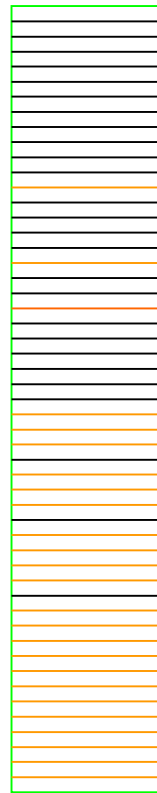
06.3: LOTURA METALIKOA

Tenperaturaren eragina

$T > 0 \text{ K}$

agitazio termikoaren
eraginaren ondorioz...

Fermi-ren maila →

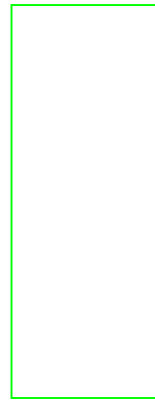
maila batzuk beteta
daude

maila batzuk bete
gabe geratu dira

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

EROAPEN-BANDA(E.B.)

BALENTZIA-BANDA (B.B.)

$T > 0$ K denean, agitazio termikoaren eragina energia-langarena baino handiagoa baldin bada, elektroi batzuk B.B.-tik E.B.-ra pasa daitezke

ENERGIA-LANGA, E_g

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

14.taldeko elementuak

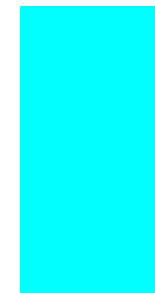
14. taldeko solidoen energia-langa (kJ·mol⁻¹)

solidoa	C	Si	Ge	Sn
langa	508	105	58	8

↓
isolatzaile elektrikoa

↓
erdieroalea

↓
eroale elektrikoa

↑
ENERGIA-LANGA/
BANDA DEBEKATUTA

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

14.taldeko elementuak

solidoa	C	Si	Ge	Sn
E-langa (kJ·mol ⁻¹)	508	105	58	8
FP (°C)	3550	1410	937	232

—————> metalikoagoa

—————< kobalenteagoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Energia-langaren zenbait baloreak

Bandas prohibidas			
Aislantes (kJ/mol)		Semiconductores (kJ/mol)	
C (Diamante)	520	Si	107
ZnO	308	Ge	65
AgCl	308	Te	32
CdS	233	InSb	22
		Sn (estaño gris)	8

Banda debekatuak ikusita.....

Zein metalak errezago eroankortasuna sortaraziko du?

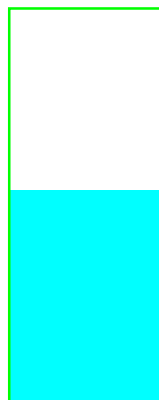
06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

BB: Balentzia- banda

EB: Eroale-banda

Laburpena: eroankortasun elektrikoa ahalbidetzen duten egoerak

BB EZ BETEA

$BB=EB$

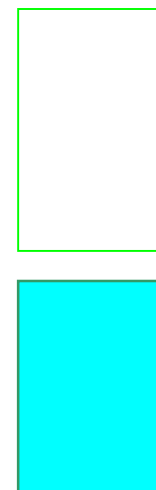
alkalinoak

BB BETEA, baina
EBrekin gainezarrita

$BB \neq EB$

lurralkalinoak

BB BETEA, baina
EBtik gertu

$BB \neq EB$

erdieroaleak

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Metalak eta lotura-energia

	Na	Ca	Ti
Konfigurazioa (E.V.)	2s ¹	3s ¹	2s ²
Energia(KJ/mol)	108	177	477
Fusio-puntua(°C)	63,5	85	1660

spd hibridazioa

Izaera metalikoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Kobalentzia

- . Lotura metalikoan lotura kobalentearen kuantifikazioa:
METABILITATE KOBALENTEA (M.K.)
- . Metalen P_f karbonoa (diamantea)-arekiko konparatzen dira

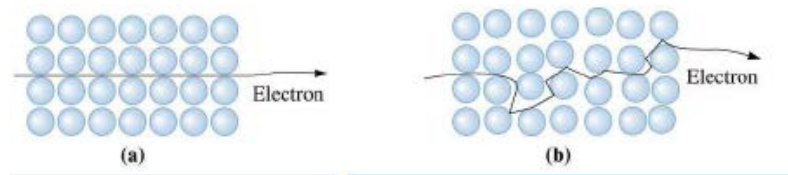
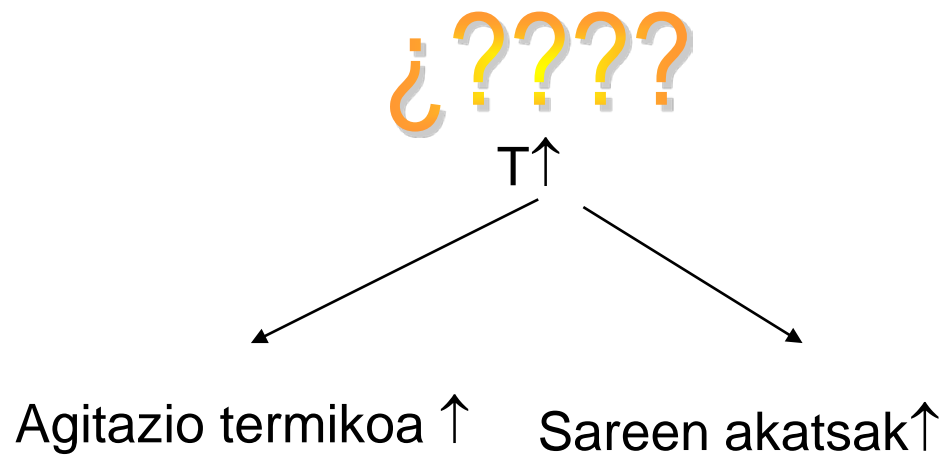
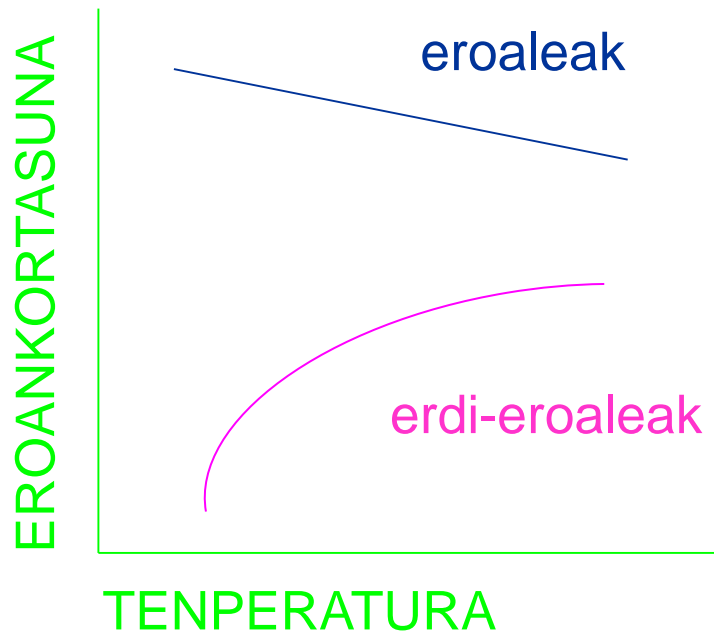

% 56,3 izaera metalikoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

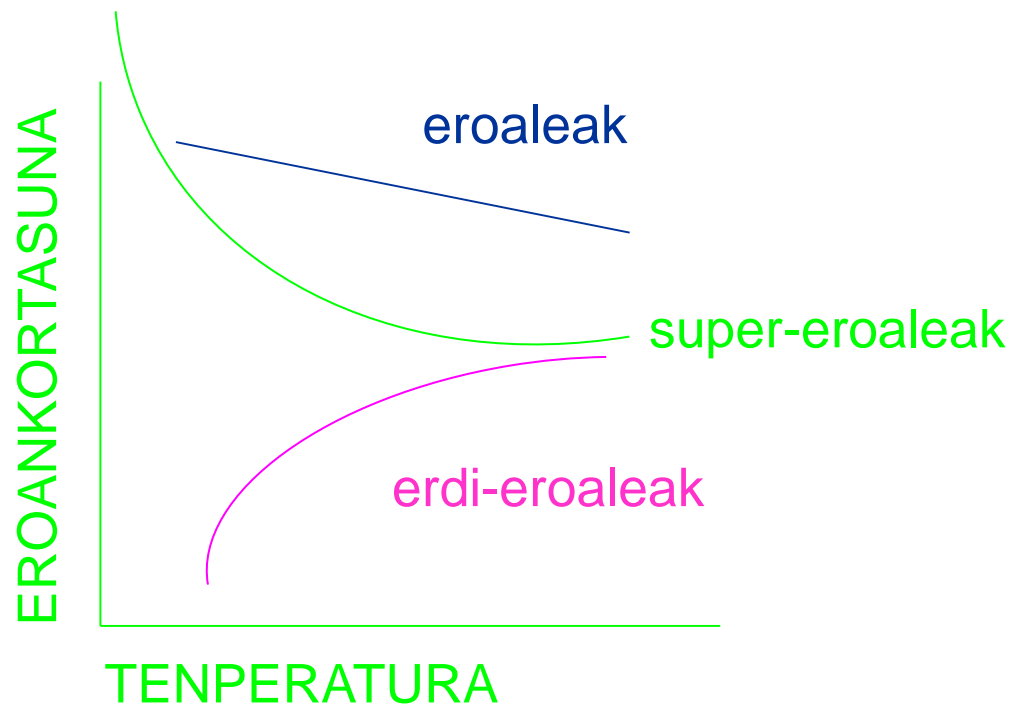
Tenperaturaren eragina

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Tenperaturaren eragina

Super-eroaleak

- eroankortasuna izugarri handitzen da tenperatura jaistean
- zero absolututik hurbileko tenperaturan, solidoak ez dio ea erresistentziarik jartzen korrontearen garraioari.

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

6.3. 1. Solido metalikoen ezaugarriak

6.3. 2. Sare metalikoak

6.3. 3. Lotura metalikoaren ereduak. Banden teoria

6.3. 4. Erdieroaleak eta supereroaleak

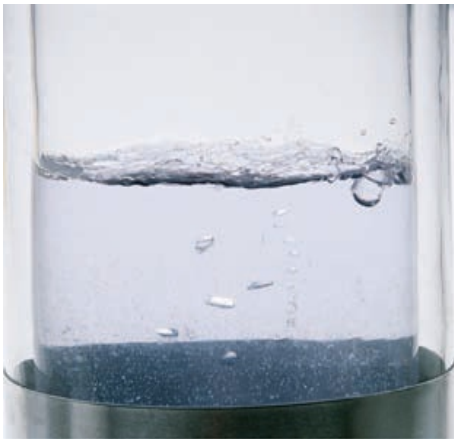
6.3. 5. Portaera magnetikoa

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

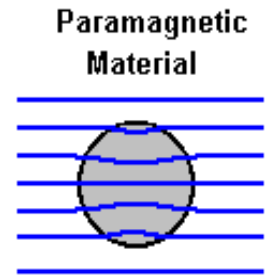
oxigenoa es likidotzen da N_2 (l)-tan murgilduta $T = -195.8\text{ }^\circ\text{C}$

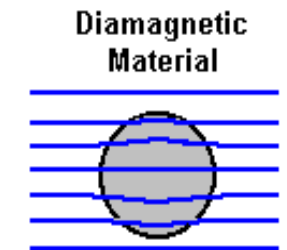
O_2 likidoa urdina da eta bere $T_e = -183\text{ }^\circ\text{C}$

O_2 , paramagnetikoa, Nd iman bati "itsatsi" egiten dira

N_2 , aldiz, diamagnetikoa, ez du imanaren erakarpena jasan, aldarapena baizik

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

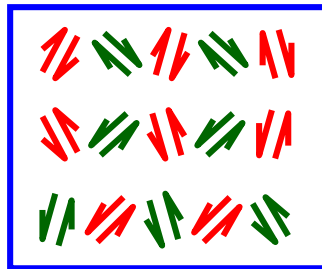
- Atomoetan elektroiak kontrako spinak dituzte eta mugitzean eremu magnetikoak eratzen dituzte
- Elektroiak eremu honekiko antolatzeko modu desberdinak daukate eta honen arabera bereizten dira:
  - Material Diamagnetikoak
  - Material Paramagnetikoak
  - Material Ferromagnetikoak
  - Material Antiferromagnetikoak

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

DIAMAGNETIKOAK

- Partikula guztiek elektroi parekatuta dute
- Haien egindako eremu magnetikoak ezabatzen dira
- Kanpoko eremu magnetikoetan aldaratuta dira, ez dago interakziorik

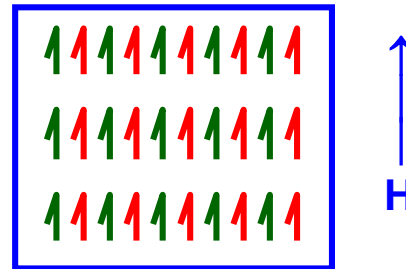
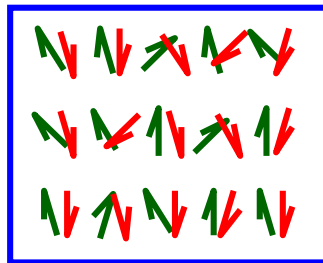

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

PARAMAGNETIKOAK

- Parekatu gabeko elektroiak daukate
- Kanpoko eremua ez badago spinak zoriz antolatzen dira
- Eremu magnetikopean spinak eremu honekiko paraleloki norabideratze dira
- Eremu honek erakartuta dira

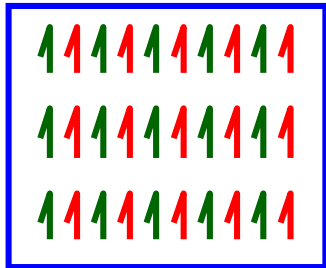

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

FERROMAGNETIKOAK

- Parekatu gabeko elektroiak daukate
- Kanpoko eremua ez badago spinak zoriz antolatzen dira
- Eremu magnetikopean spinak eremu honekiko paraleloki norabideratze dira
- Tenperatura baxuetan nahiz eta kanpoko eremua ez izan spinak lerrotatuta daude eta momentu magnetiko iraunkorra aurkezte dute

$$T < T_c$$

ferromagnetikoa paramagnetikoa
↑
Curie-temperatura baino altuagotan

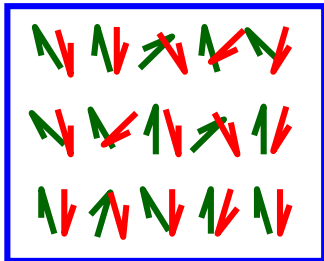
- Bakarrik elementu gutxi daukate propietate hau
- Fe, Co, Ni eta Lantanido batzuk

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

Curie-Tenperatura (T_c)

- Tenperatura honen gainera sustantzia ferromagnetikoak paramagnetikoak bezalaxe portatzen dira
- T_c baino tenperatura handiagoetan kristaleko bibrazio termikoak spinak deslerrokatzeko beharrezkoa den energia ematen du
- Ereku magnetikoak zoriz norabideratzen dira
- Materialak ferromagnetiko izaera galtzen du

$$T > T_c$$

Curie-Tenperaturak

- Fe: 1043 K
- Co: 1404 K
- Ni: 631 K

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

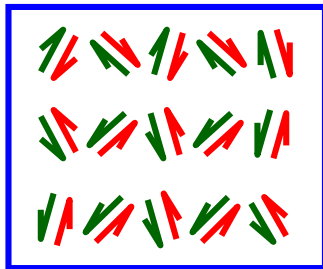
ANTIFERROMAGNETIKOAK

Elektroi parekatu gabekoak ditu

Tenperatu baxuetan

Spinak antiparaleloak daude

Portaera diamagnetiko dute

$$T < T_n$$

Néel-tenperatura, T_N

Tenperatura honen gainera antiferromagnetikoak paramagnetikoak bezalaxe portatzen dira.

Energia termikoari esker eremu magnetikoak zoriz orientatzen dira *eta metala diamagnetikoa izaten uzten da*

diamagnetikoa paramagnetikoa

↑
Neel-tenperatura baino altuagotan

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

LABURPENA

- Solido metalikoek desberdintasun itzela adierazten dute beraien propietateak
- Eskuarki, lotura metalikoa gainontzeko loturak baino ahulagozat hartzen da
- Banden teoriak metalen propietaterik nagusienak ondo azatzen du
- Metalek hainbat portaera magnetikoak aurkezten dutenez aplikazio teknologikoetan oso erabilgarriak dira

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3: LOTURA METALIKOA

BIBLIOGRAFIA

1. Chang, R., Goldsby, K. A.: *Química*; 11^a Ed. McGraw-Hill, Mexico, D. F. (2013)
2. Petrucci, R. H.; Herring, F. G., Madura, J.D.: *Química General*. Ed. Pearson Education, 10ª Edición, Madrid (2011)
3. Shivers & Athkins: *Química Inorgánica*. Ed. Mac Graw Hill, México (2008)
4. Smith, W. y Hashemi, J.: *Fundamentos de la Ciencia e Ingeniería de los materiales*, 4ª Edición, Ed. Mac Graw Hill, Madrid (2006)

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.1: LOTURA IONIKOA

06.2: LOTURA KOBALENTEA

06.3: LOTURA METALIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

6.4.1.Sarrera

6.4.2.Van der Waals indarrak

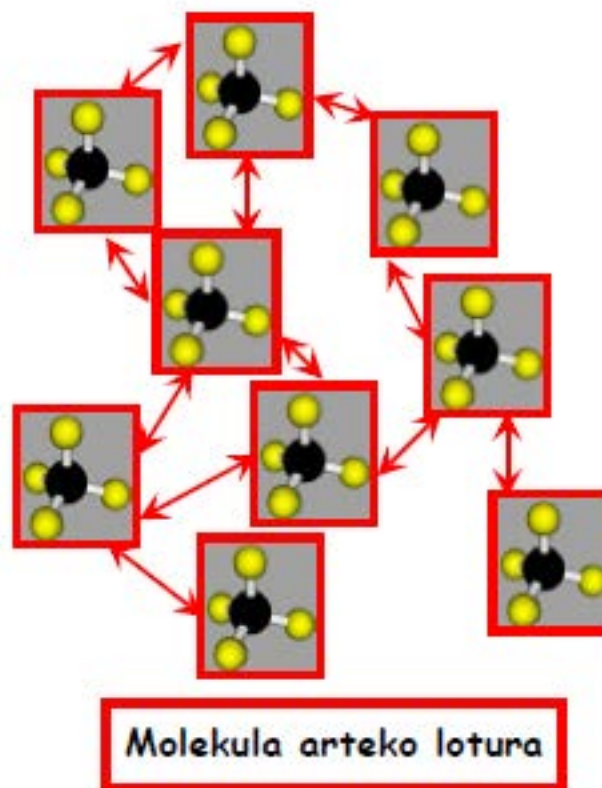
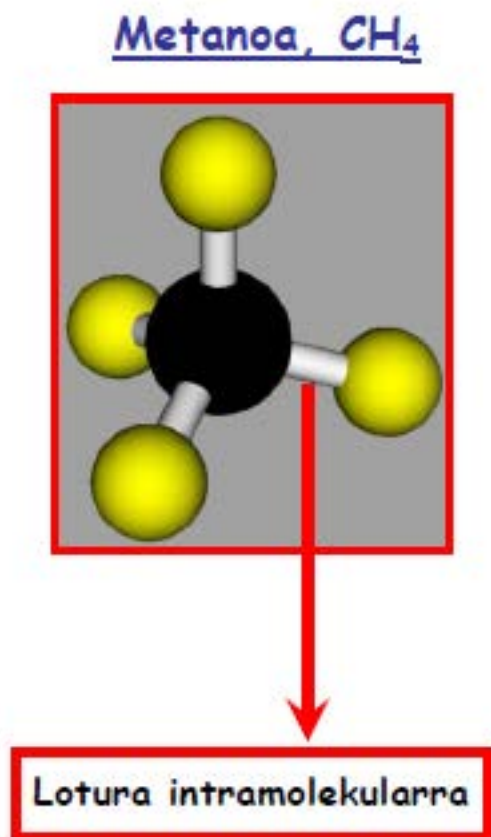
6.4.3. Hidrogeno- Lotura

6.4.4. Solido Molekularrak

6.4.5. Ariketak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.1. Sarrera

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.1. Sarrera

Existitzen dira gertaera esperimentalak honako ondorio honetara zuzentzen dutenak

ATOMOEN ARTEKO EZEZIK, MOLEKULEN ARTEKO INTERAKZIOAK, ERE, EXISTITZEN DIRA

1. Gasen portaera ez ideala (ezta gas batek ere ez du portaera ideala)
2. Joule–Thomson efektua
Bapateko hedapena jasanez gero gasak hozten dira, molekulen arteko indarren kontra lana dela eta
3. Gas geldoek ezin dute lotura egonkorak eratu, baina bai jasaten dutela kondentsazioa , bai egoera solidoan(0K-etan) bai egoera likidoan(4K-etan)

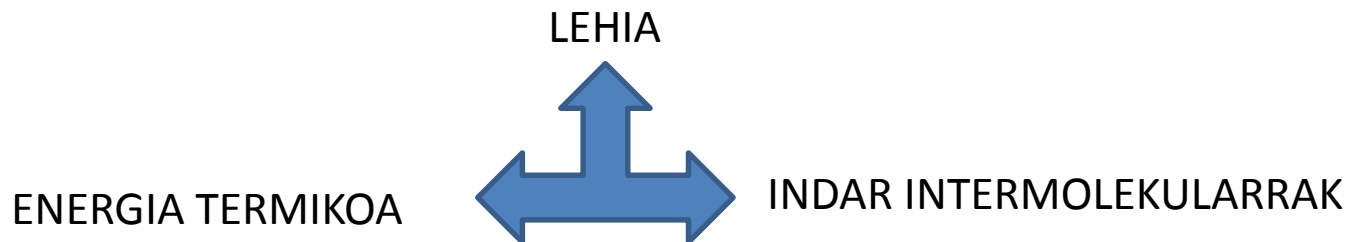
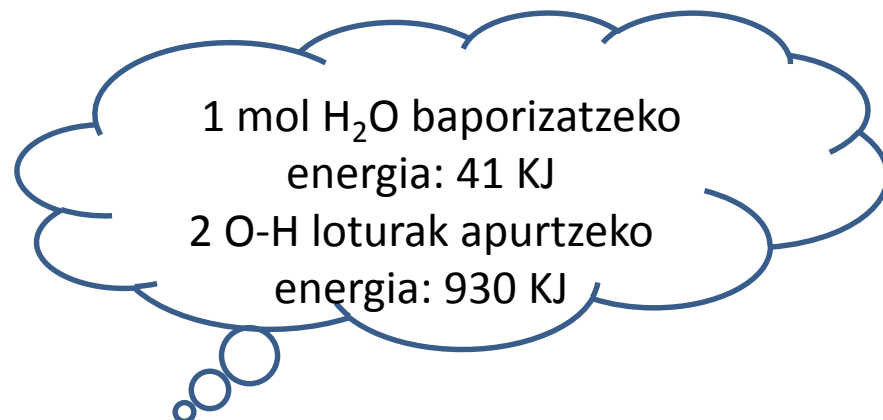
06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.1. Sarrera

Indar hauek....

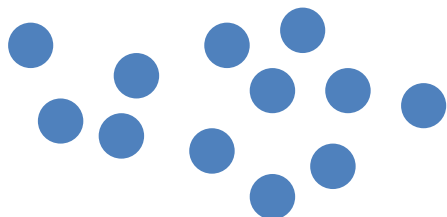
1. Ahulak dira, lotura intramolekularrak baino ahulagoak
2. Bere sendotasuna partikulen arteko distantziarekin bortizki murrizten da
3. Ez-zuzenduak dira
4. Portaera kimikoan ez daukate inolako eraginik
5. Indar hauek eta egoera fisikoak erabat erlazionatuta daude

Horregatik egoera fisiko desberdinen ezaugarriak birpasatuko ditugu

06.4. KOHESIO-INDARRAK

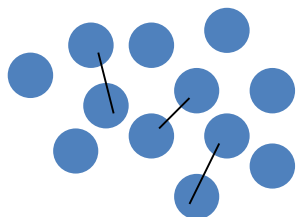
06.4.1. Materiaren egoera fisikoak

gas egoera: molekula isolatuak

$V \neq kT$
 $itxura \neq kT$

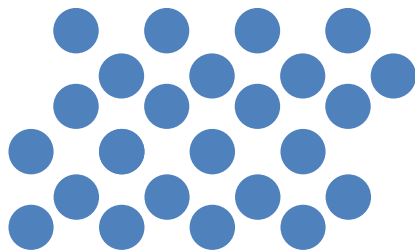
irakite-puntua

likido egoera: molekulen arteko kohesioak hasten dira sortzen; kohesioa behin-behinekoak dira

$V = kT$
 $itxura \neq kT$

Fusio-puntua (izozte-puntua)

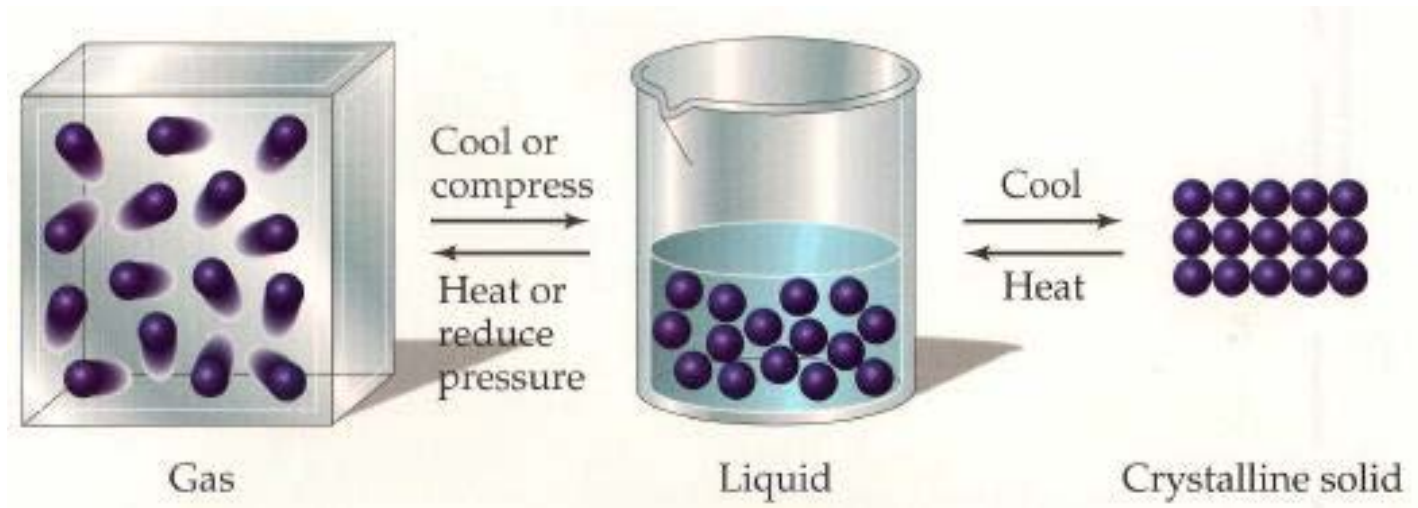
solido egoera: molekulen arteko behin betiko kohesioa dago

$V = kT$
 $itxura = kT$

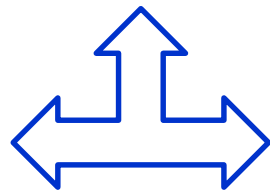
06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.1. Materiaren egoera fisikoak

Lehia

Energia termikoa

Indar intermolekularrak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.1. Sarrera

ATOMOEN ARTEKO EZEZIK, MOLEKULEN ARTEKO INTERAKZIOAK, ERE, EXISTITZEN DIRA

- . Indar hauek molekulen polarizabilitatea eta tamainaren menpekotasuna dute
- . Molekulen polartasunarekin zerikusia dute
- . Bi mota nagusiak bereizten dira
  - A. Van der Waals indarrak
  - B. Hidrogeno - lotura

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

6.4.1.Sarrera

6.4.2.Van der Waals indarrak

6.4.3. Hidrogeno- Lotura

6.4.4. Solido Molekularrak

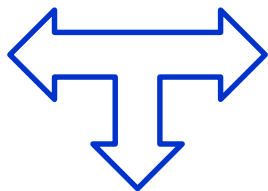
6.4.5. Ariketak

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

- . Dipoloen arteko interakzioei sor diogu
- . Distantzia laburretan agerian daude eta hainbat motatakoak dira

Dipolo mota

Indar intermolekularra

- . Behin betiko dipoloak
- . Dipolo induzituak
- . Bat-bateko dipoloak

$\Delta \text{E.N.} \geq 0,5$ bada

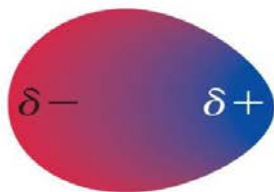
06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

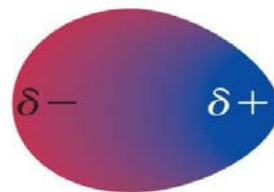
(a)

Molekula
apolarra

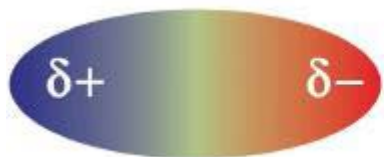
(b)

Molekula
polarra

(c)

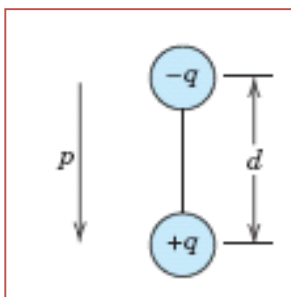
dipolo-dipolo
interakzioa

Bat-bateko dipoloa

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

$$\mu = q \times d$$

μ = momento dipolarra

$$\mu = \alpha \cdot E$$

α = polarizabilitatea

Molekula neutroaren δ deformatzeko gaitasuna

Momento dipolarrak polarizabilitatearen arabera aldatzen dira

N.S.[μ] = C m, baina “Debye “ gehiago erabitzen da ($1 \text{ D} = 3.336 \times 10^{-30} \text{ C m}$)

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Van der Waals -indarrak

- . Polarizabilitatearekin erlazionatzen dira
- . Hala polaritasuna nola tamaina/masa molekularren menpekoak dira

Konposatua	Polarizabilitatea, 10^{-24} cm^3	Masa molarra, u	Irakite-puntua, K
H₂	7,90	2,0158	20,35
O ₂	16,0	31,9988	90,19
N ₂	17,6	28,0134	77,35
CH ₄	26,0	16,04	109,15
C ₂ H ₆	44,7	30,07	184,55
Cl ₂	46,1	70,906	238,25
C ₃ H ₈	62,9	44,11	231,05
CCl₄	105	153,81	349,95

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

Lau motakoa izan daitezke

1. Dipolo-dipolo indarrak: **Keesom-indarrak**
2. Dipolo-dipolo induzituta :**Debye- indarrak**
3. Berehalako dipoloa-berehalako dipoloa: **London-indarrak**

Kohesio-indarrak

4. Aldarapen-indarrak: **Pauli- indarrak**

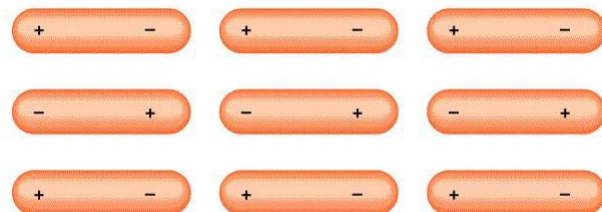
Dispersio -indarrak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

1. Dipolo $\leftrightarrow$ dipolo indarrak: **Keesom-indarrak**
  - Orientazio-indarrak
  - Dipolo iraunkorra behar da
  - Molekula polarretan agertzen dira: CO , H_2O , NH_3 , kloroformoa, azetona,...
  - Hauei esker hurrengo erakarpenak sortuta dugu :
    - Disoluzioan dauden ioien artekoak
    - Disolbatzailearen molekula polarren artekoak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

2. Dipolo iraunkorra $\leftrightarrow$ dipolo induzituta :**Debye- indarrak**

- Indukzio indarrak
- Molekula polarrak eta apolarrak nahasten direnean, polarrek apolarren karga-banaketan daukate eragina, induzituriko dipoloak sorrarazten baitituzte.
- Aurrekoak baino ahulagoak dira
- Adibidez: uretan disolbatuta dagoen O_2

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

3. bat-bateko dipolo $\leftrightarrow$ bat bateko dipolo edo bat-bateko dipolo $\leftrightarrow$ dipolo induzitu

:London- indarrak

- Dispertsio-indarrak dira
- **Molekula guztietan** ager daitezke
- Karga-banaketa esferikoan **elektroi desplazamenduagatik** bat-bateko dipoloak sor daitezke
- Dipolo hauek ondoko molekulak polarizatze dute, dipolo induzituta sorrarazten
- Gas nobleen atomoen arteko loturak azaltzen dute, bai solido bai likido egoeran
- **Handitzen dira tamainarekin** eta elektroi-kopuruarekin batera, honela polarizabilitatea areagotzen delako

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

3. bat-bateko dipolo $\leftrightarrow$ bat bateko dipolo edo bat-bateko dipolo $\leftrightarrow$ dipolo induzitu: **London- indarrak**

IDEIA NAGUSIA

- Handitzen dira:
  - . Atomo edo molekulen tamainarekin
  - . Elektroikopuruarekin
  - . Hodei elektronikoa difusoa

polarizabilitatea handitzen baita

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

4. Aldarapen-indarrak: **Pauli-ren Indarrak**

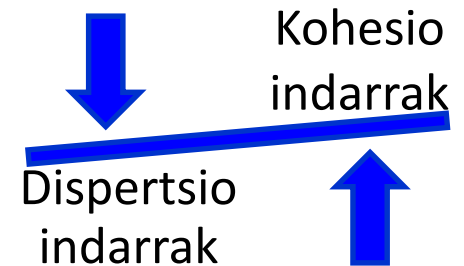
Nukleoen arteko aldarapenei esker sortzen dira, karga positiboek zor diogu.

Atomo eta molekula

Van der Waals-en indarrei esker lotzen dira

Pauli- indarrei esker aldarapeneratzen dira

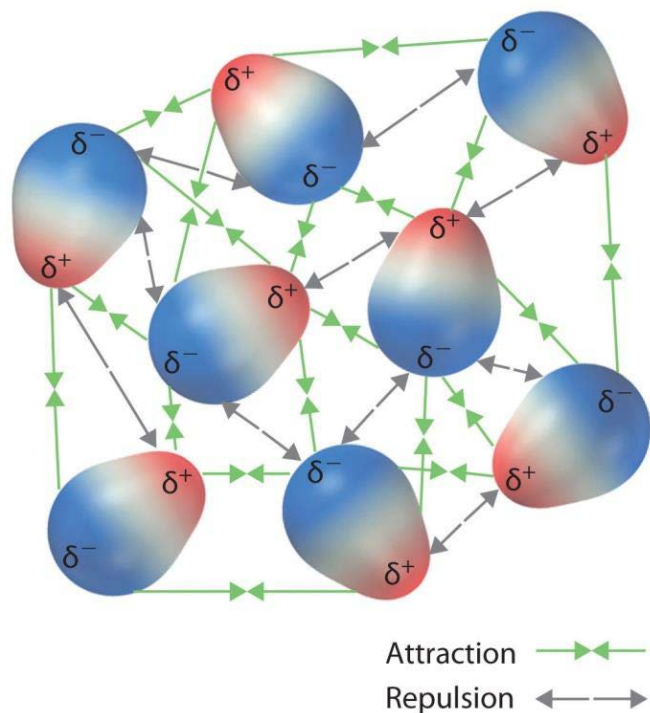
Bi indar hauen artean OREKA lortzen da

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

Molekula arteko indarrak: kohesio-indarrak eta dispersio-indarrak

Van der Waals-en erradioak defini daitezke:

- Lotura eratu gabe dauden bi atomoen arteko distantziaren erdia
- Ez dira erradio kobalenteak bezain konstanteak

Likido batean dauden dipolo-dipolo indarrak eta hauen ondorioz sortutako erakarpen eta aldarapen indarrak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

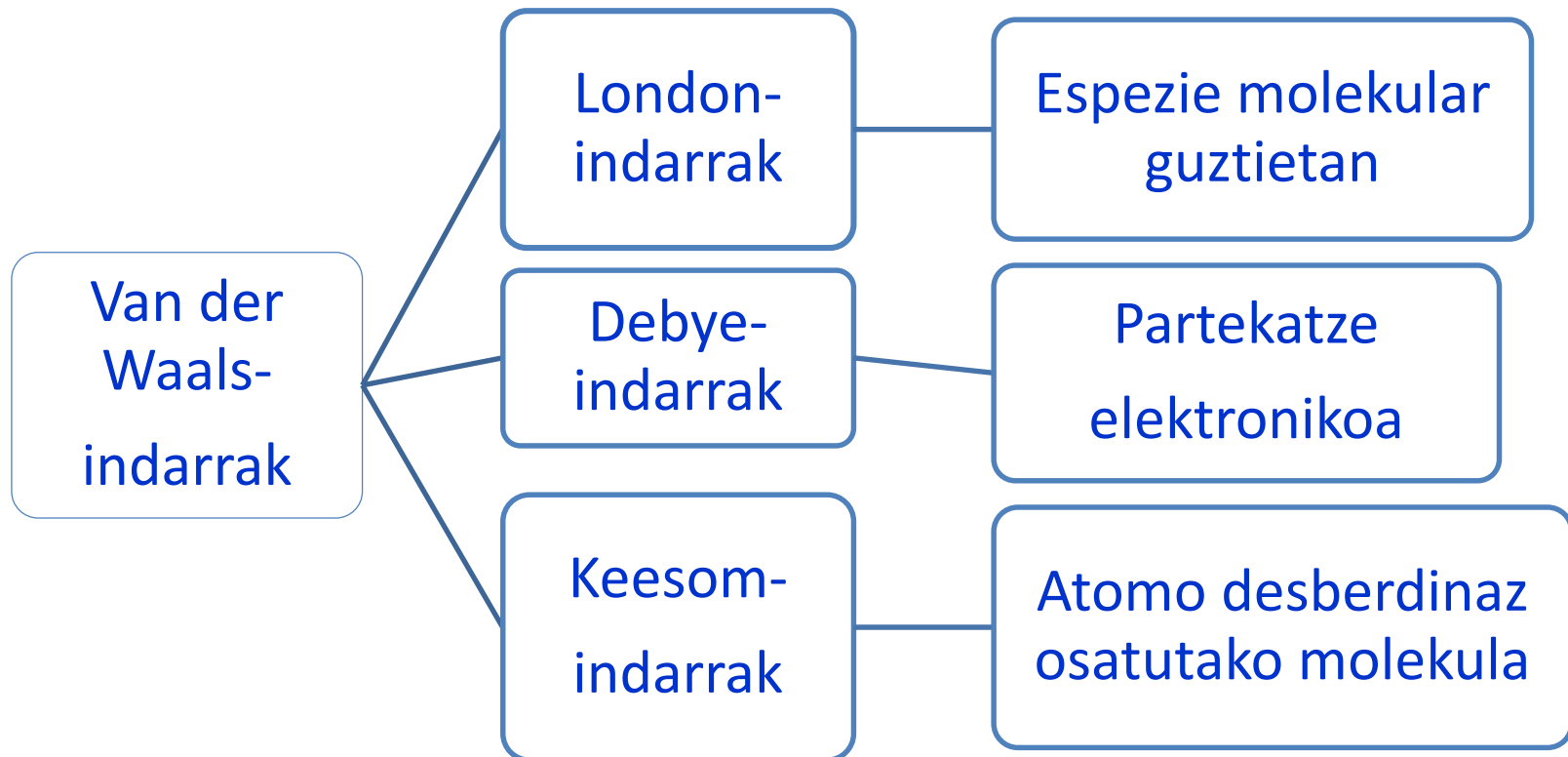
Kohesio-indarrak gehigarriak dira

Mota batekoa baita askotarikoa ere ager daitezke

- . Bat-bateko dipoloak : espezie kimiko guztietan agertzen dira
- . Induzitutako dipoloak: kargaren konpartizioa duten espezie guztietan agertzen dira
- . Dipolo iraunkorrak: AB motako molekuletan daude, atomo desberdinaz osatuta egon behar dira

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

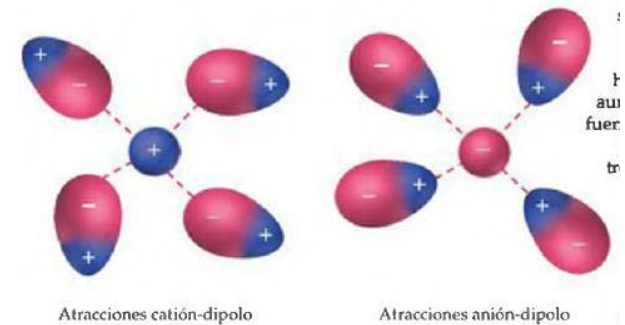
IDEIA NAGUSIAK

Zeren menpe daude?

1. Atomo/Molekula Tamaina
2. Karga iónica (Z)
3. Momento dipolarra (μ)
4. Polarizabilitatea (α)

Lotura ionikoa.....	$E \propto 1/r$
loi-dipolo.....	$E \propto 1/r^2$
Dipolo-dipolo.....	$E \propto 1/r^3$
loi-dipolo induzituta.....	$E \propto 1/r^4$
Dipolo-dipolo induzituta.....	$E \propto 1/r^6$
Dipolo-dipolo induzituta berehalakoa.....	$E \propto 1/r^6$

Indarren magnitudea distantziarekiko alderantzizko proportzionaltasuna

loi-dipolo erakarpena

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.3:Hidrogeno - lotura

6.4.1.Sarrera

6.4.2.Van der Waals indarrak

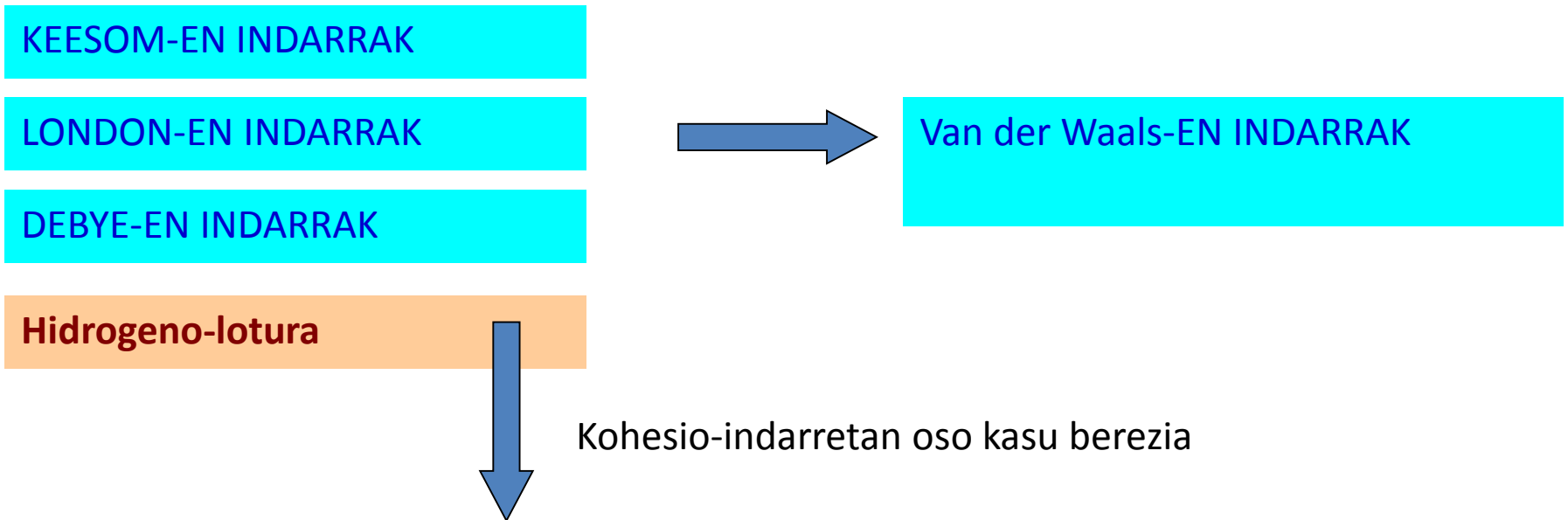
6.4.3. Hidrogeno- Lotura

6.4.4. Solido Molekularrak

6.4.5. Ariketak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.2. Van der Waals -indarrak

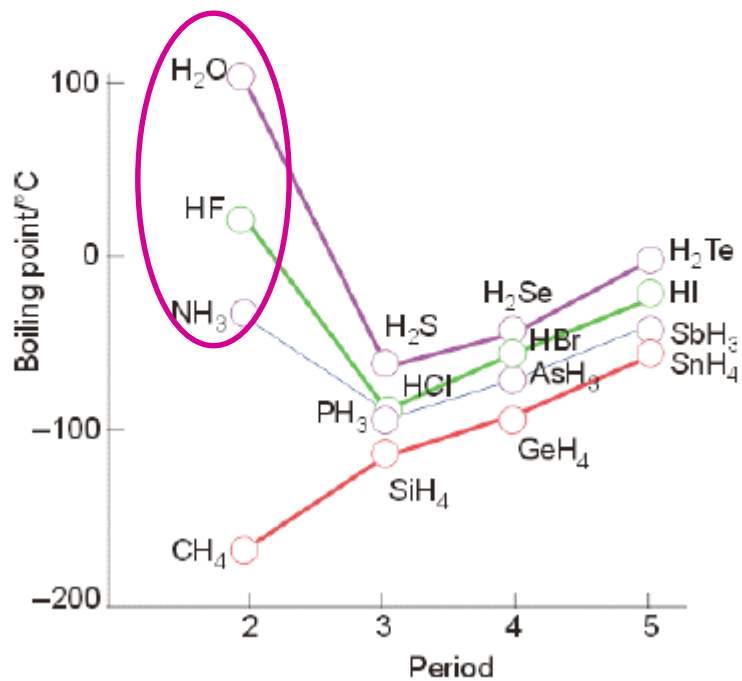

- . Hidrogeno-lotura lotura kobalentea baino askoz ahulagoa da
- . Gainontzeko Van der Waals-en indarrak baino sendoagoa da
- . Intermolekularra zein intramolekularra izan daiteke

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

PERIODOETAN IRAKITE-TENPERATURAN JASANDAKO ALDAKETA

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno- Lotura

Lotura intermolekularra sendoa baino sendoagoa

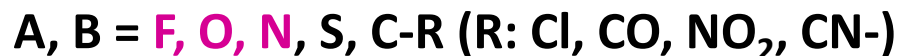
Honen arabera azalduta dugu:

1. Likidoen arteko elkartea: ura, amoniakoa..
2. Fluidoaren likatasuna
3. Hainbat likidoen konstante dielektrikoa
4. Likido batzuen irakite-puntu altuak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno- Lotura

NOIZ ERATZEN DA?

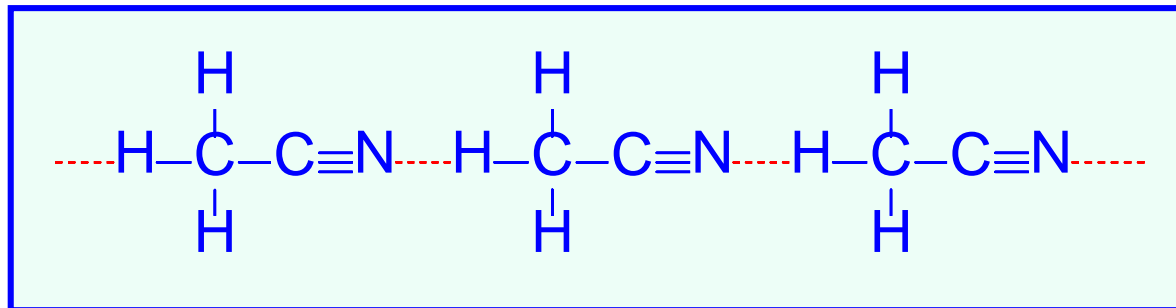

1. H atomoa, elektronegatibotasun altukoa eta oso txikia den beste atomo bati(A) lotuta egon behar da
2. H atomo honek, loturaren polarizazioa dela eta karga positiboa bereganatzen du
3. Bikote bakartiaren beste atomo bat beharrezkoa da(B), dentsitate elektronikoa H atomoari emateko moduan, lotura eratuz

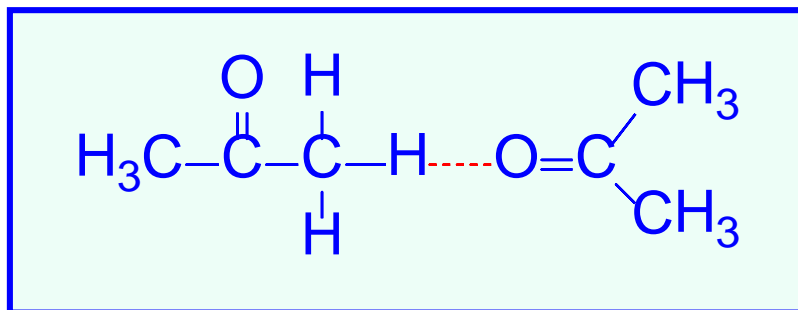
06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno- Lotura

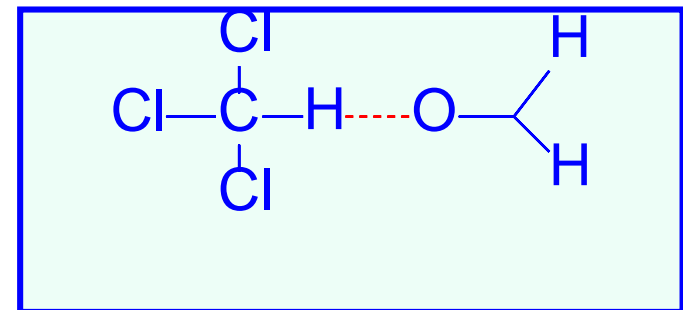
Adibideak: C – H ... Y

Azetonitrilo

Azetona

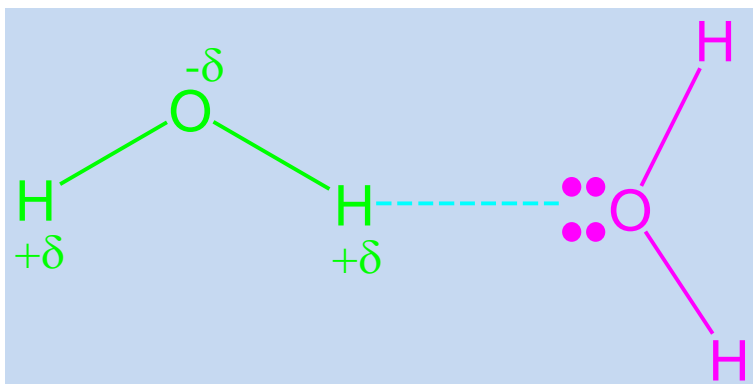
Kloroformo – ura

06.4. KOHESIO-INDARRAK

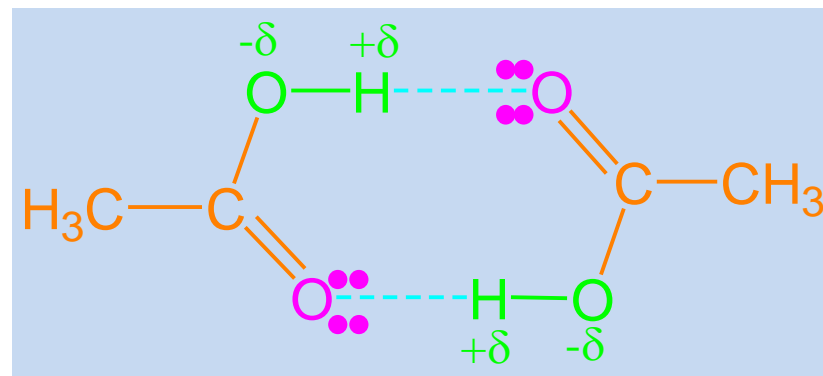
06.4.3. Hidrogeno-lotura

Molekula berean beharrezkoak diren baldintza biak (A eta B) izatea ohikoa da, A atomo elektronegatiboa askotan izaten baitu bikote bakarti bat

ura

azido azetikoa

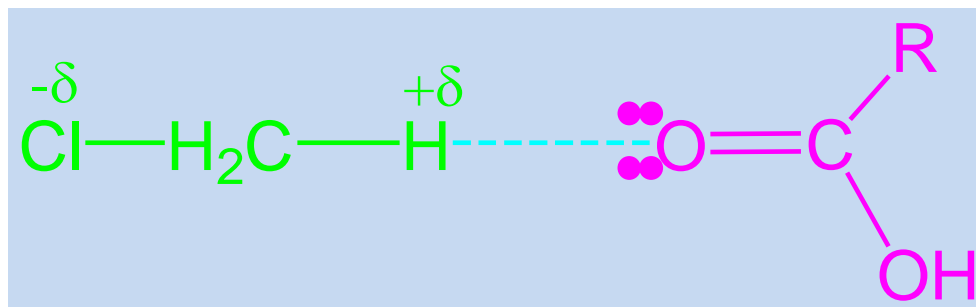

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

Hidrogeno-loturak lagungarriak dira likidoen nahasteak egiten direnean sustantzia bietako molekulen arteko kohesioa sor dadin

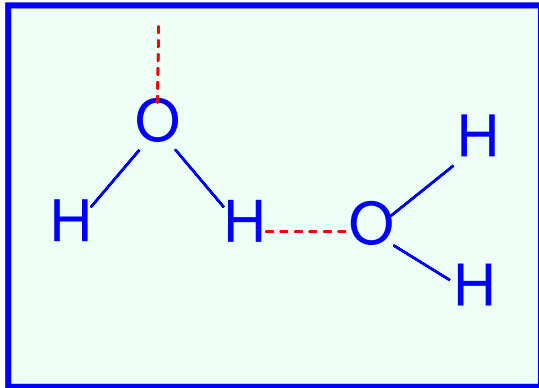

Azido organikoak kloroformotan disolbatzen dira hidrogeno-loturari esker

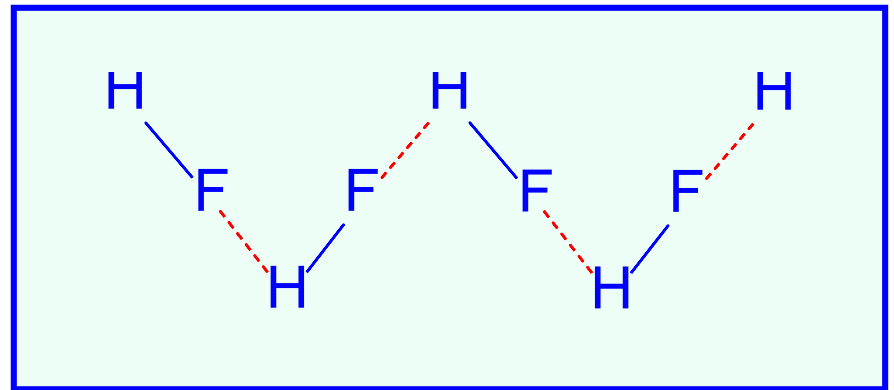
06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno- Lotura

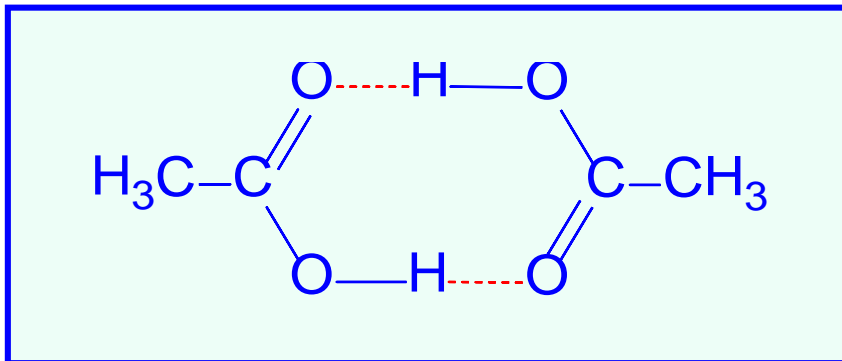
Hidrogeno-lotura intermolekularra: molekula desberdinetako atomoen artean

Ura

Hidrogeno fluoruroa

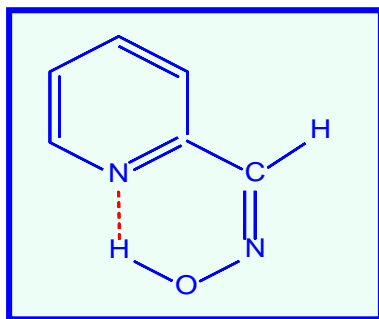

Azido azetiko

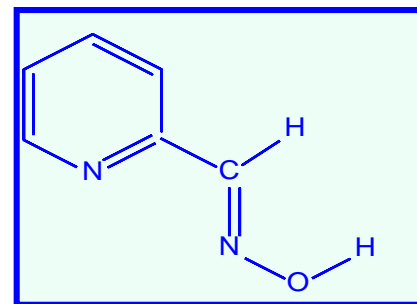
06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

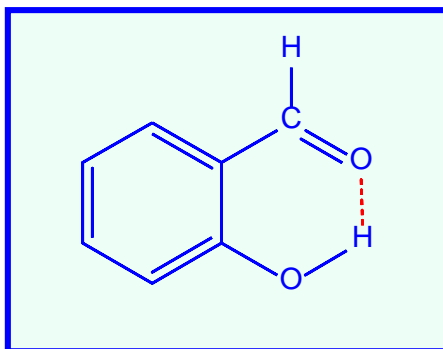
- . Intermolekularra ez ezik, hidrogeno-lotura **intramolekularra** ere izan daiteke.
- . Hori gerta dadin 5 edo 6 muturreko eraztun lauak eratzeko aukera egon behar da

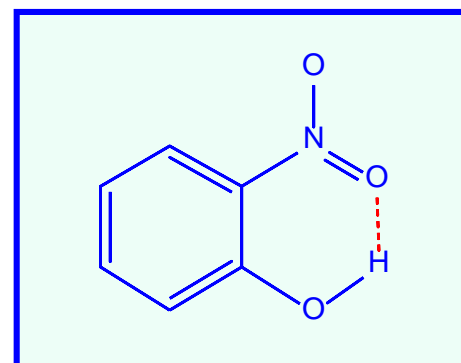
anti-piridina-2-carboxaldoxima

sin-piridina-2-carboxaldoxima

Aldehido salizilikoa

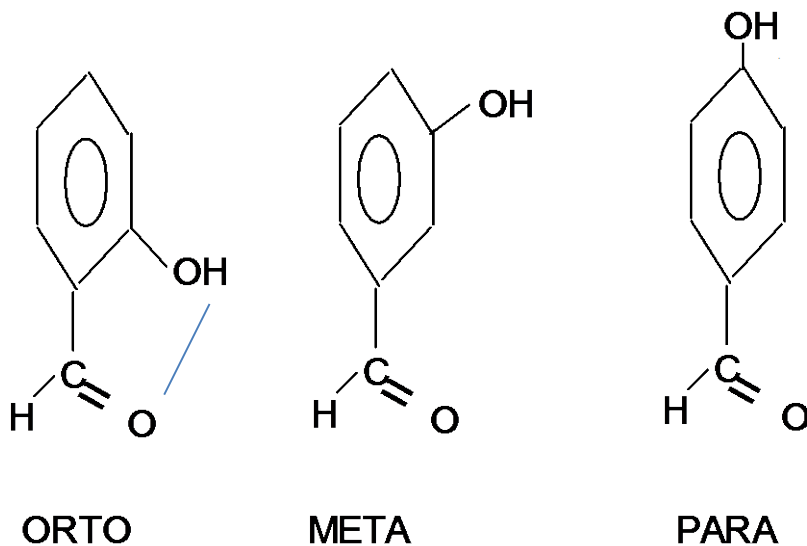

o-nitrofenol

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

- Fenolak orto-posizioan ordezkaturata cis-egitura, trans egitura baino egonkorragoa da , lotura intramolekularra baitu (% 91 cis eta % 9 trans)
- A eta B atomoak ez dira H atomoarekiko lerrotaturata izan behar: **hidrogeno-lotura angeluarrak suertatzen dira (angelua $<30^\circ$)**

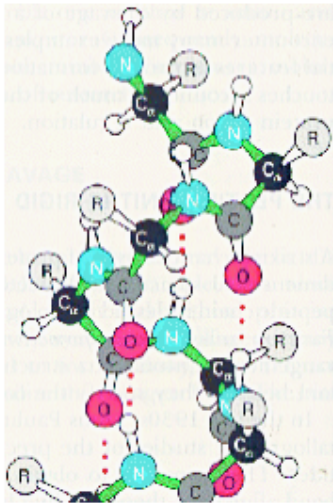
“INTRA” loturak beti molekulari egonkortasuna ematen dio

06.4. KOHESIO-INDARRAK

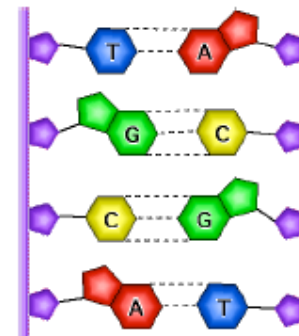
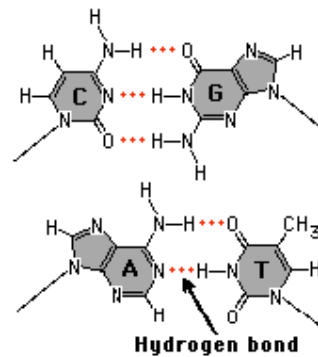
06.4.3. Hidrogeno-lotura

GARRANTZI BIOLOGIKOA:
ADN molekulan sortutakoak

Conformación tridimensional proteínas

Doble hélice del ADN:

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

LOTURA HONEN ONDORIOAK

1. Fusio-tenperaturaren eta Irakite-tenperaturaren handipena.
Molekulen elkartearen ondorioa da. Fusio-entalpia eta baporizazio-entalpia, ere, areagotzen dituzte
2. Egitura kristalinaren aldaketak
3. Uraren ezohiko dentsitatea.
Izotzak egitura zabala du eta ondorioz izotzaren hedapena suertatzen da, hutsuneak sortuz eta dentsitatea gutxituz
4. Fluidoaren likatasuna aldaketak
5. Uretan konposatu organikoen disolbaketak
7. Hainbat likidoen konstante dielektrikoa

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

Hidrogeno-loturak eragin nabaria dauka irakite-puntuetan eta fusio-puntuetan.

	NH ₃	PH ₃	H ₂ O	H ₂ S	HF	HCl
FP(K)	195.5	139	273	187.5	190	159
IP (K)	240	185	373	212.9	293.1	188

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

Hidrogeno-loturak eragin nabaria dauka irakite-puntuetan eta fusio-puntuetan.

	NH ₃	PH ₃
FP(K)	195.5	139
IP (K)	240	185

$\chi(A)\uparrow$ $\delta\uparrow$

Hidrogeno-loturaren sendotasuna $\uparrow$

FP $\uparrow$ eta IP $\uparrow$

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

Hidrogeno-loturak eragin nabaria daukate irakite-puntuetan eta fusio-puntuetan.

	NH ₃	H ₂ O	HF
FP(K)	195.5	273	190
IP (K)	240	373	293.1

Teorikoki...

$\chi(A) \uparrow$ $\delta \uparrow$ H-loturaren sendotasuna $\uparrow$

Baina ....

Fluorren χ handiagoa izan arren, irakite- eta fusio- tenperaturak txikiagoak dira urarekin konparatuta

Arrazoia:

H-loturen kopurua $\downarrow$ eta kohesio orokorra $\downarrow$

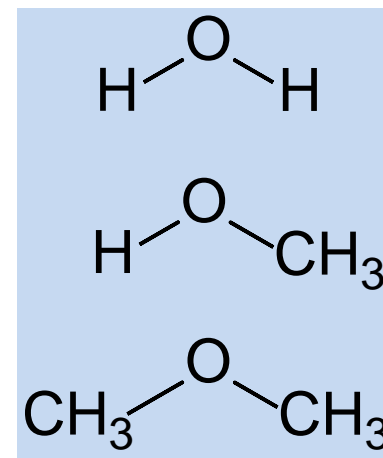
Molekulak aukeratzen du konpromisorik hobe bi faktoreak ikusita

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

Hidrogeno-loturak eragin nabaria dauka irakite-puntuetan eta fusio-puntuetan.

	H ₂ O	CH ₃ OH	(CH ₃) ₂ O
IP (K)	373	336	268
H azidoen kopurua	2	1	0

Esperagarria? Masa handiagoa izatean IP handiagoa

Gertatzen dena: H atomoak -CH₃ taldeaz ordezkatzean H-loturaren eraketa ekiditen du eta IP txikiagoa da

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

PORTAERA AZEOTROPIKOA

Likido batzuk (L) nahasten direnean $\Rightarrow$ fenomeno berezia

$L_1 + L_2 = L_3$ egitean...

OHIKOA: L_3 -ren propietate fisikoak L_1 eta L_2 likidoen propietateen batez bestea izatea da

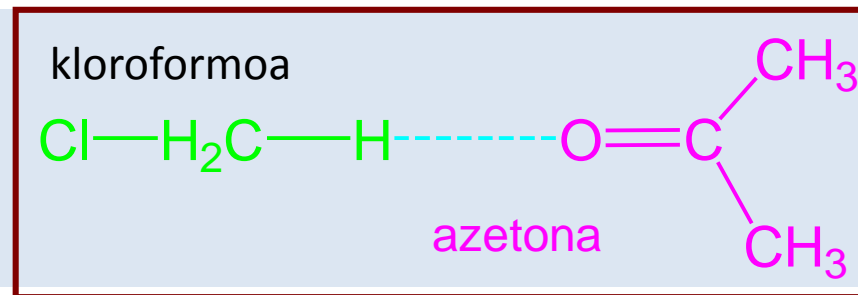
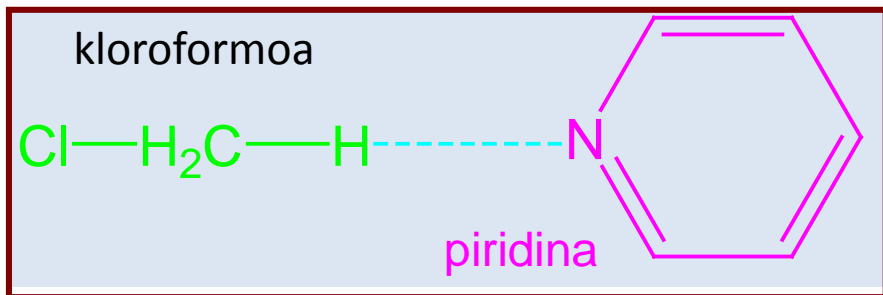
EZ OHIKOA: L_3 -ren propietate fisikoak $\neq$ L_1 eta L_2 likidoen propietateen batez bestea baino handiagoa, IP-rekin gertatzen den bezala

EZ OHIKOA gertatzen denean **$L_3 = \text{AZEOTROPO BAT}$**

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

PORTAERA AZEOTROPIKOA

$$IP(L_3) > \frac{IP(L_1) + IP(L_2)}{2}$$

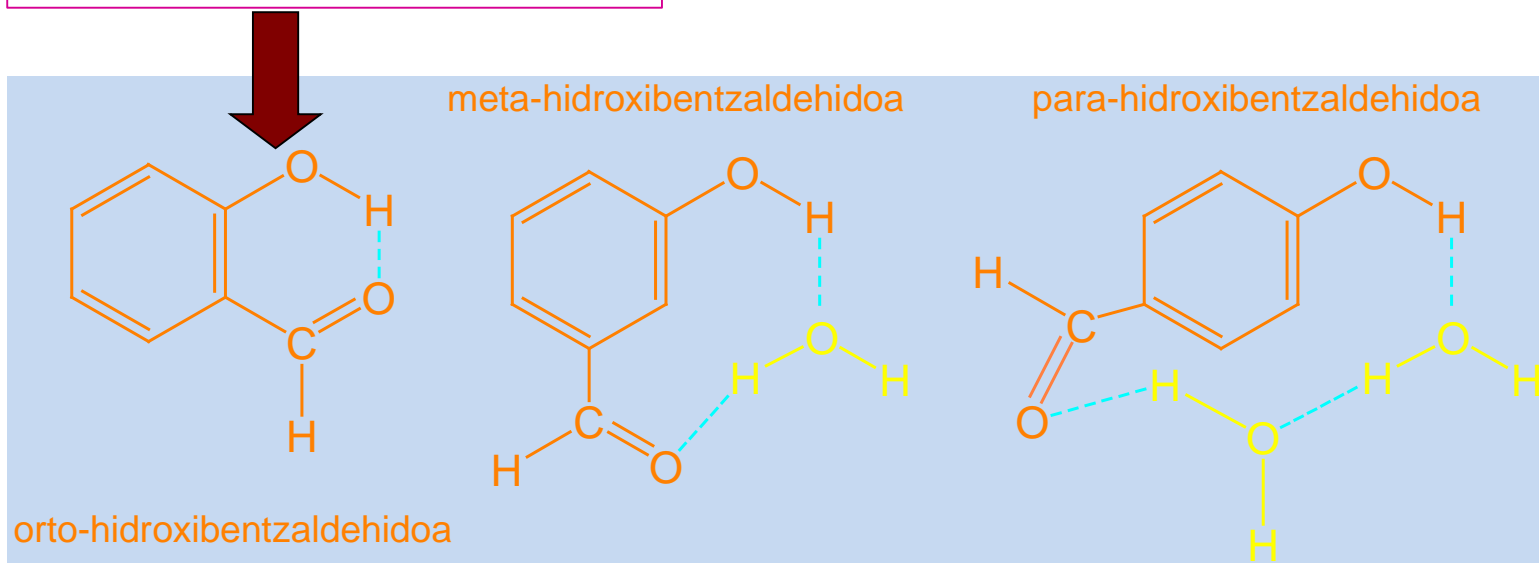
06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

Disolbagarritasuna

Solutuaren eta disolbatzailearen arteko hidrogeno-loturak lagungarriak izan daitezke solutuaren disolbagarritasuna areagotzeko

Disolbagarritasun txikiagoa?

Osatzen dira H-lotura intramolekularrak $\rightarrow$ H_2O -k ezin ditu H-loturak osatu $\rightarrow$ disolbagarritasuna txikiagoa du

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

URETAN KONPOSATU ORGANIKOEN DISOLBAGARRITASUNA

Hidrogeno-loturak disolbatzaile eta solutuen arteko elkarrekintza areagotzen du

Eter dimetilikoa	CH_3OCH_3	Urarekin nahaskorra
Sulfuro dimetilikoa	CH_3SCH_3	Partzialki nahaskorra
Piridina	$\text{C}_5\text{H}_6\text{N}$	Urarekin nahaskorra
Bentzenoa	C_6H_6	Partzialki nahaskorra

“S” handitzen da H-loturaren kausa

N -ak H-loturak ahalbideratzen du

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

LIKIDOEN LIKATASUNAREKIKO ERAGINA

Hidrogeno-loturak geruza desberdinetan arteko eragiten du

GERUZEN ARTEKO MUGIMENDUA OZTOPOTZEN DU

Zenbat eta H gutxiago izan likatasuna orduan eta txikiagoa da

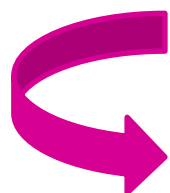
	H_2O	CH_3OH	CH_3OCH_3
Likatasuna(milipoises)	10,05	5,97	2,33

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

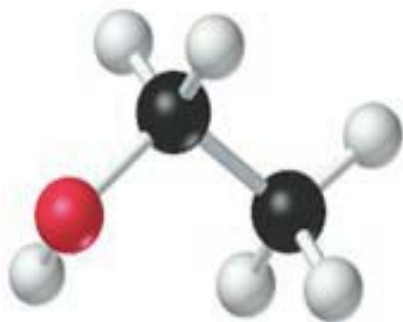
LIKIDOEN LIKATASUNAREKIKO ERAGINA : BESTE ADIBIDE BAT

Hidrogeno-loturak geruza desberdinen arteko elkarrekintza areagotzen du

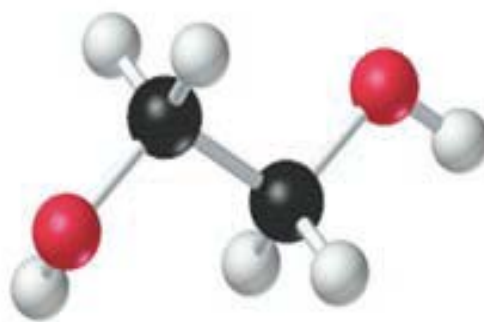

GERUZEN ARTEKO MUGIMENDUA OZTOPOTZEN DU ETA LIKATASUNA MURRIZTUTA DAGO

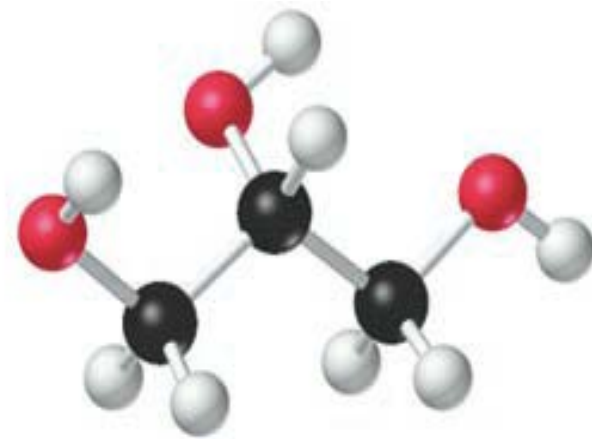
Zenbat eta **OH talde gutxiago** izan orduan eta likatasun **txikiagoa dago**

Alkohol Etilikoa
(etanola)
20°C: $\eta = 1.20 \text{ cP}$

Etilenglikol
(1,2-etanodiol)
20°C: $\eta = 19.9 \text{ cP}$

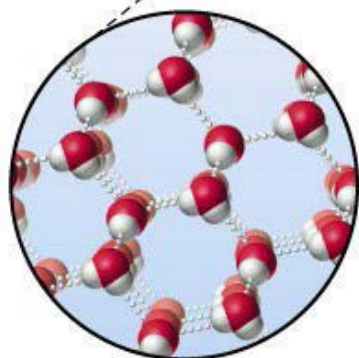

Glicerol
(1,2,3-propanotriol)
20°C: $\eta = 1490 \text{ cP}$

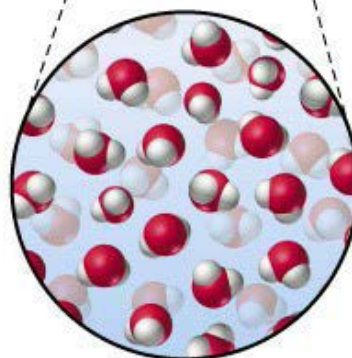

06.4. KOHESIO-INDARRAK

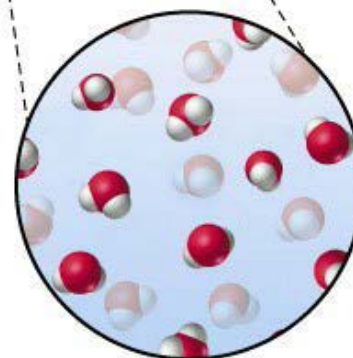
06.4.3. Hidrogeno-lotura

Egoera solidoa

egoera likidoa

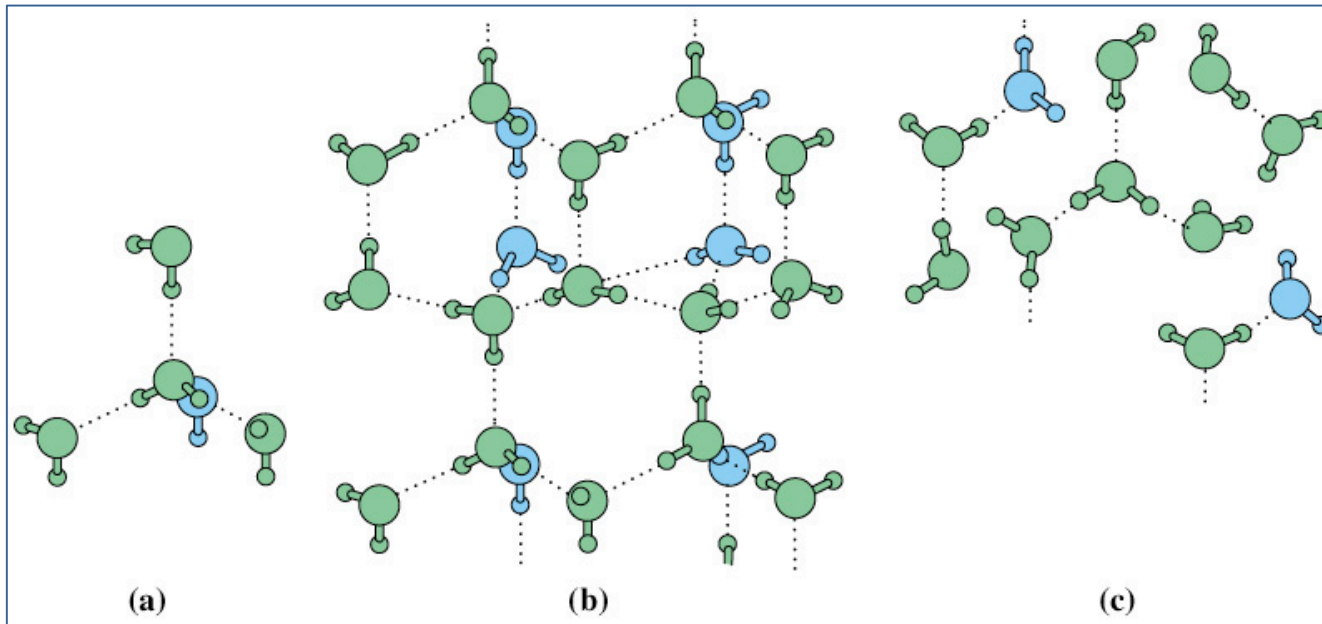
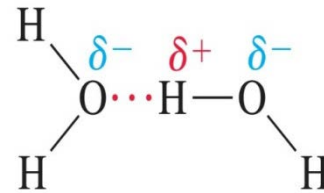
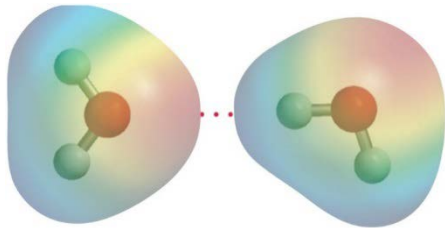
inguru molekularra

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

URAREN DENTSITATEAREKIKO ERAGINA

[uraren hidrogeno-loturak](#)

Inguru molekularra

egoera solidoa

egoera likidoa

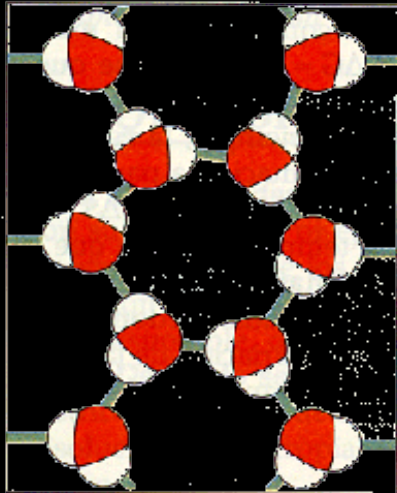
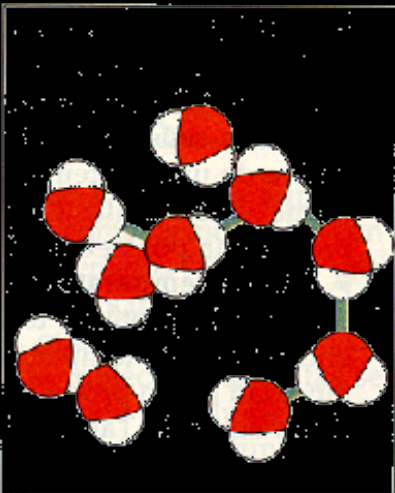
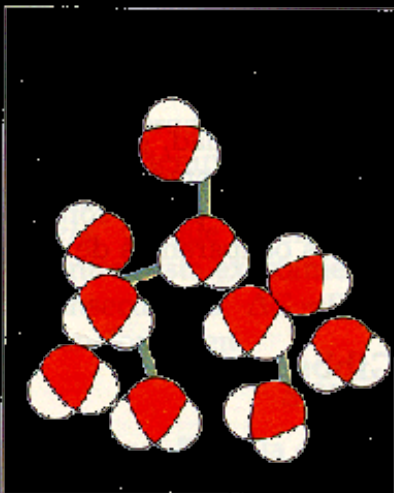
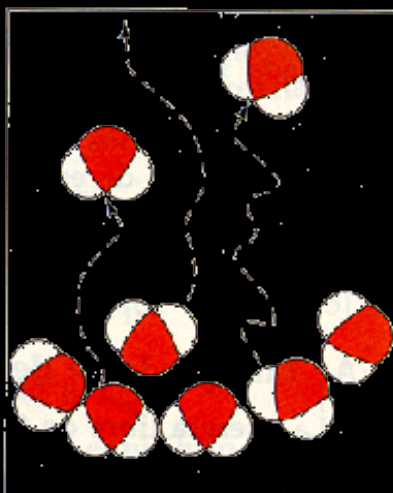
06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

H₂O IP (100°C); FP (0°C)

V_s handiagoa baina masa bera →
dentsitate (m/V) txikiagoa

Uraren portaera fisikoa berezi-berezia da

			
Hielo	Hielo fundente	Agua líquida	Agua en ebullición
Izotza ($T < 0^\circ\text{C}$)	izotza+ur likidoa ($T = 0^\circ\text{C}$)	ur likidoa ($T > 0^\circ\text{C}$)	ur- baporea ($T > 100^\circ\text{C}$)

V_s

>

V_l

06.4. KOHESIO-INDARRAK

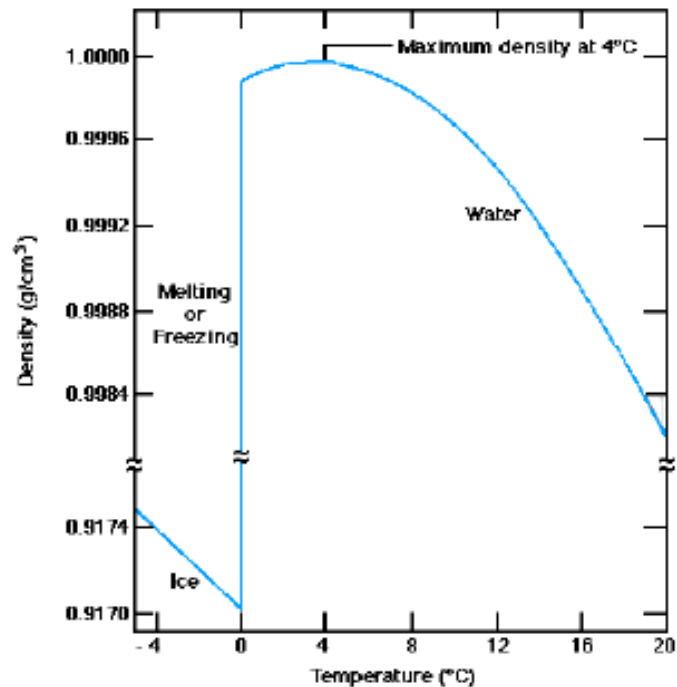
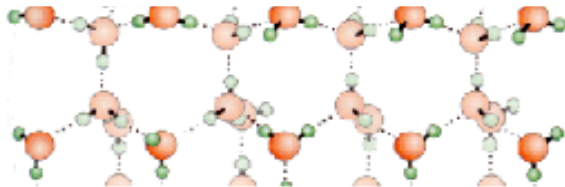
06.4.3. Hidrogeno-lotura

URAREN DENTSITATEAREKIKO ERAGINA

Dentsitate maximoa 4º C-tan

Horregatik izotzak (0 º C) ur likidoak baino dentsita txikiagoa du eta uraren gainean dago

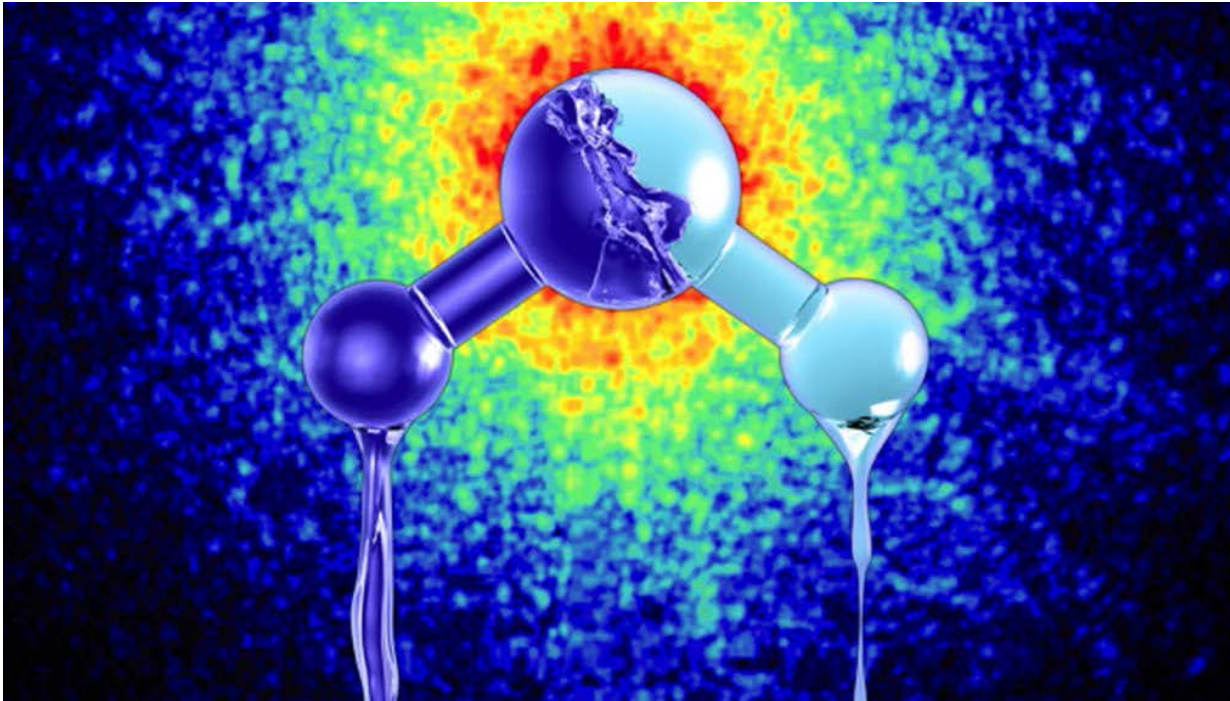
Izugarrizko eragina ozeanoko espezieen iraunkortasunean

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

Azken aurkikuntza: Urak bi egoera likidoa ditu

Fivos Perakis, Katrin Amann-Winkel, Felix Lehmkuhler, Michael Sprung...,2017.
Diffusive dynamics during the high-to-low density transition in amorphous ice. *Proceedings of the National Academy of Science PNAS*, June 26

DOI: [10.1073/pnas.1705303114](https://doi.org/10.1073/pnas.1705303114)

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.3. Hidrogeno-lotura

Azken aurkikuntza: Urak bi egoera likidoa ditu

- H_2O -k bi egoera likido dauzka
- Urak likido egoeran bi fase ditu, biak oso propietate desberdinak izaten dentsitateari eta egiturari dagokionez
- 2017.urtean Estokolmon, Suedian, zientzialariek aurkitu dute hau, ura oso motela den kristalizazio-prozesuan
- Aurkitu duten likidoa dentsitate txikiagoa eta likatasuna handikoa da
- Agian.....

URA EZ DA OSO BEREZIA DEN LIKIDOA BAIZIK ETA.....

BERE BARRUKO BEREZITASUNA BI LIKIDO DESBERDINAK IZATEAN DATZA

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

6.4.1.Sarrera

6.4.2.Van der Waals indarrak

6.4.3. Hidrogeno- Lotura

6.4.4. Solido Molekularrak

6.4.5. Ariketak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

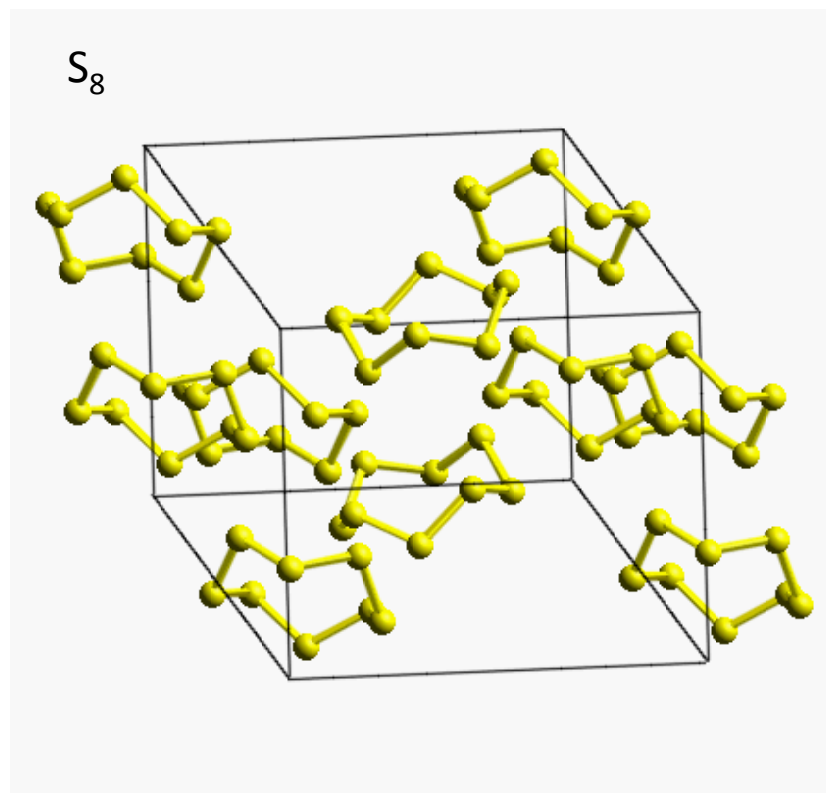
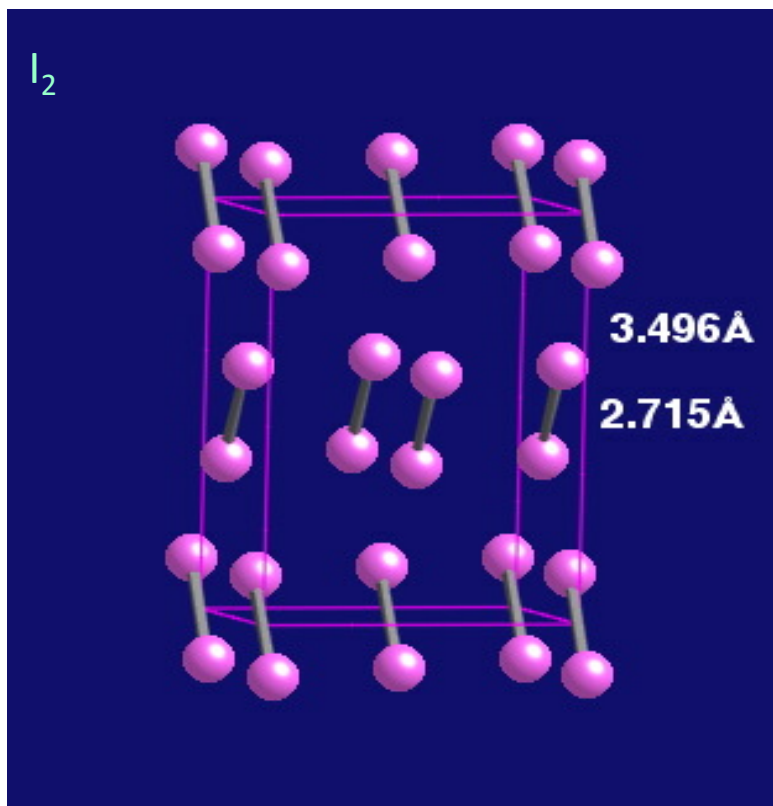
- Tenperaturak behera egin ahala, agitazio termikoa gero eta txikiagoa da.
- Hori dela eta, tenperatura jakin batetik behera likidoak izoztu egiten dira, eta **solido molekularrak** eratzen dira
- Sustantzia bakoitzak badauka bere izozte-puntua, eta **gehienetan** sustantzia molekularrak likido eta gas egoeretan daude giro-tenperaturan, kohesio-indarrak ez baitira oso sendoak
- Halere, beste batzuk **solido egoeran daude giro-tenperaturan**: iodoa eta sufre esaterako

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

Giro-tenperaturan solido egoeran dauden molekularak

Solido molekularrak

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

GOGOETA BAT.....

- Hidrogeno-loturak gainontzeko Van der Waals-en indarrak baino sendoagoak dira
- Sufrean eta iodoan behin behineko dipoloen arteko indarrek baino ez dute jokutzen, eta horiek ahulak dira
- Iodoa eta sufrea solido-egoeran daude giro-tenperaturan; ura, likido egoeran; eta, amoniakoa, gasa da

KONTRAESANA??? EZ, MOLEKULEN TAMAINAN DAGO ERANTZUNA

- *Oktasufrea (S_8) eta diiodoa (I_2) pisu molekular altuko molekulak direnez, **giro tenperaturan dagoen agitazio termikoa ez da nahikoa molekulen arteko kohesioak desegiteko, indar hauek ohiko ez den bezala sendo samarrak baitira***
- *Tamainak kohesio-indarraren sendotasuna areagotzen du nahiz eta berez indar hauek hidrogeno-lotura baino ahuleko izaera izan*

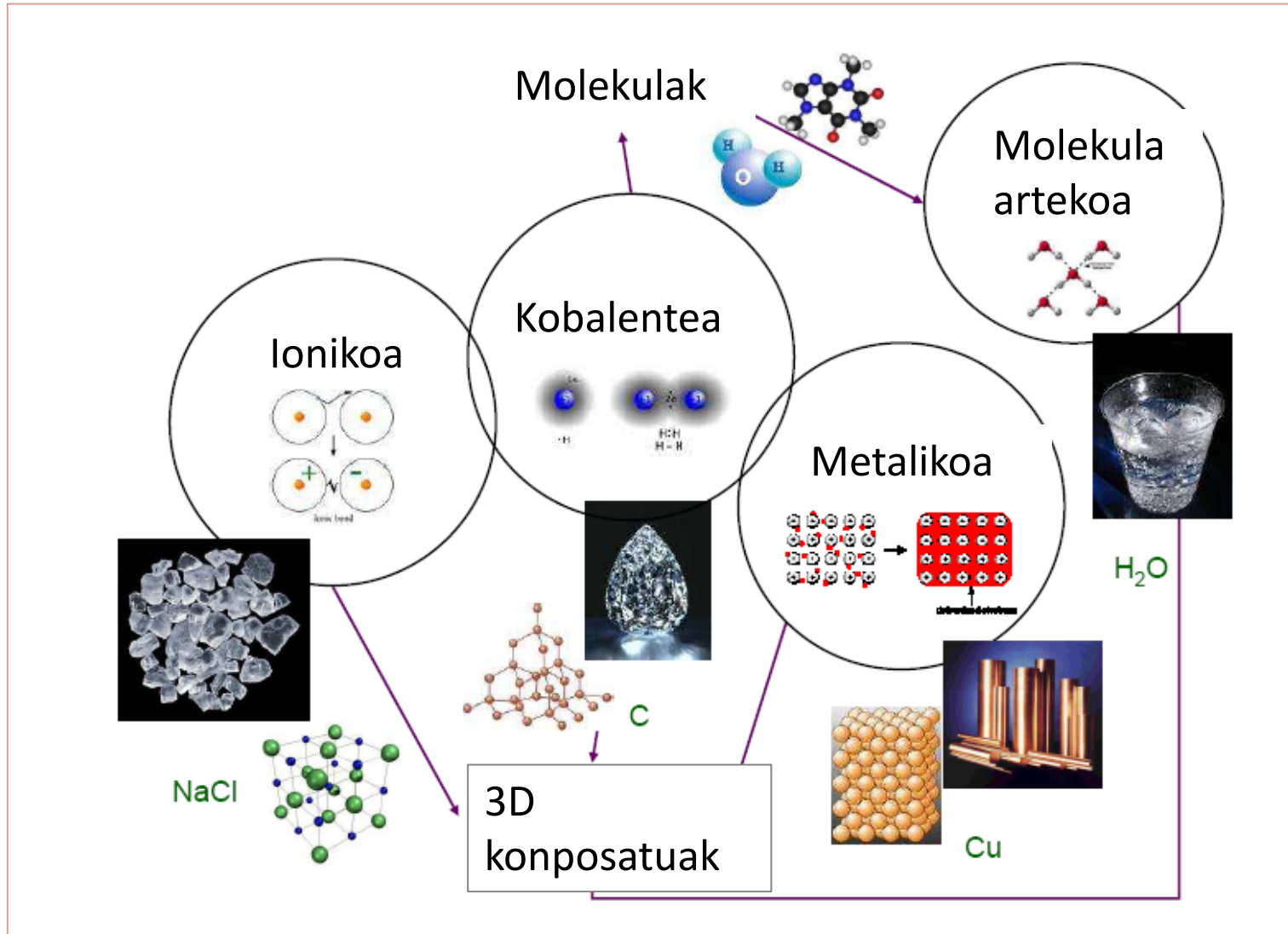
06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

Molekulen tamainaren eragina erraz ikus daiteke hidrokarburoetan tamainak $\uparrow \Rightarrow$ FP $\uparrow$ eta IP $\uparrow$

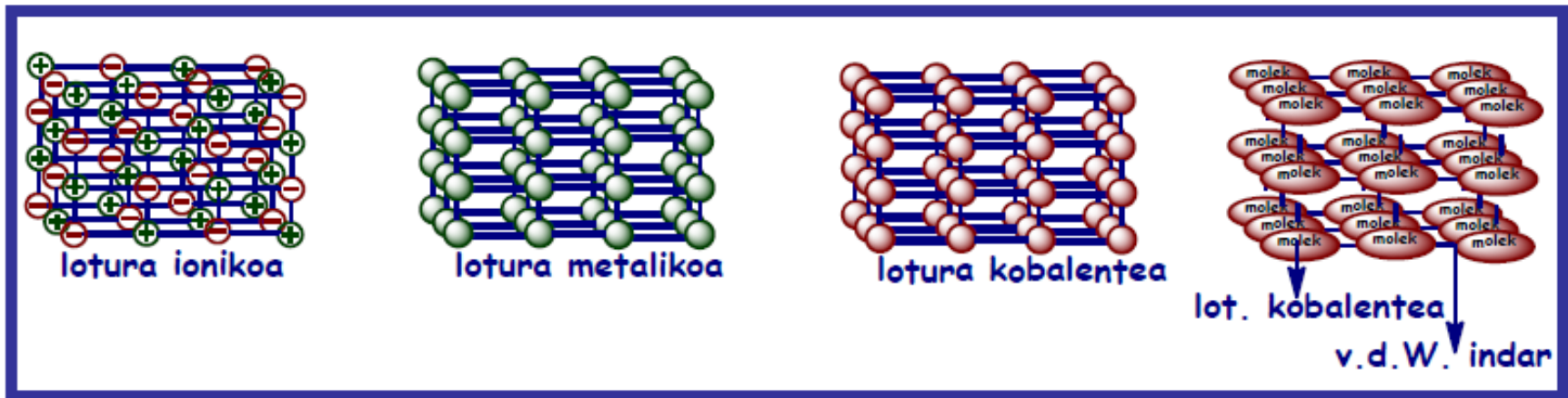
	Irakite-puntua (°C)
Butanoa (g) (C ₄ H ₁₀)	-0.5
Pentanoa (l) (C ₅ H ₁₂)	36.1
Hexanoa (l) (C ₆ H ₁₄)	68.7

LOTURA -MOTA

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

SOLIDO MOTA DESBERDINAREN BARRUKO EGITURA

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

Solido-mota	Egituraren osagaiak	Partiulen arteko indarrak	Propietateak
Molekula apolarra	molekula	London-dispertsio indarrak	<ul style="list-style-type: none"> . Bigunak . P_f oso baxuak edo ertainak . Disolbagarritasuna (polarretan)
Sare kobalentea	Atomoak kobalenteki konektatuta	Lotura kobalentea	<ul style="list-style-type: none"> . Oso gogorrak . P_f altua . σ askotarikoa
Ionikoa	ioiak	Erakarpen elektrostati-koak	<ul style="list-style-type: none"> . Gogorrak-hauskorrak . P_f altua . σ baxua
Metalikoa	Katioiak posizio zehatzetan eta elektroiak deslektutuak	Lotura metalikoak	<ul style="list-style-type: none"> . Askotariko gogortasuna . P_f oso aldakorak . σ altua

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

Solido-mota	Egituraren osagaiak	Partiulen arteko indarrak	Propietateak
Molekula apolarra	Atomoak molekula apolarrak	London-dispertsio indarrak	<ul style="list-style-type: none"> . Bigunak . P_f oso baxuak edo ertainak . Disolbagarritasuna(polarretan)
Molekula polarra	molekula polarrak	London-dispertsio indarrak; dipolo-dipolo indarrak	<ul style="list-style-type: none"> . Oso gogorrak . P_f baxuak edo ertainak . Disolbagarritasuna(polarretan eta ez-polarretan)
H-zubiekin molekulak	H-N,H-O, H-F duten molekulak	London-dispertsio indarrak; dipolo-dipolo indarrak; H-zubiak	<ul style="list-style-type: none"> . P_f baxuak edo ertainak . Disolbagarritasuna(polarretan eta ez-polarretan)

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

Laburpena

- . Kohesio-indarrak atomoen arteko loturak baino ahulagoak dira, baina ez garrantzi gutxikoak.
- . Van der Waals-en indarrak ere deritze
- . Espezie molekularren polaritasuna eta polarizabilitatearen arabera desberdinak dira
- . Indar hauen balore handiagoak beti F.P. eta I.P. handiagoak sorrarazten dituzte
- . Molekula natura polarraren edo apolarraren arabera desberdinak dira
- . Hidrogeno-loturak bere ezaugarriagatik garrantzi berezia eskatzen du
- . Eraginkorra da ildo kimiko askotan

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

6.4.1.Sarrera

6.4.2. Van der Waals indarrak

6.4.3. Hidrogeno-Lotura

6.4.4. Solido Molekularrak

6.4.5. Ariketak

06.GAIA: LOTURA KIMIKOA

06.4: KOHESIO-INDARRAK

Ariketak egiteko kontua hartzekoa

- . London-indarrak molekula guztietan daude eta masarekiko menpekotasuna dute
- . Keesom-indarrak behin betiko dipoloekin zerikusia dute.
- . Masa desberdinetako molekulekin aritzean London indarra nagusiak dira
- . Antzeko masako molekulekin aritzean Keesom indarrak nagusiak dira
- . Arrazoa: guztiak masarekin batera areagotzen dira, baina London indarretan gehiago nabaritzen da eragin hau, polarizabilitatea gertatu behar baita

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.5. Ariketak

ARIKETA 1

Hurrengo konposatuen F.P .eta I.P-ren aldaketak justifika ezazu:

a) Gas geldoen F.P. hurrengoak dira:

He:4.2K Ne:27.1K Ar:87.7K Kr:119.7 Xe:165K Rn:211K

b) CH₃SH: F.P.= 150 K I.P.= 279.2 K

CH₃OH: F.P.= 179.1K I.P.= 337.9 K

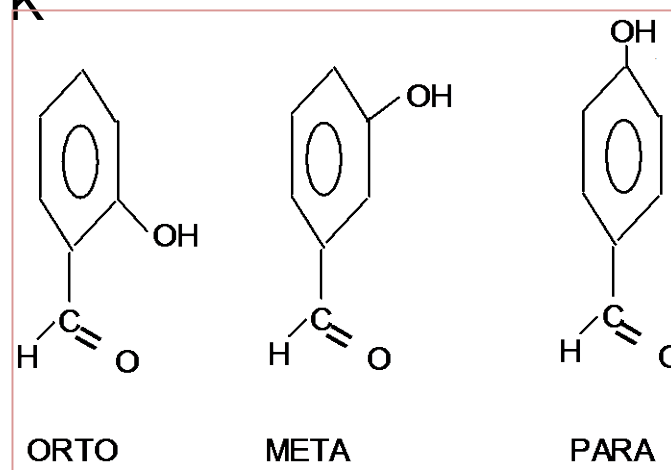
c) N₂: F.P.: 64K I.P.: 77.2K

CO: F.P.: 74K I.P.: 81.5K

d) o-hidroxibenzaldehido: F.P.= 280K

m-hidroxibenzaldehido: F.P.= 380K

p-hidroxibenzaldehido: F.P.: = 389K

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.5. Ariketak

ARIKETA 2

Zer nolako indar-mota agertzen dira honako konposatu hauetan?

a) HBr eta H_2S

b) Cl_2 eta CBr_4

c) I_2 eta NO_3^-

d) NH_3 eta C_6H_6

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

- . Polarizabilitatea
- . Kondentsazioa
- . Fusio-puntua
- . Irakite-puntua
- . Dipolo iraunkorra
- . Dipolo induzitua
- . Bat-bateko dipoloa
- . Azeotropoa
- . Likatasuna

06.4. KOHESIO-INDARRAK

06.4.4. Solido Molekularrak

1. Chang, R., Goldsby, K. A.: *Química*; 11ª Ed. McGraw-Hill; Mexico, D. F., (2013)
2. Petrucci, R. H., Herring F. G.; Madura, J.D.: *Química General*. Ed: Pearson Education, 10ª Ed., Madrid, (2011)
3. Valenzuela, C.: *Química General e Inorgánica para estudiantes de Farmacia*. Ed. Universidad de Granada, Granada, (2002)
4. Lothar Beyer: *Química Inorgánica*. Ed. Ariel Ciencia, Barcelona(2000)
5. Martinez, R., Rodriguez, Mª J., Sánchez, L.: *Química. Un proyecto de la ACS*. Ed. Reverté, Barcelona (2005)

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

07.GAIA

HAINBAT ESPEZIE KIMIKOEN AZIDOTASUNA

Farmaziako graduaren 1.maila
Kimika Orokorra eta Ez-organikoa
2019/20 ikasturtea

AURKIBIDEA

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. ioi metalikoak

1.2. hidruro bitarrak

1.3. oxoazidoak

1.4. oxidoak

2. Lewisen azidotasuna

2.1. “p” blokeko Lewisen azidotasuna

2.2. katioi metalikoen Lewisen azidotasuna

3. Pearson-irizpideak (ABDB)

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. ioi metalikoak

1.2. hidruro bitarrak

1.3. oxoazidoak

1.4. oxidoak

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

- Farmazia-arloan erreakzio gehienak uretan egiten dira

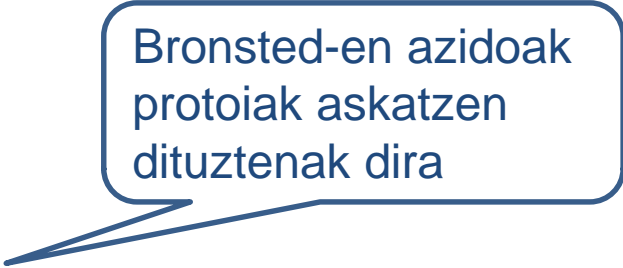
pH-ren menpekoak dira

- Gai honetan: hainbat espezieen azidotasun-indarra aztertzekeo irizpideak ematen dira.

MOLEKULA-EGITURAREN ETA AZIDOTASUNAREN ARTEKO ERLAZIOA AZTERTU BEHAR DA

- Espezie azidoaren **indartasun azidoan** eragina duten faktoreak
  1. H-A lotura-energia
  2. loturen polaritatea
  3. hidratazio-energia

1. Bronsted-Lowryren azidotasauna

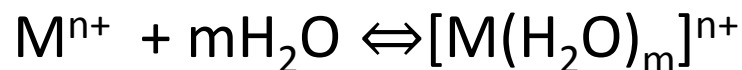
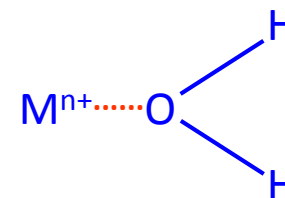
Bronsted-en azidoak
protoiak askatzen
dituztenak dira

- Bronsted-espezieen azidotasauna uretan aztertzen da
- Kontuan hartzeko: zeinek diren irizpide nagusiak nahiz eta emaitzak BETI datu esperimentalekin bat egin behar dute
- Hurrengo espezie hauek ikasten dira
  1. katioi metalikoak
  2. hidruo bitarrak/Hidrazidoak
  3. oxoazidoak
  4. oxidoak

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. Ioi metalikoak: M^{n+}

- Ioiak karga-dentsitate altua dute
- Ohikoa da ioiak uretan solbatatuak agertzea:

- ΔH_s OSO ALTUA da
- Espezieek nahiago dute H-a galtzea ur-molekula osoa baino

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. Ioi metalikoak: M^{n+}

- Demagun Al^{3+}

$K_a = 1,1 \times 10^{-5}$ Azido azetikoarenarekin konparagarria ($1,8 \times 10^{-5}$)

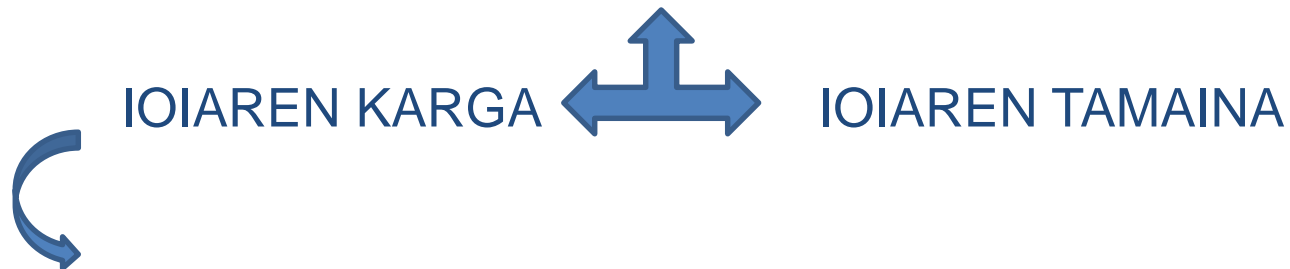
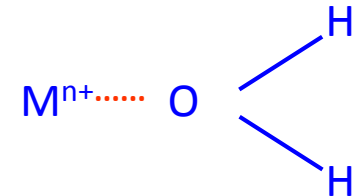

- Azido protoianitzekoak bezalako portaera du

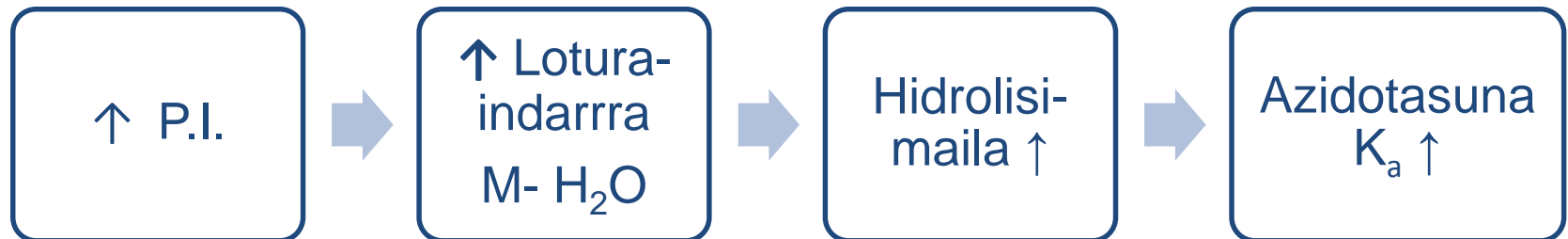
1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. loi metalikoak: M^{n+}

AZIDOTASUN INDARRA

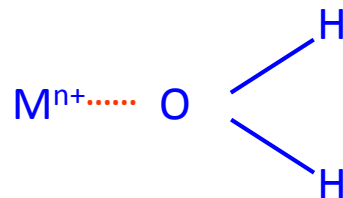

POTENTZIAL IONIKOA (P.I.) = KARGA / ERRADIO IONIKOA

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. Ioi metalikoak: M^{n+}

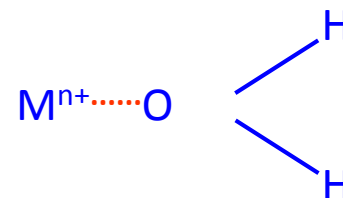
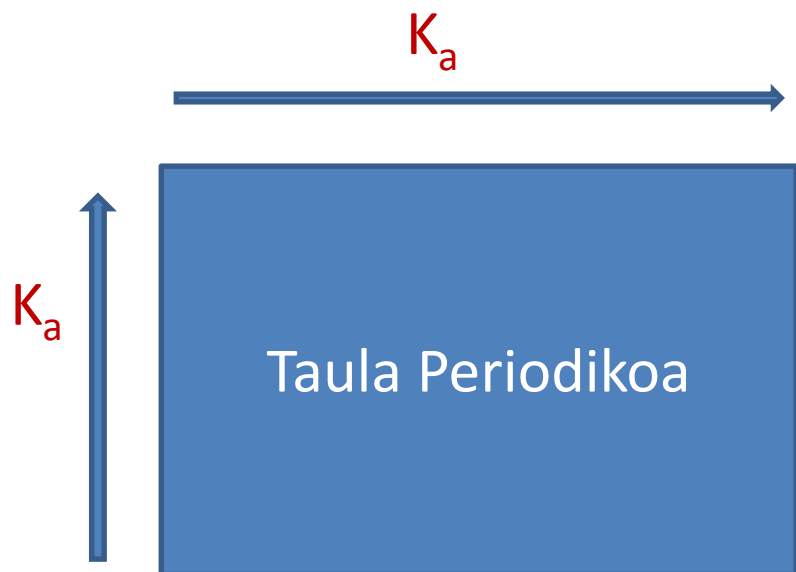

- Katioi polarizazaileak (karga handia eta tamaina txikia) oxigenoaren dentsitate elektroniko gehiago bereganatzen dute eta orduan O-H lotura polarragoa izango da, H atomoa erraz galduz. Beraz, azidoagoak dira.
- Fe(3+) katioa Fe(2+) delakoa baino azidoagoa da

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. loi metalikoak: M^{n+}

Joerak orokorrak taula periodikoan

Talde batean gorantz

- . P.I. handitzen da
- . Azidotasuna handitzen da

Periodo batean eskuinerantz

- . P.I. handitzen da
- . Azidotasuna handitzen da

★ Aurrekoa betetzen da ioien konfigurazio elektronikoa $ns^2 np^6$

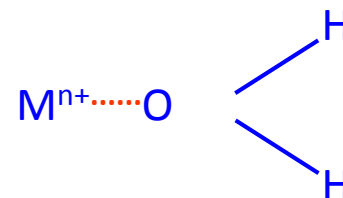

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. Ioi metalikoak: M^{n+}

Taldeetako joerak

- Taldeetan $\downarrow$, P.I. ???
- Karga bera baina erradio handiagoa $\longrightarrow$ P.I. txikiagoa

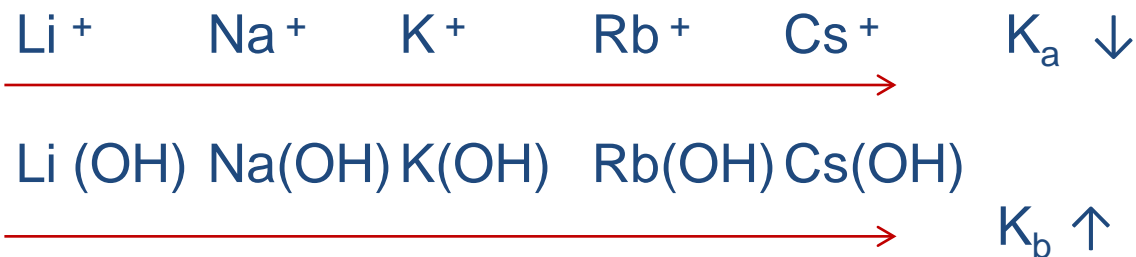
Taldeetan $\downarrow$ $\longrightarrow$ P.I. $\downarrow$ $\longrightarrow$ K_a $\downarrow$

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

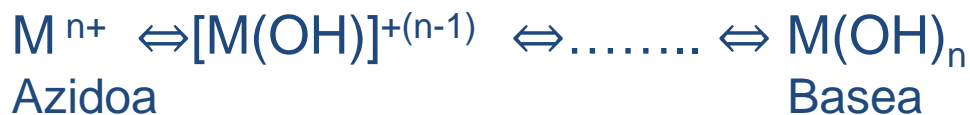
1.1. Ioi metalikoak: M^{n+}

Taldeetako joerak

- . Espezie azidoa eta bere espezie konjokatuen arteko erlazioa: azidotasuna gutxitu ahala, dagokion hidroxido konjokatuaren indar basikoa handiagoa da

- . $M^{n+}/M(OH)_n$ protolito-sistema dagokion oreka

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. loi metalikoak: M^{n+}

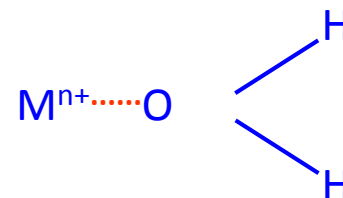
Periodoetako joerak

➤ Periodoetan $\rightarrow$ P.I.???

➤ Karga handiagoa baina erradio txikiagoa $\rightarrow$ P.I. handiagoa

K_a handiagoa

Periodoetan $\rightarrow$ $\rightarrow$ P.I. $\uparrow$ $\rightarrow$ K_a $\uparrow$

1. Bronsted-Lowryren azidotasauna

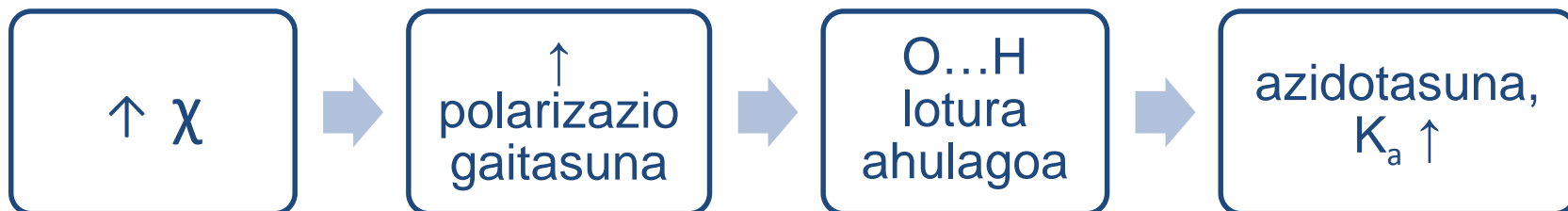
1.1. loi metalikoak: M^{n+}

Konfigurazio elektronikoa ez baldin bada gas geldoarena?

. Faktore nagusiak:

- Elektronegatibitatea
- M-O loturaren kobalentzia

. Potentzial ionikoa ez da esanguratsua

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. loi metalikoak: M^{n+}

Joerak orokorrak taula periodikoan

Konfigurazio elektronikoa $\neq ns^2 np^6$

Loturen polarizazioa

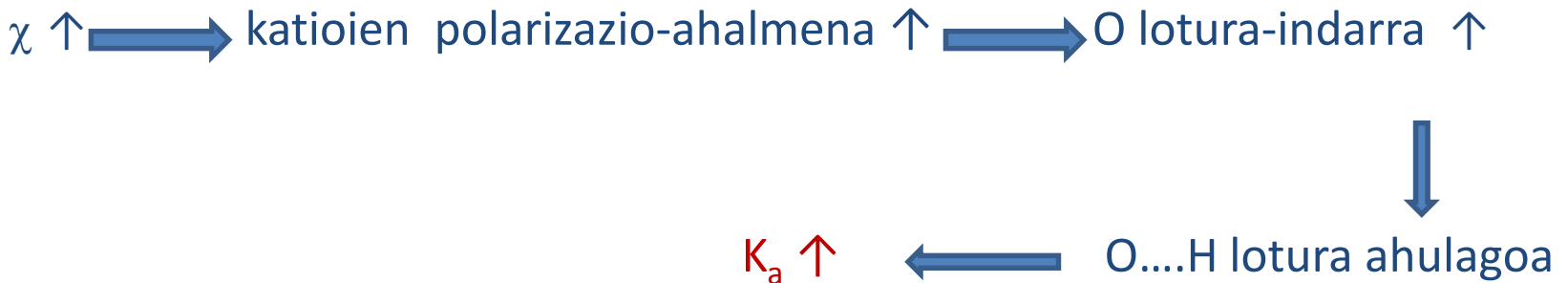
$\chi(\text{Mg}) = 1.3$
 $\chi(\text{Hg}) = 2.0$

Mg^{2+} : P. I. = 3,1
 Hg^{2+} : P. I. = 1,8

$\downarrow K_a$

Elektronegatibitatea

Nola azaldu?

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. Ioi metalikoak: M^{n+}

Katioiak	POTENTZIAL IONIKO = Q/r
Mg^{2+}	3,1
Cu^{2+}	2,9
Zn^{2+}	2,7
Cd^{2+}	2,1
Hg^{2+}	1,8

↓
indar azidoa handitzen da

Kasu honetan azidotasunaren ordena azaltzeko P.I.a ez da kontuan hartu behar

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1. 2. Hidruo Bitarrak

- Hidruo horien azidotasuna aztertzen ari garenez, ondoko erreakzio orokorra hartu behar dugu kontuan

- Ikus daitekeenez, eratzen den **anioia zenbat eta egonkorragoa** izan, oreka orduan eta eskumalderantz desplazatuago egongo da eta XH_n hidruoaren **azidotasuna hainbat eta handiagoa** da
- Faktoreak:
  - Anioiaren egonkortasuna $\leftrightarrow Z_e \leftrightarrow$ Protoi-afinitatea
  - Elektronegatibitatea
  - Tamaina, karga-dentsitatea

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.2. Hidruro Bitarrak

Zeren menpe dago anioiaren egonkortasuna ???

1. Atomo zentralaren kanpo-elektroien karga nuklear eraginkorra

Izan ere, **karga nuklear eraginkorra handitzen** den heinean (periodoetan eskumalderantz), eratzen den **anioia** hainbat eta **egonkorragoa** izango da.

2. Anioiaren **karga-dentsitatea**

Behera doan heinean, **anioia gero eta egonkorragoa** da karga negatiboa oso hedatua egongo baita molekula osoan.

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1. 2. Hidruro Bitarrak

Zenbait hidruroen pK_a balioak:

CH₄ (52)	NH₃(35)	H₂O(14)	HF(3.17)
	PH ₃ (27)	H ₂ S(7)	HCl(-7.4)
		H ₂ Se(3.8)	HBr(-9)
			HI(-9.5)

Azidotasuna

Azidotasuna

NOLA AZALDU DATU HAUEK?

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1. 2. Hidruro Bitarrak

Periodoetako joerak

Periodoetan $\rightarrow$

Atomo zentralaren $Z_e \uparrow \Rightarrow$ nukleoak karga positibo gehiago jasaten du $\Rightarrow$ ioiaren egonkortasuna $\uparrow$

Protoi-afinitatea $\downarrow \Rightarrow$ protoia errazago askatzen du

Azidotasuna $\uparrow$

Periodoetan $\rightarrow \Rightarrow$ Afinitate protonikoa $\downarrow \Rightarrow$ $K_a \uparrow$

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1. 2. Hidruro Bitarrak

Periodoetako joerak (χ)

- Periodoetan $\rightarrow \chi$???
- Atomoaren χ handiagoa bada $\rightarrow$ loturaren polaritatea handiagoa
 $\rightarrow$ H-lotura ahulagoak $\rightarrow$ joera gehiago protoiak askatzeko

K_a handiagoa

Periodoetan $\rightarrow$ χ $\uparrow$ $\rightarrow$ K_a $\uparrow$

$\Delta\chi$ N-H: 0,8
 $\Delta\chi$ F-H: 1,8

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.2. Hidruro Bitarrak

Zenbait hidruroen pK_a balioak:

CH ₄ (52)	NH ₃ (35)	H ₂ O(14)	HF(3.17)
	PH ₃ (27)	H ₂ S(7)	HCl(-7.4)
		H ₂ Se(3.8)	HBr(-9)
			HI(-9.5)

Azidotasuna

Azidotasuna

DATUAK ETA ONDORIO TEORIKOAK BAT DAUDE

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1. 2. Hidruro Bitarrak

Zenbait hidruroen pK_a balioak:

CH ₄ (52)	NH ₃ (35)	H ₂ O(14)	HF(3.17)
	PH ₃ (27)	H ₂ S(7)	HCl(-7.4)
		H ₂ Se(3.8)	HBr(-9)
			HI(-9.5)

Azidotasuna

Azidotasuna

- χ ? : kontrakoa esperagarria da
- Karga-dentsitatea? : beherantz anioia egonkorragoa da, adostasuna
- Bi faktore kontrako joera azaltzen dute
- Lotura-entalpia?

ADOSTASUNA,

Lotura-entalpia garrantzia duen faktorea da

$$\Delta H_{\text{H-I}} < \Delta H_{\text{H-Br}} < \Delta H_{\text{H-Cl}} < \Delta H_{\text{H-F}}$$

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3. Oxoazidoak. Sailkapena

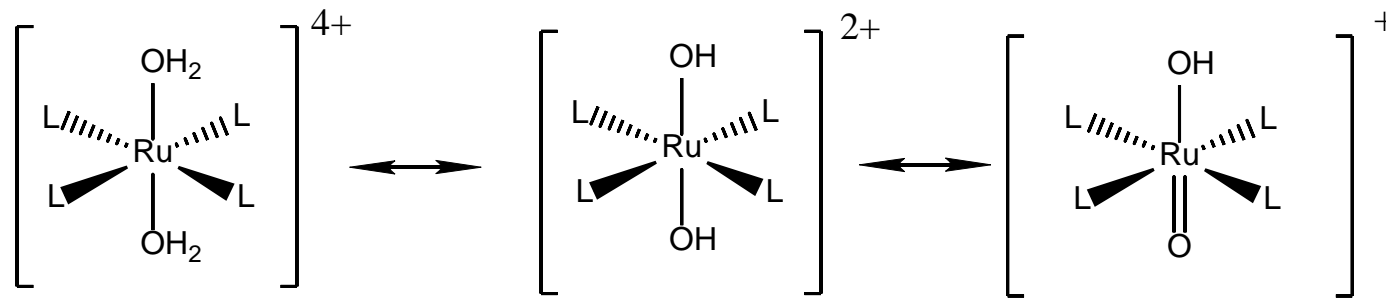
Hiru oxoazido-mota daude

1. **“akuo”- azidoak:** H^+ azidoa, ioi metaliko zentralari koordinatuta dagoen ur-molekula batean dago, esaterako $[A(OH_2)_n]^+$
2. **Hidroxoazidoak:** H^+ azidoa, ondoan “oxo” talderik ez duen hidroxilo talde batean dago, esaterako $Te(OH)_6$
3. **Oxoazidoak:** H^+ azidoa ondoan “oxo” taldea duen hidroxilo talde batean dago, esaterako: $SO_2(OH)_2$

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3. Oxoazidoak. Sailkapena

- Hiru espezie hauek “akuo”-azidoen desprotonazioan jarraiak gertatzen diren urratsak kontsidera daitezke

- “Akuo”-azidoren: erdiko atomoak E.O. baxuak dituztenek eratzten dira, “s” eta “d” blokeko metalak
- Oxoazidoak: O.E. altuko metalak eratu ohi dira

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3. Oxoazidoak. Faktoreak

- Funtsezko faktorea: O----H loturaren polaritatea
- Azidotasun handia sorrarazten duten faktoreak:
  - Elementu zentralaren **elektronegatibitatea**
  - Anioiaren egonkortasuna **karga-deslekupenagatik** sortuta

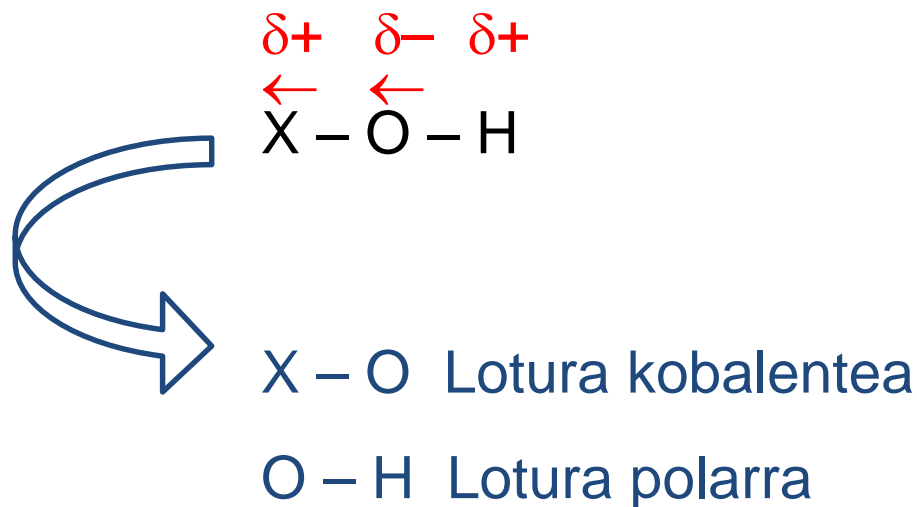
balio handiagoak, azidotasun handiagoa

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3. Oxoazidoak. Faktoreak

- Lotura-energiari buruzko datu gutxi dago
- Loturaren polaritatea oinarritzen da

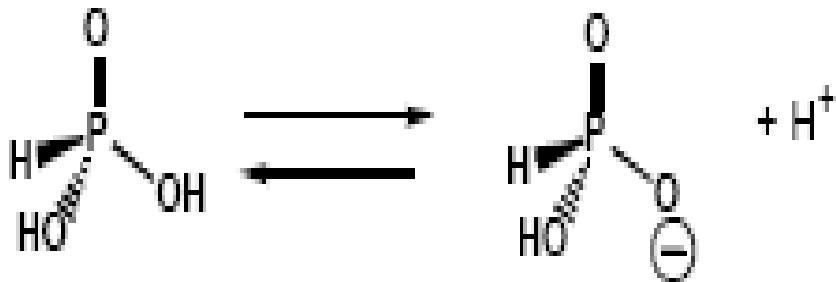

- O-H loturaren polaritate altuak azidotasun handiaren ondorioa dauka

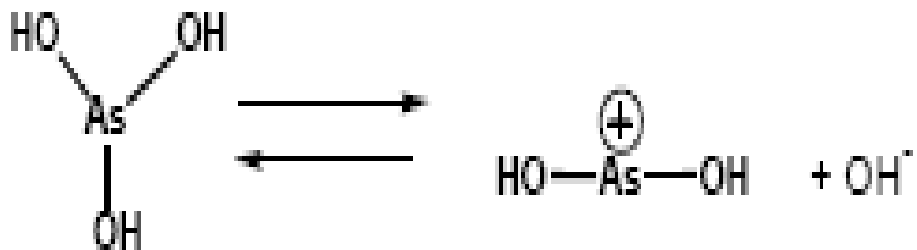
1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3. Oxoazidoak loturen polartasuna

$\text{H}_3\text{AsO}_3/\text{As}(\text{OH})_3$ eta H_3PO_3 formulak antzekoak direnez, $\text{H}_3\text{AsO}_3/\text{As}(\text{OH})_3$ molekularako azido artsenioso izena erabiltzen dugu baina espezia honek base modura jokatu du, **As...OH loturak O...H loturak baino polarragoak dira** eta.

$$\text{pK}_a(\text{H}_3\text{PO}_3/\text{H}_2\text{PO}_3^-) = 1.51$$

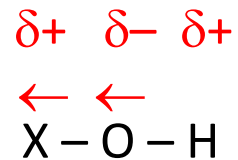

$$\text{pK}_a(\text{As}(\text{OH})_2^+/\text{As}(\text{OH})_3) = 9.2$$

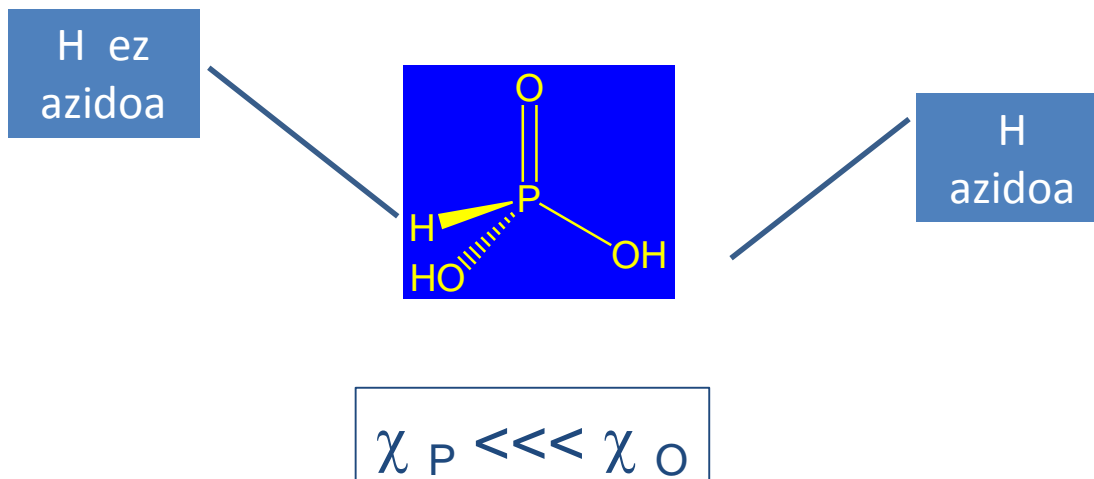
1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3. Oxoazidoak. hidrogeno azidoak

Espezie baten H-a azidoa zein da?

O-H loturaren polaritate altua $\longrightarrow$ H oso azidoa

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

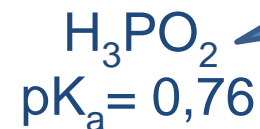
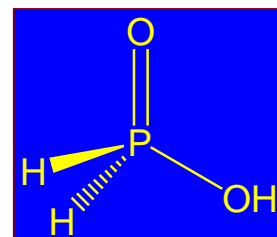
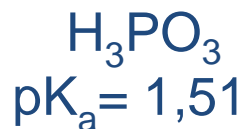
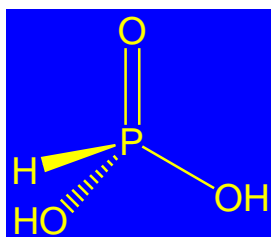
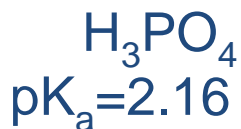
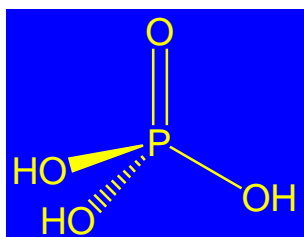
1.3. Oxoazidoak.hidrogeno azidoak

- Atomo zentralaren inguruan zein **H** eta **O** atomoak zein **hidroxilo** taldeak egon daitezke lotuta atomo zentralari
- **Bi** motako protoiak daude: **zuzenean** atomo zentralari **lotuta** daudenak eta **hidroxilo taldekoak**.
- Oxoazidoek askatzen dituzten protoiak **oxigeno atomoei lotuta** daudenak dira $O \cdots H$ lotura oso polarra baita.

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3. Oxoazidoak. hidrogeno azidoak

Hurrengo irudian fosforoaren oxoazidoak irudikatu dira

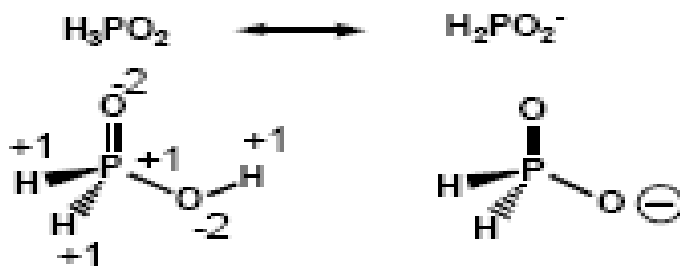
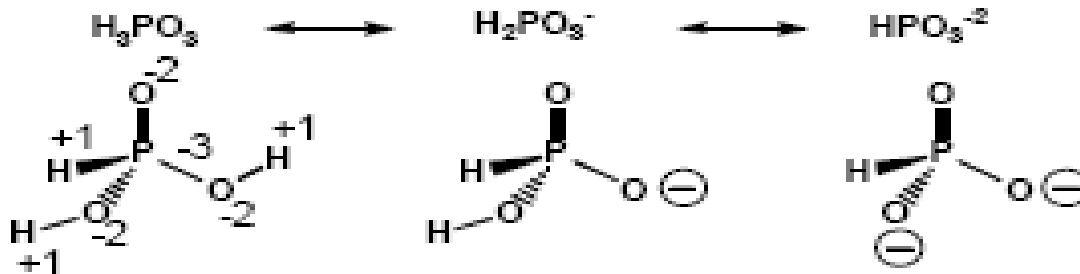
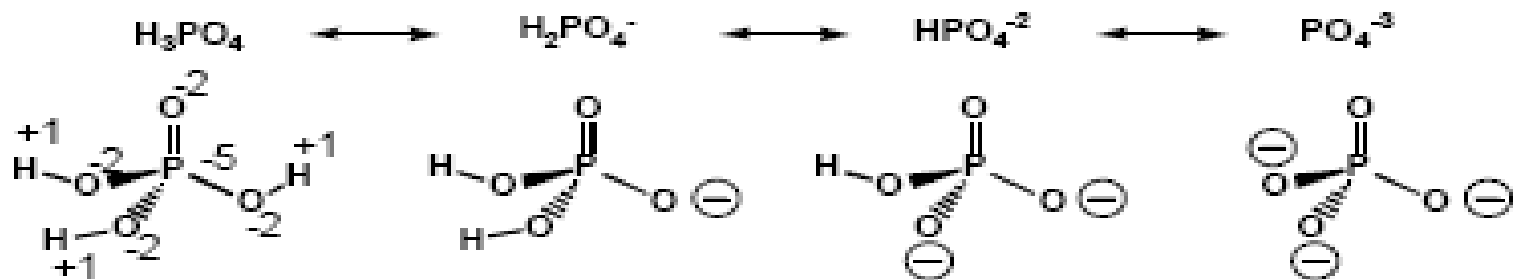
Zergatik?

- azido ortofosforikoan (H_3PO_4) hidrogeno atomo guztiak azidoak dira
- azido ortofosforosoan (H_3PO_3), hiruretatik bi
- azido ortohipofosforosoan (H_3PO_2), hiruretatik bat baino ez.

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3. Oxoazidoak.hidrogeno azidoak

Hurrengo irudian fosforoaren oxoazidoak eta oxoanioiak irudikatu dira.

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3. Oxoazidoak. Azidotasunaren ekarpenak

Formula orokorra: $XO_x(OH)_y$

Konposatu hauen azidotasunean lau ekarpen bereizgarriak ditugu

1.3.1. atomo zentralaren eragina

- . Elektronegatibitatea
- . Oxidazio-egoera

1.3.2. hidroxilo taldeen eragina

1.3.3. oxo taldeen eragina

1.3.4. molekulen estereokimika

1.3. Oxoazidoak.Azidotasunaren ekarpenak

Konposatu hauen azidotasunean lau ekarpen bereizgarriak ditugu

1.3.1. atomo zentralaren eragina

- . Elektronegatibitatea

- . Oxidazio-egoera

1.3.2. hidroxilo taldeen eragina

1.3.3. oxo taldeen eragina

1.3.4. molekulen estereokimika

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.1: atomo zentralaren eragina

- Demagun: atomo zentral desberdina eta O kopuru bera duten oxoazidoak: oxoazido hipohalogenosoak

- Azidotasuna hurrengo ordenean handituz doa

	HClO	>	HBrO	>	HIO
$\text{pK}_a =$	7,2		8,69		10,64

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.1: atomo zentralaren eragina

	HClO	>	HBrO	>	HIO
pK _a	7,2		8,69		10,64

Cl atomoa elektronegatiboagoa da $\longrightarrow$ O-ren elektroiak beregana erakartzen ditu $\longrightarrow$ Efektu inductiboagatik O bereganatzen du O-H loturaren bikote elektronikoa $\longrightarrow$ H askatzeko erraztasun handiagoa

 AZIDOTASUN HANDIAGOA

$\chi \uparrow \longrightarrow$ O-H polarragoa $\longrightarrow$ K_a $\uparrow$

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.1: atomo zentralaren eragina

- Oxidazio-egoera handitu ahala, azidotasuna baita ere handituz doa
- Demagun: atomo zentral bera baina O.E. desberdina duten kloro oxoazidoak

- Azidotasuna hurrengo ordenean handituz doa

$$\text{pK}_a = \quad -8 \quad -1 \quad 2 \quad 7,5$$

1.3. Oxoazidoak.Azidotasunaren ekarpenak

Konposatu hauen azidotasunean lau ekarpen bereizgarriak ditugu

1.3.1. atomo zentralaren eragina

- . Elektronegatibitatea

- . Oxidazio-egoera

1.3.2. hidroxilo taldeen eragina

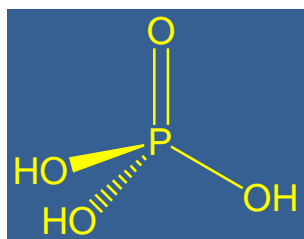
1.3.3. oxo taldeen eragina

1.3.4. molekulen estereokimika

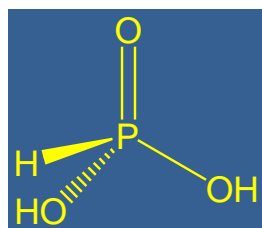
1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.2: hidroxilo taldeen eragina

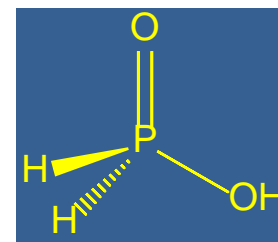
Hurrengo irudian fosforoaren oxoazidoak agerian daude

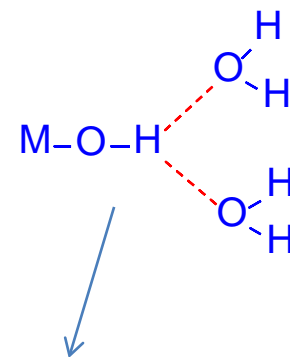
$$\text{pK}_a = 2,16$$

$$\text{pK}_a = 1,51$$

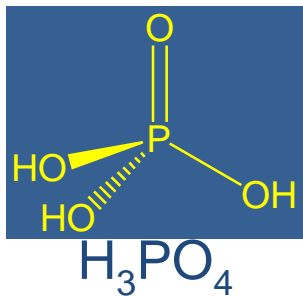
$$\text{pK}_a = 0,76$$

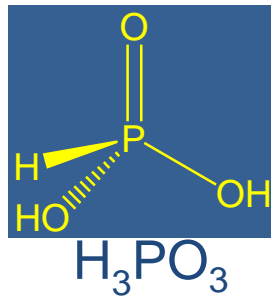
OH⁻ gehiago badago **solbatazio gehiago** eta ur molekulek O-H talderi ematen diote karga negatiboa. Orduan O-H lotura ez da izango hain ionikoa/polarra eta **K_a txikiagotu**

1.3.2:hidroxilo taldeen eragina

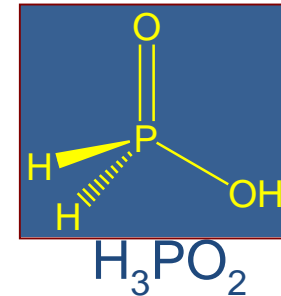
Hurrengo irudian fosforoaren oxoazidoak agerian daude

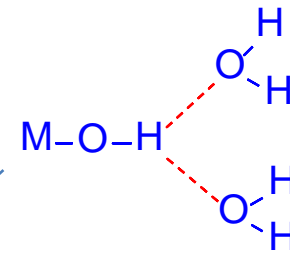
$\text{pK}_a=2.16,$

$\text{pK}_a= 1,51$

$\text{pK}_a= 0,76$

- **OH^- talde gutxiago** izanez gero solbatazioa ere txikiagoa izango da eta **dauden OH^- taldeen polaritatea handitzen da, azidotasuna handituz**
- Are gehiago, efektu honek protoi azido gutxi izateak konpensatzen du

1.3. Oxoazidoak.Azidotasunaren ekarpenak

Konposatu hauen azidotasunean lau ekarpen bereizgarriak ditugu

1.3.1. atomo zentralaren eragina

- . Elektronegatibitatea
- . Oxidazio-egoera

1.3.2. hidroxilo taldeen eragina

1.3.3. oxo taldeen eragina

1.3.4. molekulen estereokimika

1. Bronsted-Lowryren azidotasauna

1.3.3. oxo taldeen eragina

Kontuan hartzeko...

- Oxigeno atomoaren “elektroi-hartzaile” bezalak propietateak
- **O atomoak elektroiak erakartzen ditu eta ondorioz O-H lotura ahultzen dute**
- Hidrogenioia errazago askatzen da
- Edozein oxoazidoaren segidarako, O-kopurua zenbat eta handiagoa izan orduan eta azidotasaun handiagoa izango da
- HClO_4 - HClO_3 - HClO_2 - HClO
 H_2SO_4 - H_2SO_3
 HNO_3 - HNO_2

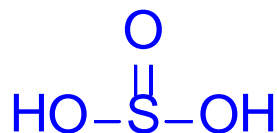

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

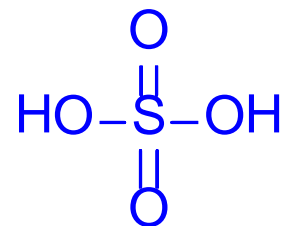
1.3.3: oxo taldeen eragina

H_2SO_4 molekula oso azido sendoa den bitartean, H_2SO_3 espeziea ahulagoa da.

pK_a

1,81

-2,00

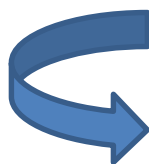
Zergatik?

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.3: oxo taldeen eragina

1. Faktorea: Elektronegabitatea edo elektroihartzailearen propietatea

- Oxigeno atomoak oso elektronegatiboak direnez, **zenbat eta oxo talde gehiago** egon, **atomo zentralak** jasaten duen **karga partzial positiboa** hainbat eta **handiagoa** da
- Horren ondorioz, $S^{+\delta}\dots O^{-\delta} \dots H^{+\delta}$ loturetako karga partziala handiagoa $\implies$ **loturak polarragoak** $\implies$ H atomoak azidoagoak da

AZIDOTASUN HANDIAGOA

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.3: oxo taldeen eragina

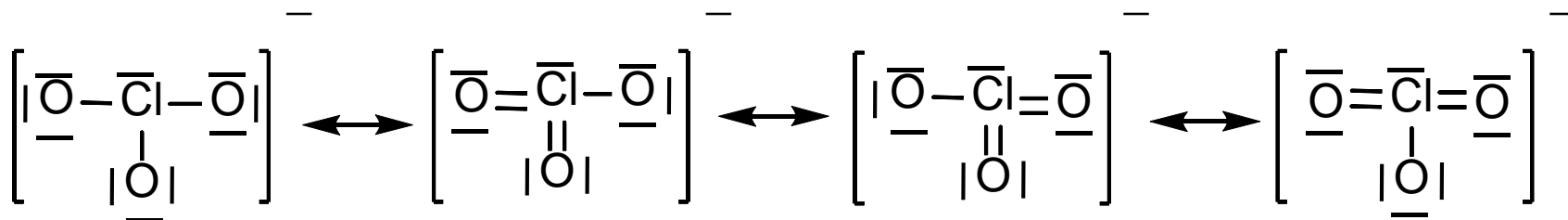
2. Faktorea : Karga-deslekupena

- Anioiaren karga negatiboaren deslekupenak egonkortasuna areagotzen du
- Afinitate protonikoak gutxitu egiten du

AZIDOTASUN HANDIAGOA

$=O \uparrow \longrightarrow$ karga deslekupena $\longrightarrow K_a \uparrow$

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.3: oxo taldeen eragina

LABURBILDUZ....

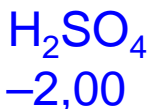
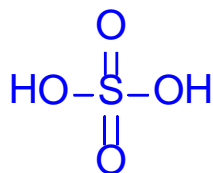
- Atomo zentralaren elektronegatibitatea eta azidotasuna zuzenki proportzionalak dira
- OH⁻ taldearen kopurua eta azidotasuna alderantzizko proportzionalak dira
- =O taldearen kopurua eta azidotasuna zuzenki proportzionalak dira

- =O taldeak ↑
  - OH taldeak ↓
  - Elektronegatibitatea ↑
  - Oxidazio-egoera ↑
- } K_a ↑

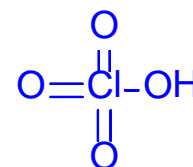
1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.3: hainbat faktoreen aldirerako eragina

H_2SO_4 eta HClO_4 molekulek oxigeno - atomo kopuru bera dute, baina azido perklorikoa azkoz sendoagoa da

pK_a

- Cl atomoaren elektronegativitatea eta O.E. S-arena baino handiagoa da
- Oxo-taldearen kopuru handiagoa
- OH-kopuru txikiagoa

Faktore guztiak batera eragina egiten dute azidotasuna
oso altua **efektu kooperatiboagatik** $\longrightarrow$

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.4: Estereokimika. Paulingen arauak

- Oxoazido baten formula orokorra abiatuta

- Existitzen dira bi arau enpirikoak “x” eta “y” balioak azidoen pK_a-rekin erlazionatzeko

1. Oxoazido neutro batean: $\text{pK}_a \approx 8 - 5x$

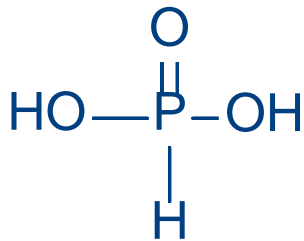
2. Azido protoianitzekoetan: pK_a 5 unitatetan handitzen da galtzen den protoi bakoitzeagatik

- Orokorrean **x handitzean $\Rightarrow$ indar azidoa handitzen da**
y handitzean $\Rightarrow$ indar azidoa gutxitzen da

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.4: Estereokimika. Paulingen arauak

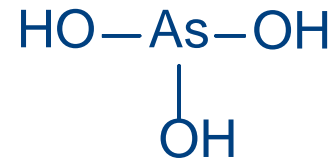
Demagun H_3PO_3 eta H_3AsO_3

$$x = 1, y = 2$$

pK_a

1,5

$$x = 0, y = 3$$

9,2

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.4: Estereokimika. Paulingen arauak

Formula orokorra $XO_x(OH)_y$

1. Oxoazido neutro batean : $pK_a \approx 8 - 5x$

$X = 0, pK = 8$	pK	$X = 1, pK = 3$	pK	$X = 2, pK = -2$	pK	$X = 3, pK = -7$	pK
Cl(OH)	7,2	OC(OH) ₂	3,6	O ₂ Cl(OH)	-1,0	O ₃ Cl(OH)	-10
Te(OH) ₆	7,8	OCi(OH)	2,0	O ₂ N(OH)	-1,4		
B(OH) ₃	9,2	Oi(OH) ₅	1,6	O ₂ S(OH) ₂	-2,0		
Si(OH) ₄	10,0	OP(OH) ₃	2,1				
		OHP(OH)	1,5				
		OSe(OH)	2,6				
		OAs(OH) ₃	2,3				

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.4: Estereokimika. Paulingen arauak

Formula orokorra $O_xX(OH)_y$

2. Azido protoianitzekoetan: pKa 5 unitatetan handitzen da galtzen den protoi bakoitzeagatik

	pK ₁	pK ₂	pK ₃		pK ₁	pK ₂		pK ₁	pK ₂
Te(OH) ₆	7,8	11,2		OSe(OH) ₂	2,6	8,0	O ₂ S(OH) ₂	-2,0	1,9
OP(OH) ₃	2,1	7,4	12,7	OP(OH) ₂ H	1,8	6,6			
OAs(OH) ₃	2,3	6,9	11,5	OI(OH) ₅	1,6	7,0			

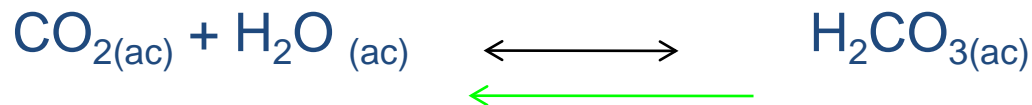
1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.4: Estereokimika. Paulingen arauak

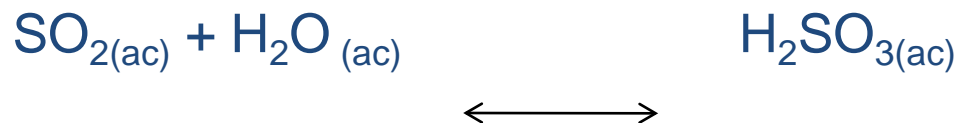
Pauling-arauak betegabeak

- Egiturazko arazoekin erlazionatzen dira

- H_2CO_3 , $K \sim 1,7 \cdot 10^{-3}$

- H_2SO_3 $K < 10^{-9}$

Ácido	pK _a de Pauling	pK _a experimental
H_2CO_3	3	6,4
H_2SO_3	3	1,8

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.4: estereokimika. Ricciren formula

- Lortu zuen honako erlazio enpirikoa

$$pK_a = 8 - 9m + 4n$$

non,

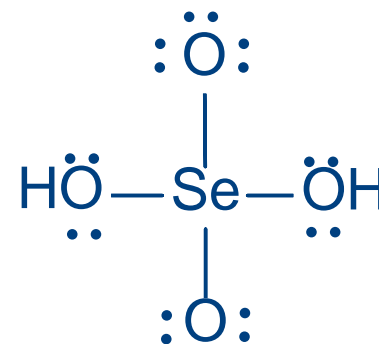
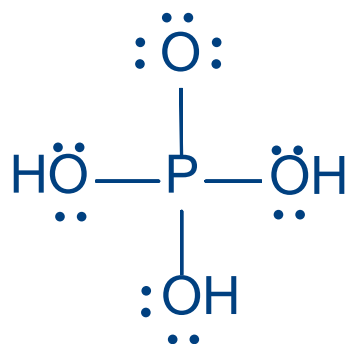
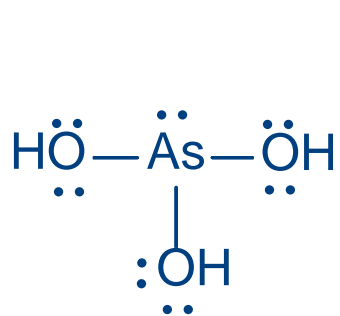
m = metalaren karga formala

n = O ez hidrogenatuen kopurua

- Lortzen den emaitzak ez dira Paulingenak bezain fidagarriak

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.3.4: Estereokimika. Ricciren formula

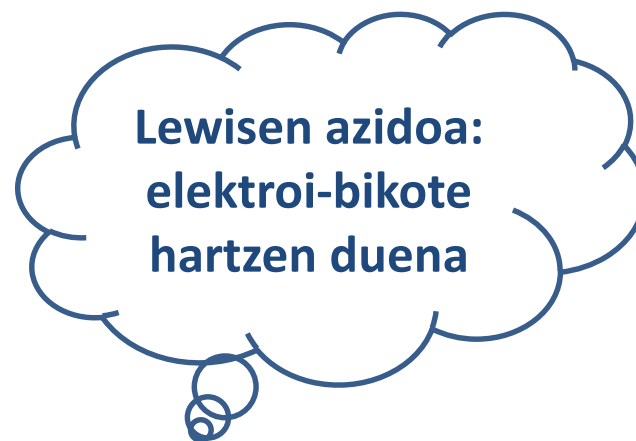
Azidoa	m	n	pK(exp.)	pK(cal.)
H_3AsO_3	$5-2-3 = 0$	0	9,23	8
H_3PO_4	$5-0-4 = 1$	1	2,12	3
H_2SeO_4	$6-0-4 = 2$	2	-2,00	-2

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.4: oxidoak

Uretan disolbagarriak diren oxidoak bertan erreakzionatzen dira hurrengo espezie hauek emanaz

- . hidroxidoak, $X(OH)_n$
- . oxoazidoak, $XO_x(OH)_y$

- . Bereizten dira
  - . Oxido basikoak
  - . Oxido azidoak
  - . Oxido anfoteroak

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.4: oxidoak

. Oxido basikoak

- OH⁻ taldea sorrarazten dutenak
- Eskuarki metalenak dira

. Oxido azidoak

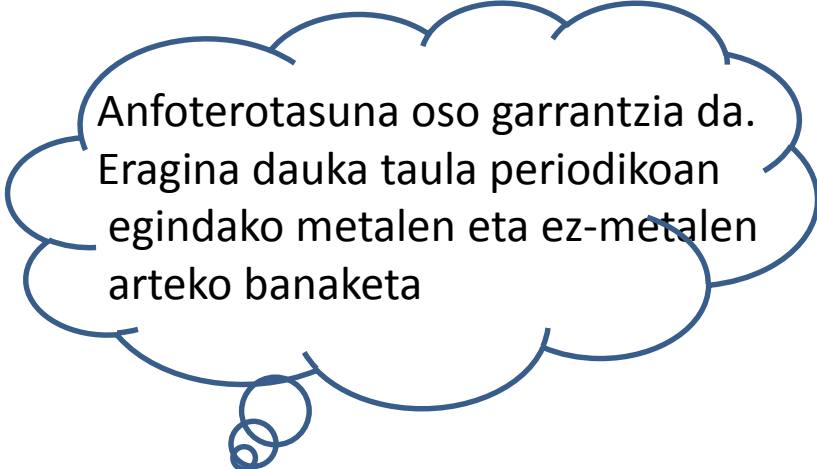
- Oxoazidoak sorrarazten dituztenak
- Eskuarki ez-metalenak eta erdimetalenak dira

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.4: oxidoak

- . Oxido anfoteroak
  - . Portaera azidoa baseekiko
  - . Portaera basikoa azidoekiko

Anfoterotasuna oso garrantzia da. Eragina dauka taula periodikoan egindako metalen eta ez-metalen arteko banaketa

- . Talde honetakoak: Al-Ga-Ge-In-Sn-Pb-As-Sb-Bi

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.4: oxidoak

- . Ez da existitzen arau orokorra izaera anfoteroa aurreratzeko
- . Eskuarki trantsizio-metalezko oxidoetarako betetzen da:

Oxidazio-egoera handia dutenak: azidoak

Erdi-mailako oxidazio-egoera dutenak: neutroak

Oxidazio-egoera baxuena dutenak: basikoak

Mn^{7+}	Mn^{6+}	Mn^{4+}	Mn^{3+}	Mn^{2+}
Azidoak		Anfoteroak		Basikoak

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.4: oxidoak

																			18
1	2												13	14	15	16	17		He
Li	Be												B	C	N	O	F		Ne
Na	Mg	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Al	Si	P	S	Cl		Ar	
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As*	Se	Br		Kr	
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb*	Te	I		Xe	
Cs	Ba	Lu	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi*	Po	At		Rn	

azido
  anfotero
  basiko
  ezezaguna

As, Sb eta Bi*: As^{III}, Sb^{III}, Bi^{III}: anfoteroak; As^V, Sb^V, Bi^V: azidoak

AURKIBIDEA

1. Bronsted-Lowryren azidotasauna

1.1. ioi metalikoak

1.2. hidruro bitarrak

1.3. oxoazidoak

1.4. oxidoak

2. Lewisen azidotasauna

2.1. "p" blokeko Lewisen azidotasauna

2.2. katioi metalikoen Lewisen azidotasauna

3. Pearson-irizpideak (ABDB)

2.Lewisen azidotasuna

. Gogoratu...

- . Lewisen azidoa:elektroi-bikotea onartzen duena
- . Lewisen base: elektroi-bikotea ematen duena

- Lewisen azidotasuna areagotzen da:

- . Atomo zentralaren ordezkatzailerak gero eta elektronegatiboak direnean
- . Atomo zentralaren karga dentsitatea txikiagoa izango delako
- . Bikote elektronikoa errazago onar dezake, katioia azidoagoa delako

- Boro trihaluroak dituzten aplikazioagatik Lewisen azidorik garrantzitsuen artean daude

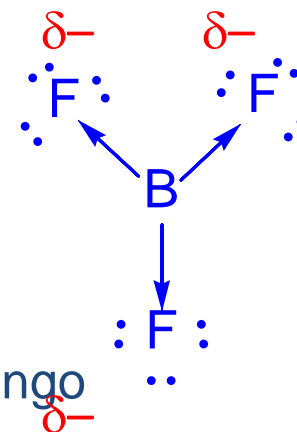
2.1. “p” blokeko Lewisen azidotasuna

- Boro halogenuroak aztertuta:
- Azidotasuna ordena honi jarraituz handitzen da

Elektronegatibitatea: eskumalderantz gutxitzen da

- Azidotasuna eskumalderantz gutxitzea esperagarria iazango litzateke
- Datu esperimentalak: kontrakoa gertatzen da
- KONTRAESANA?

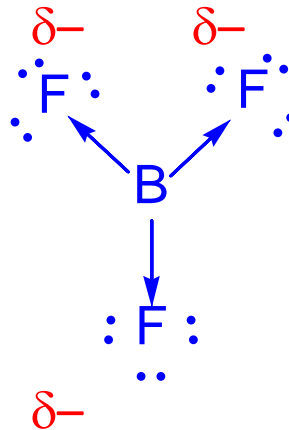

2.1. "p" blokeko Lewisen azidotasuna

- Fluor atomoa
  - Halogenorik txikiena da
  - Halogenoen elektronegatiboagoa
  - Bere dentsitate elektronikoa handiagoa da

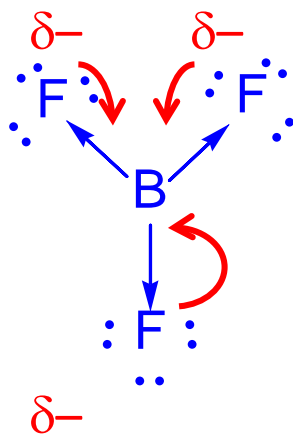

Boro atomoak karga-dentsitate positibo txikiagoa du

2.1. “p” blokeko Lewisen azidotasauna

- Boro atomoak p_z orbitala libre du eta egokia da halogenoen dentsitate elektroniko negatiboa onartzeko
- Fluor atomoak bere bikote bakartia boro atomoari ematen dio, horren orbital hutsan kokatuz
- B–F lotura lotura bikoitza izaera dauka, neurri batean: π lotura
- Boro atomoaren dentsitate elektroniko negatiboa handitzen da, ez da hain positiboa
- Bere izaera azidoa gutxitu egiten da
- Aurrekoa **Atzerako lotura faktorea** da, boro haluroen azidotasauna erabiltzen duguna

2.1. “p” blokeko Lewisen azidotasauna

- Gauza bera gertatzen da beste halogenuroekin baina elektronegatibitatea txikiagoa izanik ez du horrenbeste eraginik
- π lotura ez da hain nabaria eta indar azidoa neurri txikiagotan gutxitzen da
- Fluor atomoa elektronegatiboagoa izanda, p motako interakzio hau handiagoa izango da eta ondorioz fluorren kasuan haluroa azidotasan txikieneko da
- Ebidentzia: haluro guztietan, atomoen arteko distantziak, B-X loturako esperagarriak baino txikiagoak dira
- Aztertzen badugu Silizioaren halogenuroak???

$\text{SiF}_4 > \text{SiCl}_4 > \text{SiBr}_4 > \text{SiI}_4$ azidotasanaren ordena esperagarria da

2.1. “p” blokeko Lewisen azidotasuna

Praktikatzeko...

Ordenatu hurrengo espezie hauek azidotasun-ordenaren (ordena hazkorrean): BF_3 , BH_3 edo BCl_3

Ordenatu behar dira boro atomoarekin lotuta dagoen atomoaren elektronegatibitatearen arabera:

2.2. “katioi metalikoen Lewisen azidotasuna

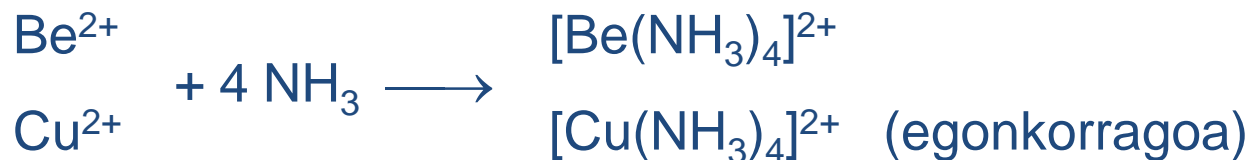
. Bi katioi azido ditugu: Be^{2+} eta Cu^{2+}

. Nola erreakzionatzen dira F^- baseren aurrean ?

Be^{2+} ioia Cu^{2+} ioia baino azidoagoa dela ematen du Indar gehiagoz F^- aseari lotuta dago

. Nola erreakzionatzen dira NH_3 baseren aurrean ?

Cu^{2+} ioia Be^{2+} ioia baino azidoagoa dela ematen du Indar gehiagoz NH_3 baseari lotuta dago

2.2. “katioi metalikoen Lewisen azidotasauna

- . Nola azaldu portaera ezberdina?
- . Cu^{2+} ioia handiagoa da eta estekatzaille handiagoekin konplexu egonkorragoak eratzen ditu
- . Be^{+} ioia tamaina txikikoa da eta estekatzaille txikiagorekin konplexu egonkorragoak eratzen ditu
- . Katioi metalikoen azidotasunak basearen menpekotasuna du
- . Formazio-konstanteen baloreak isladatzen dute azidotasun-indarra

AURKIBIDEA

1. Bronsted-Lowryren azidotasuna

1.1. ioi metalikoak

1.2. hidruro bitarrak

1.3. oxoazidoak

1.4. oxidoak

2. Lewisen azidotasuna

2.1. "p" blokeko Lewisen azidotasuna

2.2. katioi metalikoen Lewisen azidotasuna

3. Pearson-irizpideak (ABDB)

3. Pearson-irizpideak(ABDB)

↶	⊖	⊙	⊕	▽	⊖	⊖	SM	♁	♂	♁	♀	☾	♂	♁	▽
⊖	♂	♂	♁	⊕	⊕	⊕	⊖	⊖	⊙	☾	♂	♁	♂	♁	▽
⊖	♁	♀	⊖	⊙	⊙	⊙	⊕	♂	☾	♀	PC	♀	♂	♂	⊖
▽	♀	♁	⊖	⊖	⊖	⊖	♀	♁							
SM	☾	♂	▽		♁		♁	♁	♀						
	♂	☾	♂		♁		☾	♁							
			♀					♁	♁						
			☾					♂							
	⊙							⊙							

Zutabe bakoitzaren hasierako sustantzia behean daudenekin konbina daiteke

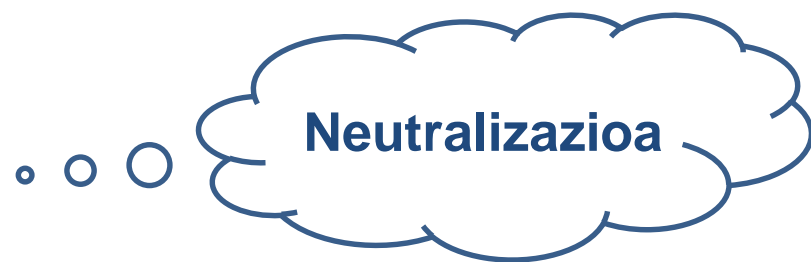
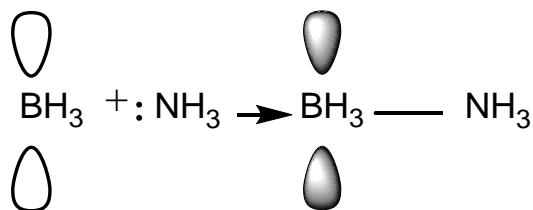
↶ Esprits acides.	▽ Terre absorbante.	♁ Cuivre.	♁ Soufre mineral. [Principe.
⊖ Acide du sel marin.	♁ Substances metalliques.	♂ Fer.	♁ Principe huileux ou Soufre
⊙ Acide nitreux.	♂ Mercure.	♁ Plomb.	♁ Esprit de vinaigre.
⊕ Acide vitriolique.	♁ Regule d'Antimoine.	♁ Etain.	▽ Eau.
⊖ Sel alcali fixe.	⊙ Or.	♂ Zinc	⊖ Sel. [dents
⊖ Sel alcali volatil.	⊙ Argent.	PC Pierre Calaminaire.	▽ Esprit de vin et Esprits ar

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

- Koordinazio-Kimika arloan erabilia
- Estekatzaile batzuk nahiago dute hainbat ioi metalikoak konplexu egonkorragoak eratzeko
- Metodo enpirikoa da
- Datu mineralografikoek egiaztatzen dute
- R. G. Pearsonek (1963) “gogorra” eta “biguna” proposatu zituen

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

- . Lewisen arabera azido baten indarra osatutako konplexuaren eraketa konstanteak zehazten du: $A \leftarrow :B$

- . B erreferentziako basea da
- . Hamaika base izanik ezin da eskala unibertsal bat zehaztu
- . Arau kualitatiboak garatuak ditugu, eta hauei esker base zehatz batekiko azido baten afinitatea aurreesan daiteke
- . Arau hauen oinarria azidoen sailkapenean datza

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

Azido gogorrak

Halogenuro ioiekin lotzen direnak indar-orden honi jarraituz

Azido ahulak

Halogenuro ioiekin osatzen den konplexua indar-orden honi jarraituz

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

Elementu gogorra

Tamaina txikia

Karga altua

Polarizabilitate baxua

Elementu ahula

Bolumen handikoa

Polarizabilitate altukoa

- . Pearson –araua ez da teoria bat
- . Aduktoen egonkortasuna erlatiboari buruzko informazioa
- . “*ABDB kontzeptua*” kuantitatiboa ez izan arren lagungarria da ioi konplexuen egonkortasuna azaltzeko
- . Ez da existitzen bereizketa argia espezieen artean
- . Erdi-mailako espezieak definitzen dira

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

Azidoen sailkapena

Azido gogorrak

Katioi polarizatzaileen artean daude ($q \uparrow$ eta $r \downarrow$)

Li^+ , Na^+ , Be^{2+} , Mg^{2+} , Al^{3+} , In^{3+} , Si^{4+} , Sc^{3+} , Ti^{4+} , Fe^{3+} , SO_3 , BF_3 , AlCl_3

Ertaineko azidotasunako katioak

Sn^{2+} , Pb^{2+} , Sb^{3+} , Bi^{3+} , Fe^{2+}

Azido ahulak

Katioi ez-polarizatzaileen artean daude ($r \uparrow$ eta $q \downarrow$)

Tl^+ , Cu^+ , BH_3

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

Base gogorrak

Baseek azido gogorrekiko afinitate handia izanez gero, gogorrak ere deritze, F^- kasu.

Ez dira erraz polarizatzen

Atomo-emaile txikia dute eta elektronegatibitate altukoa dira

N, O, F

Base ahulak

Elektronegatibitate txikikoa eta tamaina handikoa

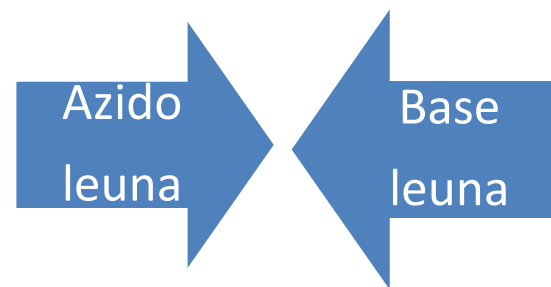
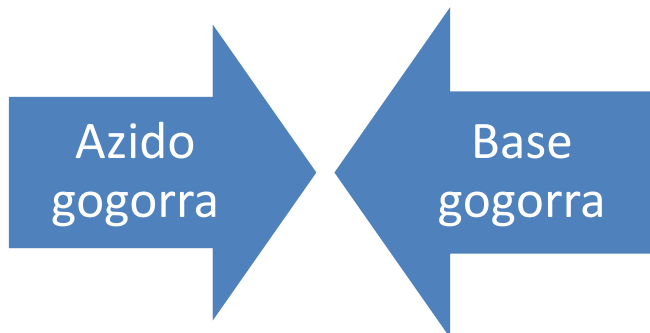
Oso polarizagarriak

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

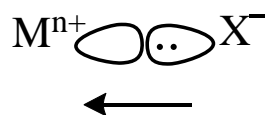
Ondorioz esan ahal da

“Azido gogorrak base gogorrekiko afinitatea dute eta beraiekin lotzeko joera aurkezten dute”

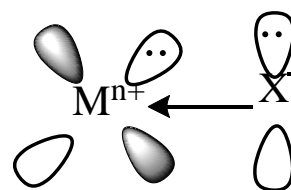
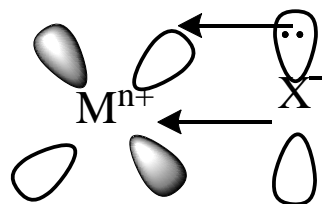
“Azido ahulak base ahulekiko afinitatea dute eta beraiekin lotzeko joera aurkezten dute”

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

Lotura σ

π -interakzio egonkortzailea π -interakzio desegonkortzailea

M^{n+} : azido gogorra
 X^- : base gogorra

M^{n+} : azido ahula
 X^- : base gogorra

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

Nola erabili “gogortasun “ kontzeptua loturan?

Loturaren eredu ioniko-kobalentea

- . Base gogorrek gutxi polarizatzen dira eta osatzen dituzten loturak nagusiki elektrostatikoak dira
Lotura hauek sendoagoak izango dira azido gogorrekin burutzean
- . Azido eta base ahulak hobeto polarizatzen dira eta haien arteko elkarrekintzak ekarpen kobalente nagusi izango du

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

Nola erabili “gogortasun” kontzeptua loturan?

AZIDO GOGORRA-BASE GOGORRA

Loturak ionikoak eta intentsitate handikoak

AZIDO AHULA-BASE AHULA

London indarrak eta/edo kobalenteak

3. Pearson – irizpideak (ABDB)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
H															BASE ERTAINAK		He
Li	Be														BASE GOGORRAK		Ne
Na	Mg																Ar
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe
Cs	Ba	Ln	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi			Rn
Fr	Ra	Ac															

AZIDO GOGORRAK (Red text, covering Mn, Fe, Co, Ni, Cu, Zn)

AZIDO BIGUNAK (Blue text, covering Rh, Pd, Ag, Cd, Ir, Pt, Au, Hg, Tl, Pb)

AZIDO ERTAINAK (Red text, covering Ir, Pt, Au, Hg, Tl, Pb)

BASE ERTAINAK (Green text, covering O, F)

BASE GOGORRAK (Light green text, covering O, F)

BASE BIGUNAK (Teal text, covering S, Cl)

BASES + (White text, covering As, Se, Br)

BLANDAS (White text, covering Te, I)

Charge values: +3 (Mn, Fe, Co, Ni, Rh, Pd, Ag, Cd, Ir, Pt, Au, Hg, Tl, Pb), +2 (Cu, Zn), +1 (Cu, Ag, Cd, Ir, Pt, Au, Hg, Tl, Pb), +4 (Pd, Ag, Cd, Ir, Pt, Au, Hg, Tl, Pb)

FARMAZIA FAKULTATEA
KIMIKA EZORGANIKOAREN SAILA

08.GAIA

KIMIKA BIOEZORGANIKOAREN OINARRIAK

Farmaziako gradua.1.kurtsoa
Kimika Orokorra eta Ez-organikoa

KIMIKA BIOEZORGANIKOAREN OINARRIAK

---

1. BIOEZORGANIKOA KONTESTUAN
2. BIO-ELEMENTUAK: EZAUGARRIAK,
FUNTZIOAK ETA BIZITZARAKO MUGAK
3. NAHITAEZKO ELEMENTUEN BARNERATZEA
SISTEMA BIOLOGIKOETAN

KIMIKA BIOEZORGANIKOAREN OINARRIAK

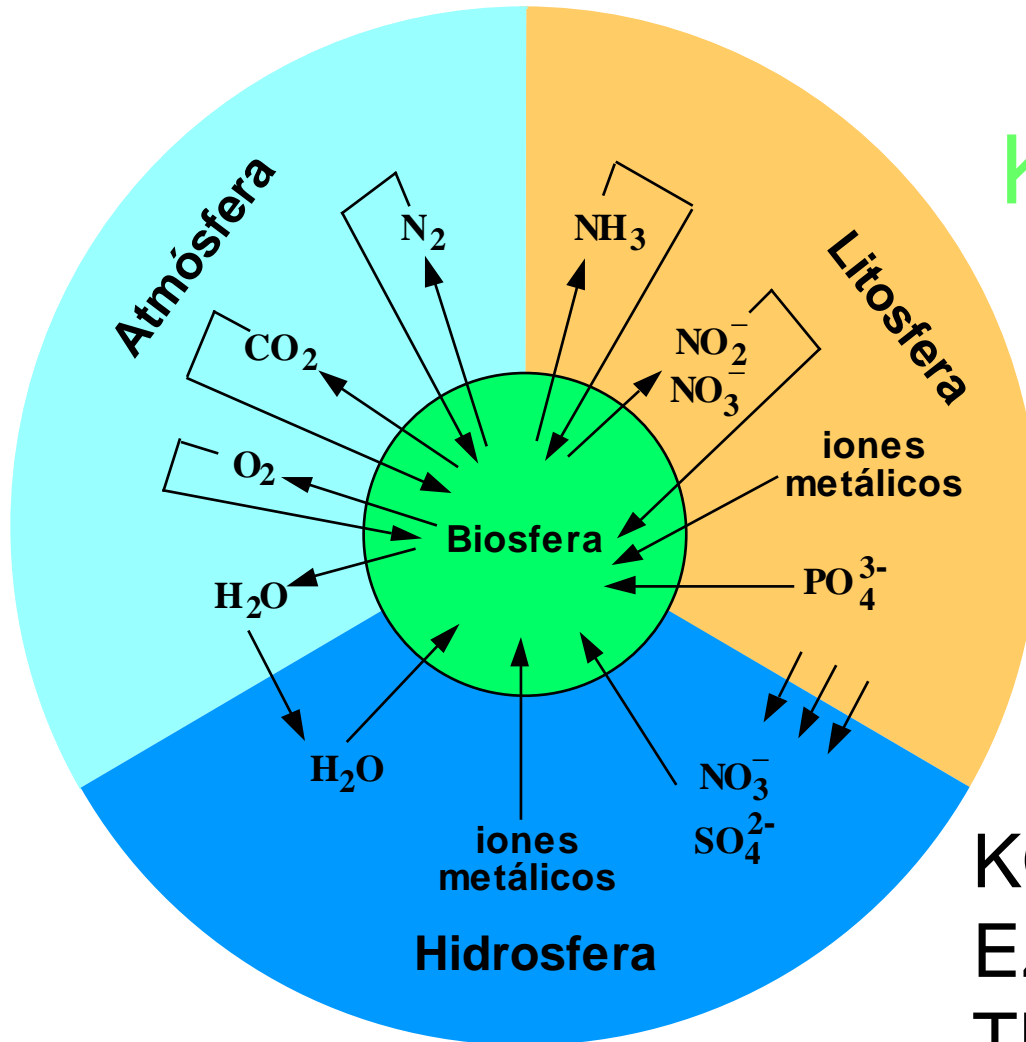
---

1. BIOEZORGANIKOA KONTESTUAN

2. BIO-ELEMENTUAK: EZAUGARRIAK, FUNTZIOAK
ETA BIZITZARAKO MUGAK

3. NAHITAEZKO ELEMENTUEN BARNERATZEA
SISTEMA BIOLOGIKOETAN

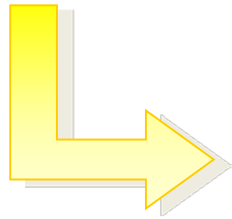
BIO- EZORGANIKOA

KONTRAESANA?

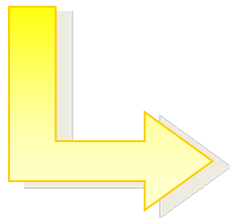
KONPOSATU
EZORGANIKOEN
TRUKEA EKOSFERAN

- Konposatu ezorganiko ugari dira nahitaezkoak bizitzarako
- loi metalikoak eta euren konplexuak entzima eta proteina askoren ko-faktoreak dira

Bioezorganikoaren definizioa

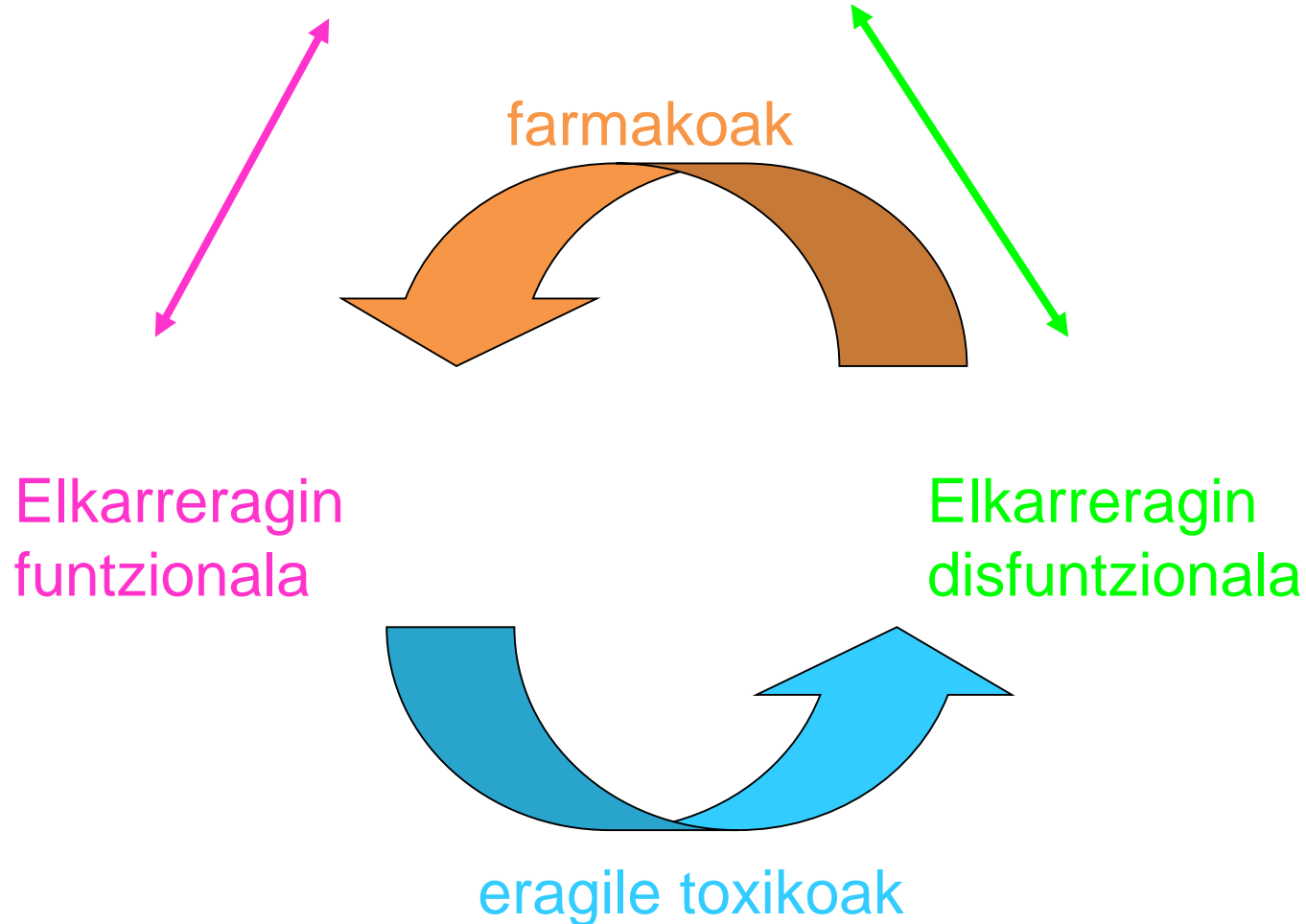
Elementu eta konposatu ez-organikoak dauzkaten sistema biologikoak hala nola euren eredu-sistemen arteko erlazioa aztertzen den zientzia zabala da

Bioezorganikoaren arloak

Konposatu ezorganikoak dauzkaten sistema biologikoen egiturak, propietateak eta funtzioak aztertzea

SISTEMA BIOLOGIKOEN ETA INGURUKOAREN ARTEKO ELKARRERAGINA

Kimika bioezorganikoaren helburuak

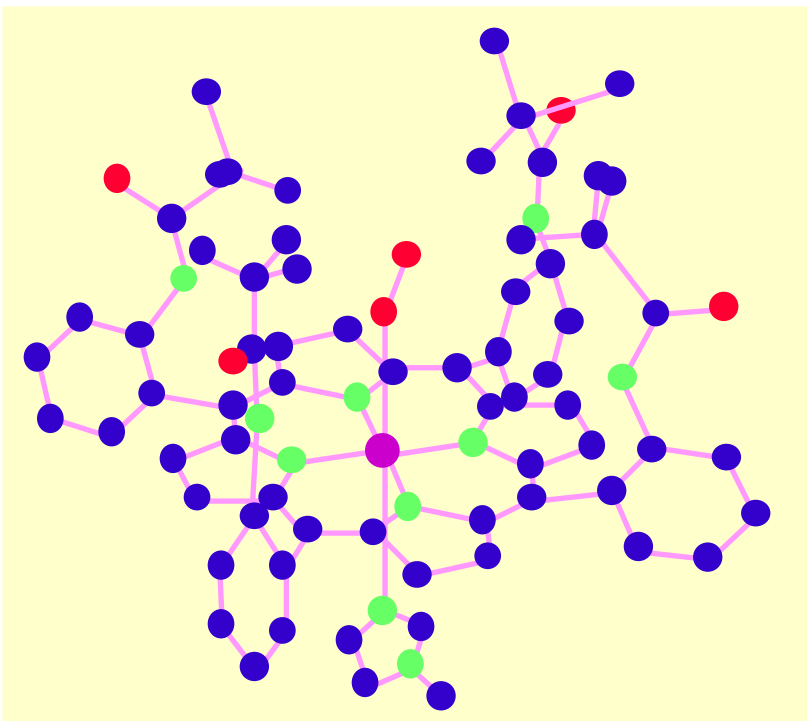

- Sistema biologikoak ulertu
- Ereduak garatu
- Ezaguerak aplikatu

Eredu-sistemak

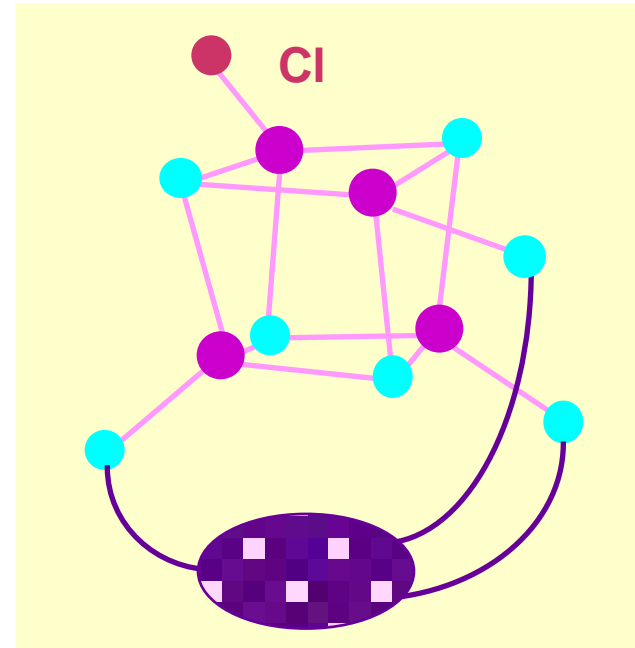
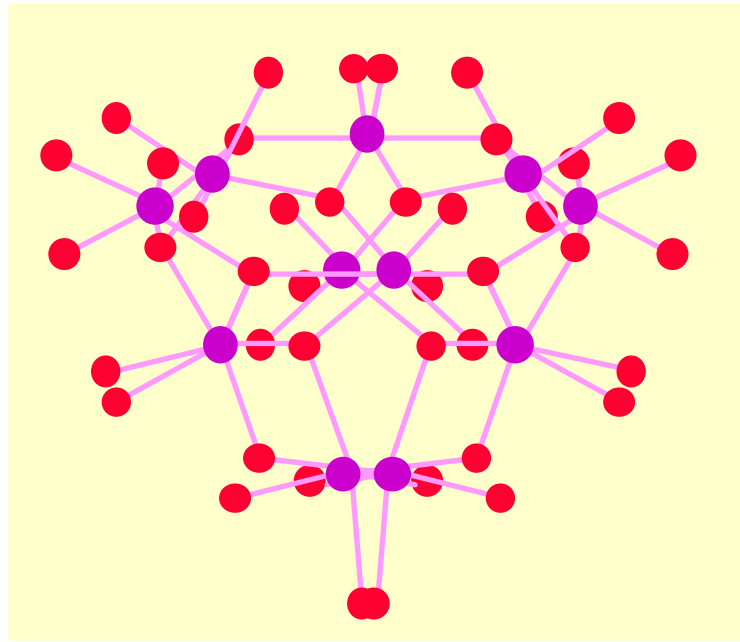

oxigenoaren garraioa

elektroien garraioa

Burdinaren bilketa

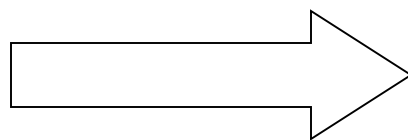

Kimika bioezorganikoaren aplikazioak

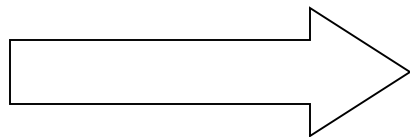
1.3

Medikuntz
diagnosia

Radio-diagnosia
bestelakoak

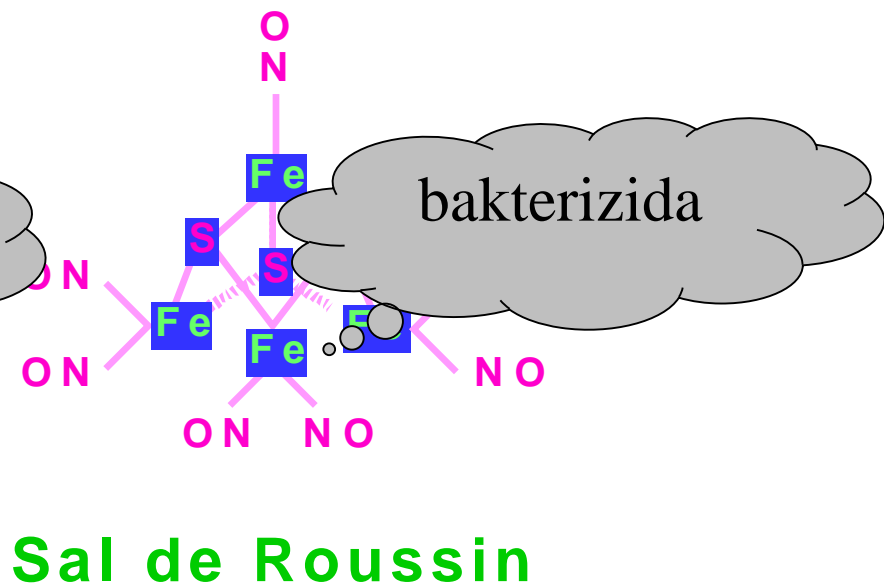
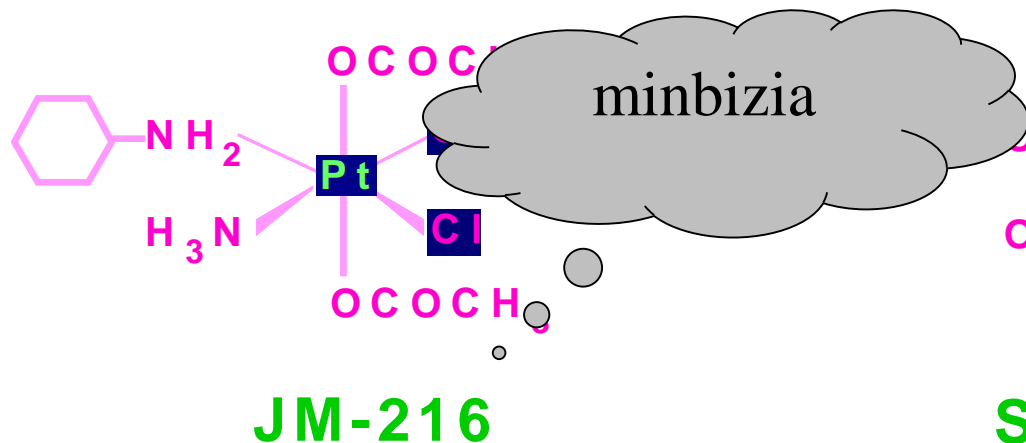
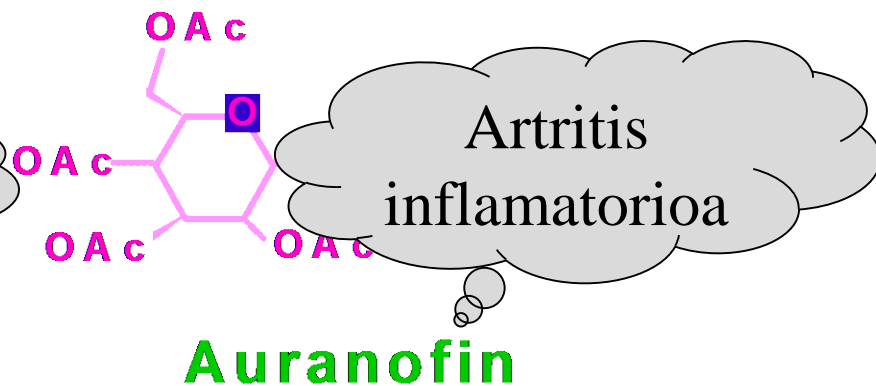
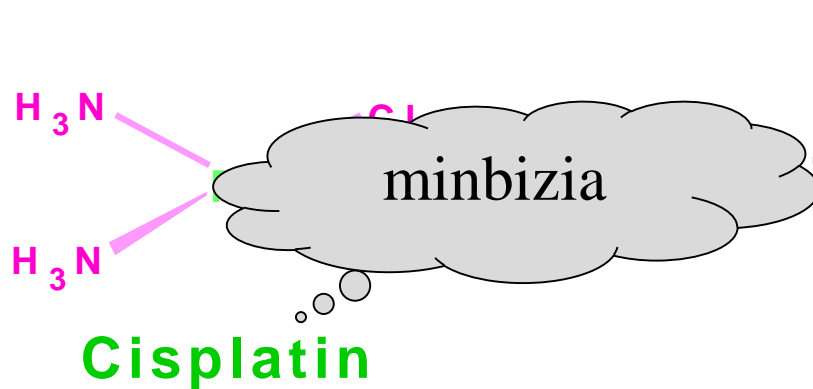
Terapia-
tratamendua

onkologia
buruko osasuna
arthritis reumatoidea
bestelakoak

Farmako ezorganikoak zenbait adibide 1.3

Minbiziaren aurkako farmakoak

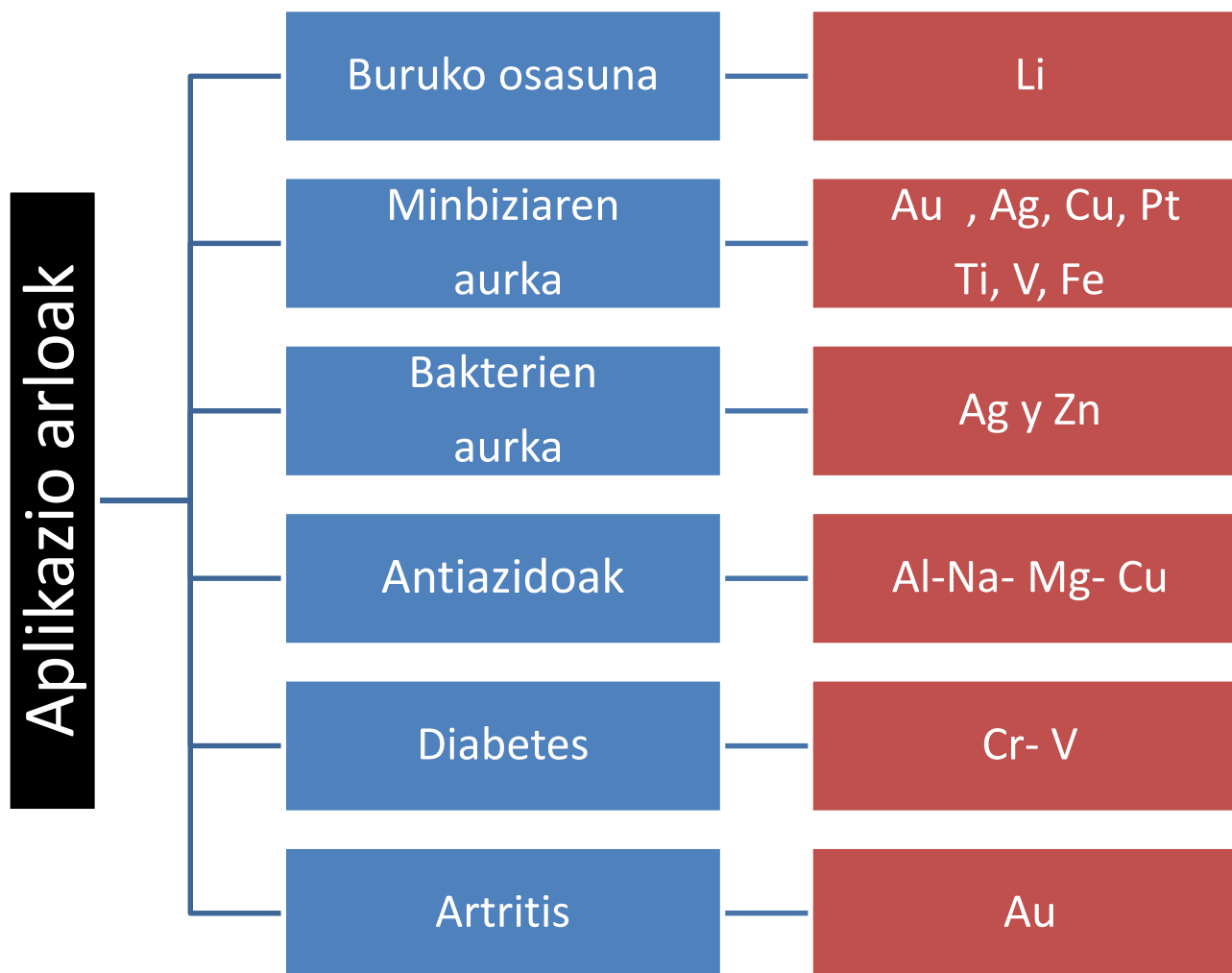
- . Pt-konposatuak , haluro eta aminekin
- . Metalozeno eta beraien haluroak (Ti, V, Fe)
- . fosfina metalikoak(Au, Ag Cu)
- . Besteak(Gd, Zn, Pd, Ru, Rh)

Bakterien aurkako eta birusen aurkako eragileak(Zn)

- . azidoen aurkakoak (Al, Mg, Cu)
- . diabetesaren kontrakoak (V, Cr)
- . erredurak (Ag)

Metal ezorganikoaren aplikazioak

1.3

KIMIKA BIOEZORGANIKOAREN OINARRIAK

---

1. BIOEZORGANIKOA KONTESTUAN

2. BIO-ELEMENTUAK: EZAUGARRIAK, FUNTZIOAK
ETA BIZITZARAKO MUGAK

3. NAHITAEZKO ELEMENTUEN BARNERATZEA
SISTEMA BIOLOGIKOETAN

•BIO-ELEMENTUAK: EZAUGARRIAK, FUNTZIOAK ETA ESPEZIEETAN DAUDEN MUGAK

2.1 • EZAUGARRIAK

Nahitaezkotasuna

Nahitaezko elementuen sailkapena

2.2 • FUNTZIO OROKORRAK

egituran, elektrokimikan, truke ionikoan, azido/base katalisian, erredox katalisian...

2.3 • ESPEZIEN MUGAK

ur-ingurunea : pH-a, erredukzio-potentziala, tenperatura

Nahitaezkotasunaren kontzeptua

Nahitaezko elementu bat behar-beharrezkoa da bizitzak iraun dezan: alegia, bere gabeziak heriotza zein disfuntzioren bat sorrarazten du izaki bizidunean

Nahitaezko elementu baten ezaugarriak:

- espezie jakin bateko ale guztietan dago
- bere gabeziak dietan gaixotasuna, anormaltasun metabolikoak zein hazte-prozesuarenak sorrarazten ditu
- bere presentziak zuzentzen ditu anormaltasun horiek
- beste elementu batek ezin dezake erabat ordezkatu nahitaezko elementu baten funtzioa

Nahitaezko elementuak:

Nahitaezkoatasunaren kontzeptua

Nahitaezko elementu bat behar-beharrezkoa da bizitzak iraun dezan: alegia, bere gabeziak heriotza zein disfuntzioren bat sorrarazten du izaki bizidunean

Eboluzio-prozesuan suertatutako sekuentzia

Nahitaezko elementuak:

Nahitaezkotasunaren kontzeptua

Bioelementuen sailkapena

- . Nagusiak

Egiturazkoak: H, C, N, O, P, S

Makromineralak: Na, K, Mg, Ca, Cl

- . Aztarna: Fe, Zn, Cu

- . Ultra-aztarna: Ez-metalak: F, Br, I, Se, Si, As, B
metalak: Mn, Mo, Co, Cr, V, Ni,
[Li, Cd, Sn, Pb]

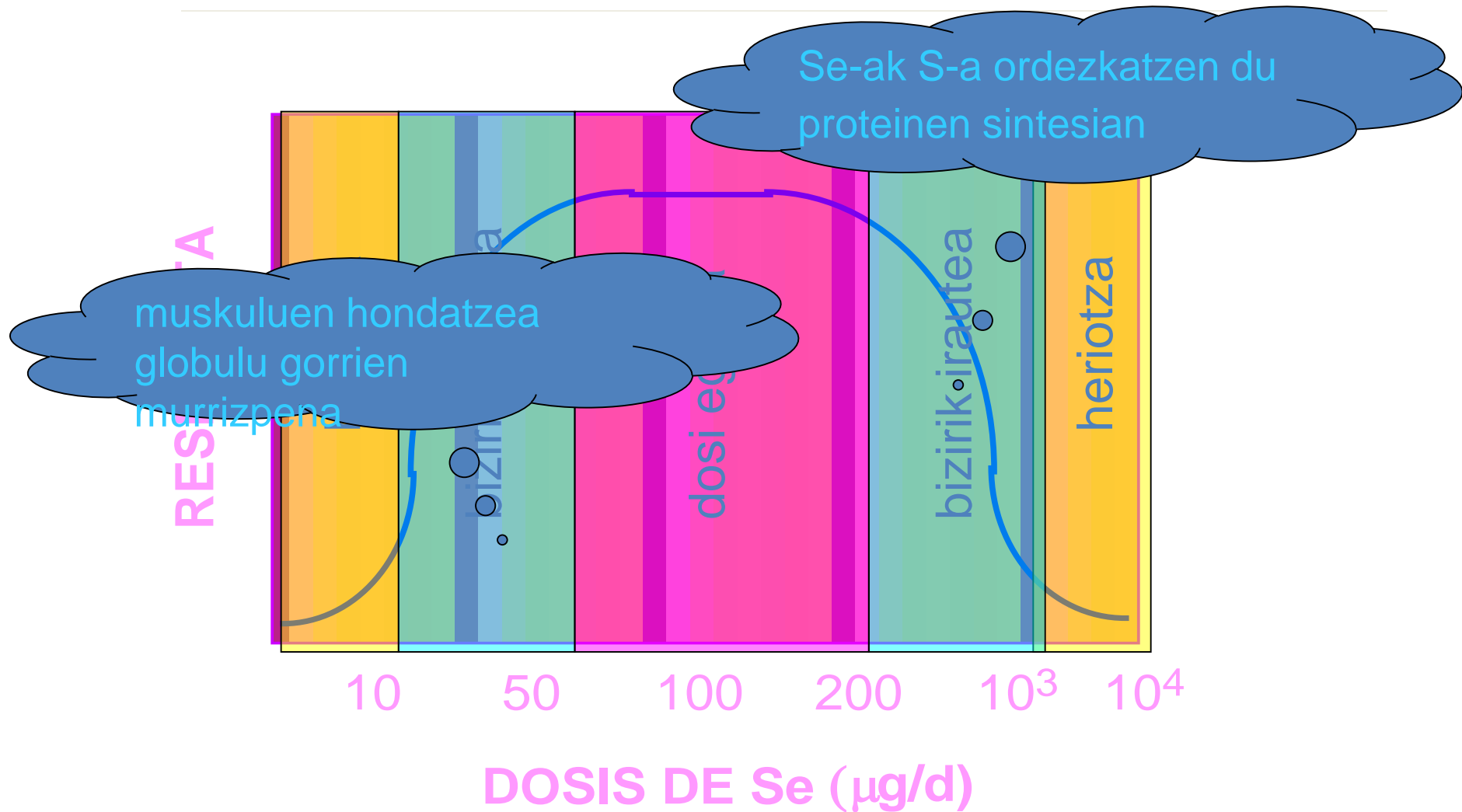

Nahitaezko elementuak:

2.1

Dosia-erantzuna

Nahitaezko elementuak espezie biologikoetan

2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
H																	He	1
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne	2
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar	3
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr	4
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe	5
Cs	Ba	Ln	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn	6
Fr	Ra	Ac																7

	Esenciales en todas las especies biol—gicas
	Esenciales para la mayor'a de las especies
	Esenciales para algunas especies
	Elementos con alguna funci—n biol—gica

Nahitaezko elementuak espezie biologikoetan

2.1

~ 30 elementu baino ez dira nahitaezkoak

H, p blokeko **C, N, O, P, S, Cl** eta **Mg, K, Ca** metalak nahitaezkoak dira aztertutako espezie guztietan

Na, B, Si elementuak eta lehen trantsiziozko seriearen **Mn, Fe, Co, Ni, Cu** eta bigarrenaren **Mo** metalak espezie gehienentzat dira nahitaezkoak

Ondorioak:

1. Bioelementu gehienak arinak dira (ez dago lantandorik edo aktinidorik) ($Z < 35$)
2. 3., 4. eta 18. taldeetako elementurik ez dago nahitaezkoen artean

Nahitaezko elementuak espezie biologikoetan

2.1

70 kg –ko persona baten elementuen masa totalak(batez bestean) *

Estructurales		Macrominerales		Traza		Ultratraza	
O □	45,5 kg	Ca Δ	1,0 kg	Fe	4,2 g	I	30 mg
C □	12,6 kg	K Δ	140 g	Zn	2,3 g	V	20 mg
H □	7,0 kg	Na Δ	105 g	Si	1,4 g	Mn	20 mg
N □	2,1 kg	Cl Δ	105 g	F	0,8 g	Se	20 mg
P Δ	0,7 kg	Mg Δ	35 g	Br	0,2	Ni	10 mg
S Δ	0,17 kg			Cu	0,1	As	10 mg
						B	10 mg
						Cr	5 mg
						Mo	5 mg
						Co	3 mg

* E. J. Baran, “Química Bioinorgánica”, McGraw-Hill, Madrid, 1995.

□ 97%

Δ = 99.9%

Gizakien gorputzaren nahitaezko elementuak

- . Oxigenozko bonbona bat, beste bat hidrogenozko eta nitrogenozko beste bat
- . Karbono eta Kaltzio kilogramo batzuk
- . Sufre, fosforoa, burdina eta magnesio gramoen bat
- . Beste 20 elementu kimiko-apur bat

Hau baino ez gara!!!!

Nahitaezko elementuak gizakietan

2.1

Elementu nagusiak ($\% > 0.01$): euren ugaritasun osoa (erlatiboa, %-tan) 70 kg-ko lagun batean (batez besteko balioak)*. $\%0.01 = 100\text{ppm}$

Egiturazko elementuak (kg)   Makromineralak (g)

O	45.5 (65)	Ca	1050 (1.5)
C	12.6 (18)	K	140 (0.20)
H	7 (10)	Na	105 (0.15)
N	2.1 (3)	Cl	105 (0.15)
P	0.70 (1)	Mg	35 (0.05)
S	0.17 (0.24)		

* E. J. Baran, "Química Bioinorgánica", McGraw-Hill, Madrid, 1995

Nahitaezko elementuak gizakietan

2.1

Elementu aztarnak (100 > ppm > 1): euren ugaritasun osoa g-
tan (erlatiboa, ppm-tan) 70 kg-ko lagun batean (batez besteko
balioak)*

Fe	4.2 (60.0)
Zn	2.3 (32.8)
Si	1.4 (20.0)
F	0.8 (11.4)
Br	0.2 (2.8)
Cu	0.1 (1.4)

---

* E. J. Baran, "Química Bioinorgánica", McGraw-Hill, Madrid, 1995

Nahitaezko elementuak gizakietan

2.1

Elementu ultra-aztarnak ($1 > \text{ppm}$): euren ugaritasun osoa mg-tan (erlatiboa ppm-tan) 70 kg-ko lagun batean (batez besteko balioak)*

I	30 (0.42)	As	10 (0.14)
V	20 (0.28)	B	10 (0.14)
Mn	20 (0.28)	Cr	5 (0.07)
Se	20 (0.28)	Mo	5 (0.07)
Ni	10 (0.14)	Co	3 (0.04)

---

* E. J. Baran, "Química Bioinorgánica", McGraw-Hill, Madrid, 1995

Nahitaezko elementuak: gizakiok eta beste espezieak

2.1

Nahitaezko elementuak: gizakiok eta beste espezieak

- Elementu nagusiak (ugarienak) gizakientzat zein bestelako izaki bizidunentzat dira nahitaezkoak.
- Gizakientzat aztarna moduan dauden sei elementuetatik lau (Fe, Cu, Zn eta Si) izaki gehienentzat dira nahitaezkoak.
- Are gehiago, gizakientzat ultra-aztarna moduan dauden sei elementu (Mn, Co, Ni eta Mo metalak eta B y Se ez metalak) izaki gehienentzat ere dira nahitaezkoak.

Bioanizkoitasuna itzela izan arren, espezieen osagai nagusiak 20 bat elementu dira

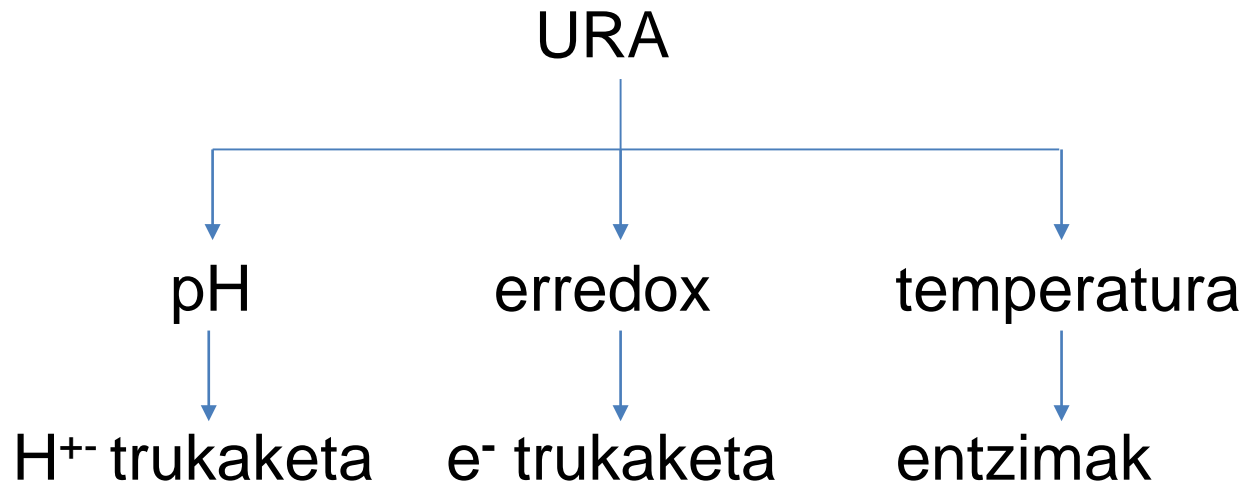
Propietate
fisiko-kimikoak

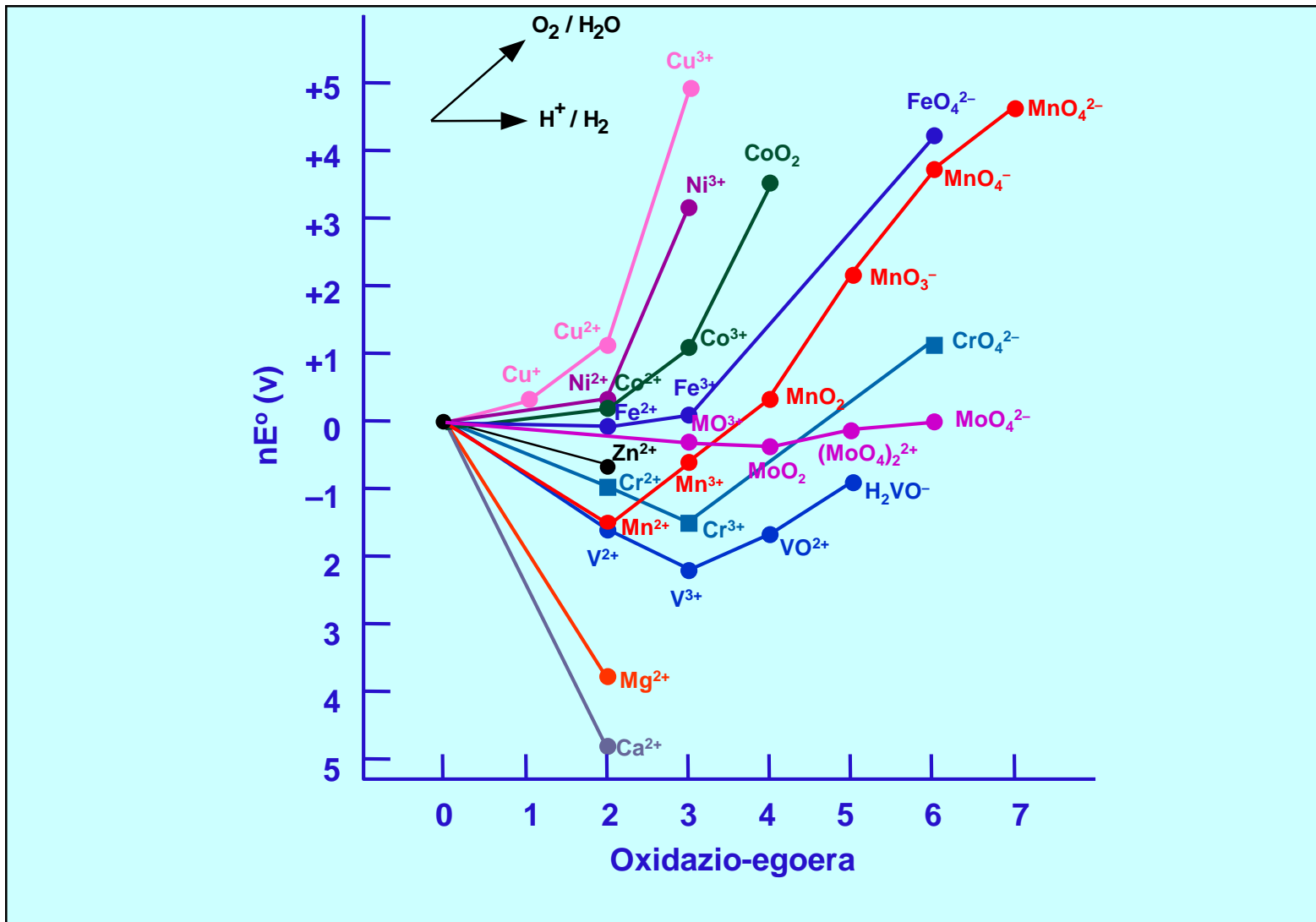
funtzioak

- Egitura biologikoetan (**H, C, N, P, O, S, F, Ca**, Mg, Zn): hezurdura, ehunak, mintzak eta bestelako barne-egitura disolbagaitzak.
- Erreakzio elektrokimikoetan (H, P, Cl, Na, K, Mg, Ca): adib., nerbio-garraioan eta energia-ekoizpenean
- Truke ionikoan (P, Ca, Mg): adib., muskulu-uzkurdura
- Azido-base katalisian (Mn, Fe, Ni, Zn): adib., urearen hidrolisia eta elikagaien digestioa
- Erredox katalisian (Se, V, Mn, Fe, Co, Ni, Mo): adib. oxigenoaren erreakzioak

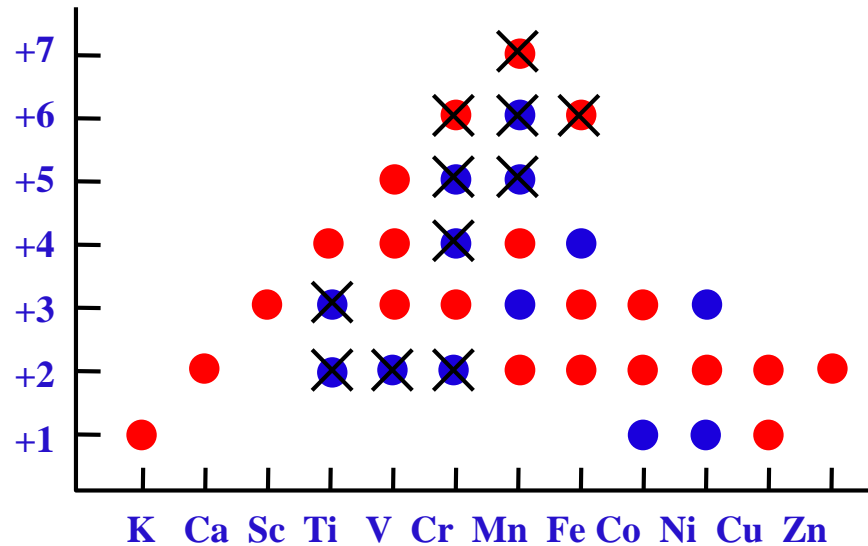
Ur-inguruan bizitza

- Bakarrik urarekin bateragarrriak diren prozesuak posibleak dira
- Ur-inguruak bio-elementuen duten izaera eta forma baldintzatzen dituzte

- Frost-en diagramak, pH = 7

- Kimikan ohiko samarrak
- Kimikan ez hain ohikoak
- × Biologian ez eskuragarriak

Elementu metalikoen oxidazio-egoerak

KIMIKA BIOEZORGANIKOAREN OINARRIAK

---

1. BIOEZORGANIKOA KONTESTUAN
2. BIO-ELEMENTUAK: EZAUGARRIAK, FUNTZIOAK
ETA BIZITZARAKO MUGAK
3. NAHITAEZKO ELEMENTUEN BARNERATZEA
SISTEMA BIOLOGIKOETAN

Nahitaezko elementuen barneratzea sistema biologikoetan

- **3.1.HAUTAKETA: HIRU ARAUAK**
- **3.2.ESKURAGARRITASUNA**
- **3.3.BARNERATZE-MEKANISMOAK**

Izaki bizidunek funtzio
baterako egokiak diren
elementuak hautatzen
dituzte

EGOKITASUNA

ERAGINKORTASUNA

UGARITASUNA

Izaki bizidunek
hautatzen dituzten
elementuak modu
eraginkorrenean
betetzen du funtzio
jakin bat

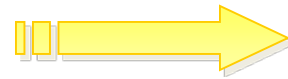

EGOKITASUNA

ERAGINKORTASUNA

UGARITASUNA

Funtzio bat egiteko eraginkorrek diren elementuen artean izaki bizidunek hautatzen dute elementu ugariena

EGOKITASUNA

ERAGINKORTASUNA

UGARITASUNA

1. UGARITASUNA

2. ESPEZIE KIMIKOA

3. SOLBAGARRITASUNA

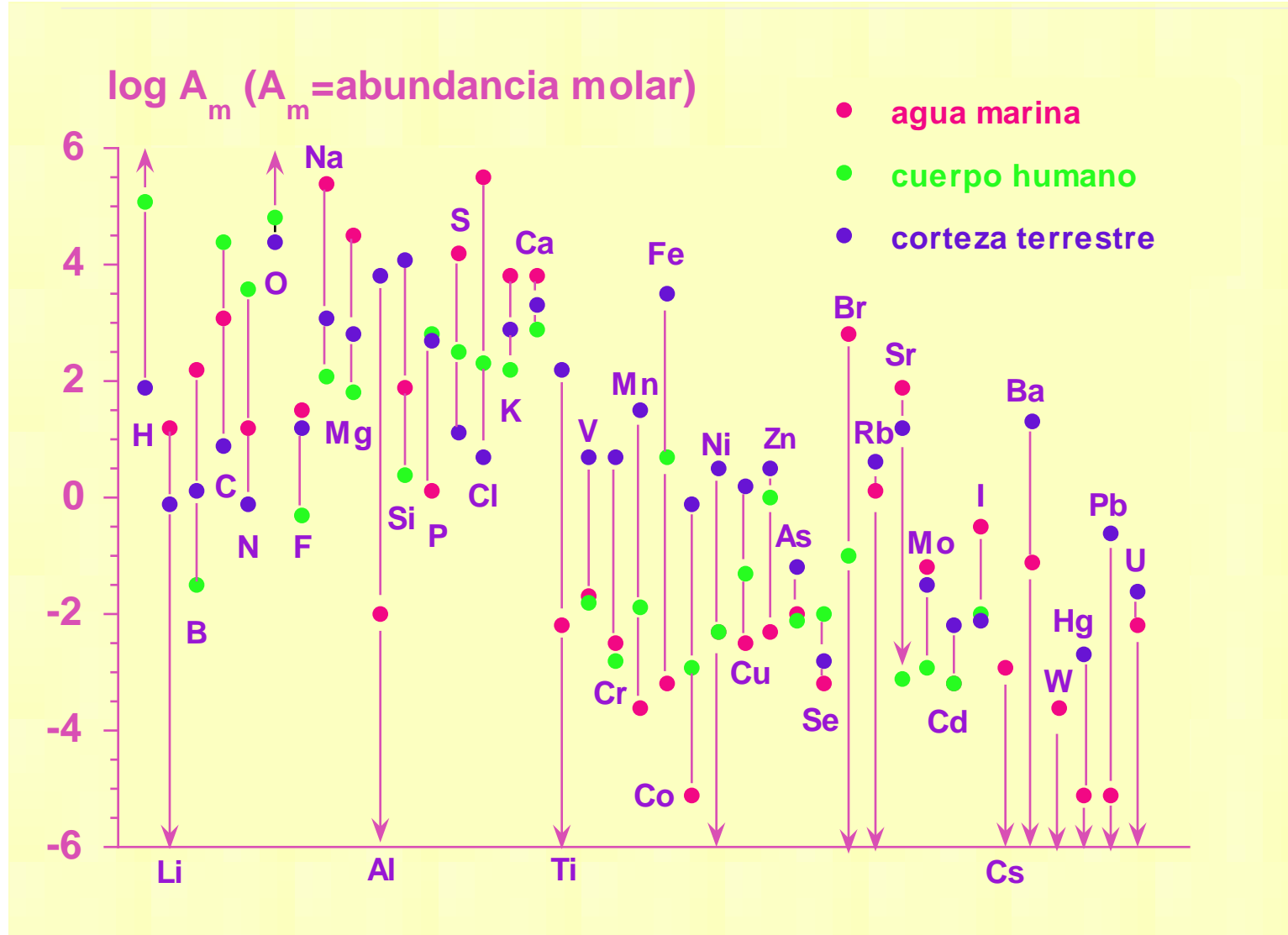
Si, Al eta Fe: oso ugariak lurrazalean baina eskasak gizakietan eta itsasuretan (Al ez da nahitaezkoa)

C: nagusia gizakietan baina oso eskasa lurrazalean

Gizakien eta itsas-uren konposizioa antzekoak dira

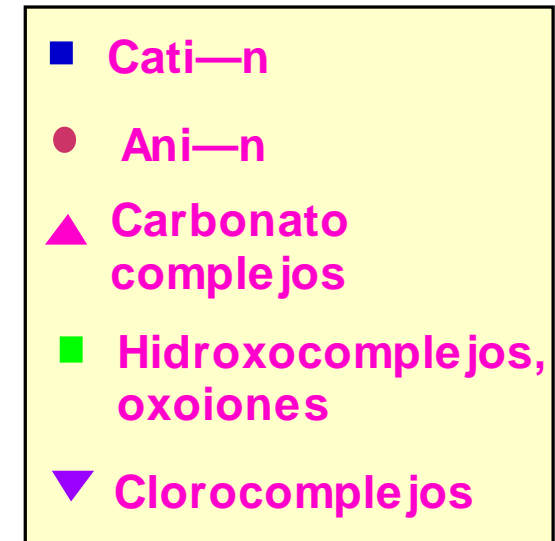
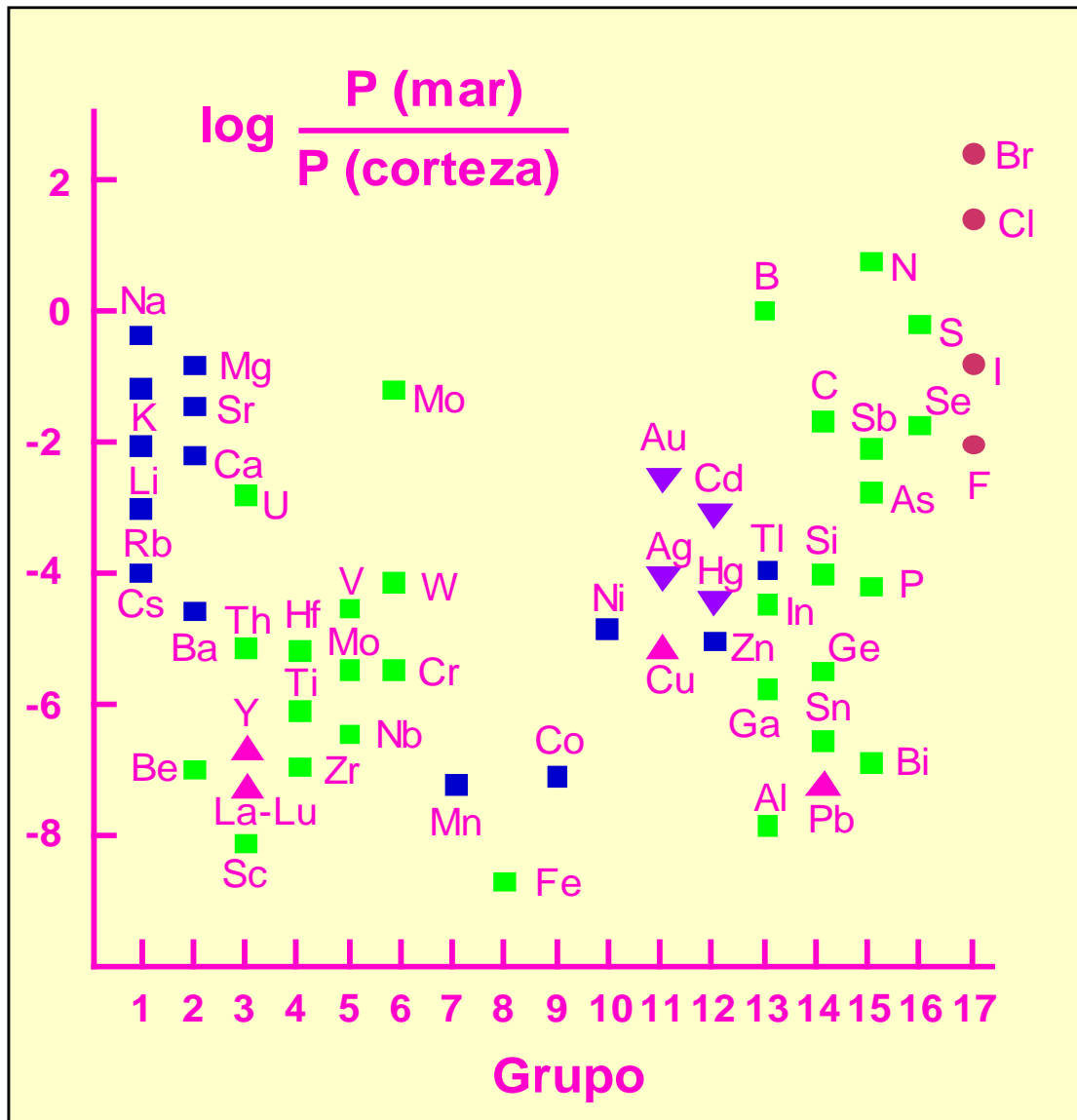
Elementuen ugaritasuna

3.2

Eskuragarri dagoen espezie kimiko nagusia

3.2

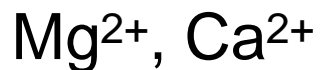
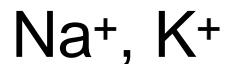
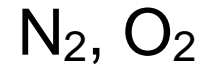
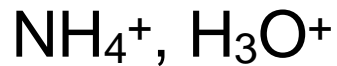

e. egituralak eta
makromineralak

espezie
disolbagarriak

Eskuragarritasun
altua

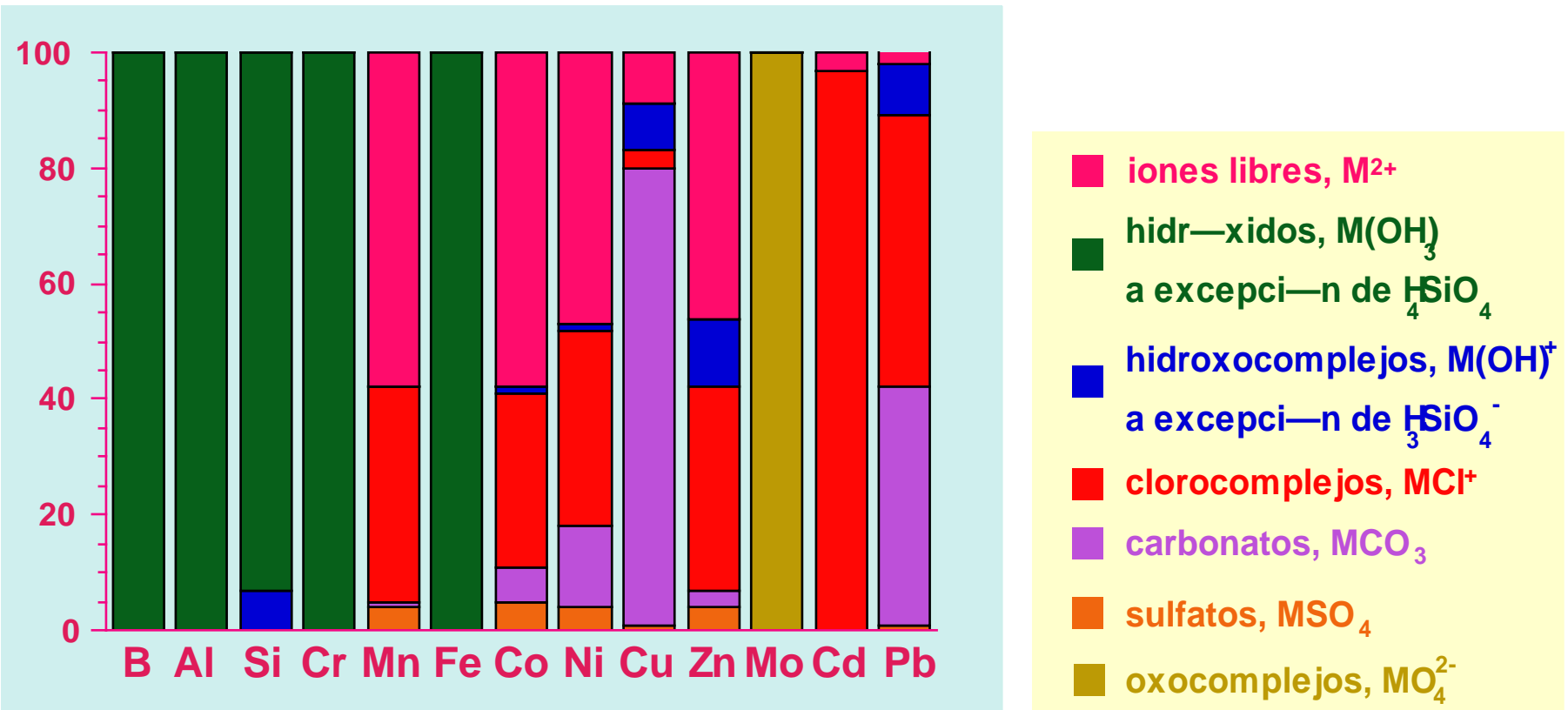

Elementu aztarnen eta ultra-aztarnen eskuragarritasuna

3.2

% ESPEZIE NAGUSIAK

Elementu aztarnen eta ultra-aztarnen eskuragarritasuna

3.2

Mn^{II} , Co^{II} , Ni^{II} eta Zn^{II} : batez ere, M^{2+} katioi disolbagarriak modura; beraz, eskuragarri

Cu^{II} : karbonato disolbagaitzak modura, batez ere; baina eskuragarri dago hidroxokonplexu, klorokonplexu eta Cu^{2+} katioi disolbagarrietan (proportzio txikietan).

B^{III} , Al^{III} , Cr^{III} eta Fe^{III} hidroxido disolbagaitzak eratzten dituzte (Fe: aztarna, B eta Cr: ultra-aztarna, Al: ez da nahitaezkoa)

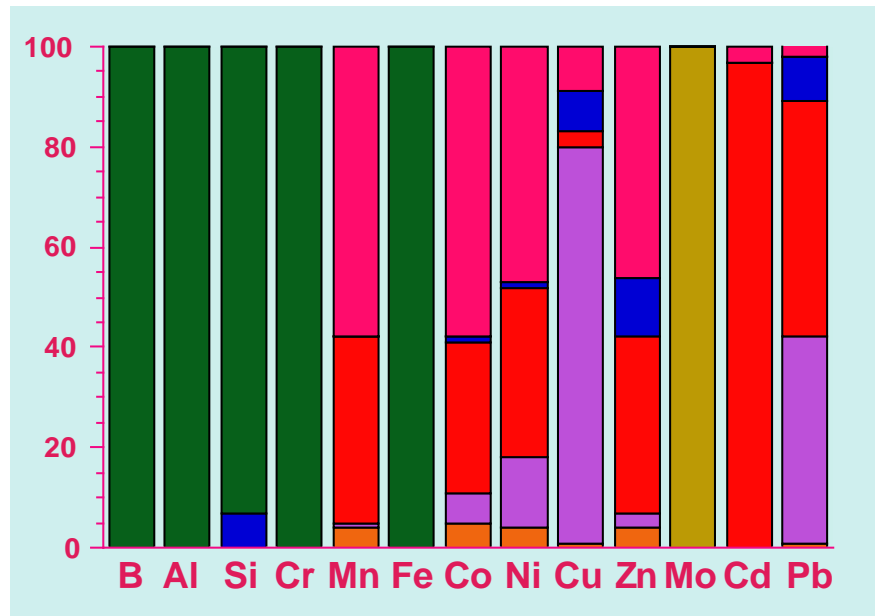
Orduan zelan azal daiteke Fe-aren kasua?

Burdinaren arazoa

3.2

Fe trantsiziozko elementu ugariena da gizakietan (Ni-aren proportzioa baino 400 aldiz handiagoa, Fe-aren eskuragarritasuna askoz txikia izanik)

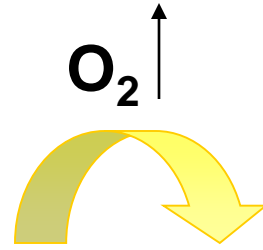
Fe, aztarna: 4.2g (60.0ppm) Ni, ultra-azarna: 10mg (0.14ppm)

- iones libres, M^{2+}
- hidroxidos, $M(OH)_3$
a excepci—n de H_4SiO_4
- hidroxocomplejos, $M(OH)^+$
a excepci—n de $H_3SiO_4^-$
- clorocomplejos, MCl^+
- carbonatos, MCO_3
- sulfatos, MSO_4
- oxocomplejos, MO_4^{2-}

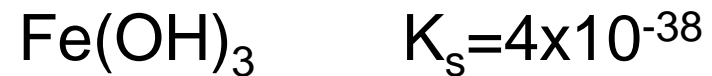
Fe eta Cu elementuen eskuragarritasuna 3.2

Antzinako atmosfera
 H_2S , NH_3 , CO_2 , S , CH_4
giro erreduzitzailea

Egungo atmosfera
 H_2O , N_2 , O_2 , CO_2
giro oxidatzailea

FeS	altua	$\text{Fe}(\text{OH})_3$	altua
Cu, CuS	baxua	$\text{Cu}(\text{OH})_2$	ertaina
HS^-	altua	SO_4^{2-}	altua

Antzinako atmosferan hidrogeno sulfuro, sufre, amoniako eta metano gasak oso ugariak ziren: atmosfera erreduzitzailea non burdina, FeS modura zegoen.

FeS-aren disolbagarritasuna ertaina da ($K_s=6 \times 10^{-18}$) eta izaki bizidunak burdina erabiltzen hasi ziren, nahitaezko elementu bilakatu eraziz.

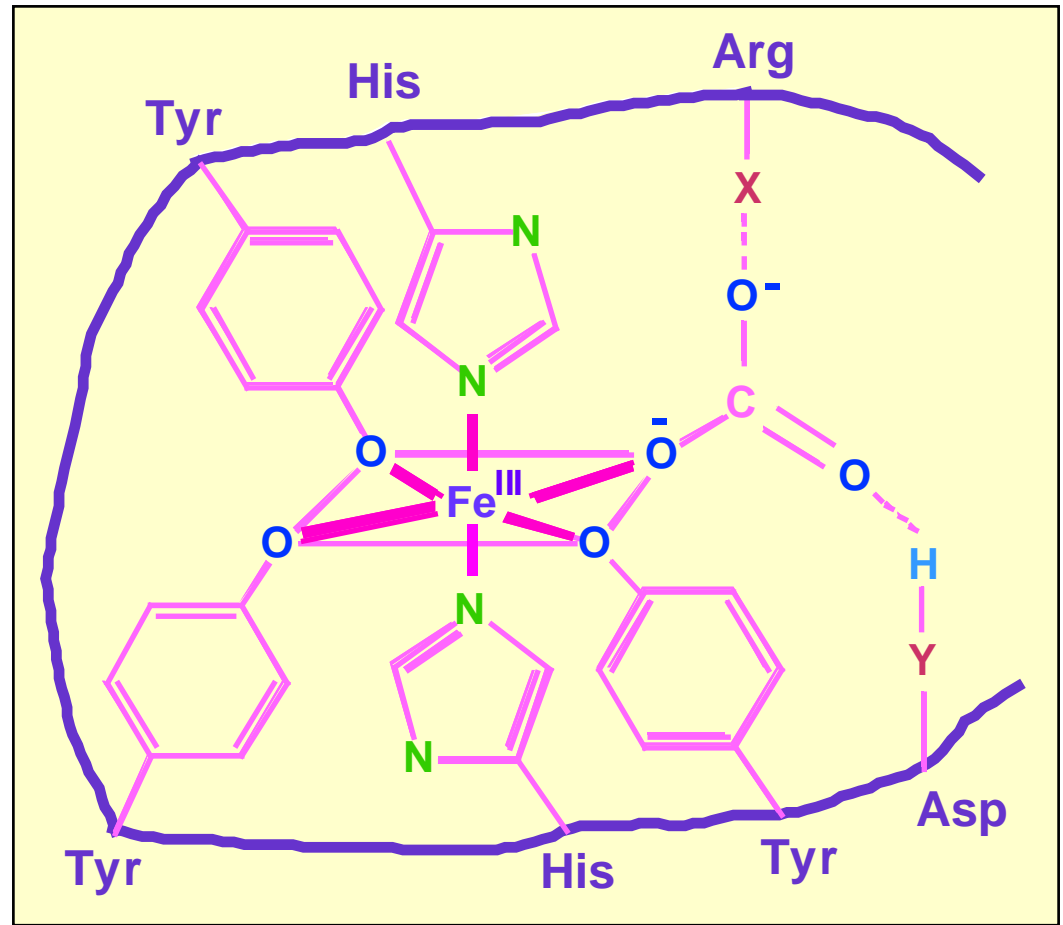
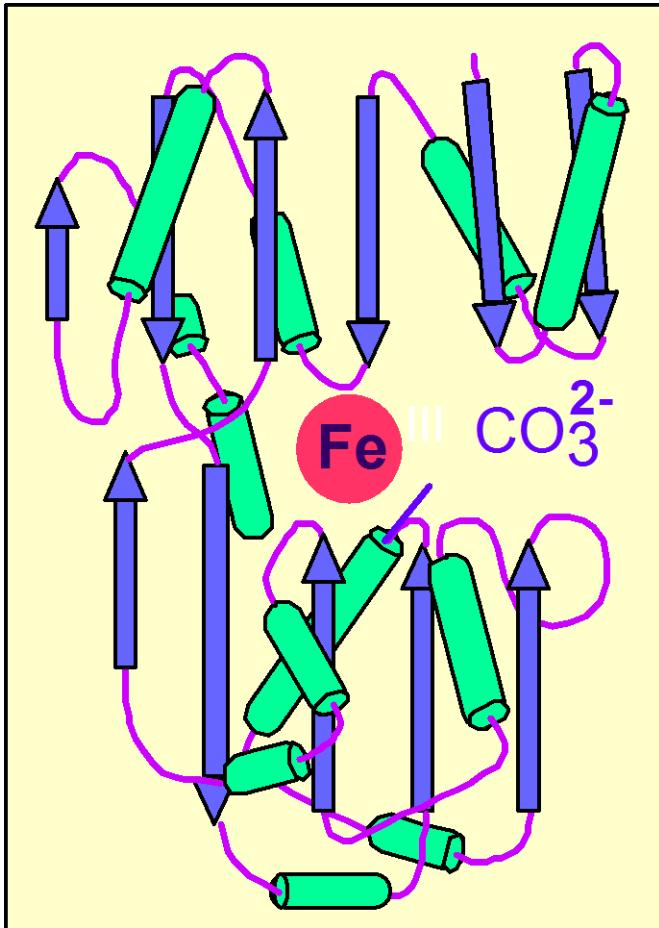
Espezie biologikoen eraginez, atmosferaren oxigenoaren edukia gero eta handiago bilakatu zen eta, gaur egun, atmosferaren izaera oxidatzailea da.

Hau dela eta, burdina $\text{Fe}(\text{OH})_3$ hidroxido disolbagaitza modura azaltzen da ($K_s=4 \times 10^{-38}$).

Gizakiok asko zaintzen dugu gure burdina:

Fe^{III} modura garraiatzen da (transferrinetan) baina Fe^{II} modura lan egiten du antzitan bezala (hemoglobina, mioglobina, zitokromoak eta ferredoxinak).

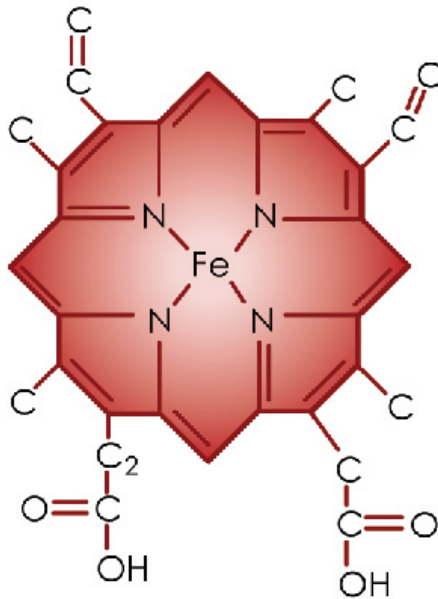
APOTRANSFERRINOA

Eboluzioaren egokitze-prozesua

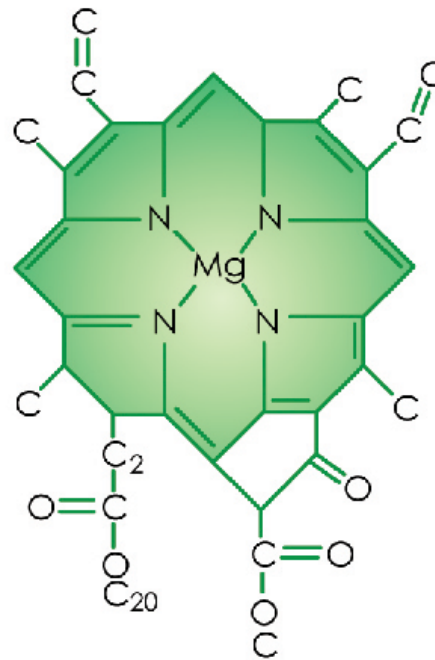
3.2

Mg-a klorofilaren nukleoa da.
Fe-a hemoglobinarean nukleoa da:
Biak porfirinaren nukleoak dira

HEMOGLOBINA

Fe = HIERRO

CLOROFILA

Mg = MAGNESIO

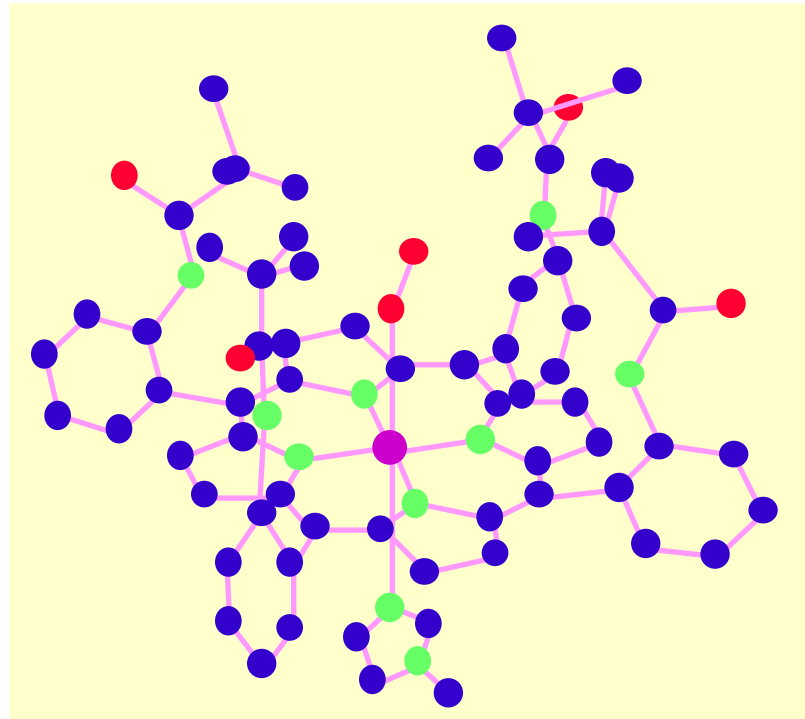

Eboluzioaren egokitze-prozesua

3.2

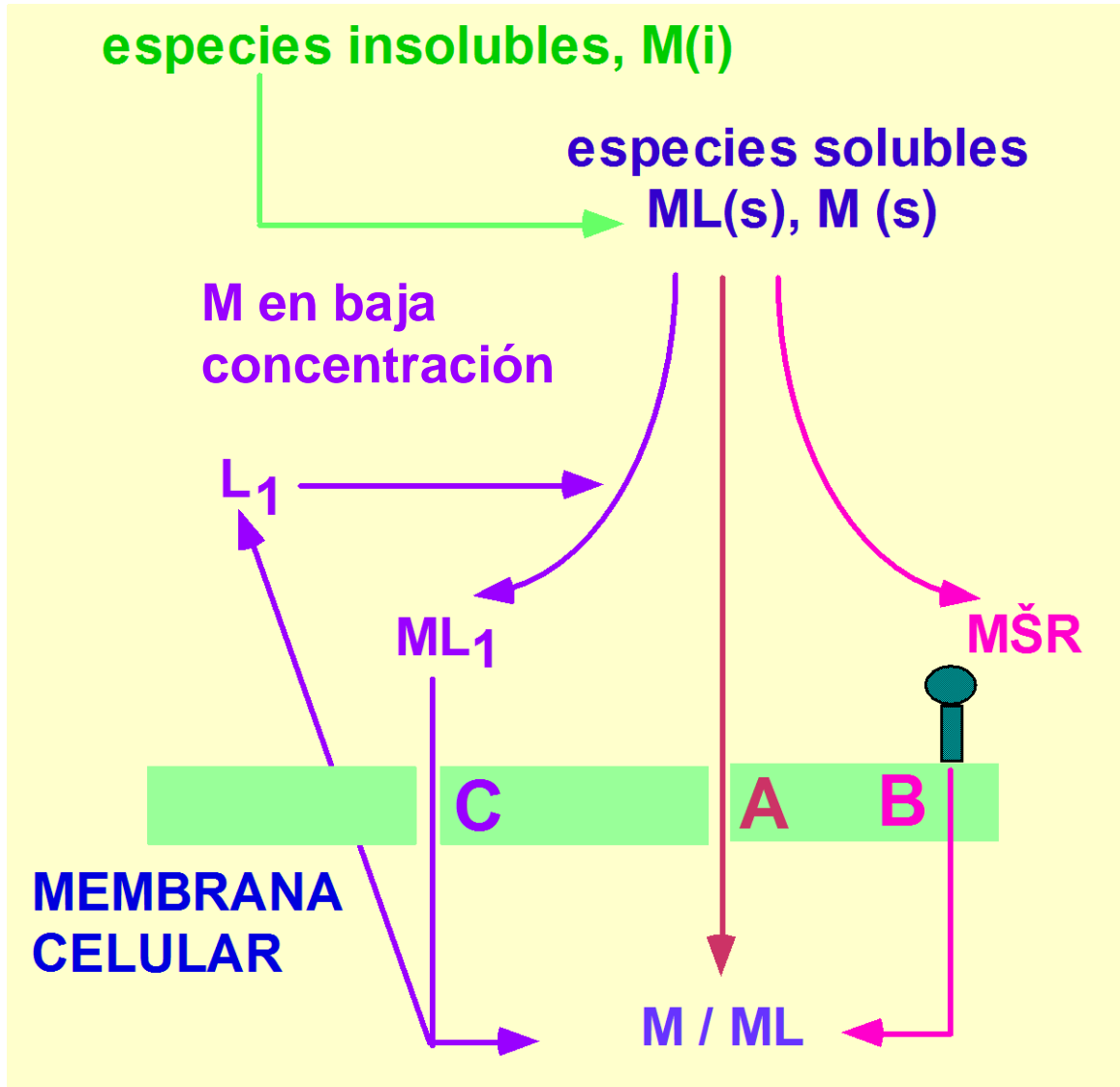
HEMOGLOBINA

oxigenoaren garraioa

Barneratze-mekanismoak

3.3

- A. Difusio zuzena
- B. Gune-hartzaileei lotura
- C. Konplexuen formazioa

Metalen gehitzeko Mekanismoen hautakortasuna

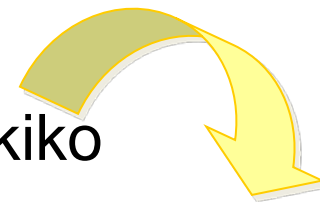
Aldagai nagusienak

- loi metalikoen ugaritasuna
- Katioen afinitatea

anioi hartzaileekiko

estekatzaile konplexatzaileekiko

- koordinazio-geometria
- loien tamaina

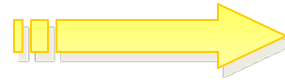

Kimika Ezorganikoaren
oinarrizko kontzeptuak
(Koordinazio - Kimika)

Difusio zuzenean uagaritasuna eta ioien tamaina:

3.3

Uretan kontzentrazioak	
Na ⁺ , K ⁺	10 ⁻¹ M
Mg ²⁺ , Ca ²⁺	10 ⁻³ M
Zn ²⁺	< 10 ⁻⁹ M
Cu ²⁺	< 10 ⁻¹² M
Fe ²⁺	< 10 ⁻¹⁷ M

a²⁺

Modu zuzenean difunditzen dira

loi hidratatuaren erradioa

Ad: nerbio-zelulak

K⁺ - bideak

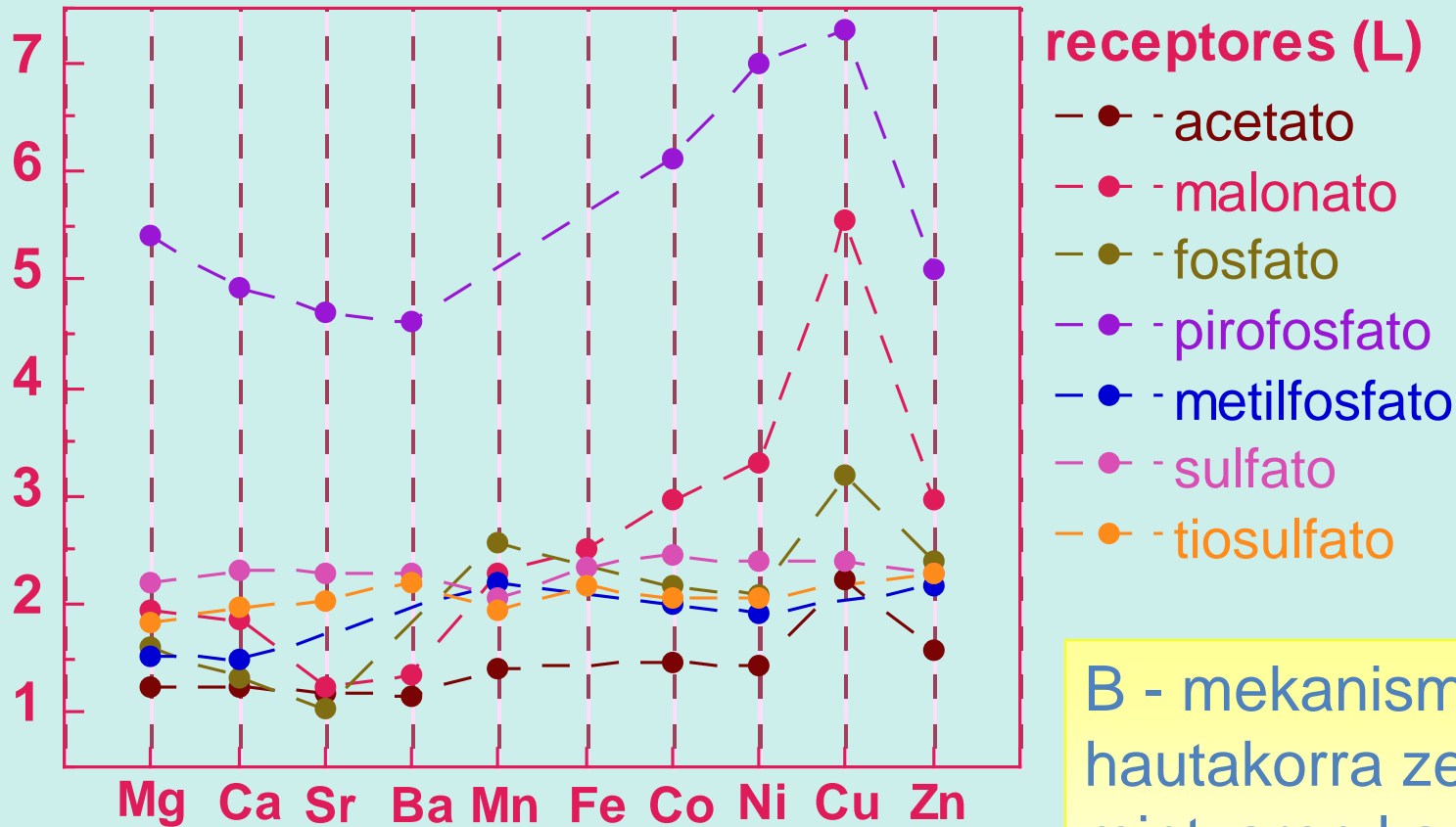
Li < Na < < K > Rb > Cs

Ca²⁺ - bideak

Mg < < Ca > Sr > Ba

Konposatu hartzailearen egonkortasuna

$\log K_{ML} (M^{2+})$

B - mekanismoa ez da
hautakorra zelula-
mintzaren kanpoaldean

Estekatzaileekin gehitze hautakorra: Pearson- irizpideak

3.3

Faktoreak

1. Katioarekiko afinitatea
2. Koordinazio-geometria
3. Ioiaren tamaina

Estekatzaileekin gehitze hautakorra: Pearson- irizpideak

3.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
H 2.20													Bases de Lewis Bases Intermedias					He
Li 0.98	Be 1.57											B 2.04	C 2.55	N 3.04	O 3.44	F 3.98	Ne	
Na 0.93	Mg 1.31											Al 1.61	Si 1.90	P 2.19	S 2.58	Cl 3.16	Ar	
K 0.82	Ca 1.00	Sc 1.36	Ti 1.54	V 1.63	Cr 1.66	Mn 1.55	Fe 1.83 +2	Co 1.88 +2	Ni 1.91	Cu 1.90 +2 +1	Zn 1.65	Ga 1.81	Ge 2.01	As 2.18	Se 2.55	Br 2.96	Kr	
Rb 0.82	Sr 0.95	Y 1.22	Zr 1.33	Nb 1.6	Mo 2.16	Tc 1.9	Ru 2.20 +3	Rh 2.28 +1	Pd 2.20	Ag 1.93	Cd 1.69	In 1.78 +3	Sn 1.96 +4	Sb 2.05	Te 2.1	I 2.66	Xe 2.6	
Cs 0.79	Ba 0.89	Ln 1.1-1.3	Hf 1.3	Ta 1.5	W 2.36	Re 1.9	Os 2.2 +3	Ir 2.20 +1	Pt 2.28	Au 2.54	Hg 2.00	Tl 2.04	Pb 2.33	Bi 2.02				
Fr 0.7	Ra 0.89	An 1.1-1.5																
												Ácidos Duros						
												Ácidos Blandos						
												Ácidos Intermedios						
												Bases Blandas						
												Bases Duras						

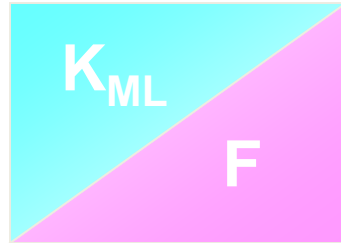
Estekatzaileekin gehitze hautakorra: lehentasunak

3.3

m. alcalinoAK Na ⁺ , K ⁺	O-neutroak, (O-emailea) ⁻¹ Estekatzaile O-makroziklikoak
m. Alcalinoterreoak Mg ²⁺ Ca ²⁺	O-neutroak, (O-emaileak) ⁻² karboxilatoak, poli eta monofosfatoak, fosfatoak eta hainbat O- neutroak
Trantzisiozko m Cr ³⁺ , Mn ³⁺ Fe ³⁺ , Co ³⁺ Mn ²⁺ , Fe ²⁺ Fe ²⁺ Ni ²⁺ Cu ²⁺ , Cu ⁺ Zn ²⁺	N-, P-, O-, S- emaileak O-emaileak (karboxilato, fenolato) O-emaileak (fenolato, hidroxamato, hidróxido) N- eta P-emaile konbinatuak amina asegabetuak (porfirinas), tiolatoak, polipirrolak aminak, peptido ionizatuak R ₂ N ⁻ ,

Estekatzaileekin gehitze hautakorra: erauzketa-faktoreak

K_{ML} , egonkortasun -konstantea

F, erauzketa faktorea

$$F = K_{ML} \cdot [M]$$

	Na^+, K^+	Mg^{2+}, Ca^{2+}	Zn^{2+}, Cu^{2+}
O-macroziklikoak	> 10 > 1	$< 10^2$ $< 10^{-1}$	$< 10^6$ $< 10^{-1}$
O-policarboxilatioak	1 $< 10^{-1}$	$> 10^3$ > 1	$< 10^6$ $< 10^{-1}$
N eta S-emaileak	10^{-1} $< 10^{-1}$	$< 10^2$ $< 10^{-1}$	$> 10^6$ > 1

Gehitze hautakorra:

3.3

Odoletan garraiatzaileak

metala	[M ⁿ⁺]	garraiatzailea	hautakortasuna
Fe	10 ⁻¹⁶	transferrinoa	fenolato erradikalak RO ⁻
Cu	10 ⁻¹⁴	albumina	peptidoa >N- Cu ²⁺ lotuta (g. tetraedrikoa)
Co	<<10 ⁻¹⁰	proteina garraiatzailea	txertatze-kontrola
Zn	10 ⁻⁸	albumina	N,S-emaileak (g. tetraedrikoa)
Ca	10 ⁻³	fosfoproteinak (behar izanez gero))	lotura ahula gainontzeko metalentzat
Mg, K, Na	10 ⁻³ 10 ⁻¹	bakar bat ere	ioi solbatatuak

Gehitze hautakorra:

Koordinazio-geometria

Cu^{2+} , Mn^{3+} plano-karratua > pentakoord. > tetraedrikoa

Zn^{2+} tetraedrikoa > octaedrikoa > pentakoordinatua

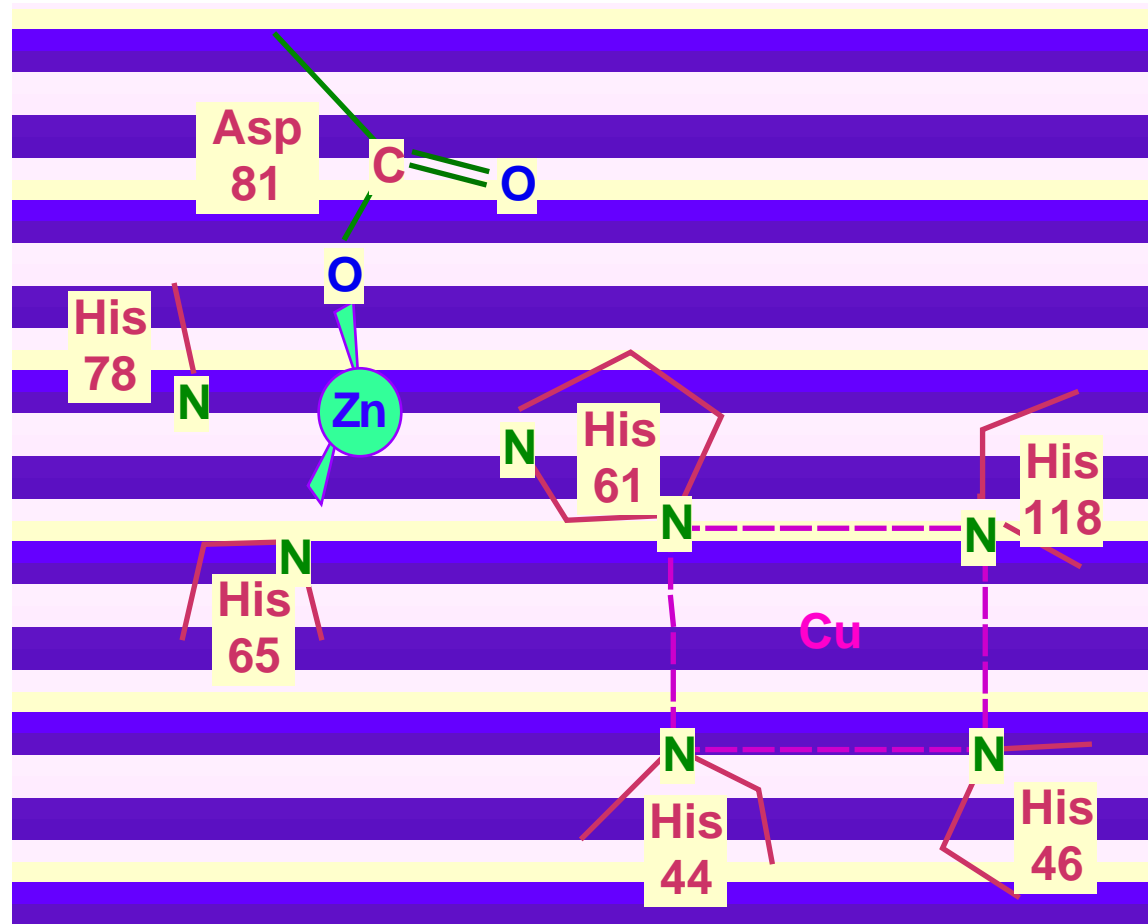
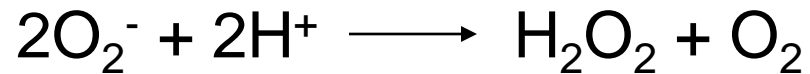
Mn^{2+} , Co^{2+} , Ni^{2+} octaedrikoa > tetraedrikoa > besteak

Cr^{3+} , Fe^{3+} , Co^{3+}

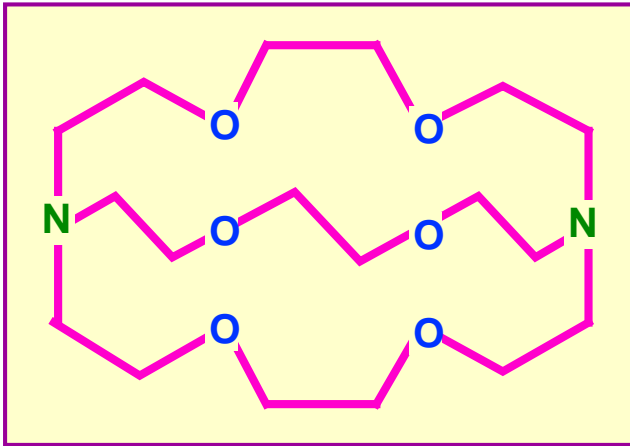
Gehitze hautakorra: Koordinazio-geometria

3.3

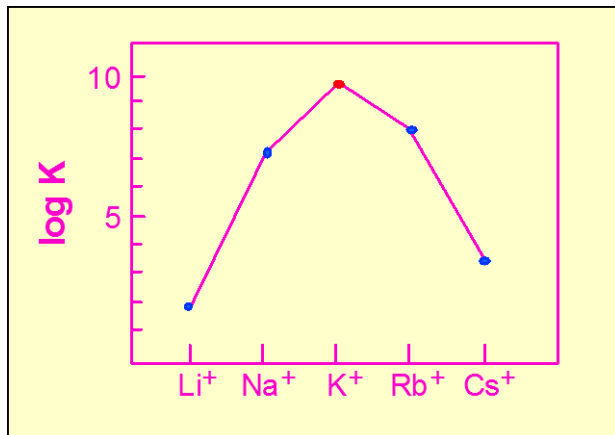
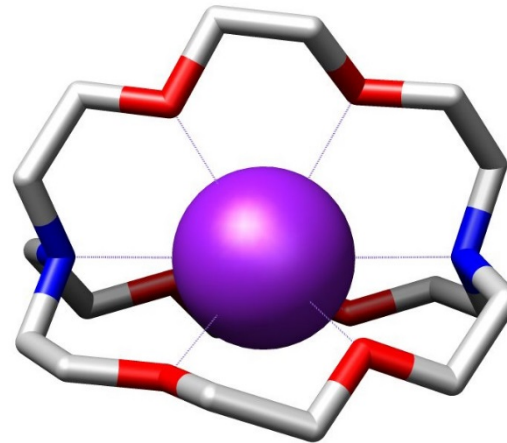
kobre-zink superoxido dismutasa (SOD)

Gehitze hautakorra: loiaren tamaina

Kriptatoak

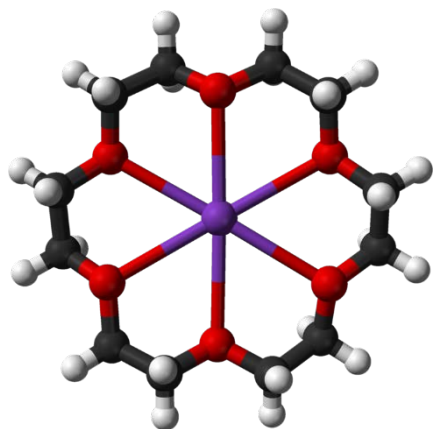

(2,2,2)-diamina kriptatoa

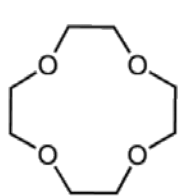
- . Hautakortasuna hirudimentsionala
- . Poliziklikoak
- . N-dunak dira

Gehitze hautakorra: loiaren tamaina

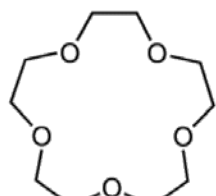
3.3

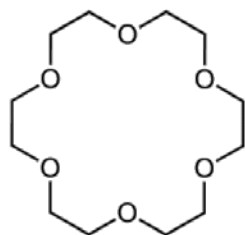
Eter-koroa	Afinitatea duen katioia
12-corona-4	Li ⁺ katioia
15-corona-5	Na ⁺ katioia
18-corona-6	K ⁺ katioia

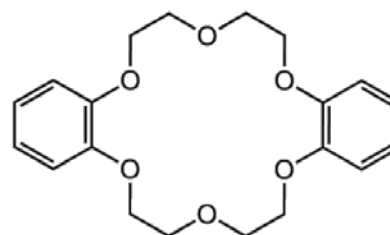
a

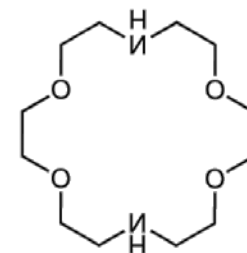
b

c

d

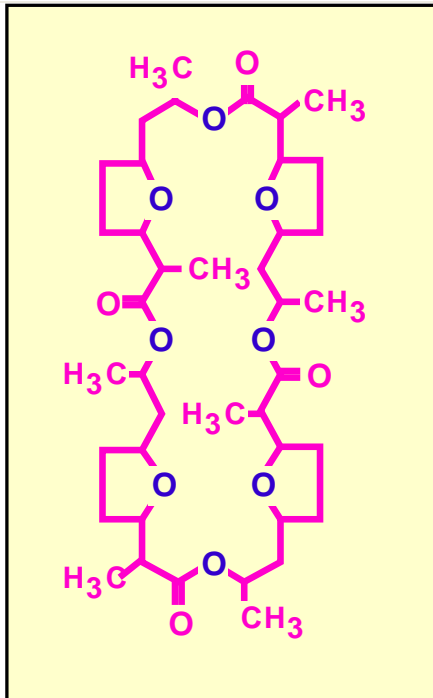

e

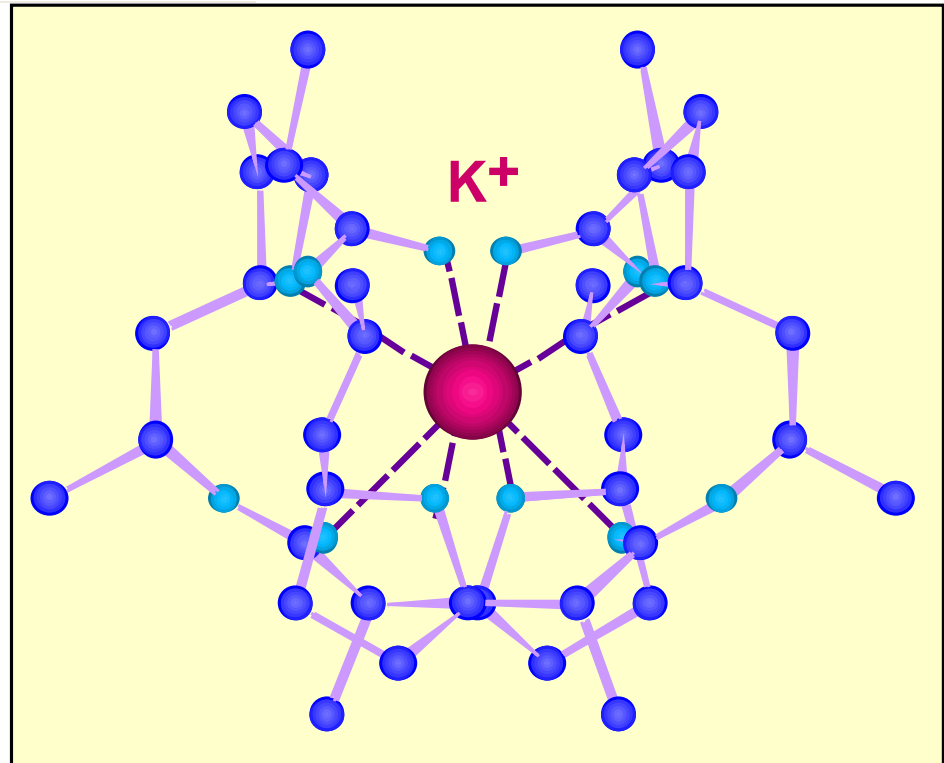
Hainbat “eter-koro”: a)12-corona-4; b)15-corona-5; c) 18-corona-6; d)difenil-18-corona-6; e)diaza-18-corona-6

Gehitze hautakorra: loiaren tamaina

3.3

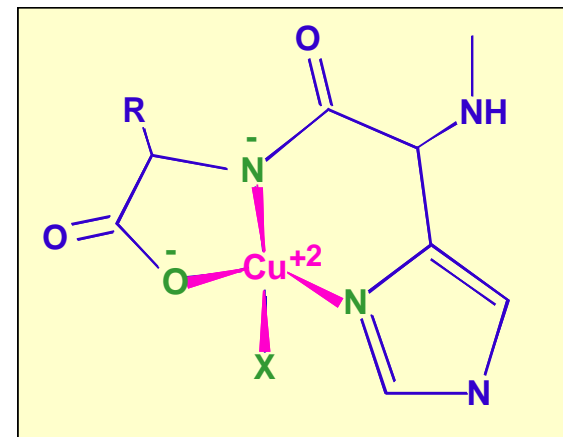
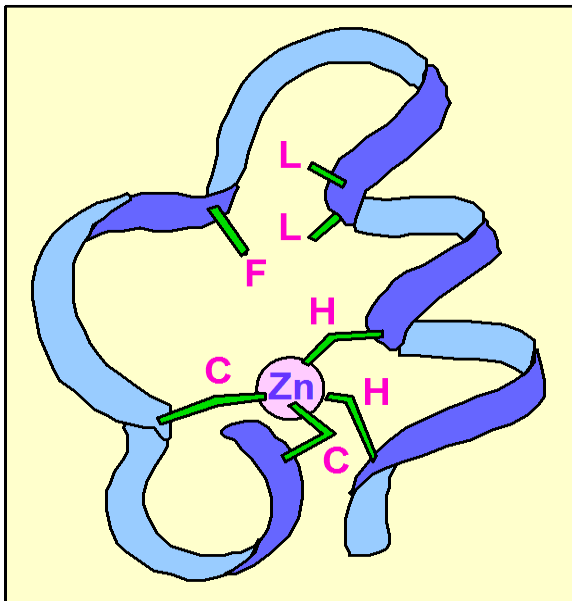

Nonaktinoa

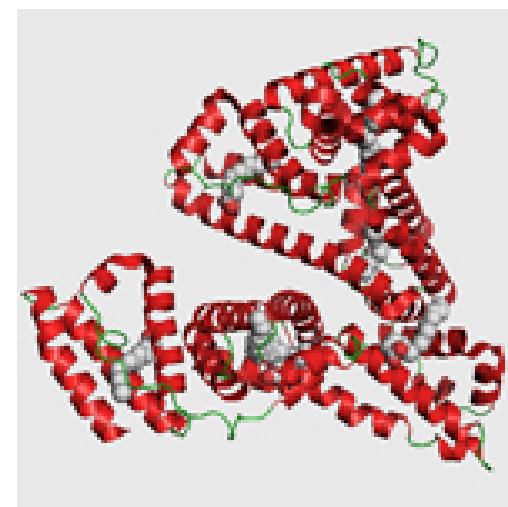
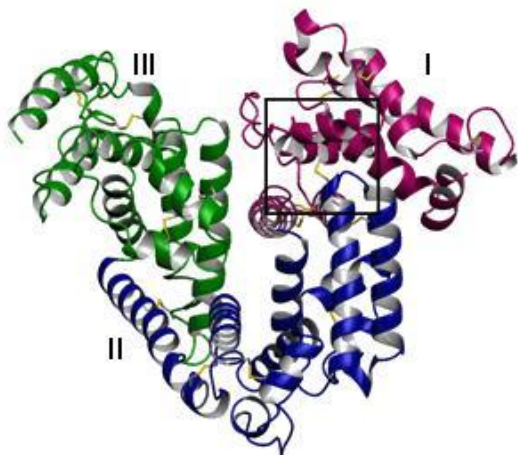

- . Ionoforo ziklikoak antibiotiko gisa erabiltzen dira
- . Kriptatoak, koro-eterrak eta nonaktinoa horrelakoak dira
- . Nonaktinoak K⁺ ioia bahitzen du

Gehitze hautakorra: loiaren tamaina

ALBUMINAK
odolaren proteina
globularrak

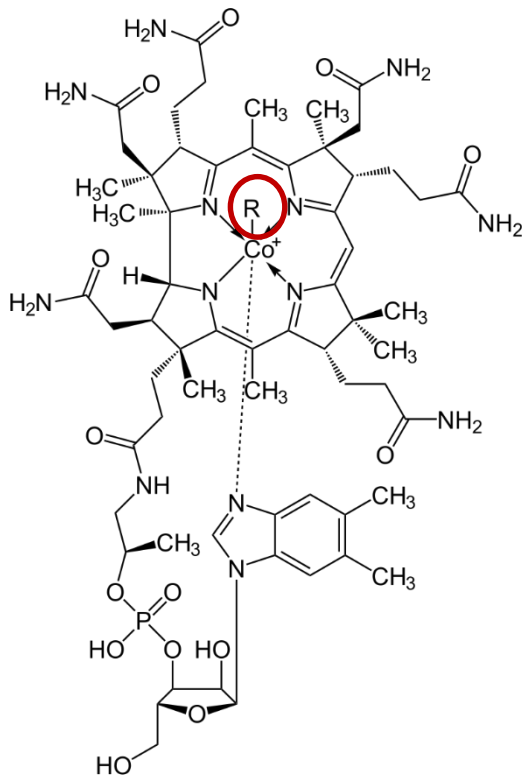

Gehitze hautakorra: loiaren tamaina

Funtzioak

- Globulo gorrien sormena
- Nerbio-bultzada

Kobalamina/ko-entzima B12

Kobalamina fisiologikoki B12 bitaminaren forma aktiboa da

- . R= CH₃: metilkobalamina
- . R= OH⁻: hidroxikobalamina
- . R= CN⁻: zianokobalamina (forma nagusia, elikaduran, gehigarri gisa)

Erabilerak

- . B12 bitaminaren eskasia
- . anemia
- . neuropatia diabetikoa
- . esklerosia

Gehitze hautakorra: loiaren tamaina

Hidroxikobalamina: zianuroz pozoitzaren kontrako farmakoa

- . hidroxikobalamina zianokobalaminaren aitzindaria da
- . hidroxikobalaminak zianuro ioirekin erreakzionatzen du zianocobalamina sortarazten
- . azken hau geroago giltzaurretik kanporatzen da
- . Frantzian erabilitako produktua da
- . 2006 FDA-k onartu zuen (*Cyanokit*)

FDA: Estatu Batuetako elikagai eta sendagai administraritza

IDEIA NAGUSIAK

- . Gizakiok inguru ezorganikoan garatzen dira eta bertan nahitaezkoak diren elementuak eskuratzen dituzte
- . Nahitaezko Elementuak arinak dira eta taula periodikotik ia talde guztietakoak dira
- . Nahitaezko elementuen funtzioak ur-inguruko ezaugarriak baldintzatzen dute
- .Gizakiok bere inguruko eskuragarriak dituzte elementuen artean egokiak, eraginkorrak eta ugariak direnak aukeratzen dituzte
- . Nahitaezko Elementuen gehitzeak Kimika Ezorganikoari dagozkion oinarrizko kontzeptuei jarraitzen die

Web-orria:

<http://pidcienciainteract.wixsite.com/pid2016>